

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ — ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

*Sotirios u. Ioanna
Despotis 0611611292
Heppenheimer Str. 4
6200 Bieberich-Wiesbaden*

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΤΟΜΟΣ Α΄

*Sotirios u. Ioanna
Despotis 0611611292
Heppenheimer Str. 4
6200 Bieberich-Wiesbaden*

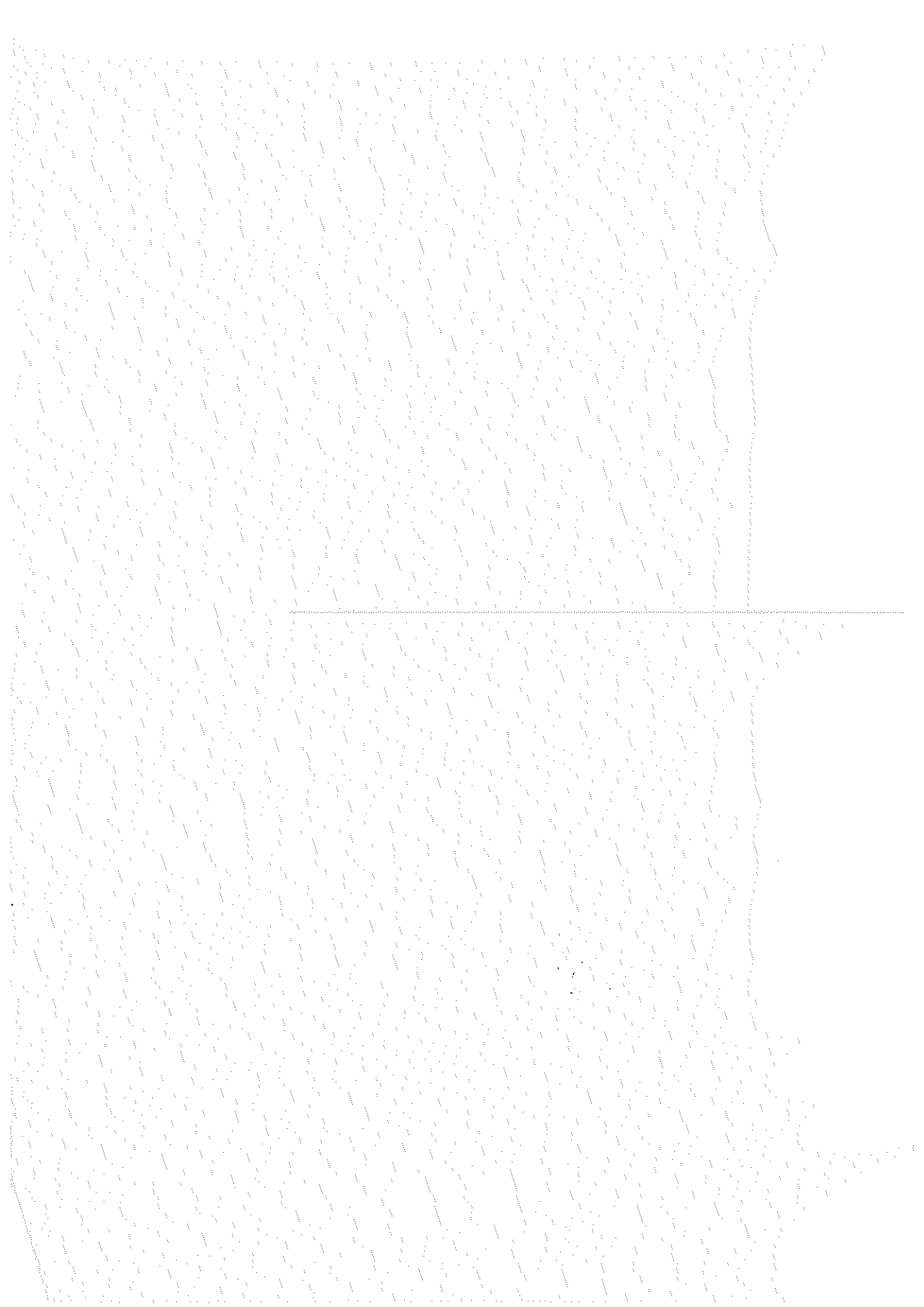
ΑΘΗΝΑΙ 1985

ΕΚΔΟΣΗ

Εκτύπωση

ΚΩΝ. Ε. ΣΑΝΙΔΑ
Ιωαννίνων 6 - Τηλ. 94.14.233
183 45 Μοσχάτον

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

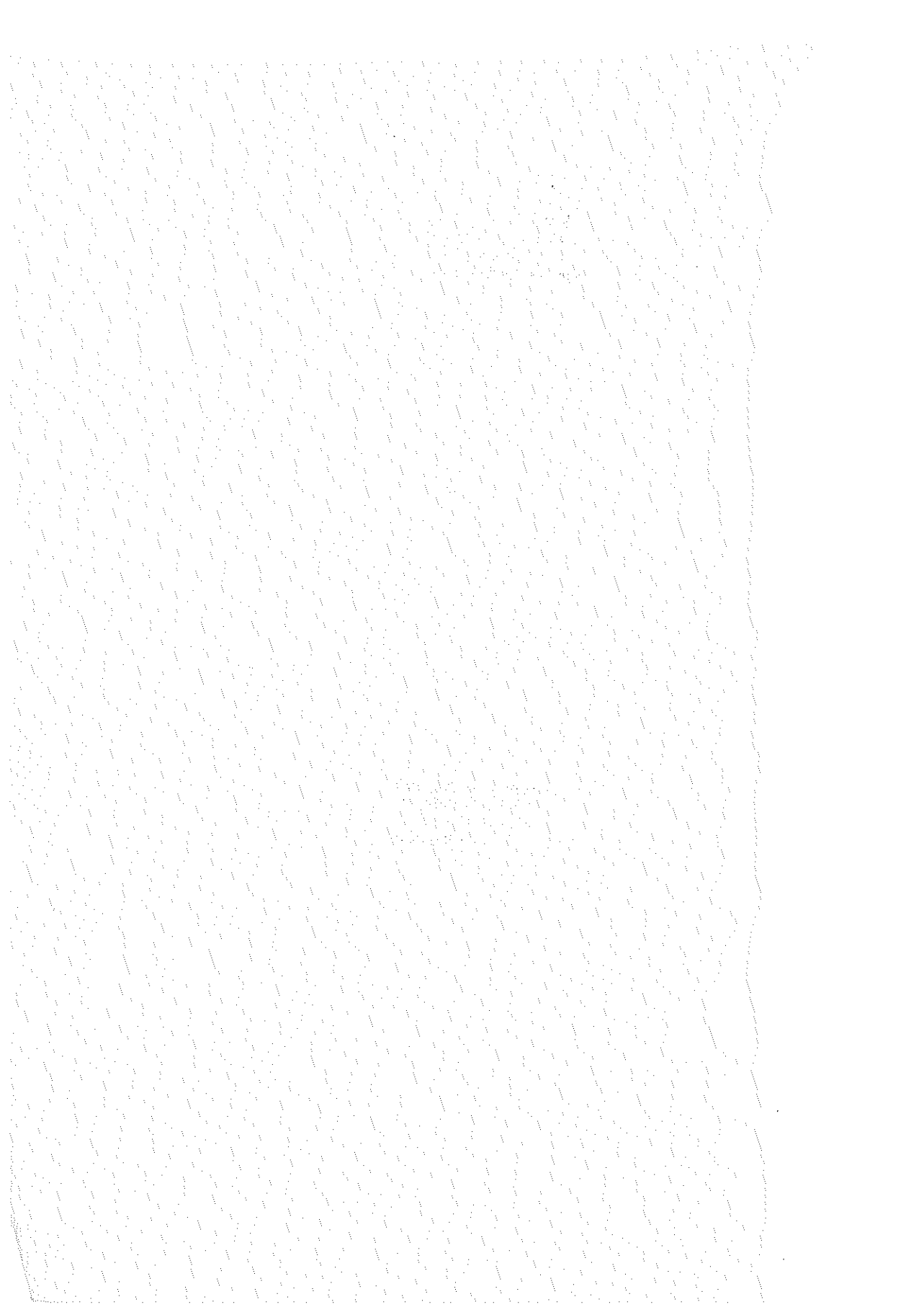

*Sotirios u. Ioanna
Despotis 0611611292
Heppenheimer Str. 4
6200 Bieberich-Wiesbaden*

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥΣ
ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΣ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙΚΑΣ
ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ,
ΤΑΣ ΘΕΩ₁ ΕΥΑΡΕΣΤΟΥΣΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΣΜΩ₁ ΒΟΗΘΟΥΣΑΣ
ΚΑΙ ΥΠΟ ΚΟΣΜΟΥ ΜΙΣΟΥΜΕΝΑΣ

*Sotirios u. Ioanna
Despotis 0611611292
Heppenheimer Str. 4
6200 Bieberich-Wiesbaden*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παιδιόθεν ἐντρυφῶμεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ θαυμάζομεν αὐτὴν ὑπὲρ πάντα τὰ βιβλία, εὐρίσκοντες ἐν αὐτῇ καὶ ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας ἀναρίθμητα τεκμήρια ὑπὲρ τῆς θεοπνευστίας αὐτῆς. Ὡντως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ὁμιλεῖ ὁ Θεός, καθὼς καὶ πατριάρχαι τῆς ἀπιστίας ὠμολόγησαν ἐν στιγμαῖς πνευματικῶν ἀναλαμπῶν, κυριευθέντες ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ἀληθείας τῆς. Ὁ κόσμος ματαίως ζητεῖ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἔξω τῆς Γραφῆς.

Κατὰ τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἐρμηνειῶν καὶ μεταφράσεων αὐτῆς διεπιστώσαμεν, ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν δυσερμηνεύτα χωρία, σταυροὶ τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἡ Γραφή εἶνε ἀπλοῦν ἅμα καὶ βαθύ, εὐκόλον ἅμα καὶ δύσκολον βιβλίον. Ὁμοιάζει πρὸς τὴν θάλασσαν, ἢ ὁποία ἔχει ἐπιφάνειαν, ὅπου εὐκόλως δύναται τις νὰ κολυμβᾷ, ἀλλὰ ἔχει καὶ βάθος, ὅπου μόνον δεινοὶ δύνται δύνανται νὰ καταδύωνται. Ἐπιπόλαιοι καὶ ἀδαεῖς, τύπον Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά περιερχομένων ἀνά τὰς ἀγνίας καὶ ῥύμας «ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον», αὐτοὶ μόνον νομίζουν, ὅτι ἡ Γραφή εἶνε εὐκόλον βιβλίον, καὶ ὅτι εἶνε τοῦ παντός νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὴν. Ὑπάρχει ἐν τῇ Γραφῇ χωρίον, τό Γαλ. 3 : 20, τοῦ ὁποίου ἠριθμήθησαν ὑπὲρ τὰς 400 ἐρμηνεῖαι! Ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος εἶπε διὰ τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅτι ἐν αὐταῖς ὑπάρχουν «δυσνόητά τινα» (Β' Πέτρο. 3 : 16), ἰσχύει γενικώτερον περὶ τῆς Βίβλου. Καὶ οἱ Πατέρες διαπιστώνουν, ὅτι ἡ Γραφή ἔχει δυσερμηνεύτα χωρία καὶ εἶνε ἄβυσσος ζητημάτων. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες, ἐνῶ εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως εἶνε σύμφωνοι, εἰς τὴν ἐρμηνείαν πολλῶν χωρίων κατὰ τό μᾶλλον ἢ ἥττον διαφέρουν. Αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν εἶνε εὐσεβεῖς, ἀλλ' ὄχι ὅλαι ἐπιτυχεῖς. Οἱ Πατέρες, καὶ ἰδίως ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ πρῦτανος τῶν ἐρμηνευτῶν, ἠρμήνευσαν ὀρθῶς τό μέγιστον μέρος τῆς Γραφῆς. Ἄφησαν δέ μέρος ἀνερμηνεύτον, διὰ νὰ ἔχουν τὴν χαρὰν τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἀνακαλύψεως θείων νοημάτων οἱ ζηλωταὶ τοῦ

θείου λόγου μέχρι τῆς Δευτέρας Παρουσίας. Ἡ Βίβλος εἶνε μεταλλεῖον ἀνεξάντλητον.

Ἡ δυσκολία ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς Γραφῆς ὀφείλεται εἰς πολλές αἰτίας.

Ἡ Παλαιά Διαθήκη κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος ἐγράφη εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν. Ἡ δὲ Ἑβραϊκὴ εἶνε πτωχὴ γλῶσσα, δὲν ἔχει τὸ πλῆθος τῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Διὰ τοῦτο εἶνε δυνατόν μία λέξις τῆς Ἑβραϊκῆς νά βαστάξῃ μεγάλο φορτίον ἐννοιῶν. Καί ἄλλοτε μὲν νά εἶνε δύσκολον νά κρίνῃ τις, ποίαν ἐκ τῶν πολλῶν σημασιῶν ἡ λέξις αὕτη ἔχει εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν περίπτωσιν, ἄλλοτε δέ, ὅπερ τὸ χειρότερον, νά μὴ εἶνε γνωσταί ὄλαι αἱ σημασίαι τῆς λέξεως αὐτῆς. Ἐπίσης εἶνε ἀτελής ἡ γνῶσις τῶν ιδιωματοισμῶν τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης.

Ὡρισμένα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐγράφησαν εἰς τὴν «κοινήν» Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μεταφράσθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Παλαιάν καὶ Καινὴν Διαθήκην ὑπάρχουν δυσκολίαι, διότι οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ μεταφρασταὶ αὐτῆς ἦσαν Ἑβραῖοι καὶ συνέγραψαν ἢ μετέφρασαν ἑλληνιστί, ἀλλ' ἐσκέπτοντο ἑβραϊστί, ὃ δὲ ἑβραϊκὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ λόγου των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Πολλάκις δὲ ἑβραϊκάς λέξεις καὶ φράσεις ἀπέδιδον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δουλικῶς. Καὶ οὕτως ἑλληνικαὶ λέξεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἔχουν σημασίας, τὰς ὁποίας δὲν ἔχουν ἐκτός αὐτῆς ἐν τῷ καθαρῶς ἑλληνικῷ λόγῳ, ἔχουν ὁμως ὡς ἀποδόσεις ἀντιστοιχῶν ἑβραϊκῶν λέξεων. Ἡ λέξις «εἰρήνη» π.χ. ἐν τῷ καθαρῶς ἑλληνικῷ λόγῳ σημαίνει τὴν εἰρήνην, τὸ ἀντίθετον τοῦ πολέμου, τῆς ἔχθρας καὶ τῆς ταραχῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ὡς ἀποδεικνύομεν εἰς τὸ παρὸν βιβλίον, ἡ λέξις «εἰρήνη» ἔχει πολλές σημασίας, ὅπως καὶ ἡ ἀντίστοιχος αὐτῆς ἑβραϊκὴ λέξις *shalom*. Τὰ ἑλληνικὰ λεξικά δὲν εἶνε ἐπαρκῆ διὰ νά ἐξηγήσωμεν τὰς λέξεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει ἰδίαν γλῶσσαν. Πολλαὶ λέξεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ μὲν τὴν μορφήν εἶνε ἑλληνικαί, κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἑβραϊκαί. Ἐκτός δὲ τούτου, ὅπως τῆς Ἑβραϊκῆς, οὕτω καὶ τῆς Ἑλληνικῆς «κοινῆς» γλώσσης ἡ γνῶσις εἶνε ἀτελής.

Ἐχομεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς Βίβλου εἶνε καὶ σκόπιμος. Νομίζομεν δηλαδή, ὅτι σκοπίμως ὁ Θεός

διά τῶν ἱερῶν συγγραφέων διετύπωσε τόν λόγον του κατά τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νά μή εἶνε εὐκόλως κατανοητός ἐν πᾶσι καί τοῖς πᾶσι. Καί τοῦτο διά νά μή περιφρονῆται, ἀλλά νά ταπεινώνη τά ἀνθρώπινα πνεύματα, τά ὁποῖα ῥέπουν πρός τήν ὑπερφάνειαν, καί ν' ἀναγκάζη τούς καλοπροαιρέτους καί ἀξιούς τῆς ἀληθείας νά ἐπικαλῶνται τόν θεῖον φωτισμόν πρός εὐρεσιν αὐτῆς, νά ἐρευνοῦν, νά γυμνάζωνται ἐν τῇ ἐρευνῇ καί νά ὠφελῶνται πνευματικῶς. Πρός τούτοις δέ καί νά δοξάζωνται οἱ ἀγράμματοι συγγραφεῖς τῆς Βίβλου, οἱ γεωργοί, οἱ βοσκοί καί οἱ ἄλιεῖς, διότι αὐτοί διά τῶν συγγραμμάτων των περιπλέκουν τούς σοφούς τῆς γῆς καί τῶν αἰῶνων καί προκαλοῦν εἰς αὐτούς ἴλιγγον.

Περὶ τὸν δέ νά εἴπωμεν, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶνε ἐπίσης ἐν πολλοῖς δυσνόητος, διότι περιέχει ὑψηλά πνευματικά νοήματα, εἰς τούς σαρκικούς ἀπρόσιτα, προσιτά δέ εἰς τούς πνευματικούς. «Πνευματικοῖς πνευματικά συγκρίνοντες», λέγει ὁ Ἀπόστολος (Α΄ Κορ. 2 : 13).

Ἐπειδὴ αἱ ἐρμηνεῖαι καί μεταφράσεις πολλῶν χωρίων δέν ἦσαν εἰς ἡμᾶς ἱκανοποιητικαί, ἐπεδόθημεν εἰς ἐρευναν δι' εὐρεσιν ἱκανοποιητικῆς ἐρμηνείας τῶν χωρίων αὐτῶν. Ἡ ἐρευνα ὑπῆρξεν ἐπίπονος. Ἐβασανίσαμεν τά χωρία καί ἐβασανίσθημεν ὑπ' αὐτῶν βασανισμόν ἅγιον. Ἀνετρέξαμεν εἰς Ἑλληνικά λεξικά διά τήν εὐρεσιν σημασιῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλ' εἰς τά λεξικά δέν εὗρομεν ὅλας τὰς σημασίας, αἱ ὁποῖαι θά ἔλυνον ἐρμηνευτικά προβλήματα. Ὡς ἤδη εἴπομεν, ἡ Γραφή ἔχει ἰδίαν γλῶσσαν. Τὰς σημασίας πολλῶν λέξεων ἐξηγάγομεν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Γραφῆς δι' ἐξετάσεως συναφειῶν καί παραλλήλων χωρίων, διά παρατηρήσεως συνωνυμιῶν καί συνωνυμικῶν καί ἀντιθετικῶν παραλληλισμῶν, διά συσχετισμοῦ λέξεων, φράσεων καί χωρίων, διά συνδυασμοῦ καί συγκρίσεως διαφόρων στοιχείων. Διά τήν ἐξακρίβωσιν σημασιῶν λέξεων πολύ ἐβοήθησεν ἡ μετάφρασις τῶν Ο΄. Πολύ δ' ἐβοήθησε καί τό σχῆμα τῆς συνωνυμίας καί τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ. Μέγα τό κράτος τῆς συνωνυμίας καί τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ ἐν τῇ Γραφῇ, καί μεγάλη ἡ ἐξ αὐτοῦ βοήθεια πρός διακρίδωσιν σημασιῶν λέξεων καί ἐρμηνείαν χωρίων. Δέον δέ νά εἴπωμεν καί τοῦτο, ὅτι πολλάκις πρῶτον ὑπωπτεύθημεν τήν ὀρθήν ἔννοιαν μιᾶς λέξεως ἢ φράσεως ἢ ἐνός χωρίου καί ὕστερον εὗρομεν τήν ἐπιχειρηματολογίαν, διά τῆς ὁποίας ἡ ὑποψία ἡμῶν ἐδικαιώθη.

Βασικῶς ἐρμηνεύομεν χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Κατά τὴν ἐρμηνείαν δὲ τῶν χωρίων τούτων χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐρμηνεύονται καὶ πολλὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Δι' αὐτόν δέ τόν λόγον εἰς τό παρόν βιβλίον δέν ἐδώσαμεν τόν τίτλον « Ἐρμηνεία δυσκόλων χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης», ἀλλ' « Ἐρμηνεία δυσκόλων χωρίων τῆς Γραφῆς». Τό παρόν βιβλίον εἶνε πρῶτος τόμος ἐρμηνειῶν. Περιλαμβάνει ἐρμηνείας 150 χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης κατά τὴν σειράν αὐτῶν ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ. Ἐκάστη ἐρμηνεία φέρει χαρακτηριστικὴν ἐπικεφαλίδα ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐρμηνευομένου χωρίου. Λέξεις δέ ἢ φράσεις, ὅπου ὑπάρχει πρόβλημα ἢ λύσις προβλήματος, ὑπογραμμίζονται, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε. Σημειωτέον δέ, ὅτι εἰς ὠρισμένα ἐκ τῶν χωρίων τίθεται τό αὐτό ζήτημα καὶ δίδεται ἢ αὐτὴ λύσις. Σύν Θεῷ θ' ἀκολουθήσῃ δεῦτερος τόμος, μᾶλλον δέ καὶ τρίτος.

Βεβαίως δέν φρονοῦμεν, ὅτι ἔχομεν τό ἀλάθητον. Οὐδέν ἄτομον ἔχει τό ἀλάθητον, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, ἣτις εἶνε «στῦλος καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3 : 15). Ἔχομεν ὁμως τὴν συνείδησιν, ὅτι προσφέρομεν σοβαράς ἐρμηνείας. Ἐπίσης ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι μεταξύ τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν ὅπωςδήποτε πολλαὶ εἶνε ὀρθαὶ καὶ πρωτότυποι. Ὅπως ὁ Γαλιλαῖος εἶχεν ἀκράδαντον πεποίθησιν διὰ τὴν κίνησιν τῆς Γῆς περί τόν ἥλιον, οὕτω καὶ ὁ ὑποφαινόμενος ἔχει ἀκράδαντον πεποίθησιν διὰ τὴν ὀρθότητα καὶ πρωτοτυπίαν πολλῶν ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν, τὰς ὁποίας διατυπώνει. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει ὀλίγη ταπεινοφροσύνη καὶ πολλή ταπεινολογία, καὶ τό μή ταπεινολογεῖν ὑπό πολλῶν θεωρεῖται ὑπερηφάνεια, λέγομεν τοῦτο: Δέν εἶνε ὑπερηφάνεια, ἀλλά πίστις, εὐγνωμοσύνη πρὸς τόν Κύριον καὶ ὁμολογία τό νά λέγη τις, ὅτι μετέχει φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀνακαλύπτει τι ἐκ τῆς Γραφῆς, ὅπως ἄλλος ἀνακαλύπτει ἐκ τῆς Φύσεως. «Τό Πνεῦμα μή σβέννυτε», λέγει ὁ Ἀπόστολος (Α' Θεσ. 5 : 19). Διὰ νά δείξῃ ὁ Θεός τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην του, τιμᾶ καὶ ἐλαχιστοτάτους, ἔδωκε καὶ εἰς τόν ἐλαχιστότατον ἐμέ τὴν χάριν, νά ἐξιχνιάσω τι ἐκ τοῦ κεκρυμμένου θησαυροῦ τοῦ αἰωνίου λόγου του. Ἴσως τινές τῶν ἡμετέρων ἐρμηνειῶν διευτυπώθησαν καὶ ὑπό ἄλλων. Δέν ἦτο δυνατόν νά ἀναγνώσωμεν ὅλας τὰς ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς διὰ μέσον τῶν αἰώνων, ὥστε νά γνωρίζωμεν, ἐάν εἷς τινὰς ἐρμηνείας συμπίπτωμεν μετ' ἄλλων. Ἀνεγνώσαμεν τά κυριώτερα ἡμέτερα καὶ ξένα ἐρμηνευτικά ὑπομνήματα, καθὼς καὶ

τάς κυριωτέρας μεταφράσεις. Ἐάν ἀπεδεικνύετο, ὅτι εἷς τινας ἐρμηνείας συμπίπτομεν μετ' ἄλλων, θά ἐχαίρομεν διά τήν σύμπτωσιν, ἥτις θά ἐνίσχυνεν ἡμᾶς εἰς τήν ιδέαν περί τῆς ὀρθότητος τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν. Ἀλλά καί ἄν ὑποτεθῆ, ὅτι ἡμεῖς ἀνεκαλύψαμεν ἐν μόνον νόημα ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τό ὁποῖον δέν ἀνεκάλυψαν οἱ προηγούμενοι, εἶνε τόσον μεγάλη ἡ ἀξία τῆς Γραφῆς, ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα τῆς ἀξίας τῶν δισεκατομμυρίων ἢ τρισεκατομμυρίων Γαλαξιῶν τοῦ Σύμπαντος, ὥστε δυνάμεθα νά εἴπωμεν, ὅτι διά μίαν ἀνακάλυψιν ἐπί τοῦ πεδίου τῆς Γραφῆς ἀξίζει νά διέλθῃ τις ἐκ τῆς Γῆς.

Κατά τήν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου δέον νά ἔχη τις πρό ὀφθαλμῶν τά κείμενα τῆς Γραφῆς, διά νά βλέπῃ τάς συναφείας τῶν ἐρμηνευομένων ἐδαφίων, καθῶς καί τά ἐδάφια, εἰς τά ὁποῖα παραπέμπομεν. Διά τήν Παλαιάν Διαθήκην χρησιμοποιοῦμεν τήν μετάφρασιν τῶν Ο' κατά τήν ἔκδοσιν τῆς «Ζωῆς» καί τό Ἑβραϊκόν ἢ Μασσοριτικόν κείμενον. Ὡς θεόπνευστα θεωροῦμεν καί χρησιμοποιοῦμεν καί τά λεγόμενα δευτεροκανονικά βιβλία. Διά τήν Καινήν Διαθήκην χρησιμοποιοῦμεν τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον, ἥτοι τό κείμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ὡς ἔχει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπό τοῦ Β. Ἀντωνιάδου, διότι τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον εἶνε ὀρθότερον, δέν ἔχει τήν ἐξαλλοσύνην καί ἀποκρουστικότητα τοῦ λεγομένου κριτικοῦ κειμένου. Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶνε μόνον ὁ φύλαξ καί ἐγγυητής τῆς Πίστεως, ἀλλά καί τῆς Γραφῆς. Ὅπου χρησιμοποιοῦμεν ἄλλο κείμενον, μνημονεύομεν αὐτό. Πολλά ἐρμηνεῖαι δέν εἶνε εὐκόλως κατανοηταί· ἀπαιτοῦν πολύ προσεκτικὴν παρακολούθησιν τῆς σκέψεως καί ἐπιχειρηματολογίας. Πρό δέ τῆς ἀναγνώσεως ἐκάστης ἐρμηνείας πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν αὐτῆς συνιστῶμεν τήν ἀνάγνωσιν ἄλλων μεταφράσεων τοῦ ἐρμηνευομένου ἐδαφίου καί τῆς ἡμετέρας μεταφράσεως, ἡ ὁποία παρατίθεται εἰς τό τέλος ἢ πρὸς τό τέλος τῆς ἐρμηνείας.

Ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι τό παρόν βιβλίον εἶνε ἐπανάστασις εἰς τήν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἁγία ἐπανάστασις, παραδίδομεν τοῦτο εἰς τήν κρίσιν ὧν κρίνουν ἄνευ ἐπιπολαιότητος καί εἰς τήν ἀγάπην ὧν ἀγαποῦν τόν Ἰησοῦν Χριστόν, τόν λόγον του καί τοὺς ἐκ ζήλου ἐρευνητάς τοῦ λόγου του. Εἴτι ὀρθόν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, ἀποδοτέον τῷ Θεῷ, ὅστις ἔδωκε τόν νοῦν καί «διανοίγει τόν νοῦν τοῦ συνιέναι τάς γραφάς» (Λουκ. 24 : 45). Εἴτι ἐσφαλμένον, ἀπο-

δοτέον τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀτελείᾳ. Τό τέλειον ἀπόκειται εἰς τό μέλλον (Α΄ Κορ. 13 : 9 - 10). Εὐχόμεθα δέ, ὅπως ἡ ἐρμηνευτική αὐτή προσπάθεια γίνῃ ἀφορμή πρὸς καλλιτέραν ἔρευναν, ἐρμηνείαν καί μετάφρασιν τοῦ αἰωνίου λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ἰδρύματι «Ἅγιος Σάββας» Κάντζας Ἀττικῆς

28 Ὀκτωβρίου 1983,

ἑορτῇ τῆς Ἁγίας Σκέπης.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΙΩ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ματθ. 1 : 19

**«ΔΙΚΑΙΟΣ ΩΝ
ΚΑΙ ΜΗ ΘΕΛΩΝ ΑΥΤΗΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΣΑΙ»**

«Ἰωσήφ δέ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι¹, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολύσαι αὐτήν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταὶ δέν ἀποδίδουν ὀρθῶς τὸ «δίκαιος». Τὸ ἐπίθετον τοῦτο οὔτε «δίκαιος» σημαίνει ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν νομικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Ἰωσήφ θά ἔπρεπε νά καταγγεῖλῃ τὴν γυναῖκά του πρὸς τιμωρίαν· οὔτε «καλός» ἢ «ἐνάρετος» σημαίνει ὑπὸ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, ὅφ' ἦν περιλαμβάνεται πᾶσα ἀρετὴ· οὔτε «ἐπιεικής» σημαίνει.

Τὸ «δίκαιος» ἐνταῦθα σημαίνει «εὐσπλαγχνος, σπλαγχνικός». Μετὰ τοιαύτης σημασίας εὐρίσκομεν τὸ ἐπίθετον εἰς ἱκανόν ἀριθμὸν χωρίων τῆς Γραφῆς. Παραθέτομεν εἰς τὴν συνέχειαν καὶ σχολιάζομεν τοιαῦτα χωρία:

«Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, δίκαιος σύ, ὅτι κατελείφθημεν διασωζόμενοι ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη (Β' Ἔσθρ. 9 : 15. Ἴδέ καὶ στίχ. 8 - 9, ὅπου γίνεται λόγος περὶ ἐλέους τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν παραβάτην Ἰσραηλιτικὸν λαόν).

Ὁ Θεὸς εἶνε «δίκαιος», ἤτοι εὐσπλαγχνος, διότι δέν ἠφάνισε τὸν ἁμαρτωλὸν λαόν, ἀλλ' ἄφησεν ὑπόλοιπον, ἔσωσε μέρος τοῦ λαοῦ.

«Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ πάντα τὰ ἔργα σου καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ σου ἐλεημοσύναι καὶ ἀλήθεια, καὶ κρίσιν ἀληθινήν καὶ δικαίαν σύ κρίνεις εἰς τὸν αἰῶνα» (Τωβ. 3 : 2).

Τὸ «ἐλεημοσύναι» δεικνύει, ὅτι τὸ «δίκαιος» σημαίνει «ἐλεήμων, εὐσπλαγχνος». Ἀλλὰ καὶ τὸ «ἀλήθεια» δεικνύει τὸ αὐτό, διότι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει καὶ «τὴν καλωσύνην, τὸ καλόν» (Ἴδέ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τοῦ παρόντος βιβλίου τὴν ἐρμηνείαν, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὸ Ἰωάν. 3 : 21). Συναφῶς δέ καὶ ἡ φράσις «κρίσις ἀληθινή καὶ δικαία» σημαίνει «κρίσις μετὰ καλωσύνης καὶ εὐσπλαγχνίας».

---

1. Κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον. Ὁ Nestle προτιμᾷ τὴν γραφὴν *δειγματίσαι*.

«Γενοῦ φιλελεήμων καὶ δίκαιος, ἵνα σοι καλῶς ᾗ» (Τωβ. 14 : 9)

Τὸ «φιλελεήμων» καὶ τὸ «δίκαιος» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως καὶ ἐκφράζουν τὴν ἔννοιαν τῆς εὐσπλαγγνίας καὶ ἐλεημοσύνης.

«Κύριε Κύριε ὁ Θεὸς ὁ πάντων κτίστης, ὁ φοβερός καὶ ἰσχυρός καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων, ὁ μόνος βασιλεὺς καὶ χρηστός, ὁ μόνος χορηγός, ὁ μόνος δίκαιος καὶ παντοκράτωρ καὶ αἰώνιος, ὁ διασφάζων τὸν Ἰσραήλ ἐκ παντός κακοῦ» (Β' Μακ. 1 : 24 - 25).

Τὸ «δίκαιος» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεήμων», σχετικόν δέ καὶ πρὸς τὰ «χρηστός», «χορηγός» καὶ «διασφάζων». Ὁ Θεὸς εἶνε «δίκαιος» ἢ ἄλλως «ἐλεήμων», τουτέστιν «εὐσπλαγγνος», διό καὶ δεικνύεται «χρηστός», «χορηγός» καὶ «διασφάζων», ἦτοι κάνει τὸ καλόν, χορηγεῖ τὰ ἀγαθὰ καὶ διασφάζει τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ δύο πρῶτα ἐπίθετα τοῦ ἔδαφιου ἀντιτίθενται πρὸς τὰ δύο ἐπόμενα: «Ὁ φοβερός καὶ ἰσχυρός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος (= εὐσπλαγγνος) καὶ ἐλεήμων».

«Ἐλεήμων καὶ οἰκτιρῶν καὶ δίκαιος» (Ψαλμ. 111[112] : 4).

Τὸ «δίκαιος» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰ δύο προηγούμενα ἐπίθετα «ἐλεήμων» καὶ «οἰκτιρῶν». Ἴδὲ καὶ τοὺς δύο ἐπομένους στίχ. 5 καὶ 6.

«Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος, καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ» (Ψαλμ. 114[116] : 5).

Τὸ «δίκαιος» εἶνε συνώνυμον πρὸς τὸ «ἐλεήμων» καὶ σχετικόν πρὸς τὸ «ἐλεεῖ». Ὁ Κύριος εἶνε «δίκαιος» ἢ ἄλλως «ἐλεήμων», τουτέστιν «εὐσπλαγγνος», καὶ διὰ τοῦτο «ἐλεεῖ».

«Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους, δικαιοσύνη δὲ ῥύσεται ἐκ θανάτου. Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὴν δικαίαν» (Παροιμ. 10 : 2 - 3).

Ἐνταῦθα «δικαιοσύνη» εἶνε ἢ «ἐλεημοσύνη» (Ἴδὲ καὶ 11 : 4), καὶ «ψυχὴ δικαία» εἶνε «ἢ ἐλεήμων ψυχὴ, ὁ ἐλεήμων ἄνθρωπος». Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Ὁ ἄνομος θησαυρισμός δέν ὠφελεῖ, δέν σφάζει, ἐνῶ ἡ ἐλεημοσύνη σφάζει ἐκ θανάτου. Ὁ Κύριος δέν ἀφήνει τὸν ἐλεήμονα ἄνθρωπον νά λιμοκτονήσῃ. Ὁ ἐλεῶν ἐλεεῖται ὑπὸ τοῦ Κυρίου.

«Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυξον, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος καὶ σφάζων αὐτός, πρᾶς καὶ ἐπιβεβηκώς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον» (Ζαχ. 9 : 9).

Καὶ ἐνταῦθα, νομίζομεν, τὸ «δίκαιος» σημαίνει «εὐσπλαγγνος», σχετίζεται δέ πρὸς τὸ «σφάζων» κατὰ τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ βασιλεὺς - Μεσσίας εἶνε εὐσπλαγγνος καὶ διὰ τοῦτο σφάζει (Ἴδὲ καὶ Ἦσ. 45 : 21, «δίκαιος καὶ σωτὴρ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ»).

Τὸ «δίκαιος» σημαίνει «εὐσπλαγγνος» ἢ «σπλαγγνικός» καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης Α' Ἰωάν. 1 : 9 καὶ 2 : 1, τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύομεν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις τοῦ παρόντος βιβλίου (σελ. 326 - 328).

Κατά ταῦτα τό Ματθ. 1 : 19 δέον νά μεταφράζεται:

« Ὁ δέ Ἰωσήφ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐπειδὴ ἦτο σπλαγχνικός καί δέν ἤθελε νά διαπομπεύσῃ αὐτήν, ἐσκέφθη νά δώσῃ εἰς αὐτήν διαζύγιον μυστικῶς »¹.

Ματθ. 2 : 6

«ΟΥΔΑΜΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΕΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΗΓΕΜΟΣΙΝ ΙΟΥΔΑ»

«Καί σύ, Βηθλεέμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ».

Τό χωρίον τοῦτο ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ Μιχ. 5 : 1 (2). Ἐὐαγγελιστής ἐπέφερε τροποποιήσεις, τό δέ τέλος τοῦ χωρίου («ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ») προσήρμοσε πρὸς τό Β΄ Βασ. 5 : 2 κατά τούς Ο΄.

Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τό χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καί σύ, Βηθλεέμ Ἐφραθά, ἡ ἐλαχίστη διά νά εἶσαι μεταξύ τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰούδα, ἐκ σοῦ θά ἐξέλθῃ εἰς ἐμέ διά νά εἶνε ἄρχων ἐν τῷ Ἰσραήλ».

Οἱ δέ Ο΄ ἀποδίδουν οὕτω: «Καί σύ, Βηθλεέμ οἶκος τοῦ Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ».

Οἱ Ο΄ μετά τήν λέξιν «ὀλιγοστός» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ὑπονοοῦν ρῆμα, διά τοῦτο ἔχουν «ὀλιγοστός εἶ» = ὀλιγοστός εἶσαι. Ἄλλ' ἡ ὑπόνοησις ρήματος ἐνταῦθα εἶνε λάθος. Διότι ἐξ αἰτίας τοῦ ρήματος τό πρῶτον μέρος τοῦ χωρίου, ὅπου τονίζεται ἡ ὀλιγότης καί ἀσημότης τοῦ οἴκου Ἐφραθά ἢ Βηθλεέμ, συνδέεται κατ' ἀφύσικον τρόπον πρὸς τό δεύτερον μέρος τοῦ χωρίου, ὅπου τονίζεται ἡ σπουδαιότης τῆς Βηθλεέμ λόγῳ τῆς ἐξ αὐτῆς προελεύσεως τοῦ Ἄρχοντος - Χριστοῦ. Μετά τήν ὑπόνοησιν τοῦ ρήματος ἡ σύνδεσις τῶν δύο μερῶν τοῦ χωρίου θά ἦτο φυσική, ἐάν πρὸ τοῦ δευτέρου

1. Ἐς σημειωθῆ, ὅτι ἡ μνηστεια παρ' Ἰσραήλ νομικῶς ἦτο ἰσοδύναμος τοῦ γάμου, διό καί ὁ μνήστωρ Ἰωσήφ λέγεται «ἀνὴρ» τῆς Παρθένου καί γίνεται λόγος περὶ διαζυγίου πρὸς τήν μνηστήν» («ἀπολύσαι αὐτήν»).

μέρους προσετίθετο αντιθετικός σύνδεσμος: «ὀλιγοστός εἶ, ἀλλ' ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ».

Ἐορθή εἶνε ἡ παραθεθεῖσα ἀπόδοσις τοῦ Ἑβραϊκοῦ, καθ' ἣν ἡ μετά τό «Βηθλεέμ Ἐφραθά» φράσις δέν εἶνε ρηματική, ἀλλά παραθετική: «ἡ ἐλαχίστη» (= ἡ ὁποία εἶσαι ἐλαχίστη). Οὕτω καί ἡ σύνδεσις τῶν δύο μερῶν τοῦ ἔδαφιου εἶνε φυσική, καί ἡ ἀντίθεσις μεταξύ ἀσημότητος τῆς Βηθλεέμ ἐξ ἐπόψεως ἀριθμοῦ κατοίκων καί σπουδαιότητος αὐτῆς λόγω τοῦ Ἄρχοντος εἶνε φανερά.

Ὁ Προφήτης λέγει, ὅτι ἡ Βηθλεέμ εἶνε πολύ μικρά, ἐλαχίστη διά νά συμπεριλαμβάνεται εἰς τάς «χιλιάδας» τοῦ Ἰούδα. Αἱ «χιλιάδες» ἦσαν συγγένειαι, εἰς τάς ὁποίας διηρείτο ἐκάστη φυλή τοῦ Ἰσραήλ, καί ἐλέγοντο οὕτω, διότι ἐκάστη ἔδει νά περιλαμβάνη χιλίας τοῦλάχιστον οἰκογενείας. Ἐκάστη δέ «χιλιάς» εἶχεν ἄρχηγόν, χιλίαρχον· ἦτο μία ἐπί μέρους ἡγεμονία (Ἰδέ Ἐξόδ. 18 : 21, 25· Ἀριθ. 1 : 16, 10 : 4 κατά τό Ἑβραϊκόν· Κριτ. 6 : 15· Α' Βασ. 23 : 23). Ἡ Βηθλεέμ δέν ἠδύνατο νά περιληφθῆ εἰς τάς «χιλιάδας» τοῦ Ἰούδα, τῆς φυλῆς δηλαδή τοῦ Ἰούδα, διότι εἶχεν ὀλίγους κατοίκους. Ἦτο κώμη (Ἰωάν. 7 : 42), ταπεινόν χωρίον.

Ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Προφήτου «ἡ ἐλαχίστη διά νά εἶσαι μεταξύ τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰούδα» οἱ ἐρμηνευταί παρεπλανήθησαν καί ἐνόμισαν, ὅτι πρὸς τήν φράσιν ταύτην ἀντιστοιχεῖ ἡ φράσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ «οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα». Ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τήν φράσιν «ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα» οἱ ἐρμηνευταί, παραπλανηθέντες καί ἐκ τοῦ «ἐν», ὅπερ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται τοπικόν, ἐθεώρησαν ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τήν φράσιν «ἐν χιλιάσιν Ἰούδα» (Ο'), ἥτοι «μεταξύ τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰούδα». Τό «ἐν» δηλαδή τῆς φράσεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐξέλαβον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «μεταξύ» καί τό «ἡγεμόνες» ἐθεώρησαν ὡς ταυτόσημον τοῦ «χιλιάδες», ἥτοι ἡγεμονίαι, ἡγεμονεύουσαι πόλεις, κύριαι πόλεις.

Οὕτως οἱ ἐρμηνευταί εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Ματθαίου δίδουν τήν ἐξῆς ἐννοίαν: Καί σύ Βηθλεέμ, γῆ τοῦ Ἰούδα, οὐδόλως εἶσαι ἐλαχίστη μεταξύ τῶν κυρίων καί ἡγεμονικῶν πόλεων τοῦ Ἰούδα· διότι ἐκ σοῦ θά προέλθῃ ἄρχων, ὁ ὁποῖος θά κυβερνήσῃ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ.

Ἄς σημειωθῆ μάλιστα, ὅτι εἰς τάς περισσοτέρας μεταφράσεις τό «ἡγεμόνες» παραμένει ἀμετάφραστον, ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ, καίτοι δι' αὐτοῦ οἱ ἐρμηνευταί καί μεταφρασταί δέν ἐννοοῦν ἡγεμόνας, ἀλλ' ἡγεμονεύουσας πόλεις.

Ἡ γνώμη, ὅτι τό «ἐν τοῖς ἡγεμόσι» σημαίνει «μεταξύ τῶν ἡγεμονευουσῶν πόλεων», εἶνε ἐσφαλμένη διά τρεῖς λόγους. Πρῶτον: Ἐξ ἐπόψεως ἀριθμοῦ κατοίκων ὁ Προφήτης δέν συγκρίνει τήν Βηθλεέμ πρὸς τάς μεγάλας πόλεις, ἀλλά πρὸς τάς «χιλιάς», τάς σχετικῶς μικράς. Ἐξ ἐπόψεως

ὁμως σπουδαιότητα λόγῳ τοῦ ἐξ αὐτῆς Ἄρχοντος ἢ Βηθλεέμ ἀξίζει νά συγκρίνεται πρὸς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄρα τὸ «ἐν τοῖς ἡγεμόσι» δέν εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν χιλιάσι» καὶ δέν σημαίνει σύγκρισιν τῆς Βηθλεέμ πρὸς τὰς «χιλιάδας», τὰς μικρὰς ἡγεμονευούσας πόλεις. Ἡ δόξα τῆς Βηθλεέμ εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα. Δεύτερον: Naί μὲν ἡ Βηθλεέμ κατὰ τὴν δόξαν δύναται νά συγκρίνεται πρὸς τὰς ἡγεμονευούσας πόλεις, ἀλλὰ δέν δύναται νά συγκρίνεται ὡς μία μεταξὺ αὐτῶν. Naί μὲν δύναται νά λέγεται, ὅτι κατὰ τὴν δόξαν ἡ Βηθλεέμ οὐδόλως εἶνε ἐλαχίστη ἀπέναντι τῶν ἡγεμονικῶν πόλεων, ἀλλὰ δέν δύναται νά λέγεται, ὅτι εἶνε σπουδαία μεταξὺ αὐτῶν. Διότι ἡ Βηθλεέμ δέν περιλαμβάνετο μεταξὺ τῶν πολυανθρώπων καὶ ἡγεμονικῶν πόλεων. Ὅσον μεγάλην δόξαν καὶ ἂν ἔχη ἐν χωρίον, δέν δυνάμεθα περὶ αὐτοῦ νά ἐκφρασθῶμεν οὕτω: «Τὸ χωρίον τοῦτο οὐδόλως εἶνε ἐλάχιστον μεταξὺ τῶν μεγαλοπόλεων καὶ τῶν πρωτευουσῶν». Τοιαύτη ἐκφρασις εἶνε ἀστεία. Τρίτον: Εἶνε αὐθαιρεσία καὶ ἀντίκειται πρὸς τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ τὴν στοιχειώδη λογικὴν νά ἐκλαμβάνωνται οἱ «ἡγεμόνες» ὡς «ἡγεμονεύουσαι πόλεις». Ἐχομεν παράδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ «ἡγεμόνες» δέν εἶνε πρόσωπα, ἀλλὰ πράγματα, πόλεις; Καὶ διατί ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν «ἐν τοῖς ἡγεμόσι» καὶ ὄχι «ἐν ταῖς ἡγεμονίαις» ἢ «ἐν ταῖς ἡγεμονίσι πόλεσιν», ἀφοῦ μάλιστα ὁ Προφῆτης δέν εἶπεν «ἐν τοῖς χιλιάρχοις» ἀλλ' «ἐν (ταῖς) χιλιάσιν», ἡ δέ φράσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν ὡς ταυτόσημος πρὸς τὴν φράσιν τοῦ Προφῆτου;

Πρὸς κατανόησιν τῆς κρισίμου φράσεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ «ἐν τοῖς ἡγεμόσι» πρέπει νά παρατηρηθῆ, ὅτι τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον παρὰ τῷ Προφῆτῃ φαίνεται συντακτικῶς ἀνώμαλον: «Καὶ σύ, Βηθλεέμ... ἐκ σοῦ θά ἐξέλθῃ εἰς ἐμέ διὰ νά εἶνε ἄρχων ἐν τῷ Ἰσραήλ». Μετὰ τὴν προσφώνησιν «Καὶ σύ, Βηθλεέμ», ἡ τελευταία φράσις ἀνεμένετο νά εἶνε: «θά δώσης εἰς ἐμέ διὰ νά εἶνε ἄρχων ἐν τῷ Ἰσραήλ». Ἀλλὰ τὸ χωρίον φαίνεται ἀσύντακτον, ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶνε ἐλλειπτικός. Πλήρης τὸ χωρίον παρὰ τῷ Προφῆτῃ θά εἶχεν οὕτω πως: «Καὶ σύ, Βηθλεέμ Ἐφραθά, ἡ ἐλαχίστη διὰ νά εἶσαι μεταξὺ τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰούδα, οὐδόλως εἶσαι ἐλαχίστη ἐξ ἄλλης ἐπόψεως· ἐκ σοῦ θά ἐξέλθῃ εἰς ἐμέ διὰ νά εἶνε ἄρχων ἐν τῷ Ἰσραήλ».

Πρὸς τὴν ὑπονοουμένην ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Μιχαίου καὶ ὑπογραμμισμένην φράσιν ἀντιστοιχεῖ ἡ φράσις τοῦ Ματθαίου «οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα». Ἡ ἐλαχίστη ἐκ τῆς ἐπόψεως τοῦ πληθυσμοῦ Βηθλεέμ, οὐδόλως εἶνε ἐλαχίστη «ἐν τοῖς ἡγεμόσιν», ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν ἡγεμόνων, καὶ δὴ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἰούδα, τῆς ἰσχυροτέρας καὶ βασιλικῆς φυλῆς (Γεν. 49 : 10· Ψαλμ. 67 : 28 κατὰ τοὺς Ο'). Διότι δίδει τὸν «ἡγούμενον», τὸν μέγιστον ἡγεμόνα καὶ ἄρχοντα Χριστόν. Ἔδωσε δέ καὶ

τόν Δαβίδ τόν βασιλέα, τύπον τοῦ Χριστοῦ, τόν ὁποῖον ἀσφαλῶς ὑπονοεῖ ὁ Εὐαγγελιστής, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς προσαρμογῆς τοῦ τέλους τοῦ χωρίου πρὸς τό Β΄ Βασ. 5 : 2, ὅπου ὁ λόγος περὶ τοῦ Δαβίδ. Εἶνε ἄλλαι πόλεις ἔνδοξοι, διότι ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἡγεμόνες; Καί σύ, Βηθλεέμ, λέγει τό χωρίον, οὐδόλως ὑστερεῖς εἰς τοῦτο. Καί σύ συγκαταλέγεσαι εἰς τούς τόπους, οἱ ὁποῖοι δίδουν ἡγεμόνας. Εἶσαι μικρά, ἀλλ' ἔνδοξος. Τοῦτο εἶνε ἀνάλογον πρὸς τό γνωστόν, «Εἶς, ἀλλά λέων!».

Κατά ταῦτα ἡ φράσις τοῦ Ματθαίου «ἐν τοῖς ἡγεμόσιν» εἶνε ἄσχετος πρὸς τήν φράσιν τοῦ Μιχαίου «ἐν χιλιάσιν» καί σημαίνει ἀναφοράν, ὡς πρὸς τί δηλαδή ἢ ἐκ ποίας ἐπόψεως δέν εἶνε ἐλαχίστη ἡ Βηθλεέμ. Ὁ δ' ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ὄρος «ἡγεμών» χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ὁποῖα ὁ ἐπόμενος τῆς αὐτῆς ρίζης ὄρος «ἡγούμενος», ἦτοι ἄρχων.

Ὅτι δέ ἡ φράσις «ἐν τοῖς ἡγεμόσιν» δύναται πράγματι νά σημαίη ἀναφοράν, τοῦτο ἀποδεικνύουν πλείστα παραδείγματα, εἰς τά ὁποῖα χρησιμοποιεῖται ἡ αὐτή πρόθεσις «ἐν». Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν: «δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστός ἐν δόξαις» (Ἐξὸδ. 15 : 11)· «θαυμαστός ἐν ἰσχύι» (Ἰουδίθ 16 : 13)· «προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς» (Λουκ. 1 : 18)· «δυνατός ἐν ἔργῳ καί λόγῳ» (Λουκ. 24 : 19)· «μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενί χαρίσματι» (Α΄ Κορ. 1 : 7)· «γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι» (Β΄ Κορ. 8 : 10)· «ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆς καυχήσεως» (Β΄ Κορ. 9 : 4)· «ἐν πᾶσιν αὐτός πρωτεύων» (Κολ. 1 : 18)· «μηδεῖς ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει ἐορτῆς» (Κολ. 2 : 16)· «ἐν μηδενί λειπόμενοι» (Ἰακ. 1 : 4).

Κατόπιν τούτων τό Ματθ. 2 : 6 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Καί σύ, Βηθλεέμ, γῆ τοῦ Ἰούδα, οὐδόλως εἶσαι ἐλαχίστη ὡς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας¹ τοῦ Ἰούδα· διότι ἀπὸ σέ θά ἐξέλθῃ ἡγεμών, ὁ ὁποῖος θά κυβερνήσῃ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ».

Ματθ. 5 : 5

«ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΠΡΑΕΙΣ»

«Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τήν γῆν».

Κατά τούς ἐρμηνευτάς «πραεῖς» εἶνε οἱ πρᾶοι, οἱ ἀόργητοι, οἱ ὑπομονητικοί, οἱ ἐπιεικεῖς καί γλυκεῖς. Ἄλλ' αὐτή ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή.

1. Ἡ ἐξ ἐπόψεως τῶν ἡγεμόνων.

Ἐάν προσέξῃ τις καλῶς, δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ καί νά πεισθῇ, ὅτι εἰς ὄλας σχεδόν τὰς περιπτώσεις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' τό «πραῦς» σημαίνει «ταπεινός», εἴτε ἐν κοινωνικῇ εἴτε ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ. Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν ὠρισμένα σχετικά χωρία:

«Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος, ταπεινῶν δέ ἁμαρτωλοὺς ἕως τῆς γῆς» (Ψαλμ. 146[147] : 6).

Ἐκ τῆς μετοχῆς «ἀναλαμβάνων», ἡ ὁποία ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μετοχὴν «ταπεινῶν» καί σημαίνει «ἀνυψῶν», ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι τό «πραεῖς» σημαίνει τοὺς «ταπεινοὺς». Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Ὁ Κύριος ἀνυψῶνει τοὺς ταπεινοὺς, ταπεινῶνει δέ μέχρι χῶματος τοὺς ἀσεβεῖς, τοὺς καταφρονητάς τῶν θείων, τοὺς ὑπερηφάνους.

«Εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ καὶ ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ» (Ψαλμ. 149 : 4).

Ἐκ τοῦ «ὑψώσει» ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι τό «πραεῖς» σημαίνει «ταπεινοὺς». Τό «ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ» σημαίνει: Θά ὑψώσῃ τοὺς ταπεινοὺς διὰ σωτηρίας, θά δοξάσῃ τοὺς ταπεινοὺς παρέχων εἰς αὐτοὺς σωτηρίαν.

«Θρόνους ἀρχόντων καθέλειν ὁ Κύριος καὶ ἐκάθισε πραεῖς κατ' αὐτῶν. Ρίζας ἐθνῶν ἐξέτιλεν ὁ Κύριος καὶ ἐφύτευσε ταπεινοὺς ἀντ' αὐτῶν» (Σοφ. Σειρ. 10 : 14 - 15).

Εἰς τό χωρίον τοῦτο, τό ὁποῖον ὑπενθυμίζει τό Λουκ. 1 : 52, τὰς λέξεις «πραεῖς» καὶ «ταπεινοὺς» ὁ μεταφραστής τῆς Σοφίας Σειράχ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν προφανῶς χρησιμοποιεῖ ὡς συνωνύμους. «Πραεῖς» δηλαδή ὀνομάζει τοὺς ταπεινοὺς.

«Καὶ ὑπολείψομαι ἐν σοὶ λαόν πραῦν καὶ ταπεινόν» (Σοφον. 3 : 12).

Καὶ ἐνταῦθα οἱ ὄροι «πραῦς» καὶ «ταπεινός» χρησιμοποιοῦνται συνωνυμικῶς.

«Ἴδού ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται σοι, δίκαιος καὶ σφῶν αὐτός, πραῦς καὶ ἐπιβεηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον» (Ζαχ. 9 : 9).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅπως τό «δίκαιος», ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ (σελ. 14), σχετίζεται πρὸς τό «σφῶν» καὶ σημαίνει «εὐσπλαγχνος» (Ὁ βασιλεὺς - Μεσσίας εἶνε εὐσπλαγχνος, καὶ διὰ τοῦτο σφῶει), οὕτω καὶ τό «πραῦς» σχετίζεται πρὸς τό «ἐπιβεηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον» καὶ σημαίνει «ταπεινός». Ὁ βασιλεὺς - Μεσσίας εἶνε «πραῦς», ἦτοι ταπεινός, καὶ διὰ τοῦτο ἐρχεται ἐπὶ ταπεινοῦ ὄναριου.

«Καὶ πατήσουσιν αὐτοὺς πόδες πραέων καὶ ταπεινῶν» (Ἠσ. 26 : 6. Ἰδέ καὶ τὸν προηγούμενον στίχ. 5).

Καὶ ἐνταῦθα, κατὰ σχῆμα συνωνυμίας, «πραεῖς» καὶ «ταπεινοί» εἶνε ἐν καὶ τό αὐτό.

«Οἱ δὲ πρᾶεῖς κληρονομήσουσι γῆν» (Ψαλμ. 36[37] : 11).

Εἰς τόν Ψαλμικόν τοῦτον λόγον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ὀρμᾶται ὁ ὑπ' ὄψιν λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν Ματθ. 5 : 5, τὸ «πρᾶεῖς» δὲν σημαίνει τούς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὀργίζονται. Ἡ πρᾶότης ἢ ἀοργησία εἶνε μία ἀρετὴ μεταξύ μεγάλου πλήθους ἀρετῶν, ὄχι ἐκ τῶν ὀλίγων καὶ μεγίστων ἀρετῶν. Θά ἦτο δὲ ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἡ γῆ κατὰ τόν Ψαλμωδόν θά ἦτο δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὀργίζονται, καὶ ὄχι δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κοσμοῦνται δι' ἄλλων καὶ μεγαλυτέρων ἀρετῶν. Τὸ «πρᾶεῖς» ἐνταῦθα σημαίνει πολὺ περισσότερον τοῦ «ἀόργητος». Ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἀμαρτωλός», ἦτοι ἀσεβής, τοῦ προηγουμένου στίχ. 10, καὶ σημαίνει «ταπεινός». Ὁ ταπεινός ἔχει τὴν βασιικωτέραν καὶ μίαν τῶν μεγίστων ἀρετῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἔτι δὲ περισσότερον, ὁ ταπεινός εἶνε ὁ εὐλαθής ἢ εὐσεβής. Διὰ τοῦτο τὸ «πρᾶεῖς», ἦτοι ταπεινός, ἀντιτίθεται, ὡς εἶπομεν, πρὸς τὸ «ἀμαρτωλός», ἦτοι ἀσεβής. Ἡ ἐννοια τοῦ Ψαλμικοῦ λόγου εἶνε: Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς, οἱ ταπεινοὶ θά λάβουν ὡς κληρονομίαν τῶν τὴν γῆν.

Καὶ εἰς τὰ χωρία Ἰωβ 24 : 4, 36 : 15, Ψαλμ. 24(25) : 9, 33 : 3 (34 : 2), 75 : 10 (76 : 9) τὸ «πρᾶεῖς» σημαίνει «ταπεινός».

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐβραϊκὴν λέξιν οἱ Ὁ ἄλλοτε μεταφράζουσιν «ταπεινός» καὶ ἄλλοτε «πρᾶεῖς», π.χ. ἐν Ψαλμ. 17 : 28 (18 : 27) – Ζαχ. 9 : 9.

Εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Ματθ. 5 : 5 «οἱ πρᾶεῖς» εἶνε οἱ ταπεινοὶ ἐν κοινωνικῇ ἐννοίᾳ, οἱ πτωχοί, ἄσημοι καὶ δυναστευόμενοι ὑπὸ τῶν σκληρῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχ. 4 καὶ τοῦ ἐπομένου στίχ. 6, ὅπου ἀντιστοίχως μακαρίζονται «οἱ πενθοῦντες», τουτέστιν οἱ θλιβόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», τουτέστιν οἱ ἀδικούμενοι, οἱ στερούμενοι τοῦ δικαίου τῶν καὶ ὑποφέροντες ἐκ τῆς στερήσεως ὡς οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες. Ἀφοῦ τὸ «πενθοῦντες» καὶ τὸ «πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην» ἐννοοῦνται ἐν κοινωνικῇ ἐννοίᾳ, ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἐννοεῖται καὶ τὸ «πρᾶεῖς». Ὅτι τὸ «πρᾶεῖς» σημαίνει τούς ταπεινοὺς ἐν κοινωνικῇ ἐννοίᾳ, ἦτοι τούς πτωχοὺς καὶ ἀσήμους, καὶ ὄχι τούς ταπεινοὺς ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, ἦτοι τούς ταπεινόφρονας, τοῦτο φαίνεται ἐπίσης ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τούς ταπεινοὺς ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, ἦτοι τούς ταπεινόφρονας, ὁ Κύριος ὠμίλησεν ἐν τῷ πρώτῳ μακαρισμῷ ἐν στίχ. 3.

Ἐπὶ «τὴν γῆν», τὴν ὁποίαν κατὰ τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ θά κληρονομήσουν «οἱ πρᾶεῖς», ἦτοι οἱ ταπεινοὶ κοινωνικῶς, οἱ πτωχοὶ καὶ ἄσημοι, ἄλλοι ἐννοοῦν τὴν παροῦσαν γῆν, καὶ ἄλλοι τὴν μέλλουσαν καὶ καινὴν γῆν (Β' Πέτρ. 3 : 13, Ἄποκ. 21 : 1). Δίκαιον ἔχουν οἱ δεῦτεροι. Διότι ὄλοι οἱ

ἄλλοι μακαρισμοὶ παραπέμπουν εἰς τὴν μέλλουσαν μακαριότητα (Ἴδέ ἰδίως τοὺς στίχ. 3, 10, 12). Ἡ περίφημος γῆ, ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἐκ τῆς ὁποίας ὀρμάται ὁ Κύριος ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν μακαρισμῷ, γίνεται σύμβολον τῆς μελλούσης καὶ καινῆς γῆς, τῆς νέας τάξεως πραγμάτων ἐν τῷ οὐρανῷ.

Οἱ ταπεινοὶ κοινωνικῶς, οἱ πτωχοὶ καὶ ἄσημοι, θά γίνουν πλούσιοι, διότι θά κληρονομήσουν τὴν νέαν γῆν.

Μεταφράζομεν τὸν μακαρισμὸν:

«Εὐτυχεῖς οἱ πτωχοὶ καὶ ἄσημοι, διότι αὐτοὶ θά κληρονομήσουν τὴν (νέαν) γῆν».

Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι οἱ ταπεινοὶ κοινωνικῶς, οἱ πτωχοὶ καὶ ἄσημοι, κληρονομοῦν τὴν μέλλουσαν μακαριότητα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς πίστεως, ὅπως καὶ «οἱ πενθοῦντες» τοῦ στίχ. 4 καὶ «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην» τοῦ στίχ. 6 καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ μακαριζόμενοι.

Ματθ. 5 : 9 - 10

«ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ» «ΟΙ ΔΕΔΙΩΓΜΕΝΟΙ ΕΝΕΚΕΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ»

«Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἐνεκὲν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν δύο πρὸς ἀλλήλους σχετικοί, ὡς θά ἴδωμεν, μακαρισμοί, ἡ λέξις «εἰρηνοποιοί», μόνον ἐνταῦθα τῆς Βίβλου ἀπαντῶσα, ἔχει σημασίαν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐρμηνευταὶ δέν ὑποπεύονται. Οὔτοι νομίζουν, ὅτι δι' αὐτῆς τῆς λέξεως σημαίνονται οἱ εἰρηνοποιοί, οἱ μεταδίδοντες εἰρήνην εἰς τοὺς ἄλλους, ὅταν εὐρίσκονται ἐν ταραχῇ, κυρίως δέ οἱ συμφιλιώνοντες τοὺς ἄλλους, ὅταν εὐρίσκονται ἐν διαστάσει καὶ ἔχθρᾳ πρὸς ἀλλήλους.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ τοῦ εἰρηνοποιεῖν εἶνε μία ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους ἀρετῶν, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Διατί ὁ Κύριος θά ἐμακάριζεν εἰδικῶς τοὺς εἰρηνοποιούς καὶ δέν θά ἐμακάριζεν ἐπίσης τοὺς ἠναρέτους ἀνθρώπους πλείστων ἄλλων κατηγοριῶν ὁμοίως καὶ περισσότερον σπουδαίων, ὅπως π.χ. τοὺς ἀμνησικακοὺς καὶ συγχωρητικούς, τοὺς-προσευχομένους ὑπὲρ

τῶν ἄλλων, τοὺς ἐπιστρέφοντας πεπλανημένους, τοὺς περιποιουμένους ἀσθενεῖς, τοὺς φιλοξένους, τοὺς φιλοπόνους, τοὺς ἐπιμελεῖς, τοὺς νηστευτάς, τοὺς ζηλωτάς, τοὺς μαχητάς;

Εἰς τοὺς μακαρισμοὺς ὁ Κύριος ἀναφέρεται εἰς ἀρετάς βασικάς καὶ γενικάς, περιεκτικὰς πολλῶν ἐπὶ μέρους ἀρετῶν. Οὕτως ἐν στίχ. 3, ὅπου μακαρίζονται «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», τουτέστιν οἱ ταπεινοὶ κατὰ τὸ φρόνημα, ἀναφέρεται εἰς τὴν βασικὴν καὶ πολὺ μεγάλην ἀρετὴν τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἐν στίχ. 7, ὅπου μακαρίζονται «οἱ ἐλεήμονες», ὑπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἐννοοῦνται οἱ ἐλεήμονες, ὅπως πολλοὶ νομίζουν, ἀλλ' οἱ εὐσπλαγχοὶ, δὲν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ γενικώτερον εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἣ ὁποία ἐκδηλώνεται διὰ πολλῶν ἐναρέτων πράξεων καὶ ὄχι μόνον διὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Ἐν στίχ. 8, ὅπου μακαρίζονται «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ», ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι εἰδικῶς εἰς τὴν καθαρότητα αὐτῆς ἀπὸ ὠρισμένου πάθους¹.

Ὅπως εἰς ἄλλους μακαρισμοὺς ὁ Κύριος ἀναφέρεται εἰς γενικάς ἀρετάς, περιεκτικὰς πολλῶν ἐπὶ μέρους ἀρετῶν, οὕτω καὶ εἰς τὸν μακαρισμὸν «τῶν εἰρηνοποιῶν» ἀναφέρεται εἰς γενικὴν ἀρετὴν. «*Εἰρηνοποιοὶ*» εἶνε οἱ «*ποιοῦντες εἰρήνην*». Ἡ δὲ λέξις «*εἰρήνη*», ὡς ἀποδεικνύομεν κατὰ τὴν ἐρμηνεϊαν σχετικῶν χωρίων ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ, εἶνε πολυσήμαντος ἐν τῇ Γραφῇ. Πολλάκις δὲ ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὸ ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐν φυσικῇ ἢ ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ. Ἐνταῦθα σημαίνει τὸ ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ. Ὅτι δὲ ἡ λέξις ἔχει καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν, τοῦτο ἀποδεικνύομεν ἐν συνεχείᾳ διὰ παραθέσεως καὶ σχολιασμοῦ σχετικῶν χωρίων:

«Μὴ συνελκύσης μετὰ ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχὴν μου καὶ μετὰ ἐργαζομένων ἀδικίαν μὴ συναπολέσης με, τῶν λαλούντων *εἰρήνην* μετὰ τῶν πλησίων αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν» (Ψαλμ. 27[28] : 3).

Ἡ «*εἰρήνη*» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «*ἀδικίαν*», ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐννοεῖται ἐϋρύτερον τὸ κακὸν καὶ ὄχι ἡ ἀδικία μόνον, καὶ πρὸς τὰ «*κακὰ*» καὶ σημαίνει τὸ ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐξ ἠθικῆς ἐπόψεως. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο

1. Ἐν στίχ. 5, ὅπου μακαρίζονται «οἱ πραεῖς», δὲν σημαίνεται εἰδικὴ ἀρετὴ, ἡ πραότης, ἀλλὰ κοινωνικὴ κατάστασις. Διότι «*πραεῖς*» ἐνταῦθα δὲν εἶνε οἱ πρᾶοι, ἀλλ' οἱ ταπεινοὶ κοινωνικῶς, οἱ πτωχοὶ καὶ ὄσιοι, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ ἐρμηνεϊᾷ αὐτοῦ τοῦ στίχου ἐν σελ. 18 ἔξ. Καὶ ἐν στίχ. 6, ὅπου μακαρίζονται «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», δὲν σημαίνεται εἰδικὴ ἀρετὴ, ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ κοινωνικὴ κατάστασις. Διότι «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην» δὲν εἶνε οἱ σφοδρῶς ἐπιθυμοῦντες τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικράτησιν τῆς δικαιοσύνης, ὅπως συνήθως νομίζεται, ἀλλ' οἱ ἀδικούμενοι καὶ στερούμενοι τοῦ δικαίου των, ὅπως στερεῖται τις ἄρτου καὶ ὕδατος, οἱ ὅποιοι θά δικαιοθῶσιν καὶ θά ἱκανοποιηθῶσιν πλήρως κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

οὐκ ἀσεβεῖς εἰς τὰ χεῖλη ἔχουν τὸ καλόν, ἀλλ' εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὰ ἔργα ἔχουν τὸ κακόν.

«Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον. Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν, ζήτησον εἰρήνην καὶ δώξον αὐτήν. Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὅσα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακά τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν» (Ψαλμ. 33 : 14 - 17[34 : 13 - 16]).

Ἡ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «κακόν», τὸν «δόλον», πάλιν τὸ «κακόν» καὶ τὰ «κακά», ταυτίζεται δὲ πρὸς τὸ «ἀγαθόν».

«Νόμος ἀληθείας ἦν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἀδικία οὐχ εὐρέθη ἐν χεῖλεσιν αὐτοῦ· ἐν εἰρήνῃ κατευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας» (Ματ. 2 : 6).

Ἡ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «ἀδικίαν», ἥτις ἀπαντᾷ δις ἐν τῷ χωρίῳ, ἐννοεῖται ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ καὶ σημαίνει τὸ κακόν, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὴν «ἀλήθειαν», ἥτις σημαίνει τὸ ἀγαθόν, ὡς ἀποδεικνύομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 3 : 21, ὅπου παραπέμπομεν. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶνε, ὅτι εἰς τὸ στόμα τοῦ ἱερέως τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ὑπῆρχεν ὁ νόμος τοῦ καλοῦ καὶ εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ δὲν εὐρίσκετο κακόν. Ὁ ἴδιος ἐβᾷδιζεν ἀπέναντι Κυρίου ἐφαρμοζῶν τὸ καλόν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ.

«Ἄνοιξατε πύλας, εἰσελθέτω λαὸς φυλάσσω δικαιοσύνην καὶ φυλάσσω ἀλήθειαν, ἀντιλαμβανόμενος ἀληθείας καὶ φυλάσσω εἰρήνην» (Ἠσ. 26 : 2 - 3 κατὰ τοὺς Ο'. Πρβλ. Μασ.).

Αἱ φράσεις «φυλάσσω δικαιοσύνην», «φυλάσσω ἀλήθειαν», «ἀντιλαμβανόμενος ἀληθείας», «φυλάσσω εἰρήνην» εἶνε ἰσοδύναμοι, συμφῶνως πρὸς τὴν ἐβραϊκὴν συνήθειαν τῶν συνωνυμικῶν παραλληλισμῶν. Ἡ «εἰρήνη» εἶνε ὅ,τι καὶ ἡ «δικαιοσύνη» ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἐννοίαν, ἥτοι τὸ ἀγαθόν, ὅ,τι ἐπίσης καὶ ἡ «ἀλήθεια», ἥτις ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ δις καὶ σημαίνει τὸ ἀγαθόν, ὅπως καὶ εἰς τὸ προηγουμένως παρατεθέν καὶ σχολιασθὲν χωρίον Ματ. 2 : 6.

«Οἱ πόδες αὐτῶν ἐπὶ πονηρίαν τρέχουσι, ταχινοὶ ἐκχέαι αἷμα· καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν διαλογισμοὶ ἀφρόνων, σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. Καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ οἶδασι, καὶ οὐκ ἔστι κρίσις ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· αἱ γὰρ τρίβοι αὐτῶν διεστραμμέναι, ὡς διοδοῦσι, καὶ οὐκ οἶδασιν εἰρήνην» (Ἠσ. 59 : 7 - 8).

Ἡ «εἰρήνη», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ δις, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «πονηρίαν», ἥτοι τὸ κακόν, καὶ σημαίνει τὸ καλόν. Ἡ φράσις, «Καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ οἶδασι», σημαίνει: Καὶ τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ δὲν γνωρίζουν. Καὶ πρὸς τὸ καλόν δὲν ἔχουν σχέσιν. Καὶ τὸ καλόν δὲν πράττουν.

Ἄπεδείχθη λοιπὸν, ὅτι ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει τὸ ἀγαθόν ἢ καλόν ἐν

ἠθικῇ ἐννοίᾳ. Ἐπειδή δέ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίῳ τοῦ Ματθαίου ἐξετάζομεν τὴν λέξιν «εἰρηνοποιοί», ἥτοι «ποιούντες εἰρήνην», ἔχομεν εἰδικώτερον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ «ποιεῖν εἰρήνην» σημαίνει «ποιεῖν τὸ καλόν» ἐν Ἦσ. 45 : 7, Ἰερ. 40 : 6 κατὰ τοὺς Ο', 40(33) : 9, Ἰακ. 3 : 18.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτον τὸ Παροιμ. 10 : 10 κατὰ τοὺς Ο', διότι περιέχει τὸ ῥῆμα «εἰρηνοποιῶ», ἐνταῦθα μόνον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπαντῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἐπίθετον «εἰρηνοποιός». Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν τὸ χωρίον τοῦτο:

«Ὁ ἐννεύων ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας, ὁ δὲ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιεῖ».

«Ὁ ἐννεύων ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου» καὶ «ὁ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας» ἀντιτίθενται. Ὁ πρῶτος εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συγκατανεύει προσποιητῶς, ὁ ὑποκριτὴς καὶ κόλαξ. Ὁ δεύτερος εἶνε ὁ πεπαρρησιασμένος ἐλεγκτὴς. Ὁ ὑποκριτὴς καὶ κόλαξ διὰ τῶν ὑποκριτικῶν καὶ κολακευτικῶν συγκατανεύσεων εὐχαριστεῖ μὲν τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς τοὺς ὁποῖους συγκατανεύει, ἀλλ' εἰς δάρος τῶν «συνάγει λύπας». Ἡ «λύπη» ἐνταῦθα δὲν ἔχει ὑποκειμενικὴν ἐννοίαν, ἀλλ' ἀντικειμενικὴν· δὲν σημαίνει τὸ συναίσθημα τῆς λύπης, ἀλλὰ τὸ λυπηρὸν γεγονός, τὴν συμφορὰν, ὅπως ἐν Α' Ἔσδρ. 3 : 20 καὶ Α' Πέτρ. 2 : 19 (Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Α' Πέτρ. 2 : 18 - 20 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ). Συνεπῶς ἡ φράσις «συνάγει λύπας» σημαίνει «ἐπισωρεύει κακά, συμφοράς» (Πρόβλ. Σοφ. Σειρ. 27 : 22, «Διανεύων ὀφθαλμῶ τεκταίνει κακά»). Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὸν ὑποκριτὴν καὶ κόλακα, ὁ ὁποῖος εὐχαριστεῖ μὲν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπισωρεύει εἰς αὐτοὺς κακά, ὁ πεπαρρησιασμένος ἐλεγκτὴς δυσαρεστεῖ μὲν, ἀλλ' «εἰρηνοποιεῖ», τουτέστι «προξενεῖ καλόν». Μεταφράζομεν τὸ Παροιμ. 10 : 10: «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συγκατανεύει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν δολίως, ἐπισωρεύει εἰς τοὺς ἀνθρώπους κακά. Ἀντιθέτως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐλέγχει μετὰ παρρησίας, προξενεῖ καλόν». Τὸ «εἰρηνοποιῶ» λοιπὸν δὲν σημαίνει μόνον «διαλλάσσω, συμφιλιώνω», ὅπως ἐν Κολ. 1 : 20, ἀλλὰ καὶ «πράττω καλόν», ὅπως ἐν Παροιμ. 10 : 10. Ἄρα καὶ τὸ «εἰρηνοποιός» δὲν σημαίνει μόνον τὸν εἰρηνοποιόν, ἀλλὰ καὶ τὸν πράττοντα τὸ καλόν.

Εἰς τὸ ἐρευνώμενον χωρίον τοῦ Ματθαίου «εἰρηνοποιοί» λέγονται οἱ «ἀγαθοποιοί» (Α' Πέτρ. 2 : 14), οἱ «ἀγαθοποιούντες» (Λουκ. 6 : 33, Α' Πέτρ. 2 : 15, 20 κ. ἄ.), οἱ «καλοποιούντες» (Β' Θεσ. 3 : 13), οἱ «ποιούντες τὸ καλόν» (Γαλ. 6 : 9), οἱ «ἐργαζόμενοι τὸ ἀγαθόν» (Ῥωμ. 2 : 10), οἱ «ποιούντες δικαιοσύνην» (Α' Ἰωάν. 2 : 29, 3 : 7), οἱ «ἐργαζόμενοι δικαιοσύνην» (Πράξ. 10 : 35), τῆς λέξεως «δικαιοσύνη» ἐχούσης τὴν εὐρείαν ἐννοίαν, καθ' ἣν αὕτη σημαίνει τὸ καλόν.

Κατόπιν τούτων τό «Μακάριοι οί ειρηνοποιοί, ὅτι αὐτοί υἱοί Θεοῦ κληθήσονται» πρέπει νά ἐξηγηθῆ: «Εὐτυχεῖς ὅσοι πράττουν τό καλόν, διότι αὐτοί θά ὀνομασθοῦν υἱοί τοῦ Θεοῦ».

Πρός τήν ἰδέαν, ὅτι οἱ πράττοντες τό καλόν εἶνε υἱοί τοῦ Θεοῦ, πρβλ. Ματθ. 5 : 44 - 45, Λουκ. 6 : 35, Α' Ἰωάν. 2 : 29, 3 : 9 - 10, Γ' Ἰωάν. 11. Ἐν Α' Ἰωάν. 2 : 29, 3 : 9 - 10 ἡ λέξις «δικαιοσύνη» δέν σημαίνει εἰδικῶς τήν δικαιοσύνην, ἀλλά γενικῶς τό ἀγαθόν, τό καλόν, ὅπως πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ.

Καθώς ἐν τῇ λέξει «εἰρηνοποιοί» τό πρῶτον αὐτῆς συνθετικόν «εἰρήνη» ἔχει εὐρυτάτην σημασίαν καί σημαίνει τό ἀγαθόν, τό καλόν, οὕτω καί ἐν τῇ φράσει «οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης» ὁ ὄρος «δικαιοσύνη» ἔχει εὐρυτάτην σημασίαν καί σημαίνει τό ἀγαθόν, τό καλόν, πᾶσαν συλλήβδην ἀρετήν, καί ὄχι εἰδικῶς τήν ἀρετήν τῆς δικαιοσύνης. Ἐπειδή δέ σήμερον ὁ ὄρος οὗτος διατηρεῖ τήν στενήν μόνον ἔννοιαν, ἦτοι τήν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης, διά τοῦτο πρέπει νά μεταφράζεται. Ἄλλά πολλοί ἐξηγηταί ἀφήνουν τοῦτον ἀμετάφραστον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, εἰς δέ τὰς ξένας γλώσσας ἀποδίδουν τοῦτον διά λέξεων, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν τήν δικαιοσύνην, καί ἄρα οὐσιαστικῶς ἀφήνουν τοῦτον πάλιν ἀμετάφραστον.

Ὁ παρακεείμενος «δεδιωγμένοι» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τόν ἐνεστώτα «διωκόμενοι», ὅπως π.χ. ἐν Α' Τιμ. 6 : 17 τό «ἠλπικένας» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό «ἐλπίζειν». Ὁ Χριστός δέν μακαρίζει ὄσους ἐδιώχθησαν κατά τό παρελθόν, ἀλλ' ὄσους διώκονται κατά πᾶσαν ἐποχὴν. Διά τοῦτο ὀρθῶς πράττουν οἱ ἐξηγηταί ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τόν ἐν λόγῳ παρακεείμενον ἐκδέχονται ὡς ἂν ἦτο ἐνεστώτης, ὅπως οἱ ἐν στίχ. 4 καί 6 ἐνεστώτες «πενθοῦντες» - «πεινῶντες» καί «διψῶντες».

Κατά ταῦτα τό «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης» σημαίνει: «Εὐτυχεῖς ὅσοι διώκονται διά τό καλόν».

Ὡς ἤδη εἶπομεν, μεταξύ τῶν δύο μακαρισμῶν τοῦ προκειμένου ἑδαφίου ὑπάρχει σχέσηις. Ἡ σχέσηις εἶνε, ὅτι εἰς τόν πρῶτον ἐκ τῶν δύο αὐτῶν μακαρισμῶν μακαρίζονται ὄσοι πράττουν τό καλόν, καί εἰς τό δεύτερον μακαρίζονται ὄσοι διώκονται διά τό καλόν. Οἱ εὐσεβῶς ζῶντες διώκονται ποικιλοτρόπως (Β' Τιμ. 3 : 12). Εἶνε δέ μακαριστοί καί διά τήν ἀσκησιν τοῦ ἀγαθοῦ καί διά τόν διωγμόν των ἕνεκεν τοῦ ἀγαθοῦ (Πρβλ. Α' Πέτρ. 2 : 20, «Εἰ ἀγαθοποιούντες καί πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ τῷ Θεῷ»).

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθέν χωρίον:

«Εὐτυχεῖς ὄσοι πράττουν τό καλόν, διότι αὐτοί θά ὀνομασθοῦν υἱοί τοῦ Θεοῦ. Εὐτυχεῖς ὄσοι διώκονται διά τό καλόν, διότι αὐτῶν εἶνε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

«ΚΑΤΑΜΑΘΕΤΕ ΤΑ ΚΡΙΝΑ... ΠΩΣ ΑΥΞΑΝΕΙ»

«Καί περί ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδέ νήθει· λέγω δέ ὑμῖν, ὅτι οὐδέ Σολομών ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων».

Ἐνταῦθα ὁ Χριστός λέγων «τὰ κρίνα» δέν ὀμιλεῖ εἰδικῶς διὰ τὰ κρίνα, ἀλλά γενικῶς διὰ τὰ ἄνθη, τὰ αὐτοφυῆ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, ὅπως ἐν στίχ. 26 ὀμιλεῖ γενικῶς διὰ τὰ πετεινά. Σχετικῶς παρατηροῦμεν, ὅτι δύο ἑβραϊκᾶς λέξεις οἱ Ὁ ἄλλοτε μεταφράζουν «κρίνον» καί ἄλλοτε «ἄνθος». Διὰ τὴν διπλὴν μετάφρασιν τῆς μιᾶς ἐκ τῶν λέξεων αὐτῶν ἰδέ Ἐξόδ. 25 : 30 – Ἦσ. 5 : 24, τῆς δέ ἄλλης Ἦσ. 35 : 1 – Ἄσμ. 2 : 1. Συνεπῶς ἡ λέξις «κρίνα» πρέπει νά μεταφράζεται «ἄνθη». Ἀλλά πολλοί μεταφρασταί ἀφήνουν τὴν λέξιν ἀμετάφραστον καί οὕτω δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶνε εἰδικῶς περὶ τῶν κρίνων.

Ἄλλ' ἡ κυρία ἀστοχία εἰς τὸ προκείμενον χωρίον εἶνε ὡς πρὸς τὸ «αὐξάνει». Γενικῶς οἱ ἐξηγηταί παρανοοῦν τὸ ῥῆμα τοῦτο. Νομίζουσι ὅτι ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς αὐξήσεως ἢ ἀναπτύξεως. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἔννοια δέν δίδει τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον ἀναμένεται ἐνταῦθα. Ἀφοῦ ὁ Χριστός ὀμιλεῖ περὶ ἐνδύματος, τὸ «πῶς αὐξάνει» πρέπει νά ἔχη τὴν ἔννοιαν τῆς ὥραιας ἐνδυμασίας ἢ ἐμφανίσεως τῶν ἀνθέων, ὅπως τὸ «οὐδέ Σολομών... περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων» τοῦ στίχ. 29, καί τὸ «οὕτως ἀμφιέννυσι» τοῦ στίχ. 30. Πράγματι δέ τὸ «αὐξάνω» μεταφορικῶς ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγαλείου, τῆς λαμπρότητος καί τῆς ὥραιότητος, ἐπειδὴ πολλάκις ἡ αὐξήσις καί τὸ μέγεθος συνεπάγονται μεγαλεῖον, λαμπρότητα καί ὥραιότητα. Σχετικῶς παραθέτομεν καί σχολιάζομεν ὠρισμένα χωρία ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης:

«Υἱὸς ἠῦξημένος Ἰωσήφ, υἱὸς ἠῦξημένος μου ζηλωτός, υἱὸς μου νεώτατος» (Γεν. 49: 22).

Τὸ «ἠῦξημένος» παριστᾷ τὸν Ἰωσήφ ὡς μεγαλοπρεπῆ καί ὥραϊον κλάδον. Πρβλ. Μασσορεϊκόν. Πρβλ. ἐπίσης τὸν προηγούμενον στίχ. 21 κατὰ τοὺς Ὁ, «Νεφθαλεὶμ στέλεχος ἀνειμένον, ἐπιδιδούς ἐν τῷ γενήματι κάλλος».

Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καί κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, καί ὑψωθήσεται ἡ Γῶγ βασιλεία αὐτοῦ, καί αὐξηθήσεται βασιλεία αὐτοῦ» (Ἄριθ. 24 : 7).

Τό «*αύξηθήσεται*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*ὕψωθήσεται*» καί σημαίνει «*μεγαλυνθήσεται, δοξασθήσεται*».

«*Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἠύξησεν ὁ Κύριος τόν Ἰησοῦν ἐναντίον τοῦ παντός γένους Ἰσραήλ*» (Ἰησ. Ναυῆ 4 : 14).

Τό «*ἠύξησεν*» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «*ὕψωσεν, ἐμεγάλυνεν, ἐδόξασεν*».

«*Τότε ὁ βασιλεὺς κατεύθυνε τόν Σεδράχ, Μισάχ, Ἄβδεναγῶ ἐν τῇ χώρᾳ Βαβυλώνος καί ἠύξησεν αὐτούς καί ἤξιωσεν αὐτούς ἡγεῖσθαι πάντων τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ* (Δαν. 3 : 30[90] κατὰ τόν Θεοδοσίωνα).

Τό «*ἠύξησεν*» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «*ὕψωσεν, ἐδόξασεν* (ἀναβιβάσας εἰς ἀξίωμα)».

«*Κολλήθητι αὐτῷ καί μή ἀποστῆς, ἵνα αὐξηθῆς ἐπ' ἑσχάτων σου*» (Σοφ. Σειρ. 2 : 3).

Τό «*ἵνα αὐξηθῆς*» σημαίνει, «*διά νά γίνῃς μέγας καί πολύς, διά νά γίνῃς λαμπρός καί ἔνδοξος*».

Ἐδείχθη, ὅτι τό «*αὐξάνω*» μεταφορικῶς ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ *μεγαλείου, τῆς δόξης, τῆς λαμπρότητος καί ὠραιότητος*.

Κατά ταῦτα δέ ἡ φράσις τοῦ Κυρίου περὶ τῶν ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ «*πῶς αὐξάνει*» σημαίνει «*ὅποιον μεγαλεῖον ἔχουν*» ἢ «*πόσον ὠραία εἶνε*». Πρὸλ. «*ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ (ἦτοι τοῦ ἀνθους)*» Ἰακ. 1 : 11.

Μεταφράζομεν τό ἔξετασθέν χωρίον:

«*Καί περὶ ἐνδύματος διατί ἀγωνιάτε; Παρατηρήσατε τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ ὅποιον μεγαλεῖον ἔχουν¹. Οὔτε κοπιάζουν, οὔτε νήματα κατασκευάζουν. Ἀλλά λέγω εἰς σᾶς, ὅτι οὔτε ὁ Σολομών παρ' ὅλην τήν λαμπρότητά του ἐνεδύθη ὡς ἐν τούτων».*

1. Ἡ πόσον ὠραία εἶνε.

Ματθ. 10 : 12 - 13**«ΕΙΡΗΝΗ ΤΩ ΟΙΚΩ ΤΟΥΤΩ»**

«Εισερχόμενοι δέ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ¹. Καὶ ἂν μὲν ἢ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἂν δέ μὴ ἢ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» ἐν τῇ Γραφῇ, ἐκτός τῆς βασικῆς καὶ συνήθους σημασίας του, ἔχει καὶ πλήθος ἄλλων σημασιῶν. Ὅπως δὲ ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Λουκ. 2 : 14 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τοῦ παρόντος βιβλίου (Ἰδέ σελ. 56 ἐξ.), μεταξύ τῶν πολλῶν σημασιῶν τῆς λέξεως εἶνε καὶ αἱ ἐξῆς συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας σημασίαι: «καλόν», «εὐλογία», «πρόοδος», «προκοπή», «εὐδοκίμησις», «εὐημερία», «χαρά», «εὐτυχία». Ὁ ὄρος δηλαδή «εἰρήνη» σημαίνει καὶ πᾶν ἀγαθόν. Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν δὲ χωρίῳ τοῦ Ματθαίου ὁ ὄρος «εἰρήνη» ὡς χαιρετισμός καὶ εὐχή δὲν ἔχει ἀπλῶς τὴν βασικὴν, συνήθη καὶ στενὴν σημασίαν του, ἀλλὰ σημαίνει πᾶν ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ εὐχηθῇ εἰς οἶκον. Διὰ τοῦτο ὁ ὄρος οὗτος δὲν πρέπει ἐνταῦθα νὰ ἀφήνεται ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ, ἀλλὰ νὰ μεταφράζεται δι' ἄλλου ὄρου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ συγχρόνῳ γλώσσῃ σημαίνει πᾶν ἀγαθόν. Ἐπιτυχέστερος δὲ ἐνταῦθα εἶνε ὁ ὄρος «εὐλογία», ὡς καὶ ἐν Ἱερ. 16 : 6 («ἀφέστακα τὴν εἰρήνην μου» = ἀπέσυρα τὴν εὐλογίαν μου).

Κατὰ ταῦτα τὸ Ματθ. 10 : 12 - 13 δεόν νὰ μεταφράζεται:

«Ὅταν δὲ εισέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν, χαιρετίσατε αὐτήν λέγοντες: Εὐλογία εἰς τὸν οἶκον τούτον! Καὶ ἂν μὲν ἡ οἰκία εἶνε ἀξία, ἃς ἔλθῃ ἡ εὐλογία σας εἰς αὐτήν. Ἄν ὁμως δὲν εἶνε ἀξία, ἡ εὐλογία σας ἃς ἐπιστραφῇ εἰς σᾶς».

1. Κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικόν κείμενον. Ὁ Nestle παραλείπει τὸ λέγοντες· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Ματθ. 16 : 18**«ΠΥΛΑΙ ΑΔΟΥ»**

«Κἀγώ δέ σοι λέγω ὅτι σύ εἶ Πέτρος, καί ἐπί ταύτη τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τήν ἐκκλησίαν, καί πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Ἐν τῷ περιφρήμῳ τούτῳ χωρίῳ ὑπό «τὴν πέτραν» ἄλλοι ἐννοοῦν τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ὡμολόγησεν ὁ Πέτρος, ἤτοι τὴν πίστιν εἰς τὴν μεσσιακὴν ιδιότητα καὶ τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἄλλοι ἐννοοῦν τὸν Πέτρον. Ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐρμηνείας, ὡς γνωστόν, ὁ Παπισμὸς προσπαθεῖ νὰ στηρίξη τὸ παπικὸν πρωτεῖον. Ἄλλ' ὀρθή εἶνε ἡ πρώτη ἐρμηνεία. Διότι ἐν τῷ χωρίῳ γίνεται διάκρισις μεταξύ «Πέτρου» (γέν. ἀρσενικοῦ) καὶ «πέτρας» (γεν. θηλυκοῦ), προσώπου καὶ πράγματος. Ἡ Ἐκκλησία ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς «πέτρας», τουτέστιν ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸν Χριστὸν καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, κατ' οὐσίαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου τῆς Ἐκκλησίας (Ἦσ. 28 : 16, Ἐφεσ. 2 : 20, Α' Πέτρ. 2 : 6). Ὁ δὲ Ἀπόστολος ὠνομάσθη «Πέτρος», ἐπειδὴ ἡ πίστις του ἦτο ὡς «πέτρα», ὡς βράχος, ἰσχυρὰ δηλαδή. Ἡ δὲ ὁμολογία τῆς μεσσιακῆς ιδιότητος καὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ δικαιώνει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου. Διὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς συνεσχέτισε τὸ «Πέτρος» πρὸς τὸ «πέτρα». Εἰς ὠρισμένας δεβαίως περιπτώσεις ὁ Ἀπόστολος ἐκλονίσθη. Διὸ καὶ διευτυπώθη ἡ γνώμη, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα Πέτρος, διὰ νὰ διδάσκη αὐτόν, ὅτι πρέπει νὰ εἶνε ἀκλόνητος καὶ σταθερός. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Παρὰ τὸν κλονισμόν του κατὰ διαφόρους περιστάσεις, ὁ Πέτρος ἦτο ὄντως «πέτρα», ἤτοι βράχος πίστεως. Ἄλλ' ὅταν γίνωνται σεισμοί, καὶ οἱ βράχοι σειόνται!

Ἡ μεγάλη δυσκολία εἰς τὸ προκείμενον χωρίον εἶνε ὡς πρὸς τὴν φράσιν «πύλαι ᾄδου». Διότι γεννᾶται ἡ ἀπορία: Διατί ὁ Κύριος δέν λέγει, «καὶ ᾄδης οὐ κατισχύσει αὐτῆς (τῆς ἐκκλησίας)», ἀλλὰ λέγει, «καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς (τῆς ἐκκλησίας)»; Διατί χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «πύλαι»; Τί ἐννοεῖ διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς;

Σχετικῶς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα οἱ ἐρμηνευταὶ διατυπώνουν διαφόρους γνώμας. Κατὰ μίαν γνώμην ὁ Κύριος χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «πύλαι», διὰ νὰ δείξη, ὅτι αἱ πύλαι τοῦ ᾄδου δέν θὰ ἠδύναντο νὰ κρατήσουν αἰχμάλω-

τον τόν ιδρυτήν καί ἀρχηγόν τῆς Ἐκκλησίας, κατά συνέπειαν δέ καί τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Κατ' ἄλλην γνώμην αἱ πύλαι τοῦ ἄδου δέν ἔχουν ἰσχύν ἐπί τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὰ μέλη αὐτῆς δέν διέρχονται τὰς πύλας τοῦ ἄδου, διά νά ἐγκλεισθοῦν εἰς αὐτόν, ἀλλά μετά τόν θάνατον ἀνέρχονται εἰς τόν οὐρανόν. Κατ' ἄλλην γνώμην «πύλαι» μετωνυμικῶς ὀνομάζονται αἱ δυνάμεις, ὅποτε «πύλαι ἄδου» εἶνε αἱ δυνάμεις τοῦ ἄδου. Ἐπίσης εἰς τήν φράσιν «πύλαι ἄδου» δίδονται αἱ ἔννοιαι, «αἱ δυνάμεις τοῦ θανάτου», «ὁ θάνατος», «ὁ τάφος».

Ὅλαι αὐταί αἱ ἐκδοχαί εἶνε ἄστοχοι, περισσότερον δέ αἱ τελευταῖαι τρεῖς, αἱ ὁποῖαι τόν ἄδην ταυτίζουσι πρὸς τόν θάνατον ἢ τόν τάφον. Κατά τὰ ἐδάφια Ἀποκ. 1 : 18, 6 : 8, 20 : 13, 14 ἄλλο εἶνε ὁ ἄδης καί ἄλλο εἶνε ὁ θάνατος (ὡς καί ὁ τάφος). Ὁ ἄδης σχετίζεται πρὸς τὰς ἀθανάτους ψυχάς, εἶνε δηλαδή ὁ χῶρος, ὅπου αἱ ψυχαί μεταβαίνουν, ἐνῶ ὁ θάνατος (ὡς καί ὁ τάφος) σχετίζεται πρὸς τὰ θνητά σώματα.

Εἰς τό προκείμενον χωρίον ὁ Χριστός τήν Ἐκκλησίαν παριστᾷ ὡς οἰκοδόμημα («οἰκοδομήσω»). Ὡς οἰκοδόμημα δέ παριστᾷ καί τόν ἄδην («πύλαι»). Τά δύο οἰκοδομήματα, ἡ Ἐκκλησία καί ὁ ἄδης, εἶνε ἀντίθετα. Καί θά ἀνέμενέ τις ὁ Χριστός νά εἴπῃ, ὅτι ὁ ἄδης δέν θά ὑπερισχύσῃ τῆς Ἐκκλησίας. Θά ἀνέμενέ τις δηλαδή, εἰς τό ὅλον οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας ν' ἀντιτάξῃ τό ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ἄδου. Ἀλλά διά τῆς φράσεως «πύλαι ἄδου» εἰς τό ὅλον οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας φαίνεται ὅτι ἀντιτάσσει μέρος μόνον τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἄδου, τὰς πύλας, ὅπερ δημιουργεῖ ἀπορίαν. Ἡ δέ λύσις τῆς ἀπορίας εἶνε αὕτη: Εἰς τό ὅλον οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας φαινομενικῶς μόνον ὁ Κύριος ἀντιτάσσει μέρος τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἄδου, τὰς πύλας· ἐν τῇ πραγματικότητι ἀντιτάσσει τό ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ἄδου. Διότι ἡ φράσις «πύλαι ἄδου» εἶνε ἰδιωματισμός, κατά τόν ὅποιον τό μέρος λαμβάνεται ἀντί τοῦ ὅλου. Καί συνεπῶς «πύλαι ἄδου» σημαίνει «ἄδης». Ἡ ἐν λόγῳ μάλιστα φράσις εἶνε ἰδιωματική καί εἰς τήν ἑλληνικήν καί εἰς τήν ἑβραϊκήν γλῶσσαν. Οὕτω π.χ. ἐν Ὅμηρου Ἰλ. I, 312 καί Ὅδ. Ξ, 156 τό «αἶδαο πύλαι» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό «ἄδης». Ἐπίσης ἐν Ἠσ. 38 : 10 καί Σοφ. Σολ. 16 : 13 τό «πύλαι ἄδου» σημαίνει «ἄδης». Παραθέτομεν ἀντιστοιχῶς καί σχολιάζομεν τά δύο ταῦτα Γραφικά χωρία:

«Ἐγὼ εἶπα· ἐν τῷ ὕψει τῶν ἡμερῶν μου πορεύσομαι ἐν πύλαις ἄδου, καταλείψω τὰ ἔτη τὰ ἐπίλοιπα».

«Σὺ γάρ ζωῆς καί θανάτου ἐξουσίαν ἔχεις καί κατάγεις εἰς πύλας ἄδου καί ἀνάγεις».

Εἰς τά χωρία ταῦτα ἡ ἔννοια δέν εἶνε ἡ προσέγγισις εἰς τὰς πύλας τοῦ ἄδου, τουτέστιν ὁ παρ' ὀλίγον θάνατος, ἀλλ' ἡ εἰσόδος εἰς αὐτόν τόν ἄδην, τουτέστιν ὁ θάνατος. Ὅτι δέ εἰς τά χωρία ταῦτα ὁ λόγος εἶνε περὶ τοῦ

θανάτου, κατά τόν ὅποιον ὁ ἄνθρωπος δέν ἔσχηται ἀπλῶς εἰς τάς πύλας τοῦ ἄδου, ἀλλ' εἰσέρχεται εἰς αὐτόν τόν ἄδην, τοῦτο εἶνε φανερόν. Μεταφράζομεν τά χωρία:

«Ἐγώ εἶπα: Ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας μου θά πορευθῶ εἰς τόν ἄδην, θά ἐγκαταλείψω τά ὑπόλοιπα ἔτη».

«Διότι σύ ἔχεις ἐξουσίαν ζωῆς καί θανάτου καί καταβιδάξεις εἰς τόν ἄδην καί ἀναβιδάξεις».

Πρβλ. Γ' Μακ. 5 : 51, «ἤδη πρός πύλαις ἄδου καθεστῶτας».

Κατά ταῦτα ἡ φράσις τοῦ ἐρευνημένου ἐδαφίου «καί πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» πρέπει νά μεταφράζεται: «καί ὁ ἄδης δέν θά ὑπερισχύσῃ αὐτῆς».

Ἐνταῦθα ὁ ἄδης ἐννοεῖται ὡς σκοτεινός οἶκος ἢ σκοτεινόν βασίλειον, ἐνθα ἐδρεύουν καί ὅθεν ἐκπορεύονται σκοτειναί δυνάμεις. Δι' αὐτῶν δέ τῶν δυνάμεων ὁ ἄδης πολεμεῖ τήν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐννοεῖται ὡς φωτεινός οἶκος ἢ φωτεινόν βασίλειον. Ἄλλ' ὁ ἄδης δέν δύναται νά ὑπερισχύσῃ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ οἶκος ἢ τό βασίλειον τοῦ Σατανᾶ δέν δύναται νά καταλύσῃ τόν οἶκον ἢ τό βασίλειον τοῦ Χριστοῦ.

Μεταφράζομεν τό περίφημον χωρίον Ματθ. 16 : 18.

«Καί ἐγώ δέ λέγω εἰς σέ, ὅτι σύ εἶσαι Πέτρος, καί ἐπάνω εἰς αὐτήν τήν πέτραν θά οἰκοδομήσω τήν ἐκκλησίαν μου, καί ὁ ἄδης δέν θά ὑπερισχύσῃ αὐτῆς».

Ματθ. 22 : 10

«ΣΥΝΗΓΑΓΟΝ ΠΑΝΤΑΣ... ΠΟΝΗΡΟΥΣ ΤΕ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΥΣ»

«Καί ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τάς ὁδοῦς, συνήγαγον πάντας ὅσους εὗρον, πονηροὺς τε καί ἀγαθοὺς».

Ὁ ἀνωτέρω λόγος, μέρος τῆς παραβολῆς τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, παρεξηγεῖται ὑπό τῶν ἐρμηνευτῶν καί τῶν μεταφραστῶν ὡς πρός τήν φράσιν «πονηροὺς τε καί ἀγαθοὺς». Ἡ παρεξήγησις ἔγκειται εἰς τό ὅτι οἱ ὄροι «πονηρός» καί «ἀγαθός» ἐκλαμβάνονται ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ καί ἡ ἐν

λόγω φράσις αποδίδεται: «καί κακούς καί καλούς».

Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γεννῶνται τρεῖς ἀπορίαι. Πρῶτον: Ἐφοῦ οἱ προηγουμένως προσκληθέντες ἀπεδείχθησαν πονηροί καί κακοήθεις καί αὐτό ἀκριβῶς ἐξώργισε τόν βασιλέα, πῶς κατόπιν οὗτος θά ἐκάλει πονηρούς; Ἡ βασιλεία δεδαίως τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄλλη σαγήνη συλλαμβάνει καί σαπρά, καί ὡς ἄλλος ἀγρός περιλαμβάνει καί ζιζάνια. Ἄλλ' οἱ ὑποκριταί καί κακοήθεις εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἄφ' ἑαυτῶν, ἢ μᾶλλον εἰσάγει αὐτούς ὁ Σατανᾶς διὰ νά προξενοῦν φθοράν δέν εἰσάγει αὐτούς ὁ Θεός. Δεύτερον: Ἡ ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ διάκρισις «*πονηρῶν*» καί «*ἀγαθῶν*» ἐν τῇ παραβολῇ ποῖον νόημα θά εἶχε διὰ τούς δούλους, οἱ ὅποιοι ἀπεστάλησαν διὰ νά καλέσουν συνδαιτυμόνας; Διότι οἱ δούλοι ἔβλεπον τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων, δυστυχίαν ἢ εὐτυχίαν, ὄχι τὰς καρδίας των, πονηρίαν ἢ ἀγαθότητα. Τρίτον: Διὰ τί ὁ Κύριος προτάσσει τούς «*πονηρούς*» καί ἐπιτάσσει τούς «*ἀγαθοὺς*»; Ἐάν αἱ δύο αὐταὶ λέξεις εἶχον ἠθικὴν ἐννοίαν ἐνταῦθα, θά ἐτίθεντο κατὰ ἀντίστροφον τάξιν. Ὁ Κύριος δέν θά ἔλεγεν, ὅτι οἱ δούλοι συνεκέντρωσαν εἰς τούς γάμους «*πονηρούς τε καί ἀγαθοὺς*» (= κακοὺς, ἀκόμη καί καλοὺς!), ἀλλ' «*ἀγαθοὺς τε καί πονηρούς*» (= καλοὺς, ἀκόμη καί κακοὺς).

Οἱ ὄροι «*πονηρός*» καί «*ἀγαθός*» δέν ἔχουν μόνον ἠθικὴν ἐννοίαν. Ἐχουν καί ἐννοίαν ὁ μὲν πρῶτος κακῆς, ὁ δὲ δεύτερος καλῆς φυσικῆς ιδιότητος, ποιότητος καί καταστάσεως. Οὕτως, ἵνα ἀναφέρωμεν ὠρισμένα παραδείγματα ἐκ τῆς Γραφῆς, ἐν Ματθ. 7 : 17 γίνεται λόγος διὰ «*καρπούς πονηρούς*» σαπροῦ δένδρου, ἐν Ἱερ. 24 : 2, 3, 8 διὰ «*σῦκα πονηρά*», ἐν Γεν. 41 : 19 δι' «*ἐπτὰ θουῶς*» (= ἀγελάδας) *πονηράς* καί *αισχράς* τῷ εἶδει καί λεπτάς ταῖς *σαρξίν*», ἐν Ἀποκ. 16 : 2 δι' «*ἔλκος κακόν καί πονηρόν*», ἐν Ματθ. 6 : 23 δι' «*ὄφθαλμόν πονηρόν*» (= βεβλαμμένον, τυφλόν), ἐν Νεεμ. 2 : 2, 3 διὰ «*πρόσωπον πονηρόν*» (= σκυθρωπόν). Ὁμοίως ἐν Νεεμ. 1 : 3, 2 : 2, 17 «*πονηρία*» εἶνε ἡ κατάστασις δοκιμασιῶν καί θλίψεων. Ἐπίσης ἐν Λουκ. 8 : 8 γίνεται λόγος διὰ «*γῆν ἀγαθὴν*», ἐν Ματθ. 7 : 17, 18 διὰ «*δένδρον ἀγαθόν*», ἐν Ἱερ. 1 : 19 διὰ «*τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς*», ἐν Ψαλμ. 33 : 13 κατὰ τούς Ο' καί Α' Πέτρ. 3 : 10 δι' «*ἡμέρας ἀγαθὰς*» (= εὐτυχεῖς).

Ἐναφέρομεν ἀκόμη δύο παραδείγματα χρήσεως τῶν ὄρων «*πονηρός*» καί «*ἀγαθός*» ἐπὶ προσώπων. Ἐν Γεν. 28 : 8 αἱ θυγατέρες τῶν Χαναναίων ἀπέναντι τοῦ Ἰσαὰκ χαρακτηρίζονται ὡς «*πονηραί*», ἀπαρέσκουσαι δηλαδή καί μισηταί. Καί ἐν Ἐκκλ. 4 : 3 ὁ μὴ γεννηθεὶς χαρακτηρίζεται ὡς «*ἀγαθός*», ἦτοι εὐτυχῆς, περισσότερον τῶν ζώντων καί τῶν νεκρῶν.

Ὅπως δὲ βλέπομεν εἰς τὰ λεξικά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ἐννοίᾳ φυσικῆς καί δὴ σωματικῆς, οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς ιδιότητος καί καταστάσεως «*πονηρός*» εἶνε ὁ «*πονῶν*», ἦτοι ὁ μοχθῶν, ὁ βασανισμένος,

ὁ ταλαίπωρος, ὁ εὐτελής, ὁ ποταπός, ὁ ἀχρηστος, ὁ ἄθλιος, ὁ δυστυχής, «ἀγαθός» δὲ ἀντιθέτως εἶνε ὁ εὐπρεπής, ὁ πλούσιος, ὁ σπουδαῖος, ὁ ἀριστοκράτης.

Εἰς τὸ ἐξεταζόμενον χωρίον Ματθ. 22 : 10 οἱ ὄροι «*πονηρός*» καὶ «*ἀγαθός*» ἔχουν τὴν τελευταίαν ἔννοιαν. Ὁ πρῶτος ὑποδηλοῖ σωματικά, οἰκονομικά καὶ κοινωνικά μειονεκτήματα, ὁ δεύτερος πλεονεκτήματα.

Ὁ βασιλεὺς δηλαδή τῆς παραβολῆς εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐκάλεσεν ἀνθρώπους εὐπρεπεῖς, πλουσίους, διακεκριμένους, ἐπισήμους. Καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπέκρουσαν τὴν βασιλικὴν τιμὴν, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἐγκληματικόν καὶ ἄκρως ἐξοργιστικόν, μεταστραφεῖς ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν ὕστερον τοὺς δούλους «ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν» διὰ νὰ καλέσουν τοὺς τυχόντας (στίχ. 9). Καὶ οἱ δούλοι συνεκέντρωσαν ἀδιακρίτως «πάντας ὅσους εὔρον, *πονηρούς* τε καὶ *ἀγαθούς*» (στίχ. 10). Ὅχι μόνον «*ἀγαθούς*», ἀνθρώπους «τῆς καλῆς κοινωνίας», «τοῦ καλοῦ κόσμου», «καθὼς πρέπει κυρίου», ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἀλλὰ καὶ «*πονηρούς*», πτωχοὺς δηλαδή, ἀναπήρους καὶ περιφρονημένους ἀνθρώπους. Πρώτους μάλιστα ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρει τοὺς «*πονηρούς*», διότι πρὸς αὐτοὺς ἐστράφη τώρα ἡ εὐνοια τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοὶ ἦσαν ὁ κύριος ὄγκος τῶν συγκεντρωθέντων, καὶ τελευταίους ἀναφέρει τοὺς «*ἀγαθούς*». Ὁ βασιλεὺς ἐστράφη πρὸς τοὺς μικροὺς καὶ ἐξουθενωμένους, ἀλλὰ δὲν ἀπέκλεισε καὶ τοὺς ἄλλους. Αὐτός εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος ἐδῶ προτάσσει τοὺς «*πονηρούς*» καὶ ἐπιτάσσει τοὺς «*ἀγαθούς*».

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον καὶ τελείως ἀποφασιστικόν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας, τὴν ὁποῖαν δίδομεν ἐδῶ, εὐρίσκεται εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ δεῖπνου, ὁμοίαν πρὸς τὴν παραβολὴν τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως. Καὶ κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ δεῖπνου οἱ προσκεκλημένοι περιεφρόνησαν τὴν τιμητικὴν πρόσκλησιν, ὀργισθεῖς δὲ ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν εἰς τὸν δούλον: «Ἐξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς *πτωχοὺς* καὶ *ἀναπήρους* καὶ *χωλοὺς* καὶ *τυφλοὺς* εἰσάγαγε ὧδε» (Λουκ. 14 : 21). Οἱ «*πονηροὶ*» τοῦ Ματθ. 22 : 10 εἶνε οἱ «*πτωχοὶ* καὶ *ἀνάπηροι* καὶ *χωλοὶ* καὶ *τυφλοὶ*» τοῦ Λουκ. 14 : 21.

Τὸ ὑπ' ὄψιν συνεπῶς χωρίον Ματθ. 22 : 10 πρέπει νὰ μεταφρασθῇ:

«Καὶ ἀφ' οὗ ἐξῆλθον οἱ δούλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς δρόμους, συνεκέντρωσαν ὅλους ὅσους εὔρον, καὶ δυστυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς».

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶνε παραβολικός, ποῖοι εἶνε οἱ δυστυχεῖς καὶ ποῖοι οἱ εὐτυχεῖς; Δυστυχεῖς εἶνε οἱ ἔθνικοι. Διότι αὐτοὶ ἐστεροῦντο τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ τῶν προνομίων τῶν Ἰουδαίων· ἦσαν πτωχοὶ, χωλοὶ, τυφλοὶ, ἀνάπηροι θρησκευτικῶς· καὶ ἔθεωρῶντο ἄξιοι καταφρονήσεως καὶ ἀποστροφῆς, ὅπως αἱ θυγατέρες τῶν Χανααίων εἰς τὸν Ἰσαάκ («πο-

νηραί εἰσιν αἱ θυγατέρες Χαναάν ἐναντίον Ἰσαάκ», Γεν. 28 : 8). Εὐτυχεῖς δέ εἶνε οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι αὐτοὶ ἦσαν ὁ περιούσιος λαός, οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ προνομιούχοι.

Ἡ ἄρνησις τῶν Ἰουδαίων, ἰδίως τῶν ἀρχόντων, εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς γάμους τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετέστρεψε τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν καταφρονημένων εἰδωλολατρῶν, χωρὶς ν' ἀποκλεισθῆ ἢ συμμετοχῆ καὶ Ἰουδαίων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου (Πρβλ. Ρωμ. 11 : 11 - 12, 14 - 15, 25, 29 - 32).

Ματθ. 23 : 23

«Η ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΕΟΣ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ»

«Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα δέ ἔδει ποιῆσαι κάκεινα μὴ ἀφιέναι».

Τὸ χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς «τὴν κρίσιν» καὶ «τὴν πίστιν». Οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι «κρίσις» εἶνε ἡ δικαιοσύνη καὶ «πίστις» εἶνε ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν, ἢ ἡ ἀξιοπιστία, τὸ νὰ εἶνέ τις δι' εἰλικρινείας, ἀνιδιοτελείας καὶ τιμιότητος ἄξιος ἐμπιστοσύνης. Ἄλλ' ἐνταῦθα, ὅπως «τὸ ἡδύοσμον», «τὸ ἄνηθον» καὶ «τὸ κύμινον» εἶνε ὁμοια, οὕτω καὶ «ἡ κρίσις», «ὁ ἔλεος» καὶ «ἡ πίστις», τὰ ὁποῖα, ὡς φαίνεται, ἀναφέρονται ἀντιστοίχως πρὸς τὰ τρία ταῦτα προϊόντα τοῦ κήπου, εἶνε συνώνυμα καὶ ἔχουν τὴν ἔννοιαν τῆς εὐσπλαγχνίας ἢ φιλανθρωπίας. Ὑπὲρ τούτου δέ συνηγοροῦν πολλὰ:

Ἡ χρῆσις συνωνύμων εἶνε σύνηθες φαινόμενον ἐν τῇ Γραφῇ.

Ἡ «κρίσις» καὶ τὸ «κρίμα» ἀφ' ἑνός, ὁ «ἔλεος», τὸ «ἔλεος», ἢ «ἐλεημοσύνη» καὶ τὸ «ἐλεεῖν» ἀφ' ἑτέρου συναντῶνται εἰς χωρία, ὅπου δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῆ τις, ὅτι πρόκειται περὶ συνωνυμίας. Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν τοιαῦτα χωρία:

«Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν, τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ» (Ψαλμ. 32 : 5).

Ἡ δευτέρα πρότασις τοῦ στίχου κατά τινα τρόπον καί κατ' οὐσίαν εἶνε ἐπανάληψις τῆς πρώτης προτάσεως. Καί ὅ,τι εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ὀνομάζεται «ἐλεημοσύνη» καί «κρίσις», εἰς τὴν δευτέραν ὀνομάζεται «ἔλεος». Τό «κρίσις» δηλαδή εἶνε *συνώνυμον* τοῦ «ἐλεημοσύνη» καί τοῦ «ἔλεος».

«Ἐλέησόν με κατά τό *κρίμα* τῶν ἀγαπῶντων τό ὄνομά σου» (Ψαλμ. 118 : 132).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε: Ἐλέησόν με συμφώνως πρὸς τό ἔλεος, τό ὁποῖον δεικνύεις εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τό ὄνομά σου. «*Κρίμα*» δηλαδή εἶνε τό ἔλεος.

«Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε, κατά τό ἔλεός σου, κατά τό *κρίμα* σου ζῆσόν με» (Ψαλμ. 118 : 149).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε: Κύριε, ἄκουσον τὴν φωνήν μου συμφώνως πρὸς τό ἔλεός σου, δός μοι ζωὴν συμφώνως πρὸς τὴν *εὐσπλαγχτίαν* σου. Πρὸς τὴν φράσιν «κατά τό *κρίμα* σου ζῆσόν με» πρὸβλ. «ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου καί ζήσομαι», στίχ. 77, «κατά τό ἔλεός σου ζῆσόν με», στίχ. 88, «ἐν τῷ ἔλεεί σου ζῆσόν με», στίχ. 159.

«Καί μνηστεύσομαί σε ἐμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καί ἐν *κρίματι* καί ἐν ἔλεεί καί ἐν οἰκτιρμοῖς» (ᾠσ. 2 : 21).

Τό «*κρίμα*» εἶνε *συνώνυμον* πρὸς τό «ἔλεος», ἔτι δέ πρὸς τό «οἰκτιρμοί» καί τό «δικαιοσύνη», τό ὁποῖον πολλάκις σημαίνει τὴν *καλωσύνην*, τὴν ἀγαθὴν καί εὐσπλαγχτον διάθεσιν.

«Ἐλεον καί *κρίμα* φυλάσσω» (ᾠσ. 12 : 7).

Τοῦτο σημαίνει: Νά δεικνύης ἔλεος καί *εὐσπλαγχτίαν* (Πρὸβλ. Ἦσ. 56 : 1).

«Μετά *κρίματος* σωθήσεται ἡ αἰχμαλωσία αὐτῆς καί μετά *ἐλεημοσύνης*» (Ἦσ. 1 : 27).

Ἄς λόγος οὗτος σημαίνει, ὅτι ἡ σωτηρία τῶν αἰχμαλώτων θά ὀφείλεται εἰς *εὐσπλαγχτίαν* καί ἔλεος.

«Ἐγὼ εἶμι Κύριος, ὁ ποιῶν ἔλεος καί *κρίμα* καί δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἰερ. 9 : 24).

Τό «*κρίμα*» εἶνε *συνώνυμον* τοῦ «ἔλεος», ἔτι δέ καί τοῦ «δικαιοσύνη», τό ὁποῖον πολλάκις σημαίνει τὴν *καλωσύνην* καί τὴν *εὐσπλαγχτίαν*. Καθ' ἡμᾶς δέ ἡ ἔννοια τοῦ ἔλεους καί τῆς *εὐσπλαγχτίας* περιέχεται καί εἰς τοὺς ἐπομένους στίχ. 25 - 26. Τό «ἐπισκέψομαι» τοῦ στίχ. 25 εἶνε ἐπὶ καλῆς σημασίας, ὄχι ἐπὶ τιμωρητικῆς, καί ἡ ἔννοια τῶν στίχ. 25 - 26 εἶνε, ὅτι ὁ Θεός θά ἐνδιαφερθῇ διὰ τοὺς περιτετημένους καί τοὺς ἀπεριτεμήτους ἀδιακρίτως, διότι καί οἱ περιτετημένοι εἶνε ἀπεριτεμητοὶ τὴν καρδίαν, οἱ πάντες δηλαδή εἶνε ἁμαρτωλοὶ, ὁ δέ Θεός, ἔννοεῖται, θά ἐνδιαφερθῇ δι' ὅλους ἔξ *εὐσπλαγχτίας*. Τοῦτο δέ ὑπενθυμίζει τό Ῥωμ. 11 : 32, «Συνέκλει-

σεν ὁ Θεός τούς πάντας εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τούς πάντας ἐλεήσει».

Οἱ ὄροι «κρίσις» καί «κρίμα» ἔχουν τήν σημασίαν τοῦ ἐλέους ἢ τῆς εὐσπλαγχνίας καί εἰς χωρία, ὅποια τὰ ἐξῆς σχολιαζόμενα:

«Ἐάν τε γάρ ὦ δίκαιος, οὐκ εἰσακούσεται μου, τοῦ κρίματος αὐτοῦ δεηθήσομαι» (Ἰώβ 9 : 15).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τούτου εἶνε, ὅτι, καί ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦτο δίκαιος, πάλιν θά εἶχεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ.

«Ὁ καλός ἄνθρωπος ἐλεεῖ καί δανεῖζει· οἰκονομεῖ τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐν κρίσει» (Ψαλμ. 112 : 5 κατά τό Μασσοριτικόν. Πρβλ. 111 : 5 κατά τούς Ο').

Ἡ φράσις «οἰκονομεῖ τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐν κρίσει» σημαίνει, ὅτι ὁ καλός ἄνθρωπος οἰκονομεῖ τὰ πράγματά του διά *καλωσύνην*, δι' ἐλεος-φροντίζει οὕτως, ὥστε νά εἶνε εἰς θέσιν νά ἐλεῆ καί νά δανεῖζη. Ἡ πρόθεσις δηλαδή «ἐν» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχει τελικήν ἔννοιαν, ὅπως καί εἰς ἄλλα χωρία, π.χ. ἐν Ἐφεσ. 4 : 24 .

«Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοί, Κύριε· κατά τό κρίμα σου ζήσόν με» (Ψαλμ. 118 : 156).

Εἶνε προφανές, ὅτι «οἱ οἰκτιρμοί» καί «τό κρίμα» εἶνε συνώνυμα, ὅθεν ἡ λέξις «κρίμα» δύναται νά μεταφρασθῆ «ἐλεος». Πρὸς τήν φράσιν «κατά τό κρίμα σου ζήσόν με» πρβλ. «κατά τό ἐλεός σου ζήσόν με», στίχ. 88, «ἐν τῷ ἐλέει σου ζήσόν με», στίχ. 159.

«Τό ἀπολωλός ζητήσω καί τό πλανώμενον ἐπιστρέψω καί τό συντετριμμένον καταδήσω καί τό ἐκλείπον ἐνισχύσω καί τό ἰσχυρόν φυλάξω καί βοσκήσω αὐτά μετά κρίματος» (Ἰεζ. 34 : 16).

Τό «βοσκήσω αὐτά μετά κρίματος» σημαίνει: «θά ποιμάνω αὐτά μετά στοργῆς, φειδοῦς, εὐσπλαγχνίας».

Ὡς ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτα παραθέτομεν καί σχολιάζομεν τρία χωρία:

«Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει καί μὴ ἐν θυμῷ» (Ἰερ. 10 : 24).

Ἐκ τῶν συμφραζομένων γίνεται κατάδηλον, ὅτι «κρίσις» ἐνταῦθα σημαίνει «ἐλεος, εὐσπλαγχνία». Μεταφράζομεν: «Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, ἀλλά μέ ἐλεος (ἢ εὐσπλαγχνίαν) καί ὄχι μέ θυμόν». Τό «παιδεύειν ἐν κρίσει» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τό «παιδεύειν ἐν ἐλέει», Ψαλμ. 140: 5 κατά τούς Ο', Σοφ. Σολ. 11 : 9, καί τό «παιδεύειν ἐν ἐπιεικείᾳ», Β' Μακ. 10 : 4.

«Μὴ φοθηθῆς σύ, δοῦλέ μου Ἰακώβ, λέγει ὁ Κύριος· διότι ἐγώ εἶμαι μετά σου· διότι, καί ἂν καταστρέψω ἐντελῶς ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, ὅπου σέ ἔξωσα, σέ ὁμως δέν θά καταστρέψω ἐντελῶς, ἀλλά θά σέ παιδεύσω ἐν κρίσει, καί ἐξ ὀλοκλήρου δέν θά σέ ἀθώσω» (Ἰερ. 46 : 28 κατά τό Μασσο-

ριτικόν. Ἴδέ καί 26 : 28 κατά τούς Ο΄, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ φράσις «εἰς κρίμα» ἢ κατ' ἄλλην γραφήν «εἰς κρίσιν», ἣτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό «ἐν κρίσει»).

«Ἐγὼ εἶμαι μετὰ σοῦ, λέγει ὁ Κύριος, διὰ νά σέ σώσω· καί ἂν καταστρέψω ἐντελῶς ὅλα τὰ ἔθνη, ὅπου σέ διεσκόρπισα, σέ ὅμως δέν θά καταστρέψω ἐντελῶς, ἀλλά θά σέ παιδεύσω ἐν κρίσει, καί ἐξ ὀλοκλήρου δέν θά σέ ἀθώσω» (Ἱερ. 30 : 11 κατά τό Μασσοριτικόν).

Καί εἰς τὰ δύο τελευταῖα χωρία «κρίσις» σημαίνει «ἔλεος, εὐσπλαγχία», ὅπως εἰς τό πρό τούτων παρατεθέν χωρίον Ἱερ. 10 : 24.

Ἀπεδείχθη λοιπόν, ὅτι ὁ ὄρος «κρίσις» (ἢ «κρίμα») ἔχει καί τήν σημασίαν τοῦ ἔλεους, τῆς εὐσπλαγγίας, τῆς φιλανθρωπίας.

Ἄλλ' αὐτήν τήν σημασίαν ἔχει καί ὁ ὄρος «πίστις», ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 ἐν σελ. 84 - 85.

Ἐκ τῶν χωρίων, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦμεν ἐκεῖ, ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτα τό Ψαλμ. 32 : 4 - 5 καί τό Ὡσ. 2 : 21 - 22 κατά τούς Ο΄. Διότι, ὅπως εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον Ματθ. 23 : 23 ἀπαντοῦν οἱ ὄροι «κρίσις», «ἔλεος» (ἀρσ.) καί «πίστις», οὕτω καί εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἀντιστοίχως ἀπαντοῦν οἱ ὄροι «κρίσις», «ἔλεος» (οὐδ.) καί «πίστις» - «κρίμα», «ἔλεος» (οὐδ.) καί «πίστις». Εἰς ἀμφότερα δέ τὰ χωρία οἱ ὄροι οὗτοι εἶνε συνώνυμοι. Ὅπως δέ εἰς τὰ χωρία ταῦτα οἱ τρεῖς ὄροι εἶνε συνώνυμοι, οὕτω καί εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Ματθαίου.

Ἡ συνωνυμία τῶν τριῶν ὄρων τῆς φράσεως τοῦ Ματθαίου «τήν κρίσιν καί τόν ἔλεον καί τήν πίστιν» καθιστᾷ τήν φράσιν ταύτην ἰσοδύναμον πρὸς τήν ἀντίστοιχον φράσιν τοῦ παραλλήλου χωρίου Λουκ. 11 : 42 «τήν κρίσιν καί τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ». Ὑπό «τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ» πρέπει νά ἐννοήσωμεν τήν ἀγάπην, τήν ὁποῖαν θέλει ὁ Θεός μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ὄχι τήν ἀγάπην πρὸς τόν Θεόν, ὅπως ἐσφαλμένως νομίζεται. Πλέον συγκεκριμένως, ὑπό «τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ» πρέπει νά ἐννοήσωμεν «τόν ἔλεον καί τήν πίστιν» τοῦ Ματθαίου, ἥτοι τό ἔλεος καί τήν φιλανθρωπίαν. Οὕτω δέ ἡ φράσις τοῦ Λουκ. 11 : 42 «τήν κρίσιν (ἥτοι τήν εὐσπλαγγίαν) καί τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ» συμφωνεῖ καί πρὸς «τήν ἐλεημοσύνην» τοῦ προηγουμένου στίχ. 41. Διότι οἱ δύο στίχοι Λουκ. 11 : 41 καί 42 δέν φαίνονται μεταξύ των ἄσχετοι, ἀλλά μᾶλλον συνδέονται κατά τήν ἐξῆς ἐννοίαν: Σᾶς προτρέπω νά δώσετε ἐλεημοσύνην. Ἄλλ' οὐαί εἰς σᾶς, διότι δίδετε τὰ εὐτελεῖ εἶδη τοῦ κήπου καί ἀφήνετε τὰ οὐσιώδη τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τήν εὐσπλαγγίαν καί τήν ἀγάπην, τὰ ὅποια θέλει ὁ Θεός (Πρὸλ. Ματθ. 9 : 13 καί 12 : 7), καί ἄνευ τῶν ὁποίων ἀληθινή ἐλεημοσύνη δέν λογίζεται.

Τέλος διὰ τῆς φράσεως «ταῦτα δέ ἔδει ποιῆσαι κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι» τί κατά σειράν ἐννοεῖται; Ὑπό τήν λέξιν «ταῦτα» ἐννοεῖται τό «ἀποδεκατοῦν τό ἡδύοσμον καί τό ἀνηθον καί τό κύμινον», ὑπό δέ τήν λέξιν «κἀ-

α» ἐννοοῦνται «ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεος καὶ ἡ πίστις»; Ἡ ἀντιστρόφως ὑπὸ τὴν λέξιν «ταῦτα» ἐννοεῖται «ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεος καὶ ἡ πίστις», ὑπὸ δὲ τὴν λέξιν «κάκεϊνα» ἐννοεῖται τὸ «ἀποδεκατοῦν τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον»; Ἄλλοι νομίζουν τὸ πρῶτον καὶ ἄλλοι τὸ δεῦτερον. Ἀλλὰ δίκαιον ἔχουν οἱ νομίζοντες τὸ πρῶτον. Διὰ τοῦ «ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι» ἐννοεῖται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ἐποίουν, τὸ ἀποδεκατοῦν δηλαδή τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον. Διὰ δὲ τοῦ «κάκεϊνα μὴ ἀφιέναι» ἐννοοῦνται «ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεος καὶ ἡ πίστις», διότι δι' αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς ἐχρησιμοποίησε τὸ ῥῆμα «ἀφιέναι» εἰπὼν, «καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν».

Κατὰ ταῦτα ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ Ματθ. 23 : 23 εἶνε:

« Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, διότι δίδετε τὸ δέκατον τοῦ ἡδύοσμον καὶ τοῦ ἀνήθου καὶ τοῦ κυμίνου, καὶ ἀφήσατε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν· καὶ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ κάνετε¹, καὶ ἐκεῖνα² νὰ μὴ ἀφήνετε».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «πίστις» ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς φιλανθρωπίας ἢ τῆς εὐσπλαγχνίας ἢ τοῦ ἔλεους καὶ ἐν Α΄ Τιμ. 1 : 14, Γαλ. 5 : 22, ὡς ἐρμηνεύομεν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις (σελ. 244 - 245, 212).

Ματθ. 26 : 64

«ΕΡΧΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΕΦΕΛΩΝ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ»

«Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Τὸ χωρίον τοῦτο, εἰς τὴν δίκην τοῦ Ἰησοῦ ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου ἀναφερόμενον καὶ ἐκ τῶν μεγαλειωδεστέρων τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἐξηγεῖται ὀρθῶς ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν φράσιν «ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ

1. (Νὰ δίδετε τὸ δέκατον τοῦ ἡδύοσμον καὶ τοῦ ἀνήθου καὶ τοῦ κυμίνου, ὅπως δίδετε).

2. (Τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν).

οὐρανοῦ», μᾶλλον δέ καί ὡς πρὸς τὴν λέξιν «πλήν». Ἐπίσης δέν ἀποδίδεται ὀρθῶς τὸ «ὄψεσθε» καὶ δέν φαίνεται νά κατανοῆται ὑπὸ πάντων ὁ ποιητικός χαρακτήρ καί ἡ ἀκριβής σημασία τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ «ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως κλπ.».

Διὰ τῆς φράσεως «ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν ὅτι σημαίνεται ἡ ἔλευσις τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν πρὸς κρίσιν τοῦ κόσμου, ἢ ἡ ἔλευσις αὐτοῦ πρὸς καταστροφὴν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους διὰ τῶν Ῥωμαίων (70 μ.Χ.), ἢ ἀμφοτέρωτα ταῦτα, τῆς κρίσεως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους λαμβανομένης ὡς συμβόλου τῆς τελικῆς κρίσεως τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ χωρίον οὔτε δευτέραν παρουσίαν καὶ τελικὴν κρίσιν ἀναφέρει, οὔτε ἄλλην κρίσιν. Οὔτε φαίνεται νά ἦτο εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ Ἰησοῦ νά ἐπισημῶσιν εἰς τοὺς δικαστὰς του τὸν φόβον τιμηρτικῆς κρίσεως. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον ὁ Ἰησοῦς «πάσχων οὐκ ἠπείλει» (Α' Πέτρο. 2 : 23). Τὸ δέ σπουδαιότερον, τὰς ἐκδοχὰς ταύτας τῶν ἐρμηνευτῶν περὶ κρίσεως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους καὶ τελικῆς κρίσεως τοῦ κόσμου ἀποκλείει ἐντελῶς ἡ φράσις «ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε». Τὸ «ἀπ' ἄρτι» σημαίνει «ἀπὸ τώρα, ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς σταυρώσεως, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς». Τὸ δέ «ὄψεσθε» κατ' ἀκολουθίαν σημαίνει «διαρκῶς θά βλέπετε», ὅχι «θά ἴδητε μίαν φορὰν». Συνεπῶς τὸ «ὄψεσθε» κακῶς μεταφράζεται «θά ἴδητε». Ἡ ὀρθὴ μετάφρασις εἶνε «θά βλέπετε». Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μέλλοντος διαρκείας. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν λέγει εἰς τοὺς Ἰουδαίους: Ἀπὸ τώρα, ὁπότε μέ σταυρώνετε, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θά βλέπετε νά κάθωμαι εἰς τὰ δεξιὰ τῆς Δυνάμεως (ἦτοι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ) καὶ νά ἐρχωμαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Τόσον ἢ ἐκ δεξιῶν καθέδρα ὅσον καὶ ἢ ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἔλευσις παρουσιάζονται ὡς διαρκῆ γεγονότα, μέ χρονικὴν δέ ἀρχὴν τὸν καιρὸν τοῦ πάθους. Ἀλλὰ βεβαίως οὔτε ἡ δευτέρα παρουσία οὔτε ἡ κρίσις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους διὰ τῶν λεγεῶνων τοῦ Τίτου εἶνε διαρκῆ γεγονότα, οὔτε κανέν ἐξ αὐτῶν συμβαίνει κατὰ τὸν χρόνον τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ «ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» οἱ ἐρμηνευταὶ ἐνόμισαν ὅτι σημαίνει ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς κρίσιν, διότι τὸ «ἐρχεσθαι» ἀντελήφθησαν ἐν τῇ συνήθει ἐννοία τῆς πρὸς ἡμᾶς κινήσεως, ἐνῶ τὸ ρῆμα σημαίνει κίνησιν πρὸς οἰανδήποτε διεύθυνσιν, καὶ δὴ καὶ ἀντίθετον τῆς πρὸς ἡμᾶς. Πρὸς ἀπόδειξιν δέ τούτου ἀντὶ ἄλλων προσάγομεν τὸ μεσσιακὸν χωρίον Δαν. 7 : 13, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀρμᾶται ὁ Χριστός ἐν τῇ φρασιολογίᾳ αὐτοῦ περὶ Υἱοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐλεύσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ: «Ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἐφθασε». Εἶνε σαφές ἐνταῦθα, ὅτι τὸ «ἐρχόμενος ἦν» (= ἦρχετο) δέν σημαίνει κίνησιν πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ἐπὶ

γῆς, ἀλλά πρὸς τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, τὸν ἐν οὐρανοῖς Θεόν. Ὁ Μεσσίας τοῦ προφητικοῦ χωρίου ἤρχετο ἄνω, πρὸς τὸν Ὑψιστον, καὶ ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ «ἐρχεσθαι» συνήθως ἀντιλαμβανόμεθα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πρὸς ἡμᾶς κινήσεως, ἦτοι ὡς ἀντίθετον τοῦ «ὑπάγειν», ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Δανιήλ τὸ «ἐρχόμενος ἦν» καλλίτερον εἶνε νά μὴ μεταφράζεται «ἤρχετο» ἀλλ' «ἐφέρετο». Τὴν ἐννοίαν τοῦ «φέρεσθαι» καὶ ὄχι εἰδικῶς τοῦ «πρὸς ἡμᾶς κινεῖσθαι» ἔχει τὸ «ἐρχεσθαι» καὶ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τοῦ Ματθαίου. Ἡ φράσις δηλαδή «ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» πρέπει νά μεταφράζεται: «νά φέρεται ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ». Δέν λέγει ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θά ἔλθῃ νά κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλά λέγει, ὅτι θά εἶνε εἰς τὰ ὕψη καὶ αἱ νεφέλαι θά εἶνε τό μεγαλοπρεπές δχημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά φέρεται. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς λέγει: Ἄπό τώρα (καὶ εἰς τό ἔξῃς) θά βλέπετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου νά κάθηται εἰς τὰ δεξιὰ τῆς Δυνάμεως (τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ) καὶ νά φέρεται ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Ἄλλὰ τί ἐννοεῖ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῶν λόγων τούτων; Οἱ λόγοι εἶνε παράδοξοι, πολὺ παράδοξοι. Διότι ὁ Ἰησοῦς λέγει «ἀπ' ἄρτι», ἀπό τοῦ χρόνου τῆς σταυρώσεως. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θά ἦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, πῶς θά ἐκάθητο καὶ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς θά ἐφέρετο καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ; Πῶς θά ἠδύναντο καὶ τὰ τρία ταῦτα νά συμβαίνουν συγχρόνως; Εἰδικώτερον, πῶς συμβιδάζεται τό διαρκῶς «καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως» πρὸς τό συγχρόνως «ἐρχεσθαι» (= φέρεσθαι) ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ; Ἡ κάθηται τις ἢ κινεῖται. Καὶ τὰ δύο συγχρόνως εἶνε ἀδύνατα. Πῶς ἐπίσης ἐννοεῖται τό διαρκῶς φέρεσθαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ τινα μόνον χρόνον; Πῶς δὲ τέλος ὁ Χριστὸς λέγει εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», ἐνῶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶπε τό ἀντίθετον, «οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι»; (Ματθ. 23 : 39).

Πρὸς κατανόησιν τοῦ παραδοξοτάτου χωρίου δέον νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἰησοῦς δέν ἐκφράζεται κυριολεκτικῶς, ἀλλὰ μεταφορικῶς καὶ ποιητικῶς, ὅπως ἐξεφράσθη ἄλλοτε, ὅτε ἔλεγε πρὸς τὸν Ναθαναήλ περὶ τῶν μαθητῶν: «Ἄπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῶτα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰωάν. 1 : 52). Οἱ λόγοι οὗτοι δέν σημαίνουν, ὅτι οἱ μαθηταὶ θά ἔβλεπον πραγματικῶς ἀνοικτὸν τὸν οὐρανὸν κλπ., ἀλλὰ σημαίνουν, ὅτι εἰς αὐτοὺς θ' ἀπεκαλύπτοντο θαυμάσια τοῦ ὑπερφυσικοῦ κόσμου, μεγαλειότητες ἀλήθειαι περὶ τοῦ Μεσσίου. Οὕτω καὶ οἱ λόγοι τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τοῦ Ματθαίου δέν σημαίνουν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θά ἔβλεπον πραγματικῶς τὸν Ἰησοῦν νά κάθηται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ κλπ., ἀλλὰ σημαίνουν, ὅτι ἐκ σημείων καὶ ἄλλων γεγονότων θά ἔβλεπον αὐτὸν *δοξαζόμενον*. Τό «κα-

θησθαι ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως», ὑπαινιγμός τοῦ μεσσιακοῦ χωρίου Ψαλμ. 109(110) : 1, σημαίνει δικαίωσιν καί δόξαν τοῦ Ἰησοῦ. Καί τό «ἐρχεσθαι (= φέρεσθαι) ἐπί τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ (Πρβλ. «ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίδασιν αὐτοῦ», Ψαλμ. 103[104] :3) σημαίνει ὑψωσιν καί δόξαν. Διὰ μιᾶς λέξεως αἱ δύο ποιητικάί καί μεγαλειώδεις φράσεις σημαίνουν «δοξάζεσθαι». Ἐντί τῶν δύο φράσεων ὁ Ἰησοῦς θά ἠδύνατο ἀπλῶς νά εἶπη: Ἐπό τώρα θά βλέπετε τόν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου νά δοξάζεται. Αἱ δύο φράσεις δηλαδή κατ' οὐσίαν σημαίνουν τό αὐτό. Ἐντεῦθεν ἐν Λουκ. 22 : 69 ἀπαντᾶ ἡ πρώτη μόνον φράσις.

Κατά ταῦτα ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὡς ἕάν ἐλεγεν εἰς τοὺς δικαστάς του: Ἐπό τώρα, ὁπότε μέ θανατώνετε, νομίζοντες ὅτι σῶτω θά σθίσετε τό ὄνομά μου, πρὸς τραγικήν εἰς θάρος σας εἰρωνείαν ἀπό τώρα ἀκριβῶς θά βλέπετε νά δοξάζωμαι. Ὁ θάνατός μου θά εἶνε ἀπαρχή διαρκοῦς δόξης. Ὁ ποιητικός καί μεγαλειώδης λόγος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς δικαστάς του συμπίπτει κατ' οὐσίαν πρὸς τόν ἀπλοῦν λόγον, τόν ὅποιον εἶπεν εἰς τοὺς Μαθητάς του ὀλίγον πρό τοῦ πάθους: «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰωάν. 12 : 23). Πραγματικῶς δέ τά σημεῖα κατά τόν καιρόν τοῦ πάθους, τά μετά ταῦτα σημεῖα ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, ἡ καταστροφή τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθους ὑπό τῶν Ῥωμαίων καί ἡ θεμελίωσις, ἡ κραταίωσις καί ἡ συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων δικαιώνουν καί δοξάζουν τόν Ἰησοῦν ἤδη ἀπό τοῦ χρόνου τῆς σταυρώσεως καί μετά ταῦτα διαρκῶς.

Τέλος ὡς πρὸς τό «πλήν» τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τοῦ Ματθαίου ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν τά ἐξῆς: Οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν τοῦτο ὡς ἀντιθετικόν. Ἐλλά μεταξύ τῶν λόγων τῆς συναφείας τοῦ «πλήν» δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις. Πῶς δέ οἰκονομοῦν τό πρᾶγμα οἱ ἐρμηνευταί; Ἐπονοοῦν τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἀρχιερέως καί τῶν ἄλλων δικαστῶν καί πρὸς αὐτήν ἀντιθέτουν τὴν διακήρυξιν τοῦ Ἰησοῦ περὶ δικαίωσης καί δόξης του ἀπό τοῦ χρόνου τῆς θανατώσεώς του καί ἐξῆς. Οὕτως εἰς τοὺς λόγους, «σύ εἶπας· πλήν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε κλπ.», δίδουν τὴν ἐννοίαν: Ὁ ἴδιος τό εἶπες, ὅτι εἶμαι ὁ Χριστός ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἐλλά (ἐπειδή δέν πιστεύετε) λέγω εἰς σάς, ὅτι ἀπό τώρα θά βλέπετε κλπ.»

Νομίζομεν ὅτι τό «πλήν» ἐνταῦθα δέν εἶνε ἀντιθετικόν καί δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά ὑπονοήσωμεν ἐννοίαν πρὸς σχηματισμόν ἀντιθέσεως. Τό σχετικόν μέρος τοῦ χωρίου δύναται νά ἐρμηνευθῇ χωρὶς νά ὑπονοήσωμεν ἐννοίαν, φυσικῶς καί εὐστόχως, ἕάν τό «πλήν» ἐκλάβωμεν ἐν ἐπιρρηματικῇ ἐννοίᾳ καί μεταφράσωμεν «μόνον». Αὐτὴν δέ τὴν ἐννοίαν ἔχει εἰς πολλὰ χωρία τῆς Γραφῆς. Παραθέτομεν ὡρισμένα:

«Σύ ἐση ἐπί τῷ οἴκῳ μου, καί ἐπί τῷ στόματί σου ὑπακούσεται πᾶς ὁ λαός μου· πλήν τόν θρόνον ὑπερέξω σου ἐγώ» (Γεν. 41 : 40).

«Πλήν ἐν γῆ Γεσέμ, οὗ ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, οὐκ ἐγένετο ἡ χάλασα» (Ἐξόδ. 9 : 26).

«Οὐκ ἐκλείπει σοι ἀνὴρ ἀπὸ προσώπου μου καθήμενος ἐπὶ θρόνου Ἰσραήλ, πλήν ἕαν φυλαξωσιν οἱ υἱοὶ σου τὴν ὁδὸν αὐτῶν τοῦ πορεύεσθαι ἐν τῷ νόμῳ μου» (Β΄ Παρ. 6 : 16).

«Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ θουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων, πλήν διὰ Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ» (Ἱερ. 3 : 23).

«Πλήν ὑμᾶς ἔγνωσιν ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς» (Ἄμ. 3 : 2).

«Ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίητε... πλήν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Λουκ. 12 : 29, 31).

«Ἴδού ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς, πλήν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν» (Πράξ. 20 : 22 - 23).

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας σαφῶς τὸ «πλήν» σημαίνει «μόνον».

Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Ματθαίου τὸ «σύ εἶπας· πλήν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε κλπ.» ἔχει τὴν ἔννοιαν: «Τὸ εἶπες σύ· *μόνον* λέγω εἰς σᾶς, ἀπὸ τώρα θὰ βλέπετε κλπ.». Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ «πλήν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «μόνον» ἀνταποκρίνεται ἄριστα πρὸς τὴν σιωπὴν τοῦ Ἰησοῦ («ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα», στίχ. 62) καὶ πρὸς τὴν φράσιν «σύ εἶπας». Δι' ἄλλων λόγων ὁ Ἰησοῦς, σιωπῶν καὶ λύσας πρὸς στιγμὴν τὴν σιωπὴν, ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀρχιερέα: Τὸ εἶπες σύ, ὅτι εἶμαι ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Δέν χρειάζεται νὰ τὸ εἶπω ἐγώ. Τοῦτο *μόνον* λέγω ἐγὼ εἰς σᾶς, ὅτι ἀπὸ τώρα θὰ βλέπετε νὰ δικαιώνωμαι καὶ νὰ δοξάζωμαι.

Ἐπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ «πλήν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «μόνον» συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀπουσία αὐτοῦ ἐκ τοῦ παραλλήλου χωρίου Μάρκ. 14 : 62: «Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγὼ εἶμι· καὶ ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς Δυναμέως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ». Ἄν τὸ «πλήν» τοῦ Ματθαίου εἶχεν ἀντιθετικὴν σημασίαν, ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη καὶ εἰς τὸν Μάρκον, ὑπονοουμένης καὶ ἐνταῦθα, διὰ τὴν ἀντίθεσιν, τῆς ἀπιστίας τῶν δικαστῶν: «ἐγὼ εἶμι· *πλήν* ὄψεσθε κλπ.», ἦτοι: «ἐγὼ εἶμαι, ἀλλὰ (ἐπειδὴ δέν πιστεῦετε) θὰ βλέπετε κλπ.». Τὸ «πλήν» δέν ὑπάρχει εἰς τὸν Μάρκον, διότι τοῦτο ἔχει μᾶλλον τὴν ἔννοιαν τοῦ «μόνον», αὐτὴ δὲ ἡ ἔννοια μετὰ τὴν φράσιν τοῦ Μάρκου «ἐγὼ εἶμι» δέν εὐσταθεῖ, ἐνῶ πρὸς τὴν ἀντίστοιχον φράσιν τοῦ Ματθαίου «σύ εἶπας» ἀνταποκρίνεται ἄριστα: Εἶπεν ὁ ἀρχιερεὺς, περιτετεύει νὰ εἶπη ὁ Ἰησοῦς. Ὁ Ἰησοῦς λέγει *μόνον*, ὅτι ἐπίκειται ἡ δόξα του.

Κατόπιν τούτων τὸ Ματθ. 26 : 64 δέον νὰ μεταφράζεται:

«Λέγει εἰς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς: Ὁ ἴδιος τὸ εἶπες· *μόνον* λέγω εἰς σᾶς, ἀπὸ

τώρα θά βλέπετε τόν Υιόν τοῦ ἀνθρώπου νά κάθεται εἰς τά δεξιὰ τῆς Δυνάμεως¹ καί νά φέρεται ἐπί τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Ματθ. 28 : 19 - 20

«ΜΑΘΗΤΕΥΣΑΤΕ»

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτούς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν».

Τό γνωστότατον τοῦτο καί περίφημον χωρίον, κλασσικόν περί Τριάδος καί ἱεραποστολῆς, ὡς πρὸς τήν λέξιν «*μαθητεύσατε*» ἐρμηνεύεται καί μεταφράζεται ἐσφαλμένως. Νομίζεται δηλαδή, ὅτι τό «*μαθητεύσατε*» σημαίνει «*διδάξατε*» ἢ «*καταστήσατε μαθητάς*». Καί βεβαίως αὐτή εἶνε ἡ ἀρχική καί συνήθης σημασία τοῦ ρήματος «*μαθητεύω*», ὅθεν καί παρασύρονται οἱ ἐρμηνευταί εἰς ἐσφαλμένην ἐξήγησιν. Ἄλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Ματθαίου τό ρῆμα ἔχει ἐκφύγει ἐκ τῆς ἀρχικῆς καί συνήθους ἐννοίας καί ἔχει λάβει εἰδικήν ἐννοίαν, ἡ ὁποία οὔτε περιέχει τήν ἐννοίαν τῆς διδασχῆς καί μαθητείας, ἀλλ' οὔτε ἀναγκαίως προϋποθέτει αὐτήν.

Τό «*μαθητεύσατε*» δέν σημαίνει μέθοδον ἢ τρόπον, ἤτοι διδασχῆν καί μαθητείαν, πρὸς τόν σκοπόν νά καταστοῦν οἱ ἄνθρωποι μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλά σημαίνει αὐτόν τοῦτον τόν σκοπόν, τό νά καταστοῦν δηλαδή μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Δι' ἄλλων λόγων τό «*μαθητεύσατε*» σημαίνει «*καταστήσατε χριστιανούς*», «*ἐκχριστιανίσατε*».

Ὅτι δέ πράγματι τό «*μαθητεύσατε*» σημαίνει ἐκχριστιανίσειν καί ὄχι μέθοδον ἢ τρόπον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς, ἤτοι διδασκαλίαν καί μαθητείαν, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι μέθοδον ἢ τρόπον σημαίνουν αἱ δύο μεταχαί «*βαπτίζοντες*», «*διδάσκοντες*», αἱ ὁποῖαι εἶνε τροπικαί. Ἐπίσης τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς σημασίας τῶν ἐν λόγῳ δύο μετοχῶν. Ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τήν ἐντολήν νά «*μαθητεύσουν*» τὰ ἔθνη – πῶς; – «*βα-*

1. Ἡ τοῦ Παντοδυνάμου.

πιζόντες», «διδάσκοντες». Ἐν τῷ ῥήματι «μαθητεύσατε» εἶχεν ἐδῶ τὴν ἔννοιαν τῆς διδασκαλίας καὶ μαθητείας, ἢ μετοχὴ «βαπτίζοντες» θά ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς αὐτὸ καὶ ἀκατανόητος, ἢ δὲ μετοχὴ «διδάσκοντες» θά ἦτο ταυτολογία. Οὕτω δὲ ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου θά ἦτο: «Διδάξατε τὰ ἔθνη μὲ τὸ νὰ βαπτίζετε, μὲ τὸ νὰ διδάσκετε!» Ἄλλὰ τώρα ἡ ἔννοια εἶνε: «Ἐκχριστιανίσαι τὰ ἔθνη μὲ τὸ νὰ βαπτίζετε, μὲ τὸ νὰ διδάσκετε».

Ἡ ἄξια παρατηρήσεως καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἀορίστου χρόνου «μαθητεύσατε» καὶ τοῦ ἐνεστώτος χρόνου «διδάσκοντες». Καὶ ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ δεκτικῶς, ὅτι ἐδῶ τὸ «μαθητεύω» δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν μὲ τὸ «διδάσκω». Ἡ ἄξια παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι προηγεῖται τὸ «βαπτίζοντες» καὶ ἔπεται τὸ «διδάσκοντες». Καὶ τοῦτο, ὅχι μόνον διότι χριστιανὸς γίνεταί τις κυρίως διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Κύριος ἀποβλέπει εἰς τὰ νήπια, τὰ ὁποῖα πρῶτον βαπτίζονται καὶ ὕστερον διδάσκονται. Ἡ ἄξια παρατηρήσεως καὶ ὅτι αἱ μετοχαὶ τοῦ χωρίου τίθενται παραλλήλως καὶ ἀσυνδέτως. Δὲν λέγει δηλαδὴ «βαπτίζοντες καὶ διδάσκοντες», ἀλλὰ «βαπτίζοντες, διδάσκοντες». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἴτε τὸ βάπτισμα ἢ ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως. Τὸ βάπτισμα εἰς τὰ νήπια, ἢ διδασκαλία εἰς τοὺς μεγάλους (ἀκολουθουμένη δεδαίως ὑπὸ τοῦ βαπτίσματος).

Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον εἶνε ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, καὶ ὅχι ἐνδειξις κατὰ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, ὅπως νομίζουν οἱ παρερμηνεύοντες τὸ «μαθητεύσατε» καὶ τονίζοντες τὴν προτεραιότητα αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ «βαπτίζοντες».

Ὅτι τὸ «μαθητεύσατε» δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ τῆς ἐκχριστιανίσεως, ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐκ τοῦ χωρίου Πράξ. 14 : 21: «Εὐαγγελισάμενοι τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν». Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὸ «μαθητεύω», ἂν καὶ ἡ ἔννοιά του εἶνε προφανεστέρως ἐνταῦθα, δὲν ἀποδίδεται ὀρθῶς. Ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ ὅλου χωρίου εἶνε: «Καὶ ἀφοῦ ἐκήρυσαν τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ ἐξεκχριστιάνισαν ἀρκετούς, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν». Ἐδίδαξαν πολλούς, ἐξ αὐτῶν δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος κατέστησαν χριστιανούς ἀρκετούς.

Τέλος, ὅτι τὸ «μαθητεύσατε» σημαίνει «ἐκχριστιανίσαι» φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων τὸ «μαθητής» σημαίνει «πιστός», «ὁπαδός τοῦ Χριστοῦ», «μέλος τῆς Ἐκκλησίας», «χριστιανός». Οὕτω π.χ. ἐν Πράξ. 9 : 26 γράφεται: «Παραγενόμενος δὲ ὁ Σαῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπειράτο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητής». Καὶ ἐν Πράξ. 11 : 26 γράφεται: «Ἐγένετο... χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς χριστιανούς». Διὰ πρῶ-

την φοράν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν «οἱ μαθηταί», τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὠνομάσθησαν – συνωνύμως – «χριστιανοί».

Κατὰ ταῦτα ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Ματθ. 28 : 19 - 20 εἶνε:

«Ἐκ τοῦ πορευθῆτε, ἐκ χριστιανίσαστε ὅλα τὰ ἔθνη, μέ τὸ νά βαπτίζετε αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μέ τὸ νά διδάσκετε αὐτούς νά τηροῦν ὅλα, ὅσα σὰς διέταξα».

Μάρκ. 9 : 49 - 50

«ΠΑΣ ΓΑΡ ΠΥΡΙ ΑΛΙΣΘΗΣΕΤΑΙ»

«Πᾶς γάρ πυρί ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθήσεται¹. Καλόν τὸ ἄλας· ἐάν δέ τὸ ἄλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; Ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις».

Τὸ παρόν χωρίον εἶνε ἐκ τῶν δυσκολωτέρων. Ἡ δυσκολία ἐγκείται εἰς τὴν πρώτην πρότασιν αὐτοῦ, «Πᾶς γάρ πυρί ἀλισθήσεται». Ὅλοι οἱ ἐξηγηταὶ τὴν δοτικὴν «πυρί» ἐκλαμβάνουν ὡς δοτικὴν τοῦ μέσου, θεωροῦντες τὸ «πυρί ἀλισθήσεται» ὁμοίον πρὸς τὸ «ἀλί ἀλισθήσεται», ἐκ τοῦ Λευϊτ. 2 : 13 εἰλημμένον, ὅπου ἡ δοτικὴ «ἀλί» εἶνε πράγματι τοῦ μέσου, ἂν καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἔννοια τοῦ μέσου ἀτονεῖ, διότι τὸ «ἀλί ἀλισθήσεται» εἶνε ἐβραϊσμός, σημαίνων «θά ἀλατισθῆ καλῶς», καὶ ὄχι «θά ἀλατισθῆ δι' ἄλατος», ὅπως ἀστόχως ἀποδίδουν οἱ ἐξηγηταὶ (Πρβλ. τὸ ἐν Λουκ. 22 : 15 «ἐπιθυμία ἐπεθύμησα», ὅπερ σημαίνει, «σφοδρῶς ἐπεθύμησα», καὶ τὸ ἐν Ἰακ. 5 : 17 «προσευχῇ προσηύξατο», ὅπερ σημαίνει «ἐντόνως προσηυχῆθη, θερμῶς προσηυχῆθη»). Κατὰ μίαν δ' ἐρμηνείαν ἡ εἰρημένη πρότασις σημαίνει: Πᾶς ἀδιόρθωτος ἁμαρτωλὸς θά ἀλατισθῆ διὰ πυρός, τοῦ ἀσθέστου πυρός τῆς γεέννης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος

1. Κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικόν κείμενον. Ὁ Nestle παραλείπει τὴν πρότασιν καὶ πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθήσεται.

ὠμίλησε προηγουμένως (στίχ. 43 - 48). Θά ῥιφθῆ δηλαδή εἰς τό αἰώνιον πῦρ. Καί οὕτω θά ἱκανοποιήσῃ τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ εὐσεβής ἱκανοποιεῖ αὐτήν ἀλατιζόμενος διά πνευματικοῦ ἄλατος καί γινόμενος εὐπρόσδεκτος εἰς τόν Θεόν, ὅπως ἡ ἀλί ἀλιζόμενη θυσία κατά τό Λευϊτ. 2 : 13. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν, ἡ ὁποία ὀρμᾶται ἐκ τῆς καθαρτικῆς ιδιότητος τοῦ πυρός, ἡ ἐν λόγῳ πρότασις σημαίνει: Πᾶς ἄνθρωπος θά καθαρισθῆ διά πυρός· εἴτε τοῦ πυρός τῆς αὐταπαρνήσεως διά τῆς ἀφαιρέσεως τῶν σκανδαλιζόντων αὐτόν μελῶν του (στίχ. 43, 45, 47), εἴτε τοῦ πυρός τῆς γεέννης. Ἄλλοι θά γίνουιν θυσίαι τώρα, καιόμενοι ἐν τῷ πυρὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, πράγματος ὀδυνηροῦ, καί ἄλλοι θά γίνουιν θυσίαι μετά θάνατον, καιόμενοι ἐν τῷ πυρὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως, πράγματος ἀσυγκρίτως ὀδυνηροτέρου.

Αἱ δύο αὐται ἐρμηνεῖαι εἶνε αἱ κύριαι ἐρμηνεῖαι τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως τοῦ ἔδαφιου. Ἄλλ' οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ δευτέρα εἶνε ἱκανοποιητικῆ. Κατά τήν πρώτην ἐρμηνείαν τό «πᾶς» σημαίνει πάντα ἀδιόρθωτον ἁμαρτωλόν. Ἄλλά τοῦτο δέν φαίνεται πιθανόν. Τό «πᾶς» σημαίνει γενικῶς πάντα ἄνθρωπον, ὄχι εἰδικῶς πάντα ἀδιόρθωτον ἁμαρτωλόν. Ἐπίσης ἡ ἐννοια, καθ' ἣν ὁ ἀδιόρθωτος ἁμαρτωλός θά ἀλατισθῆ ἐν τῇ γεέννῃ, δέν φαίνεται σοβαρά. Τό ἀλάτισμα γίνεται πρὸς τό καλόν, ὡς ἄρτυμα ἢ πρὸς συντήρησιν. Ἄλλ' ἐν τῇ κολάσει τό ἀλάτισμα ποίαν σημασίαν δύναται νά ἔχη; Ἐπίσης εἶνε ἀστοχον τό νά παρομοιάζεται ἡ καύσις τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐν τῇ γεέννῃ πρὸς τήν ἀλί ἀλιζομένην καί εὐπρόσδεκτον θυσίαν. Ἐκτός δέ τούτων, εἶνε ὀρθόν νά ἐμφανίζεται ἡ αἰωνία δυστυχία τῶν κολαζομένων ὡς ἱκανοποίησις τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ; Ὡς πρὸς τήν δευτέραν ἐρμηνείαν ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν: Ἡ ἐννοια τοῦ ἀλατίσματος ἐν τῇ γεέννῃ, καί ἡ παρομοίωσις τῆς αἰωνίας καύσεως τοῦ ἀσεβοῦς πρὸς εὐάρεστον θυσίαν δέν φαίνονται ὀρθά. Ἐκτός δέ τούτων, δέν φαίνεται ὀρθή ἡ ἐφαρμογή τῆς καθαρτικῆς ιδιότητος τοῦ πυρός ἐπὶ τῶν κολαζομένων. Ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ τό πῦρ τῆς αὐταπαρνήσεως ἔχει ἐξαγνιστικὴν σημασίαν. Ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ τό πῦρ τῆς κολάσεως ποίαν καθαρτικὴν σημασίαν ἔχει; Οὔτε ἐξαγνίζει οὔτε ἐκμηδενίζει τούς κολαζομένους. Καί ἐπὶ πλέον, ἂν ἡ φράσις «πυρὶ ἀλισθήσεται» ἐσήμαινε «διά πυρός θ' ἀλατισθῆ», τότε ἡ πρὸς τό τέλος τοῦ χωρίου προτροπή, «Ἐχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας», θά ἦτο διάφορος: «Ἐχετε ἐν ἑαυτοῖς πῦρ». Νά ἔχετε δηλαδή τό πῦρ τῆς αὐταπαρνήσεως διά τῆς ἀφαιρέσεως τῶν σκανδαλιζόντων μελῶν ὑμῶν, διά νά μή πέσετε εἰς τό πῦρ τῆς κολάσεως.

Πρὸς τούτοις καί διά τὰς δύο ἐρμηνείας ὁμοῦ ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν: «Τό πυρὶ ἀλισθήσεται» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «θ' ἀλατισθῆ διά πυρός» εἶνε λίαν ἀστοχον καί ἀπίθανον. Διότι ἀλατίζεται τι δι' ἄλατος, ὄχι διά πυρός. Διά πυρός πυροῦται τι, δέν ἀλατίζεται.

οὐκ ἐστὶν
καὶ δέν

Ἡ δυσκολία ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου τοῦ Μάρκου ὀφείλεται εἰς τό ὅτι οἱ ἐρμηνευταί τό «πυρί ἀλισθήσεται» ἐκλαμβάνουν ὡς ὁμοιον τοῦ «ἀλί ἀλισθήσεται» καί οὕτω τήν δοτικὴν «πυρί» ἐκλαμβάνουν ὡς δοτικὴν τοῦ μέσου, ὅπως καί τήν δοτικὴν «ἀλί». Ἄλλ' ἡ δοτικὴ «πυρί» δέν εἶνε τοῦ μέσου, εἶνε τῆς αἰτίας.

Τό «πῦρ» ἐνταῦθα δέν εἶνε ἢ ὡς πῦρ ὀδυνηρά ἀνταπάρνησις, ἀλλά τό ἄσβεστον πῦρ τῆς γεέννης, τό αἰώνιον πῦρ τῆς κολάσεως, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστός ὠμίλησε προηγουμένως. Ὡς γνωστόν, ἡ γέεννα ἦτο τόπος ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἐρρίπτοντο ἀπορρίμματα καί πτώματα ζῶων καί κακούργων καί ὑπῆρχε διαρκῶς πῦρ, διὰ νά κατακαίωνται ταῦτα καί νά μὴ μολύνεται ἐκ τῆς σήψεως των ἡ ἀτμόσφαιρα. Ἐξ ἐκείνης δέ τῆς γεέννης ὠνομάσθη γέεννα καί ἡ κόλασις. Καί ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄσβεστου πυρός ὠνομάσθη ἄσβεστον πῦρ καί ὁ αἰώνιος βασανισμὸς ἐν τῇ κολάσει. Εἰς τροφίμα καί θυσίας ἐρρίπτετο ἄλας διὰ δύο λόγους· ἅφ' ἐνός μὲν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σήψεως καί διατήρησιν αὐτῶν εἰς καλήν καί ὑγιεινὴν κατάστασιν, ἅφ' ἑτέρου δέ ὡς ἄρτυμα, διὰ νά εἶνε ταῦτα εὐγευστα. Πράγματα, τὰ ὅποια ἔμενον ἄνευ ἄλατος καί ὑφίσταντο σήψιν, ἀπερρίπτοντο εἰς τὴν γέενναν καί κατεκαίοντο. Διὰ νά σφζωνται τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πυρός, ἔπρεπε νά ἀλατίζωνται, ὥστε νά μὴ σήπωνται, ἀλλὰ νά διατηρῶνται εἰς καλήν καί ὑγιεινὴν κατάστασιν. Ἐπίσης ἔπρεπε νά ἀλατίζωνται, διὰ νά εἶνε εὐγευστα. Οὕτω δέ καί οἱ ἄνθρωποι, διὰ νά σφζωνται ἐκ τοῦ πυρός τῆς ἐν τῷ ἅδῃ γεέννης καί νά εἶνε θυσίαι εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νά ἀλατίζωνται πνευματικῶς, ὥστε νά διατηροῦν τὴν ἠθικὴν ὑγίαν των καί νά εἶνε εἰς τὸν Θεόν ἡδεῖς καί ὄχι διεφθαρμένοι καί ἀηδεῖς, ὅπως εἶνε αἱ ἀποσυντεθειμένοι καί ἀνάλατοι τροφαί.

Κατὰ ταῦτα ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, «Πᾶς γὰρ πυρί ἀλισθήσεται, καί πᾶσα θυσία ἀλί ἀλισθήσεται», ἐν τῷ ὁποίῳ τό «καί» εἶνε ὁμοιωματικόν καί τό «ἀλί ἀλισθήσεται» εἶνε, ὡς εἶπομεν, ἐβραϊσμός, σημαίνει: «Διότι πᾶς ἄνθρωπος λόγῳ τοῦ πυρός, πρὸς ἀποφυγὴν δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου πυρός, θά ἀλατισθῇ, πρέπει νά ἀλατισθῇ, ὅπως πᾶσα θυσία πρέπει νά ἀλατισθῇ καλῶς».

Τό πνευματικόν ἄλας, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει ν' ἀλατίζεται ὁ ἄνθρωπος, εἶνε αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ καί ἀρεταί. Αὐταὶ δέ αἱ ἀρχαὶ καί ἀρεταὶ ἀπαιτοῦν παρά τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀφαίρεσιν τῶν σκανδαλιζόντων αὐτὸν μελῶν του. τὴν διακοπὴν δηλαδὴ σχέσεων πρὸς πρόσωπα καί πράγματα χρήσιμα μὲν καί προσφιλή, ὅπως ἡ χεὶρ, ὁ πούς καί ὁ ὀφθαλμός, ἀλλὰ σκανδαλώδη καί ὀλέθρια πνευματικῶς.

Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἑδαφίου ὁ Ἰησοῦς λέγει, ὅτι τό ἄλας εἶνε καλόν, ἀλλ' ἐάν χάσῃ τὴν ἀλιστικὴν του δύναμιν, πῶς εἶνε δυνατόν νά ἀποκατα-

σταθή; Διά τούτου ὁ Χριστός θέλει νά ἐπιστήσῃ τήν προσοχήν ἐπί τοῦ κινδύνου τῆς διαστροφῆς καί τῆς ἀνεπανορθώτου ἀπωλείας τοῦ ἠθικοῦ αἰσθητηρίου καί κόσμου τοῦ ἀνθρώπου.

Τέλος δέ ὁ Κύριος προτρέπει τούς ἀνθρώπους νά ἔχουν ἐν ἑαυτοῖς ἄλας, νά διατηροῦν δηλαδή τάς ἠθικάς ἀρχάς καί ἀρετάς, νά προστατεύουν τήν ἠθικήν των ὑγείαν, καί οὕτω νά εἰρηνεύουν πρός ἀλλήλους. Ἐάν, ὑπονοεῖται, ἐκ τῶν μεταξῶ των σχέσεων κινδυνεύουν ν' ἀπολέσουν τάς ἠθικάς ἀρχάς καί ἀρετάς, νά ὑποστοῦν ἠθικήν σῆψιν, ἄς μὴ εἰρηνεύουν πρός ἀλλήλους, ἄς διακόψουν τάς σχέσεις.

Κατά ταῦτα τό Μάρκ. 9 : 49 - 50 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Διότι πᾶς ἄνθρωπος λόγῳ τοῦ πυρός¹ πρέπει νά ἀλατισθῇ, ὅπως πᾶσα θυσία πρέπει νά ἀλατισθῇ καλῶς. Καλόν τό ἄλας. Ἄλλ' ἐάν τό ἄλας γίνῃ ἀνάλατον, μέ τί θά ἀλατίσετε αὐτό; Νά διατηρῆτε εἰς τούς ἑαυτούς σας ἄλας, καί οὕτω νά ἔχετε εἰρήνην μεταξῶ σας».

Μάρκ. 14 : 72

«ΕΠΙΒΑΛΩΝ ΕΚΛΑΙΕ»

«Καί ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τό ῥῆμα ὃ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρνήσῃ με τρίς· καί ἐπιβαλῶν ἔκλαιε».

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου εἶνε δύσκολος ὡς πρός τήν τελευταίαν πρότασιν, καί δὴ ὡς πρός τήν μετοχήν «ἐπιβαλῶν». Τό ῥῆμα «ἐπιβάλλω» ἐνταῦθα εἶνε ἀμετάβατον. Ἄλλ' ἐπειδή δέν κατενοήθη ὡς τοιοῦτον καί ἐνομίσθη ὅτι πρέπει κᾶτι νά ὑπονοηθῇ, εἰς τήν φράσιν «ἐπιβαλῶν ἔκλαιεν» ἐδόθησαν διάφοροι ἐξηγήσεις: ἐκσφενδονίσας ἑαυτόν ἔξω ἢ ἀποσυρθεὶς ἔκλαιε (κατά τὰ παράλληλα Ματθ. 26 : 75, Λουκ. 22 : 62: «ἐξελθῶν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς»)· ρίψας ἑαυτόν κάτω ἔκλαιε· βαλῶν τόν νοῦν εἰς τοῦτο ἢ ἀναλογισθεὶς τοῦτο ἔκλαιε· ρίψας τό βλέμμα ἐπί τοῦ Κυρίου ἔκλαιε· ἐπιθέσας τάς χεῖρας ἐπί τοῦ προσώπου ἢ καλύψας τό πρόσωπον ἔκλαιεν· ἐκραγεὶς ἔκλαιεν· ἀρξάμενος ἔκλαιεν.

Ἡ τελευταία ἐξήγησις εἶνε ἡ ἐπικρατεστέρα. Ἄλλά καί αὕτη καί αἰ

1. Πρὸς ἀποφυγὴν δηλαδή τοῦ αἰωνίου πυρός.

ἄλλαι εἶνε ἐξηγήσεις κατ' εἰκασίαν καὶ ἀπέχουν τῆς ἐννοίας τοῦ «ἐπιβάλλω» ὡς ἀμεταβάτου ρήματος. Καλλιτέρα εἶνε ἡ δευτέρα ἐξήγησις «ρίψας ἑαυτὸν κάτω ἐκλαιεν». Ἡ ἐξήγησις αὐτὴ κατ' οὐσίαν, νομίζομεν, εἶνε ὀρθή, ἀλλ' ὄχι ἀπολύτως ἐπιτυχής. Διότι καὶ κατ' αὐτὴν τὸ «ἐπιβάλλω» ἐκλαμβάνεται ὡς μεταβατικόν («ρίψας ἑαυτὸν»), ἐνῶ ἐνταῦθα εἶνε ἀμετάβατον.

Τὸ «ἐπιβάλλω» ἐκτός ἄλλων σημαίνει καὶ «ἐπιπίπτω» ἢ «πίπτω». Παραδείγματος χάριν, τὸ Α' Μακ. 4 : 2 «ὥστε ἐπιβαλεῖν ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ πατάξαι αὐτοὺς ἄφνω» σημαίνει: «ὥστε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ κτυπήσῃ αὐτοὺς αἰφνιδίως» (Ἴδὲ καὶ Β' Μακ. 12:9, 13, 13:15, 15:1). Τὸ Λουκ. 15:12 «δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» σημαίνει: «δός μου τὸ μερίδιον τῆς περιουσίας, τὸ ὅποιον μοῦ πίπτει» (Ἴδὲ καὶ Τωβ. 3 : 17, 6 : 12: «Τωβία ἐπιβάλλει κληρονομήσαι αὐτήν» [= εἰς τὸν Τωβίαν πίπτει νὰ κληρονομήσῃ αὐτήν], «σοὶ ἐπιβάλλει ἡ κληρονομία αὐτῆς» [= εἰς σέ πίπτει ἡ κληρονομία αὐτῆς]. Πρὸβλ. Ἰησ. Ναυῆ 17 : 5: «καὶ ἔπεσεν ὁ σχοινισμός αὐτῶν» [= καὶ ἔπεσε τὸ μερίδιον αὐτῶν], Ψαλμ. 15|16| : 6: «σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις» [= μοῦ ἔπεσαν μερίδια εἰς ἐξαιρετικούς τόπους], Α' Παρ. 26 : 14: «καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος τῶν πρὸς ἀνατολὰς τῷ Σελεμία καὶ Ζαχαρία», Πράξ. 1 : 26: «καὶ ἔδωκαν κληροῦς αὐτῶν καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν»). Ἡ ἔννοια, «μοῦ πίπτει αὐτός ἢ ἐκεῖνος ὁ ὕλικός ἢ πνευματικός κλῆρος» ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ὅτι πρὸς διανομὴν τῆς γῆς ἐρρίπτοντο καὶ ἐπιπτον κληροὶ ἢ λαχοί. Ἐπίσης ἐπιπτον σχοινία πρὸς καταμέτρησιν τῶν μεριδίων γῆς.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι ἐν Γεν. 2 : 21 καὶ Ἦσ. 34 : 17 διὰ τοῦ «ἐπιβάλλω» οἱ Ο' μεταφράζον ἐβραϊκόν ρῆμα, τὸ ὅποιον πλειστάκις ἀλλαγῶ μεταφράζον διὰ τοῦ «πίπτω», π.χ. ἐν Γεν. 17 : 3, Ἦσ. 37 : 7. Τοῦτο εἶνε ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ «ἐπιβάλλω» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «πίπτω». Πράγματι δέ, τὸ Γεν. 2 : 21 «καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἑκοτασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ» κατ' ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τοῦ ἐβραϊκοῦ ρήματος, ὅπερ εἶνε εἰς τὴν διάθεσιν ἰφεῖλ, σημαίνει: «καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμε νὰ πέσῃ βαθύς ὕπνος εἰς τὸν Ἀδάμ». Ἐπίσης τὸ Ἦσ. 34 : 17 «καὶ αὐτὸς ἐπιβαλεῖ αὐτοῖς κληροῦς» κατ' ἀκριβείαν σημαίνει: «καὶ αὐτὸς θά κάμῃ νὰ πέσον εἰς αὐτὰ κληροὶ» (Ὁ Θεός, δηλαδή, θά παραχωρήσῃ εἰς τὰ θηρία καὶ τὰ πετεινά τὴν γῆν τῶν ἀσεβῶν). Ἐσφαλμένως οἱ ὑπομνηματισταὶ τῶν Ο' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Ἦσαιου ἐκλαμβάνουν τὸ «ἐπιβαλεῖ» εἰς τὴν ἔννοιαν «θά ἐπιβάλη». Τὸ ἀντίστοιχον ἐβραϊκόν ρῆμα καὶ ἡ διάθεσις, εἰς ἣν τοῦτο ἀπαντᾷ, δέν δικαιολογοῦν τοιαύτην ἔννοιαν.

Σαφῶς δέ παρὰ τοῖς θύραθεν τὸ «ἐπιβάλλω», καὶ δὴ καὶ ὡς ἀμετάβατον, ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «πίπτω» (ἐπὶ τινος). Οὕτω π.χ. παρὰ Πλάτωνι, ὅσαι ψυχαὶ δέν δύνανται ν' ἀνέλθουν εἰς τὸν ὑπερουράνιον

τόπον, παρίστανται «πατοῦσαι ἀλλήλας καὶ ἐπιβάλλουσαι» (Πλάτ. Φαῖδρ. 248Α). Προφανῶς τὸ «ἐπιβάλλουσαι» σημαίνει «πίπτουσαι». Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει: «Ὅπου ἂν ὁ ἥλιος ἐπιβάλλῃ (= πίπτῃ), ἐκεῖ πλείω φύεται» (Ἀριστ. περὶ Ζ. Ἰστ. 8. 13, 1).

Κατὰ ταῦτα τὸ «ἐπιβαλὼν ἔκλαιε» σημαίνει «πεσὼν ἔκλαιεν». Ὁ Πέτρος, δηλαδή, ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἔκλαιε διὰ τὴν ἄρνησίν του. Διὰ τὴν ὑπογραμμίσουν τὴν ἔντασιν τοῦ κλαυθμοῦ τοῦ Ἀποστόλου οἱ ἄλλοι δύο εὐαγγελισταὶ λέγουν, «ἐκλαυσε πικρῶς» (Ματθ. 26 : 75, Λουκ. 22 : 62), ὁ Μάρκος λέγει, «ἐπιβαλὼν ἔκλαιε».

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιπτον κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς, ἢτοι ὅταν συνεκλονίζοντο ἐξ ἐντόνων συναισθημάτων (καταπλήξεως, φόβου, λύπης κλπ.) καὶ ἠσθάνοντο λιποθυμικὴν τάσιν, ὅταν προσεκύνουν τὸν Θεόν ἢ καὶ ἄγγελον ἢ ἄνθρωπον, ὅταν προσηύχοντο καὶ ὅταν ἠθελον νὰ ἐκδηλώσουν συντριβὴν καὶ μετάνοιαν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ἢ καὶ ἀνθρώπου. Πολλάκις δὲ ἡ πτώσις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους συνωδεύετο ὑπὸ κλαυθμοῦ.

Οὕτω π.χ. κατὰ τὸ Λευϊτ. 9 : 24, ὅταν ἐξηλθε πῦρ παρὰ Κυρίου καὶ κατέκαυσε τὰ ἐπικείμενα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου δῶρα, «πᾶς ὁ λαὸς ἐξέστη καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον». Κατὰ τὸ Τωβ. 12 : 16, ὅταν ὁ ἀρχάγγελος Ραφαὴλ ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Τωβίτ καὶ τὸν Τωβίαν, «ἐταράχθησαν οἱ δύο καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον, ὅτι ἐφοβήθησαν». Κατὰ τὸ Ἰουδίθ 14 : 6, ὅταν ὁ Ἀχιώρ εἶδε τὴν ἀποτειμημένην καὶ αἰμόφυρτον κεφαλὴν τοῦ Ὀλοφέρνηος, «ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐξελύθη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ». Κατὰ τὰ Ἔσθ. 5 : 1δ καὶ 2δ, ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ Πέρσου βασιλέως ἡ Ἔσθήρ «ἔπεσεν... ἐν ἐκλύσει», «ἔπεσεν ἀπὸ ἐκλύσεως αὐτῆς», ἐπανελημμένως δηλαδή ἔπεσε λιπόθυμος. Κατὰ τὸ Α΄ Βασ. 20 : 41, ὁ Δαβὶδ «ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ» ἐνώπιον τοῦ Ἰωνάθαν «καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ τρίς... καὶ ἔκλαυσεν ἕκαστος τῶ πλησίον αὐτοῦ». (Πρὸβλ. Δ΄ Βασ. 13 : 14, «καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ»). Κατὰ τὸ Β΄ Βασ. 19 : 18, ὁ Σεμεὶ, ὕβριστὴς τοῦ Δαβὶδ, «ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως», ἵνα δείξῃ μετάνοιαν. Ἐν Ψαλμ. 94(95) : 6 ὁ Ψαλμωδὸς προτρέπει: «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς». Κατὰ τὸ Ἰουδίθ 4 : 11, «πᾶς ἀνὴρ Ἰσραὴλ καὶ γυνὴ καὶ τὰ παιδιά καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔπεσον κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ καὶ ἐσποδώσαντο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἐξέτειναν τούς σάκκους αὐτῶν κατὰ πρόσωπον Κυρίου» εἰς ἐκδήλωσιν μετανοίας (Ἴδὲ καὶ Ἰουδίθ 9 : 1). Κατὰ τὸ Α΄ Ἔσθρ. 8 : 88, «προσευχόμενος Ἔσθρας ἀνθρωπολογεῖτο κλαίων χαμαιπετῆς ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ». Τέλος καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὑπερτάτης ἀγωνίας του εἰς τὴν Γεθσημανὴ «ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσηύχετο» (Μάρκ. 14 : 35). Εἰς μικρὰν δὲ

ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ εὐρίσκετο ὁ Πέτρος μετὰ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου καὶ Ἰωσ, πρὶν ἢ καταλάβῃ αὐτόν ὁ ὕπνος, εἶδε τὸν Διδάσκαλον νά πίπτῃ ἐν ἀγωνία κατὰ γῆς εἰς προσευχήν καὶ τοῦτο ἐπέδρασεν ὕστερον εἰς τὴν ψυχὴν του, διὰ νά πέσῃ καὶ αὐτός κατὰ γῆς, θρηνῶν διὰ τὴν ἄρνησίν του.

Ὅπως ἴσως ἦτο ἡ πτώσις τοῦ Πέτρου κατὰ γῆς καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων, ἰδίως εἰς περιπτώσεις βαθείας μετανοίας, εἶνε σύμφωνος, καὶ πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ψυχολογικὴν κατάστασίν του μετὰ τὴν ἄρνησιν ἀνταποκρίνεται ἄριστα. Ὁ Πέτρος ἦτο ἄκρως εὐαίσθητος ψυχὴ καὶ ἤλθεν εἰς ἐντονωτάτην συναίσθησιν τοῦ μεγέθους τοῦ ἁμαρτήματός του. Αὐτὴ δὲ ἡ συναίσθησις ἔσεισεν ἐκ θεμελίων, συνέτριψε καὶ παρέλυσεν αὐτόν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς. Ὁ Πέτρος ἔγινε ράκος καὶ δέν ἠδύνατο νά σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του. Ἦσθάνετο ὅτι ἐκλείπει καὶ ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς, θρηνῶν τὴν τριπλῆν πνευματικὴν του πώσιν καὶ ἐκζητῶν μετὰ ὀλοφυρμῶν τὸ θεῖον ἔλεος.

Τὸ νά φαντασθῇ τις δὲ τὸν κορυφαῖον Ἀπόστολον ἐξηπλωμένον μὲ τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν γῆν, ἀναμιγνύοντα τὰ καυτὰ δάκρυά του μὲ τὸ χῶμα, στενάζοντα καὶ ὀλοφυρόμενον, ὅπως βαρέως τραυματίας, εἶνε συγκλονιστικόν, ἱκανόν νά συγκινήσῃ καὶ λιθίνην καρδίαν!

Κατὰ ταῦτα τὸ Μάρκ. 14 : 72 μεταφράζεται:

«Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Πέτρος τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν εἰς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι, προτοῦ ὁ πετεινὸς λαλήσῃ δύο φορές, θά μέ ἀρνηθῆς τρεῖς φορές, καὶ ἔπεσε¹ καὶ ἐκλαιεν».

Λουκ. 1 : 78 - 79

«ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ ΚΑΙ ΣΚΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ» «ΕΙΣ ΟΔΟΝ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο² ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης».

¹ Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ φράσις «ἀνατολή ἐξ ὕψους», ἐν τῇ ὁποῖα μετωνυ-

1. Ἡ ἔπεσε κάτω ἢ ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

2. Ὁ Nestle ἔχει ἐπισκέψεται.

μικῶς τό ἀφηρημένον «ἀνατολή» εἶνε ἀντί τοῦ συγκεκριμένου «ἀνατέλλων ἥλιος», περιέχει παράδοξον, τό ὁποῖον διαφεύγει τήν προσοχήν τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἡ φράσις αὕτη δέν σημαίνει ἀνατολήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπό τινος σημείου τοῦ ὀρίζοντος, ὡς συμβαίνει ἐπί τοῦ ἡλίου καί τῶν ἄλλων ἀστρῶν, ἀλλά σημαίνει ἀνατολή ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ σημείου τοῦ μεσουρανήματος! Ὁ φυσικός ἥλιος καί οἱ ἄλλοι φυσικοὶ ἀστέρες ἀνατέλλουν ἐκ τοῦ ὀρίζοντος καί ἀνέρχονται, ὁ νοητός «Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης» (Μαθ. 4 : 2) ἀνέτειλεν ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ οὐρανοῦ καί κατήλθε! Διά τῆς παραδόξου φράσεως «ἀνατολή ἐξ ὕψους» ὑποδηλοῦται, ὅτι ὁ Χριστός εἶνε ὁ «Ὑψιστος» (στίχ. 76), «ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς» (Ἰωάν. 3 : 13).

Κακῶς ἐπίσης νομίζεται, ὅτι ἡ φράσις «τοῖς ἐν σκότει καί σκιᾷ θανάτου καθημένοις» ὑπαινίσσεται τήν κατάστασιν τῶν ἐν σκοτειναῖς φυλακαῖς εὐρισκομένων. Ἡ φράσις ὑπαινίσσεται τήν ἐν τῷ ἄδη κατάστασιν, ὡς ὑποδηλοῖ ἡ λέξις «θάνατος», ἡ ὁποία παραπέμπει εἰς τοὺς νεκρούς, καί ἀποδεικνύουν χωρία, ὁποῖα τό Ἰώβ 10 : 21, ἰδίως κατά τό Ἑβραϊκόν, καί τό Ψαλμ. 87 : 7 κατά τοὺς Ὁ' (Πρῶλ. 88 : 6 κατά τό Ἑβραϊκόν). Πρῶλ. Ἦσ. 9 : 2, Ματθ. 4 : 16, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «χώρας καί σκιᾶς θανάτου», ἤτοι περὶ γῆς θανάτου καί σκιᾶς θανάτου, ὅπερ εἶνε ὑπαινιγμός ὄχι εἰς φυλακὴν, ἀλλ' εἰς τό ἐκτεταμένον καί σκοτεινόν βασίλειον τοῦ ἄδου. Οἱ ζῶντες ἐν τῇ ἀγνοίᾳ καί τῇ ἁμαρτίᾳ ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς καθηλωμένους ἐν τῷ σκοτεινῷ ἄδη.

Ἐν τῇ φράσει «τοῖς ἐν σκότει καί σκιᾷ θανάτου καθημένοις» ἡ λέξις «σκιά» ἀπαντᾷ συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «σκότος». Ὅτι δέ πραγματικῶς «σκιά» σημαίνει «σκότος» ἀποδεικνύεται ἐκ χωρίων, ὁποῖα τὰ Ἰώβ 3 : 5 - 6, 10 : 21 - 22, 24 : 16 - 17, Ἄμ. 5 : 8, Ἰερ. 13 : 16. Εἰς τό δεύτερον μάλιστα ἐκ τῶν χωρίων τούτων, τό Ἰώβ 10 : 21 - 22, οἱ Ὁ' διὰ τῆς λέξεως «σκότος» μεταφράζουν ἑβραϊκὴν λέξιν, τὴν ὁποῖαν ἀλλαχού μεταφράζουν διὰ τῆς λέξεως «σκιά» (Ἄμ. 5 : 8) καί διὰ τῆς φράσεως «σκιά θανάτου» (Ψαλμ. 106 : 10, 14, Ἦσ. 9 : 2 κ.ἄ.). Ἡ φράσις «σκιά θανάτου», ἡ ὁποῖα ἀπαντᾷ καί εἰς τό ἐξεταζόμενον χωρίον τοῦ Λουκᾶ, ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ θάνατος εἶνε σκότος, ὅπως κατά τό Ἰωάν. 1 : 4 ἡ ζωὴ εἶνε φῶς. Καί ἐπειδὴ ὁ θάνατος εἶνε σκότος, διὰ τοῦτο τό «θανατώνομαι» λέγεται καί «σκοτώνομαι» (ἐκ τοῦ «σκότος»). Ἀφοῦ δέ ἡ λέξις «σκιά» εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Λουκᾶ ἀπαντᾷ συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «σκότος», κακῶς εἰς τὰς μεταφράσεις ἀφήνεται ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ. Αὕτη δέον νὰ μεταφράζεται διὰ τῆς λέξεως «ζόφος», ἡ ὁποῖα δέν σημαίνει μόνον γενικῶς τό σκότος, ἀλλὰ καί εἰδικῶς τό σκότος τοῦ κάτω κόσμου, τοῦ ἄδου δηλαδή.

Τέλος, ὡς βλέπει τις ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (σελ. 57 - 61), ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καί «σωτηρία» καί «εὐτυ-

χία». Αὐταὶ δὲ αἱ σημασίαι, αἱ ὁποῖαι κατ' οὐσίαν συμπιπτουν, ἀποδίδουν ἄριστα τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «εἰρήνη» ἐν τῇ φράσει τοῦ παρόντος χωρίου τοῦ Λουκά «τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης». Ἡ φράσις ἐξηγεῖται: «διὰ τὴν ὁδηγήσῃ τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας (ἢ εὐτυχίας)». Προηγουμένως οἱ πόδες εὐρίσκοντο ἔκτος τοῦ σωτηρίου δρόμου, τώρα ὁ Χριστὸς διευθύνει καὶ φέρει αὐτοὺς εἰς τὸν σωτήριον δρόμον. Ἰδέ καὶ τὸν στίχ. 77, ὅπου ὁ λόγος περὶ «σωτηρίας».

Κατὰ ταῦτα τὸ Λουκ. 1 : 78 - 79 μεταφράζεται:

«Διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν χάρις εἰς τὰ ἐλεήμονα σπλάγχνα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀνέτειλεν εἰς ἡμᾶς ἡλῖος ἐξ ὑψους, διὰ τὴν φωτίσῃ τοὺς καθηλωμένους εἰς τὸ σκότος καὶ τὸν ζόφον τοῦ θανάτου, διὰ τὴν ὁδηγήσῃ τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας»¹.

Λουκ. 2 : 14

«ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ ΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΕΥΔΟΚΙΑ»

*«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»².*

Ὁ στίχος οὗτος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, εἶνε ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Λυτρωτοῦ, εἶνε δύσκολος διττῶς, ἕξ ἐπόψεως κειμένου καὶ ἕξ ἐπόψεως ἑρμηνείας.

Ἐξ ἐπόψεως κειμένου ὁ στίχος εἶνε δύσκολος, διότι ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή «εὐδοκίας». Οἱ πλείστοι δὲ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ προκρίνουν τὴν γραφὴν ταύτην, διότι οὕτως ὁ ὕμνος διαιρεῖται εἰς δύο προτάσεις, αἱ ὁποῖαι παραλληλίζονται:

*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας*

Τὸ «δόξα» παραλληλίζεται πρὸς τὸ «εἰρήνη», τὸ «ἐν ὑψίστοις» πρὸς τὸ «ἐπὶ γῆς» καὶ τὸ «Θεῷ» πρὸς τὸ «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας». Ἄλλ' ὁ παραλ-

1. Ἡ τῆς εὐτυχίας.

2. Ὁ Nestle ἔχει εὐδοκίας.

ηλιμισμός δέν εἶνει πολύ ἐπιτυχής, ὅπως νομίζεται. Θά ἦτο πολύ ἐπιτυχής, ἂν ἡ σειρά ἢ τάξις τῶν τριῶν μερῶν τῆς δευτέρας προτάσεως δέν ἦτο διάφορος τῆς σειράς ἢ τάξεως τῶν ἀντιστοιχῶν μερῶν τῆς πρώτης προτάσεως, ἂν δηλαδή ὁ ὕμνος εἶχεν οὕτως:

*Δόξα / ἐν ὑψίστοις / Θεῷ
καί εἰρήνη / ἐπί γῆς / ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας*

Ἐκτός δέ τούτου, ποία ἡ ἔννοια τῆς φράσεως «ἄνθρωποι εὐδοκίας», ἡ ὁποία, σημειωτέον, δέν ἀπαντᾶται ἀλλαχοῦ; Εἰς τὰς ἀναλόγους ἐκφράσεις «ἄνθρωπος ἁμαρτίας»¹, «υἱός ἀπωλείας» (Β΄ Θεσ. 2 : 3), «τέκνον φωτός» (Ἐφεσ. 5 : 8), «ἀνὴρ ἐλέους» (Σοφ. Σειρ. 44 : 10) κλπ. ἡ γενική τῆς ιδιότητος σημαίνει ιδιότητα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω δέ καί ἡ φράσις «ἄνθρωποι εὐδοκίας» δέον νά σημαίνη «ἄνθρωποι καλῆς θελήσεως». Ἄλλά δεδομένου, ὅτι ὁ ὕμνος εἶνε δοξολογία τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἥκιστα πιθανόν νά ἐξαιρέται ἐν αὐτῷ ἡ καλή θέλησις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεός δοξολογεῖται διά τήν εὐσπλαγχνίαν του μᾶλλον παρά διά τήν καλήν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων.

Ἐρῆθῆ εἶνε ἡ γραφή «εὐδοκία» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου, τό ὁποῖον εἶνε τό ὀρθότερον καί αὐθεντικώτερον. Οὕτω δέ ὁ ὕμνος διαιρεῖται εἰς τρία κῶλα, ὅπως παρετέθη ἐν ἀρχῇ, καί εἶνε τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἢ τύπου μετά τοῦ ὕμνου τῆς θριαμβευτικῆς εισόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς τά Ἱεροσόλυμα κατὰ τόν αὐτόν εὐαγγελιστήν.

*«Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεύς ἐν ὀνόματι Κυρίου·
εἰρήνη ἐν οὐρανῷ
καί δόξα ἐν ὑψίστοις»*

(Λουκ. 19 : 38)

Ἐξ ἐπόψεως ἐρμηνείας ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων ἐπί τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται δεδαίως εὐκολος. Τήν λέξιν «εἰρήνη» οἱ ἐρμηνευταί ἐκλαμβάνουν εἰς τήν βασικήν της σημασίαν, καθ' ἣν αὕτη σημαίνει τό ἀντίθετον τῆς ἐχθρότητος, τοῦ πολέμου καί τῆς ταραχῆς. Πλέον δέ συγκεκριμένως, εἰς τόν ὄρον «εἰρήνη» ἐνταῦθα δίδουν τήν ἔννοιαν τῆς συμφιλίωσης τοῦ οὐρανοῦ μετά τῆς γῆς καί τῆς ἐντεῦθεν γαλήνης τῶν ἀνθρώπων. Τήν δέ λέξιν «εὐδοκία» ἐκλαμβάνουν εἰς τήν σημασίαν τοῦ «καλή θέλησις» ἢ «εὐνοια» ἢ «εὐαρέσκεια». Ἄλλά τό περιεχόμενον τῶν δύο λέξεων τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου εἶνε πλουσιώτερον παρ' ὅσον ἐνομισθῆ.

Ἄν «εἰρήνη» ἐνταῦθα ἐσήμαινεν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ οὐρανοῦ καί γῆς, ἡ σχετική φράσις τοῦ ὕμνου θά ἦτο μᾶλλον διάφορος, οἷον

1. Κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον.

«καί εἰρήνη γῆς πρὸς οὐρανόν» ἢ «καί εἰρήνη γῆς μετὰ Θεοῦ». Ἄλλὰ τώρα ἡ φράσις «καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη» δέν ἐμφανίζει τήν «εἰρήνην» ὡς σχέσιν μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς, ἀλλ' ὡς κατάστασιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐνάλογον ἰσχύει διὰ τήν ὁμοίαν φράσιν «εἰρήνη ἐν οὐρανῷ» τοῦ μνημονευθέντος ὕμνου τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (Λουκ. 19 : 38). Καί ἐκεῖ, ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἡ «εἰρήνη» δέν σημαίνει τήν συμφιλίωσιν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῆς γῆς. Ἐν ἐπίσης ἐν τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ «εἰρήνη» ἐσήμαινε τήν συμφιλίωσιν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῆς γῆς καί τήν ἐντεῦθεν γαλήνην τῶν ἀνθρώπων, «εὐδοκία» δέ ἐσήμαινε τήν ἀγαθὴν θέλησιν, τότε μᾶλλον θά προηγείτο ἡ «εὐδοκία» ὡς αἰτία καί θά ἠκολούθει ἡ «εἰρήνη» ὡς ἀποτέλεσμα. Τά δύο τελευταῖα κῶλα τοῦ ὕμνου θά εἶχον δηλαδή ὡς ἐξῆς:

*καί ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία,
ἐπὶ γῆς εἰρήνη.*

Ἄλλὰ τώρα τά δύο κῶλα ἔχουν οὕτω:
*καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.*

Εἰς τήν διακριθῶσιν τῆς ἐνταῦθα σημασίας τῶν ὄρων «εἰρήνη» καί «εὐδοκία» ὀδηγεῖ ὁ παραλληλισμός τῶν δύο μελῶν τοῦ ὕμνου, εἰς τὰ ὁποῖα περιέχονται οἱ ἐν λόγῳ ὄροι. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ λόγῳ εἶνε σύνηθες τό φαινόμενον τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ. Ἀναφέρομεν τρία παραδείγματα συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ μελῶν:

*«Εἰς πᾶσαν τήν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν
καί εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν».*

(Ψαλμ. 18 : 5[19 : 4])

*«Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε,
ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι».*

(Ψαλμ. 107 : 4[108 : 3])

*«ῤαντιεῖς με ὑσώπῳ καί καθαρισθήσομαι,
πλυνεῖς με καί ὑπέρ χιόνα λευκανθήσομαι».*

(Ψαλμ. 50 : 9[51 : 7])

Εἰς τό πρῶτον ζεῦγος μελῶν τό «εἰς πᾶσαν τήν γῆν» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης», καί τό «ὁ φθόγγος αὐτῶν» πρὸς τό «τὰ ῥήματα αὐτῶν».

Εἰς τό δεύτερον ζεῦγος μελῶν τό «ἐξομολογήσομαί σοι» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «ψαλῶ σοι», καί τό «ἐν λαοῖς» πρὸς τό «ἐν ἔθνεσι».

Καί εἰς τό τρίτον ζεῦγος μελῶν τό «ῤαντιεῖς με» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «πλυνεῖς με», καί τό «καθαρισθήσομαι» πρὸς τό «ὑπέρ χιόνα λευκανθήσομαι».

Ὅπως εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, οὕτω καί εἰς τήν περίπτωσιν τῶν δύο

τελευταίων μελῶν τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου ἔχομεν συνωνυμικόν παραλληλισμόν. Ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ τὰ μέγιστα τὸ ἀσύνδετον μεταξύ τῶν δύο τούτων μελῶν:

καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Διὰ τῆς ἀσυνδέτου ἐκφορᾶς τὸ δεύτερον μέλος παρουσιάζεται οἰονεὶ ὡς ἐπεξήγησις τοῦ πρώτου. Κατὰ ταῦτα δέ, ὅπως τὸ «ἐπὶ γῆς» τοῦ πρώτου μέλους εἶνε κατ' οὐσίαν ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν ἀνθρώποις» τοῦ δευτέρου, οὕτω καὶ τὸ «εἰρήνη» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «εὐδοκία». Ἐάν δέ ἦτο φανερόν, ὅτι οἱ ὅροι «εἰρήνη» καὶ «εὐδοκία» ἔκτός τῶν ἰδιαιτέρων σημασιῶν τῶν ἔχουν καὶ κοινήν τινα σημασίαν, καὶ δὴ καὶ πλουσιωτέραν τῶν ἄλλων σημασιῶν, καὶ ἄριστα εὐοδοῦσαν τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ὕμνου, τότε ἀσφαλῶς οἱ ἐρμηνευταὶ θά προετίμων τὴν κοινήν σημασίαν καὶ θά ἐθεώρουν τὰς δύο προτάσεις τοῦ ὕμνου ὡς παραλληλιζομένας συνωνυμικῶς.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ δύο ὅροι ἔχουν πραγματι τοιαύτην σημασίαν.

Ὁ ὅρος «εἰρήνη», ἔκτός τῆς βασικῆς καὶ συνήθους σημασίας του, ἐν τῇ Γραφῇ ἔχει καὶ πλήθος ἄλλας σημασίας. Μεταξύ δέ αὐτῶν εἶνε καὶ αἱ ἐξῆς συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας σημασίαι: «καλόν», «εὐλογία», «πρόοδος», «προκοπή», «εὐδοκίμησις», «εὐημερία», «σωτηρία», «χαρά», «εὐτυχία». Σχετικῶς παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν ὠρισμένα χωρία καὶ παραπέμπομεν ἀπλῶς εἰς ἄλλα.

«Ἀναιρεθῆτω δὴ ὁ ἀνθρωπος ἐκεῖνος, ὅτι ἐκλύει τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων τῶν πολεμούντων... ὅτι ὁ ἀνθρωπος οὗτος οὐ χρησιμολογεῖ εἰρήνην τῷ λαῷ τούτῳ, ἀλλ' ἦ πονηρά (Ἰερ. 45 : 4 κατὰ τοὺς Ο', 38 : 4 κατὰ τὸ Μασ.).

Ἐνταῦθα τὸ «εἰρήνη» δέν εἶνε τὸ ἀντίθετον τοῦ «πόλεμος», ἀλλὰ τοῦ «πονηρά» (= κακά) καὶ ἀναμφιβόλως σημαίνει «καλά» ἢ, περιληπτικῶς, «καλόν».

«Καὶ εἶπεν αὐτοῖς (ὁ ἄγγελος)· μὴ φοβεῖσθε, εἰρήνη ὑμῖν ἔσται» (Τωβ. 12 : 17).

Καὶ ἐνταῦθα τὸ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ὑπονοούμενον «κακόν» καὶ σημαίνει «καλόν». Ἡ ἐννοια τοῦ ἀγγελικοῦ λόγου εἶνε: Μὴ φοβεῖσθε. Διότι κακόν δέν θά συμβῆ εἰς σᾶς. Καλόν θά συμβῆ εἰς σᾶς (Ἰδε καὶ Ἦσ. 45 : 7, Ἰερ. 23 : 17, 36[29] : 11).

«Τάδε λέγει Κύριος· μὴ εἰσέλθῃς εἰς θίασον αὐτῶν καὶ μὴ πορευθῆς τοῦ κόψασθαι καὶ μὴ πενθήσῃς αὐτούς, ὅτι ἀφέστακα τὴν εἰρήνην μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τούτου (Ἰερ. 16 : 5).

Ἡ καλλιτέρα ἀπόδοσις τῆς λέξεως «εἰρήνη» ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε

«εὐλογία». Ἡ φράσις «ἀφέστακα τὴν εἰρήνην μου» σημαίνει: «ἀπέσυρα τὴν εὐλογίαν μου». Ὁ ἀποστάτης λαός ἔχασε τὴν εὐλογίαν, κατέστη ἐπικατάρατος καὶ δέν ἦτο ἄξιος τιμητικοῦ πένθους.

«Ἴδού οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον. Εὐλογησαί σε Κύριος ἐκ Σιών, καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου... *Εἰρήνη* ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ» (Ψαλμ. 127[128] : 4 - 6).

Ὅ,τι πρῶτον λέγεται περὶ τοῦ εὐσεβοῦς Ἰσραηλίτου καὶ χαρακτηρίζεται ὡς εὐλογία («εὐλογηθήσεται», «εὐλογήσαι»), κατόπιν λέγεται περὶ παντός τοῦ Ἰσραήλ καὶ ὀνομάζεται «εἰρήνη». Ἡ «*εἰρήνη*» εἶνε ἡ εὐλογία. Ἡ δὲ εὐλογία περιλαμβάνει «τὰ ἀγαθὰ», πᾶν ἀγαθὸν ἢ καλόν.

«*Εἰρήνη* πολλή τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον» (Ψαλμ. 118[119] : 165).

Ἡ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «σκάνδαλον». Καὶ τὸ μὲν «σκάνδαλον» σημαίνει «πρόσκομμα» ἢ «ἐμπόδιον» καὶ συναφῶς «πτῶσις» ἢ «ἀνακοπή τῆς προόδου» ἢ «ἀποτυχία», ἡ δὲ «*εἰρήνη*» σημαίνει «*πρόοδος*» ἢ «*προκοπή*». Ἡ ἐπιτυχεστέρα δὲ ἀπόδοσις τοῦ Ψαλμικοῦ χωρίου εἶνε, νομίζομεν, αὕτη: Πολλή *πρόοδος* (ἢ *προκοπή*) ὑπάρχει εἰς ὄσους ἀγαποῦν τὸν νόμον σου, καὶ δέν ὑπάρχει εἰς αὐτούς πρόσκομμα (ἢ ἀποτυχία). Ἴδὲ καὶ Παροιμ. 3 : 23 κατὰ τοὺς Ο', ὅπου ἡ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «προσκοπτειν».

«Ἄνδρες πλούσιοι, κεχορηγημένοι ἰσχύι, *εἰρηνεύοντες* ἐν παροικίαις αὐτῶν» (Σοφ. Σειρ. 44 : 6).

Ἡ ὀρθὴ ἔννοια καὶ ἡ ἀκριβεστέρα ἀπόδοσις τοῦ «*εἰρηνεύοντες*» εἶνε, νομίζομεν, «*εὐδοκιμοῦντες*».

«Τὴν βασιλείαν ἀτάραχον τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις μετ' *εἰρήνης* παρεξόμεθα» (Ἐσθ. 8 : 12θ κατὰ τοὺς Ο').

Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης δέν ἤθελεν ἡ βασιλεία του νὰ εἶνε ἀπλῶς «ἀτάραχος», ἀλλ' «ἀτάραχος μετ' *εἰρήνης*». Εἰς τὴν λέξιν «ἀτάραχος» περιέχεται ἡ ἔννοια τῆς *εἰρήνης* καὶ εἰς τὴν λέξιν «*εἰρήνη*» περιέχεται ἡ ἔννοια τῆς *εὐημερίας*. Ὁ βασιλεὺς ἤθελε τὴν βασιλείαν του «εἰρηγικήν μετὰ *εὐημερίας*».

«Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς καὶ γλώσσαις τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῆ· *εἰρήνη* ὑμῖν πληθυνθείη». «Τότε Δαρείος ὁ βασιλεὺς ἔγραψε πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῆ· *εἰρήνη* ὑμῖν πληθυνθείη» (Δαν. 3 : 31[98], 6 : 25[26] κατὰ Θεοδ.).

Εἰς τὰ χωρία ταῦτα «*εἰρήνη*» σημαίνει «*εὐημερία*». Διὰ τῆς φράσεως, «*εἰρήνη* ὑμῖν πληθυνθείη», οἱ βασιλεῖς εὐχονται: Νὰ *εὐημερῆτε* μεγάλως, νὰ ἔχετε μεγάλην *εὐημερίαν*. Ἴδὲ καὶ Ἱερ. 36(29) : 7.

«Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ *σωτήριόν* σου δόξης ἡμῖν. Ἄκουσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοί Κύριος ὁ Θεός, ὅτι λαλήσει *εἰρήνην* ἐπὶ τὸν

λαόν αὐτοῦ καί ἐπί τούς δόσιους αὐτοῦ καί ἐπί τούς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. Πλήν (= ναί, δεβαίως) ἐγγύς τῶν φοβουμένων τὸ *σωτήριον* αὐτοῦ τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν» (Ψαλμ. 84 : 8 - 10[85 : 7 - 9]).

Ἡ «*εἰρήνη*» εἶνε συνώνυμος πρὸς τὸ «*σωτήριον*», ἦτοι σωτηρία, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ ἐπανελημμένως.

«Πόσον ὠραῖοι εἶνε ἐπὶ τῶν ὁρέων οἱ πόδες τοῦ εὐαγγελιζομένου, τοῦ κηρύττοντος *εἰρήνην*, τοῦ εὐαγγελιζομένου *ἀγαθά*, τοῦ κηρύττοντος *σωτηρίαν!*» (Ἦσ. 52 : 7 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν. Πρβλ. Ο' καὶ Ῥωμ. 10 : 15).

Ἡ «*εἰρήνη*» ταυτίζεται πρὸς τὰ «*ἀγαθά*», τὰ καλὰ καὶ εὐχάριστα, ἢ, ἄλλως, πρὸς τὴν «*σωτηρία*», τὴν ἀποκατάστασιν ἐκ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας.

Παρατηροῦμεν προσέτι, ὅτι τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν *shalom*, τὴν ὁποῖαν οἱ Ο' ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μεταφράζουν «*εἰρήνη*», μεταφράζουν καὶ «*σωτήριον*» καὶ «*σωτηρία*» (Ἰδέ π.χ. Γεν. 41 : 16 καὶ 28 : 21).

«Οὐκ ἔστι *χαίρειν*, λέγει Κύριος, τοῖς ἀσεβέσιν» (Ἦσ. 48 : 22). «Οὐκ ἔστι *χαίρειν* τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπε Κύριος ὁ Θεός» (Ἦσ. 57 : 21).

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ χωρία τοῦ Ἠσαίου διὰ τοῦ «*χαίρειν*» οἱ Ο' ἀποδίδουν τὸ ἑβραϊκόν *shalom*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑλληνικόν «*εἰρήνη*». Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ὄρος «*εἰρήνη*» σημαίνει καὶ «*χαρά*». Ἰδέ καὶ Σοφ. Σειρ. 26 : 2, ὅπου τὸ «*πληρώσει ἐν εἰρήνῃ*» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὸ «*εὐφραίνει*», καὶ Α' Μακ. 10 : 66, ὅπου τὸ «*εἰρήνη*» μᾶλλον φαίνεται συνώνυμον τοῦ «*εὐφροσύνη*».

«Ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, *εἰρήνην* ἀμαρτωλῶν θεωρῶν» (Ψαλμ. 72[73] : 3).

Ὁ Ψαλμωδὸς «*εἰρήνην*» ὀνομάζει τὴν *εὐδοκίμῃσιν* ἢ *εὐτυχίαν*. Τὸ χωρίον σημαίνει: Ἐζήλευσα τούς ἀνόμους, βλέπων τὴν *εὐτυχίαν* τῶν ἀσεβῶν (Πρβλ. Ἱερ. 12 : 1).

«Δαρεῖω τῷ βασιλεῖ *εἰρήνη* πᾶσα!» (Β' Ἔσδρ. 5 : 7).

Ἡ «*εἰρήνη*» εἶνε τὸ καλόν, ἢ *εὐτυχία*. Ἡ παρούσα χαιρετιστήριος εὐχή σημαίνει: Εἰς τὸν Δαρεῖον τὸν βασιλέα ἅς εἶνε πᾶν καλόν, πᾶσα *εὐτυχία!*

«Υἱέ, ἐμῶν νομίμων μὴ ἐπιλανθάνου, τὰ δέ ῥήματά μου τηρεῖτω σὴ καρδία· μήκος γὰρ δίου καὶ ἔτη ζωῆς καὶ *εἰρήνην* προσθήσουσί σοι» (Παροιμ. 3 : 1 - 2. Πρβλ. στίχ. 10, 13, 16, 17).

Ἡ «*εἰρήνη*» εἶνε ἡ *εὐδοκίμησις* ἢ *εὐτυχία*. Ἡ φράσις, «καὶ *εἰρήνην* προσθήσουσί σοι», σημαίνει: Καὶ *εὐτυχίαν* θά προσθέσουν εἰς σέ.

«Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς *εἰρήνην* τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ *εὐθηνία* τοῖς ἀγαπῶσί σε. Γενέσθω δὴ *εἰρήνη* ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ *εὐθηνία* ἐν τοῖς πυργοῦσιν σου. Ἐνεκα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τῶν πλησίων μου ἐλάλουν δὴ

ειρήνην περί σου, ἕνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι» (Ψαλμ. 121|122| : 6 - 9).

Ἡ «εἰρήνη» δύο φορές παραλληλίζεται πρὸς τὴν «εὐθηνίαν», ἡ ὁποία σημαίνει τὴν ἀφθονίαν ἢ εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν, καὶ μίαν φοράν παραλληλίζεται πρὸς τὰ «ἀγαθά», τὰ ὁποία συνιστοῦν τὴν εὐτυχίαν. Εἰς τὴν τρίτην περίπτωσιν τὰ δύο μέλη τοῦ λόγου παραλληλίζονται ἀσυνδέτως. Κατὰ δέ τὸ Μασσοριτικόν καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο περιπτώσεις τὰ μέλη τοῦ λόγου παραλληλίζονται ἀσυνδέτως, ὅπερ τὰ μέγιστα συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ὅτι ὁ παραλληλισμὸς εἶνε συνωνυμικός. Ἐπί πλέον δέ ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἡ «εἰρήνη» σημαίνει τὴν εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν, συνηγορεῖ ὁ εὐχαιτικός χαρακτήρ τῶν περὶ «εἰρήνης» τῆς Ἱερουσαλήμ λόγων. Εἰς πόλεις καὶ λαοὺς συνήθως εὐχεται τις εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν ἢ, ἄλλως, εὐλογίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐννοεῖται πᾶν ἀγαθόν. Τὰ τρία ταῦτα, ἤτοι ὁ εὐχαιτικός χαρακτήρ τῶν περὶ «εἰρήνης» τῆς Ἱερουσαλήμ λόγων, τὸ ἀσύνδετον παραλληλιζομένων μελῶν τοῦ λόγου, καὶ προπαντός ὁ τριπλοῦς παραλληλισμὸς τῆς λέξεως «εἰρήνη» πρὸς λέξεις, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν εὐτυχίαν («εὐθηνία, «ἀγαθά»), εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον δέν ἀφήνουν ἀμφιβολίαν, ὅτι «εἰρήνη» ἐνταῦθα σημαίνει «εὐτυχία».

«Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄψηται αὐτῶν βάσανος. Ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα, οἱ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ (Σοφ. Σολ. 3 : 1 - 3. Ἴδέ καὶ στίχ. 4 - 5).

Κατὰ τοὺς ἀπίστους διὰ τοῦ θανάτου οἱ δίκαιοι ἔπαθον ἐξαφανισμόν, κακόν, καταστροφὴν. Ἄλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα οἱ δίκαιοι ὑπάσχουν, καὶ δὴ «ἐν εἰρήνῃ», οὐδεμίαν βάσανον ὑφιστάμενοι, ἀλλ' ἀντὶ τῶν μικρῶν δοκιμασιῶν τοῦ παρόντος βίου ἀπολαμβάνοντες μεγάλας ἀμοιβὰς ἐν τῇ αἰωνιότητι (στίχ. 4 - 5). Προφανῶς λοιπὸν «εἰρήνη» σημαίνει «εὐτυχία», καὶ ἡ φράσις, «οἱ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ», σημαίνει, «ἀλλ' αὐτοὶ ζοῦν ἐν εὐτυχία».

«Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὐ ἀνταναίρεθῆ ἡ σελήνη» (Ψαλμ. 71 : 7 κατὰ τοὺς Ο'. Πρβλ. Μασ. 72 : 7).

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ οἱ ὄροι «δικαιοσύνη» καὶ «εἰρήνη» παραλληλίζονται συνωνυμικῶς καὶ σημαίνουν πλοῦτον, εὐημερίαν, εὐτυχίαν. Διὰ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τοῦ ὄρου «δικαιοσύνη» ἰδέ τὴν ἐρμηνείαν, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὸ Β' Κορ. 9 : 9 - 10¹. Ἡ ἔννοια τοῦ Ψαλμικοῦ στίχου εἶνε: «Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ, τοῦ Μεσσίου, θά βλαστάνῃ καὶ θά παράγεται

1. Οἱ ὄροι «δικαιοσύνη» καὶ «εἰρήνη» παραλληλίζονται καὶ ἐν στίχ. 3 καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Βίβλου.

πλοῦτος καὶ μεγάλη εὐτυχία, μέχρις ὅτου ἐκλείψῃ ἡ σελήνη, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου». Ἴδὲ καὶ τὸν προηγούμενον στίχον 6, ὅπου γίνεται λόγος περὶ ἀρδεύσεως τῆς γῆς, καὶ τὸν στίχον 16, ὅπου γίνεται λόγος περὶ πλουσίας καρποφορίας. Πρὸβλ. καὶ τὴν φράσιν «φυτόν εἰρήνης» ἐν Ἱεζ. 34: 29 κατὰ τοὺς Ο', ἡ ὁποία καθ' ἡμᾶς σημαίνει «φυτόν πλουσίας καρποφορίας». Ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς πλουσίας παραγωγῆς ὕλικῶν ἀγαθῶν παρίσταται ἡ πνευματικὴ εὐτυχία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεσσίου. Ὁ ὄρος λοιπὸν «εἰρήνη» ἐν τῷ ψαλμικῷ στίχῳ σημαίνει «εὐτυχία» καὶ ἡ φράσις «πλήθος εἰρήνης» σημαίνει «μεγάλῃ εὐτυχία».

«Ναβουχοδονόσορ εἶπε· εἰρηνεύων ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ εὐθηνῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου μου» (Δαν. 4 : 1 κατὰ τοὺς Ο'). «Ἐγὼ Ναβουχοδονόσορ εὐθηνῶν ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ εὐθαλῶν» (Δαν. 4 : 1 ἢ 4 κατὰ τὸν Θεοδ.).

Ἐνταῦθα παρατίθενται δύο μεταφράσεις τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἡ πρώτη κατὰ τοὺς Ο' καὶ ἡ δευτέρα κατὰ τὸν Θεοδοσίωνα. Ὅπως δὲ βλέπομεν, τὴν λέξιν «εἰρηνεύων» οἱ Ο' παραλληλίζουσιν πρὸς τὴν λέξιν «εὐθηνῶν», ὁ δὲ Θεοδοσίων ἀντὶ τῆς λέξεως «εἰρηνεύων» χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «εὐθηνῶν», ἡ ὁποία σημαίνει «εὐδοκιμῶν, εὐημερῶν, εὐτυχῶν». Ἄρα «εἰρηνεύων» σημαίνει «εὐτυχῶν».

«ὦ θάνατε, ὡς πικρόν σου τό μνημόσυνόν ἐστιν ἀνθρώπῳ εἰρηνεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, ἀνδρὶ ἀπερισπάστῳ καὶ εὐδοκούμενῳ ἐν πᾶσι καὶ ἐτι ἰσχύοντι ἐπιδέξασθαι τροφήν. ὦ θάνατε, καλόν σου τό κρίμα ἀνθρώπῳ ἐπιδεομένῳ καὶ ἐλασσομένῳ ἰσχύι, ἐσχατογήρῳ καὶ περισπωμένῳ περὶ πάντων καὶ ἀπειθοῦντι καὶ ἀπολωλεκτότι ὑπομονήν» (Σοφ. Σειρ. 41 : 1 - 2).

Ἐνταῦθα ὁ «εἰρηνεύων» εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὁ «ἀπερίσπαστος καὶ εὐδοκούμενος ἐν πᾶσι», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν «ἐπιδεόμενον καὶ ἐλαττούμενον ἰσχύι κλπ.», ὁ εὐτυχῶν δηλαδή ἄνθρωπος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν δυστυχοῦντα. Ἄρα «εἰρηνεύων» σημαίνει «εὐτυχῶν», καὶ ἡ φράσις «ἀνθρώπῳ εἰρηνεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ» σημαίνει «εἰς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εὐτυχεῖ ἐν μέσῳ τῶν ὑπαρχόντων του».

«Ὅν προσαγορεύσεις εἰρηνικά αὐτοῖς καὶ συμφέροντα αὐτοῖς πάσας τὰς ἡμέρας σου εἰς τὸν αἰῶνα» (Δευτ. 23 : 7(6)).

Τὰ «εἰρηνικά» φαίνεται ὅτι παραλληλίζονται πρὸς τὰ «συμφέροντα» συνωνυμικῶς καὶ σημαίνουν τὴν εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν. Κατὰ ταῦτα ὁ Θεός ἐντέλλεται εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, νά μὴ εὐχηθοῦν ποτε εἰς τοὺς Ἀμμανίτας καὶ τοὺς Μωαβίτας, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται ἐνταῦθα, καλόν, εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν.

Ἴδὲ καὶ τὰ χωρία Β' Ἑσδρ. 9 : 12, Τωβ. 13 : 14, Ψαλμ. 34 (35) : 27, 36 (37) : 11, 124 (125) : 5, 127 (128) : 6, Ἡσ. 48 : 18, 66 : 12, Ἱερ. 44 (33) : 9. Εἰς

τά χωρία ταῦτα «εἰρήνη» σημαίνει «καλόν», «εὐδοκίμησις», «εὐημερία», «εὐτυχία».

Μετά τήν ἐξέτασιν τοῦ ὄρου «εἰρήνη» ἐρχόμεθα εἰς τήν ἐξέτασιν τοῦ παραλληλιζομένου πρὸς αὐτόν ἐν τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ ὄρου «εὐδοκία».

Ὁ ὄρος «εὐδοκία» ἐκτός ἄλλων σημασιῶν ἔχει καί τās ἐξῆς συγγενεῖς μεταξύ των σημασίας: «εὐχαρίστησις», «ἱκανοποίησις», «ἀπόλαυσις», «εὐτυχία». Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν σχετικά χωρία:

«Καί ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τά λόγια τοῦ στόματός μου» (Ψαλμ. 18 : 15|19 : 14|).

Τό χωρίον τοῦτο σημαίνει: Καί θά εἶνε εἰς εὐχαρίστησιν (ἢ εὐχάριστα) τά λόγια τοῦ στόματός μου.

«Ἐπί μικρῷ καί μεγάλῳ εὐδοκίαν ἔχε» (Σοφ. Σειρ. 29 : 23).

Ὁ λόγος οὗτος σημαίνει: Ἔχε ἱκανοποίησιν καί εἰς τό μικρόν καί εἰς τό μεγάλο. Μένε ἱκανοποιημένος ὄχι μόνον εἰς τό πολύ, ἀλλά καί εἰς τό ὀλίγον.

«Ἐάν χορηγήσης τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσει σε ἐπιχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου» (Σοφ. Σειρ. 18 : 31).

Τοῦτο σημαίνει: Ἐάν δώσης εἰς ἑαυτόν ἀπόλαυσιν (ἀμαρτωλῆς) ἐπιθυμίας, θά σέ καταστήσῃ περιγελῶν τῶν ἐχθρῶν σου.

«Ἄνοιγεις σύ τās χειράς σου καί ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας» (Ψαλμ. 144 : 16 κατά τούς Ο').

Τοῦτο σημαίνει: Ἄνοιγεις σύ τās χειράς σου (σκορπίζεις πλουσιῶς τά ἀγαθά σου) καί γεμίσεις πᾶν ζωντανόν ὄν μέ εὐχαρίστησιν, μέ εὐτυχίαν.

«Μή ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλοῦ· οὐ γάρ οἶδας τί ἔσται ἡ καταστροφή αὐτοῦ. Μή εὐδοκήσης ἐν εὐδοκίᾳ ἀσεβῶν· μνήσθητι ὅτι ἕως ἄδου οὐ μή δικαιοθῶσι» (Σοφ. Σειρ. 9 : 11 - 12).

Τό χωρίον τοῦτο εἶνε ὁμοιον πρὸς τό Ψαλμ. 72 (73) : 3 «Ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν». Εἰς ἀμφοτέρα τά χωρία γίνεται λόγος διὰ τήν ζηλοφθονίαν τῆς εὐτυχίας τῶν ἀμαρτωλῶν. Ἡ δέ εὐτυχία εἰς τά χωρία ταῦτα ἐκφράζεται διὰ τῶν λέξεων «εἰρήνη» καί «εὐδοκία», τās ὁποίας ἔχομεν ἐν τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ ἐπὶ τῆς γεννήσει τοῦ Χριστοῦ. Τό χωρίον τῆς Σοφίας Σειράχ σημαίνει: «Μή ζηλεύσης τήν δόξαν τοῦ ἀμαρτωλοῦ· διότι δέν γνωρίζεις ποῖον θά εἶνε τό τέλος του. Μή θελήσης τήν εὐτυχίαν τῶν ἀσεβῶν· ἀναλογίσθητι, ὅτι δέν θά μείνουν ἀτιμώρητοι μέχρι τοῦ ἄδου.

Τήν ἔννοιαν τῆς εὐτυχίας φαίνεται ὅτι ἔχει ἡ «εὐδοκία» καί ἐν Ψαλμ. 140 : 5 κατά τούς Ο'.

Ἐπίσης τό «εὐδοκῶ» ἐκτός ἄλλων ἐννοιῶν ἔχει καί τās ἐννοίας τῆς

εὐχαριστήσεως, τῆς χαρᾶς, τῆς ἀπολαύσεως, τῆς ἐπιτυχίας, τῆς εὐτυχίας. Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν σχετικά χωρία:

«Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὐδέ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρός εὐδοκεῖ· εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν καί ἐν πᾶσι τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ» (Ψαλμ. 146[147] : 10).

Τὸ «εὐδοκεῖ» σημαίνει «εὐχαριστεῖται, χαίρει».

«Τότε εὐδοκήσει ἡ γῆ τὰ σάββατα αὐτῆς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἐρημώσεως αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθε ἐν τῇ γῆ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν· τότε σαββατιεῖ ἡ γῆ, καὶ εὐδοκήσει ἡ γῆ τὰ σάββατα αὐτῆς» (Λευϊτ. 26 : 34).

Τὸ «εὐδοκήσει» σημαίνει «θά χαρῆ, θά ἀπολαύση».

«Ἄποστα ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ἡσυχάσῃ καὶ εὐδοκήσῃ τὸν βίον ὡσπερ ὁ μισθωτός» (Ἰώβ 14 : 6).

Τὸ «ἵνα εὐδοκήσῃ» σημαίνει «ἵνα χαρῆ».

Δύο ἑβραϊκὰ ῥήματα, τὸ נָחַץ καὶ τὸ נָחַץ ἄλλοτε ἀποδίδονται διὰ τοῦ «εὐδοκῶ» καὶ ἄλλοτε διὰ τοῦ «εὐδοῶ». Μάλιστα ἐν Ἦσ. 54 : 17 καὶ Ἰερ. 2 : 37 τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' τὸ πρῶτον ἑβραϊκὸν ῥῆμα κατ' ἄλλην γραφὴν ἀποδίδεται διὰ τοῦ «εὐδοκῶ» καὶ κατ' ἄλλην διὰ τοῦ «εὐδοῶ». Οὕτω δὲ ἀποδίδεται καὶ τὸ δευτέρον ἑβραϊκὸν ῥῆμα ἐν Ἰερ. 14 : 10. Ὅπωςδήποτε δὲ τὸ «εὐδοκῶ» ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ «εὐδοῶ», τὸ ὁποῖον σημαίνει «φέρω εἰς εὐδῶσιν, ἐπιτυχίαν, εὐδοκίμῃσιν, εὐτυχίαν».

«Οἱ παροξύναντες τὸν Θεόν ἐν τοῖς λόγοις ὑμῶν καὶ εἴπατε· Ἐν τίνι παρωξύναμεν αὐτόν; Ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς· Πᾶς ποιῶν πονηρόν, καλὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησε. Καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;» (Μαθ. 2 : 17).

Τὸ «ἠυδόκησε» καθ' ἡμᾶς σημαίνει «εὐδῶσεν, ἔδωσεν εὐδοκίμῃσιν, εὐτυχίαν». Οἱ παροξύνοντες τὸν Θεόν ἔλεγον· Ἡ ὑπαρξὶς ὄλων τῶν ἀσεβῶν καὶ τῶν κακοποιῶν εἶνε καλὸν πρᾶγμα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, διότι εἰς αὐτούς αὐτὸς δίδει τὴν εὐτυχίαν! (Πρβλ. 3 : 13 - 15). Οὕτως ἐκφράζονται πολλοὶ καὶ σήμερον ἐξ αἰτίας τῆς κατὰ κόσμον εὐδοκίμῆσεως καὶ εὐτυχίας ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

Κατόπιν τῆς διαπιστώσεως, ὅτι οἱ ὄροι «εἰρήνη» καὶ «εὐδοκία» συμπίπτουν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐτυχίας καὶ ἄλλας συναφεῖς πρὸς αὐτὴν ἔννοιαι, ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ:

«Δόξα εἰς τὸν ὑψιστον Θεόν¹
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εὐδοκίμῃσις²,
εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχία».

1. Ἡ ἀπόδοσις ἐλευθέρου.

2. Ἡ εὐλογία.

Αἱ λέξεις «εὐδοκίμῃσις» (ἢ «εὐλογία») καί «εὐτυχία», κατ' οὐσίαν συμπίπτουν, ὥστε τὰ δύο τελευταῖα κῶλα τοῦ ὕμνου νά παραλληλίζωνται συνωνυμικῶς κατὰ τήν συνήθειαν τοῦ ἑβραϊκοῦ λόγου. Δι' αὐτῶν δέ τῶν λέξεων ἐκφράζονται ἔννοιαι εὐρύτεραι καί πλουσιώτεραι τῶν ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας μέχρι σήμερον δίδουν οἱ ἐρμηνευταί εἰς τὰς λέξεις τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου «εἰρήνη» καί «εὐδοκία». Ἐπί πλέον δέ αἱ λέξεις «εὐδοκίμῃσις» καί «εὐτυχία» ἀνταποκρίνονται ἐπιτυχέστερον εἰς τόν εὐχαιτικόν καί χαρμόσυνον χαρακτήρα τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου.

Οἶκοθεν δέ νοεῖται, ὅτι ἡ εὐδοκίμῃσις καί ἡ εὐτυχία ἐννοοῦνται κυρίως ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ.

Τέλος ἐν σχέσει πρὸς τήν σημασίαν, τήν ὁποίαν ἀπεδώσαμεν εἰς τόν ὄρον «εἰρήνη» ἐν τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ, ὅπου ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου εἶνε εὐχαιτικός, ἰδέ τήν σημασίαν, τήν ὁποίαν ἀποδίδομεν εἰς τόν αὐτόν ὄρον ἐν χωρίοις ὅποια τὰ Ματθ. 10 : 12 - 13, Λουκ. 10 : 5 - 6, 24 : 36, Ἰωάν. 20 : 19, 20 : 21, Ῥωμ. 1 : 7 κ.ά., ὅπου ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου εἶνε ἐπίσης εὐχαιτικός. Εἰς τὰ χωρία ταῦτα τήν λέξιν «εἰρήνη» μεταφράζομεν «εὐλογία», ὑπό τήν ὁποίαν ἐννοεῖται πᾶν καλόν, ἡ εὐδοκίμῃσις ἢ εὐτυχία.

Λουκ. 2 : 29 - 32

«ΝΥΝ ΑΠΟΛΥΕΙΣ... ΕΝ ΕΙΡΗΝῃ» «ΦΩΣ ΕΙΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΕΘΝΩΝ»

«Νῦν ἀπολύεις τόν δούλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τό ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τό σωτήριόν σου, ὃ ἤτοιμάσας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν καί δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ».

Τό «ἐν εἰρήνῃ» ἐνταῦθα δέν λέγεται θεβαιῶς διά τόν εἰρηνικόν, ἤτοι φυσιολογικόν ἢ ἀνώδυνον θάνατον. Ἄλλ' οὔτε ἔχει τήν ἐννοιαν, τήν ὁποίαν δίδουν οἱ ἐρμηνευταί, ὅτι δηλαδή ὁ Συμεών, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀπήχθετο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡσυχος, διότι εἶδε τόν Χριστόν, ἐνῷ ἄλλως θά ἀπήχθετο ἀνήσυχος. Καί ἂν ὁ Συμεών δέν ἔβλεπε τόν Χριστόν, ἢ ἔλευσις πάντως τοῦ Μεσσίου θά ἐγίνετο καί διά τοῦτο λόγος ἀνησυχίας τοῦ Συμεών δέν θά ὑπήρχεν.

Ὡς ἀλλαχοῦ εἶδομεν (σ. 58 - 61), ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καί

«χαρά» καί «εὐτυχία». Τοιαύτην δέ σημασίαν ὁ ὄρος οὗτος ἔχει καί ἐν ταῦθα. Ὁ Συμεὼν ἀπολύεται καί ἀπέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου «ἐν εἰρήνῃ», τουτέστιν ἐν χαρᾷ, ἐν εὐτυχίᾳ, εὐχαριστημένως, εὐτυχῆς, διότι ἠξιώθη νά ἴδῃ «τό σωτήριον», τήν σωτηρίαν, τόν Σωτήρα.

Διά τήν εὐτυχίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἠξιώθησαν νά γίνουν αὐτόπται καί αὐτήκοοι αὐτοῦ, ὁ Χριστός εἶπεν: «Ἵμῶν μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καί τά ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν. Ἀμήν γάρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοί προφῆται καί δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καί οὐκ εἶδον, καί ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καί οὐκ ἤκουσαν» (Ματθ. 13 : 16 - 17). Ὁ προφήτης καί πρεσβύτες Συμεὼν ἐμακάρισεν αὐτός ἑαυτόν, διότι ἠξιώθη νά ἴδῃ καί νά βαστάσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τόν Χριστόν.

Ἐκτός τῆς φράσεως «ἐν εἰρήνῃ» οἱ ἐξηγηταί δέν ἀποδίδουν εὐστόχως καί τήν φράσιν «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν». Τήν φράσιν ταύτην ἀποδίδουν διαφόρως: Φῶς διά νά εἶνε ἀποκάλυψις ἀνήκουσα εἰς τοὺς ἐθνικούς. Φῶς πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐθνικῶν. Φῶς πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν τοῦ πυκνοῦ σκοτοῦς τοῦ καλύπτοντος αὐτούς. Φῶς τῶν ἐθνικῶν δι' ἀποκάλυψιν, ἥτοι διά ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς τό μέλλον.

Ἡ ἀκριδῆς ἔννοια τῆς φράσεως «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν» καθ' ἡμᾶς εἶνε «φῶς πρὸς φωτισμόν τῶν ἐθνικῶν». Διότι «ἀποκάλυψις» ἐν ταῦθα εἶνε ἡ ἀφαίρεσις τοῦ καλύμματος, ὅπερ ἐμποδίζει τήν ὄρασιν, καί ἄρα ὁ φωτισμός. Ὅπως δ' ἐν Ψαλμ. 118(119) : 18 τό «ἀποκαλύπτειν ὀφθαλμούς» σημαίνει «ἀφαιρεῖν τό κάλυμμα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, φωτίζειν τοὺς ὀφθαλμούς» (Πρβλ. Β' Ἑσδρ. 9 : 8, Ψαλμ. 12 : 4 [13 : 3], 18 : 9 [19 : 8], Βαρ. 1 : 12, ὅπου ἡ ἔκφρασις «φωτίζειν ὀφθαλμούς»), οὕτως ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἔδαφιῳ «ἀποκάλυψις ἐθνῶν» σημαίνει «ἀφαίρεσις τοῦ καλύμματος ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν, φωτισμός τῶν ἐθνικῶν». Κατά τό Ἦσ. 42 : 6 - 7 ὁ Μεσσίας εἶνε «φῶς ἐθνῶν, ἀνοίξει ὀφθαλμούς τυφλῶν» (Ἰδέ καί 49 : 6). Ὁ Μεσσίας εἶνε φῶς πρὸς φωτισμόν τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν πνευματικῶς τυφλοί, διότι ἠγνόουν τόν ἀληθινόν Θεόν.

Ἄξιον δέ παρατηρήσεως ἐν τῷ λόγῳ τοῦ πρεσβύτου καί προφήτου Συμεὼν, ὅτι διά μέν τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὅποιοι ἠγνόουν τόν ἀληθινόν Θεόν, ὁ Σωτήρ εἶνε «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν», ἥτοι φῶς πρὸς φωτισμόν, ἐνῶ διά τόν Ἰσραήλ, ὁ ὅποιος ἐγνώριζε τόν ἀληθινόν Θεόν, εἶνε μεῖζόν τι, «φῶς εἰς δόξαν», ἥτοι φῶς πρὸς δόξαν. Ὁ Χριστός ὡς φῶς φωτίζει τοὺς ἐθνικούς καί δοξάζει ἢ λαμπρύνει τοὺς Ἰσραηλίτας.

Ἄξιον δέ παρατηρήσεως καί τοῦτο, ὅτι ὁ «Δεσπότης» τοῦ στίχ. 29 ἢ «ὁ Θεός» τοῦ στίχ. 28 ταυτίζεται πρὸς «τό Πνεῦμα τό Ἅγιον» τοῦ στίχ. 26. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς παραβολῆς τῆς φράσεως τοῦ στίχ. 29 «κατά τό ῥήμά σου» πρὸς τήν φράσιν τοῦ στίχ. 26 «καί ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου». Τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔδωσε χρηματισμόν, ὡμί-

λησε δηλαδή και απέκάλυψε εις τόν προφήτην Συμεών, ότι δέν θά απέθνησκεν, άν δέν έδλεπε πρώτον τόν Χριστόν. 'Ο λόγος του 'Αγίου Πνεύματος έξεπληρώθη. Καί τώρα ό Συμεών δοξάζει «τόν Θεόν» ή «Δεσπότην», διότι έγινε «κατά τό ρήμα» αυτού, διότι έξεπληρώθη ό λόγος αυτού, ό χρηματισμός του 'Αγίου Πνεύματος κατά τόν στίχ. 26. 'Ενταύθα δηλαδή έχομεν έπιχείρημα ύπέρ τής θεότητας του 'Αγίου Πνεύματος.

Μεταφράζομεν τό έξετασθέν χωρίον:

«Τώρα, Δέσποτα, άπολύεις τόν δοϋλόν σου έν εύτυχία¹ συμφώνως πρός τόν λόγον σου. Διότι οί όφθαλμοί μου είδον τήν σωτηρίαν σου, τήν όποίαν ήτοίμασες ένώπιον όλων τών λαών², φώς πρός φωτισμόν τών έθνικών και δόξαν του λαού σου 'Ισραήλ³».

Λουκ. 3 : 23

«ΩΣ ΕΝΟΜΙΖΕΤΟ»

«Και αυτός ήν ό 'Ιησοϋς ώσει έτών τριάκοντα άρχόμενος, ών, ώς ένομίζετο, υίός 'Ιωσήφ, του 'Ηλί».

Τό χωρίον τούτο είνε ή άρχή τής γενεαλογίας του Χριστου κατά τόν εύαγγελιστήν Λουκάν. 'Ως γνωστόν, μεταξύ τής γενεαλογίας ταύτης και τής γενεαλογίας κατά τόν εύαγγελιστήν Ματθαϊόν ύπάρχουν διαφοραί ώς πρός πολλά όνόματα προγόνων του Χριστου, αί όποίαι παρέχουν τήν έντύπωσιν άντιφάσεων μεταξύ τών δύο εύαγγελιστών. Τούτο δέ οί άπιστοι χρησιμοποιούν ώς έπιχείρημα έναντίον τής θεοπνευστίας τής Γραφής και τής άληθείας του Χριστιανισμού.

'Αλλ' ήτο δυνατόν οί όμολογουμένως άπαράμιλλοι εις σοφίαν εύαγγελισταί νά περιπέσουν εις τοσοϋτον χονδροειδείς μεταξύ των άντιφάσεις; 'Εάν οί εύαγγελισταί έχρησιμοποιούν τήν σοφίαν των ώς πανουργίαν πρός

1. 'Η εύτυχισμένον.

2. 'Η δι' όλους τούς λαούς.

3. 'Η φώς διά νά φωτίξη τούς έθνικούς και νά λαμπρήνη τόν λαόν σου 'Ισραήλ.

ἐξαπάτησιν τοῦ κόσμου, δέν θά ἐπρόσεχον καί δέν θά ἀπέφευγον τοσοῦτον χονδροειδεῖς μεταξύ των διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ἀμέσως θά ἐπρόδιδον τήν πανουργίαν των καί τήν ἀπάτην; Οἱ ἀσυγκρίτως σοφοί ὁμολογούμενοι ἦτο δυνατόν νά εἶνε καί ἀσυγκρίτως ἐπιπόλαιοι; Τοῦτο εἶνε ὄντως τεραστία ἀντίφασις, τό νά ἰσχυρίζεται τις, ὅτι οἱ ἀσυγκρίτως σοφοί ἦσαν καί ἀσυγκρίτως ἀνόητοι. Δεδομένου ἐπίσης, ὅτι πλεῖστοι διαφοραί μεταξύ τῶν εὐαγγελιστῶν καί τῶν ἄλλων συγγραφέων τῆς Γραφῆς προεβλήθησαν ὡς ἀντιφάσεις, ἀλλ' ἀπεδείχθησαν φαινομενικαί καί ὄχι πραγματικά, δικαιοθέντων πανηγυρικῶς τῶν συγγραφέων τῆς Γραφῆς, διατί οἱ ἄπιστοι δέν σκέπτονται, ὅτι καί αἱ διαφοραί μεταξύ τῶν δύο γενεαλογιῶν τοῦ Ἰησοῦ εἶνε δυνατόν νά μή εἶνε ἀντιφάσεις; Ἐνῶ ποικίλων ἐπιστημῶν ἔρευναί συνεχῶς δικαιῶνουν τήν Γραφήν, καί δὴ καί εἰς πράγματα, τά ὁποῖα ἐφαίνοντο μυθῶδη, διατί συνεχῶς οἱ ἄπιστοι ὑποκύπτουν εἰς τόν πειρασμόν τῆς ἀμφισβήτησεως τῆς Βίβλου; Διατί συνεχῆς πανηγυρική δικαίωσις τῆς Βίβλου καί συνεχῆς πείσμων ἀμφισβήτησις αὐτῆς;

Ὁρισμένως οἱ ἄπιστοι δέν εἶνε ἰσχυρά πνεύματα, ἀλλ' ἀσθενῆ, εὐκόλως ὑποκύπτοντα εἰς τόν πειρασμόν τῆς ἀρνήσεως. Ὁ ἰσχυρισμός τῶν ἀπίστων, ὅτι καί εἰς τούς γενεαλογικούς καταλόγους τοῦ Ἰησοῦ οἱ εὐαγγελισταί δέν κατώρθωσαν νά μή περιπέσουν εἰς χονδροειδεῖς ἀντιφάσεις μεταξύ των, εἶνε ἐνδεικτικώτατος τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀπίστων νά ὑποκύπτουν εὐκόλως εἰς τόν πειρασμόν τῆς ἀρνήσεως. Ἐάν οἱ ἄπιστοι ἦσαν ἰσχυρά πνεύματα, θά ἐσκέπτοντο, ὅτι τοῦλάχιστον εἰς καταλόγους ὀνομάτων οἱ εὐαγγελισταί θά ἦτο ἀλίθανον νά περιπέσουν εἰς ἀντιφάσεις, αἱ δέ διαφοραί εἶνε σκόπιμοι καί ἐγκρύπτουν μυστικόν τι.

Πρός συμβιβασμόν τῶν δύο γενεαλογιῶν δύο διευτυπώθησαν κύριαι θεωρίαι. Πρώτη θεωρία: Ὁ Ματθαῖος παρέχει τήν γενεαλογίαν τοῦ Ἰωσήφ καί ὁ Λουκᾶς παρέχει τήν γενεαλογίαν τῆς Παρθένου. Δευτέρα θεωρία: Ἀμφότεροι οἱ εὐαγγελισταί γενεαλογοῦν τόν Ἰωσήφ, ἀλλ' ὁ μὲν Ματθαῖος ἀναφέρει τούς φυσικούς προγόνους αὐτοῦ, ὁ δέ Λουκᾶς τούς κατά νόμον προγόνους αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη θεωρία, καθ' ἣν ὁ Λουκᾶς παρέχει τήν γενεαλογίαν τῆς Θεοτόκου, εἶνε ἐσφαλμένη καί δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλά καί διότι ἀντίκειται πρὸς τε τό γράμμα καί τό πνεῦμα τῆς Γραφῆς. Πρὸς μὲν τό πνεῦμα ἀντίκειται, διότι οὐδαμοῦ ἡ Γραφή γενεαλογοῖ γυναῖκα. Πρὸς δέ τό γράμμα ἀντίκειται, διότι σαφῶς ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Λουκ. 3 : 23 ὡς γενεαλογούμενος ἀναφέρεται ὁ Ἰωσήφ, ὄχι ἡ Παρθένος. Διά νά παρακάμψουν τήν τελευταίαν δυσκολίαν οἱ ὀπαδοί τῆς θεωρίας ταύτης θέτουν εἰς παρένθεσιν τήν φράσιν τοῦ χωρίου «ὡς ἐνομίζετο υἱός Ἰωσήφ». Οὕτως εἰς τό χωρίον δίδουν τήν μορφήν: «Καί αὐτός ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὧν (ὡς ἐνομίζετο υἱός Ἰωσήφ) τοῦ Ἠλίου». Ὑπ' αὐτὴν δέ τήν

μορφήν δίδουν εις τό χωρίον τήν έννοιαν: «'Ο 'Ιησοῦς, ὁ ὅποιος ἐνομιζέτο υἱός τοῦ 'Ιωσήφ, εις τήν πραγματικότητα ἦτο υἱός τοῦ 'Ηλί». Ἐπειδή δέ τόν 'Ηλί έννοοῦν ὡς πατέρα τῆς Παρθένου, λέγοντες διά τόν 'Ιησοῦν, ὅτι ἦτο υἱός τοῦ 'Ηλί, έννοοῦν, ὅτι ἦτο ἐγγονός τοῦ 'Ηλί.

Εἰς ταῦτα ἔχομεν νά ἀντιτάξωμεν:

'Η έντός παρενθέσεως τοποθέτησις τῆς φράσεως «ὡς ἐνομιζέτο υἱός 'Ιωσήφ» εἶνε αὐθαίρετος καί καταστρέφει τήν φυσικότητα τοῦ λόγου, ὅπως ἀμέσως φαίνεται, ἀν ἐκ τοῦ χωρίου παραλείψωμεν τήν ὡς παρενθετικήν ἐκλαμβανομένην φράσιν («Καί αὐτός ἦν ὁ 'Ιησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὧν... τοῦ 'Ηλί»).

Δέν εἶνε πιθανόν εἰς δύο συνεχόμενας φράσεις ἡ λέξις «υἱός» νά ἔχη δύο διαφορετικές έννοιαι: υἱός τοῦ 'Ιωσήφ, ἐγγονός τοῦ 'Ηλί!

Τό δέ σπουδαιότερον, καί μετά τήν τοποθέτησιν τῆς φράσεως «ὡς ἐνομιζέτο υἱός 'Ιωσήφ» έντός παρενθέσεως, τό χωρίον δέν ἀποκτᾶ τήν έννοιαν, τήν ὅποιαν θέλουν οἱ ὀπαδοί τῆς κρινομένης θεωρίας, ἀλλά τήν ἐξῆς: «'Ο 'Ιησοῦς, ὅπως ἐνομιζέτο υἱός τοῦ 'Ιωσήφ, οὕτως ἦτο υἱός τοῦ 'Ηλί», ἡ, δι' ἄλλων λέξεων, «'Ο 'Ιησοῦς ἦτο υἱός τοῦ 'Ηλί κατά τήν ἐσφαλμένην έννοιαν τῶν 'Ιουδαίων, καθ' ἣν ἦτο υἱός τοῦ 'Ιωσήφ». Διά νά εἶχε τό χωρίον τήν έννοιαν, τήν ὅποιαν δίδουν εἰς αὐτό οἱ ὀπαδοί τῆς εἰρημένης θεωρίας («'Ο 'Ιησοῦς, ὁ ὅποιος ἐνομιζέτο υἱός τοῦ 'Ιωσήφ, εις τήν πραγματικότητα ἦτο υἱός τοῦ 'Ηλί»), ἡ κατ' αὐτούς παρενθετική φράσις «ὡς ἐνομιζέτο υἱός 'Ιωσήφ» θά ἔπρεπε νά εἶνε «ὡς ἐνομιζέτο υἱός 'Ιωσήφ». Εἶνε ἀσυγχώρητον γραμματικόν σφάλμα τό «ὡς», τό ὅποιον σημαίνει «ὅπως», νά ἐξηγητᾶι «ὁ ὅποιος».

'Η δευτέρα θεωρία, καθ' ἣν ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει τήν φυσικήν γενεαλογίαν τοῦ 'Ιωσήφ, ὁ δέ Λουκάς τήν νομικήν, εἶνε ὀρθή. Ἄλλ' ἀφοῦ εἶνε θεωρία καί ὄχι ἀποδεδειγμένη ἀλήθεια, ἡ ἀμφισβήτησις περί τάς δύο γενεαλογίας δέν αἰρεται ὀριστικῶς.

'Ως πρός τόν Ματθαῖον εἶνε φανερόν, ὅτι οὗτος ἀναφέρει τούς φυσικούς προγόνους τοῦ 'Ιησοῦ, ἀφοῦ χρησιμοποιεῖ τό ρῆμα «ἐγέννησε» («'Αβραάμ ἐγέννησε τόν 'Ισαάκ, 'Ισαάκ δέ ἐγέννησε τόν 'Ιακώβ κλπ.»). Ἐρμηνεύοντες τό Λουκ. 3 : 23 θ' ἀποδείξωμεν, ὅτι καί ὁ εὐαγγελιστής Λουκάς, προκειμένου ν' ἀναφέρῃ τούς προγόνους τοῦ 'Ιησοῦ, ἐδήλωσεν, ὅτι θ' ἀνέφερε τούς κατά νόμον προγόνους. Οὕτω τό πρόβλημα τῆς ἑναρμονίσεως τῶν δύο γενεαλογιῶν θά λυθῆ ὀριστικῶς, καί οἱ κατηγοροῦντες τήν Γραφήν δι' ἀντιφάσεις θά καταισχυνοῦν διά μίαν εἰσέτι φοράν.

Τό Λουκ. 3 : 23 παρερμηνεύεται ὡς πρός τήν φράσιν «ὡς ἐνομιζέτο». Φρονοῦμεν δέ, ὅτι παρερμηνεύεται καί ὡς πρός τάς λέξεις «ὡσεὶ» καί «ἀρχόμενος».

Τό «ὡσεὶ» οἱ ἐρμηνευταί ἐκλαμβάνουν εἰς τήν έννοιαν τοῦ «περίπου».

Ὡς πρὸς τὸ «ἀρχόμενος» ἐπέρχεται εἰς πάντας ἡ ὀρθή καθ' ἡμᾶς ἰδέα, ὅτι τοῦτο συνδέεται πρὸς τὸ «ἐτῶν τριάκοντα»: ἀρχόμενος τῶν τριάκοντα ἐτῶν, ἀρχίζων τὸ τριακοστὸν ἔτος. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὕτω τὸ «ἀρχόμενος» δηλοῖ μεγάλην ἀκρίβειαν χρόνου, τοιαύτη δὲ ἀκρίβεια δέν συμβιβάζεται πρὸς τὸ «ὥσει» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «περίπου», περισσότερον ἐπικρατεῖ ἄλλη ἰδέα, ὅτι δηλαδή τὸ «ἀρχόμενος» σχετίζεται πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ: ἀρχόμενος τοῦ ἔργου, ἀρχίζων τὸ ἔργον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ «ὥσει» ἐκλαμβάνεται ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «περίπου», κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην ἡ φράσις «ὥσει ἐτῶν τριάκοντα» (= περίπου 30 ἐτῶν) σημαίνει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέν διήγνε τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀλλὰ μικρότερον ἢ μεγαλύτερον ἔτος. Συγκεκριμένως ὑποστηρίζεται, ὅτι διήγνε τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος. Τὸ δὲ «ὡς ἐνομιζέτο» οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ὅπως ἐνομιζέτο», «ὅπως ἐνόμιζον (οἱ Ἰουδαῖοι)». Εἰς τὸ ρῆμα δηλαδή δίδουν τὴν συνήθη ἐννοίαν.

Οὕτως εἰς τὸ χωρίον δίδεται συνήθως ἡ ἔξις ἐννοια: «Αὐτός δὲ ὁ Ἰησοῦς ἦτο περίπου τριάκοντα ἐτῶν (συγκεκριμένως 32 ἐτῶν), ὅταν ἤρχιζε τὸ ἔργον του, καὶ ἦτο, ὅπως ἐνομιζέτο, υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, υἱοῦ τοῦ Ἡλίου».

Εἰς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἔχομεν νὰ ἀντιτάξωμεν:

Τὸ «ἀρχόμενος» εἶνε φυσικώτερον καὶ πιθανώτερον νὰ συνδέεται πρὸς τὸ «ἐτῶν τριάκοντα» καὶ νὰ δηλοῖ, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς βαπτισεῶς του ὁ Ἰησοῦς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, παρὰ νὰ συνδέεται πρὸς ἐξυπακουομένην ἐννοίαν, τὴν ἐννοίαν τοῦ ἔργου, καὶ νὰ δηλοῖ, ὅτι τότε ὁ Ἰησοῦς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου του. Ἄλλωστε εἶνε φανερόν, ὅτι κατὰ τὴν βάπτισίν του ὁ Ἰησοῦς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου του.

Τὸ «ἀρχόμενος» ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ καθορίζει μεγάλην ἀκρίβειαν, εἶνε θεβαίως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ «ὥσει» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «περίπου». Ἄλλὰ συμβιβάζεται ἄριστα πρὸς ἄλλην ἐννοίαν τοῦ «ὥσει». Τὸ «ὥσει» δέν σημαίνει μόνον «περίπου», ἀλλὰ σημαίνει καὶ «ἕως» ἢ «μέχρι». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου παραθέτομεν ἐνταῦθα παραδείγματα ἐκ τῶν Ο' καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Ἀπελθοῦσα ἐκάθητο ἀπέναντι αὐτοῦ μακρόθεν ὥσει τόξου βολήν» (Γεν. 21 : 16). Τὸ «ὥσει τόξου βολήν» δέν σημαίνει ἀπόστασιν περίπου βολῆς τόξου, ἤτοι μικροτέραν ἢ μεγαλυτέραν τῆς βολῆς τόξου, ἀλλ' ἀπόστασιν «ἕως βολῆς τόξου» ('Ἰδέ καὶ Λουκ. 22 : 41, «ὥσει λίθου βολήν» = «ἕως βολῆς λίθου», «εἰς ἀπόστασιν μέχρι βολῆς λίθου»).

«Μεινάτω ἡ παρθένος μεθ' ἡμῶν ἡμέρας ὥσει δέκα» (Γεν. 24 : 55). Τὸ «ὥσει δέκα» δέν σημαίνει «περίπου δέκα», ἤτοι καὶ ὀλιγώτερον τῶν δέκα, ἀλλὰ «μέχρι δέκα» (ἢ «τοῦλάχιστον δέκα»).

«Μὴ ἀναβήτω πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὥσει δισχίλιοι ἢ τρισχίλιοι ἄνδρες ἀναβήτωσαν» ('Ἰησ. Ναυῆ 7 : 3). Τὸ «ὥσει δισχίλιοι ἢ τρισχίλιοι» δέν

σημαίνει «περίπου δισχίλιοι ή τρισχίλιοι», αλλά «μέχρι δισχιλίων ή τρισχιλίων», – όχι περισσότεροι.

«Πᾶσα ἡ ἐκκλησία ὁμοῦ ὥσει τέσσαρες μυριάδες δισχίλιοι τριακόσιοι ἐξήκοντα» (Β΄ Έδρ. 2 : 64 καὶ Νεεμ. 7 : 66). Ὁ ἐνταῦθα ἀριθμὸς ἀναφέρεται ὡς ἀκριβὲς ἀθροισμα προμνημονευθέντων ἀκριβῶν ἀριθμῶν. Ἄρα τὸ «ὥσει» δὲν σημαίνει «περίπου», ἀλλ' «ἕως» τίνος ἐφθασεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀθροισθέντων: ὅλη ἡ σύναξις ὁμοῦ ἐφθασεν ἕως τεσσαρακονταδύο χιλιάδας τριακοσίους ἐξήκοντα.

«Ἐγένετο μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσει ἡμέραι ὀκτώ καί... ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσέυξασθαι» (Λουκ. 9 : 28. Πρβλ. Α΄ Βασ. 25 : 38). Τὸ «ὥσει ἡμέραι ὀκτώ» δὲν σημαίνει «περίπου ἡμέραι ὀκτώ», διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο στρογγύλος ἀριθμὸς («ὥσει ἡμέραι δέκα»), ἀλλὰ σημαίνει ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν λόγων μέχρι τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸ ὄρος¹. Δυνάμεθα νὰ μεταφράσωμεν: «Ἐφ' οὗ αἱ ἡμέραι ἐφθασαν μέχρις ὀκτώ» ἢ «τὴν ὀγδόην ἡμέραν».

«Ἦσαν οἱ πάντες ἄνδρες ὥσει δεκαδύο» (Πράξ. 19 : 7). Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶνε τὸ εὐγλωττότερον. Τὸ «ὥσει δεκαδύο» δὲν σημαίνει «περίπου δώδεκα». Ἄν ὁ Λουκᾶς δὲν ἐγνώριζε τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, διατί θὰ ἔλεγεν, ὅτι ἦσαν περίπου δώδεκα, ἀφοῦ θὰ ἦτο πιθανόν νὰ ἦσαν ἀκριβῶς δώδεκα; Ἐπίσης, ἂν ἤθελε νὰ ἐκφρασθῆ κατὰ προσέγγισιν, θὰ ἐχρησιμοποιεῖ στρογγύλον ἀριθμὸν («ὥσει δέκα»). Ἐκτός δὲ τούτου, ἀφοῦ λέγει πόσοι ἦσαν «οἱ πάντες», δίδει ἀκριβῆ ἀριθμὸν (Πρβλ. «αἱ πάσαι ψυχαί», Πράξ. 27 : 37). Ὁ ἀπόστολος ἐκφράζεται ὅπως καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἀκριβολογοῦντες λέγωμεν: «Ὅλοι - ὅλοι εἴμεθα τόσοι (π.χ. 13)». Ὡστε τὸ «ὥσει δεκαδύο» σημαίνει, ὅτι οἱ ἄνδρες ἐφθάναν «μέχρι δώδεκα», ἦσαν ἀκριβῶς δώδεκα. Οὕτω τὸ «ὥσει δεκαδύο» δύναται ἀπλῶς νὰ μεταφρασθῆ «δώδεκα».

Ὅμοίως πρὸς τὸ «ὥσει» καὶ τὸ «ὥς», ἐκτός τῆς σημασίας «περίπου», ἔχει καὶ τὴν σημασίαν «ἕως», «μέχρι». Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραθέτομεν τρία παραδείγματα.

«Καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων» (Λουκ. 2 : 37). Ἡ ἡλικία τῆς χήρας ἐφθάνεν ἕως ἐτῶν 84. Τὸ «ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων» δύναται ἀπλῶς νὰ μεταφρασθῆ «ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων».

«Θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα» (Λουκ. 8 : 42). Ἡ ἡλικία τῆς θυγατρὸς ἐφθάνεν ἕως 12 ἐτῶν. Ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ Μάρκ. 5 : 42

1. Ὁ Ματθαῖος (17 : 1) καὶ ὁ Μάρκος (9 : 2) λέγουν «μεθ' ἡμέρας ἕξ», διότι ὑπολογίζουσι τὰς ἐνδιαμέσουσις ἡμέρας, παραλείποντες τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοὺς λόγους, καὶ τὴν τελευταίαν, καθ' ἣν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος.

ἀναφέρεται, ὅτι τό κοράσιον «ἦν ἐτῶν δώδεκα». Τό «ὡς ἐτῶν δώδεκα» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό «ἐτῶν δώδεκα».

«Ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτούς ἐν τῇ ἐρήμῳ» (Πράξ. 13 : 18). Πολλάκις ἡ Γραφή ἀναφέρει, ὅτι ἡ πορεία καί ἡ ζωὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἦτο τεσσαράκοντα ἔτη, – οὔτε ὀλιγώτερα οὔτε περισσότερα. Ἐὰρ τό «ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον» σημαίνει «ἕως χρόνου τεσσαράκοντα ἐτῶν» ἢ ἀπλῶς «τεσσαράκοντα ἔτη».

Ἐς σημειωθῆ δέ, ὅτι τό «ὡσεὶ» καί τό «ὡς» ἐπὶ ἡλικίας προσώπων χρησιμοποιεῖ μόνον ὁ Λουκᾶς, τό μὲν «ὡσεὶ» εἰς τό ἐξεταζόμενον χωρίον περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, τό δέ «ὡς» εἰς τὰ προηγουμένως παρατεθέντα χωρία Λουκ. 2 : 37 καί 8 : 42 περὶ ἡλικίας ἄλλων προσώπων. Ὡς εἶδομεν δέ, εἰς τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν τῆς ἡλικίας εἶνε ἀκριβής, ὄχι κατὰ προσέγγισιν. Ἐράγε δὲν ἰσχύει τοῦτο καί εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ὅπου πρόκειται περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ;

Ἐπίσης ἀξιὸν παρατηρήσεως, ὅτι τοὺς ἀριθμοὺς ἐτῶν, καί μάλιστα ἐτῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἡλικίας, κατὰ κανόνα ἡ Γραφή ἀναφέρει ὡς ἀκριβεῖς καί ὄχι ὡς κατὰ προσέγγισιν. Περὶ δέ τοῦ Λουκᾶ, ἀληθοῦς ἱστορικοῦ, τοῦτο ἰσχύει περισσότερον. Κατὰ προσέγγισιν ὁ Λουκᾶς μόνον μίαν ἡλικίαν ἀναφέρει (Πράξ. 4 : 22), μᾶλλον δέ καί μίαν χρονολογίαν (Πράξ. 13 : 20). Εἰς ὅλας δέ τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἀναφέρει ἀκριβεῖς ἀριθμοὺς ἐτῶν. Χαρακτηριστικῶς σημειοῦμεν, ὅτι ἀναφέρει, ὅτι ἡ προφητις Ἄννα ἔζησε μετὰ ἀνδρὸς ἔτη ἐπτὰ καί κατὰ τὴν ὑπαπαντήν τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων (Λουκ. 2 : 36, 37), ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰακώβου ἦτο ἐτῶν δώδεκα (Αὐτ. 8 : 42), ἡ αἰμορροῦσα ἔπασχεν ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα (Αὐτ. 8 : 43), ἡ συγκύπτουσα ἔπασχεν ἐπὶ ἔτη δεκαοκτώ (Αὐτ. 13 : 11), ὁ Αἰνέας ἦτο κατάκοιτος ἀπὸ ἐτῶν ὀκτώ (Πράξ. 9 : 33), ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εἰς Ἱερουσόλυμα καί ἔμεινεν ὀπίσω ἐπὶ τριήμερον εἰς τὸν ναὸν εἰς ἡλικίαν ἐτῶν δώδεκα (Λουκ. 2 : 42) καί ὁ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἔλαβεν ἐντολήν ἐνάρξεως τοῦ ἔργου του κατὰ τό δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος (Αὐτ. 3 : 1). Ἀφοῦ δέ ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ἀκριβεῖς ἀριθμοὺς ἐτῶν ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα πρόσωπα, καί τὴν ἀκριβῆ εἰς ἔτη ἡλικίαν τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς Ἱερουσαλήμ, θά ἦτο δυνατόν νά μή ἀναφέρῃ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν ἐτῶν τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν βάπτισίν του καί τὴν ἔναρξιν τῆς δημοσίας δράσεώς του;

Κατόπιν τούτων, καί δὴ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι τό «ὡσεὶ», ἐκτός τῆς σημασίας τοῦ «περίπου», ἔχει καί τὴν σημασίαν τοῦ «ἕως» ἢ «μέχρι», ἡ φράσις «ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος» δεόν νά ἐρμηνευθῆ: Κατὰ τὸν χρόνον τῆς βαπτίσεως ὁ Ἰησοῦς ἐφθάνεν ἕως τὰ τριάκοντα ἔτη (ἢ ἀπλῶς, ἦτο τριάκοντα ἐτῶν), ἀρχόμενος τοῦ τριακοστοῦ ἔτους.

Κατὰ ταῦτα ὁ Λουκᾶς δίδει τό ἀκριβές ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ

κατά τήν θάπτισιν, ἀκριβέστερον δέ καθορίζων τήν ηλικίαν λέγει, ὅτι τότε ὁ Ἰησοῦς ἦτο εἰς τήν ἀρχήν τοῦ τριακοστοῦ ἔτους (δέν ἦτο 32 ἐτῶν, ὅπως ὑποστηρίζουν ἄλλοι).

Ὡς ἐκ περισσοῦ δέ λέγομεν ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τήν ηλικίαν τῶν τριάκοντα ἐτῶν ὁ Ἰωσήφ, τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Φαραώ καί ἀνέλαβεν ἐξουσίαν (Γεν. 41 : 46), εἰς τήν ηλικίαν τῶν τριάκοντα ἐτῶν καί ὁ Δαβίδ, ἐπίσης τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἐγένετο βασιλεὺς (Β΄ Βασ. 5 : 4).

Μετά τήν ἐξέτασιν τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων «ὡσεὶ» καί «ἀρχόμενος» ἐρχόμεθα εἰς τήν ἐξέτασιν τῆς καιρίας φράσεως τοῦ χωρίου «ὡς ἐνομίζετο». Ἡ φράσις αὕτη δηλοῖ τόν χαρακτήρα τῆς γενεαλογίας τοῦ Χριστοῦ κατά τόν εὐαγγελιστήν Λουκᾶν καί εἶνε ἡ κλείς διὰ τήν λύσιν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο γενεαλογιῶν τοῦ Ἰησοῦ.

Ὡς ἤδη εἶπομεν, τήν φράσιν «ὡς ἐνομίζετο» οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ὅπως ἐνομίζετο», «ὅπως ἐνόμιζον (οἱ Ἰουδαῖοι)». Εἰς τό ρῆμα δηλαδή τῆς φράσεως δίδουν τήν συνήθη ἐννοίαν (νομίζω = ἔχω τήν γνώμην, ὑποθέτω). Οὕτω δέ τό τμήμα τοῦ χωρίου «ὡν, ὡς ἐνομίζετο, υἱός Ἰωσήφ» ἀποδίδουν: «ὁ ὁποῖος ἦτο, ὅπως ἐνομίζετο, υἱός τοῦ Ἰωσήφ». Ἄλλ' ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ γραμματικοὶ κανόνες, ἡ ἀπόδοσις αὕτη ἔχει τοιαύτην ἐννοίαν, ὁποῖα δέν εὐσταθεῖ. Ἐάν ἡ ἀπόδοσις θά ἦ δύνατο νά εἶνε, «ὁ ὁποῖος ἐνομίζετο, ὅτι ἦτο υἱός τοῦ Ἰωσήφ», τό πρᾶγμα θά εἶχε καλῶς. Ἄλλά τώρα ἡ ἀπόδοσις, «ὁ ὁποῖος ἦτο, ὅπως ἐνομίζετο, υἱός τοῦ Ἰωσήφ», ἔχει διαφοράν. Ἄλλο τό «ἐνομίζετο, ὅτι ἦτο» καί ἄλλο τό «ἦτο, ὅπως ἐνομίζετο». Ἐάν ἱστορικός τις ἔγραφεν, «Ὁ Ἰησοῦς ἦτο, ὅπως ἐνομίζετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ψευδομεσσίας», τοῦτο θά ἐσημαινεν, ὅτι ὁ ἱστορικός ἀποδέχεται τήν γνώμην τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ψευδομεσσίας. Οὕτω καί ἡ ἀπόδοσις, «ὁ ὁποῖος ἦτο, ὅπως ἐνομίζετο, υἱός τοῦ Ἰωσήφ», σημαίνει, ὅτι ὁ Λουκᾶς ἀποδέχεται τήν ἐσφαλμένην γνώμην τῶν Ἰουδαίων περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ. Δι' ἄλλων λέξεων, ἡ ἐν λόγῳ ἀπόδοσις ἐμφανίζει τόν Λουκᾶν νά βεβαιῶνῃ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο υἱός τοῦ Ἰωσήφ, ὅπως ἐνομίζετο, καθ' ἣν ἐννοίαν ἐνόμιζον οἱ Ἰουδαῖοι, φυσικός δηλονότι υἱός τοῦ Ἰωσήφ, διότι οὕτως ἐνόμιζον οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἠγνοοῦν τό μυστήριον τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ. Οὕτω δέ ὁ εὐαγγελιστής παρουσιάζεται ὡς βλάσφημος, ἀλλά καί ὡς ἀντιπατικός, ἀφοῦ ἀλλοῦ σαφῶς διδάσκει τήν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ ἀπόδοσις λοιπόν τῆς φράσεως «ὡς ἐνομίζετο» διὰ τῆς φράσεως «ὅπως ἐνομίζετο» κατά τούς γραμματικούς κανόνες δίδει τήν ἀτοπὴν ἐννοίαν, ὅτι ὁ Λουκᾶς βεβαιῶνῃ τήν ἐσφαλμένην γνώμην τῶν Ἰουδαίων περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ. Οἱ ἐρμηνευταὶ βεβαίως δέν παραδέχονται, ὅτι ὁ Λουκᾶς βεβαιῶνῃ τήν γνώμην τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλά πιέ-

ζοντες τήν ἐν λόγῳ φράσιν ἐξάγουν ἄλλην ἔννοιαν, τήν ἐξῆς: Ὁ Ἰησοῦς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ κατὰ τήν γνώμην τῶν Ἰουδαίων, ὅχι ἐν τῇ πραγματικότητι, ἢ, κατ' ἄλλην διατύπωσιν, ὁ Ἰωσήφ ἐνομιζέτο πατὴρ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ δέν ἦτο. Ὡς πρὸς τήν ἐκδοχὴν ταύτην ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι παραδιάξει τοὺς φιλολογικούς κανόνας καὶ ἐκδιάζει τὸ νόημα τῆς φράσεως «ὡς ἐνομιζέτο», δέν εὐσταθεῖ καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐμφανίζει τὸν Ἰωσήφ ὡς νομιζόμενον πατέρα τοῦ Ἰησοῦ, ὁπότε γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Ποίαν σημασίαν διὰ τὸν Χριστὸν δύναται νὰ ἔχη ἡ γενεαλογία τοῦ Ἰωσήφ, ἀφοῦ ὁ Ἰωσήφ παρουσιάζεται ὡς ὑποθετικὸς πατὴρ τοῦ Ἰησοῦ; Διὰ νὰ ἔχη σημασίαν ἡ γενεαλογία τοῦ Ἰωσήφ, δέν πρέπει οὗτος νὰ νομιζέται, ἀλλὰ νὰ εἶνε κατὰ τινὰ ἔννοιαν πατὴρ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ δέν εἶνε μὲν ὁ Ἰωσήφ πατὴρ τοῦ Ἰησοῦ κατὰ φυσικὴν ἔννοιαν, εἶνε ὁμοῦ κατὰ νομικὴν ἔννοιαν, ἦτοι κατὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸν νόμον. Τοῦτο εἶνε φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ Εὐαγγέλια τὴν μὲν Παρθένον ὀνομάζουσι «γυναῖκα» τοῦ Ἰωσήφ (Ματθ. 1 : 20, 24), τὸν δὲ Ἰωσήφ ὀνομάζουσι «ἄνδρα» τῆς Μαρίας (Ματθ. 1 : 16, 19) καὶ «γονέα» καὶ «πατέρα» τοῦ Ἰησοῦ (Λουκ. 2 : 27, 41, 48, ἴσως καὶ 33. Πρβλ. Παροιμ. 4 : 3).

Κακῶς λοιπὸν τὸ ρῆμα τῆς φράσεως «ὡς ἐνομιζέτο» ἐκλαμβάνεται εἰς τὴν συνήθη ἔννοιαν.

Τὸ αὐτὸ ρῆμα εἰς τὸν αὐτὸν τύπον ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ καὶ ἐν Πράξ. 16 : 13: «Τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρά ποταμὸν, οὗ ἐνομιζέτο¹ προσευχὴ εἶναι, καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖξί». Καὶ ἐνταῦθα τὸ «ἐνομιζέτο» συνήθως ἐκλαμβάνεται εἰς τὴν συνήθη σημασίαν. Ἄλλ' ἡ σημασία αὕτη δέν ἐξυπηρετεῖ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου. Διότι ποῖον νόημα ἔχει ἡ φράσις, «οὗ ἐνομιζέτο προσευχὴ εἶναι», ἐάν ἐξηγηθῇ, «ὅπου ὑπῆρχεν ἡ γνώμη ὅτι ἦτο τόπος προσευχῆς»; Εἰς τόπον, ὅπου γίνεται προσευχὴ, εἶνε ζήτημα γνώμης τὸ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι αὐτὸς εἶνε τόπος προσευχῆς; Δεδομένου μάλιστα, ὅτι παρά Φίλωνι, Ἰωσήφῳ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ὁ ὄρος «προσευχή» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸν ὄρον «συναγωγὴ», θά ἦτο ζήτημα γνώμης νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἔξω τῶν Φιλίππων πλησίον ποταμοῦ ὑπῆρχε συναγωγὴ;

Κακῶς λοιπὸν καὶ ἐν τῇ φράσει τοῦ Πράξ. 16 : 13 «οὗ ἐνομιζέτο προσευχὴ εἶναι» τὸ ρῆμα ἐκλαμβάνεται εἰς τὴν συνήθη σημασίαν.

Ἄλλὰ ποία εἶνε ἡ σημασία τοῦ «νομίζω» εἰς τὰ δύο χωρία τοῦ Λουκᾶ; Ὡς βλέπει τις εἰς τὰ Λεξικά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ «νομίζω», ἐκ τοῦ «νόμος», κατὰ τὴν βασικὴν σημασίαν του σημαίνει «παραδέχομαι ἢ ἀκο-

1. Ἡ παράθεσις γίνεται κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκκλησιαστικὸν θεωροῦμεν καλλίτερον. Ἡ γραφὴ «ἐνομιζόμεν», τὴν ὁποίαν προτιμᾷ ὁ Nestle, ὡς φαίνεται προήλθεν ἐκ μεταβολῆς τοῦ «ἐνομιζέτο» ἐπὶ τὸ καταληπτότερον.

λουθῶ ὡς νόμον ἢ νόμιμον ἢ σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον». Ἐπαντᾷ δὲ καὶ ἀπροσώπως: «νομίζεται», «ὡς νομίζεται» κλπ. Καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν δὲ γλῶσσαν διατηρεῖ εἰσέτι τὴν βασικὴν του σημασίαν εἰς ἐκφράσεις, ὅποια αἱ ἑξῆς: «ἔδωκε τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις», «ἔδωκε τὸν νενομισμένον ὄρκον» (= ἔδωσε τὰς προβλεπομένας ἐκ τοῦ νόμου ἢ συμφώνους πρὸς τὸν νόμον ἐξετάσεις, ἔδωσε τὸν προβλεπόμενον ἐκ τοῦ νόμου ἢ σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον ὄρκον). Τὴν βασικὴν σημασίαν τῆς συμφωνίας πρὸς τὸν νόμον ἔχει τὸ «νομίζω» καὶ εἰς τὰ δύο χωρία τοῦ Λουκᾶ.

Οὕτως ἐν Πράξ. 16 : 13 τὸ «ἐνομίζετο», ἀπροσώπως κείμενον, σημαίνει: «ἐπετρέπετο ἐκ τοῦ νόμου» ἢ «ἦτο νόμιμον». Ἡ δὲ ὅλη φράσις «οὐ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι» σημαίνει: «ὅπου ἐπετρέπετο ἐκ τοῦ νόμου νὰ εἶνε τόπος δημοσίας προσευχῆς» ἢ «ὅπου ἦτο νόμιμον νὰ εἶνε συναγωγή». Ὡς φαίνεται, οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἔχουν συναγωγήν ἐντὸς τῶν Φιλιππῶν, πόλεως κολωνίας, νομίμως δὲ οὗτοι συνήρχοντο ἔξω τῆς πόλεως.

Ὅμοίως καὶ ἐν Λουκ. 3 : 23 τὸ «ἐνομίζετο» εἶνε ἀπρόσωπον καὶ περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, ἢ δὲ φράσις «ὡς ἐνομίζετο» σημαίνει: «ὅπως ἴσχυε κατὰ τὸν νόμον», «συμφώνως πρὸς τὸν νόμον», «κατὰ νόμον».

Συνεπῶς ὁ Λουκᾶς, προτάσων τῆς γενεαλογίας τοῦ Ἰησοῦ τὴν φράσιν «ὡς ἐνομίζετο», δι' αὐτῆς δηλοῖ ἐκ προοιμίου, ὅτι ἀναφέρει τὴν νομικὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἦτοι τοὺς κατὰ νόμον προγόνους αὐτοῦ, – ὄχι τοὺς κατὰ φύσιν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος.

Κατὰ νόμον πρόγονοι δημιουργοῦνται ἐκ τοῦ λεγομένου λεβιρατικοῦ γάμου. Διὰ τὸν γάμον τοῦτον ὁ Θεὸς εἶχε διατάξει: «Ἐάν κατοικῶσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀποθάνῃ εἰς ἕξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ ἦ αὐτῷ, οὐκ ἔσται ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι· ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτὴν καὶ λήψεται αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα καὶ συνοικήσει αὐτῇ. Καὶ ἔσται τὸ παιδίον, ὃ ἐάν τέκη, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔξ Ἰσραὴλ» (Δευτ. 25 : 5 - 6). Κατὰ τὴν διάταξιν αὐτὴν, ἐάν ὁ ἀδελφὸς τινος ἀπέθνησκεν ἄτεκνος, οὗτος ὤφειλε νὰ λάβῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ, διὰ νὰ γεννήσῃ ἔξ αὐτῆς τέκνον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀδελφοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ οὕτω γεννώμενον τέκνον εἶχε δύο πατέρας, ἕνα κατὰ φύσιν, τὸν γεννήτορα, καὶ ἕνα κατὰ νόμον, τὸν ἀποθανόντα ἄτεκνον.

Οὕτω καὶ ὁ Ἰωσήφ λόγῳ λεβιρατικοῦ γάμου εἶχε δύο πατέρας, κατὰ φύσιν τὸν Ἰακώβ (Ματθ. 1 : 16), κατὰ νόμον τὸν Ἠλί (Λουκ. 3 : 23), καὶ δύο γενεαλογίας, τὴν φυσικὴν καὶ τὴν νομικὴν. Πρὸς περαιτέρω δὲ ἐξήγησιν τῆς διαφορᾶς τῶν δύο γενεαλογιῶν δεόν νὰ δεχθῶμεν μετὰ τοῦ Ἰουλοῦ Ἀφρι-

κανού, ότι ο Ἰακώβ και ὁ Ἡλί ἦσαν ὁμομήτριοι, ἀλλ' ἑτεροπάτριοι ἀδελφοί.

Ἄξιον πάλιν σημειώσεως, ὅτι ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ ἡ μὲν φυσικὴ γενεαλογία τοῦ Ματθαίου ἀναφέρει τὸν Σολομώντα, ἡ δὲ νομικὴ γενεαλογία τοῦ Λουκᾶ ἀναφέρει τὸν Νάθαν, ἐκ δὲ τοῦ Ζαχ. 12 : 12 - 13 πληροφοροῦμεθα, ὅτι μεταξύ τῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι θά διεκρίνοντο, θά ἦσαν «φυλὴ οἴκου Δαβίδ καθ' ἑαυτήν... καὶ φυλὴ οἴκου Νάθαν καθ' ἑαυτήν... καὶ φυλὴ οἴκου Λευὶ καθ' ἑαυτήν». Ἡ οἰκογένεια λοιπὸν τοῦ Νάθαν ὄχι μόνον διακρίνεται εἰς ἰδίαν, ἀλλὰ καὶ προτάσσεται τῆς ἱερατικῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ καὶ ἐκπροσωπεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Δαβίδ τὸν βασιλικὸν οἶκον.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι ὁ Λουκᾶς ἀνάγει τὴν γενεαλογίαν τοῦ Χριστοῦ ὑψηλότερον τοῦ γενάρχου τῶν Ἑβραίων Ἀβραάμ, μέχρι τοῦ φυσικοῦ γενάρχου ὄλων τῶν ἀνθρώπων Ἀδάμ, καί, ἔτι ὑψηλότερον, μέχρι τοῦ κατ' ἄλλην ἔννοιαν γενάρχου τῆς ἀνθρωπότητος Θεοῦ (Πράξ. 17 : 28, 29).

Ἡ διαφορὰ τῶν δύο γενεαλογιῶν τοῦ Ἰησοῦ προέρχεται ἐκ τῆς διαφορᾶς σκοποῦ τῶν δύο εὐαγγελιστῶν. Ὁ Ματθαῖος ἀνέφερε τοὺς φυσικοὺς προγόνους τοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ, διότι ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξεπλήρωσε τὴν πρὸς τοὺς πατέρας τῶν ὑπόσχεσιν διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Λουκᾶς ἀνέφερε τοὺς κατὰ νόμον προγόνους τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνήγαγε τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Θεοῦ, διότι ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ καταγωγὴ τοῦ Χριστοῦ εἶνε τιμὴ πρὸς περισσοτέρους τῶν φυσικῶν καὶ τῶν Ἑβραίων προγόνους, κατ' ἐπέκτασιν δὲ πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Θεοῦ, δέν προέρχεται ἀπλῶς ἐκ τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνθρωπότητος, δέν εἶνε μόνον τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ σωτηρία συνεπῶς δέν περιορίζεται εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἀλλ' εἶνε καθολικὴ. Ἡ ἔννοια τῆς γενεαλογίας τοῦ Λουκᾶ εἶνε ὑψηλοτάτη καὶ εὐρυτάτη.

Οἱ ἄπιστοι, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ προκαταλήψει τῶν ἐνόμισαν, ὅτι εὗρον χονδροειδεστάτην ἀντίφασιν μεταξύ τῶν δύο γενεαλογιῶν τοῦ Ἰησοῦ, καταισχύνονται διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν. Ἡ Γραφὴ συνεχῶς δικαιώνεται καὶ αὐτοὶ συνεχῶς διαψεύδονται.

Κατὰ ταῦτα τό Λουκ. 3 : 23 πρέπει νὰ μεταφράζεται:

«Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἦτο μέχρι τριάκοντα ἐτῶν, ἐν ἀρχῇ τοῦ τριακοστοῦ ἔτους, καὶ ἦτο, κατὰ νόμον, υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, υἱοῦ τοῦ Ἡλί».

Λουκ. 4 : 18 - 19

«ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΙ ΤΕΘΡΑΥΣΜΕΝΟΥΣ ΕΝ ΑΦΕΣΕΙ»

«Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτόν Κυρίου δεκτόν».

Τό χριστολογικόν τοῦτο χωρίον, ὡς γνωστόν, εἶνε ἡ περικοπὴ, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ ἐκ τοῦ Ἦσ. 61 : 1 - 2. Ἡ δὲ παράθεσις ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ γίνεται ἐλευθέρως ἐκ τῶν Ο'.

Ἡ φράσις «*ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν*», ἡ ὁποία παραλείπεται ὑπὸ τοῦ Nestle, ἀλλὰ περιέχεται εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν κείμενον τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, δέν ἀποδίδεται ὀρθῶς ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν. Διότι οὔτοι κατὰ τὴν μετάφρασιν ἀφήνουν τὴν λέξιν «*συντετριμμένους*» ἀμετάφραστον, οὕτω πως ἀποδίδοντες τὴν ἐν λόγῳ φράσιν: «*νά θεραπεύσω τοὺς συντετριμμένους κατὰ τὴν καρδίαν· νά θεραπεύσω ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν συντετριμμένην τὴν καρδίαν*». Ἄλλὰ σήμερον τὸ νά εἶνέ τις συντετριμμένος κατὰ τὴν καρδίαν, ἢ, νά ἔχη συντετριμμένην τὴν καρδίαν σημαίνει νά ἔχη συναίσθησιν τῆς ἀμαρτωλότητός του. Ἄλλ' εἰς τὸ προκείμενον χωρίον τὸ «*συντριβόμαι*» δέν χρησιμοποιεῖται ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ. Ὑπὸ «*τούς συντετριμμένους τὴν καρδίαν*» δέν ἐννοοῦνται οἱ ἔχοντες συναίσθησιν τῆς ἀμαρτωλότητός των, ἀλλ' οἱ πληγωμένοι εἰς τὴν καρδίαν, οἱ ἔχοντες ψυχικά τραύματα καὶ δράματα, εἴτε ἐξ ἀμαρτιῶν εἴτε ἐξ ἄλλων αἰτιῶν. Συνεπῶς ἡ φράσις «*ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν*» πρέπει νά μεταφράζεται «*νά ἰατρεύσω τοὺς πληγωμένους (ἢ τραυματισμένους) εἰς τὴν καρδίαν*» (Πρδλ. Ψαλμ. 146 [147] : 3, Ἦσ. 30 : 26, Ἱερ. 3 : 22 κατὰ τοὺς Ο').

Ἡ φράσις «*ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει*» δέν ὑπάρχει εἰς τὸ χωρίον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Διὰ τοῦτο διευτυπώθη ἡ ὑπόθεσις, ὅτι εἰσῆχθη εἰς τὸ χωρίον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐκ τοῦ Ἦσ. 58 : 6 («*ἀπόστελλε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει*»). Ἄλλὰ διατί νά δεχθῶμεν, ὅτι εἰσῆχθη εἰς τὸ χωρίον, καὶ νά μὴ δεχθῶμεν, ὅτι ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ χωρίου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, περιείχετο δὲ εἰς τὸ χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσεν

ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ;

Ἄλλ' ὅπερ κυρίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, εἶνε ἡ ἐξήγησις τῆς φράσεως «ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει». Τὴν λέξιν «ἀφεις» οἱ ἐξηγηταὶ ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει αὕτη ἐν τῇ φράσει τοῦ αὐτοῦ χωρίου «κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἀφεις», ἦτοι εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἀπολύσεως ἢ ἀπελευθερώσεως. Καί οὕτω τὴν ἐν λόγῳ φράσιν ἐξηγοῦν: «νά ἀποστείλω τοὺς συντεθλασμένους ἐν ἐλευθερίᾳ· νά ἐλευθερώσω ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν πιεσθῆ, καταδυναστευθῆ». Ἄλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη δέν εἶνε ὀρθή. Ἀσχέτως τοῦ πῶς θά ἐννοήσωμεν τοὺς «τεθραυσμένους», ἂν δηλαδή θά ἐννοήσωμεν αὐτοὺς κυριολεκτικῶς ἢ μεταφορικῶς, ἐν σωματικῇ ἢ ἐν κοινωνικῇ ἢ ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ, πάντως κατὰ γράμμα «τεθραυσμένοι» εἶνε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν κατάγματα, οἱ συντεθλασμένοι ἢ συντετριμμένοι, οἱ «τσακισμένοι» ἢ «σακάτηδες» κατὰ τὰς δημώδεις ἐκφράσεις. Αὐτοὶ δέ οἱ ἄνθρωποι δέν χρειάζονται ἀπελευθέρωσιν, ὡς οἱ αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ θεραπείαν καὶ ὑγίαν, ὅπως ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς. Ὅπως κατὰ τό προκειμένον χωρίον οἱ πτωχοὶ χρειάζονται εὐαγγελισμόν, ἦτοι χαρμόσυνον ἄγγελμα, οἱ πληγωμένοι εἰς τὴν καρδίαν χρειάζονται ἴασιν, ἦτοι θεραπείαν, οἱ αἰχμάλωτοι χρειάζονται ἀφεις, ἦτοι ἀπελευθέρωσιν, καὶ οἱ τυφλοὶ χρειάζονται ἀνάβλεψιν, ἦτοι ἀπόκτησιν τῆς ὁράσεως, οὕτω καὶ οἱ τεθραυσμένοι, οἱ ἔχοντες κατάγματα, χρειάζονται θεραπείαν καὶ ὑγίαν. Ἐν τῷ χωρίῳ διὰ πᾶν εἶδος δυστυχίας ἀναφέρεται τό ἀντίστοιχον καὶ ἀρμόζον εἶδος εὐτυχίας.

Ἄρα ἡ «ἀφεις» εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν «τεθραυσμένων» εἶνε ἀπελευθέρωσις ἐκ τῆς ἀσθενείας· «ἀφεις» δηλαδή εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν σημαίνει «θεραπεία» ἢ «ὑγία».

Ὅπως δέ ἐνταῦθα τό οὐσιαστικόν «ἀφεις» σημαίνει «θεραπεία», οὕτως ἐν Ἰακ. 5 : 15 τό ῥῆμα «ἀφεθήσεται» (ἀπροσώπως) σημαίνει «θά γίνῃ θεραπεία», ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Τὰ δύο χωρία βοηθοῦν εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἀλλήλων.

Συνεπῶς ἡ φράσις «ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει» δύναται νά μεταφρασθῆ: «ν' ἀποστείλω τοὺς συντετριμμένους ἐν ὑγείᾳ (ἢ ὑγιεῖς)· νά κάνω τοὺς συντετριμμένους νά ὑπάγουν ὑγιεῖς (Προβλ. Μάρκ. 5 : 34)· νά θεραπεύσω τοὺς συντετριμμένους».

Ἡ λέξις «ἀνάβλεψιν» δέν σημαίνει τὴν ἀνάκτησιν τῆς ὁράσεως, ὅπως νομίζεται, ἀλλὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὁράσεως, καὶ ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς τυφλοὺς, καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς δηλαδή. Ἰδέ Ἰωάν. 9 : 11, 15, 18, ὅπου τό «ἀναβλέπω» χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν καὶ συνεπῶς δέν σημαίνει ἀνάκτησιν, ἀλλ' ἀπόκτησιν τῆς ὁράσεως.

Ὡς πρὸς τὴν φράσιν «κηρῦξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν», ἡ ὁποία δομᾶται ἐκ τοῦ ἰωθηλαίου ἔτους (Λευϊτ. 25 : 8 καὶ ἐξῆς), ἔχομεν νά παρατη-

ρήσωμεν, ὅτι ἡ λέξις «ἐνιαυτός» ἐν Ἦσ. 61 : 2, καθὼς καὶ 63 : 4, παραλληλίζεται πρὸς τὴν λέξιν «ἡμέρα», ἀμφότεραι δέ αἱ λέξεις σημαίνουν «χρόνος, καιρός, περίοδος, ἐποχή» καὶ ὄχι «ἔτος» καὶ «ἡμέρα». Διὰ τοῦτο δὲ ἐνταῦθα ἡ λέξις «ἐνιαυτός» δέν πρέπει νά μεταφράζεται «ἔτος», ὅπως κατὰ τό πλείστον συμβαίνει, ἀλλά «περίοδος» ἢ «ἐποχή».

Τό «δεκτός» κατὰ τούς ἐρμηνευτάς σημαίνει «εὐπρόσδεκτος» ἢ «εὐάρεστος» ἢ «ἐπιθυμητός» ἢ «τῆς εὐνοίας» ἢ «σωτήριος». Ἄλλά καθ' ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει ἡ ἀκριβῆς σημασία τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιθέτου εἶνε «εὐλογημένος». Τοιαύτην σημασίαν ἔχει τοῦτο εἰς χωρία, τά ὁποῖα παραθέτομεν καί σχολιάζομεν ἐν συνεχείᾳ:

«Καί τά δεκτά τῷ ὀφθέντι ἐν τῇ βάτῳ ἔλθοισαν ἐπὶ κεφαλῆν Ἰωσήφ» (Δευτ. 33 : 16).

Ἡ φράσις «τά δεκτά τῷ ὀφθέντι ἐν τῇ βάτῳ» σημαίνει «τά εὐλογημένα ὑπὸ τοῦ φανέντος ἐν τῇ βάτῳ· αἱ εὐλογίαι τοῦ φανέντος ἐν τῇ βάτῳ». Τό ὄλον χωρίον σημαίνει: «Καί αἱ εὐλογίαι τοῦ φανέντος ἐν τῇ βάτῳ ἄς ἔλθουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωσήφ».

«Νεφθαλί πλησμονῆ δεκτῶν καί ἐμπλησθήτω εὐλογίας παρά Κυρίου» (Δευτ. 33 : 23).

Τά «δεκτά» καί ἡ «εὐλογία» παραλληλίζονται *συνωνυμικῶς* κατὰ τὴν προσφιλεῖ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ λόγῳ συνήθειαν τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ. Μεταφράζομεν τό χωρίον: Ὁ Νεφθαλί ἄς εἶνε πληρότης εὐλογιῶν· ναί, ἄς ἐμπλησθῇ εὐλογίας παρά τοῦ Κυρίου.

«Εὐλογημένος ἀπὸ τέκνων Ἀσήρ καί ἔσται δεκτός τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. Βάψει ἐν ἔλαιῳ τόν πόδα αὐτοῦ» (Δευτ. 33 : 24).

«Εὐλογημένος» καί «δεκτός» παραλληλίζονται *συνωνυμικῶς*. Ἡ τελευταία πρότασις τοῦ χωρίου εἶνε εὐχή, ὅπως ὁ Ἀσήρ κολυμβᾷ εἰς τόν πλοῦτον, εἰς τὴν ἀφθονίαν καί τὴν εὐλογίαν. Μεταφράζομεν τό χωρίον: Ἄς εἶνε εὐλογημένος ὁ Ἀσήρ ἀπὸ τέκνων, καί ἄς εἶνε εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Ὁ πούς αὐτοῦ ἄς κολυμβᾷ εἰς τό ἔλαιον.

«Εὐξάμενος δέ πρὸς Κύριον, καί δεκτά αὐτῷ ἔσται» (Ἰώβ 33 : 26).

Τό χωρίον σημαίνει: Καί θά δεηθῇ πρὸς τόν Κύριον, καί θά δοθοῦν εἰς αὐτόν εὐλογίαι.

«Οἰκίαι παρανόμων ὀφειλήσουσι καθαρισμόν, οἰκίαι δέ δικαίων δεκταί» (Παροιμ. 14 : 9. Πρβλ. στίχ. 11).

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ στίχ. 11, τό χωρίον φαίνεται ὅτι σημαίνει: Αἱ οἰκίαι τῶν παρανόμων θά καταστραφοῦν, ἐνῶ αἱ οἰκίαι τῶν δικαίων εἶνε εὐλογημέναι.

Πρὸς τούτοις παρατηροῦμεν, ὅτι τά ἑβραϊκά ἀντίστοιχα τῆς λέξεως «δεκτός» τῶν παρατεθέντων χωρίων εἶνε ἐκ ῥήματος, τό ὁποῖον ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' ἐν Β' Βασ. 24 : 23, κατὰ διάφορον δέ γραφήν καί ἐν

Ψαλμ. 48 : 14, 111 : 108, ἀποδίδεται διὰ τοῦ «εὐλογῶ».

Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τοῦ Λουκᾶ «κηρῦξαι ἐνιαυτόν Κυρίου δεκτόν» πρέπει νά ἐξηγηθῆ: «ν' ἀναγγείλω εὐλογημένην ἐποχὴν τοῦ Κυρίου». Ἡ μεσσιακὴ ἐποχὴ εἶνε πλήρης εὐλογιῶν, τινές τῶν ὁποίων ἐμνημονεύθησαν ἐν τῷ χωρίῳ προηγουμένως.

Τέλος δέον νά παρατηρηθῆ, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ χωρίου περὶ τῶν ἔργων τοῦ Μεσσοῦ κυρίως ἰσχύουν ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ. Ὁ Χριστὸς ἦλθε νά εὐεργετήσῃ τοὺς ἀνθρώπους σωματικῶς καὶ ὕλικῶς, ἀλλὰ κυρίως πνευματικῶς.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Τό Πνεῦμα τοῦ Κυρίου εἶνε ἐπάνω μου, διότι μέ ἔχρισε, μέ ἀπέστειλε νά φέρω χαρμόσυνον ἄγγελμα εἰς τοὺς πτωχοὺς, νά ἰατρεύσω τοὺς πληγωμένους¹ εἰς τὴν καρδίαν, ν' ἀναγγείλω εἰς τοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωσιν καὶ εἰς τοὺς τυφλοὺς ἀπό κτησιν τῆς ὀράσεως, ν' ἀποστείλω τοὺς ἀναπήρους² ἐν ὑγείᾳ³, ν' ἀναγγείλω εὐλογημένην ἐποχὴν τοῦ Κυρίου».

Λουκ. 6 : 32 - 34

«ΠΟΙΑ ὙΜΙΝ ΧΑΡΙΣ ΕΣΤΙ;»

«Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; Καὶ γάρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι. Καὶ ἐάν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιούντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; Καὶ γάρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τό αὐτό ποιοῦσι. Καὶ ἐάν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; Καὶ γάρ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσι ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα».

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταὶ δέν συλλαμβάνουν τὴν ἀκριβῆ ἐννοίαν τῆς λέξεως «χάρις». Τὴν φράσιν, «ποία ὑμῖν χάρις ἐστί;» ἐξηγοῦν ποικιλοτρόπως, οἷον: «ποίαν χάριν ἔχετε;», «ποία χάρις χρεωστεῖται εἰς σᾶς;», «ποία εὐχαριστία ἀνήκει εἰς σᾶς;», «ποία εὐνοία ἀνήκει εἰς σᾶς;».

1. Ἡ τραυματισμένους.

2. Δημωδῶς «τσακισμένους», «σακάτηδες».

3. Ἡ νά θεραπεύσω τοὺς ἀναπήρους.

Ἡ λέξις «*χάρις*» ἐκτός ἄλλων σημαίνει καί «*ἀνταμοιβή, μισθός*». Αὐτὴν τὴν σημασίαν εὐρίσκομεν ἐν Σοφ. Σολ. 3 : 13 - 14 καὶ Σοφ. Σειρ. 12 : 1 - 2. Παραθέτομεν ἀντιστοίχως τὰ χωρία ταῦτα καὶ σχολιάζομεν αὐτά:

«Μακαρία στεῖρα ἢ ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παραπτώματι, ἔξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν, καὶ εὐνοῦχος ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα, μηδὲ ἐνθυμηθεῖς κατὰ τοῦ Κυρίου πονηρά, δοθήσεται γάρ αὐτῶ τῆς πίστεως *χάρις* ἐκλεκτῆ καὶ κληρὸς ἐν ναῶ Κυρίου θυμηρέστερος».

Ἡ «*χάρις*» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν «*καρπὸν*», ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἔχει μεταφορικὴν σημασίαν, σημαίνων τὴν *ἀνταμοιβήν*, τὸν *μισθόν*. Μεταφράζομεν τὴν τελευταίαν πρότασιν τοῦ ἔδαφιου: «Διότι θὰ δοθῆ εἰς αὐτόν λόγῳ τῆς πιστότητος *μισθός* ἐκλεκτός καὶ μέρος εὐφρόσυνον ἐν τῷ ναῶ τοῦ Κυρίου».

«Ἐάν εὐ ποιῆς, γνῶθι τίνι ποιεῖς, καὶ ἔσται *χάρις* τοῖς ἀγαθοῖς σου. Εὐ ποιήσον εὐσεβεῖ, καὶ εὐρήσεις *ἀνταπόδομα*, καὶ εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ Ὑψίστου».

Ἡ «*χάρις*» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «*ἀνταπόδομα*», τὸ ὁποῖον προφανῶς σημαίνει τὴν *ἀνταμοιβήν*, τὸν *μισθόν*. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ἐάν εὐεργετῆς, πρόσεχε ποῖον εὐεργετεῖς, καὶ θὰ ὑπάρξῃ *ἀνταμοιβή* διὰ τὰς ἀγαθοεργίας σου. Εὐεργέτησον τὸν εὐσεβῆ, καὶ θὰ εὐρῆς *ἀνταπόδοσιν*. Καὶ ἂν ὄχι ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ μέρους τοῦ Ὑψίστου».

Ἐδείχθη λοιπὸν, ὅτι «*χάρις*» λέγεται καὶ ἡ *ἀνταμοιβή* ἢ ὁ *μισθός*. Ἡ λέξις δηλαδὴ «*χάρις*» προσέλαβε καὶ ἔννοιαν ἐντελῶς ἀντίθετον τῆς βασικῆς αὐτῆς ἐννοίας, καθόσον *χάρις* καὶ *μισθός* ἢ *ἀνταμοιβή* εἶνε ἐννοιαὶ ἀντίθετοι (Ῥωμ. 4 : 4, 11 : 6).

Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Λουκᾶ ἡ λέξις «*χάρις*» ἔχει ἀκριβῶς τὴν εἰρημένην σημασίαν· σημαίνει δηλαδὴ «*ἀνταμοιβή, μισθός*». Τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχ. 35, ὅπου ἀντὶ τῆς λέξεως «*χάρις*» χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «*μισθός*», καὶ ἐκ τοῦ Ματθ. 5 : 46, παραλλήλου πρὸς τὸ προκείμενον χωρίον, ὅπου ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «*μισθός*». Ἡ ἐπίμαχος συνεπῶς φράσις, «ποία ὑμῖν *χάρις* ἐστί;», σημαίνει: «ποῖος *μισθός* εἶνε διὰ σᾶς; ποῖος *μισθός* ἀνήκει εἰς σᾶς; ποῖον *μισθόν* θὰ ἔχετε σεῖς;».

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Ἐάν δέ ἀγαπᾶτε ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀγαποῦν, ποῖος *μισθός* ἀνήκει εἰς σᾶς; Διότι καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἀγαποῦν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν αὐτούς. Καὶ ἐάν εὐεργετῆτε ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σᾶς εὐεργετοῦν, ποῖος *μισθός* ἀνήκει εἰς σᾶς; Διότι καὶ οἱ ἀσεβεῖς τὸ αὐτὸ πράττουν. Καὶ ἐάν δανειζετε εἰς ἐκείνους, παρὰ τῶν ὁποίων ἐλπίζετε νὰ λάβετε πάλιν, ποῖος *μισθός* ἀνήκει εἰς σᾶς; Διότι καὶ ἀσεβεῖς δανειζοῦν εἰς ἀσεβεῖς, διὰ νὰ λάβουν πάλιν τὰ αὐτά».

Ἴδὲ καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 17 : 9 - 10 ἐν σελ. 88 - 89.

Λουκ. 10 : 5 - 6**«ΕΙΡΗΝΗ Τῶ ΟΙΚῶ ΤΟΥΤῶ»
«ΥΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»**

«Εἰς ἣν δ' ἄν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῶ οἴκῳ τούτῳ. Καί ἄν ἢ ἐκεῖ υἱός εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτόν ἢ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δέ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἐπανακάμψει».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, τό ὁποῖον εἶνε παράλληλον πρὸς τό Ματθ. 10 : 12 - 13, ὁ ὄρος «εἰρήνη» χρησιμοποιεῖται ὡς χαιρετισμός καί εὐχή, σημαίνει πᾶν ἀγαθόν καί πρέπει νά μεταφράζεται «εὐλογία». Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Ἡ φράσις «υἱός εἰρήνης» εἶνε ἑβραϊσμός (Πρβλ. «υἱός γεέννης», Ματθ. 23 : 15, «υἱός τῆς ἀπωλείας», Ἰωάν. 17 : 12, Β' Θεσ. 2 : 3 κ.ά.) καί σημαίνει «ἄνθρωπος εὐλογίας». Πλέον δέ συγκεκριμένως ἢ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει «ἄνθρωπος ἄξιος εὐλογίας». Πρβλ. Ματθ. 10 : 13 («Καί ἄν μὲν ἢ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν»).

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Εἰς τήν οἰκίαν δέ, εἰς τήν ὁποῖαν θά εἰσέρχεσθε, πρῶτον νά λέγετε· εὐλογία εἰς τόν οἶκον τούτον. Καί ἄν εἶνε ἐκεῖ ἄνθρωπος εὐλογίας¹, θά ἐπαναπαυθῆ εἰς αὐτόν ἢ εὐλογία σας. Εἰ δ' ἄλλως, θά ἐπιστρέψῃ εἰς σᾶς».

Λουκ. 11 : 42**«Η ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»»**

«Ἄλλ' οὐαί ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τό ἡδύοσμον καί τό πῆγανον καί πᾶν λάχανον, καί παρέρχεσθε τήν κρίσιν καί τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ».

Τό χωρίον τοῦτο εἶνε παράλληλον τοῦ Ματθ. 23 : 23. Ὑπό δέ «τήν

1. Ἡ ἄνθρωπος ἄξιος εὐλογίας.

κρίσιν» δέν έννοεΐται ή δικαιοσύνη, όπως νομίζεται, άλλ' ή εύσπλαγγία. Καί ύπό «τήν αγάπην του Θεού» δέν έννοεΐται ή προς τόν Θεόν αγάπη, όπως πάλιν νομίζεται, άλλ' ή θεία αγάπη· ή αγάπη, ή όποία εΐνε «έκ του Θεού» (Α' Ίωάν. 4 : 7)· ή αγάπη, τήν όποΐαν ό Θεός θέλει νά έχωμεν προς τούς άδελφούς (Α' Ίωάν. 3 : 17). Ή γενική δηλαδή «του Θεού» δέν εΐνε άντικειμενική, αλλά τής ιδιότητος. Νομίζομεν δέ, ότι ή γενική αύτη αναφέρεται καί εις «τήν αγάπην» καί εις «τήν κρίσιν». Τό χωρίον λοιπόν δέν όμιλεί περί δικαιοσύνης προς τούς συνανθρώπους καί αγάπης προς τόν Θεόν, αλλά περί εύσπλαγγίας καί αγάπης, τά όποΐα ό Θεός θέλει νά δεικνύωμεν προς τούς άδελφούς. Διά τήν σχετικήν έπιχειρηματολογΐαν ιδέ τήν έρμηνείαν του Μαθ. 23 : 23 έν σελ. 34 έξ.

Μεταφράζομεν:

«'Αλλ' άλλοίμονον εις σας τούς Φαρισαίους, διότι δίδετε τό δέκατον του ήδύοσμου καί του πηγάνου καί παντός λαχάνου, καί αφήνετε¹ τήν θείαν εύσπλαγγΐαν καί αγάπην».

Λουκ. 12 : 27

«ΚΑΤΑΝΟΗΣΑΤΕ ΤΑ ΚΡΙΝΑ ΠΩΣ ΑΥΞΑΝΕΙ»

«Κατανοήσατε τά κρίνα πώς αύξάνει· ού κοπιᾶ ούδέ νήθει· λέγω δέ ύμΐν, ούδέ Σολομών έν πάση τή δόξη αύτου περιεβάλετο ώς έν τούτων».

Τό χωρίον τούτο εΐνε παράλληλον προς τό Μαθ. 6 : 28 - 29 καί παρερμηνεύεται ώς προς τό «αύξάνει». Διά τήν όρθήν έννοιαν του όήματος αύτου ιδέ τήν έρμηνείαν του παραλλήλου χωρίου (σελ. 26 - 27).

1. *Η άδιαφορεΐτε διά.

«Ο ΠΙΣΤΟΣ ΕΝ ΕΛΑΧΙΣΤΩ
ΚΑΙ ΕΝ ΠΟΛΛΩ ΠΙΣΤΟΣ ΕΣΤΙ»

«Ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδικῷ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινόν τις ὑμῖν πιστεύσει; Καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον¹ τις ὑμῖν δώσει;».

Τὸ χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται δεινῶς λόγῳ παρεκδοχῆς τοῦ ἐπιθέτου «πιστός» εἰς τὰς τέσσαρας περιπτώσεις, καθ' ἃς τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ, τοῦ ἐπιθέτου «ἄδικος» εἰς τὰς δύο ἐκ τῶν τριῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ χωρίῳ, τοῦ συνδέσμου «οὖν», τοῦ ἐπιθέτου «ἀληθινός» καὶ τοῦ ῥήματος «πιστεύω».

Οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι «πιστός» ἐνταῦθα εἶνε ὁ ἐμπιστος, ὁ δίκαιος, ὁ τίμιος διαχειριστὴς τοῦ χρήματος καὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὡς ἐν Λουκ. 12 : 42 καὶ 19 : 17, «ἄδικος» δέ εἶνε ὁ ἀνέντιμος διαχειριστὴς. Ἐπίσης νομίζουν, ὅτι τὸ «οὖν» εἶνε συμπερασματικόν, τὸ «ἀληθινός» ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, καὶ τὸ «πιστεύω» σημαίνει «ἐμπιστεύομαι». Οὕτω δέ εἰς τὸ χωρίον δίδουν τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ ἐμπιστος εἰς τὰ ἐλάχιστα, ὅποια εἶνε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, εἶνε ἐμπιστος καὶ εἰς τὰ πολλά, ὅποια εἶνε τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ δέ ἄδικος ἢ ἀνέντιμος εἰς τὰ ἐλάχιστα, τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, εἶνε ἄδικος καὶ ἀνέντιμος καὶ εἰς τὰ πολλά, τὰ ἐπουράνια ἀγαθὰ. Ἐάν λοιπὸν δέν ἐφάνητε ἐμπιστοὶ εἰς τὸν ἄδικον μαμωνᾶν, τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ ποῖος θὰ ἐμπιστευθῆ εἰς σᾶς; Καὶ ἐάν δέν ἐφάνητε ἐμπιστοὶ εἰς τὰ ξένα ἀγαθὰ, τὰ ἐπίγεια δηλαδή, τὰ ὅποια εἶνε προσωρινὰ καὶ ἀφαιροῦνται, τὰ ἰδικὰ σας ἀγαθὰ, τὰ ἐπουράνια δηλαδή, τὰ ὅποια εἶνε μόνιμα καὶ ἀναφαίρετα, ποῖος θὰ δώσῃ εἰς σᾶς;

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἔννοια, τὴν ὁποῖαν οἱ ἐρμηνευταὶ δίδουν εἰς τὸ χωρίον, δέν εἶνε ὀρθὴ διὰ τέσσαρας κυρίως λόγους.

1. Ὁ Nestle προτιμᾷ τὴν γραφὴν ἡμέτερον.

Πρώτον, διά τὰ ἐπουράνια ἀγαθὰ δέν ὑπάρχει θέμα ἐμπίστου ἢ ἀδίκου διαχειριστοῦ.

Δεύτερον, διά τόν ἐπουράνιον πλούτον ὁ Χριστός δέν θά ἔθετε τὰ ἐρωτήματα «τίς πιστεύσει;» καί «τίς δώσει;», εἰς τὰ ὁποῖα ὡς ἀπάντησις ἐννοεῖται «οὐδεῖς». Διότι τό «τίς» καί τό «οὐδεῖς» προϋποθέτουν πολλούς (Τίς ἐκ τῶν πολλῶν; Οὐδεῖς ἐκ τῶν πολλῶν), ἐνῶ τήν δυνατότητα τῆς χορηγήσεως τοῦ ἐπουρανοῦ πλούτου δέν ἔχουν πολλοί, ἀλλ' εἰς μόνον, ὁ Θεός. Ἐάν ἐπρόκειτο περί τοῦ ἐπουρανοῦ πλούτου, τὰ ἐν λόγῳ ἐρωτήματα θά διευτυπῶντο ἄλλως: «Πῶς ὁ Θεός πιστεύσει;», «Πῶς ὁ Θεός δώσει;».

Τρίτον, ἀφοῦ ὑπό τῶν ἐρμηνευτῶν τό «πιστός» ἐκλαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἐμπιστος, δίκαιος, ἐντιμος», ἡ φράσις «εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιστοί οὐκ ἐγένεσθε» περιέχει ἀντίφασιν· ἡ ἐννοια τοῦ «ἐμπίστου, δικαίου, ἐντίμου» ἀντιφάσκει πρὸς τήν ἐννοια «τοῦ ἀδίκου μαμωνᾷ». Διά «τοῦ ἀδίκου μαμωνᾷ» δέν δύναται τις νά εἶνε «ἐμπιστος, δίκαιος, ἐντιμος».

Τέταρτον, τό ἐξεταζόμενον χωρίον συνάπτεται στενωῶς κατ' ἐννοια πρὸς τὰ προηγουμένα λόγια τοῦ Χριστοῦ (στίχ. 1 - 9). Ὁ Χριστός προηγουμένως εἶπε τήν παραβολήν περί «τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας», τόν ὁποῖον ὁ κύριός του ἐπήνεσε, διότι ἐνήργησεν εὐφυῶς· χαρίζων ξένα ἀγαθὰ, ἀγαθὰ τοῦ κυρίου του, εὐηργέτησε τούς χρεωφειλέτας τοῦ κυρίου του, διά νά δεχθοῦν αὐτόν εἰς τούς οἴκους των, ὅταν θά ἀπεμακρύνετο ἐκ τῆς διαχειρίσεως (στίχ. 1 - 8). Μετά δέ τήν παραβολήν ὁ Ἰησοῦς προέτρεψεν εἰς μίμησιν τοῦ ἀδίκου μέν, ἀλλ' εὐφυοῦς οἰκονόμου: «Κἀγὼ ὑμῖν λέγω· ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾷ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς» (στίχ. 9). Διά τοῦ λόγου τούτου ὁ Χριστός προτρέπει εἰς ἐλεημοσύνην ἔστω καί ἐκ τοῦ ἀδίκου μαμωνᾷ. Καί ἐν συνεχείᾳ δέ, εἰς τό ἐξεταζόμενον χωρίον, τό θέμα εἶνε ἡ ἐλεημοσύνη ἐκ τῶν ὀλίγων καί ἐκ τῶν πολλῶν καί ἐκ «τοῦ ἀδίκου μαμωνᾷ», ὡς καί τό ἀντίθετον τῆς ἐλεημοσύνης, ἡ σκληρότης, ὅχι δέ ἡ ἐμπιστος, δικαία καί τιμία διαχειρίσις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐννοια τῆς ἐλεημοσύνης περιέχεται εἰς τό «πιστός» καί τῆς σκληρότητος εἰς τό «ἀδικος».

Τό «πιστός» ἐνταῦθα σημαίνει «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων». Ὅτι δέ ἡ λέξις αὕτη ἔχει καί τοιαύτην σημασίαν, τοῦτο φαίνεται ἐξ ἑδαφίων, ὁποῖα τὰ ἐξῆς σχολιαζόμενα.

«Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μὴ ἐκλιπέτωσάν σε» (Παροιμ. 3 : 3).

Τὸ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεημοσύνη» καὶ δύναται νά μεταφρασθῇ «φιλανθρωπία».

«Ὁ ἀτιμάζων πένητα ἀμαρτάνει, ἐλεῶν δέ πτωχοὺς μακαριστός. Πλανώμενοι τεκταίνουσι κακά, ἔλεον δέ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσι ἀγαθοί. Οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ πίστιν τέκτονες κακῶν, ἐλεημοσύνη δέ καὶ πίστις παρά τέκτοσιν ἀγαθοῖς» (Παροιμ. 14 : 21 - 22 κατὰ τοὺς Ο΄. Πρβλ. Μασοριτικόν).

Ἐν τῇ προτάσει, «Οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ πίστιν τέκτονες κακῶν», τὸ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἔλεος». Ἐπίσης τὸ «πίστις» εἶνε ἀντίστοιχον καὶ συνώνυμον πρὸς τὸ «ἀλήθεια» τῆς προηγουμένης προτάσεως, «ἔλεον δέ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσι ἀγαθοί»¹. Τὸ δέ «ἀλήθεια» ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἔλεος». Ὡς δέ ἀλλαγῶν δεικνύομεν, πολλακίς «ἀλήθεια» ὀνομάζεται τὸ καλόν, ἡ καλωσύνη, τὰ καλά καὶ τὰ φιλάνθρωπα ἔργα (Ἰδέ σελ. 106 - 112). Τὸ δέ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεημοσύνη».

«Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις ἀποκαθαίρονται ἀμαρτία» (Παροιμ. 15 : 27α κατὰ τοὺς Ο΄. Πρβλ. Μασοριτικόν, 16 : 6).

Τὸ «πίστις» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸ «ἐλεημοσύνη». Καὶ ἀλλαγῶν ἡ Γραφή λέγει, ὅτι αἱ ἐλεημοσύνη ἢ φιλάνθρωπία καθαρίζουσι καὶ λυτρῶνουσι ἐξ ἀμαρτιῶν (Δαν. 4 : 24[27], Λουκ. 11 : 41).

«Καὶ Κύριος ἐπιστρέψει ἐκάστῳ κατὰ τὰς δικαιοσύνας αὐτοῦ καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὡς παρέδωκέ σε Κύριος σήμερον εἰς χεῖράς μου καὶ οὐκ ἠθέλησα ἐπενεγκεῖν χεῖρά μου ἐπὶ χριστὸν Κυρίου» (Α΄ Βασ. 26 : 23).

Τὸ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δικαιοσύνη», τὸ ὁποῖον σημαίνει «καλωσύνη, φιλάνθρωποι πράξεις». Ὁ Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἐν τῷ χωρίῳ, ἔδειξε καλωσύνην καὶ φιλάνθρωπιαν πρὸς τὸν διώκτην του Σαοὺλ. Διὸ καὶ λέγει, ὅτι ὁ Κύριος θά ἀνταμείψῃ ἕκαστον συμφώνως πρὸς «τὰς δικαιοσύνας καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ», ἤτοι τὰς καλωσύνας καὶ τὴν φιλάνθρωπιαν αὐτοῦ.

1. Μετὰ τὴν πρότασιν «ἔλεον δέ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσι ἀγαθοί» ἡ ἐπομένη πρότασις κανονικῶς θά ἔπρεπε νά εἶνε, «Οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ ἀλήθειαν τέκτονες κακῶν». Ἄλλ' εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν, ἀντὶ νά εἴπῃ «ἀλήθειαν», λέγει «πίστις» χάριν ἐναλλαγῆς καὶ ποικιλίας.

«Εὐθύς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, καί πάντα τά ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει· ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν, τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ» (Ψαλμ. 32[33] : 4 - 5).

Καὶ ἐνταῦθα «πίστις», ὡς δεικνύουν τά συμφραζόμενα, εἶνε τὸ ἔλεος ἢ ἡ φιλανθρωπία. Εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὑπάρχει εὐθύτης καὶ εἰς τά ἔργα τοῦ ἔλεος. Ὁ Κύριος ἀγαπᾷ «ἐλεημοσύνην» καὶ «κρίσιν». Ταῦτα εἶνε συνώνυμα. Διότι «κρίσις» (ἢ «κρίμα»), ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 23 : 23, λέγεται καὶ τὸ ἔλεος ἢ ἡ φιλανθρωπία, (σελ. 34 ἔξ.).

«Καὶ μνηστεύσομαι σε ἑμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς, καὶ μνηστεύσομαι σε ἑμαυτῷ ἐν πίστει» (ᾠσ. 2 : 21 - 22[19 - 20]). Ἴδέ καὶ στίχ. 25(23), «καὶ ἐλεήσω τὴν Οὐκ - ἠλημένην».

Τὸ «πίστις» καθ' ἡμᾶς εἶνε συνώνυμον τῶν «δικαιοσύνη», «κρίμα», «ἔλεος» καὶ «οἰκτιρμοί», τὰ ὁποῖα ἐπίσης εἶνε συνώνυμα («δικαιοσύνη» εἶνε ἢ καλῶσύνη καὶ «κρίμα» (ἢ «κρίσις»), ὡς ἤδη εἶπομεν παραπέμπαντες εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 23 : 23, εἶνε τὸ ἔλεος, ἢ φιλανθρωπία). Ἄρα «πίστις» εἶνε τὸ ἔλεος, ἢ εὐσπλαγχία, ἢ φιλανθρωπία.

«Τὰ ἐλέη Κυρίου, ὅτι οὐκ ἐξέλιπέ με, ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ· μῆνας εἰς τὰς πρωίας ἐλέησον, Κύριε, ὅτι οὐ συνετελέσθημεν, ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ. Καινὰ εἰς τὰς πρωίας, πολλὴ ἢ πίστις σου!» (Θρήν. 3 : 22 - 23 κατὰ τοὺς Ο'. Ἴδέ καὶ τὸ Μασοριτικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε σαφέστερον).

«Τὰ ἐλέη», «οἱ οἰκτιρμοὶ» καὶ «ἡ πίστις» εἶνε συνώνυμα. Οἱ Ἰσραηλιταὶ δὲν κατεστράφησαν τελείως, ὥστε νά ἐκλείψουν ἐκ τῆς γῆς, διότι ὁ Θεὸς ἔδειξεν ἔλεος, οἱ οἰκτιρμοὶ του δὲν ἐξηντλήθησαν, ἀλλ' ἐκάστην πρωίαν ἀνανεώνονται. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης λέγει μετ' ἐμφάσεως πρὸς τὸν Θεόν: «Πολλὴ ἢ πίστις σου!»¹. Ἡ φράσις σημαίνει: Μεγάλῃ ἢ εὐσπλαγχία σου, μεγάλῃ ἢ φιλανθρωπία σου!

Τὴν ἔννοιαν τῆς εὐσπλαγχίας, τῆς φιλανθρωπίας, τοῦ ἐλέους, ἢ λέξις «πίστις» ἔχει ἐπίσης ἐν Ματθ. 23 : 23, Α' Τιμ. 1 : 14 καὶ Γαλ. 5 : 22, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ οὐσιαστικόν «πίστις» σημαίνει «εὐσπλαγχία, φιλαν-

1. Ἡ φράσις αὕτη ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὸ ἐν ὕμνῳ τῆς Μ. Πέμπτης, «Μικρὰν φωνὴν ἀφήκεν ὁ ληστής ἐν τῷ σταυρῷ, μεγάλην πίστιν εὗρεν». Ἡ φράσις «μεγάλην πίστιν εὗρεν» σημαίνει: «μεγάλῃς εὐσπλαγχίας ἔτυχεν, μεγάλῃς φιλανθρωπίας ἐπέτυχεν».

θρωπία, ἐλεημοσύνη», εὐνόητον καθίσταται, ὅτι τὸ ἐπίθετον «πιστός» σημαίνει «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων». Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν εὐρίσκομεν τὸ ἐπίθετον ἐν Παροιμ. 20 : 6 κατὰ τούς Ο΄: «Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνήρ ἐλεήμων, ἄνδρα δὲ πιστόν ἔργον εὐρεῖν». Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: «Ὁ ἐλεήμων ἄνθρωπος εἶνε μεγάλο καὶ πολύτιμον πρᾶγμα, ἀλλ' εἶνε δύσκολον νά εὐρης ἐλεήμονα ἄνθρωπον». Τὸ «πιστός» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων» εὐρίσκομεν ἐπίσης ἐν Α΄ Κορ. 10 : 13, Ἑβρ. 2 : 17, Α΄ Πέτρ. 4 : 19 καὶ Α΄ Ἰωάν. 1 : 9, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Τὸ «ἄδικος» εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου τοῦ Λουκᾶ, ἦτοι εἰς τὴν πρότασιν, «ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν», ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «πιστός». Καὶ ἀφοῦ τὸ «πιστός» σημαίνει «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων», τὸ «ἄδικος» σημαίνει «ἄσπλαγχνος, σκληρός, ἀφιλόανθρωπος, ἀνελεήμων». Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθ. 1 : 19, τὸ «δίκαιος» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος» (Ἰδέ σελ. 13 ἔξ.). Ἄρα τὸ ἀντίθετον αὐτοῦ «ἄδικος» σημαίνει καὶ «ἄσπλαγχνος, σκληρός, ἀφιλόανθρωπος, ἀνελεήμων». Συναφῶς ἐπίσης λέγομεν, ὅτι ἐν Λουκ. 18 : 6 ἡ λέξις «ἀδικία» δέν ἔχει τὴν συνήθη ἔννοιαν, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀσπλαγχνίας καὶ σκληρότητος. Περί τοῦ κριτοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δέν ἤθελε νά δικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀδυνατοῦ καὶ παρακαλοῦσης χήρας ἐναντι τοῦ ἀντιδίκου τῆς, ἡ φράσις «ὁ κριτῆς τῆς ἀδικίας», ἦτοι «ὁ ἄδικος κριτῆς», σημαίνει «ὁ σκληρός, ὁ ἀσπλαγχνος κριτῆς». Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 18 : 6 - 7 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, σελ. 90 ἔξ.

Τὸ «οὐδὲν» δέν εἶνε συμπερασματικόν («λοιπόν»), ἀλλὰ μεταβατικόν, καὶ ἀποδίδεται διὰ τοῦ «δέ», ὅπως καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, π.χ. ἐν 3 : 7, 10 : 2 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικόν κείμενον (Ὁ Nestle ἔχει «δέ»).

Τὸ «ἀληθινός» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἄδικος» τῆς φράσεως «ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ» (ὅπως «τό ὑμέτερον» ἀντιτίθεται πρὸς «τό ἄλλότριον») καὶ σημαίνει «δίκαιος». Παραθέτομεν χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα δέν εἶνε δύσκολον νά καταλάβῃ τις, ὅτι τὸ «ἀληθινός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δίκαιος»:

«Στάθμιον ἀληθινόν καὶ δίκαιον ἔσται σοι, καὶ μέτρον ἀληθινόν καὶ δίκαιον ἔσται σοι» (Δευτ. 25 : 15).

«Θεός, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις· Θεός πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία, δίκαιος καὶ ὄσιος Κύριος» (Δευτ. 32 : 4).

«Καὶ νῦν πολλάί αἱ κρίσεις σου εἰσι καὶ ἀληθινὰ ἔξ ἐμοῦ ποιῆσαι περὶ

τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ τῶν πατέρων μου, ὅτι οὐκ ἐποίησαμεν τὰς ἐντολάς σου» (Τωβ. 3 : 5).

«Οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδέ ἐστι κρίσις ἀληθινή» (Ήσ. 59 : 4).

«Δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν, καὶ πάντα τὰ ἔργα σου ἀληθινά, καὶ εὐθείαι αἱ ὁδοί σου, καὶ πᾶσαι αἱ κρίσεις σου ἀλήθεια» (Δαν. 3, Προσευχὴ Ἀζαρίου καὶ Ὑμνος τῶν Τριῶν, 3).

«Πάντα, ὅσα ἐπήγαγες ἡμῖν, καὶ πάντα, ὅσα ἐποίησας ἡμῖν, ἐν ἀληθινῇ κρίσει ἐποίησας» (Δαν. 3, Προσευχὴ Ἀζαρίου καὶ τῶν Τριῶν, 7).

«Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀληθινά καὶ αἱ τρίβοι αὐτοῦ κρίσεις» (Δαν. 4 : 34).

Τὸ «ἀληθινός» ὡς συνώνυμον τοῦ «δίκαιος» εὐρίσκομεν ἐπίσης ἐν Ἀποκ. 15 : 3, 16 : 7, 19 : 2 καὶ 19 : 11 ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οικείοις τόποις.

Λέγων δέ ὁ Ἰησοῦς «τό ἀληθινόν» ἐννοεῖ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶνε δίκαιον, τὴν δικαίαν περιουσίαν, τὸν δίκαιον πλοῦτον. Αὐτὸ ἐπίσης ἐννοεῖ, ὅταν λέγῃ «τό ὑμέτερον». Εἶνε ὡς ἐάν ἔλεγεν εἰς τοὺς ἄκροατάς του: Τὸ ἀδίκον εἶνε ξένον, τὸ δίκαιον εἶνε ὑμέτερον.

Τὸ «πιστεύω» εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Λουκᾶ δέν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἐμπιστεύομαι», ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ «δίδωμι», ὅπως τὸ σύνθετον «ἐμπιστεύω» ἐν Σοφ. Σειρ. 50 : 24 («ἐμπιστεύσαι μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἦτοι ἄς δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ἔλεός του). Ἄξιον δέ παρατηρήσεως, ὅτι τὸ «πιστεύσει» παραλληλίζεται πρὸς τὸ «δώσει».

Ἡ ἐννοία τέλους τοῦ ὅλου χωρίου εἶνε ἡ ἐξῆς. Ἐπειδὴ πολλοὶ προφασίζονται, ὅτι δέν δύνανται νά κάνουν ἐλεημοσύνην, διότι ἔχουν ὀλίγα, ὁ Χριστός λέγει, ὅτι ὁ ἐλεήμων εἰς τὰ ὀλίγα, αὐτός εἶνε ἐλεήμων καὶ εἰς τὰ πολλά, ὁ δέ ἀνελεήμων εἰς τὰ ὀλίγα, αὐτός εἶνε ἀνελεήμων καὶ εἰς τὰ πολλά. Ἐάν, δι' ἄλλων λόγων, ἐλεῆ τις ἐκ τῶν ὀλίγων, τοῦ ὑστερήματος, ἐλεεῖ καὶ ἐκ τῶν πολλῶν, τοῦ περισσεύματος. Ἄλλ' ἐάν δέν ἐλεῆ ἐκ τῶν ὀλίγων, οὔτε ἐκ τῶν πολλῶν ἐλεεῖ. Ὁ σπλαγγνικός ἄνθρωπος δίδει καὶ ὅταν εἶνε πλούσιος καὶ ὅταν εἶνε πτωχός. Ἐνῶ ὁ ἀσπλαγγνος οὔτε εἰς τὴν μίαν οὔτε εἰς τὴν ἄλλην περιπτώσιν δίδει. Ἐπειδὴ ἐπίσης τὰ πολλά χρήματα ἢ ἀγαθὰ ἐν γένει συνήθως ἀποκτῶνται δι' ἀνεπίμων τρόπων καὶ εἶνε «ἀδίκος μαμωνᾶς», οἱ δέ πολλοὶ οὔτε ἐκ τοῦ ἀδίκου μαμωνᾶ δίδουν ἐλεημοσύνην, δι' αὐτοὺς τοὺς φιλαργύρους (πρβλ. στίχ. 14) ὁ Χριστός λέγει εἰς τοὺς ἄκροατάς του: Ἐάν ἐφείσθητε τῶν ἀδίκων καὶ ξένων ἀγαθῶν καὶ δέν ἐδώσατε ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνην, ποῖος θά δώσῃ εἰς σᾶς τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα θά εἶνε δίκαια καὶ ἰδικά σας, διὰ νά δώσετε, ἐννοεῖται, ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνην; Ἐάν ἐλυπηθῆτε νά δώσετε ἐκ τῶν ἀδίκων καὶ ξένων, πολὺ περισσότερον θά λυπηθῆτε νά δώσετε ἐκ τῶν δικαίων καὶ ἰδικῶν σας. Καὶ πραγματικῶς πολλοὶ λέγουν: «Τὰ ἀγαθὰ εἶνε ἰδικά

μου. Δέν έκλεψα αὐτά. Ἄνήκουν εἰς ἐμέ δικαίως. Καί δέν εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δίδω εἰς ἄλλους». Δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δέν ἐλεεῖ ἐκ τῶν ἀδίκων καί ξένων ἀγαθῶν, δέν δύναται τις νά ἐλπίζῃ, ὅτι θά ἐδιδεν ἐλεημοσύνας, ἐάν ἐχορηγοῦντο εἰς αὐτόν ἀγαθά, τά ὅποια οὕτω θά ἦσαν δίκαια καί ἰδικά του.

Κατά ταῦτα ἡ ὀρθή ἐξήγησις τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 εἶνε:

« Ὁ ἐλεήμων εἰς τά ἐλάχιστα εἶνε ἐλεήμων καί εἰς τά πολλά, ὁ δέ ἀνελεήμων εἰς τά ἐλάχιστα εἶνε ἀνελεήμων καί εἰς τά πολλά. Ἐάν δέ μέ τόν ἀδικον μαμωνᾶν δέν ἐφάνητε ἐλεήμονες, τόν δίκαιον πλοῦτον ποῖος θά χορηγήσῃ εἰς σᾶς; Καί ἐάν μέ τά ξένα δέν ἐφάνητε ἐλεήμονες, τά ἰδικά σας ποῖος θά δώσῃ εἰς σᾶς;».

Λουκ. 17 : 9 - 10

«ΜΗ ΧΑΡΙΝ ΕΧΕΙ Τῷ ΔΟΥΛῷ ΕΚΕΙΝῶ;»

«Μή χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ ὅτι ἐποίησε τά διαταχθέντα; Οὐ δοκῶ. Οὕτω καί ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τά διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν.»

Ἰσχύει ὑπό τήν «χάριν» οἱ ἐξηγηταί ἐννοοῦν τήν εὐχαριστίαν ἢ εὐγνωμοσύνην. Τήν φράσιν, «Μή χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ;» ἐξηγοῦν: Μήπως ὀφείλει χάριν, εὐχαριστίαν, εἰς τόν δούλον ἐκεῖνον; Μήπως χρεωστεῖ εὐγνωμοσύνην εἰς τόν δούλον ἐκεῖνον; Ἄλλ' ἡ ἐξήγησις αὐτή δέν εἶνε ἡ ὀρθή. Διότι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ λόγος εἶνε περὶ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ ἔργα ἐργαζόμενος δι' ἄλλον. Ὁ δέ δι' ἄλλον ἐργαζόμενος κανονικῶς ἀπαιτεῖ ἀνταμοιβήν ἢ μισθόν, ὄχι ἀπλῶς εὐχαριστίαν ἢ εὐγνωμοσύνην. Ἰσχύει ὑπό τήν «χάριν» δέ ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἀκριβῶς ἡ ἀνταμοιβή ἢ ὁ μισθός. Ὅτι δέ ἡ λέξις «χάρις» σημαίνει καί τήν ἀνταμοιβήν ἢ τόν μισθόν, τοῦτο ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 6 : 32 - 34 (Ἰδέ σ. 78 - 79). Ἡ «χάρις» εἶνε ἡ ὀφειλομένη εὐχαριστία ἢ εὐγνωμοσύνη, ἔπειτα δέ γενικῶς ἡ ὀφειλή, τό χρέος, ἢ ἀνταμοιβή, ὁ μισθός. Συνεπῶς ἡ φράσις, «Μή

χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκεῖνος;», σημαίνει: «Μήπως ὀφείλει μισθόν εἰς τόν δούλον ἐκεῖνον;». Κανονικῶς ὁ ἐργάτης εἶνε ἄξιος τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ (Λουκ. 10 : 7, Α' Τιμ. 5 : 18). Ἄλλ' ὁ δούλος ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν, δέν δύναται νά ἀπαιτήσῃ ἀνταμοιβήν ἢ μισθόν. Ὁ δούλος ἔχει καθήκοντα, ὄχι καί δικαιώματα.

Τήν φράσιν «δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν» ἄλλοι ἐξηγοῦν «εἴμεθα ἀχρηστοὶ δούλοι», ἄλλοι «εἴμεθα κοινοὶ δούλοι» καί ἄλλοι «εἴμεθα ἀνάξιοι δούλοι». Σύμφωνος δέ πρὸς τὰ συμφραζόμενα καί ὀρθή εἶνε ἡ τελευταία ἐξήγησις: Ἄφου οἱ δούλοι πράττουν ὅσα διατάσσονται καί εἶνε ὑποχρεωμένοι νά πράξουν, οὐδέν δέ περισσότερον τούτων, δέν ἔχουν δικαίωμα τιμῆς καί μισθοῦ, εἶνε ἀνάξιοι. Τό «ἀχρεῖος» δηλαδή ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἀνάξιος». Ὑπό τοιαύτην δέ ἐννοίαν χρησιμοποιεῖται καί ἐν Β' Βασ. 6 : 22 κατὰ τούς Ο' («καί ἔσομαι ἀχρεῖος ἐν ὀφθαλμοῖς σου», τουτέστι, «ναί, θά γίνω εὐτελής, ἐστερημένος τιμῆς, ἀνάξιος ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου»).

Μεταφράζομεν τό ἐξετασθέν ἐδάφιον:

«Μήπως ὀφείλει μισθόν εἰς τόν δούλον ἐκεῖνον, διότι ἐπραξεν ὅσα διετάχθησαν; Δέν νομίζω. Οὕτω καί σεῖς, ὅταν πράξετε ὅλα ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς σᾶς διαταγαί, νά λέγετε: "Εἴμεθα ἀνάξιοι δούλοι, διότι ἐπράξαμεν ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἤμεθα ὑποχρεωμένοι νά πράξωμεν"».

Οἱ ἄνθρωποι ὡς δούλοι τοῦ Κυρίου ἔχομεν καθήκον νά ἐκτελῶμεν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἡ δέ ἐκτέλεσις τῶν θείων ἐντολῶν δέν συνεπάγεται δικαίωμα νά ἐγείρωμεν ἀξίωσιν πρὸς τόν Θεόν, ὅπως ἀμείψῃ ἡμᾶς. Ὁ Κύριος δέν ἔχει καθήκοντα, ἀλλά δικαιώματα. Ἡ δέ σωτηρία καί ἡ δόξα, τὰ ὁποῖα παρέχει εἰς τούς δούλους του, εἶνε χάρις, δῶρα τῆς εὐσπλαγχνίας του, ὄχι δικαιώματα τῶν δούλων. Ὁ χαρακτηρισμός αὐτῶν ἐν τῇ Γραφῇ ὡς «μισθοῦ», «μισθαποδοσίας» κλπ. εἶνε «κατ' ἄνθρωπον».

«Ο ΚΡΙΤΗΣ ΤΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ»
«ΜΑΚΡΟΘΥΜΩΝ ΕΠ' ΑΥΤΟΙΣ»

«Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει· ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν¹ ἐπ' αὐτοῖς;».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ διὰ τοῦ «ἀκούσατε» ὁ Κύριος προτρέπει τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ, ὄχι νὰ ἀκροασθοῦν λόγους, οἱ ὅποιοι θὰ λεχθοῦν ἐν συνεχείᾳ, ἀλλὰ νὰ προσέξουν εἰς λόγους, οἱ ὅποιοι ἤδη ἐλέχθησαν. Τὸ «ἀκούω» δηλαδὴ ἐνταῦθα δέν σημαίνει «ἀκούω, ἀκροῶμαι», ἀλλὰ «προσέχω, λαμβάνω ὑπ' ὄψιν, σημειῶ καλῶς». Διὰ τοῦτο τὸ «ἀκούσατε» εἶνε καλλίτερον νὰ μεταφράζεται «προσέξατε», ὅπερ ὁμως δέν πράττουν οἱ μεταφρασταί.

Ἡ λέξις «ἀδικία» δέν σημαίνει τὴν ἀδικίαν, ὅπως νομίζουν οἱ ἐξηγηταί. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 1 : 19 ἐδείχθη, ὅτι τὸ ἐπίθετον «δίκαιος» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος» (Ἰδέ σελ. 13 - 15). Τὸ ἀντίθετον «ἀδικος» σημαίνει καὶ «ἀσπλαγχνος». Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τοῦτο ἐν Λουκ. 16 : 10, καθ' ἃ ὑπεστηρίζαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (Ἰδέ σ. 82 ἐξ.). Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ ἐπίθετον «δίκαιος» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος», τὸ δὲ ἀντίθετον «ἀδικος» σημαίνει καὶ «ἀσπλαγχνος», τὸ οὐσιαστικόν «ἀδικία» σημαίνει καὶ «ἀσπλαγχνία, σκληρότης». Ἐν Ψαλμ. 74 : 6 (75 : 5) καὶ 93(94) : 4 «ἀδικία» εἶνε ἢ «σκληρότης». Ἡ φράσις τοῦ πρώτου ἐκ τῶν χωρίων τούτων, «Μὴ λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν», σημαίνει: «Μὴ λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ σκληρότητα, σκληρὰ λόγια» (Πρβλ. Ἰουδ. 15, «Περὶ πάντων τῶν σκληρῶν, ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς»). Τοῦ δευτέρου δὲ χωρίου ἢ φράσις, «φθέγγονται καὶ λαλήσουσιν ἀδικίαν», σημαίνει: «Θὰ ἐκστομίζουν καὶ θὰ λαλοῦν σκληρὰ». Ἦδη δὲ ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ ἐξεταζόμενον χωρίον λέγομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἡ λέξις «ἀδικία» ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀσπλαγχνίας ἢ σκληρότητος. Καὶ συνεπῶς ἡ φράσις τοῦ χωρίου τούτου «ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας», ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν

1. Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ μακροθυμεῖ, τὴν ὁποίαν ὁ Nestle προτιμᾷ.

φράσιν «ὁ ἄδικος κριτής» (ἡ γενική «τῆς ἀδικίας» εἶνε τῆς ιδιότητος), σημαίνει «ὁ ἀσπλαγχνος, ὁ σκληρός κριτής».

Ὁ κριτής ἦτο σκληρός καὶ ἀσπλαγχνος, διότι, μὴ ὑπολογίζων ἀνθρώπους καὶ Θεόν, δέν ἐκάμπτετο ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τῆς χήρας νά ἀποδώσῃ εἰς αὐτήν τό δίκαιόν της, ὅταν δέ ἀπεφάσισε νά πράξῃ τοῦτο, δέν ἐκινήθη ἐξ εὐσπλαχνίας, ἀλλ' ἐκ φιλαυτίας, πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω ὀχλήσεων ὑπὸ τῆς χήρας. Ὅπως δέ θά ἴδωμεν εἰς τὴν συνέχειαν, ἡ ἀσπλαγχνία τοῦ κριτοῦ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν λέξιν «μακροθυμῶν» (ἢ, κατ' ἄλλην γραφήν, «μακροθυμεῖ») ἄλλοι ἐξηγηταὶ δίδουν τὴν ἔννοιαν τῆς μακροθυμίας ἢ ὑπομονῆς καὶ ἄλλοι τῆς ἀναβολῆς καὶ βραδύτητος. Οὕτως εἰς τὸν λόγον, «Ὁ δέ Θεός οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;» δίδουν ἐξηγήσεις, ὅποιαί αἱ ἐξῆς:

«Ὁ δέ Θεός δέν θά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἡμέραν καὶ νύκτα κραυγάζουν πρὸς αὐτόν, ἂν καὶ δεικνύει ὑπομονὴν δι' αὐτούς;».

«Ὁ δέ Θεός δέν θά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἡμέραν καὶ νύκτα κραυγάζουν πρὸς αὐτόν, ἂν καὶ βραδύνει δι' αὐτούς;».

«Ὁ δέ Θεός δέν θά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἡμέραν καὶ νύκτα κραυγάζουν πρὸς αὐτόν; Ἔ' ἀναβάλλῃ ἐπὶ μακρόν τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν;».

Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐξηγήσεων, τό τέλος αὐτῆς ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Θεός δεικνύει ὑπομονὴν διὰ τοὺς ἀσεβεῖς, διὰ νά μετανοήσουν οὗτοι καὶ σωθοῦν. Τό «ἐπ' αὐτοῖς» δηλαδή λέγεται περὶ τῶν ἀσεβῶν, οἱ ὅποιοι ἀδικοῦν τοὺς ἐκλεκτοὺς. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Ἡ σύνταξις τοῦ λόγου καθαρῶς δεικνύει, ὅτι τό «ἐπ' αὐτοῖς» δέν λέγεται περὶ τῶν ἀσεβῶν, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὰ προηγούμενα τῆς φράσεως αὐτῆς λέγεται περὶ «τῶν ἐκλεκτῶν τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ νυκτός». Συντακτικῶς εἶνε πολὺ ἀφύσικον τό «ἐπ' αὐτοῖς» νά ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀντιδίκους τῶν ἐκλεκτῶν.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ἐξηγήσιν, τό τέλος αὐτῆς ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Θεός βραδύνει νά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, διὰ νά δοκιμάζωνται οὗτοι καὶ γίνωνται ἐκλεκτότεροι. Τό «μακροθυμεῖν» δηλαδή ἐκλαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «βραδύνειν». Ἄλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δέν εἶνε ὀρθή διὰ δύο λόγους. Τό «μακροθυμεῖν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «βραδύνειν» θά ἠδύνατο νά χρησιμοποιηθῇ ἐν σχέσει πρὸς κακὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, ὄχι ἀγαθὰ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῶν, ὄχι τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ τὴν δικαίωσιν αὐτῶν.

Δυνάμεθα νά εἴπωμεν, ὅτι ὁ Θεός «μακροθυμεῖ» διὰ τοὺς ἀσεβεῖς,

συγκρατῶν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι «μακροθυμεῖ» καὶ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, ἐπειδὴ δὲν ἀποδίδει τὸ δίκαιον αὐτῶν ἀμέσως. Ἐπίσης τὸ «μακροθυμεῖν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «βραδύνειν» ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει» τοῦ ἐπομένου στίχ. 8. Βραδύτης καὶ ταχύτης δὲν συμβιδάζονται.

Ὡς πρὸς τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν ἐξήγησιν ὁμοῦ παρατηροῦμεν ἐπὶ πλεον, ὅτι τὸ χωρίον δὲν λέγει, «εἰ καὶ μακροθυμεῖ», ὥστε οἱ ἐξηγηταὶ νὰ δύνανται νὰ ἐξηγοῦν, «ἂν καὶ δεικνύει ὑπομονήν», «ἂν καὶ βραδύνει», ἀλλὰ λέγει, «καὶ μακροθυμῶν» (ἢ «καὶ μακροθυμεῖ»), ὅπερ συντακτικῶς εἶνε διάφορον καὶ πρέπει νὰ ἐξηγητῆται διαφόρως.

Ὡς πρὸς τὴν τρίτην δὲ ἐξήγησιν ἔχομεν νὰ εἰπωμεν, ὅτι καὶ δι' αὐτῆς παραβιάζεται ἡ σύνταξις, εἰς μεγαλύτερον μάλιστα βαθμόν. Ἡ ἐξήγησις αὐτὴ θὰ ἠδύνατο συντακτικῶς νὰ εὐσταθήσῃ, ἂν τὸ χωρίον ἔλεγεν: «ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βουόντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ νυκτός; Μακροθυμήσει ἐπ' αὐτοῖς;». Ἀλλὰ τὸ χωρίον δὲν ἔχει τοιαύτην διατύπωσιν. Ἐκτός δὲ τούτου τὸ «μακροθυμεῖν», ἀφοῦ χρησιμοποιεῖται ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ τὸ αἴτημα τῆς δικαιοσεώς των, δὲν δύναται νὰ ἔχη τὴν σημασίαν τοῦ «βραδύνειν», τὴν ὁποίαν θέλει ἡ ἐν λόγῳ ἐξήγησις. Ἦδη περὶ τούτου εἶπομεν τὰ δέοντα κατὰ τὴν κριτικὴν τῆς δευτέρας ἐξηγήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ «μακροθυμεῖν» ἐπίσης ἐκλαμβάνεται ἐσφαλμένως ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «βραδύνειν».

Τὸ «μακροθυμῶ» ἔχει καὶ σημασίαν ἄσχετον πρὸς τὴν ὀργὴν καὶ τὰ προκαλοῦντα ταύτην αἰτία, ἄσχετον δηλαδή πρὸς τὴν συγκράτησιν τῆς ὀργῆς καὶ τὴν ὑπομονήν· σημαίνει καὶ ἀπλῶς «εὐσπλαγχνίζομαι». Αὐτὴ δὲ ἡ σημασία, ἣτις διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐξηγητῶν, λύει τὸ πρόβλημα τῆς φράσεως «καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς». Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἡ ἐν λόγῳ σημασία:

«Διὰ τοῦτο ἐμακροθύμησε Κύριος ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐξέχεεν ἐπ' αὐτοῦς τὸ ἔλεος αὐτοῦ» (Σοφ. Σειρ. 18 : 11).

Εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου τούτου δὲν γίνεται λόγος περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν, τῆς ἀνικανότητος, τῆς βραχύτητος τοῦ βίου, τοῦ θλιβεροῦ τέλους, ἐνὶ λόγῳ τῆς μηδαμινότητος αὐτῶν. Συνεπῶς τὸ «ἐμακροθύμησε» δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ Κύριος συνεκράτησε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ σημαίνει, ὅτι ἠσθάνθη εὐσπλαγχνίαν δι' αὐτοὺς λόγῳ τῆς μηδαμινότητος αὐτῶν, ἐλυπήθη αὐτοὺς διὰ τὴν ματαιότητα καὶ δυστυχίαν αὐτῶν (Πρβλ. Ματθ. 9 : 36, 14 : 14, 15 : 32). Μεταφράζομεν τὸ χωρίον τοῦτο: «Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος εὐσπλαγχνίσθη αὐτοῦς καὶ ἐξέχυσεν εἰς αὐτοὺς τὸ ἔλεος αὐτοῦ».

Πλήν ἐπί ταπεινῷ *μακροθύμησον*, καί ἐπ' ἔλεημοσύνην μή παρελκύσης αὐτόν» (Σοφ. Σειρ. 29 : 8).

Συμφώνως πρὸς τὰ προηγουμένα τοῦ χωρίου τούτου, πολλοὶ ἄνθρωποι δυστροποῦν νά ἐπιστρέψουν εἰς τούς δανειστάς τό δάνειον. Καί ἡ ἐπιστρέφουν αὐτό ἐν μέρει μόνον, ἢ οὐδόλως ἐπιστρέφουν αὐτό, γίνονται δέ καί ὕβρισται καί ἐχθροὶ τῶν δανειστῶν. Καί διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀρνοῦνται νά δώσουν δάνειον καί νά κάνουν τό καλόν. Ἄλλά προκειμένου περὶ τοῦ πτωχοῦ καί δυστυχούς ἀνθρώπου τό χωρίον λέγει, «μακροθύμησον, καί ἐπ' ἔλεημοσύνην μή παρελκύσης αὐτόν». Γίνεται λοιπόν φανερόν, ὅτι τό «*μακροθύμησον*» σημαίνει «νά εὐσπλαγχνισθῆς». Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Ἄλλά τόν πτωχόν νά εὐσπλαγχνισθῆς καί νά μή ἀποφύγῃς νά δώσης εἰς αὐτόν ἔλεημοσύνην».

«Ὁ Θεός, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ, καί συναγωγή κραταιῶν ἐζήτησαν τήν ψυχήν μου καί οὐ προέθεντό σε ἐνώπιον αὐτῶν. Καί σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, *οἰκτίρων* καί *ἐλεήμων*, *μακρόθυμος* καί *πολύελεος* καί *ἀληθινός*. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ καί ἐλέησόν με, δός τό κράτος σου τῷ παιδί σου καί σῶσον τόν υἱόν τῆς παιδίσκης σου» (Ψαλμ. 85[86] : 14 - 16).

Ἐνταῦθα καί ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ Ψαλμῷ οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ Ψαλμωδοῦ, ἀλλά περὶ τῆς δεινῆς καταστάσεως αὐτοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ κινδύνου νά θανατωθῆ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Συνεπῶς τό «μακρόθυμος» δέν ἔχει τήν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Ψαλμωδός ἐπικαλεῖται τήν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἔχει τήν ἔννοιαν, ὅτι ποιεῖται ἐκκλησιν εἰς τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα σῶσῃ αὐτόν κατὰ τήν δεινήν αὐτῆν περίστασιν. Τό «*μακρόθυμος*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*οἰκτίρων*», τοῦ «*ἐλεήμων*», τοῦ «*πολύελεος*» καί τοῦ «*ἀληθινός*», τό ὁποῖον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, τόν πιστόν εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, ἀλλά τόν ἀγαθόν, εὐσπλαγχνον, φιλόανθρωπον, ἀφοῦ «ἀλήθεια» λέγεται καί ἡ ἀγαθότης, ἡ καλωσύνη, τό ἔλεος, ἡ εὐσπλαγχνία, ὅπως ὑποστηρίζομεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 3 : 21 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (Ἰδέ σελ. 106 - 112). Καί ἀλλαχοῦ δέ τό «ἀληθινός» σημαίνει τόν ἀγαθόν, εὐσπλαγχνον, φιλόανθρωπον, ὅπως ἐν Ἐξῆδ. 34 : 6, Α' Ἐσδρ. 8 : 86 (Πρόβλ. στίχ. 75 καί 85).

Ἐδείχθη λοιπόν, ὅτι «*μακροθυμῶ*» σημαίνει καί «*εὐσπλαγχνίζομαι*» καί «*μακρόθυμος*» σημαίνει καί «*εὐσπλαγχνος*», καί δὴ καί ἀσχέτως πρὸς τήν ἔννοιαν τῆς συγκρατήσεως τοῦ θυμοῦ καί τῆς ὀργῆς διὰ τὰς ἁμαρτίας.

Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τοῦ Λουκᾶ τό «*μακροθυμῶ*» χρησιμοποιεῖται ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «*εὐσπλαγχνίζομαι*». Ἡ φράσις «καί *μακροθυμῶν* ἐπ' αὐτοῖς» σημαίνει, «καί *αἰσθάνεται εὐσπλαγχνίαν* δι' αὐτούς, καί *εὐσπλαγχνίζεται* αὐτούς». Τό «καί» τῆς ἐν λόγῳ φράσεως συνδέει τήν φράσιν ταύτην πρὸς τήν προηγουμένην φράσιν «τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν

ἡμέρας καί νυκτός» κατά τήν σχέσιν τοῦ ἀποτελέσματος πρὸς τήν αἰτίαν: Οἱ ἐκλεκτοὶ κραυγάζουν διαρκῶς πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὁ Θεὸς εὐσπλαγχνίζεται αὐτούς ἀκούων τὰς κραυγὰς αὐτῶν.

Οὕτω τὸ χωρίον εἰς «τὸν κριτὴν τῆς ἀδικίας», τὸν ἀσπλαγχνον δηλαδὴ κριτὴν, ἀντιθέτει τὸν «μακροθυμοῦντα» Θεόν, τὸν εὐσπλαγχνον δηλαδὴ Θεόν. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε συντόμως ἡ ἑξῆς: Ἀφοῦ ὁ ἀσπλαγχνος κριτὴς ἐδικαίωσε τὴν χήραν λόγῳ τῶν συχνῶν παρακλήσεών της, πολὺ περισσότερον ὁ εὐσπλαγχνος Θεὸς θά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς του, οἱ ὅποιοι διαρκῶς κραυγάζουν πρὸς αὐτόν καὶ προκαλοῦν τὴν εὐσπλαγχνίαν του.

Κατὰ ταῦτα τὸ Λουκ. 18 : 6 - 7 πρέπει νὰ ἐξηγητῆται:

«Ὁ δὲ Κύριος εἶπε: Προσεξατε τί λέγει ὁ ἀσπλαγχνος κριτὴς. Ὁ δὲ Θεὸς δὲν θά δικαιώσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι κραυγάζουν πρὸς αὐτόν ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ εὐσπλαγχνίζεται αὐτούς;».

Λουκ. 19 : 38

«ΕΙΡΗΝΗ ΕΝ ΟΥΡΑΝῶ»

«Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου.»

*εἰρήνη ἐν οὐρανῶ
καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.»*

Ὁ δοξολογικός οὗτος ὕμνος, ὡς γνωστόν, εἶνε ὁ ὕμνος τοῦ ἐνθουσιώδους πλήθους κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Κατὰ τὴν μορφήν δὲ ὁ ὕμνος εἶνε ὁμοιος πρὸς τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ παρὰ τῷ αὐτῷ εὐαγγελιστῇ (Λουκ. 2 : 14).

Ἐν τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ, ὡς εἶδομεν (σελ. 53 ἑξ.), ὁ ὄρος «εἰρήνη» δὲν ἔχει τὴν βασικὴν καὶ συνήθη σημασίαν, παραλληλίζεται δὲ συνωνυμικῶς πρὸς τὸν ὄρον «εὐδοκία». Οὕτω συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα· ὁ ὄρος «εἰρήνη» δὲν ἔχει τὴν βασικὴν καὶ συνήθη σημασίαν, παραλληλίζεται δὲ συνωνυμικῶς πρὸς τὸν ὄρον «δόξα».

Ὅτι ἐνταῦθα ὁ ὄρος «εἰρήνη» δὲν ἔχει τὴν βασικὴν καὶ συνήθη σημασίαν, τοῦτο δὲν εἶνε δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις. Ἡ φράσις «εἰρήνη ἐν οὐρανῶ» προφανῶς δὲν δύναται νὰ σημαίῃ, «ἅς εἶνε εἰρήνη εἰς τὸν οὐρα-

νόν». Διότι φόβος διασαλεύσεως τῆς τάξεως ἐν οὐρανῷ δέν ὑπάρχει. Ἡ εἰρήνη εἶνε μόνιμος κατάστασις ἐν οὐρανῷ. Ἐπίσης ἡ φράσις «εἰρήνη ἐν οὐρανῷ» δέν δύναται νά σημαίνει, «εἰρήνη εἰς τόν οὐρανόν ἐν σχέσει πρὸς τήν γῆν, συμφιλίωσις τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀγγέλων μετά τῶν ἀνθρώπων». Ἡ διατύπωσις τῆς φράσεως ἀποκλείει τοιαύτην ἔννοιαν, διότι ἐν αὐτῇ οὐδεμία σχέσις πρὸς τήν γῆν ἢ τοὺς ἀνθρώπους φαίνεται. Πιέζουν δέ τήν φράσιν οἱ ἐρμηνευταί, διά νά ἐξαγάγουν τοιαύτην ἔννοιαν. Ἐκτός δέ τούτου, δέν φαίνεται πιθανόν, ὅτι τήν φράσιν «εἰρήνη ἐν οὐρανῷ» ὁ ἀπλοϊκός λαός ἔλεγεν ἐν βαθεῖα θεολογικῇ ἔννοια, ὅποια εἶνε ἡ ἔννοια τῆς συμφιλίωσης τοῦ οὐρανοῦ μετά τῆς γῆς. Διά τῆς φράσεως αὐτῆς ὁ ἀπλοϊκός λαός ἔλεγεν ἀπλοῦν τι καί εὐκόλον πρᾶγμα.

Ὡς ἤδη εἴπομεν, ἐνταῦθα τό «εἰρήνη» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δόξα», καθὼς καί τό «ἐν οὐρανῷ» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐν ὑψίστοις». Τά δύο τελευταῖα κῶλα τοῦ ὕμνου παραλληλίζονται συνωνυμικῶς, ὅπως καί τά δύο τελευταῖα κῶλα τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Λυτρωτοῦ «καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη – ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»).

Ὅτι δέ τό «εἰρήνη» σημαίνει καί «δόξα» ἢ, ἄλλως, «τιμῆ, μεγαλεῖον, μεγαλωσύνη, μεγαλοπρέπεια», τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ πολλῶν χωρίων. Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν σχετικά χωρία.

«Καί Ἰωακείμ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας καί ἡ γερουσία τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ ἤλθον τοῦ θεάσασθαι τά ἀγαθά, ἃ ἐποίησε Κύριος τῷ Ἰσραὴλ, καί τοῦ ἰδεῖν τήν Ἰουδίθ καί λαλήσαι μετ' αὐτῆς εἰρήνην» (Ἰουδίθ 15 : 8).

Ἡ φράσις «λαλήσαι μετ' αὐτῆς εἰρήνην» σημαίνει, «νά λαλήσουν πρὸς αὐτήν λόγους τιμῆς, ἐκτιμήσεως, σεβασμοῦ καί θαυμασμοῦ». Πράγματι δέ, ὡς δεικνύουν τά ἐπόμενα χωρία, τοιούτους λόγους ἐλάλησαν πρὸς τήν Ἰουδίθ οἱ ἐπισκέπται αὐτῆς.

«Καί Φινεές... τρίτος εἰς δόξαν ἐν τῷ ζηλώσει αὐτόν... Διά τοῦτο ἐστάθη αὐτῷ διαθήκη εἰρήνης προστατεῖν ἀγίων καί λαοῦ αὐτοῦ, ἵνα αὐτῷ ἢ καί τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἱερωσύνης μεγαλεῖον εἰς τοὺς αἰῶνας» (Σοφ. Σειρ. 45 : 23 - 24).

Ἐνταῦθα ὁ ὄρος «εἰρήνη» εἶνε σχετικός πρὸς τοὺς ὄρους «δόξα» καί «μεγαλεῖον» καί ἡ φράσις «διαθήκη εἰρήνης» σημαίνει «διαθήκη τιμῆς, τιμητικῆ διαθήκη». Ἡ ἱερωσύνη, ἡ ὅποια ἐδόθη εἰς τόν Φινεές, ἦτο μεγάλο πρᾶγμα, δόξα καί τιμῆ (Πρβλ. Ἐδρ. 5 : 4 - 5, «τὴν τιμὴν», «ἐδόξασε»).

«Ἐξεδυσάμην τὴν στολήν τῆς εἰρήνης, ἐνεδυσάμην δέ σάκκον τῆς δεήσεώς μου» (Βαρ. 4 : 20).

Ἡ στολή τῆς εἰρήνης ἀντιτίθεται πρὸς τόν «σάκκον», ἢ «τὴν στολήν τοῦ πένθους», περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος ἐν Βαρ. 5 : 1. Ἡ στολή τοῦ πένθους εἶνε ταπεινὴ καί ῥακώδης, ἐνῶ «ἡ στολή τῆς εἰρήνης» εἶνε ἔνδο-

ξος, λαμπρά. Ἐντεῦθεν, ὅπως ἐνταῦθα ἀναφέρεται «στολή εἰρήνης», ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται «στολή δόξης» (Σοφ. Σειρ. 6 : 29, 31, 45 : 7, 50 : 11) καί «στολή δοξῶν» (Ἐξόδ. 33 : 5 κατὰ τούς Ο΄). Ἡ παραβολή τῶν φράσεων «στολή εἰρήνης», «στολή δόξης» ἀμέσως δεικνύει, ὅτι «εἰρήνη» σημαίνει «δόξα, λαμπρότης, μεγαλεῖον».

«Ἐκδυσαι, Ἱερουσαλήμ, τήν στολήν τοῦ πένθους καί τῆς κακώσεώς σου καί ἐνδυσαι τήν εὐπρέπειαν τῆς παρά τοῦ Θεοῦ δόξης εἰς τόν αἰῶνα. Περιβαλοῦ τήν διπλοῖδα τῆς παρά τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, ἐπίθου τήν μίτραν ἐπί τήν κεφαλὴν σου τῆς δόξης τοῦ Αἰωνίου. Ὁ γάρ Θεός δεῖξει τῇ ὑπ' οὐρανόν πάσῃ τήν σὴν λαμπρότητα. Κληθήσεται γάρ σου τό ὄνομα παρά τοῦ Θεοῦ εἰς τόν αἰῶνα· Εἰρήνη δικαιοσύνης καί δόξα θεοσεβείας» (Βαρ. 5 : 1 - 4).

Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι εἰς τό τέλος τοῦ χωρίου τούτου (στίχ. 4) «εἰρήνη» καί «δόξα» *παραλληλίζονται*, ὅπως καί εἰς τό ἐρμηνευόμενον χωρίον Λουκ. 19 : 38. Ἐκ τοῦ ὅλου δέ χωρίου τοῦ Βαρούχ δέν εἶνε δύσκολον νά καταλάβῃ τις, ὅτι τό «εἰρήνη» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δόξα», ὅπερ ἀπαντᾷ τρεῖς ἐν τῷ χωρίῳ, τοῦ «εὐπρέπεια» καί τοῦ «λαμπρότης». Τοῦτο δέ γίνεται φανερότερον, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καί τό προηγουμένως σχολιασθέν χωρίον Βαρ. 4 : 20.

«Ἴδού προστίθιμί σε πρὸς τούς πατέρας σου, καί συναχθήσῃ εἰς τόν τάφον σου ἐν εἰρήνῃ» (Δ΄ Βασ. 22 : 20). – «Ἴδού προστίθιμί σε πρὸς τούς πατέρας σου, καί προστεθήσῃ πρὸς τά μνήματά σου ἐν εἰρήνῃ» (Β΄ Παρ. 34 : 28).

Ὁ βασιλεὺς Ἰωσίας, πρὸς τόν ὁποῖον ὁ Θεός ἀπευθύνεται ἐνταῦθα, δέν ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, ἀλλ' ἐν πολέμῳ, τραυματισθεὶς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν Μαγεδδώ καί ἀποθανών (Δ΄ Βασ. 23 : 29 - 30, Β΄ Παρ. 35 : 22 - 24). Συνεπῶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ περὶ ταφῆς τοῦ Ἰωσίου «ἐν εἰρήνῃ» δέν σημαίνει ταφήν ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἐπίσης αὐτός ὁ λόγος δέν σημαίνει, «θά ταφῆς εἰρηνικῶς, διότι δέν θά ἴδῃς τήν μέλλουσαν συμφορὰν τοῦ ἔθνους σου». Τοιαύτη ἐρμηνεία προέρχεται ἐξ ἀμυχανίας καί ἐκδιάζει τήν ἔννοιαν τοῦ λόγου. Ὁ λόγος περὶ ταφῆς «ἐν εἰρήνῃ» σημαίνει ταφήν «ἐν τιμῇ», *μετὰ τιμῶν*. Ἐκεῖνο ἄλλωστε, τό ὁποῖον προέχει προκειμένου περὶ ταφῆς, εἶνε ἡ ἀπόδοσις εἰς τόν νεκρόν τιμῆς. Οὕτω π.χ. περὶ τοῦ βασιλέως Ἐζεκιίου γράφεται: «Καί ἐκοιμήθη Ἐζεκιίας μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ, καί ἔθαψαν αὐτόν ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν Δαυίδ, καί δόξαν καί τιμὴν ἔδωκαν αὐτῷ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ» (Β΄ Παρ. 32 : 33). Περὶ πολλῶν δέ βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἠξιώθησαν ταφῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόν βασιλέα τῆς Βαβυλώνας, ὁ ὁποῖος ἐστερήθη ταφῆς, γράφεται: «Πάντες οἱ βασιλεῖς τῶν ἔθνῶν ἐκοιμήθησαν ἐν τιμῇ, ἄνθρωπος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· σὺ δέ ἠιψήσῃ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος» (Ἠσ. 14 : 18 - 19). Ὁ

Ἰωσίας ἐτάφη «ἐν εἰρήνῃ», ἦτοι ἐν τιμῇ, διότι ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης «ἤγαγον αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ», τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του, «καὶ ἐτάφη μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ πᾶς Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ ἐπένησαν ἐπὶ Ἰωσίαν, καὶ ἐθρήνησεν Ἱερεμίας ἐπὶ Ἰωσίαν, καὶ εἶπαν πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀρχουσαι θρῆνον ἐπὶ Ἰωσίαν ἕως τῆς σήμερον...» (Β΄ Παρ. 35 : 24 - 25).

«Ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφή αὐτοῦ» (Ἦσ. 57 : 2 κατὰ τούς Ο΄).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε: Θά ταφῆ ἐν τιμῇ.

«Τὰ σώματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ζῆ εἰς γενεάς» (Σοφ. Σειρ. 44 : 14).

Ἡ φράσις, «Τὰ σώματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη», βεβαίως δέν σημαίνει, ὅτι ἡ ταφή τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνδρῶν ἐγένετο ἄνευ φιλονεικιῶν καὶ διαπληκτισμῶν. Ἐπίσης δέν σημαίνει, ὅτι ἡ ταφή ἐγένετο ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ποίαν ἰδιαίτεραν σημασίαν θά εἶχεν ἡ ταφή ἐν καιρῷ εἰρήνης; Ἄλλωστε ὠρισμένοι ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνδρῶν δέν ἐτάφησαν ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει: «Τὰ σώματα αὐτῶν ἐτάφησαν ἐν τιμῇ». Τοῦτο δεικνύει τὴν δόξαν τῶν ἐν λόγῳ ἀνδρῶν, ὅπερ δεικνύει καὶ ἡ ἐπομένη φράσις τοῦ χωρίου, «καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ζῆ εἰς γενεάς», καθὼς καὶ ὁ προηγούμενος στίχ. 13 καὶ ὁ ἐπόμενος 15.

«Καὶ ἔδωκαν ἐπιστολάς αὐτοῖς πρὸς αὐτούς κατὰ τόπον, ὅπως προπέμψωσιν αὐτούς εἰς γῆν Ἰούδα μετ' εἰρήνης» (Α΄ Μακ. 12 : 4).

Τὸ «προπέμπειν μετ' εἰρήνης» δέν δύναται νά σημαίη «προπέμπειν εἰρηρικῶς, ἄνευ ἐχθρότητος». Διότι τὸ «προπέμπειν» ἐξάπαντος ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐχθρότητος· «προπέμπειν μετ' ἐχθρότητος» δέν δύναται νά λεχθῆ. Ἄρα τὸ «προπέμπειν μετ' εἰρήνης» σημαίνει «προπέμπειν μετὰ τιμῆς (ἢ, τιμῶν), προπέμπειν τιμητικῶς».

Ἀποδειχθέντος, ὅτι οἱ ὄροι «εἰρήνη» καὶ «δόξα» εἶνε *συνώνυμοι*, ὁ ἐν Λουκ. 19 : 38 ὕμνος δέον νά μεταφρασθῆ οὕτω πως:

«*Εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου·
τιμῆ εἰς τὸν Οὐράνιον¹
καὶ δόξα εἰς τὸν Ὑψιστον¹*».

Τὸ δεύτερον μέλος τοῦ ὕμνου δύναται νά μεταφρασθῆ καὶ οὕτω:
μεγαλωσύνη εἰς τὸν Οὐράνιον.

Σχετικῶς τέλος πρὸς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπεδώσαμεν ἐνταῦθα εἰς τὸν ὄρον «εἰρήνη», ἰδέ καὶ τὰς ἐρμηνείας τῶν χωρίων Πράξ. 15 : 33, Ῥωμ. 2 : 10, Α΄ Κορ. 16 : 11 ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις τοῦ παρόντος διβλίου.

1. Ἡ ἀπόδοσις ἐλευθέρα.

«ΤΑ ΠΡΟΣ ΕΙΡΗΝΗΝ ΣΟΥ»

«Καί ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων ὅτι, εἰ ἔγνωσ καί σύ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου! Νῦν δέ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου».

Ἐνταῦθα ἡ λέξις «*ἡμέρα*» δέν σημαίνει «*ἡμέρα*», ἀλλά «*χρόνος, καιρός*», ὅπως καί ἀλλαχοῦ, π.χ. ἐν Ἦσ. 61 : 2, Ἐβρ. 4 : 7, 8. Ἀπευθυνόμενος ὁ Κύριος πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ καί λέγων, «*καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ*» ἐννοεῖ τὸν ἔσχατον καιρὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ ὁποῖος ἐξικνεῖται μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς πολιορκίας καί καταστοφῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Συνεπῶς ἡ λέξις «*ἡμέρα*» δέν πρέπει νά μένη ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγῆται.

Ἡ λέξις «*εἰρήνη*» ἐπίσης ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει δέν σημαίνει «*εἰρήνη*», ἀλλά «*καλόν*» ἢ «*σωτηρία*». Ὅτι δέ ἡ λέξις αὕτη ἔχει καί τοιαύτας σημασίας, τοῦτο ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14 (σ. 56 - 58). Ὁ Κύριος ἔκλαυσε καί ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὴν πνευματικὴν τύφλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔνεκα τῆς ὁποίας αὕτη δέν ἔβλεπε τὰ πρὸς τὸ καλόν τῆς ἢ τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς καί τὴν ἐπερχομένην συμφοράν. Συνεπῶς καί ἡ λέξις «*εἰρήνη*» δέν πρέπει νά μένη ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγῆται.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Καί καθὼς ἐπλησίασε καί εἶδε τὴν πόλιν, ἔκλαυσε δι' αὐτὴν καί εἶπεν: Ἐάν ἐγνώριζες καί σύ, ἔστω καί κατ' αὐτόν τὸν καιρὸν σου, τὰ πρὸς τὸ καλόν σου! Ἀλλὰ τώρα εἶνε κρυμμένα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν σου».

1. Ἡ τὰ πρὸς σωτηρίαν σου.

Λουκ. 24 : 36

«ΕΣΤΗ ΕΝ ΜΕΣΩ ΑΥΤΩΝ»
«ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ»

«Ταῦτα δέ αὐτῶν λαλούντων αὐτός ὁ Ἰησοῦς
ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη
ὑμῖν»¹.

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταὶ τὸ «ἔστη» ἐξηγοῦν «ἐστάθη», ὅπως ἐν Ἰωάν. 20 : 19, 26. Ἄλλ' εἰς τὰ χωρία ταῦτα προηγείται ἀντιστοίχως τὸ «ἦλθεν» καὶ τὸ «ἔρχεται», ὁπότε ἡ ἐξήγησις τοῦ «ἔστη» διὰ τοῦ «ἐστάθη» εἶνε φυσικωτάτη («Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον», τουτέστιν, Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον. – «Ἐρχεται ὁ Ἰησοῦς... καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον», τουτέστιν, Ἐρχεται ὁ Ἰησοῦς... καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον). Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τοῦ «ἔστη» δέν προηγείται τὸ «ἔρχεσθαι». Δι' αὐτόν δέ τόν λόγον ἡ ἐξήγησις τοῦ «ἔστη» διὰ τοῦ «ἐστάθη» εἶνε ἀπότομος καὶ ἀφύσικος. Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τὸ «ἔστη» σημαίνει «ἐνεφανίσθη, ἐπαρουσιάσθη». Τὸ «ἰστάναι» δηλαδή ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐμφανίζειν, παρουσιάζειν». Τοιαύτην δέ σημασίαν ἔχει προφανῶς καὶ ἐν Πράξ. 6 : 13, 24 : 20. Ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παραπέμπομεν εἰς τὸ Γεν. 41 : 46 («ἔστη ἐναντίον Φαραώ» = ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Φαραώ). Τὸ «ἔστη» σημαίνει «ἐνεφανίσθη, παρουσιάσθη» καὶ ἐν Ἰωάν. 21 : 4, ὡς ἐρμηνεύομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (σελ. 125).

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» ἐπίσης, ὡς χαιρετισμός καὶ εὐχή ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει χρησιμοποιούμενος, ἔχει εὐρυτάτην ἔννοιαν, σημαίνει πᾶν ἀγαθόν, καὶ διὰ τοῦτο δέν πρέπει νά παραμένῃ ἀμετάφραστος, ὡς συμβαίνει, ἀλλὰ νά μεταφράζεται «εὐλογία». Ἴδὲ σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Μαθθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Ἐνῷ δέ ἔλεγον αὐτὰ, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ἐνεφανίσθη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει εἰς αὐτούς· εὐλογία εἰς σᾶς».

1. Ὁ Nestle ἔχει: Ταῦτα δέ αὐτῶν λαλούντων αὐτός ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν.

«ΟΥΤΟΣ ΗΝ ΕΝ ΑΡΧΗ...»

«Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν»

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ ὁ θεολόγος Ἰωάννης διὰ τριῶν προτάσεων διακηρύσσει τρεῖς μεγάλας ἀληθείας περὶ τοῦ Λόγου, ὅτι δηλαδή ὁ Λόγος ἦτο «ἐν ἀρχῇ», «πρὸς τὸν Θεόν» καὶ «Θεός». Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ στίχῳ λέγει περὶ τοῦ Λόγου· «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν».

Μετὰ τὸν πρώτον στίχον ὁ δεύτερος στίχος, ὁμοίως πρὸς τὸν πρώτον, ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται περιττός. Διευτυώθησαν δὲ περὶ αὐτοῦ τρεῖς γνώμαι.

Κατὰ τὴν πρώτην γνώμην ὁ δεύτερος στίχος ἀποτελεῖ παλιλλογίαν λόγῳ ἀγραμματωσύνης τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Ὁ εὐαγγελιστής, εἶπαν, ἔχει μὲν μεγάλα καὶ ὑψηλά νοήματα, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις του εἶνε ταπεινὴ καὶ ἀδεξία, ὅπως ὄλων τῶν ἀγραμμάτων καὶ ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι λέγουσιν «τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια». Ἀποκρούομεν τὴν γνώμην ταύτην, διότι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὅπερ ἐδίδαξε τοὺς Ἀποστόλους τὰ ἀνυπέροβλητα καὶ ἀφθαστα νοήματα, ἐδίδαξεν αὐτοὺς καὶ γλώσσας. Ἀφοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα ἐδίδαξε τὸν Ἰωάννην τὴν Ἑλληνικὴν, θά εἶνε ἀφελές, ἂν μὴ καὶ ἀσεβές, νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐδίδαξε τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ἀγράμματον μορφήν της.

Κατὰ τὴν δευτέραν γνώμην ὁ ἐν λόγῳ στίχος εἶνε σκόπιμος ἐπανάληψις. Τὸ ἐπαναλαμβανόμενον ἐκ τοῦ πρώτου στίχου τίθεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν χρόνῳ συντελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λόγου δημιουργίαν καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, περὶ ὧν ὁ λόγος εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους. Ἡ γνώμη αὕτη ἀπορρίπτεται ὡς ἐξεζητημένη. Ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ πρόθεσις διὰ τὴν εἰρημένην ἀντίθεσιν οὐδὲν φάνεται.

Κατὰ τὴν τρίτην γνώμην ὁ δεύτερος στίχος εἶνε σύνοψις ἢ ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου στίχου. «Εἰπὼν, ὅτι αἰεὶ ἦν, καὶ ὅτι ἀχώριστος τοῦ Πατρὸς ἦν, καὶ ὅτι Θεὸς ἦν, ἀνεκεφαλαιώσατο συντόμως ὁμοῦ καὶ θαυμασίως... σύνοψιν ἡμῖν θεολογίας περὶ τοῦ Υἱοῦ παρασχόμενος», λέγει ὁ Ζυγαθηνός. Ὁμοίως κατὰ τὸν Godet ὁ εὐαγγελιστής «συγκεφαλαιοῖ τὰς εἰς τὰς τρεῖς προσηγηθείσας φράσεις διακηρυχθείσας ἀληθείας καὶ εἰδικώτερον τὸ “καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος”». Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἀπορρίπτεται διὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον· εἶνε ἀπίθανον ὅτι μετὰ ἓνα μόνον στίχον ὁ εὐαγγελιστής συνοψίζει. Σύνοψις πολλῶν στίχων εἰς ἓνα εἶνε νοητὴ. Ἀλλὰ

σύνοψις ενός μικροῦ καὶ περιεκτικοῦ στίχου εἰς ἕνα ἄλλον στίχον δέν εἶνε νοητή. Δεύτερον· Ἐκ τῶν τριῶν ἀληθειῶν τοῦ πρώτου στίχου, καθ' ἃς ὁ Λόγος ἦτο «ἐν ἀρχῇ», «πρὸς τὸν Θεόν» καὶ «Θεός», ἡ τελευταία ἀλήθεια, ρητὴ διακήρυξις τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου, εἶνε ἡ σπουδαιότερα. Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα αὐτὴ ἀλήθεια, παρὰ τὸν ἀντίθετον ἰσχυρισμόν, δέν περιέχεται εἰς τὴν ὑποτιθεμένην σύνοψιν ἢ ἀνακεφαλαίωσιν. Περιέχονται μόνον αἱ δύο ἄλλαι ἀλήθειαι. Ἡ ἀντωνυμία «Οὗτος» δέν ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀλήθειαν τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου. Διότι αὐτὴ ἀναφέρεται ἀπλῶς εἰς τὸ ὄνομα «ὁ Λόγος», ὄχι «ὁ Θεός Λόγος». Διότι τοιοῦτον ὄνομα δέν προηγῆθη. Δέν πρόκειται λοιπὸν περὶ συνόψεως ἢ ἀνακεφαλαιώσεως. Ἄν ὁ εὐαγγελιστὴς ἤθελε νὰ ἐκφέρῃ συντομώτερον τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου στίχου, δέν θὰ ἔγραφεν, «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν», ἀλλὰ θὰ ἔγραφεν, «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ, πρὸς τὸν Θεόν καὶ Θεός».

Καθόσον γνωρίζομεν, ὁ ἀληθὴς νοῦς τοῦ Ἰωάν. 1 : 2 διέφυγε μέχρι σήμερον τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐρμηνευτῶν. Ὁ στίχος οὔτε περιττός εἶνε, οὔτε ἐπαγαληπτικός ἐννοιῶν τοῦ προηγουμένου στίχου ἐπὶ σκοπῷ ἀντιθέσεως πρὸς ἐννοίας ἐπομένων στίχων, οὔτε περιληπτικός τοῦ προηγουμένου, ἀλλ' εἶνε ἐμφατικός. Ἡ ἐμφασίς κεῖται ἐπὶ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ στίχου, ἦτοι τῆς ἀντωνυμίας «Οὗτος». Ἡ ἀντωνυμία εἶνε ἐνταῦθα ἐμφατικὴ ὡς εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων π.χ. ἰδέ Ματθ. 3 : 17· Μάρκ. 3 : 35 (Πρβλ. Ματθ. 12 : 50, ἐνθα χρησιμοποιεῖται ἡ ἀντωνυμία «αὐτός»)- Ἰωάν. 1 : 30, 33, 34· 6 : 27, 29, 50, 58· Α' Ἰωάν. 2 : 22· 5 : 20· Β' Ἰωάν. 7.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἀληθὴς νοῦς τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου τοῦ Ἰωάννου εἶνε· «Αὐτός ἦτο ἐν ἀρχῇ παρὰ τῷ Θεῷ». Ἡ ἀπλούστερον· «Αὐτόν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεός μαζί του». Ὁ Λόγος ἦτο ἐξ ἀρχῆς, ὅπως ὁ Θεός Πατήρ, ἀχρόνως καὶ προαιωνίως γεννηθείς, καὶ ἦτο ὁμοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός, διότι εἶνε πρόσωπον τῆς τάξεως τοῦ Θεοῦ Πατρός, καί, ἵνα ἐκφρασθῶμεν ὅπως οἱ μυστικοὶ θεολόγοι, εἶνε μέλος τῆς τριμελοῦς Θείας Οἰκογενείας. Ἄν ὁ Λόγος ἦτο κτίσμα, ἄγγελος, δέν θὰ ἦτο «ἐν ἀρχῇ» καὶ δέν θὰ ἦτο «πρὸς τὸν Θεόν», ἀλλὰ «πρὸς τοὺς ἀγγέλους», μέλος τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγγέλων. Ὁ ἐμφατικός στίχος τοῦ εὐαγγελιστοῦ περὶ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν Παροιμ. 8 : 30 ἐμφατικὴν φράσιν τῆς ἐνυποστάτου Σοφίας περὶ ἑαυτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεόν πρό καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Δημιουργίας· «Ἐγὼ ἤμην ἢ προσέχαιρεν (ὁ Θεός Πατήρ)». Ἐγὼ, ἡ ἐνυπόστατος Σοφία, ἤμουν ἐκεῖνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχαιρεν ὁ Θεός Πατήρ. Ἐμὲ εἶχεν ὁ Θεός Πατήρ ὡς χαρὰν του. Ἰδέ καὶ τὴν συνάφειαν τῆς εἰρημένης φράσεως τῶν Παροιμιῶν καὶ πρβλ. αὐτὴν πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ ἐρμηνευομένου χωρίου τοῦ Ἰωάννου.

Δέον τέλος νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ ἐμφατικός τρόπος, καθ' ὃν ἐκφράζεται ὁ εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ Λόγου (Αὐτός ἦτο ἐν ἀρχῇ παρὰ τῷ Θεῷ, - ὄχι ἄλ-

λος), δέν αποκλείει τήν παρά τῷ Θεῷ ἐν ἀρχῇ ὑπαρξίν καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί τοῦτο, ὄχι μόνον διότι ἐν προκειμένῳ ἐξαίρεται ὁ Λόγος εἰδικῶς, ἀλλά καί διότι ἡ ἀντίθεσις εἶνε πρὸς τὰ κτίσματα· ἐν ἀρχῇ παρά τῷ Θεῷ ἦτο ὁ Λόγος μόνον, ἐκ τῶν κτισμάτων οὐδέν ἦτο. Διὸ ἐν συνεχείᾳ ὁ εὐαγγελιστὴς τονίζει, ὅτι πάντα τὰ κτίσματα ἐγένοντο διὰ τοῦ Λόγου. Διὰ τοὺς αὐτοὺς θεβαίως λόγους δέν αποκλείει τὸν τρίτον τῆς Θεότητος καί ὁ ἔμφατικός τρόπος, καθ' ὃν ἐκφράζεται ἡ Σοφία εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον Παροιμ. 8 : 30 (Ἐγὼ ἤμουν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχαιρεν, – ὄχι ἄλλος).

Ἡ περίπτωσις τοῦ σταθεροῦς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων παρερμηνευομένου χωρίου Ἰωάν. 1 : 2 δημιουργεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑποψίαν, ὅτι καί ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς παρερμηνεύονται, ἐπειδὴ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐρμηνευτῶν διαφεύγει ἡ ἔμφασις ἐνίων λέξεων, ἢ καί ἐπειδὴ οἱ ἐρμηνευταὶ θέτουν τὴν ἔμφασιν ἄλλοῦ καί ὄχι ὅπου θέλουν αὐτὴν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς. Ἐάν ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσωμεν τὰ ἱερά κείμενα προφερόμενα ὑπὸ τῶν θεοπνευστων συγγραφέων των, ὁ τονισμὸς καί ὁ χρωματισμὸς τῶν λέξεων κατὰ τὴν προφορὰν θά συνετέλουν εἰς τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ χωρίων.

Μεταφράζομεν τὸ ἐξετασθὲν χωρίον Ἰωάν. 1 : 2:

«*Αὐτός ἦτο ἐν ἀρχῇ παρά τῷ Θεῷ*¹».

Ἰωάν. 3 : 17 - 19

«ΚΡΙΝΕΙΝ» – «ΚΡΙΣΙΣ»

«*Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς».*

Εἰς τὸ παρὸν χωρίον δέν ἀποδίδεται ἐπιτυχῶς ἡ ἔννοια τοῦ «κρίνω» καί εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ,

1. Ἡμαζὶ μέ τὸν Θεόν.

ὡς καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «κρίσις». Τό «κρίνω» ἐνταῦθα δέν σημαίνει «κρίνω» ἢ «δικάζω» ἢ «καταδικάζω», ὡς νομίζεται, ἀλλ' εἶνε ἀντίθετον τοῦ «σφίζω», στίχ. 17, ταυτόσημον τοῦ «ἀπόλλυμι», στίχ. 15' καὶ 16, καὶ σημαίνει «τιμωρῶ, καταστρέφω», ὅπερ εἶνε περισσότερον τοῦ «καταδικάζω». Διότι «καταδικάζω» σημαίνει «ἐκδίδω καταδικαστικὴν ἀπόφασιν», ἐνῶ «τιμωρῶ, καταστρέφω» σημαίνει «ἐνεργῶ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν». Ὅμοίως «κρίσις» δέν σημαίνει «καταδικαστικὴ ἀπόφασις» ἢ «αἰτία τῆς καταδίκης», ὡς νομίζεται, ἀλλὰ σημαίνει «τιμωρία, καταστροφή». Αὐτὴ δέ ἡ «κρίσις», ἦτοι «τιμωρία, καταστροφή», τοῦ ἀπίστου ἀνθρώπου ὡς αἰτίαν μὲν ἔχει ἀκριβῶς τό ὅτι δέν ἐπίστευσεν («ἤδη κέκριται, ὅτι μή πεπίστευκε κλπ.»), ἔγκειται δέ εἰς τοῦτο, «ὅτι τό φῶς ἐλήλυθεν εἰς τόν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τό σκότος ἢ τό φῶς», ὅτι δηλαδή, ἐνῶ τό φῶς ἀνέτειλεν, αὐτοὶ προετίμησαν νά παραμείνουν εἰς τό σκότος. Ἡ παραμονή των εἰς τό σκότος εἶνε τιμωρία, αὐτοτιμωρία.

Τό «κρίνω» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «τιμωρῶ» εὐρίσκομεν εἰς πολλά χωρία τῆς Γραφῆς. Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν ὠρισμένα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης:

«Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ κρίνεις ἐν αὐτοῖς; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἰσχύς τοῦ ἀντιστῆναι πρὸς τό πλῆθος τό πολύ τοῦτο τό ἐλθόν ἐφ' ἡμᾶς» (Β' Παρ. 20 : 12).

Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Κύριε Θεέ ἡμῶν, δέν θά φέρῃς συμφοράν εἰς αὐτούς, δέν θά τιμωρήσῃς αὐτούς; Διότι ἡμεῖς δέν ἔχομεν τὴν δύναμιν νά ἀντιμετωπίσωμεν τό μέγα τοῦτο πλῆθος, τό ὅποιον ἐπέδραμεν ἐναντίον ἡμῶν.

«Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα, συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν» (Ψαλμ. 109|110| : 6).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε: Θά ἐνεργήσῃ τιμωρητικῶς εἰς τὰ ἔθνη, θά γεμίσῃ τὴν γῆν ἐκ τῶν πτωμάτων, θά συντρίψῃ κεφαλὰς πολλῶν.

«Ὅτε γάρ ἐπειράσθησαν, καίπερ ἐν ἐλέει παιδευόμενοι, ἔγνωσαν πῶς ἐν ὀργῇ κρινόμενοι ἀσεβεῖς ἐβασανίζοντο» (Σοφ. Σολ. 11 : 9).

Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Ὅταν οἱ Ἰσραηλίται ἐδοκιμάσθησαν διὰ τῆς δίψης, ἂν καὶ ἐδοκιμάζοντο μετὰ ἐλέους, ἔμαθον, πῶς ἐβασανίζοντο οἱ ἀσεβεῖς, οἱ ὅποιοι ἐτιμωροῦντο μετ' ὀργῆς.

«Κρίνων δέ κατὰ βραχύ, ἐδίδους τόπον μετανοίας» (Σοφ. Σολ. 12 : 10).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε: Τιμωρῶν αὐτούς ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐδίδες εἰς αὐτούς καιρὸν μετανοίας.

«Οὔτε Θεός ἐστι πλὴν σου..., ἵνα δείξῃς ὅτι οὐκ ἀδίκως ἔκρινας, οὔτε

βασιλεύς ἢ τύραννος ἀντοφθαλμῆσαι δυνήσεται σοι περὶ ὧν ἐκόλασας» (Σοφ. Σολ. 12 : 13 - 14).

Τό «ἐκρινας» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «ἐκόλασας», ἦτοι ἐτιμώρησες (πρβλ. στίχ. 20 - 21, ὅπου τό «ἐκρινας» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «ἐτιμώρησας»).

«Ἐγὼ Κύριος λελάληκα, καὶ ἤξει καὶ ποιήσω, οὐ διαστελῶ οὐδέ μὴ ἐλεήσω· κατὰ τὰς ὁδοὺς σου καὶ κατὰ τὰ ἐνθυμήματά σου κρινῶ σε, λέγει Κύριος. Διὰ τοῦτο ἐγὼ κρινῶ σε, κατὰ τὰ αἵματά σου καὶ κατὰ τὰ ἐνθυμήματά σου κρινῶ σε, ἡ ἀκάθαρτος, ἡ ὄνομαστή καὶ πολλή τοῦ παραπικραίνειν» (Ἰεζ. 24 : 14 κατὰ τοὺς Ο'. Ἴδὲ καὶ Μασσοριτικόν).

Ὁ Θεὸς ἐνταῦθα ἀπειλεῖ, ὅτι θά ἐκτελέσῃ («ποιήσω») καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Ἔρα τό «κρινῶ» σημαίνει «θά τιμωρήσω» (Ἴδὲ καὶ Ἰεζ. 7 : 5 [4], 11 : 10, 11, 21 : 30, 35 : 11, 36 : 19, 38 : 22).

«*Σύντριψον* τὴν παρεμβολὴν ταύτην ἐνώπιον ἡμῶν σήμερον... καὶ κρινῶν αὐτόν κατὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ» (Α' Μακ. 7 : 42).

Τό «*σύντριψον*» δεικνύει, ὅτι τό «κρινῶν» σημαίνει «πάταξον, τιμώρησον».

Ἐπίσης τό «κρίσις» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «τιμωρία» εὐρίσκομεν εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν χωρίων τῆς Γραφῆς. Παραθέτομεν δὲ καὶ σχολιάζομεν ὠρισμένα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης:

«Καλῶς σὺν ποιήσετε μὴ προσχησάμενοι τοῖς ὑπὸ Ἄμάν Ἀμαδάθου ἀποσταλεῖσι γράμμασι διὰ τὸ αὐτόν τὸν ταῦτα ἐξεργασάμενον πρὸς ταῖς Σούσων πύλαις ἐσταυρῶσθαι σὺν τῇ πανοικίᾳ, τὴν κατ' ἀξίαν τοῦ τὰ πάντα ἐπικρατοῦντος Θεοῦ διὰ τὰχους ἀποδόντος αὐτῷ κρίσιν» (Ἐσθ. 8 : 12ρ κατὰ τοὺς Ο').

Ἡ «κρίσις» εἶνε ἡ «τιμωρία», τὴν ὁποίαν, καθὼς ἤρμοζεν, ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἔδωκε ταχέως εἰς τὸν Ἄμάν.

«Φρικτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται» (Σοφ. Σολ. 6 : 5).

Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶνε, ὅτι ὁ Θεὸς θά ἐπέλθῃ ταχέως ὡς φοβερός τιμωρὸς ἐναντίον τῶν κακῶν ἀρχόντων, διότι εἰς τοὺς ἀρχοντας γίνεται σκληρὰ τιμωρία (πρβλ. στίχ. 6, «δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται», οἱ ἰσχυροὶ ἢ ἀρχοντες δηλαδὴ θά τιμωρηθῶν ἰσχυρῶς).

«Διὰ τοῦτο ὡς παισὶν ἀλογίστοις τὴν κρίσιν εἰς ἐμπαιγμὸν ἐπεμψας. Οἱ δὲ παιγνίους ἐπιτιμήσεως μὴ νουθετηθέντες ἀξίαν Θεοῦ κρίσιν πειράσουσιν» (Σοφ. Σολ. 12 : 25 - 26).

Ἡ «κρίσις» καὶ ἡ «ἐπιτίμησις» εἶνε συνώνυμα καὶ σημαίνουν «τιμωρία». Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Διὰ τοῦτο, ὡς ἐάν ἐπρόκειτο περὶ ἀνοήτων παιδων, ἔστειλες εἰς αὐτοὺς ἀστεϊαν τιμωρίαν, μικρὰν δηλαδὴ. Ἄλλ'

αυτοί, επειδή δέν έσωφρονίσθησαν διά τής άστείας *τιμωρίας*, θά δοκιμάσουν τήν άρμόζουσαν *τιμωρίαν* του Θεού.

«*Κρίσις* τῷ Κυρίῳ πρός Ἰούδαν τοῦ ἐκδικῆσαι τόν Ἰακώβ· κατά τάς ὁδοῦς αὐτοῦ καί κατά τά ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ ἀποδώσει αὐτῷ» (ᾠσ. 12 : 3[2]).

«*Κρίσις*» κατά τά συμφραζόμενα εἶνε ἡ ἐκδίκησις ἢ ἀνταπόδοσις κατά τήν ἀμαρτωλήν διαγωγήν, τουτέστιν ἡ *τιμωρία* (Ἰδέ καί ᾠσ. 4 : 1).

«Οὐαί τοῖς ἰσχύουσιν ἐν Ἱερουσαλήμ· οὐ παύσεται γάρ μου ὁ θυμός ἐν τοῖς ὑπεναντίοις, καί κρίσιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ποιήσω» (Ἡσ. 1 : 24 κατά τούς Ο΄. Ἰδέ καί Μασσοριτικόν).

Τό «*κρίσιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ποιήσω*» σημαίνει, «θά ἐκδικηθῶ, θά *τιμωρήσω* τούς ἐχθρούς μου» (Ἰδέ καί Ἡσ. 34 : 5, 8).

«*Κρίσις* ἐρχεται εἰς τήν γῆν Μεισῶρ ἐπί Χελῶν καί Ρεφάς καί Μωφάθ» (Ἱερ. 31[48] : 21).

«*Κρίσις*» εἶνε ἡ καταστροφή, ἡ *τιμωρία*.

«Ὅψονται πάντα τά ἔθνη τήν *κρίσιν* μου, ἣν ἐποίησα, καί τήν χεῖρά μου, ἣν ἐπήγαγον ἐπ' αὐτούς» (Ἱεζ. 39 : 21).

Ἰπό «τήν *κρίσιν*, ἣν ἐποίησα» ἔννοεῖ τήν καταστροφήν, *τήν τιμωρίαν*, τήν ὁποίαν ἐπέφερεν.

«Ἐνθεν καί ἔνθεν κραδάνας αὐτόν ὡς κάλαμον ὑπό ἀνέμου, ὥστε κατ' ἐδάφους ἄπρακτον, ἔτι καί τοῖς μέλεσι παραλελυμένον, μηδέ φωνῆσαι δύνασθαι, δικαία περιπεπλεγμένον *κρίσει*» (Γ' Μακ. 2 : 22).

Τό «δικαία περιπεπλεγμένον *κρίσει*» σημαίνει, ὅτι οὕτω περιεπλάκη εἰς δικαίαν *τιμωρίαν*.

Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν τρία εἰσέτι χωρία, εἰς τά ὁποῖα ἀπαντᾷ καί τό «*κρίνω*» καί τό «*κρίσις*» ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς *τιμωρίας*:

«Καί *κρινεῖ* δικαίως καί ποιήσει *κρίσιν*» (Σοφ. Σειρ. 35[32] : 18).

Αἱ φράσεις «καί *κρινεῖ*», «καί ποιήσει *κρίσιν*» εἶνε συνώνυμοι, ἡ δέ συνωνυμία δίδει εἰς τόν λόγον ἔμφασιν. Ἡ δέ ἔννοια τοῦ λόγου, ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς συναφείας τοῦ χωρίου, εἶνε, ὅτι ὁ Θεός, εἰσακούων τῆς προσευχῆς τοῦ ἀδικουμένου, *θά τιμωρήσῃ* τούς ἀδικήσαντας αὐτόν. Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Καί *θά τιμωρήσῃ* δικαίως καί *θά ἐπιφέρῃ τιμωρίαν*».

«Καί ὁ λυτρούμενος αὐτούς ἰσχυρός, Κύριος παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ· *κρίσιν κρινεῖ* πρός τούς ἀντιδίκους αὐτοῦ, ὅπως ἐξάρῃ τήν γῆν, καί παροξυνεῖ τοῖς κατοικοῦσι Βαβυλώνα» (Ἱερ. 27[50] : 34).

Τό «*κρίσιν κρινεῖ*» εἶνε ἐβραϊσμός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἔμφασιν, καί σημαίνει, «ἐξάπαντος *θά τιμωρήσῃ*». Ὁ Λυτρωτής ὡς παντοδύναμος ἐξάπαντος *θά τιμωρήσῃ* τούς ἐχθρούς του, τούς Βαβυλωνίους, χάριν τῶν ἐκλεκτῶν του, τῶν Ἰουδαίων.

«Ὅθεν οὔτε νομιστέον οὔτε κλητέον ὑπάσχειν αὐτούς Θεούς, οὐ δυνατῶν ὄντων αὐτῶν οὔτε κρίσιν κρίναι οὔτε εὐ ποιῆσαι ἀνθρώποις» (Ἐπιστ. Ἱερ. 63).

Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε, ὅτι δέν πρέπει τις νά νομίζη ἢ νά ὀνομάζη τά εἰδῶλα Θεούς. Διότι αὐτά δέν ἔχουν δύναμιν οὔτε νά τιμωροῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἐάν δέν παραδέχωνται αὐτά, οὔτε νά εὐεργετοῦν αὐτούς, ἐάν ζητοῦν βοήθειαν παρ' αὐτῶν.

Ἦδη δέ ἐρχόμεθα εἰς τήν μετάφρασιν τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Ἰωάν. 3 : 17 - 19:

«Διότι ὁ Θεός δέν ἀπέστειλε τόν Υἱόν του εἰς τόν κόσμον διά νά τιμωρήσῃ τόν κόσμον, ἀλλά διά νά σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς αὐτόν, δέν τιμωρεῖται, ἐκεῖνος ὁμοίως, ὁ ὁποῖος δέν πιστεύει, ἤδη ἔχει τιμωρηθῆ, διότι δέν ἔχει πιστεύσει εἰς τό ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δέ τιμωρία εἶνε αὐτή¹, ὅτι δηλαδή τό φῶς ἔχει ἔλθει εἰς τόν κόσμον, ἀλλ' οἱ ἀνθρώποι ἠγάπησαν τό σκότος καί ὄχι τό φῶς.

Οἱ προτιμήσαντες τοῦ φωτός τό σκότος ἤδη ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἔχουν τιμωρηθῆ ἀφ' ἑαυτῶν, ἔχουν αὐτοτιμωρηθῆ.

Ἰωάν. 3 : 21

«ΠΟΙΕΙΝ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑΝ»

«Ὁ δέ ποιῶν τήν ἀλήθειαν ἐρχεται πρός τό φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τά ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἔστιν εἰργασμένα».

Τήν ἐνταῦθα φράσιν «Ὁ δέ ποιῶν τήν ἀλήθειαν» οἱ ἐξηγηταί ἐξηγοῦν: Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πράττει τήν ἀλήθειαν, ἀκολουθεῖ τήν ἀλήθειαν, ζῆ κατά τήν ἀλήθειαν, πράττει ὅ,τι εἶνε ἀληθές, πράττει μετά εἰλικρινείας καί τιμιότητος. Ἄλλ' αἱ ἐξηγήσεις αὐταί δέν εἶνε εὐστοχοί.

Ὁ ὄρος «ἀλήθεια» ἐνταῦθα οὔτε τήν ἀλήθειαν σημαίνει, ἐννοίαν θεωρητικήν, οὔτε τήν εἰλικρινείαν καί τιμιότητα, ἐννοίαν ἠθικήν, ἀλλά σημαίνει τό ἀγαθόν, τό καλόν, τήν ἀρετήν, ἐννοίας ἠθικός καί πρακτικός. Ὅπως ἀλλαχοῦ οἱ ὄροι «δικαιοσύνη» καί «εἰρήνη» σημαίνουν τό ἀγαθόν, τό

1. Ἡ ἔγκειται εἰς αὐτό.

καλόν, τήν ἀρετήν (Ἰδέ π.χ. τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 5 : 9 - 10 ἐν σελ. 21 - 25), οὕτως ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ ὄρος «ἀλήθεια».

Ὅτι δέ «ἀλήθεια» ὀνομάζεται καί τό ἀγαθόν, τό καλόν, ἡ ἀρετή, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ πλήθους χωρίων. Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν σχετικὰ χωρία ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης:

«Καί νῦν ποιῆσαι Κύριος μεθ' ὑμῶν ἔλεος καί ἀλήθειαν, καί γε ἐγώ ποιήσω μεθ' ὑμῶν τά ἀγαθὰ ταῦτα» (Β' Βασ. 2 : 6).

Ἡ «ἀλήθεια» ἐνταῦθα δέν εἶνε ἡ πιστότης, ὡς νομίζεται. Διότι δέν προϋποτίθεται ὑπόσχεσις, εἰς τήν ὁποίαν ἐκφράζεται εὐχή νά μείνη ὁ Κύριος πιστός. Ἐκτός δέ τούτου δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν «ποιῶ ἀλήθειαν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ποιῶ πιστότητα». Τό «ποιῶ πιστότητα» εἶνε ἄστοχον καί ἀδόκιμον. Ἐπίσης «ἀλήθεια» δέν εἶνε ἡ δικαιοσύνη, ὅπως θέλει ἄλλη ἐρμηνεία. Διότι ἡ δικαιοσύνη ἀντιτίθεται πρὸς τό «ἔλεος». Αἱ λέξεις «ἔλεος» καί «ἀλήθεια» εἰς τό παρόν χωρίον, ὡς καί εἰς πλήθος ἄλλα χωρία, συνεκφέρονται συνωνύμως. Ἡ δέ φράσις, «ποιῆσαι Κύριος μεθ' ὑμῶν ἔλεος καί ἀλήθειαν», σημαίνει: «εἶθε ὁ Κύριος νά δείξῃ εἰς σᾶς ἀγαθότητα καί καλωσύνην, εἶθε ὁ Κύριος νά κάνῃ εἰς σᾶς ἀγαθόν καί καλόν».

«Καί μετὰ τούς λόγους τούτους καί τήν ἀλήθειαν ταύτην, ἦλθε Σενναχηρίμ βασιλεὺς Ἀσσυρίων καί ἦλθεν ἐπὶ Ἰούδαν».

Ἡ φράσις «τούς λόγους τούτους» σημαίνει «αὐτὰ τά πράγματα», τά προηγουμένως ἐκτεθέντα ἔργα τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἐζεκίου. Καί ἡ φράσις «τήν ἀλήθειαν ταύτην» κατ' οὐσίαν σημαίνει τό αὐτό, «τό καλόν καί τό εὐθές», τό ὁποῖον κατὰ τό Β' Παρ. 31 : 20 ἐποίησεν ὁ Ἐζεκίας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Καί ἐνταῦθα λοιπόν «ἀλήθεια» λέγεται τό καλόν, τά καλά ἔργα.

«Ἡ ἀλήθεια μεγάλη καί ἰσχυροτέρα παρά πάντα. Πᾶσα ἡ γῆ τήν ἀλήθειαν καλεῖ, καί ὁ οὐρανός αὐτήν εὐλογεῖ, καί πάντα τά ἔργα σεῖεται καί τρέμει, καί οὐκ ἔστι μετ' αὐτῆς ἄδικον οὐδέν. Ἄδικος ὁ οἶνος, ἄδικος ὁ βασιλεὺς, ἄδικοι αἱ γυναῖκες, ἄδικοι πάντες οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, καί ἄδικα πάντα τά ἔργα αὐτῶν τά τοιαῦτα· καί οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια, καί ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτῶν ἀπολοῦνται. Ἡ δέ ἀλήθεια μένει καί ἰσχύει εἰς τόν αἰῶνα καί ζῆ καί κρατεῖ εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Καί οὐκ ἔστι παρ' αὐτήν λαμβάνειν πρόσωπον, οὐδέ διάφορα, ἀλλὰ τά δίκαια ποιεῖ ἀπό πάντων τῶν ἀδίκων καί πονηρῶν· καί πάντες εὐδοκοῦσι τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, καί οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κρίσει αὐτῆς οὐδέν ἄδικον. Καί αὐτὴ ἡ ἰσχύς καί τό βασιλεῖον καί ἡ ἐξουσία καί ἡ μεγαλειότης τῶν πάντων αἰώνων. Εὐλογητός ὁ Θεός τῆς ἀληθείας... Μεγάλη ἡ ἀλήθεια καί ὑπεριοχύει» (Α' Ἑσδρ. 4 : 35 - 41).

Ἐνταῦθα προσωποποιεῖται καί ἐξυμνεῖται ἡ «ἀλήθεια» ὡς ἐννοια ὄχι

θεωρητική, ἀλλ' ἠθική καί πρακτική. Αὐτήν «καλεῖ», ἤτοι προσκαλεῖ ὡς εὐεργετικήν καί ἐπιθυμητήν, ὅλη ἡ γῆ. Αὐτήν «εὐλογεῖ», ἤτοι ἐπαινεῖ, ὁ οὐρανός. Πρὸ αὐτῆς «πάντα τὰ ἔργα σεῖεται καί τρέμει», ἤτοι τὰ σύμπαντα συγκλονίζονται. Εἰς αὐτήν οὐδέν ὑπάρχει «ἄδικον», ἤτοι κακόν. «Ἄδικος», ἤτοι κακός, ὁ οἶνος (λόγῳ τῶν καταχρήσεων). «Ἄδικοι», ἤτοι κακοί, ὁ βασιλεύς. «Ἄδικοι», ἤτοι κακαί, αἱ γυναῖκες. «Ἄδικοι», ἤτοι κακοί, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. «Ἄδικα», ἤτοι κακά, ὅλα τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. «Καί οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια, καί ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτῶν ἀπολοῦνται». Ἡ «ἀλήθεια» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «ἀδικίαν», ἤτοι τὸ κακόν. Ἡ «ἀλήθεια» ἀμιγῆς παντός κακοῦ. Ἀποφεύγει ὅλα τὰ κακά καί πράττει τὰ καλά. Διὸ καί ἡ ἰσχύς καί τὸ μεγαλεῖόν της εἶνε ὑπέρτερα ὄλων καί αἰώνια.

Κατόπιν τούτων δέν εἶνε δύσκολον νά καταλάβῃ τις, ὅτι «ἀλήθεια» ἐνταῦθα ὀνομάζεται ἢ ἀγαθότης ἢ ἀγαθόν, ἢ καλωσύνη ἢ τὸ καλόν ἐν ἀπολύτῳ ἔννοια. Οἱ παρατεθέντες λόγοι τοῦ 4ου κεφαλαίου τοῦ Α' Ἑσδρα περὶ «ἀληθείας» δύναται νά παραβληθοῦν πρὸς τοὺς λόγους τοῦ 13ου κεφαλαίου τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου περὶ ἀγάπης. Οἱ πρῶτοι λόγοι εἶνε ὁ ὕμνος τῆς ἀγαθότητος ἢ καλωσύνης, ὅπως οἱ δεύτεροι λόγοι εἶνε ὁ ὕμνος τῆς ἀγάπης.

«Καί σὺ δίκαιος ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔρχομένοις ἐφ' ἡμᾶς, ὅτι ἀλήθειαν ἐποίησας, καί ἡμεῖς ἐξημάρτομεν» (Νεεμ. 9 : 33).

Ἡ «ἀλήθεια» δέν εἶνε ἡ πιστότης. Διότι, ὡς ἦδη εἶπομεν, δέν δύναται νά λεχθῆ «ποιῶ ἀλήθειαν» ἐν τῇ ἔννοια τοῦ «ποιῶ πιστότητα». Τὸ «ποιῶ πιστότητα» εἶνε ἄστοχον καί ἀδόκιμον. Τὸ «ἀλήθειαν ἐποίησας» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἐξημάρτομεν» καί σημαίνει «ἔκανες καλόν, εὐηργέτησες ἡμᾶς». Ἡ ἔννοια ὀλοκλήρου τοῦ χωρίου εἶνε: «Σὺ βεβαίως εἶσαι δίκαιος εἰς ὅλα, ὅσα ἔρχονται ἐναντίον ἡμῶν (δικαίως, δηλαδή, τιμωρεῖς ἡμᾶς), διότι ἔκανες καλόν, ἐνῶ ἡμεῖς (ἀντὶ εὐγνωμοσύνης) ἠμαρτήσαμεν, ἡσεδήσαμεν».

«Ἐγὼ Τωβίτ ὁδοῖς ἀληθείας ἐπορευόμην καί δικαιοσύνης πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου» (Τωβ. 1 : 2).

Οἱ ὅροι «ἀλήθεια» καί «δικαιοσύνη» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως καί σημαίνουν τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, τὴν ἀρετὴν. Εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Τωβίτ ἀναφέρει τὰ καλά ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπραττεν ὡς εὐσεβῆς Ἰσραηλίτης. Μεταφράζομεν τόχωριον: «Ἐγὼ ὁ Τωβίτ ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου ἐβάδιζον εἰς τοὺς δρόμους τοῦ ἀγαθοῦ καί τοῦ καλοῦ».

«Πάσας τὰς ἡμέρας, παιδίον, Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε καί μὴ θελήσῃς ἁμαρτάνειν καί παραβῆναι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Δικαιοσύνην ποιεῖ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου καί μὴ πορευθῆς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας· διότι ποιοῦντός σου τὴν ἀλήθειαν εὐοδαί εἰσονται ἐν τοῖς ἔργοις σου καί

πάσι τοῖς ποιούσι *τὴν δικαιοσύνην*» (Τωβ. 4 : 5 - 6).

Τό «*ἀλήθεια*» προφανῶς χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τό «*δικαιοσύνη*». Τοῦτο δέ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντίθετον τοῦ «*ἀδικία*», τοῦ «*ἀμαρτάνειν*» καί τοῦ «*παραβῆναι τὰς ἐντολάς*». Συνεπῶς δέ «*ἀδικία*» εἶνε ἡ ἀμαρτία, ἡ παράβασις τῶν θείων ἐντολῶν, *τό κακόν*. «*δικαιοσύνη*» εἶνε *τό καλόν*, ἡ ἀρετή· καί «*ἀλήθεια*» εἶνε ἐπίσης *τό καλόν*, ἡ ἀρετή. Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Ὅλας τὰς ἡμέρας, παιδίον, νά ἐνθυμησῶμαι τόν Κύριον τόν Θεόν ἡμῶν, καί νά μή θελήσῃς ν' ἀμαρτάνῃς καί νά παραβῆς τὰς ἐντολάς του. Ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου νά πράττῃς *τό καλόν* (ἢ νά ἀσκῆς *τὴν ἀρετήν*) καί νά μή βαδίσῃς εἰς τούς δρόμους τοῦ κακοῦ. Διότι, ὅταν πράττῃς *τό καλόν* (ἢ ἀσκῆς *τὴν ἀρετήν*), θά εὐδοκῶνῶνται τὰ ἔργα σου, καθὼς καί ὄλων, ὅσοι πράττουν *τό καλόν*».

«Ἐάν ἐπιστρέψῃτε πρὸς αὐτόν ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ὑμῶν καί ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ὑμῶν ποιῆσαι ἐνώπιον αὐτοῦ *ἀλήθειαν*, τότε ἐπιστρέψει πρὸς ὑμᾶς καί οὐ μή κρύψῃ τό πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ὑμῶν... Ἐπιστρέψατε, ἀμαρτωλοί, καί ποιήσατε *δικαιοσύνην* ἐνώπιον αὐτοῦ» (Τωβ. 13 : 6).

Αἱ ἐκφράσεις «*ποιεῖν ἀλήθειαν*» καί «*ποιεῖν δικαιοσύνην*» εἶνε ἰσοδύναμοι καί σημαίνουν «*ποιεῖν τό ἀγαθόν, τό καλόν*».

«Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ (ἕως τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τό Μασοριτικόν) *τό ἔλεός* σου, καί ἡ *ἀλήθειά* σου ἕως τῶν νεφελῶν· ἡ *δικαιοσύνη* σου ὡς ὄρη Θεοῦ (ὡς τὰ ὑψηλά ὄρη, κατὰ τό Μασοριτικόν), *τά κρίματά* σου ὡσεὶ ἄβυσσος πολλή· ἀνθρώπους καί κτήνη σώσεις, Κύριε» (Ψαλμ. 35 : 6 - 7|36 : 5 - 6).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐξυμνεῖται τό μέγεθος τῆς θείας ἀγαθότητος (Πρὸβλ. Ψαλμ. 56 : 11|57 : 10| καί 107 : 5|108 : 4), ἡ ὁποία ἐκφράζεται διά τεσσάρων λέξεων: «*ἔλεος*», «*ἀλήθεια*», «*δικαιοσύνη*», «*κρίματα*». Ἡ λέξις «*δικαιοσύνη*» σημαίνει «*καλωσύνη*». Ἡ λέξις «*κρίματα*» σημαίνει «*οἰκτιρμοί, ἔλεη*». Περί αὐτῆς τῆς σημασίας τῆς λέξεως «*κρίμα*» καί «*κρίσις*» ἰδέ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 23 : 23. Αἱ εἰρημέναι τέσσαρες λέξεις χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Ἄρα «*ἡ ἀλήθεια*» εἶνε *τό ἔλεος, ἡ ἀγαθότης, ἡ καλωσύνη*.

«*Τὴν δικαιοσύνην* σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, *τὴν ἀλήθειάν* σου καί *τό σωτήριόν* σου εἶπα, οὐκ ἔκρυψα *τό ἔλεός* σου καί *τὴν ἀλήθειάν* σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς. Σὺ δέ, Κύριε, μή μακρύνῃς τούς *οἰκτιρμοὺς* σου ἀπ' ἐμοῦ· *τό ἔλεός* σου καί ἡ *ἀλήθειά* σου διαπαντός ἀντιλάβοιτό μου» (Ψαλμ. 39 : 11 - 12|40 : 10 - 11).

Ἡ λέξις «*ἀλήθεια*», ἡ ὁποία ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀπαντᾷ τρίς, χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «*δικαιοσύνη*», ἡ ὁποία σημαίνει «*κα-*

λωσύνη, εὐεργεσία», πρὸς τὴν λέξιν «οἰκτιρμοί» καὶ πρὸς τὴν λέξιν «ἔλεος», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ δις.

«Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήνησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν· ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διεκύψε. Καὶ γάρ ὁ Κύριος δώσει *χρησιτότητα*, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς» (Ψαλμ. 84 : 11 - 13[10 : 12]).

Ἡ λέξις «δικαιοσύνη» σημαίνει «ἀγαθότης, καλωσύνη». Τὸ αὐτὸ δὲ σημαίνει καὶ ἡ λέξις «εἰρήνη». Ὅτι δὲ ἡ λέξις αὕτη ἔχει καὶ τοιαύτην σημασίαν, τοῦτο ἐδείχθη ἀλλαγῶ (Ἴδὲ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 5 : 9 - 10 ἐν σ. 21 ἔξ.). Εἰς τὸ ποιητικώτατον τοῦτο χωρίον οἱ ὄροι «ἔλεος», «ἀλήθεια», «δικαιοσύνη» καὶ «εἰρήνη» κατ' οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτὸ, τὴν «χρησιτότητα» τοῦ στίχ. 13(12), τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν. Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ ὄρος «ἀλήθεια» σημαίνει τὴν ἀγαθότητα ἢ καλωσύνην, τὸ ἀγαθόν ἢ καλόν.

«Ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ» (Ψαλμ. 88 : 25[89 : 24]).

Ὁ ὄρος «ἀλήθεια», ὅπως πολλάκις, χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸν ὄρον «ἔλεος». Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ἡ ἀγαθότης μου (ἢ, ἡ ἀγάπη μου) καὶ τὸ ἔλεός μου θά εἶνε μετ' αὐτοῦ».

«Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιδίς· ὄπλω κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ» (Ψαλμ. 90[91] : 4).

Ἡ «ἀλήθεια» εἶνε ἡ ἀγαθότης, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεός, ὡς δι' ὄπλου, προστατεύει καὶ ὑπερασπίζει.

«Ἐμνήσθη τοῦ ἔλεους αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ» (Ψαλμ. 97[98] : 3).

Τὸ «ἔλεος» καὶ ἡ «ἀλήθεια» εἶνε συνώνυμα. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Ὁ Θεός ἐνεθυμήθη, ὅτι ὑπεσχέθη νὰ δείξῃ τὸ ἔλεός του καὶ τὴν ἀγαθότητά του εἰς τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος.

«Χρηστός Κύριος, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ» (Ψαλμ. 99[100] : 5).

Δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι ἡ φράσις «χρηστός Κύριος», ἥτοι ἀγαθός ὁ Κύριος, οἷον εἰ ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν φράσεων «εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ» καὶ «ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ». Αἱ δύο τελευταῖαι φράσεις παραλληλίζονται συνωνυμικῶς. Ἄρα «ἡ ἀλήθεια» καὶ «τὸ ἔλεος» εἶνε συνώνυμα καὶ σημαίνουν τὴν χρησιτότητα («χρηστός»), ἥτοι τὴν ἀγαθότητα.

«Ὅδόν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. Ὅδόν ἀληθείας ἠρετισάμην, καὶ τὰ κρίματά σου οὐκ ἐπελαθόμην» (Ψαλμ. 118[119] : 29 - 30).

Ἡ ἔκφρασις «ὁδός ἀδικίας» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἔκφρασιν «ὁδός ἀληθείας» καὶ ἡ λέξις «ἀδικία» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν λέξιν «ἀλήθεια». Ἡ «ἀδικία», ὅπως πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ, εἶνε τὸ κακόν, ἡ δὲ «ἀλήθεια»,

ἀντίθετος ἔννοια, εἶνε τὸ καλόν, ἡ ἀρετή. Αἱ δύο προτάσεις, «Ὀδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ», «Ὀδὸν ἀληθείας ἠρετιώσασθην», σημαίνουν: «Ἀπομάκρυνον ἀπ' ἐμοῦ τὴν ὁδὸν τοῦ κακοῦ», «Ἐξέλεξα τὴν ὁδὸν τοῦ καλοῦ (ἢ, τῆς ἀρετῆς)».

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου» (Ψαλμ. 142|143| : 1).

Τὸ «ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου» καὶ τὸ «εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου» παραλληλίζονται συνωνυμικῶς. Ἡ «ἀλήθεια» καὶ ἡ «δικαιοσύνη» εἶνε συνώνυμα. Ἡ «δικαιοσύνη» ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὴν συνήθη καὶ σημερινήν ἔννοια. Διότι αὐτὴ ἡ ἔννοια ἀποκλείεται ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχου 2, «Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι σὺ δικαιοθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». Ὁ Ψαλμῶδός δὲν ἐπικαλεῖται τὴν «δικαιοσύνην» τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ συνήθει καὶ σημερινῇ τῆς λέξεως ἔννοια, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς ἁμαρτωλός θά κατεδικάζετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶνε φοδερὰ διὰ πάντα ἄνθρωπον. Ὁ Ψαλμῶδός ἐπικαλεῖται τὴν «δικαιοσύνην» τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἔννοια τῆς καλωσύνης. Ἐνταῦθα δηλαδὴ, ὅπως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς, διὰ τοῦ ὄρου «δικαιοσύνη» σημαίνεται ἡ καλωσύνη. Τὸ αὐτὸ δὲ σημαίνεται καὶ διὰ τοῦ ὄρου «ἀλήθεια», ἀφοῦ οἱ δύο ὄροι χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Κατὰ ταῦτα αἱ προτάσεις, «ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου», «εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου», σημαίνουν: «Ἀκροάσθητι τῆς παρακλήσεώς μου ἐν τῇ ἀγαθότητί σου (ἢ, ἔνεκα τῆς ἀγαθότητός σου)», «εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ καλωσύνῃ σου (ἢ, ἔνεκα τῆς καλωσύνης σου)».

«Ἐάν διώκῃς (= ἐπιδιώκῃς) τὸ δίκαιον, καταλήψῃ καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸ ὡς ποδήρη δόξης. Πετεινὰ πρὸς τὰ ὄμοια αὐτοῖς καταλύσει, καὶ ἀλήθεια πρὸς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν ἐπανήξει» (Σοφ. Σειρ. 27 : 8 - 9).

Τὸ ἐπιδιώκειν «τὸ δίκαιον» καὶ τὸ ἐργάζεσθαι «τὴν ἀλήθειαν» σημαίνουν τὸ αὐτὸ, ἦτοι τὸ νὰ πράττῃ τις τὸ καλόν. Ἡ «ἀλήθεια» ἀπαντᾷ συνωνύμως πρὸς τὸ «δίκαιον», τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα σημαίνει τὸ καλόν, ὅπως εἰς τὸ προηγουμένως παρατεθέν καὶ σχολιασθέν χωρίον Ψαλμ. 142(143) : 1 «ἢ δικαιοσύνη» σημαίνει τὴν καλωσύνην. Ἡ ἔννοια τοῦ παρόντος ἑδαφίου εἶνε: Ἐάν πράττῃς τὸ καλόν, θά ἀπολαύσῃς αὐτοῦ, θά σοὶ ἀνταποδοθῇ.

«Δώσεις ἀλήθειαν τῷ Ἰακώβ, ἔλεον τῷ Ἀβραάμ, καθότι ὤμοσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν» (Μιχ. 7 : 20).

Ἡ φράσις, «Δώσεις ἀλήθειαν τῷ Ἰακώβ», δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σημαίνῃ, «θά δώσης πιστότητα (ἢ, ἀξιοπιστίαν) εἰς τὸν Ἰακώβ». Ἡ λέξις «ἀλήθεια» δὲν σημαίνει πιστότητα ἢ ἀξιοπιστίαν, ἀλλὰ παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὴν λέξιν «ἔλεος» καὶ σημαίνει τὸ καλόν. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Θά δώσης καλόν εἰς τὸν Ἰακώβ, ἔλεος εἰς τὸν Ἀβραάμ, καθὼς ἐνόρκως

ὑπεσχέθης εἰς τούς πατέρας ἡμῶν κατά τās παλαιάς ἡμέρας».

«Ἴδού οἱ προφητῆται αὐτῶν προφητεύουσι καί λέγουσιν· Οὐκ ὄψεσθε μάχαιραν, οὐδέ λιμός ἐσται ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀλήθειαν καί εἰρήνην δώσω ἐπί τῆς γῆς» (Ἱερ. 14 : 13).

Τό «ἀλήθειαν δώσω» σημαίνει, «θά δώσω καλόν, εὐημερίαν, εὐτυχίαν, – ὄχι “λιμόν”, πείναν», ὅπως τό «εἰρήνην δώσω» σημαίνει, «θά δώσω εἰρήνην, – ὄχι “μάχαιραν”, πόλεμον».

Ἐπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅτι ὁ ὄρος «ἀλήθεια» σημαίνει καί τό ἀγαθόν ἢ καλόν, δυνάμεθα νά προσαγάγωμεν καί πολλά ἄλλα χωρία, ἀλλ’ ἀρκούμεθα εἰς ταῦτα.

Ἦδη δέ, ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τό ἐξεταζόμενον χωρίον Ἰωάν. 3 : 21, γίνεται κατάδηλον, ὅτι ἡ λέξις «ἀλήθεια», ἡ ὁποία ἀντιτίθεται πρὸς τὴν λέξιν «φαῦλα» τοῦ προηγουμένου στίχ. 20 (ὅπως καί ἡ φράσις «ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν φράσιν «ὁ φαῦλα πράσων»), σημαίνει τό ἀγαθόν, τό καλόν.

Κατόπιν τούτων τό Ἰωάν. 3 : 21 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Ἀντιθέτως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πράττει τό ἀγαθόν¹, ἐρχεται πρὸς τό φῶς, διὰ νά φανερωθῶν τὰ ἔργα του, ὅτι ἔχουν γίνει κατά Θεόν²».

Ἰωάν. 11 : 14 - 15

«ΚΑΙ ΧΑΙΡΩ ΔΙ’ ὙΜΑΣ ΙΝΑ ΠΙΣΤΕΥΣΗΤΕ»

«Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρησῖα· Λάζαρος ἀπέθανε, καί χαίρω δι’ ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐξηγηταί τό «ἵνα» ἐκλαμβάνουν ὡς τελικόν, τὴν πρότασιν «ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ» λογικῶς συνδέουν ὄχι πρὸς τὴν εὐθύς προηγουμένην πρότασιν «ἵνα πιστεύσητε», ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπωτέραν πρότασιν «καί χαίρω δι’ ὑμᾶς», καί εἰς τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ «Λάζαρος ἀπέθανε κλπ.» δίδουν τὴν ἔννοιαν: Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε, καί χαίρω διὰ σᾶς, διότι

1. Ἦ τό καλόν.

2. Ἦ, ὁμαλώτερον, διὰ νά φανερωθῇ, ὅτι τὰ ἔργα του ἔχουν γίνει κατά Θεόν.

δέν ἤμουν ἐκεῖ (νά θεραπεύσω αὐτόν), διά νά πιστεύσετε (ὅταν θά ἀναστήσω αὐτόν).

Ἄλλ' ἐνταῦθα τό «*ἵνα*» δέν εἶνε τελικόν. Ἡ ἐννοιολογική ἐπίσης σύνδεσις τῆς προτάσεως «ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ» πρὸς τὴν ἀπωτέραν πρότασιν «καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς» δέν εἶνε φυσική. Ὁ Χριστός δέν εἶπε, «καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ, ἵνα πιστεύσητε», ἀλλ' εἶπε, «καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ». Ἐννοιολογικῶς ἡ πρώτη πρότασις τοῦ λόγου τούτου τοῦ Χριστοῦ συνδέεται πρὸς τὴν δευτέραν καὶ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν τρίτην. Τοῦτο θά γίνῃ φανερόν, ὅταν εἰς τό «*ἵνα*» ἀποδοθῇ ἡ ὀρθή ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει σημασία. Ἐπίσης ἡ ἐννοια τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ εἶνε διάφορος ἐκείνης, τὴν ὁποίαν δίδουν οἱ ἐξηγηταί.

Οἱ σύνδεσμοι «*ἵνα*» καὶ «*ὅπως*» δέν ἔχουν πάντοτε τελικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐνίοτε ἔχουν *αιτιολογικὴν* σημασίαν. Τοῦτο στηρίζομεν εἰς πλειάδα χωρίων τῆς Γραφῆς. Ἀναφέρομεν καὶ σχολιάζομεν τοιαῦτα χωρία:

«Καὶ ἐκάλεσεν Ἀβραάμ τό ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου "Κύριος εἶδεν", ἵνα εἴπωσι σήμερον, "ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη"» (Γεν. 22 : 14).

Τό «*ἵνα*» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται *αιτιολογικόν*. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου φαίνεται ὅτι εἶνε: «Καὶ ὁ Ἀβραάμ ὠνόμασε τό ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου "Ὁ Κύριος εἶδε". *διὰ τοῦτο λέγουσιν* σήμερον, "Ὁ Κύριος ἐφάνη εἰς τό ὄρος"».

«Οὐ κατασπερεῖς τόν ἀμπελώνά σου διάφορον, ἵνα μή ἀγιασθῇ τό γένημα καὶ τό σπέρμα, ὃ ἐάν σπειρῆς, μετά τοῦ γενήματος τοῦ ἀμπελώνός σου» (Δευτ. 22 : 9).

Τό «*ἵνα*» πάλιν φαίνεται *αιτιολογικόν*. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου φαίνεται ὅτι εἶνε: Δέν θά σπειρῆς εἰς τόν ἀμπελώνά σου ἄλλο σπέρμα· *διότι δέν ἀγιάζεται* τό γένημα τοῦ σπέρματος, τό ὁποῖον θά σπειρῆς, ὁμοῦ μέ τό γένημα τοῦ ἀμπελώνός σου».

Ἄλλοτε ἀγιάζεται ὁ σίτος διά τῆς προσφορᾶς τῶν ἀπαρχῶν αὐτοῦ (Λευϊτ. 23 : 10) καὶ ἄλλοτε ἀγιάζονται οἱ καρποί τῶν καρποφόρων δένδρων διά τῆς προσφορᾶς τῶν ἀπαρχῶν αὐτῶν (Λευϊτ. 19 : 23 - 25). Ὅπως ὑπάρχει χρονικός χωρισμός, οὕτω δέον νά ὑπάρχῃ καὶ τοπικός. Ὁ βαθύτερος λόγος τοῦ χωρισμοῦ ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ τοῦ παρόντος βιβλίου.

«Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός· ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοί ἀδικία, *ὅπως ἂν μή λαλήσῃ* τό στόμα μου τά ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διά τούς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοῦς σκληράς» (Ψαλμ. 16[17] : 3 - 4).

Καθὼς τό «*ἵνα*» εἰς τό προηγουμένως παρατεθέν χωρίον, οὕτω καὶ τό «*ὅπως*» εἰς τό παρόν χωρίον φαίνεται *αιτιολογικόν*. Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὅτι εἶνε: «Ἠρεύνησες τὴν καρδίαν μου, ἐξήτασες κατά τὴν νύκτα· μέ ἐδοκίμασες διά πυρός, καὶ δέν εὐρέθη εἰς ἐμέ κακόν, *διότι*

δέν ἐλάλησε τό στόμα μου τά ἔργα τῶν ἀνθρώπων (τάς ἀνθρωπίνας ματαιότητας), ἔνεκα τῶν λόγων τῶν χειλέων σου ἐγώ ἔζησα ζωὴν αὐστηράν». Κατά ταῦτα ὁ Ψαλμωδός λέγει, ὅτι ὁ Θεός δέν εὔρεν εἰς αὐτόν κακόν, διότι καί κατά τούς λόγους καί κατά τά ἔργα συνεμορφώθη πρὸς τό θεῖον θέλημα.

«Ἐξομολογοῦ τῷ Κυρίῳ ἀγαθῶς, καί εὐλόγει τόν βασιλέα τῶν αἰῶνων, ἵνα πάλιν ἡ σκηνή αὐτοῦ οἰκοδομηθῇ ἐν σοί μετὰ χαρᾶς» (Τωβ. 13 : 10).

Ἐνταῦθα ὁ Τωβίτ προτρέπει τήν Ἱερουσαλήμ νά δοξολογήσῃ τόν Θεόν ὄχι βεβαίως διὰ νά οἰκοδομηθῇ ἐν αὐτῇ πάλιν ἡ σκηνή του, ἦτοι ὁ ναός, ἀλλά διότι θά ῥυθωθεῖτο πάλιν ἡ σκηνή. Δέν εἶνε ἡ δοξολογία αἰτία τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς σκηνῆς εἶνε αἰτία τῆς δοξολογίας. Τό «ἵνα» δηλαδή δέν εἶνε τελικόν, ἀλλ' αἰτιολογικόν. Τό χωρίον σημαίνει: «Αἶνει τόν Κύριον μετὰ δυνάμεως καί δόξαζε τόν βασιλέα τῶν αἰῶνων, διότι πάλιν ἡ σκηνή αὐτοῦ θά οἰκοδομηθῇ εἰς σέ μετὰ χαρᾶς». Ὁ Τωβίτ προφητεύει τήν ἀποκατάστασιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καί τήν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ, ὡς δεικνύει καί ἡ συνάφεια τοῦ ἔδαφιου, διό καί προτρέπει εἰς δοξολογίαν.

«Καί εἶπε πρὸς με· υἱέ ἀνθρώπου, ἰδοῦ ἐγώ συντριβῶ στήριγμα ἄρτου ἐν Ἱερουσαλήμ, καί φάγονται ἄρτον ἐν σταθμῷ καί ἐν ἐνδείᾳ, καί ὕδωρ ἐν μέτρῳ καί ἐν ἀφανισμῷ πίνονται, ὅπως ἐνδεεῖς γένωνται ἄρτου καί ὕδατος» (Ἰεζ. 4 : 16 - 17).

Τό «ὅπως» ὡς τελικόν δέν δίδει ὀρθήν ἔννοιαν, ἐνῶ ὡς αἰτιολογικόν δίδει ἀρίστην ἔννοιαν. Τό χωρίον σημαίνει: «Καί εἶπε πρὸς ἐμέ: Υἱέ ἀνθρώπου, ἰδοῦ ἐγώ θά συντριψῶ τό στήριγμα τοῦ ἄρτου εἰς τήν Ἱερουσαλήμ, καί θά φάγουν ἄρτον μέ ζύγιον καί μέ φόβον, καί θά πίνουν ὕδωρ μέ μέτρον καί μέ ἀγωνίαν, διότι θά καταστήσουν ἐνδεεῖς ἄρτου καί ὕδατος».

«Τάδε λέγει Κύριος τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰσραήλ· τούς ἄρτους αὐτῶν μετὰ ἐνδείας φάγονται καί τό ὕδωρ αὐτῶν μετὰ ἀφανισμοῦ πίνονται, ὅπως ἀφανισθῇ ἡ γῆ σὺν πληρώματι αὐτῆς» (Ἰεζ. 12 : 19).

Τό χωρίον εἶνε ὁμοιον πρὸς τό παρατεθέν προηγουμένως. Τό «ὅπως ἀφανισθῇ» σημαίνει «διότι θά ἀφανισθῇ». Μεταφράζομεν ὅλον τό χωρίον: «Αὐτά λέγει ὁ Κύριος διὰ τούς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ: Τούς ἄρτους αὐτῶν θά φάγουν μέ φόβον καί τό ὕδωρ αὐτῶν θά πίνουν μέ ἀγωνίαν, διότι θά ἀφανισθῇ ἡ γῆ μέ τό πλήρωμα αὐτῆς».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τό «ἵνα» καί τό «ὅπως» ἔχουν αἰτιολογικήν καί ὄχι τελικήν ἔννοιαν εἰς τά ἑξῆς χωρία: Ἰωάν. 11 : 14 - 15, τό ἐνταῦθα δηλαδή ἐξεταζόμενον χωρίον, 15 : 8, Φιλήμ. 4 - 6, Ἐβρ. 2 : 9, Α' Πέτρ. 4 : 5 - 6, Ἀποκ. 14 : 13, 16 : 15, 22 : 14. Ἐκτός τοῦ πρώτου ἐκ τῶν χωρίων τούτων, τό ὁποῖον ἐρμηνεύομεν ἐνταῦθα, τήν ἐρμηνείαν τῶν ἄλλων βλέπε

ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Τό «*ἵνα*» ἔχει *αιτιολογικήν* σημασίαν καί εἰς ἐρωτηματικές προτάσεις, ὅπως π.χ. εἰς τήν πρότασιν, «*ἵνα* τί με ἐγκατέλιπες;», Ματθ. 27 : 46.

Δέον ἐπίσης νά παρατηρηθῇ, ὅτι εἰς τήν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν γλῶσσαν τό «*ἵνα*» ἔχει ἐνίοτε *αιτιολογικήν* ἔννοιαν ὅπως εἰς τήν νέαν Ἑλληνικήν γλῶσσαν τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει ἐνίοτε τό «*διὰ νά*», ὅπερ εἶνε μετάφρασις τοῦ «*ἵνα*». Οὕτω π.χ. περί ἐπιμελοῦς μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀριστεύει, λέγομεν: «*Διὰ νά* μελετᾶ πολὺ (= Ἐπειδὴ μελετᾶ πολὺ), ἀριστεύει εἰς τὰς ἐξετάσεις». Ἐπίσης περί καλοῦ πολίτου λέγομεν: «*Διὰ νά* εἶνε καλός (= Ἐπειδὴ εἶνε καλός), ἀπολαύει τῆς ἐκτιμήσεως τῆς κοινωνίας».

Ὡς ἤδη εἶπομεν, εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον Ἰωάν. 11 : 14 - 15 τό «*ἵνα*» ἔχει *αιτιολογικήν* ἔννοιαν, σημαίνει «*διότι*». Ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ, «*Λάζαρος ἀπέθανε κλπ.*», πρέπει νά μεταφράζεται: «Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε, καί χαίρω διὰ σᾶς, *διότι* θά πιστεύσετε, ἐπειδὴ δέν ἤμουν ἐκεῖ».

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τοῦ Ἰησοῦ δέν εἶνε, ὡς νομίζεται, «*Χαίρω, διότι δέν ἤμουν ἐκεῖ, διὰ νά* θεραπεύσω τόν Λάζαρον, καί οὕτως ἀπέθανε, διὰ ν' ἀναστήσω αὐτόν, καί οὕτω νά πιστεύσετε». Ὁ Ἰησοῦς ἠδύνατο νά θεραπεύσῃ τόν Λάζαρον καί χωρίς νά μεταβῇ εἰς τήν Βηθανίαν, ἐξ ἀποστάσεως. Ἐάν δέ μετέβαινεν ἐκεῖ πρό τοῦ θανάτου καί ἐθεράπευεν αὐτόν, θά ἦτο καί ἡ θεραπεία θαῦμα ἐνισχυτικόν τῆς πίστεως τῶν μαθητῶν. Ὡς αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας θά ἐπίστευον οἱ μαθηταί, θά ἐνισχύοντο δηλαδή εἰς τήν πίστιν, ὁ Ἰησοῦς δέν ἔννοεῖ τήν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ἀλλά τό θαῦμα τῆς *ὑπερφυσικῆς γνώσεως* τοῦ θανάτου τοῦ Λαζάρου *ἐκ τῆς μακρινῆς ἀποστάσεως*. Ἐκ τῆς Περαιάς, ὅπου εὐρίσκετο ὁ Ἰησοῦς μετά τῶν μαθητῶν, ἐγνώριζε τί συνέβη εἰς τήν Ἰουδαίαν! Θαύματα ἀναστάσεως νεκρῶν ὑπό τοῦ Ἰησοῦ οἱ μαθηταί εἶχον ἴδει. Ἀλλά θαῦμα ὑπερφυσικῆς γνώσεως γεγονότος, τό ὁποῖον συνέβη εἰς μακράν ἀπόστασιν, εἶχον διαπιστώσει; Μετ' ὀλίγον, ὅταν θά μετέβαινον εἰς τήν Βηθανίαν καί θά ἔβλεπον τήν ἐπαλήθευσιν τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδή πράγματι ὁ Λάζαρος ἀπέθανε, θά διεπίστωναν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔχει τήν δύναμιν νά γνωρίζῃ καί τά μακράν συμβαίνοντα, θά ἐθαύμαζον ἐπί τούτῳ καί θά ἐκρατύνοντο εἰς τήν πίστιν. Συνεπῶς ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ εἶνε αὕτη: «Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε. Καί χαίρω διὰ σᾶς, *διότι* θά πιστεύσετε, θά ἐνισχυθῆτε εἰς τήν πίστιν, ἐπειδὴ, ὅταν ἀπέθανε, δέν ἤμουν ἐκεῖ, καί ἐν τούτοις, ὅπως θά διαπιστώσετε, γνωρίζω ὅτι ἀπέθανεν».

Εἰς τήν παροῦσαν λοιπόν περίπτωσιν ὁ Ἰησοῦς ὡς λόγον πίστεως ἀναφέρει τό θαῦμα τῆς *ὑπερφυσικῆς αὐτοῦ γνώσεως*, τοῦτο δέ πράττει καί εἰς ἄλλας περιπτώσεις, καί μάλιστα κατά τόν αὐτόν Εὐαγγελιστήν (Ἰωάν. 13 : 19, 14 : 29. Πρβλ. 16 : 4).

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθέν χωρίον:

«Τότε δέ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς σαφῶς: Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε, καὶ χαίρω διὰ σᾶς, διότι θά πιστεύσετε, ἐπειδὴ δὲν ἤμουν ἐκεῖ».

Ἰωάν. 15 : 8

«ΕΝ ΤΟΥΤῳ ΕΔΟΞΑΣΘΗ... ΙΝΑ ΚΑΡΠΙΟΝ ΠΟΛΥΝ ΦΕΡΗΤΕ»

« Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρετε, καὶ γενήσεσθε¹ ἐμοὶ μαθηταί».

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο οἱ ἐξηγηταὶ δίδουν ἐννοίας, ὁποῖαι αἱ ἐξῆς: «Μέ τοῦτο δοξάζεται ὁ Πατήρ μου, μέ τό νά φέρετε καρπὸν πολὺν, καὶ οὕτω ν' ἀποδείξετε, ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου». «Αὐτὴ εἶνε ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς μου, νά φέρετε καρπὸν πολὺν, ἀποδεικνύοντες ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου». «Αὐτός εἶνε ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου δεικνύεται ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς μου· νά φέρετε καρπὸν πολὺν καὶ νά γίνετε οὕτω μαθηταὶ μου». «Ἀκριβῶς διὰ τούτου ὁ Πατήρ μου θά δοξασθῇ πραγματικῶς, ἐάν φέρετε πολὺν καρπὸν ἀρετῆς καὶ γίνετε τέλειοι μαθηταὶ μου». «Μέ τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου: μέ τό νά φέρετε πολὺν καρπὸν καὶ γίνετε μαθηταὶ μου». Αἱ τοιαῦται ἐξηγήσεις εἶνε ὅλα ἄστοχοι καὶ δι' ἄλλους μέν λόγους, ἀλλά καὶ διότι κατ' αὐτάς, ἐκτός τῆς τελευταίας, ὁ ἀόριστος «ἐδοξάσθη» ἐξηγεῖται ὡς ἐνεστώσῳ ἢ μέλλον. Συγκριτικῶς καλλιτέρα εἶνε ἡ τελευταία ἐξήγησις.

Πρὸς ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου δεόν νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τό «ἐν» καὶ τό «ἵνα» εἶνε *αιτιολογικά*. Τό «ἐν» εἶνε *αιτιολογικόν* πολλακίς, π.χ. ἐν Ἰωάν. 16 : 30 («ἐν τούτῳ πιστεύομεν», ἤτοι διὰ τοῦτο πιστεύομεν). Τό δέ «ἵνα» εἶνε *αιτιολογικόν* σπανίως, διό καὶ ἡ *αιτιολογική* αὐτοῦ ἐννοία διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐξηγητῶν. Ὅτι δέ πράγματι τό «ἵνα» ἔχει καὶ *αιτιολογικὴν* ἐννοίαν, τοῦτο διὰ *σχετικῶν* χωρίων ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15 (Ἰδέ σ. 112 ἐξ.). Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις τοῦ χωρίου «ἐν τούτῳ» σημαίνει «διὰ τοῦτο», καὶ ἡ φράσις «ἵνα καρπὸν πολὺν φέρετε» σημαίνει «διότι ἐφέρατε καρπὸν πολὺν».

1. Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ *γένησθε*.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

« Διά τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου, διότι ἐφέρατε καρπόν πολύν, ὥστε νά γίνετε μαθηταί μου ».

Κατά τήν ἐξηγησιν αὐτήν ἤδη πρό τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ οἱ ἀπόστολοι εἶχον καρπόν πολύν καί ἔνεκα τούτου ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ. Πράγματι δέ, οἱ ἀπόστολοι δέν θά ἔφερον καρπόν πολύν εἰς τό μέλλον μόνον. Ἄλλ' ἤδη εἶχον φέρει καρπόν πολύν κατά τήν τριετίαν τῆς μαθητείας των παρά τῷ Ἰησοῦ, ὡς κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου, τά ὁποῖα εἶχε καθαρίσει ὁ γεωργός Πατήρ, διότι ἦσαν καρποφόρα καί ἤθελε νά φέρουν περισσότερο καρπόν (Ἰωάν. 15 : 1 - 5). Διά τῆς τριετοῦς δέ καρποφορίας των οἱ ἀπόστολοι ἀνεδείχθησαν ὄντως μαθηταί τοῦ Ἰησοῦ (Πρβλ. Ἰωάν. 8 : 31 καί 13 : 35) καί ἐδόξασαν τόν Πατέρα, καθῶς καί τόν Υἱόν. Διό καί εἰς τό ἐρμηνευθέν χωρίον χρησιμοποιεῖται ὁ ἀόριστος «ἐδοξάσθη», εἰς δέ τό Ἰωάν. 17 : 10 ὁ παρακείμενος «δεδόξασμαι».

Ἰωάν. 16 : 8 - 11

«ΕΛΕΓΞΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ ΠΕΡΙ ΑΜΑΡΤΙΑΣ...»

« Καί ἐλθών ἐκεῖνος ἐλέγξει τόν κόσμον περί ἁμαρτίας καί περί δικαιοσύνης καί περί κρίσεως · περί ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ · περί δικαιοσύνης δέ ὅτι πρός τόν Πατέρα μου ὑπάγω καί οὐκέτι θεωρεῖτέ με · περί δέ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐξηγηταί τό ῥῆμα «ἐλέγχω» ἐκλαμβάνουν διαφόρως, ἦτοι εἰς τās σημασίας τοῦ «πειθῶ», τοῦ «μέμφομαι, ἐπιτιμῶ», τοῦ «καταδικάζω» καί τοῦ «ἀποδεικνύω». Ἄλλ' ἱκανοποιητική καί ὀρθή εἶνε ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν ἐξηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκλαμβάνουν τό ῥῆμα εἰς τήν σημασίαν τοῦ «ἀποδεικνύω». Τό «ἐλέγχω» σημαίνει «ἀποδεικνύω» καί ἐν Ἰωάν. 8 : 46. Ἄξιον δέ παρατηρήσεως, ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τās περιπτώσεις ἔχομεν τήν σύνταξιν «ἐλέγχειν τινά περί τινος».

Τόν ὄρον «δικαιοσύνη» οἱ ἐξηγηταί ἐκδέχονται εἰς τήν συνήθη σημασίαν, ἐννοοῦντες δι' αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο δίκαιος ἢ εἶχε δίκαιον, παρά τήν καταδίκην του ὑπό τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ὁ ὄρος «δικαιοσύνη» ἀντιτίθεται πρὸς τόν ὄρον «κρίσις» καί σημαίνει, ὡς καί εἰς πολλές ἄλλας περιπτώσεις, «δικαίωσις». Ὅπως κατὰ τό χωρίον «ἀμαρτία» εἶνε τό μή πιστεῦειν εἰς τόν Ἰησοῦν καί «κρίσις» εἶνε τό ὅτι «ὁ ἀρχῶν τοῦ κόσμου τούτου κέκριται», οὕτω καί «δικαιοσύνη» εἶνε τό ὑπάγειν τόν Ἰησοῦν πρὸς τόν Πατέρα. Ἀλλά τό ὑπάγειν πρὸς τόν Πατέρα, ὅπερ ἀντιτίθεται πρὸς τό παραμένειν ἐν τῷ ᾄδῃ καί ἐν τῷ τάφῳ, εἶνε «δικαιοσύνη» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «δικαίωσις». Διά τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς του, τῆς ἀναλήψεως καί τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας ὁ Ἰησοῦς ἐδικαιώθη ὑπό τοῦ Πατρός.

Τούς ὄρους «κρίσις» καί «κρίνω» οἱ ἐξηγηταί ἀποδίδουν διά τοῦ «καταδίκη» καί «καταδικάζω». Ἄλλ' οἱ ὄροι ἐνταῦθα σημαίνουν περισσότερον τῆς καταδίκης, ἤτοι τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως· σημαίνουν τήν τιμωρίαν καί συμφοράν, τήν ὁποίαν ὁ Σατανᾶς ὑπέστη. Ὁ Σατανᾶς ἐδέθη (Ματθ. 12 : 29), ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ κράτους του (Ἰωάν. 12 : 31) καί διεπομπεύθη (Κολ. 2 : 15). Αὐτήν δέ τήν συμφοράν ὑπέστη διά τῆς σαρκώσεως, τῆς ζωῆς καί κυρίως τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ. Διά τοῦ «κέκριται» ἢ ἐκ τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ συμφορά τοῦ Σατανᾶ ἐμφανίζεται ὡς τετελεσμένον γεγονός ἤδη πρὸ τῆς σταυρώσεως.

Συνεπῶς ἡ ἐννοια τοῦ Ἰωάν. 16 : 8 - 11 εἶνε:

ᾠΟταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος (ὁ Παράκλητος) θά ἀποδείξῃ εἰς τόν κόσμον μίαν ἀμαρτίαν καί μίαν δικαίωσιν καί μίαν τιμωρίαν¹. Ἀμαρτίαν μὲν, διότι δέν πιστεῦουν εἰς ἐμέ· δικαίωσιν δέ, διότι ὑπάγω πρὸς τόν Πατέρα μου καί δέν θά μέ βλέπετε πλέον· καί τιμωρίαν¹, διότι ὁ ἀρχῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἔχει ὑποστῆ τιμωρίαν¹.

Διά τῆς ἐλεύσεως εἰς τόν κόσμον, τῶν καταπληκτικῶν θαυμάτων καί τοῦ θριαμβευτικοῦ ἔργου του ὁ Παράκλητος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος δέν ἦτο πλάνος, βλάσφημος καί συνεργάτης τοῦ Διαβόλου, ὅπως κατηγορεῖτο, ἀλλ' ἀληθής, Μεσσίας, Θεός καί τιμωρός τοῦ Διαβόλου. Οὕτω δέ εἰς τόν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἐδειξεν ἀσεβῆ καί ἐγκληματικὴν διαγωγὴν ἀπέναντι τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Παράκλητος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ κόσμος ἠμάρτησε, διότι δέν ἐπίστευσεν εἰς τόν Ἰησοῦν· ὁ Ἰησοῦς ἐδικαιώθη, διότι δέν μετέβη εἰς τήν κόλασιν, ἀλλ' εἰς τόν Πατέρα, ὅθεν ἀπέστειλε τόν Παράκλητον· καί ἀντιθέτως πρὸς τόν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος ἐδικαιώθη, ὁ Σατανᾶς ἐτιμωρήθη, ὑπέστη συμφοράν.

1. Ἡ συμφοράν.

Ἰωάν. 16 : 33**«ΙΝΑ ΕΝ ΕΜΟΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΕΧΗΤΕ»**

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοί εἰρήνην ἔχητε. Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλά θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρερμηνεύονται αἱ λέξεις «εἰρήνη» καὶ «ἐν».

Ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ, ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «χαρά» (σελ. 58). Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς λέξεως «θλίψις»: Ὁ κόσμος προσφέρει «θλίψιν», ὁ Χριστὸς προσφέρει τὸ ἀντίθετον, «εἰρήνην», ἧτοι χαράν.

Αἱ φράσεις «ἐν ἐμοί» καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ» εἶνε παράλληλοι, τὸ δὲ «ἐν» ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ εἰς τὰς δύο φράσεις. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἔννοια τοῦ «ἐν» δέν εἶνε τοπικὴ, ἀλλ' αἰτιολογικὴ, ὅπως εἰς πολλὰς περιπτώσεις, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ 30 («ἐν τούτῳ πιστεύομεν» = ἐξ αἰτίας τούτου πιστεύομεν· διὰ τοῦτο πιστεύομεν). Συνεπῶς αἱ δύο φράσεις σημαίνουν: «ἐξ αἰτίας μου», «ἐξ αἰτίας τοῦ κόσμου».

Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον πρέπει νὰ ἐξηγητῆται:

«Αὐτὰ ἐλάλησα εἰς σᾶς, διὰ νὰ ἔχετε ἐξ αἰτίας μου χαράν. Ἐξ αἰτίας τοῦ κόσμου θὰ ἔχετε θλίψιν. Ἄλλ' ἔχετε θάρρος. Ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον».

Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ὁμοιος πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν Ἰωάν. 15 : 11 καὶ 17 : 13.

Ἰωάν. 18 : 31**«ΛΑΒΕΤΕ ΑΥΤΟΝ ΥΜΕΙΣ
ΚΑΙ ΚΡΙΝΑΤΕ ΑΥΤΟΝ»**

«Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐξηγηταὶ τὸ ῥῆμα «κρίνω» ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν

σημασίαν τοῦ «δικάζω». Καί οὕτως εἰς τόν λόγον τοῦ Πιλάτου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καί κατά τόν νόμον ὑμῶν κρίνατε», δίδουν τήν ἔννοιαν· «λάβετε αὐτόν σεῖς καί συμφώνως πρὸς τόν νόμον σας δικάσατε αὐτόν».

Ἄλλ' αὐτή ἡ ἔρμηνεία εἶνε λάθος. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἤδη εἶχον δικάσει καί καταδικάσει τόν Ἰησοῦν εἰς θάνατον, προσήγαγον δέ αὐτόν εἰς τόν Πιλάτον πρὸς ἐπικύρωσιν καί ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεώς των. Ἐάν ἡ φράσις τοῦ Πιλάτου, «κρίνατε αὐτόν», ἐσήμαινε, «δικάσατε αὐτόν», οἱ Ἰουδαῖοι θά ἔλεγον: «Ἦδη ἐδικάσαμεν καί κατεδικάσαμεν αὐτόν». Ἄλλ' ἐνταῦθα τό «κρίνω» ἔχει τήν σημασίαν τοῦ «θανατώνω». Οὕτω δέ ἡ φράσις, «κρίνατε αὐτόν», σημαίνει, «θανατώσατε αὐτόν».

Ὁ ὅλος δέ λόγος τοῦ Πιλάτου, «λάβετε αὐτόν ὑμεῖς κλπ.», ἐν τῷ ὁποίῳ τό «ὑμεῖς» καί τό «ὑμῶν» εἶνε ἐμφατικά, σημαίνει: «Ἐγὼ δέν δύναμαι νά θανατώσω αὐτόν. Διότι συμφώνως πρὸς τόν Ῥωμαϊκόν νόμον δέν εἶνε ἔνοχος θανάτου. Λάβετε αὐτόν σεῖς, καί συμφώνως πρὸς τόν ἰδικόν σας νόμον θανατώσατε αὐτόν». Οἱ Ἰουδαῖοι βεβαίως δέν εἶχον τό δικαίωμα νά θανατώσουν τόν Ἰησοῦν. Ἄλλ' ὁ Πιλάτος ὠμίλησε πρὸς αὐτούς εἰρωνικῶς, ἢ ὅπως ὁμιλεῖ τις πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ παράνομον καί ἐγκληματικήν ἐνέργειαν, τήν ὁποίαν ἀποκρούει ἢ συνειδήσις: «Ἐγὼ δέν κάνω αὐτό τό πρᾶγμα. Κάνε το σύ!». Ἀκριβῶς δέ διότι ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τοῦ Πιλάτου ἦτο, «λάβετε καί θανατώσατε αὐτόν σεῖς», οἱ Ἰουδαῖοι εἶπον, «ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα». Τό «ἀποκτείνω» χρησιμοποιεῖται ἀντιστοίχως καί συνωνύμως πρὸς τό «κρίνω». Ὁ δέ λόγος, «ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα», ἐν τῷ ὁποίῳ τό «ἡμῖν» εἶνε ἐπίσης ἐμφατικόν, ἔχει αὐτήν τήν ἔννοιαν: «Εἶπες, νά λάβωμεν καί νά θανατώσωμεν αὐτόν ἡμεῖς. Ἄλλ' ἡμεῖς δέν ἔχομεν δικαίωμα νά θανατώσωμεν κανένα».

Ὁ ἐνταῦθα λόγος τοῦ Πιλάτου, «λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καί... κρίνατε αὐτόν», εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τόν λόγον του ἐν Ἰωάν. 19 : 6, «λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καί σταυρώσατε», ὅπου ἐπίσης τό «ὑμεῖς» εἶνε ἐμφατικόν. Διά τῆς αὐτῆς ἐμφάσεως ὁ Πιλάτος λέγει τό αὐτό καί εἰς τὰς δύο περιπτώσεις: Ἐκτελέσατε τόν Ἰησοῦν σεῖς· ἐγὼ ὄχι.

Πολλά λοιπόν πράγματα δεικνύουν, ὅτι εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον τό «κρίνω» σημαίνει «θανατώνω».

Ὅτι δέ τό «κρίνω» ἔχει καί τήν σημασίαν τοῦ «θανατώνω» ἀποδεικνύομεν καί ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τοῦ Α' Πέτρ. 4 : 5 - 6, (σελ. 315 - 318).

Κατόπιν τούτων μεταφράζομεν τό ἔξετασθέν χωρίον:

«Ὁ δέ Πιλάτος εἶπεν εἰς αὐτούς: Λάβετε αὐτόν σεῖς, καί θανατώσατε αὐτόν συμφώνως πρὸς τόν ἰδικόν σας νόμον. Οἱ δέ Ἰουδαῖοι εἶπον εἰς αὐτόν: Ἡμεῖς δέν ἔχομεν δικαίωμα νά θανατώσωμεν κανένα».

Ἰωάν. 20 : 17

«ΜΗ ΜΟΥ ΑΠΤΟΥ»
ΟΥΠΩ ΓΑΡ ΑΝΑΒΕΒΗΚΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ...»

«Μή μου άπτου· οὐπω γάρ αναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου, πορεύου δέ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπέ αὐτοῖς· αναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν».

Τό χωρίον τοῦτο, λόγος τοῦ ἀναστάντος Ἰησοῦ πρὸς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, θεωρεῖται ἐκ τῶν δυσκολωτέρων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἔχουν δέ δοθῆ εἰς τοῦτο δεκάδες ἐρμηνεῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεμία εἶνε ἱκανοποιητικὴ (Ἰδέ τὰς ἐρμηνείας εἰς τὰ σχετικὰ ὑπομνήματα).

Ἡ δυσκολία ἀρχίζει ἐκ τοῦ συνδέσμου «γάρ». Ὁ σύνδεσμος οὗτος μεταφράζεται ὡς συνήθως, ἦτοι μέ τὴν λέξιν «διότι». Οὕτως αἱ δύο πρῶται προτάσεις τοῦ χωρίου συνδέονται ὡς ἐξῆς: «Μή με ἐγγίξης· διότι δέν ἔχω ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα μου». Τῆς ἀπαγορεύσεως δηλαδή τοῦ Ἰησοῦ («Μή μου άπτου») ὡς αἰτιολογία παρουσιάζεται τό ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέν εἶχεν ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα του («οὐπω γάρ αναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου»). Ἄλλ' ἡ τοιαύτη αἰτιολογία εἶνε παράδοξος καὶ ἀκατανόητος. Ἀφήνει νά ἐννοηθῆ, ὅτι τότε θά ἠδύνατο ἡ Μαγδαληνὴ νά ἄπτεται τοῦ Ἰησοῦ, νά ἐγγίξῃ αὐτόν κατὰ τρόπον άπτόν, ὅταν ὁ Ἰησοῦς δέν θά εὔρισκετο σωματικῶς εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανόν! Ἡ τοιαύτη αἰτιολογία θά ἠδύνατο νά εἶνε αἰτιολογία ὄχι τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλά τοῦ ἐντελῶς ἀντιθέτου. Ἡ Μαγδαληνὴ θά ἠδύνατο νά εἶπῃ εἰς τὸν Κύριον: «Ἀκριβῶς διότι δέν ἔχεις ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα, ἀλλ' εὔρισκεσαι εἰς τὴν γῆν, δύναμαι, Κύριε, νά σέ ἐγγίξω. Ὅταν θά ἔχῃς ἀναβῆ εἰς τὸν πατέρα, πῶς θά εἶνε δυνατόν νά σέ ἐγγίξω;».

Ἡ μεγάλη δυσκολία διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου παραμερίζεται ἀμέσως, ἂν τὸν σύνδεσμον «γάρ» μεταφράσωμεν «θεβαίως», διότι ὁ σύνδεσμος ἔχει καὶ θεβαιωτικὴν σημασίαν (Ἰδέ Δ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης). Οὕτω τό χωρίον ἀποδίδεται ὡς ἐξῆς: «Μή με ἐγγίξης· δέν ἔχω θεβαίως ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα μου· ὕπαγε ὁμως πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπέ εἰς αὐτούς· αναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου κλπ.». Ὁ Χριστός, ὀλίγον πρό τῆς συλλήψεως καὶ τῆς θανατώσεώς του,

πολλάκις εἶχεν ὁμιλήσει περὶ τῆς ἐπανάδου του εἰς τὸν πατέρα (Ἰωάν. 14 : 12, 28· 16 : 5, 10, 16, 28· 17 : 11, 13). Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν πατέρα οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ ἐγγίξουν τὸν Χριστὸν σωματικῶς. Ἄλλ' οὔτε νὰ βλέπουν αὐτὸν σωματικῶς, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε· μόνον οἱ πιστοὶ θὰ ἔβλεπον αὐτὸν πνευματικῶς, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως (Ἰωάν. 14 : 19· 16 : 10. Πρβλ. Β' Κορ. 5 : 16). Κατόπιν τούτου ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ γίνεται περισσότερον φανερά: «Μὴ με ἐγγίξῃς· δὲν ἔχω *θεβαίως* ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα μου, ὡς ἔλεγον, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατον νὰ με ἐγγίξῃς σωματικῶς· ὕπαγε ὁμως καὶ εἰπέ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου κλπ., κατὰ ἓνα τρόπον ἔχω ἀποκοπῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ εὐρίσκομαι εἰς ἔνδοξον πορείαν πρὸς τὸν οὐρανόν, σπεύδω καὶ ἐπείγομαι νὰ φθάσω ἐκεῖ». Ἦδη καὶ ὀλίγον πρό τῆς συλλήψεως καὶ θανατώσεώς του ὁ Χριστὸς ἐξεφράζετο ὡς ἐάν μὴ εὐρίσκετο πλέον ἐν τῷ κόσμῳ ἀλλ' εἶχεν ἀναχωρήσει διὰ τὸν οὐρανόν: «Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, καὶ ἐγὼ πρὸς σέ ἔρχομαι. Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου... Ὅτε ἦμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου» (Ἰωάν. 17 : 11 - 12).

Ἐπάσχει μία ἀκόμη δυσκολία ὡς πρὸς τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν, ἀλλ' αὕτη εἶνε μικρά ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ἡ ἐσφαλμένη ἐξήγησις τοῦ «γάρ». Ἡ δυσκολία εἶνε ἡ ἐξῆς: Διατί ὁ Ἰησοῦς τώρα μὲν ἀποτρέπει τὴν Μαγδαληνὴν νὰ ἐγγίσῃ αὐτόν, ἔπειτα δὲ ἐπιτρέπει εἰς τὰς μυροφόρους νὰ περιπτυχθοῦν καὶ ν' ἀσπασθοῦν τοὺς πόδας αὐτοῦ (Ματθ. 28 : 9) καὶ προτρέπει τὸν Θωμᾶν καὶ τοὺς ἄλλους μαθητὰς του νὰ ψηλαφήσουν αὐτόν; (Ἰωάν. 20 : 27· Λουκ. 24 : 39). Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα εἶνε, ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν ἀπηγορεύετο νὰ ἐγγίσῃ τις τὸν Κύριον, ἀλλ' ὁ Κύριος εἰς μὲν τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἄφησε νὰ ἐγγίσουν διὰ νὰ θεβαιωθοῦν περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς Μαγδαληνῆς δὲν ἄφησε νὰ ἐγγίσῃ αὕτη, διότι ἤθελε νὰ διδάξῃ ἐν ὑψηλότερον μάθημα. Ἡ Μαγδαληνὴ ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ὅπως ἀκριβῶς ἀνέστησαν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅτι θὰ ἤρχιζε πάλιν τὴν παλαιάν συναγαστροφὴν μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίδας του, ὅτι θὰ περιώδευε καὶ θὰ ἐκῆρυττε, καὶ ὅτι θὰ εἶχεν ἀνάγκην τῆς διακονίας της, πράγμα τὸ ὁποῖον προεξένει εἰς αὐτὴν ἰδιαίτεραν χαρὰν. Διὰ τοῦτο, μόλις ἀνεγνώρισε τὸν ἀναστάντα Κύριον, ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πρὸς αὐτόν ἀγάπην της μὲ τὴν αὐτὴν οἰκειότητα, μὲ τὴν ὁποίαν συμπεριεφέρετο πρό τῆς ἀναστάσεως. Δέν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὴν τεραστίαν διαφορὰν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου καὶ ἄλλων προσώπων. Δέν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν ὑψίστην καὶ μοναδικὴν σημασίαν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ Κύριος θὰ ἐξηκολούθει νὰ

ζῆ τὴν προηγουμένην ζωὴν τῆς ταπεινώσεως. Ὅθεν ὁ Κύριος διὰ τοῦ «Μή μου ἄπτου» ἤθελε νά εἶπῃ εἰς αὐτήν: «Δέν δύνασαι πλέον νά συμπεριφέρῃς πρὸς ἐμέ ὅπως προηγουμένως. Διότι δέν εἶμαι πλέον ὁ τεταπεινωμένος, ἀλλ' ὁ δεδοξασμένος Κύριος. Ἐξέφυγον ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς φθορᾶς καί εἰσηλθον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀφθαρσίας. Ἄνυψώνομαι ἐν δόξῃ πρὸς τόν πατέρα. Διὰ τοῦτο πρέπει νά μέ βλέπῃς μέ τόν προσήκοντα εἰς τὴν νέαν κατάστασιν μου σεβασμόν».

Αἱ σχέσεις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μετά τὴν ἀνάστασιν του εἶνε διαφορετικά. Καί εἰς αὐτοὺς τοὺς μαθητάς του κατὰ καιροὺς μόνον ἐμφανίζεται, πλησιάζει καί ἐπειτα ἐξαφανίζεται.

Τό «Μή μου ἄπτου» πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ὑπενθυμίζει τό «Τί ἐμοὶ καί σοί, γύναι;» πρὸς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν (Ἰωάν. 2 : 4). Ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐξήρχετο ἐκ τῆς μικρᾶς οἰκογενείας τοῦ Ἰωσήφ, ὅπου ἐξῆ ἰδιωτικὴν καί τελείως ταπεινὴν ζωὴν, καί εἰσήρχετο εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν, τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, καί εἰς τόν δημόσιον βίον, διὰ νά δράσῃ ὡς Μεσσίας, ἡ Παναγία ἔπρεπε νά βλέπῃ αὐτόν μέ διαφορετικὴν καί ὑψηλοτέραν ἔννοιαν. Καί ὅταν διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰσηλθεν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀφθαρσίας καί τῆς πλήρους δόξης καί ἀνυψοῦτο ἐκ γῆς εἰς οὐρανόν, ἡ Μαγδαληνὴ ἔπρεπε νά βλέπῃ αὐτόν μέ τὴν ὑψίστην ἔννοιαν. Ὅπως δέ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Θεοτόκου ὁ Χριστός εἶπε μέν τό «Τί ἐμοὶ καί σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου» (Ἰωάν. 2 : 4), ἀλλ' εὐθύς κατόπιν ἐτέλεσε τό θαῦμα τῆς μεταβολῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον, οὕτω καί εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς εἶπε μέν τό «Μή μου ἄπτου», ἀλλ' ὕστερον ἐπέτρεψεν εἰς τὰς μυροφόρους νά ἐγγίσουν αὐτόν καί προσκυνήσουν (Ματθ. 28 : 9).

Τὴν οὐσίαν τοῦ ἐρμηνευομένου χωρίου ἀποδίδει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ μέγιστος τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ὡς πρὸς τό γράμμα τοῦ χωρίου παραβλέπει τόν σύνδεσμον «γάρ». Ἴδου πῶς ὁ ἱερός Πατήρ ἐρμηνεύει τό ἐπίμαχον μέρος τοῦ χωρίου: «Τίνος δέ ἔνεκεν εἶπε, Μή μου ἄπτου;... Δοκεῖ μοι βούλεσθαι αὐτήν (τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν) ἔτι συνεῖναι αὐτῷ ὥσπερ τότε, καί ἀπὸ τῆς χαρᾶς μηδέν ἐννοῆσαι μέγα, εἰ καί πολλῶν βελτίων ἐγεγόνει κατὰ σάρκα. Ταύτης γοῦν ἀπάγων αὐτήν τῆς ἐννοίας καί τοῦ μετὰ πολλῆς αὐτῷ ἀδείας διαλέγεσθαι (οὐδέ γάρ τοῖς μαθηταῖς φαίνεται λοιπόν ἐπιχωριάζων ὁμοίως), ἀνάγει αὐτῆς τὴν διάνοιαν, ὥστε αἰδεσιμώτερον αὐτῷ προσέχειν. Τό μέν οὖν εἰπεῖν, Μή πρόσθι μοι, καθάπερ καί πρότερον· οὐ γάρ ἐν τοῖς αὐτοῖς τὰ πράγματα, οὐδέ ὁμοίως μέλλω συνεῖναι λοιπόν ὑμῖν· πρόσαντες ἦν καί κόμπον ἔχον· τό δέ εἰπεῖν, Οὐπω ἀναβέβηκα πρὸς τόν πατέρα, ἐμφαίνει, ὅτι ἐκεῖ σπεύδει καί ἐπειγεται· τόν δέ ἐκεῖ μέλλοντα ἀπιέναι, καί μηκέτι μετὰ ἀνθρώπων στρέφεσθαι, οὐκ ἔδει

μετά τῆς αὐτῆς ὁρᾶν διανοίας ἧς καί πρό τούτου» ('Ε. Π. Migne 59, 469).

Τέλος ἀξίον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Χριστός λέγει πρὸς τὴν Μαγδαληνήν, «εἰπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου» καὶ «ἀναβαίνω... πρὸς τὸν Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν», διότι ὁμιλεῖ ὡς ἄνθρωπος. Ὡς ἄνθρωπος δηλαδή ὁ Ἰησοῦς ἔχει ἀδελφούς καὶ Θεόν, ἀδελφούς μὲν ἡμᾶς, Θεὸν δὲ τὸ ὑψιστον Ὄν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀνωτέραν φύσιν του ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὀλόκληρος ἡ Θεότης (Κολ. 2 : 9), αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεός, ὅπως ὠμολόγησεν ὁ Θωμᾶς ('Ἰωάν. 20 : 28) καὶ ὅπως πλειστάκις διακηρύσσει ἡ Γραφή. Διό καὶ ἀνέστησεν αὐτὸς ἑαυτὸν ('Ἰωάν. 2 : 19· 10 : 18· Ψαλμ. 97[98] : 1· Ἦσ. 63 : 5 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν).

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«Μὴ με ἐγγίξης. Δέν ἔχω θεοβαίως ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα μου, ἀλλ' ὕπαγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπέ εἰς αὐτούς: Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα σας, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν σας».

Ἰωάν. 20 : 19

«ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ»

«Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε χαιρετισμὸς καὶ εὐχή, ἔχει εὐρυτάτην σημασίαν, σημαίνων πᾶν ἀγαθόν, καὶ δέν πρέπει νά μένη ἀνεξήγητος, ὅπως συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆται «εὐλογία». Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει εἰς αὐτούς: Εὐλογία εἰς σᾶς».

Ἰωάν. 20 : 21

«ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ»

«Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν· εἰρήνη ὑμῖν».

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταὶ δέν εὐστοχοῦν ὡς πρὸς τὰς λέξεις «οὖν» καὶ «εἰρήνη».

Τό «οὖν» εἶνε μεταβατικόν, ὅπως καί εἰς τούς προηγουμένους στίχ. 19 καί 20, καί πρέπει νά ἐξηγητῆται «δέ».

Ἡ δέ «εἰρήνη», χαριετισμός καί εὐχή, περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καί πρέπει νά ἐξηγητῆται «εὐλογία». Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Ὁ δέ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς πάλιν: *Εὐλογία εἰς σᾶς*».

Ἰωάν. 21 : 4

«ΕΣΤΗ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΙΓΙΑΛΟΝ»

«Πρωίας δέ ἤδη γενομένης ἔστη ὁ Ἰησοῦς εἰς τόν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἤδεισαν οἱ μαθηταί ὅτι Ἰησοῦς ἔστι».

Τό «ἔστη» ἐνταῦθα οὔτε «ἴστατο» σημαίνει οὔτε «ἐστάθη», ὡς νομίζουν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλά σημαίνει «ἐνεφανίσθη, παρουσιάσθη». Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 24 : 36 ἐν σελ. 99.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Ὅταν δέ πλέον ἔγινε πρωί, ὁ Ἰησοῦς ἐνεφανίσθη εἰς τήν παραλίαν . Ἀλλ' οἱ μαθηταί δέν ἀντελήφθησαν, ὅτι ἦτο ὁ Ἰησοῦς».

Πράξ. 1 : 20

«Η ΕΠΑΥΛΙΣ» ΚΑΙ «Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ»

«Γέγραπται γάρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν· γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος καί μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· καί¹ τήν ἐπισκοπήν αὐτοῦ λάβοι² ἕτερος».

Μετά τήν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ καί πρό τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ὄψει τῆς

1. Ὁ σύνδεσμος «καί» δέν εἶνε τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλά τοῦ Ψαλμωδοῦ κατά τούς Ο', ὅθεν παραθέτει ὁ Ἀπόστολος.

2. Ὁ Nestle ἔχει *λαβέτω*.

ἐκλογῆς τοῦ Ματθίου διὰ τὴν κενωθεῖσαν θέσιν τοῦ Ἰούδα, ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῷ ὑπερώφ τῶν Ἱεροσολύμων ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι περίπου πιστοὺς περὶ τοῦ οἰκτροῦ τέλους τοῦ Ἰούδα. Ἡ προδοσία καὶ ἡ αὐτοκτονία τοῦ Ἰούδα ἦτο σκάνδαλον. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐχαιρεκάκησαν διὰ τὸ κατάντημα τοῦ μαθητοῦ του, οἱ δὲ φίλοι ἐθλίβησαν, ἐταράχθησαν καὶ ἠπόρησαν, πῶς ὁ μαθητὴς εἶχε τοιαύτην κατάληξιν. Πρὸς ἄρσιν δὲ τοῦ σκανδάλου ὁ Πέτρος τονίζει, ὅτι ἡ διαγωγή τοῦ Ἰούδα ἦτο ἐκ τῶν προτέρων γνωστὴ καὶ προεῖπεν αὐτὴν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ στόματος τοῦ Δαβίδ. Συνεπῶς ἡ ἐκλογή τοῦ Ἰούδα δὲν ἦτο πλάνη τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἐνσυνείδητος πράξις τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀγαθῆς βουλήσεώς του, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ καὶ τοὺς ἀναξίους καὶ τοὺς ἐχθρούς του. «Ἐδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην», λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι κατηριθιμμένος ἦν σὺν ἡμῖν καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης» (Πράξ. 1 : 16 - 17). Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶπε προφητείαν διὰ τὸν Ἰούδαν, διότι ὁ Ἰούδας ἦτο εἷς ἐκ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ δὲ προφητεία κατεγράφη εἰς τὴν δίβλῳ τῶν Ψαλμῶν, ἔγινε γραπτὸς λόγος, «γραφὴ». Ἡ δὲ «γραφὴ» ἔπρεπε νὰ ἐκπληρωθῆ. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι ἐξεπληρώθη. Πρῶτον δὲ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει, πῶς ἐξεπληρώθη ἡ «γραφὴ», καὶ δεῦτερον ἀναφέρει τὸ περιεχόμενον τῆς «γραφῆς». Ἰδοὺ αἱ πράξεις τοῦ Ἰούδα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεπληρώθη ἡ προφητεία: «Οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνῆς γενόμενος ἐλάκησε μέσος καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ» (Πράξ. 1 : 18). Δύο πράγματα ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ. Τὸ ἓν, ὅτι ὁ Ἰούδας ἀπέκτησεν ἀγρόν ἐξ ἀδίκου ἀμοιβῆς, διὰ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων τῆς προδοσίας, «τὸν ἀγρόν τοῦ κεραμέως» (Ματθ. 27 : 7, 10). Τὸ ἄλλο, ὅτι κατέπεσε πρηνῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (ἐκ τοῦ ὕψους, ὅπου ἐκρεμάσθη, Ματθ. 27 : 5) καὶ διερράγη μετὰ κρότου εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἐξεχύθησαν ὅλα τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀσπλάγχνου, φαινόμενον φρικῶδες καὶ μακάθριον. Ὁ Ἰούδας ἀπέκτησεν ἀγρόν, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ θανάτου δὲν ἀπτήλαυσεν αὐτόν (ὁ ἀγρὸς περιήλθεν εἰς ἄλλον ἰδιοκτήτην καὶ ἔγινε νεκροταφεῖον, Ματθ. 27 : 7). Ταῦτα δὲ συνέβησαν εἰς τὸν Ἰούδαν, διότι οὕτως εἶχε προφητευθῆ: «Γέγραπται γάρ ἐν δίβλῳ Ψαλμῶν· γενηθήτω ἡ ἐπαυλις αὐτοῦ ἔρημος καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος» (Πράξ. 1 : 20). Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος δίδει τὸ περιεχόμενον τῆς «γραφῆς», δύο Ψαλμικά χωρία, τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Ψαλμ. 68 : 26 (69 : 25) καὶ τὸ δεῦτερον ἐκ τοῦ Ψαλμ. 108 : (109) : 8.

Τὰ Ψαλμικά αὐτὰ χωρία παρερμηνεύονται. Ἐπειδὴ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ὠμίλησε περὶ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰούδας ἀπέκτησε διὰ τῶν χρημάτων τῆς προδοσίας, οἱ πλείστοι ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι ἡ «ἐπαυ-

λις» τοῦ πρώτου Ψαλμικοῦ χωρίου εἶνε ὁ ἐν λόγῳ ἀγρός. Ἐπὶ τῆς γνῶμης αὐτῆς εἶνε ἐσφαλμένη. Διότι «ἐπαυλις» δέν σημαίνει «ἀγρός», ἀλλά «κατοικία», ὅπως ἄλλωστε δεικνύει καί ἡ συνώνυμος λέξις «σκήνωμα» καί ἡ φράσις «ὁ κατοικῶν» ἐν τῷ αὐτῷ Ψαλμικῷ στίχῳ (Διά τὴν λέξιν «σκήνωμα» ἢ «σκηνή» ἰδέ τόν στίχον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ). Ἐπειδὴ δέ «ἐπαυλις» σημαίνει «κατοικία», διευτυπώθη ἡ γνῶμη, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ «ἐπαυλις» ἦτο ἀγρός μετὰ οἰκίας. Ἐπὶ τοῦτο πάλιν εἶνε αὐθαίρετον. Καί ἂν δέ ὁ ἀγρός ἐκεῖνος τῶν τριάκοντα ἀργυρίων εἶχεν ἐντός αὐτοῦ οἰκίαν, ὁ Ἰούδας δέν κατώκησεν εἰς αὐτήν, ἐνῶ ἡ «ἐπαυλις» τοῦ Ψαλμικοῦ χωρίου παρουσιάζεται κατοικουμένη, ἀφοῦ ἐκτομίζεται ἡ κατάρα, νά γίνῃ αὕτη ἔρημος καί νά μὴ ὑπάρχῃ ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ.

Κατὰ ταῦτα ἡ «ἐπαυλις» δέν εἶνε ὁ ἀγρός τοῦ κεραμέως, ἀλλ' ἡ κατοικία τοῦ Ἰούδα, τὸ σπίτι του δηλωδῶς. Ὁ δέ λόγος τοῦ Ψαλμωδοῦ, νά ἐρημωθοῦν αἱ κατοικίαι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ, εἰδικευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ εἰδεχθεστέρου ἐκ τῶν ἐχθρῶν, τοῦ Ἰούδα, ἦτο κατάρα ἰσοδύναμος πρὸς τὴν σημερινὴν κατάραν «νά ρημάξῃ τὸ σπίτι του!», ἦτο ἡ ἀποθάνῃ βιαίως καί προῶρως. Ὁ Ἰούδας «ἠγάπησε κατάραν» καί ἦλθεν ἐπ' αὐτῶν, «ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον, καί εἰσηλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ» (Ψαλμ. 108[109] : 17 - 18). Ἡ κατοικία τοῦ προδότου ἠρημώθη, ὁ κάτοικος ἀπέθανε δι' ἀπαισίου καί παραδειγματικοῦ θανάτου.

Ἦδη ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον Ψαλμικόν χωρίον, «καί τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος». Ἡ πνευματικὴ καί δὴ ἐκκλησιαστικὴ ἔννοια τῆς λέξεως «ἐπισκοπή» καί τὸ ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκπεσόντος Ἰούδα ἔλαβεν ἄλλος, ὁ Ματθίας, εὐκόλως παρέσυραν τοὺς ἐρμηνευτὰς εἰς τὸ νά νομίσουν, ὅτι ἡ «ἐπισκοπή» ἐδῶ εἶνε τὸ ἀποστολικόν ἀξίωμα. Ἐναντίον αὐτῆς τῆς γνῶμης ἔχομεν νά ἀντιτάξωμεν τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον· Τὸ ἀποστολικόν ἀξίωμα ὁ Πέτρος ὀνομάζει διὰ τῶν ταπεινῶν ἐκφράσεων «τόν κληρὸν τῆς διακονίας ταύτης», «τόν κληρὸν τῆς διακονίας ταύτης καί ἀποστολῆς» (Πράξ. 1 : 17, 25).

Δεύτερον· Ὡς βλέπει τις εἰς τὰ λεξικά, οἱ ὄροι ἐπισκοπῶ, ἐπίσκοπος καί ἐπισκοπῆ ἔχουν ἔννοιαν εὐρυτέραν τῆς πνευματικῆς τοιαύτης. Ἐπισκοπῆ γενικῶς εἶνε ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τινος ἀντικειμένου καί ὁ χώρος ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐποπτεύει τις ἢ ἀσκεῖ ἐξουσίαν, δι' ἄλλων λέξεων ἢ περιοχῆ τῆς δικαιοδοσίας. Ἐν Ἰεζ. 7 : 22 κατὰ τοὺς Ὁ' «ἐπισκοπῆ» ὀνομάζεται ὁ χώρος καί τὸ κτίριον τοῦ ναοῦ· ὁ ναός εἶνε ἐπισκοπῆ τοῦ Θεοῦ.

Τρίτον· Ἐάν προσέξῃ τις καλῶς τοὺς στίχους Ψαλμ. 108[109] : 8 - 10, δέν εἶνε δύσκολον νά καταλάβῃ, ὅτι «ἐπισκοπὴν» ὁ Ψαλμωδὸς ἔννοει ἄλλο ἢ τὴν δικαιοδοσίαν, ἦτοι ἰδιοκτησίαν. Παραθέτομεν τοὺς στίχους τούτους κατὰ τοὺς Ὁ'.

Στίχ. 8: «Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος».

Στίχ. 9: «Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὄρφανοὶ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ χήρα».

Στίχ. 10: «Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαιτησάτωσαν, ἐκδληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν».

Τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ στίχ. 8 παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὸν στίχ. 9. Ἀμφότερα δηλαδή, δι' ἄλλων ἕκαστον λέξεων, σημαίνουν τὸ αὐτό, ἦτοι τὸν θάνατον τοῦ Ἰούδα. Οὕτω δὲ καὶ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ στίχ. 8 παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὸν στίχ. 10. Ἀμφότερα σημαίνουν τὴν ἀπώλειαν τῆς *ιδιοκτησίας* τοῦ Ἰούδα, ἀφοῦ ἐν στίχ. 10 γίνεται λόγος περὶ ἐξώσεως ἐκ τῶν «οἰκοπέδων». Ὅπως τὰ «οἰκόπεδα», οὕτω καὶ ἡ πρὸς αὐτὰ παραλληλιζομένη «ἐπισκοπὴ» εἶνε ἀκίνητος περιουσία, *ιδιοκτησία*. Ἐς σημειωθῆ δ' ἐπὶ πλεον, ὅτι καὶ ἐν στίχ. 11 συνεχίζεται ὁ λόγος περὶ διαρπαγῆς τῶν ὑλικῶν ὑπαρχόντων.

Τέταρτον· Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου «ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην» (Πράξ. 1 : 16) σημαίνει, ὅτι ἡ «γραφὴ» ἤδη εἶχεν ἐκπληρωθῆ. Ἐν δὲν εἶχεν ἐκπληρωθῆ, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρωθῆ κατόπιν, ὁ Ἀπόστολος δὲν θὰ ἐχρησιμοποιεῖ τὸν παρατατικόν «ἔδει», ἀλλὰ τὸν ἐνεστώτα «δεῖ», ὅπως ἐν στίχ. 21 («δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν κλπ.»). Ἐν ἄλλ' ὅτι ἡ «γραφὴ» εἶχεν ἐκπληρωθῆ, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἤδη εἶχον συμβῆ ὅσα ἡ «γραφὴ» ἔλεγε. Καὶ ἡ «ἐπαυλις» δηλαδή εἶχε γίνει ἔρημος, ἦτοι ὁ Ἰούδας εἶχεν ἀποθάνει, καὶ τὴν «ἐπισκοπὴν» αὐτοῦ εἶχε λάβει ἄλλος. Δεδομένου ὅμως, ὅτι ὁ Ματθίας δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβει τὸ ἀποστολικόν ἀξίωμα, γίνεται καὶ ἐκ τούτου φανερόν, ὅτι «ἐπισκοπὴ» δὲν εἶνε τὸ ἀποστολικόν ἀξίωμα, ἀλλ' ἡ *ιδιοκτησία* τοῦ Ἰούδα, ὁ ἀγρός τῆς ἀδικίας, τὸν ὅποιον εἶχε λάβει ἄλλος, ἡ Συναγωγὴ, πρὸς ταφὴν τῶν ξένων.

Πέμπτον· Τὰ περὶ ἀγροῦ καὶ θανάτου τοῦ Ἰούδα (στίχ. 18), ὡς δεικνύει ἡ φράσις «γέγραπται γάρ» (στίχ. 20), ὁ Πέτρος ἀναφέρει ὡς ἐκπληρωσιν τῶν δύο Ψαλμικῶν προφητειῶν. Δεδομένου δέ, ὅτι ἡ μία προφητεία, περὶ ἐρημώσεως τῆς «ἐπαύλεως», ἐξεπληρώθη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα, ἡ ἄλλη προφητεία, περὶ «ἐπισκοπῆς», ἐξεπληρώθη διὰ τοῦ ἀγροῦ.

Ἡ «ἐπισκοπὴ» λοιπόν τοῦ Ἰούδα, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξενεχθῆ κατὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν ἄλλος, εἶνε ὁ ἀγρός, τὸν ὅποιον ὁ Ἰούδας ἀπέκτησε διὰ τῶν ἀγυριῶν τῆς ἀδικίας καὶ δὲν ἀπήλαυσε, διότι περιήλθεν εἰς ἄλλον ἰδιοκτήτην, τὴν Συναγωγὴν, καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς νεκροταφεῖον.

Κατὰ ταῦτα τὸ Πράξ. 1 : 20 πρέπει νὰ μεταφρασθῆ:

«Διότι ἔχει γραφὴ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν: Ἐς γίνῃ ἡ κατοικία

του ξερημος καί ἄς μή ὑπάρχη ὁ κατοικῶν εἰς αὐτήν· καί τήν ἰδιοκτησίαν¹ του ἄς λάβῃ ἄλλος».

Πράξ. 3 : 21

«ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ»

«Ὅν δεῖ οὐρανόν μέν² δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός διά στόματος πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος».

Οἱ πλείστοι ἐξηγηταί ἐνταῦθα δέν συλλαμβάνουν τήν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ «δέχομαι»· ἐκλαμβάνουν τοῦτο εἰς τήν ἔννοιαν τοῦ «δέχομαι, λαμβάνω, ὑποδέχομαι». Ἄλλ' αὐτή ἡ ἔννοια ἀποκλείεται, διότι ἤδη ὁ οὐρανός εἶχεν ὑποδεχθῆ τόν Ἰησοῦν Χριστόν κατά τήν ἀνάληψιν αὐτοῦ, καί συνεπῶς ἡ φράσις, «ὄν δεῖ οὐρανόν μέν² δέξασθαι», εἶνε ἀδύνατον νά σημαίνη, «τόν ὁποῖον πρέπει ὁ οὐρανός νά ὑποδεχθῆ». Αὐτή ἡ ἔννοια ἀποκλείεται ἐπίσης ἐκ τοῦ «ἄχρι». Διότι τό «ἄχρι» δεικνύει, ὅτι τό «δέξασθαι» σημαίνει παραμονήν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν οὐρανῷ, ἀπό τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως κλπ.».

Τό «δέχομαί τινα» ἐνίοτε σημαίνει, «κρατῶ τινα παρ' ἐμοί, ἔχω τινά παρ' ἐμοί». Τοιαύτην σημασίαν ἔχει τοῦτο ἐν Βαρ. 4 : 32, «Δείλαιαι αἱ πόλεις, αἷς ἐδούλευσαν τά τέκνα σου· δεῖλαια ἡ δεξαμένη τοὺς υἱούς σου». Τό χωρίον σημαίνει: «Δυστυχεῖς αἱ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας τά τέκνα σου διετέλεσαν δούλοι· δυστυχῆς ἐκεῖνη (ἡ Βαβυλών), ἡ ὁποία ἐκράτησε παρ' ἑαυτῆ τοὺς υἱούς σου». Τοιαύτην σημασίαν τό ἐν λόγῳ ῥῆμα ἔχει καί σήμερον, π.χ. εἰς τὰς φράσεις, «Ἡ Ἀμερική μέ ἐδέχθη ἐπί ἕν ἔτος», «Ὁ Ὑπουργός μέ ἐδέχθη ἐπί μίαν ὥραν».

Τήν εἰρημένην σημασίαν τό «δέχομαι» ἔχει καί εἰς τό προκείμενον χωρίον. Οὕτω δέ ἡ φράσις, «ὄν δεῖ οὐρανόν μέν δέξασθαι», σημαίνει, «τόν ὁποῖον ὁ οὐρανός πρέπει νά κρατήσῃ» ἢ, ἄλλως, «ὁ ὁποῖος πρέπει νά μένη εἰς τόν οὐρανόν».

1. Ἡ τόν ἀγρόν.

2. Τό μέν ἀνευ ἀποδόσεως, ὅπως πολλάκις, π.χ. ἐν 1 : 1, 18, 2 : 41.

Τό νόημα λοιπόν τῆς ἐν λόγῳ φράσεως δέν εἶνε ἡ ὑποδοχή, ἀλλ' ἡ παραμονή τοῦ Χριστοῦ ἐν οὐρανῷ. Ὁ Χριστός θά μένη εἰς τόν οὐρανόν «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως κλπ.», καί ὕστερον θά ἐπανέλθῃ εἰς τήν γῆν. Διά νά γίνῃ ἡ δευτέρα παρουσία, πρέπει πρῶτον νά γίνῃ ἡ «ἀποκατάστασις».

Ἄλλά τί εἶνε ἡ «ἀποκατάστασις»; Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ γίνεται σοβαρωτάτη παρανόησις. Τήν λέξιν ταύτην οἱ ἐρμηνευταί ἐκλαμβάνουν εἰς τήν ἔννοιαν, τήν ὁποίαν ἔχει καί σήμερον, ἤτοι εἰς τήν ἔννοιαν τῆς ἐπαναφορᾶς πράγματος ἢ προσώπου εἰς τήν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν. Οὕτω δέ νομίζουν, ὅτι «ἀποκατάστασις» εἶνε ἡ ἐπαναφορά εἰς τήν προπρωτικὴν κατάστασιν, ἢ «παλιγγενεσία» (Ματθ. 19 : 28) καί ἀνακαίνισις τοῦ φυσικοῦ σύμπαντος (Β' Πέτρ. 3 : 12 - 13, Ἀποκ. 21 : 1, 5). Ἄλλ' ἡ ἐκδοχή αὕτη δέν ἱκανοποιεῖ διά τούς ἀκολουθούς λόγους:

Ἡ «παλιγγενεσία» καί ἀνακαίνισις κατά τόν ἑσχατον καιρόν δέν εἶνε «ἀποκατάστασις» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τήν προτέραν, τουτέστι τήν προπρωτικὴν, κατάστασιν. Καί ἂν ὁ ἄνθρωπος δέν ἐπιπτεν, οὗτος καί τό φυσικόν σύμπαν δέν θά παρέμενον εἰς τήν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν, ἀλλά θά ἤρχοντο εἰς ἀνωτέραν κατάστασιν, εἰς τήν ὁποίαν καί ἔρχονται κατά τήν δευτέραν παρουσίαν. Ἐκτός τῆς Ἑδέμ, ἡ Γραφή ἀποκαλύπτει καί «τὴν ἡτοιμασμένην βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. 25 : 34), ἣτις εἶνε ἀνωτέρα κατάστασις. Ἐν τῇ προπρωτικῇ καταστάσει ὁ ἄνθρωπος εἶχεν ἀνάγκην τροφῆς, ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ καταστάσει δέν ὑπάρχει ἀνάγκη τροφῆς (Α' Κορ. 6 : 12 - 13). Ἡ ἀπολύτρωσις λοιπόν δέν εἶνε ἀποκατάστασις εἰς τήν προπρωτικὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἐπίτευξις ἀνωτέρας καταστάσεως, διά τήν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος καί τό φυσικόν σύμπαν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς προωρισμένα.

Τό χωρίον ὁμιλεῖ περὶ «ἀποκαταστάσεως» πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ «ἀποκατάστασις» προηγείται τῆς δευτέρας παρουσίας, αὕτη δέν δύναται νά εἶνε ἡ «παλιγγενεσία» καί ἀνακαίνισις τοῦ κόσμου. Διότι ἡ «παλιγγενεσία» καί ἀνακαίνισις τοῦ κόσμου θά γίνῃ συγχρόνως πρὸς τήν δευτέραν παρουσίαν. Ὄταν θά καταβῇ ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ καί θά ἤρῃσῃ ἡ ἐσχάτη σάλπιγξ, τότε θά γίνῃ ἡ ἀνάστασις καί ἡ μεταλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου (Α' Θεσ. 4 : 16 - 17, Α' Κορ. 15 : 51 - 52).

Τό χωρίον δέν λέγει, «ἀποκαταστάσεως πάντων περὶ ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός», ἀλλά λέγει «ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός». Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ μᾶλλον περὶ «ἀποκαταστάσεως» λόγων, προφητειῶν, παρά περὶ «ἀποκαταστάσεως» πραγμάτων καί προσώπων. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ λέξις «ἀποκατάστασις» φαίνεται ὅτι σημαίνει «πραγματοποιήσις, ἐκπλήρωσις».

Εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ χωρίου δὲν γίνεται λόγος περὶ ἀνακαινίσεως τοῦ κόσμου κατὰ τὸν ἔσχατον καιρὸν, ἀλλὰ περὶ ἐκπληρώσεως προφητειῶν διὰ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ (στίχ. 22 - 26). Ὡς παραδείγματα μάλιστα ἐκπληρώσεως «ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος» ἐν στίχ. 22 - 23 καὶ 25 παρατίθενται δύο προφητεῖαι περὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, ὁμιλῶν περὶ «ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός», φαίνεται ὅτι ὁμιλεῖ περὶ ἐκπληρώσεως ὄλων τῶν προφητειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς γεγονότα μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας.

Πραγματικῶς δὲ ἡ λέξις «ἀποκατάστασις» σημαίνει καὶ «πραγματοποιήσις, ἐκπλήρωσις». Διότι ἡ λέξις αὕτη συντίθεται ἐκ τῶν προθέσεων «ἀπό» καὶ «κατά», αἱ ὁποῖαι ἐνταῦθα ἔχουν ἐπιτακτικὴν ἔννοιαν, καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ «στάσις», τὸ ὁποῖον παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος «ἴστημι», τὸ δὲ ῥῆμα τοῦτο παρὰ τοῖς Ὁ' εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «πραγματοποιῶ, ἐκπληρῶ» (Α' Βασ. 1 : 23, 15 : 13, Δ' Βασ. 23 : 24, Νεεμ. 5 : 13, 9 : 8, Ἱερ. 11 : 5 κ.ά.). Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ παρὰ τοῖς Ὁ' εὐρίσκεται καὶ τὸ σύνθετον «καθίστημι» (Ἱερ. 37[30] : 24). Ἀλλὰ καὶ τὸ οὐσιαστικόν «ἀποκατάστασις» εὐρίσκεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «πραγματοποιήσις, ἐκπλήρωσις». Οὕτως ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. 2, 22 λέγει: «Ἦδη τέλος διδάσκει τὴν τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασιν». «Ἡ τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασις ὁμωνύμως ἐλπίς εἰρηται». «Τὴν ἔξομοίωσιν τοίνυν τῷ Θεῷ εἰς ὅσον οἶόν τε ἦν δίκαιον καὶ ὄσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι σκοπὸν τῆς πίστεως ὑποτίθεται, τέλος δὲ τὴν ἐπὶ τῇ πίστει τῆς ἐπαγγελίας ἀποκατάστασιν». Εἰς τὰς δύο πρώτας ἐκ τῶν τριῶν τούτων περιπτώσεων «ἢ τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασις» προφανῶς εἶνε ἡ πραγματοποιήσις ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ἐλπίδος, εἰς δὲ τὴν τρίτην περίπτωσιν «ἢ τῆς ἐπαγγελίας ἀποκατάστασις» εἶνε ἡ πραγματοποιήσις ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως. Ἐδείχθη λοιπόν, ὅτι ἡ λέξις «ἀποκατάστασις» σημαίνει καὶ «πραγματοποιήσις, ἐκπλήρωσις». Δι' αὐτῆς δὲ τῆς σημασίας ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου Πράξ. 3 : 21 εὐοδοῦται ἄριστα.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Τὸν ὁποῖον ὁ οὐρανὸς πρέπει νὰ κρατήσῃ¹ μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐκπληρώσεως ὄλων, ὅσα ὁ Θεὸς ἐλάλησε διὰ στόματος ὄλων τῶν ἁγίων προφητῶν τοῦ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων».

Τὸ νόημα τοῦ χωρίου εἶνε: Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θά μὲνη εἰς τὸν οὐρανόν, μέχρις ὅτου ἐκπληρωθοῦν ὄλαι αἱ προφητεῖαι. Θά ἐκπληρωθοῦν προηγουμένως ὄλαι αἱ προφητεῖαι, καὶ τότε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ θά κατέλθῃ

1. Ἡ ὁποῖος πρέπει νὰ μείνῃ εἰς τὸν οὐρανόν.

εἰς τὴν γῆν. Ἡ προηγουμένη ἐκπλήρωσις ὄλων τῶν προφητειῶν εἶνε ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν.

Οὕτως ἐν Πράξ. 3 : 21 ὁ Πέτρος ὁμιλεῖ ὅπως ἐν Ματθ. 5 : 18, 24 : 34 ὁμιλεῖ ὁ Ἰησοῦς. Ὅπως δηλαδή ὁ Πέτρος λέγει, ὅτι πρῶτον θά ἐκπληρωθῶν ὄλαι αἱ προφητεῖαι, καὶ ἔπειτα θά ἐπανέλθῃ ὁ Χριστός, οὕτως ὁ Χριστός λέγει, ὅτι πρῶτον θά ἐκπληρωθῶν ὁ νόμος καὶ οἱ λόγοι του καθ' ὄλα, καὶ κατόπιν θά παρέλθουν ὁ οὐρανός, ἡ γῆ καὶ τό ἀνθρώπινον γένος.

Πράξ. 7 : 53

«ΕΙΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΑΓΓΕΛΩΝ»

«Οἷτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε».

Τὸ χωρίον τοῦτο, ἐλεγκτικός λόγος τοῦ Στεφάνου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν δίκην αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου, παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν φράσιν «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων», ὅπως παρερμηνεύεται καὶ τό παράλληλον χωρίον Γαλ. 3 : 19 ὡς πρὸς τὴν ὁμοίαν φράσιν «διαταγείς δι' ἀγγέλων». Ἐπίσης παρερμηνεύεται καὶ τό Ἑβρ. 2 : 2 ὡς πρὸς τὴν φράσιν «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος», φράσιν, ἡ ὁποία θεωρεῖται παράλληλος πρὸς τὰς προηγουμένας, ἐνῶ καθ' ἡμᾶς ἡ ἔννοια αὐτῆς εἶνε διάφορος. Πρὸς τούτοις δέ παρερμηνεύεται καὶ τό Ἑβρ. 13 : 2 ὡς πρὸς τὴν φράσιν «ἐλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους».

Ἡ παρερμηνεία τῶν τεσσάρων τούτων φράσεων ἔχει δεινὴν θεολογικὴν συνέπειαν τὸν ἰσχυρισμὸν πολλῶν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Θεὸς οὐδέποτε δῆθεν ὠράθη καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ πάντοτε δι' ἀγγέλων, ὅπου δέ φαίνεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται καὶ ὁμιλεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' εὐθείας, δέν εἶνε δῆθεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀντιπρόσωπος ἄγγελος ἢ πολλοὶ ὁμοῦ ἀντιπρόσωποι ἄγγελοι. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην «ὁ Θεὸς τῆς δόξης», ὁ ὁποῖος «ῶφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ... καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου... καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δεῖξω» (Πράξ. 7 : 2 - 3), δέν ἦτο ὁ Θεός, ἀλλ' ἄγγελος. Ὁ περίφημος ἐπίσης «ἄγγελος Κυρίου», ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Μωυσῆν ἐν τῷ Σινά ὑπὸ τὴν μορφήν πυρός ἐκ βάτου, καὶ ὠμίλει ὡς Θεός, καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ θεοπνεύστου συγγραφέως Θεός καὶ Κύριος, καὶ ὁ ἴδιος ὀνομάζει ἑαυτὸν Θεὸν καὶ Κύριον (ἔβρ. Γιαχβέ), διὰ πρώτην μάλι-

στα φοράν παραδίδων ὡς ὄνομα αὐτοῦ τό ὄνομα «Γιαχβέ» (Ἐξόδ. κεφ. 3), κατά τήν ἐν λόγῳ θεωρίαν ἦτο ἄγγελος ἐν τῇ συνήθει τῆς λέξεως ἐννοία, ὄχι εἰς τῆς Τριάδος, ἀπεσταλμένος τοῦ Πατρὸς καί λύτρωσιν ἀγγέλων, ἐξ οὗ καί «ἄγγελος». «Ὁ Θεός» πάλιν ἢ «Γιαχβέ» (κατά τό Ἑβραϊκόν), ὁ ὁποῖος «ᾤφθη» εἰς τόν Ἀβραάμ παρά τήν δρῦν τοῦ Μαμβρῆ ὡς «τρεῖς ἄνδρες», εἰς τοὺς ὁποίους ὁ πατριάρχης ἀπηυθύνετο ἄλλοτε καθ' ἐνικόν καί ἄλλοτε κατά πληθυντικόν, καί περί τοὺς ὁποίους πολλά ἄλλα παράδοξα ἐμφανίζει εἰς τὰ σχετικά κεφάλαια ἡ Βίβλος (Γεν. κεφ. 18 καί 19)¹, κατά τήν αὐτήν θεωρίαν δέν ἦτο ἡ Ἁγία Τριάς, ἀλλ' ἄγγελοι ἐν τῇ συνήθει τῆς λέξεως ἐννοία.

Πρός ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας, ὅτι κατά τήν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Θεός οὐδέποτε ἐνεφανίσθη καί ἐλάλησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ πάντοτε δι' ἀγγέλων, ἐκτός τῶν μνημονευθέντων τεσσάρων χωρίων Πράξ. 7 : 53, Γαλ. 3 : 19, Ἑβρ. 2 : 2, 13 : 2, προσάγονται καί χωρία οἷα τὰ Ἰωάν. 1 : 18 καί 5 : 37: «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» καί «Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε».

Ὅσοι ἐκ τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς τῆς θεωρίας πιστεύουν εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ δέχονται, ὅτι ὁ Θεός μόνον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ὠράθη καί ἐλάλησε προσωπικῶς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ δὲ ἄρνηται τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ λέγουν, ὅτι οὔτε ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ Θεός ἐνεφανίσθη καί ἐλάλησε προσωπικῶς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Τό ζήτημα τοῦτο εἶνε ἐξόχως σοβαρόν. Διότι προσεκτικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει, ὅτι εἰς πολλά χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δύο ἀκόμη πρόσωπα ἐκτός τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς ὁμλοῦν ἢ περιγράφονται ὡς θεῖα καί αὐτὰ πρόσωπα ὅπως ὁ Πατήρ. Τὰ χωρία ταῦτα δηλαδὴ μαρτυροῦν τὴν Θεότητα τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλ' ἂν γίνῃ δεκτὴ ἡ εἰρημένη θεωρία, καθὼς καί ἄλλη ὁμοία θεωρία, ὅτι καί οἱ προφῆται ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ πολλάκις παρουσιάζονται ὡς αὐτός ὁ Θεός, ἡ ὑψίστη δογματικὴ ἀξία τῶν ἐν λόγῳ χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χάνεται. Διότι τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ χωρία ταῦτα ὁμλοῦν ἢ περιγράφονται ὡς θεῖα, ἐκλαμβάνονται ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς ἄγγελοι καί προφήται, ὄχι ὡς πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ θεωρία ἐπίσης, ὅτι ὁ Θεός δέν ἠδύνατο νά ἐπικοινωνῆσθαι ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἀνθρώπων, μετὰ συνεπειᾶς ἐφαρμοζομένη ἄγει καί εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καί τῆς θεώσεως τῶν ἀνθρώπων. Γίνεται φανερόν λοιπόν, πόσον σοβαρόν ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς εἶνε τό θιγόμενον ἐνταῦθα ζήτημα. Καί διὰ

1. Ἰδέ ἡμέτερον διβλίον «Ὁ Ἰησοῦς Γιαχβέ», Ἀθήναι 1976, σελ. 81 - 84.

αὐτὸν ἢ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Πράξ. 17, θ' ἀνασκευάσωμεν τὰς θεωρίας ταύτας. Ἐχομεν δὲ πρὸς τοῦτο ἑξ ἑπιχειρημάτων:

1. Ἡ Γραφή, ἡ ὁποία λέγει, ὅτι οὐδεὶς εἶδε τὸν Θεόν, μαρτυρεῖ καὶ τὸ πειθεται, ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη καὶ εἶδον αὐτὸν ἄνθρωποι. Ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ὁ Θεὸς «ᾤφθη» εἰς τὸν Ἀβραάμ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν Χαναάν παρὰ τὴν δρυὸν Μαυβορῆ (Πράξ. 7 : 2, Γεν. 18 : 1 - 2), ἐπίσης «ᾤπται» εἰς τὸν Μωυσῆν ἐν τῷ Σινᾷ ἐν τῇ φλεγομένῃ βάρῃ (Ἐξόδ. 3 : 16 καὶ 4 : 5). Ἀρκούμεθα εἰς τὴν προσθήκην δύο ἀκόμη περιπτώσεων. Κατὰ τὸ Γ' Βασ. 11 : 9, «ᾤργίσθη Κύριος ἐπὶ Σαλωμών, ὅτι ἐξέκλινε καρδίαν αὐτοῦ ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ δὶς». Ἐν δὲ Ἡσ. 6 : 1, 5 ὁ προφήτης λέγει: «Καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ ἀπέθανεν Ὁζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπλημένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ». «Καὶ εἶπα· ὦ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ καὶ τὸν βασιλέα Κύριον σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου».

Ἀντιφάσκει ἡ Γραφή; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἄλλ' ὅταν λέγη, ὅτι οὐδεὶς εἶδε τὸν Θεόν, ἐννοεῖ, ὅτι οὐδεὶς εἶδεν αὐτὸν ὅπως εἶνε αὐτός καθ' ἑαυτὸν, ἐν τῇ θεῖᾳ αὐτοῦ οὐσίᾳ. Ὅταν δὲ λέγη, ὅτι ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη καὶ εἶδον αὐτὸν ἄνθρωποι, ἐννοεῖ, ὅτι ὡς παντοδύναμος ἔλαβεν αἰσθητὴν τινα μορφήν, εἴτε ἀνθρώπου, εἴτε πυρός, εἴτε ἄλλου τινός, καὶ οὕτως ἐνεφανίσθη καὶ εἶδον αὐτόν. Δέν ἐνεφανίσθη πραγματικῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπὸ τὴν μορφήν περισσότερᾶς κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ μαρτυρησῆ ὑπὲρ αὐτοῦ; Δέν ἐνεφανίσθη πραγματικῶς ὁ τρίτος τῆς Τριάδος ὑπὸ τὴν μορφήν πυρός κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἵνα λαλήσῃ εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ παραμείνῃ αἰωνίως ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τῶν πιστῶν; Ἄγγελος ἐνεφανίσθη εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας; Ἀναμφιβόλως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἂν καὶ δέν ἐσαρκώθῃ ὡς ὁ Υἱός, ὠράθη ἐν Ἰορδάνῃ καὶ ἐν τῷ ὑπερφῶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὠράτο ὁ Θεὸς ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Ὅπως εἶνε ὁ Θεὸς ὡς πνεῦμα, εἶνε ἀόρατος. Ἄλλ' ὅταν λαμβάνῃ μορφήν, γίνεται ὄρατος. Ἄλλωστε ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον τὸν Θεόν δέν δύναται νά ἴδῃ ὅπως εἶνε, ἀλλ' οὔτε ἄγγελον, ἂν δέν λάβῃ καὶ αὐτός αἰσθητὴν μορφήν.

2. Τὸ «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» δέν ἰσχύει μόνον διὰ τοὺς ἄνθρώπους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀγγέλους. Ὡς κτιστὰ καὶ πεπερασμένα ὄντα οὐδέ οἱ ἄγγελοι δύναται νά ἴδουν τὸν ἄκτιστον καὶ ἀπειρον Θεόν. Ὅταν ὁ Θεὸς διὰ τῆς σαρκώσεως ἔλαβε πραγματικὴν ἀνθρωπίνην μορφήν καὶ ἔγινε Θεάνθρωπος καὶ οὕτως καθ' ὅλως ἐξαιρετικὸν τρόπον «ᾤφθη» εἰς τοὺς ἄνθρώπους, τότε «ᾤφθη» καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους (Α' Τιμ. 3 : 16). Ὅσοι

ισχυρίζονται λοιπόν, ότι ως άόρατος ο Θεός ήτο άδύνατον νά επικοινωνήσῃ ἀπ' εὐθείας μετά τῶν ἀνθρώπων καί διά τοῦτο ἐχρησιμοποίει ἀγγέλους ὡς μεσάζοντας, πρέπει νά δεχθῶν, ὅτι ήτο άδύνατον νά επικοινωνήσῃ ἀπ' εὐθείας καί μετά τῶν ἀγγέλων, ἵνα ἐν συνεχείᾳ χρησιμοποιήσῃ τούτους ὡς μεσάζοντας. Ἄν δέ ὁ Θεός επικοινωνή μετά τῶν ἀγγέλων καί λαλή ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτούς, δύναται καί μετά τῶν ἀνθρώπων νά επικοινωνή καί νά λαλή ἀπ' εὐθείας.

3. Ἡ Γραφή, ἡ ὁποία λέγει, ὅτι οὐδέποτε οἱ Ἰουδαῖοι ἤκουσαν φωνήν Θεοῦ, λέγει καί τό αντίθετον. Παραθέτομεν ἐμφατικώτατά τινα χωρία μετά παρατηρήσεων:

«Ἐπερωτήσατε ἡμέρας προτέρας, τάς γενομένας προτέρας σου ἀπό τῆς ἡμέρας, ἧς ἔκτισεν ὁ Θεός ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καί ἐπὶ τό ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ ἕως τοῦ ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, εἰ γέγονε κατά τό ρῆμα τό μέγα τοῦτο, εἰ ἤκουσαι τοιοῦτο· εἰ ἀκήκοεν ἔθνος φωνήν Θεοῦ ζώντος λαλοῦντος ἐκ μέσου τοῦ πυρός, ὃν τρόπον ἀκήκοας σύ καί ἔζησας». «Ἴδου ἔδειξεν ἡμῖν Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν τήν δόξαν αὐτοῦ, καί τήν φωνήν αὐτοῦ ἠκούσαμεν ἐκ μέσου τοῦ πυρός· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἶδομεν ὅτι λαλήσει ὁ Θεός πρὸς ἄνθρωπον καί ζήσεται. Καί νῦν μή ἀποθάνωμεν,... ἐάν προσθώμεθα ἡμεῖς ἀκοῦσαι τήν φωνήν Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἔτι, καί ἀποθανούμεθα. Τίς γάρ σάρξ, ἧτις ἤκουσε φωνήν Θεοῦ ζώντος λαλοῦντος ἐκ μέσου τοῦ πυρός, ὡς ἡμεῖς, καί ζήσεται;» (Δευτ. 4 : 32 - 33, 5 : 24 - 26). Καταβάς ὁ Κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης εἰς τήν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, εἶπεν εἰς τόν Ἄαρῶν καί τήν Μαριάμ περί τοῦ ἀδελφοῦ των Μωυσέως: «στόμα κατά στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἶδει καί οὐ δι' αἰνιγμάτων, καί τήν δόξαν Κυρίου εἶδεν» (Ἀριθ. 12 : 8). Ἐπίσης περί τοῦ Μωυσέως ἡ Γραφή λέγει: «Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσήν ἐνώπιος ἐνωπίῳ ὡς εἶ τις λαλήσει πρὸς τόν ἑαυτοῦ φίλον» (Ἐξῆδ. 33 : 11. Ἴδέ καί Δευτ. 34 : 10).

Χωρία ὡς τά δύο πρῶτα ἐξ αὐτῶν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπουν, ὅτι ὁ Θεός ἐν τῷ Σινά ἐλάλησε πρὸς τούς Ἰσραηλίτας ἀπ' εὐθείας, διό καί τρομοκρατηθέντες οὗτοι παρεκάλεσαν, νά ἀκούῃ τήν φωνήν τοῦ Θεοῦ ὁ Μωυσῆς καί αὐτός νά μεταδίδῃ εἰς αὐτούς τά λόγια τοῦ Θεοῦ, διά νά μή ἀκούουν ἀπ' εὐθείας τόν φοβερόν Θεόν καί ἀποθάνουν. Χωρία δέ ὡς τά δύο τελευταῖα ἀποδεικνύουν ιδιαιτέρως συγκινητικὴν συγκατάβασιν καί κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἀφοῦ εἰς τόν ἐκλεκτόν θεράποντά του Μωυσήν ὁ Θεός ἐλάλει πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καί στόμα πρὸς στόμα, ὅπως λαλεῖ τις πρὸς φίλον του.

Ὅπως εἶνε ὁ Θεός, οὐδεὶς θεδαίως δύναται ν' ἀκούσῃ τήν φωνήν αὐτοῦ, οὔτε ἄνθρωπος οὔτε ἄγγελος. Διότι ὁ Θεός οὔτε ἀνθρωπίνην οὔτε ἀγγελικὴν φωνήν ἔχει. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Θεός θέλῃ νά λαλήσῃ πρὸς τά κτίσματα αὐτοῦ, λαλεῖ τήν γλῶσσαν αὐτῶν καί οὕτως ἀκούεται παρ' αὐτῶν.

Ὅπως συνεπῶς εἰς τοὺς ἀγγέλους, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς ἠδύνατο νά λαλή ἀπ' εὐθείας. Δέν ὠμίλησεν ἀπ' εὐθείας ὁ Πατήρ κατά τήν βάπτισιν καὶ τήν μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ; Ἄγγελος ἔλεγεν. «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»; (Ματθ. 3 : 17, 17 : 5). Ἐκτός ἀγγέλου τινός δέν ὠμίλησε καὶ τό Πνεῦμα ἀπ' εὐθείας εἰς τόν Φίλιππον; (Πράξ. 8 : 26, 29). Καί πολλάκις τό Πνεῦμα, ὡς βλέπομεν κυρίως εἰς τὰς Πράξεις, δέν ὁμιλεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς ἀνθρώπους; (10 : 19 - 20, 13 : 2, 20 : 23 κ.ά.).

4. Ὁ Θεὸς θεβαίως χρησιμοποιεῖ τοὺς ἀγγέλους ὡς ὑπηρετικά ὄργανα χάριν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς πολλάς δέ περιπτώσεις ρητῶς ἡ Γραφή λέγει, ὅτι ἄγγελοι ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐλάλησαν εἰς ἀνθρώπους. Εἰς ἐνίας δέ περιπτώσεις ἀναφέρει καὶ ὀνόματα ἀγγέλων (Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ῥαφαήλ). Ἄν καί εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅπου κατά τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς ἐμφανίζεται καὶ ὁμιλεῖ ὁ Θεός, δέν εἶνε πραγματικῶς ὁ Θεός, ἀλλ' ἄγγελος ἢ ἄγγελοι, διατί δέν λέγει τοῦτο ἡ Γραφή; Διατί ἄλλοτε λέγει, «ᾤφθη ἄγγελος», «ἐλάλησεν ἄγγελος», καὶ ἄλλοτε λέγει, «ᾤφθη ὁ Θεός», «ἐλάλησεν ὁ Θεός»; Ἄν οὐδέποτε ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἔχωμεν θεοφάνειαν, ἀλλά πάντοτε ἀγγελοφάνειαν, διατί ἡ Γραφή δέν ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ ἐμφανίσεως ἀγγέλων, ἀλλ' ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἐμφανίσεως Θεοῦ;

5. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν περιπτώσεων, ὅπου οἱ ἐμφανιζόμενοι εἶνε ἀναμφιβόλως ἄγγελοι ἐν τῇ συνήθει τῆς λέξεως ἐννοία, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἄγγελος ὁμιλεῖ ὡς ὁ Θεός, ἀλλά πάντοτε οἱ ἄγγελοι ὁμιλοῦν ὡς δούλοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ π.χ., καίτοι ἀντιπροσώπευε τόν Θεόν, δέν εἶπεν εἰς τόν Ζαχαρίαν, «Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός», ἀλλ' εἶπεν ὅ,τι πραγματικῶς ἦτο καὶ ὅ,τι διετάχθη νά ἐκτελέσῃ: «Ἐγώ εἰμι Γαβριήλ ὁ παρεστηκώς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπεστάλην λαλήσαι πρὸς σε καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα» (Λουκ. 1 : 19). Ὁ δέ ἄγγελος, ὁ ὁποῖος ἐδείκνυεν εἰς τόν Ἰωάννην τά τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅταν ὁ Ἀπόστολος ἔπεσε νά προσκυνήσῃ αὐτόν, ἀπέτρεψεν αὐτόν λέγων: «Ὅρα μή! Σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τήν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ. Τῷ Θεῷ προσκύνησον» (Ἀποκ. 19 : 10. Ἰδέ καί 22 : 9). Ἄν δέ οἱ ἄγγελοι ὁμιλοῦν ταπεινῶς, δέν εἶνε δυνατόν, εἰμὴ καὶ οἱ πιστοὶ ἀνθρώποι νά ὁμιλοῦν οὕτως; Ἐκ τῶν Ἀποστόλων, καίτοι οὗτοι ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδεὶς ποτε ὠμίλησεν ὡς αὐτός ὁ Θεός ἢ Χριστός, οὐδεὶς εἶπεν, «Ἐγώ εἰμι τό Α καὶ τό Ω». Ἄρα καὶ οἱ Προφῆται δέν ἦτο δυνατόν νά ὁμιλοῦν ἰδιοποιούμενοι θεῖα ἰδιώματα καὶ θεῖα ὀνόματα.

6. Ὁ ἀντιπρόσωπός τινος, π.χ. τοῦ Πρωθυπουργοῦ, οὔτε ὁμιλεῖ ὡς αὐτός ὁ ἀντιπροσωπευόμενος, οὔτε λαμβάνει τό ὄνομα τοῦ ἀντιπροσωπευομένου, ἀλλ' ὀνομάζεται διὰ τοῦ ἰδίου ὀνόματος. Ἐμφανιζόμενος νά ὁμιλήσῃ ἐκ προσώπου τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δέν λέγει, «Ἐγώ εἰμαι ὁ Πρω-

θυπουργός», ὅπερ θά καθίστα τοῦτον καταγέλαστον, ἀλλά δηλώνει, ὅτι ἀντιπροσωπεύει τόν Πρωθυπουργόν. Ἐάν θέλη δέ νά μεταδώσῃ κατ' εὐθύν λόγον τούς λόγους τοῦ Πρωθυπουργοῦ, προτάσσει τούτων εἰσαγωγικὴν φράσιν, ὡς αὐτή, «Ὁ Πρωθυπουργός εἶπε τὰ ἑξῆς». Ὁμοίως εἰσαγωγικὴν φράσιν ἢ ἐνίοτε τελικὴν δήλωσιν χρησιμοποιεῖ ὁ ἔκφωνητὴς τοῦ Ραδιοφώνου καὶ πᾶς ἕτερος, ὁ ὅποιος ἀναμεταδίδει λόγους ἄλλου.

Ἐάν δέ ταῦτα ἰσχύουν δι' ἀντιπροσώπους ἀνθρώπων καὶ ἀναμεταδότας ἀνθρωπίνων λόγων, πολὺ περισσότερον ἰσχύουν δι' ἀντιπροσώπους τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πρωθυπουργοῦ δέν ἐπιτρέπεται νά ὀμιλῇ ὡς Πρωθυπουργός καὶ νά ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πρωθυπουργοῦ, πῶς ἐπιτρέπεται ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψίστου νά ὀμιλῇ ὡς Θεός καὶ νά ὀνομάζεται διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ; Πρόσωπα ἐν τῇ Γραφῇ, τὰ ὅποια ὀμιλοῦν μετὰ θείας αὐθεντίας καὶ ὀνομάζονται διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ, εἶνε πρόσωπα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι. Ἡ ἀντίθετος γνώμη εἶνε ἐκ τῶν πλέον τολμηρῶν, ἅμα δέ καὶ ἀσεβῶν καὶ γελοίων.

7. Πολλάκις ἡ Γένεσις λέγει, ὅτι «ᾤφθη Κύριος» ἢ «ᾤφθη ὁ Θεός» εἰς τούς Πατριάρχας Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ (12:7, 17:1, 18:1, 26:2, 24, 35 : 1, 9, 48 : 3). Καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Στέφανος διακηρύττει, ὅτι «ὁ Θεός τῆς δόξης ᾤφθη» εἰς τόν πατέρα Ἀβραάμ (Πράξ. 7 : 2), δέν λέγει, ὅτι ᾤφθη ἄγγελος. Πολλάκις ἐπίσης ἡ Ἐξοδος ὀμιλεῖ περὶ καταβάσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ («Καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ ἐναντίον παντός τοῦ λαοῦ», 19 : 11. «Τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ ἔκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεθῆκεναι ἐπ' αὐτὸ τόν Θεόν ἐν πυρὶ», 19 : 18. «Κατέβη Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους», 19 : 20. «Κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ», 34 : 5). Ἐάν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας καὶ τὰς ὁμοίας τούτων δέν εἶχομεν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἡ Γραφή θά ἔλεγεν, «ᾤφθη ἄγγελος Κυρίου (ἢ ἀντιπρόσωπος Κυρίου)», «κατέβη ἄγγελος Κυρίου (ἢ ἀντιπρόσωπος Κυρίου)» κ.τ.τ. Ἐάν δέν «ᾤφθη» καὶ δέν «κατέβη» ὁ Κύριος, ἡ δέ Γραφή λέγει, ὅτι «ᾤφθη» καὶ «κατέβη», τότε ψεύδεται, ὅπερ ἄτοπον. «Ὁραταί» τις καὶ «καταβαίνει» προσωπικῶς, ὄχι δι' ἀντιπροσώπου.

8. Ἐάν ἦτο δυνατόν ἄνθρωπος ἢ ἄγγελος νά ὀμιλῇ ὡς Θεός ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἀντιπροσωπεύει τόν Θεόν, δέν θά διέκρινε συγχρόνως ἑαυτόν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ἔν τῇ Γραφῇ πολλάκις παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἐν πρόσωπον, ἐνῶ ὀμιλεῖ ὡς Θεός, διακρίνει ἅμα ἑαυτό ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται περὶ δύο προσώπων τῆς Θεότητος. Παραθέτομεν σχετικὰ χωρία μετὰ παρατηρήσεων:

«Καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν (τόν Ἀβραάμ) ἄγγελος Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν· Ἀβραάμ Ἀβραάμ! Ὁ δὲ εἶπεν· Ἴδου ἐγώ. Καὶ εἶπε· Μὴ ἐπιθά-

λης τὴν χειρὰ σου ἐπὶ τὸ παιδάριον μηδέ ποιήσης αὐτῷ μηδέν. Νῦν γάρ ἔγνω ὅτι φοβῆ σὺ τὸν Θεόν καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ (Γεν. 22 : 11 - 12).

Ἐνταῦθα ὁ «ἄγγελος Κυρίου» ὁμιλεῖ ὡς Θεός, ἀφοῦ λέγει «δι' ἐμέ» (κανονικῶς ἔπρεπε νὰ εἶπῃ «δι' αὐτόν»), ἅμα δὲ διακρίνει ἑαυτόν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ λέγει «φοβῆ σὺ τὸν Θεόν». Ὁ «ἄγγελος Κυρίου» δέν εἶνε κτιστὸν ὄν, ἀλλὰ θεῖον πρόσωπον, ἐξἄγγελος τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ Πατρός.

«Τάδε λέγει Κύριος περὶ τῶν προφητῶν τῶν προφητευόντων ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου ψευδῆ, καὶ ἐγὼ οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς κλπ.» (Ἱερ. 14 : 15).

Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁμιλεῖ θεῖον πρόσωπον, ἀφοῦ λέγει «ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου» καὶ «ἐγὼ οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς», διακρίνει δὲ ἑαυτό ἀπὸ τοῦ Κυρίου, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλεῖ εἰς τρίτον πρόσωπον, χρησιμοποιοῦν τὴν φράσιν «Τάδε λέγει Κύριος».

«Σήμερον, ἐάν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδ' ἐπειρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου. Τεσσαράκοντα ἔτη προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ καὶ εἶπα· αἰεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου (Ψαλμ. 94 : 8 - 11 [95 : 7 - 11]).

Τὸ θεῖον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ ἐνταῦθα, κατὰ τὴν ἐν Ἑβρ. 3 : 7 ῥητὴν μαρτυρίαν εἶνε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, – ὄχι ἄγγελος. Διὰ τῆς ἀντωνυμίας δὲ «αὐτοῦ» ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διακρίνει ἑαυτό ἀπὸ τοῦ Θεοῦ - Πατρός.

Ἀποροῦμεν πῶς ὑπάρχουν ἐρμηνευταί, οἱ ὁποῖοι εἰς τοιαῦτα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δέν βλέπουν τὴν διάκρισιν προσώπων τῆς Θεότητος παρὰ τὸ ἄπλετον φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης περὶ τριαδικοῦ Θεοῦ. Τοῦλάχιστον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης ὅλοι οἱ ἐρμηνευταὶ θὰ ἔπρεπεν εὐκόλως νὰ ἀντιλαμβάνονται, ὅτι τοιαῦτα χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πολὺ παράδοξα, κηρύττουν τὸ μυστήριον τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὰ χωρία ταῦτα, ὅπως περὶ Ἑβραίων, οὕτω καὶ περὶ χριστιανῶν ἰσχύει ὁ ἀποστολικὸς λόγος: «Ἔως σήμερον κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κείται» (Β' Κορ. 3 : 15. Ἰδέ καὶ στίχ. 14).

9. Ἐν Γεν. 48 : 15 - 16 ὁ πατριάρχης Ἰακώβ λέγει: «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ Θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ἑυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογῆσαι τὰ παιδία ταῦτα». Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε εὐγλωττότατον. Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰσαάκ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε τὸν Ἰακώβ ἐκ νεότητος αὐτοῦ, ὁ ἀληθινὸς δηλαδὴ Θεός, ὑπὸ τοῦ θεοπνεύστου πατριάρχου Ἰακώβ ὀνομάζεται καὶ «ἄγγελος», ὅστις ἔσφριξε τὸν πατριάρχην ἐκ πάντων τῶν κακῶν καὶ ἐκα-

λείτο νά εὐλογήσῃ καί τά παιδιά τοῦ Ἰωσήφ. «Ἄγγελος» λοιπόν ἐνταῦθα δέν ὀνομάζεται ἀτομικός φύλαξ ἄγγελος ἢ ἄλλος ἄγγελος, ἀλλά πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὅλη ἡ θεία οὐσία καί συνεπῶς εἶνε ὁ ὅλος Θεός. Ὀνομάζεται δέ «ἄγγελος» ὡς ὁμιλῶν καί ἀγγέλλον ἀγγελίαν, ὡς οὐράνιος μηνυτής. Πρβλ. Ἦσ. 9 : 6, ὅπου ὁ Χριστός λέγεται καί Θεός καί «ἄγγελος». Πρβλ. ἐπίσης Μαλ. 3 : 1, ὅπου ὁ Χριστός πάλιν λέγεται καί Κύριος καί «ἄγγελος».

Ὁ περίφημος «ἄγγελος», ὁ ὁποῖος προεπορεύετο τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καί ὠδήγει αὐτούς (Ἐξόδ. 14 : 19, 23 : 20 - 23 κ.ἄ.), ἐν Ἦσ. 63 : 9 κατά τό Ἑβραϊκόν ὀνομάζεται «ἄγγελος τῆς παρουσίας αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ)». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ «ἄγγέλου» αὐτοῦ ἦτο παρῶν αὐτός οὗτος ὁ Θεός. Ἄρα ὁ «ἄγγελος» αὐτός δέν ἦτο ἀντιπρόσωπος ἄγγελος ἐν τῇ συνήθει ἐννοία, ἀλλά θεῖον πρόσωπον (ἕτερον παρά τόν Θεόν - Πατέρα), ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο ὅλη ἡ Θεότης. Τοῦτο δέ εἶνε σύμφωνον πρός τήν αἴτησιν τοῦ Μωυσέως καί τήν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ περί προσωπικῆς συμπορεύσεως αὐτοῦ μετά τοῦ Μωυσέως καί τοῦ λαοῦ. Ἴδέ Ἐξόδ. 33 : 12 - 17 κατά τε τό Ἑβραϊκόν καί τούς Ο'.

10. Ἄν ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἄγγελος ἢ ἄνθρωπος ἠδύνατο νά ὁμιλῇ ὡς αὐτός ὁ Θεός καί νά ὀνομάζεται Θεός καί Κύριος, τότε θά ἠδύνατό τις νά ἰσχυρισθῇ, ὅτι καί ὁ Χριστός ὁμιλεῖ καί ὀνομάζετο οὕτως ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ καί ἄρα δέν εἶνε ἀληθινός Θεός!

11. Πρόσωπα, τά ὁποῖα ἐν τῇ Γραφῇ ὁμιλοῦν ὡς ὁ Θεός καί ὀνομάζονται διά τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, δέν εἶνε δυνατόν νά εἶνε ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι ἢ ἄνθρωποι, ἀλλά πρόσωπα τῆς Θεότητος. Διότι τό μυστηριώδες καί ἐνδοξον ὄνομα Γιαχβέ εἶνε ἀποκλειστικῶς προσωπικόν ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός δέν δίδει τήν δόξαν του εἰς ἄλλον (Ἦσ. 42 : 8, 48 : 11). Τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶνε «ἀκοινωνήτον» (Σοφ. Σολ. 14 : 21).

12. Ἡ θεωρία τέλος, ὅτι αἱ θεοφάνειαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τήν πραγματικότητα εἶνε ἀγγελοφάνειαι, ἐναντίον αὐτῆς ἔχει καί τό σοβαρώτατον τοῦτο ἐπιχείρημα: Εἰς πολλάς περιπτώσεις ἡ Γραφή ἀναφέρει ἐμφάνισιν Θεοῦ καί ἀγγέλου ἢ ἀγγέλων ὁμοῦ. Οὕτω π.χ. κατά τά Ἐξόδ. 12 : 23, 29 ὁ Κύριος διήλθε διά τῶν οἰκιῶν ἐν Αἰγύπτῳ μετά τοῦ ὄλοθρευτοῦ (ἀγγέλου) πρός πάταξιν τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων. Κατά τό Δευτ. 33 : 2 καί τό Ψαλμ. 67 : 18 (68 : 17) ἐν τῷ Σινά ὁ Κύριος ἐπαρουσιάσθη μετά μυριάδων ἀγγέλων. Ἐν Γ' Βασ. 22 : 19 ὁ Μιχαίας λέγει: «Εἶδον τόν Κύριον Θεόν Ἰσραήλ καθήμενον ἐπί θρόνου αὐτοῦ, καί πάσα ἡ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰστήκει περί αὐτόν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καί ἐξ ἐυωνύμων αὐτοῦ». Καί κατά τό κεφ. 6 τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁ Ἡσαίας εἶδεν ὀφθαλμοφανῶς τόν Κύριον ὡς βασιλέα ἐπί θρόνου καί περίξ αὐτοῦ ἑξαπτέρυγα ἄγγε-

λικά ὄντα σεραφίμ, ἤκουσε δέ λόγους καί ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἀγγέλων καί ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου.

Ἐποῦ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ὡς καί τὰς ὁμοίας τούτων, ἡ Γραφή δέν ἀναφέρει μόνον θεοφάνειαν, ἀλλ' ἐπί τό αὐτό θεοφάνειαν καί ἀγγελοφάνειαν, εἶνε καί ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι ἄλλο θεοφάνειαι καί ἄλλο ἀγγελοφάνειαι, καί συνεπῶς αἱ θεοφάνειαι δέν ἐπιτρέπεται νά ἐρμηνεύονται ὡς ἀγγελοφάνειαι, ἀλλά δέον νά γίνωνται δεκταί ὡς ταύτας παρουσιάζει ἡ Γραφή, ὡς ἐμφανίσαις δηλονότι τοῦ Θεοῦ.

Εἶνε τόσον σοβαρά καί πολλά τά ἐκ τῆς Γραφῆς ἐπιχειρήματα κατά τῆς θεωρίας, ὅτι ὁ Θεός δέν ἠδύνατο νά ἐπικοινωνήσῃ μετά τῶν ἀνθρώπων ἀπ' εὐθείας, ὥστε ἀπορεῖ τις, πῶς θεολόγοι, καί δῆ καί εὐσεβεῖς, εἶνε ὑποστηρικταί τῆς θεωρίας ταύτης. Ὡς φαίνεται, ἐκτός τῆς παρερμηνείας τῶν εἰρημένων ἐδαφίων Πράξ. 7 : 53, Γαλ. 3 : 19, Ἐβρ. 2 : 2, 13 : 2, ὡς καί τοῦ Ἰωάν. 1 : 18 μετά τῶν παραλλήλων πρός αὐτό, τήν θεολογικήν σκέψιν ἐπηρέασε καί ἡ φιλοσοφική δοξασία, καθ' ἣν τό Θεῖον εἶνε ἀδύνατον νά ἐπικοινωνήσῃ μετά τῶν ἀνθρώπων εἰμή διά μεσαζόντων. Ἐνσυνειδήτως ἡ ἀσυνειδήτως «ἡ φιλοσοφία καί κενή ἀπάτη» (Κολ. 2 : 8) ἐνίοτε ἐπηρεάζει καί πιστούς.

Μετά τήν ἀνάσκευήν τῆς θεωρίας, ὅτι ὁ Θεός ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ δέν ἠδύνατο δῆθεν νά λαλήσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τούς ἀνθρώπους, ἀλλά πάντοτε ἐλάλει διά μεσιτῶν ἀγγέλων, ἐρχόμεθα εἰς τήν ἐξέτασιν τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Πράξ. 7 : 53, «Οἷτινες ἐλάβετε τόν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καί οὐκ ἐφυλάξατε». Τό χωρίον εἶνε ὁμολογουμένως δύσκολον, ὅπως καί τό παράλληλον Γαλ. 3 : 19, ὅπου ὁ νόμος παρουσιάζεται ὡς «διαταγεῖς δι' ἀγγέλων ἐν χειροῖ μεσίτου». Ἡ δυσκολία κυρίως ἐγκεῖται εἰς τό οὐσιαστικόν «διαταγή», ὡς ἐπίσης ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ ἡ δυσκολία ἐγκεῖται εἰς τήν μετοχήν «διαταγεῖς» (τοῦ ρ. διατάσσω, ὅθεν καί τό οὐσιαστικόν «διαταγή»). Τί ἐννοεῖ ὁ Στέφανος, ὅταν λέγῃ εἰς τούς Ἰουδαίους, ὅτι ἐλαβον τόν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων; Ἡ τί ὁμοίως ἐννοεῖ ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ, ὅτι ὁ νόμος διεταγῆ δι' ἀγγέλων;

Ἄλλοι ἐρμηνευταί ἐκλαμβάνουν τήν λέξιν «διαταγή» εἰς τήν συνήθη ἐννοίαν, τήν ὁποίαν ἔχει εἰς φράσεις, οἷαι «βασιλική διαταγή», «στρατιωτική διαταγή» κλπ. Δι' ἄλλων λέξεων νομίζουν, ὅτι «διαταγή» ἐνταῦθα σημαίνει «διάταγμα», «πρόσταγμα», «προσταγή». Οὕτω δέ τὰς ἐπιμάχους φράσεις «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων» καί «διαταγεῖς (ὁ νόμος) δι' ἀγγέλων» ἀποδίδουν ἀντιστοίχως: «εἰς διατάγματα ἀγγέλων» καί «διαταχθεῖς (ὁ νόμος) δι' ἀγγέλων». Ἀλλά πῶς ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δύναται νά χαρακτηρισθῇ ὡς διατάγματα ἀγγέλων; Εἰς τό ἐρώτημα τοῦτο δίδεται ὡς ἀπάντησις, ὅτι ἐν τῷ Σινά ἐλάλουν καί διετάσσον ἀγγελοι, ὄχι ὁ Θεός. Δι' ἄλλων

λέξεων δηλαδή, ὁ Θεός δέν ἠδύνατο νά λαλήσῃ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἀνθρώπων καί διέταξε τόν νόμον διά μέσου ἀγγέλων ὡς μεσιτῶν. Πρὸς ὑποστήριξιν δέ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ προσάγεται καί ἡ φράσις τοῦ Ἑβρ. 2 : 2 «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος».

Ἄλλοι δέ ἐρμηνευταί, χωρὶς νά πολυπραγμονοῦν περὶ τήν ἀκριβῆ σημασίαν τῶν λέξεων «διαταγή» καί «διαταγείς», ἀντιπαρέρχονται τήν δυσκολίαν λέγοντες, ὅτι ὁ μὲν Θεός ἐλάλησε καί ἐνομοθέτησεν, οἱ δέ ἄγγελοι διηκόνησαν εἴτε παραδίδοντες τόν νόμον εἰς τόν Μωυσῆν εἴτε κατ' ἄλλον τρόπον ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς.

Ὡς πρὸς τήν πρώτην ἐρμηνείαν ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν:

Ἡ θεωρία, ὅτι ὁ Θεός ἦτο ἀδύνατον νά ἐπικοινωνήσῃ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἀνθρώπων καί νά λαλήσῃ εἰς αὐτούς, ὡς προηγουμένως ἀπεδείχθη, εἶνε ἐσφαλμένη. Ἐν τῷ Σινά, ὡς ἐπίσης ἀπεδείχθη, δέν ἦσαν μόνον ἄγγελοι, ἀλλ' ὁ Θεός μετὰ ἀγγέλων (Δευτ. 33 : 2, Ψαλμ. 67 : 18 [68 : 17], ἐλάλει δέ καί ἐνομοθέτει ὁ Θεός, ὄχι ἄγγελοι (Δευτ. 4 : 32 - 33, 5 : 24 - 26. Ἰδέ καί Ἑξόδ. 19 : 3, 18 - 20, 24, 20 : 1, 18 - 22, 31 : 18 κ.ά.). Ἄλλά καί ὁ Στέφανος, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ὁ νόμος ἐλήφθη «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων», «ἄγγελον» ἀναφέρει ὡς συνομιλήτην τοῦ Μωυσέως καί νομοθέτην ἐν Σινά, ἕνα δηλαδή «ἄγγελον», ὄχι πολλούς. Παρ' αὐτοῦ ὁ Μωυσῆς ἐδέχθη τὰ ζῶντα λόγια καί τὰς διαταγὰς τοῦ νόμου (Πράξ. 7 : 38, 44). Αὐτός δέ ὁ «ἄγγελος» εἶνε προφανῶς ὁ περιφημος ἐκεῖνος «ἄγγελος Κυρίου», ὅστις τό πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς τόν Μωυσῆν ἐν τῷ Σινά ἐν τῇ φλεγομένη βάρῃ, ὑπεσχέθη νά εἶνε μετ' αὐτοῦ καί ὀνομάζεται Κύριος ἐν τε τῇ βίβλῳ τῆς Ἑξόδου (κεφ. 3 καί 4) καί ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων ὑπὸ τοῦ Στεφάνου (7 : 30 - 34). Αὐτός δηλαδή ὁ «ἄγγελος», περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Στέφανος ὡς νομοθέτου ἐν τῷ Σινά, εἶνε πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ἡ ὅλη θεία οὐσία, εἶνε ὁ Κύριος καί Θεός, ὅστις κατὰ τήν Παλαιάν Διαθήκην κατέβη εἰς τό Σινά, ἐλάλησε καί ἐνομοθέτησεν. Ὁ Στέφανος δέν ἦτο δυνατόν νά διαφωνῇ πρὸς τήν Παλαιάν Διαθήκην.

Ἐπίσης τό Γαλ. 3 : 19 ἀποκλείει νά ἦσαν οἱ ἄγγελοι μεσίται κατὰ τήν παράδοσιν τοῦ νόμου. Διότι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ γίνεται διάκρισις μεταξύ «ἀγγέλων» καί «μεσίτου», προφανῶς τοῦ Μωυσέως. Ὅπως τῆς Καινῆς Διαθήκης μεσίτης εἶνε εἷς, ὁ Χριστός, οὕτω τῆς Παλαιᾶς εἶνε ὁ Μωυσῆς, τύπος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δέ φράσις τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος» κακῶς προσάγεται ὡς ἐπιχείρημα ὑπέρ τῆς γνώμης, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐχημάτισαν μεσίται κατὰ τήν παράδοσιν τοῦ νόμου. Ἡ φράσις δέν ὁμιλεῖ περὶ νόμου, ἀλλά περὶ «λόγου», ὑφ' ὃν νοεῖται λόγος τοῦ Θεοῦ λαληθεὶς κατὰ καιρούς δι' ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους. Τό Ἑβρ. 2 : 2, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται ἡ ἐν λόγῳ φράσις, ἐξετάζομεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἑβρ. 2 : 2 - 4, ὅπου παραπέμπομεν. Πρὸς τούτους, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἄγγελοι

δέν αναφέρονται ὡς μεσῖται κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου, θά ἦτο λίαν τολμηρόν καί μᾶλλον ἀπίθανον νά ἐχαρᾶκτιρίζετο ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὡς διατάγματα ἀγγέλων. Ὑπό «διαταγᾶς ἀγγέλων» ἄλλο, ὡς θά ἴδωμεν, ἐννοεῖ ὁ Στέφανος, ὄχι διατάγματα ἀγγέλων.

Ὡς πρὸς τὴν ἄλλην ἐρμηνείαν, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἀπλῶς διηκόνησαν παραδίδοντες τὸν νόμον εἰς τὸν Μωυσῆν ἢ ἄλλως πως, ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν, ὅτι αὕτη ἀφήνει ἀκαθόριστον τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «διαταγή» ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Πράξεων, ὡς καί τῆς λέξεως «διαταγείς» ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς. Διὸ καί ὁ ἀκριβῆς τρόπος τῆς διακονίας τῶν ἀγγέλων ὡς πρὸς τὸν νόμον μένει ἐπίσης ἀκαθόριστος.

Τὸ μυστικόν τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος εὐρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Β' Ἑσδρ. 4 : 11 κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο περιέχεται ἡ φράσις «αὕτη ἢ διαταγή τῆς ἐπιστολῆς, ἣς ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν». Μετὰ δέ τὴν φράσιν ταύτην παρατίθεται τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὅποιαν οἱ Σαμαρεῖται ἀπέστειλαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας κατὰ τῶν Ἰουδαίων. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἑσδρα ἡ ἐπίμαχος λέξις «διαταγή» ἀπαντᾶται ὑπὸ ἔννοιαν, ἡ ὅποια προφανῶς εἶνε ἰδιάζουσα. Δι' αὐτῆς τῆς λέξεως ἐνταῦθα οἱ Ο' μεταφράζουν λέξιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ, τὴν ὅποιαν ἀλλοῦ, καί δὴ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, μεταφράζουν διὰ τῆς λέξεως «διασάφησις» («διασάφησις ἐπιστολῆς», 5 : 6 «αὕτη ἢ διασάφησις τοῦ διατάγματος», 7 : 11). Εἶνε δέ προφανές ἐκ τῶν συναφειῶν, ὅτι τόσον ὁ ὄρος «διαταγή» ὅσον καί ὁ ὄρος «διασάφησις» δέν ἔχουν ἐνταῦθα τὰς ἐννοίας, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς τὴν νεοελληνικὴν. Γενικῶς σημαίνουν τὸ περιεχόμενον κειμένου. Ἄλλ' εἰδικῶς καί ἀκριβῶς τί σημαίνουν; Ἐκ ποίας ἐπόψεως τὸ περιεχόμενον κειμένου χαρακτηρίζεται ὡς «διαταγή» ἢ «διασάφησις»; Χρησιμοποιοῦν οἱ Ο' ὑπὸ διαφορετικὰς ἐννοίας ἢ συνωνύμως τὰς δύο λέξεις; Ἡ συνήθης πάντως μετάφρασις τῶν νεωτέρων διὰ τῆς λέξεως «ἀντίγραφον» φαίνεται ν' ἀπέχη πόρρω ἀπὸ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' διὰ τῶν λέξεων «διαταγή» καί «διασάφησις». Ἀσφαλῶς δέ οἱ Ο' ἐγνώριζον καλλίτερον τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Οἱ δέ νεώτεροι, προκειμένου νά μεταφράσουν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἑβραϊκὴν λέξιν, ὤφειλον νά προσέξουν πολὺ καί νά βασανίσουν τὰς δύο περιέργους ἐν προκειμένῳ λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων μεταφράζουν αὐτὴν οἱ Ο'.

Τὸ ρῆμα «διατάσσω», ὅθεν τὸ οὐσιαστικόν «διαταγή», ἔχει καί τὴν ἔννοιαν «θέτω κατὰ τάξιν» (Β' Παρ. 5 : 11, Σοφ. Σολ. 11 : 20). Ὅμοίως τὸ οὐσιαστικόν «διάταξις» ἔχει καί τὴν ἔννοιαν «διάθεσις κατὰ τάξιν» (Γ' Βασ. 6 : 1δ, Ἰεζ. 43 : 10). Σχετικὴ δέ πρὸς αὐτὴν τὴν ἔννοιαν εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου «διαταγή» ἐν Β' Ἑσδρ. 4 : 11. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται περὶ «διαταγῆς ἐπιστολῆς», ἦτοι διατάξεως λέξεων καί νοημάτων, ὁ ὄρος «διαταγή» περισσότερον εἶνε σχετικὸς πρὸς τοὺς ὄρους «σύνταξις» ἐπὶ λόγου καί «σύνταγμα» ἐπὶ βιβλίου ἐν Β' Μακ. 15 : 39, 2 :

23 ἀντιστοίχως («τό τῆς κατασκευῆς τοῦ λόγου τέρπει τὰς ἀκοάς τῶν ἐντυχανόντων τῇ συντάξει», «τά δεδηλωμένα διὰ πέντε βιβλίων πειρασόμεθα δι' ἑνὸς συντάγματος ἐπιτεμεῖν»). Ἀκριβέστερον δέ, «διαταγή» ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἑσδρα σημαίνει «διατύπωσης». Ὅτι δέ αὐτὴ ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἀκριβῆς σημασία τῆς λέξεως «διαταγή», τοῦτο προκύπτει ἀδιάστως ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τριῶν ὁμοίων ἐκφράσεων, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶνε ἡ περιέχουσα τὴν λέξιν ταύτην. Παραθέτομεν τὰς τρεῖς ἐκφράσεις:

«Αὕτη ἡ διαταγή τῆς ἐπιστολῆς, ἧς ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν» (Β' Ἑσδρ. 4 : 11).

«Ἐγραψεν ἐπιστολάς ἐχούσας τὸν τρόπον τοῦτον» (Α' Μακ. 11 : 29. Ἴδὲ καὶ 15 : 2, Β' Μακ. 1 : 24, 11 : 16).

«Ὁ τῆς ἐπιστολῆς τύπος οὕτως ἐγγράπτο» (Γ' Μακ. 3 : 30. Ἴδὲ καὶ Πράξ. 23 : 25).

Ὁ παραλληλισμὸς τῶν τριῶν ἐκφράσεων δεικνύει, ὅτι οἱ ὅροι «διαταγή», «τρόπος» καὶ «τύπος» ἐνταῦθα εἶνε συνώνυμοι. Σημαίνουν δέ «διατύπωσης», ὅπως καλλίτερον φαίνεται ἐκ τοῦ τρίτου ὅρου «τύπος» (τύπος – διατύπωσης) καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης ἀποδόσεως τῶν τριῶν ἐκφράσεων:

«Οὕτως ἦτο διατεταγμένη (= συντεταγμένη) ἡ ἐπιστολή...».

«Ἐγραψεν ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διατυπωμέναι οὕτω».

«Μέ τοιαύτην διατύπωσιν ἦτο γραμμένη ἡ ἐπιστολή» ἢ «Οὕτως εἶχε γίνεαι ἡ διατύπωσις τῆς ἐπιστολῆς».

«Διαταγή» λοιπόν, ὡς καὶ «τρόπος» καὶ «τύπος», λέγεται ἡ «διατύπωσης» λόγου, ὅχι δέ βεβαίως ἀσχέτως πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου καὶ τὸ ὕφος, καθ' ὅσον ταῦτα συνδέονται ἀχωρίστως. Πρβλ. τὸν ὅρον formula (= διατύπωσης).

Ἐὰς παρατηρηθῆ δέ καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν «διατύπωσης» οὐδόλως ἀπαντᾷ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' καὶ τὸ κείμενον τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐπίσης οὐδέποτε ἀπαντᾷ τὸ ρῆμα «διατυπῶ» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς διατυπώσεως τοῦ λόγου¹. Ἦτο φυσικὸν λοιπόν, ἡ ἐννοια αὐτῶν τῶν λέξεων νὰ περιέχεται εἰς ἄλλας λέξεις, ἐκτός καὶ ἂν θὰ ἐδεχόμεθα, ὅτι ἐκ τῆς Γραφῆς, βιβλίου ἐκτενεστάτου καὶ πολυποικίλου, ἡ ἐννοια αὐτὴ ἀπουσιάζει.

Ἦδη δέ ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Πράξ. 7 : 53, «Οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων καὶ οὐκ ἐφυλάξατε». Ὅπως ἐν Β' Ἑσδρ. 4 : 11, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ ὅρος «διαταγή» σημαίνει «διατύπωσης». Ἐκεῖ χρησιμοποιοῖται περὶ διατυπώσεως ἐπιστολῆς, ἐνταῦθα περὶ διατυπώσεως νόμου. Ἡ πρόθεσις «εἰς» τῆς φράσεως «εἰς διατάγας ἀγγέλων» σημαίνει τρόπον, ὅπως εἰς τὰς φράσεις «εἰς χρήματα ζημιοῦσθαι» (Πλάτ.

1. Ἐπαξ τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν Σοφ. Σολ. 19 : 6 ὑπὸ ἄλλην ἐννοίαν.

Νόμ. 774B)· «εἰς ἑκατοντάδας καὶ εἰς χιλιάδας», Β' Βασ. 18 : 4· «πρόβατα εἰς πλῆθος», Γ' Βασ. 1 : 19, 25· «εἰς εὐκαιρον (= εὐκαίρως)», Ψαλμ. 103 : 27· «πορευόμενος εἰς εὐθύτητα (= εὐθέως)», Ἰασμ. 7 : 10 κατὰ τούς Ο'· «πορευοῦ εἰς εἰρήνην (= εἰρηρικῶς)», Λουκ. 7 : 50· «εἰς τό παντελές (= παντελῶς)», Λουκ. 13 : 11, Ἑβρ. 7 : 25· «εἰς τέλος (= τελειῶς)», Ἰωάν. 13 : 1· Ἐννοιαν τρόπου ἔχει καὶ σήμερον ἢ πρόθεσις, ὅπως ἐν τῇ φράσει «ἔλαβον τὴν ἀμοιβὴν μου εἰς χρῆμα». Συνεπῶς ἡ φράσις «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων» πρέπει νὰ μεταφράζεται «εἰς διατυπώσεις ἀγγέλων». Ἡ γενικὴ «ἀγγέλων» εἶνε ὑποκειμενικὴ: Διετύπωσαν ἄγγελοι. Ἐρα ἡ παρόλληλος φράσις τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς «διαταγεῖς δι' ἀγγέλων» σημαίνει «διατυπωθεῖς ὑπὸ ἀγγέλων». Ἡ δὲ ἐν συνεχείᾳ φράσις «ἐν χειρὶ μεσίτου», ἂν μὲν τό «ἐν χειρὶ» εἶνε ἐβραϊσμός ὅπως ἐν Ἰαγγ. 2 : 1 («Ἐλάλησε Κύριος ἐν χειρὶ Ἰαγγαίου»), πρέπει νὰ μεταφρασθῇ «διὰ μέσου μεσίτου». Ἄν δὲ τό «ἐν χειρὶ» εἶνε ὁμοιον πρὸς τό ἐν Ψαλμ. 135 (136): 12 («Ἐν χειρὶ κραταιᾶ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῶ»), πρέπει νὰ μεταφρασθῇ «διὰ χειρὸς μεσίτου». Ἡ πρώτη ἀπόδοσις, «διὰ μέσου μεσίτου», περιέχει πλεονασμόν, διότι ἡ ἔννοια «διὰ μέσου» περιέχεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «μεσίτου». Ἡ δευτέρα ἀπόδοσις, «διὰ χειρὸς μεσίτου», εἶνε προτιμότερα.

Ἄλλὰ πῶς ὁ νόμος εἶνε διατυπώσεις ἀγγέλων; Ἰδοῦ: Ὁ Θεὸς ἐλάλησε προσωπικῶς τὰ ρήματα τοῦ νόμου καὶ ἔγραψε προσωπικῶς τὰς δέκα ἐντολάς εἰς δύο πλάκας δῖς, ἐπειδὴ τὴν πρώτην φορὰν ὁ Μωυσῆς ἔθραυσε τὰς πλάκας (Ἐξόδ. 24 : 12, 31 : 18, 32 : 16, 34 : 1, 28, Δευτ. 4 : 13, 5 : 22, 10 : 2, 4). Τό μέγιστον δὲ μέρος τοῦ νόμου, ἑκατοντάδας διατάξεις θετικῆς καὶ ἀρνητικῆς διατυπώσεως περὶ ἠθικῆς, ἱερατείου, θυσιῶν κλπ., ἔγραψεν ὁ Μωυσῆς (Ἐξόδ. 24 : 4, 34 : 27, Δευτ. 31 : 9, 24). Κατὰ τὴν συγγραφὴν δὲ τοῦ νόμου, ἔργου τεραστίου, διηκόνησαν ἄγγελοι, βοηθοῦντες τὸν Μωυσῆν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν πολυπληθῶν διατάξεων αὐτοῦ. Ἄγγελοι δὲ ἴσως ἐβοήθησαν τὸν Μωυσῆν καὶ πρὸ τῆς συγγραφῆς κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκφώνησιν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου ἐνώπιον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Στέφανος δὲν λέγει, «ἠκούσατε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων», ἀλλὰ λέγει, «ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων», ἐκ τοῦ «ἐλάβετε» φαίνεται, ὅτι μᾶλλον ἀναφέρεται εἰς τὸν νόμον ὡς γραπτὸν μόνον, ὄχι καὶ ὡς προφορικόν. Ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ Γαλ. 3 : 19, ἂν τό «ἐν

1. Πολλάκις ἡ πρόθεσις «διὰ» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὴν πρόθεσιν «ὑπὸ» πρὸς δῆλωσιν ποιητικοῦ αἰτίου, ὡς π.χ. εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: «πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ (= ὑφ' οὗ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου) ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», Α' Κορ. 1 : 9. «εἴτε ἠγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ (= ὑπ' αὐτοῦ) πεμπομένοις», Α' Πέτρ. 2 : 14. «Ἐ μὲν διὰ τοῦ Πνεύματος (= ὑπὸ τοῦ Πνεύματος) δίδεται λόγος σοφίας», Α' Κορ. 12 : 8. «Ὅσαι τῶ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ (= ὑπὸ τοῦ ὁποίου) παραδίδονται», Λουκ. 22 : 22. «Τελειωθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ (= ὑπὸ) τῶν προφητῶν», Λουκ. 18 : 31.

χειρί» σημαίνει «διά χειρός» (καί ὄχι «διά μέσου»), ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ νόμου μόνον, ὄχι καί εἰς τὴν ἐκφώνησιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐκφώνησιν, ἂν δέν ἐδοῦντο ἀγγελοὶ τὸν Μωυσῆν, ἐδοῦντο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «τό λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Τέλος δεόν νά παρατηρηθῆ, ὅτι ὑπὸ ἄλλο πνεῦμα ὁμιλεῖ ὁ Στέφανος διὰ τὸν νόμον καί ὑπὸ ἄλλο ὁ Παῦλος. Χαρακτηρίζων ὁ Στέφανος τὸν νόμον ὡς «διαταγὰς ἀγγέλων», διατυπώσεις ἀγγέλων, ἐξαίρει τὸν νόμον, ὅπως ὁ Ψαλμωδός, ἐν ποιητικῇ θεβαίως γλώσση οὗτος, ἐξαίρει τὴν τροφήν τοῦ μάννα, χαρακτηρίζων αὐτὴν ὡς «ἄρτον ἀγγέλων» (Ψαλμ. 77|78| : 25. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 16 : 20). Ἐξαίρων δέ ὁ Στέφανος τὸν νόμον ὡς διατυπωμένον ὑπὸ ἀγγέλων, περαίνει ἅμα καυστικόν ἔλεγχον κατὰ τῶν παραβατῶν τοῦ νόμου Ἰουδαίων, καταγγέλλων αὐτούς ὡς ἀσεβήσαντας εἰς πάντας, καί Θεόν καί Χριστόν καί Πνεῦμα Ἅγιον καί Μωυσῆν καί προφήτας καί ἀγγέλους. Ὁ Παῦλος, ἐξ ἄλλης ἐπόψεως ὁμιλῶν περὶ νόμον, δέν ἐξαίρει αὐτόν, ἀλλά δεικνύει, ὅτι ἡ ἀξία αὐτοῦ ἦτο σχετική. Διότι, προκειμένου νά παραδοθῆ ὁ νόμος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δέν διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἀγγέλων. Καί αὐτοὶ δέ οἱ ἀγγελοὶ δέν διετύπωσαν τὸν νόμον ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ διὰ χειρός μεσίτου, τοῦ Μωυσέως.

Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον Πράξ. 7 : 53 πρέπει νά ἐξηγητῆ:

«Σεῖς, οἱ ὅποιοι ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διατυπώσεις ἀγγέλων¹, καί δέν ἐτηρήσατε».

Πράξ. 8 : 21

«ΕΝ Τῷ ΛΟΓῶ ΤΟΥΤῶ»

«Οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδέ κληρὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ».

Τὸ χωρίον τοῦτο, ἐπιτιμητικὸς λόγος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου πρὸς τὸν Σίμωνα τὸν μάγον, ὁ ὅποιος ἐνόμισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκτᾶται διὰ χρημάτων, παρερμηνεύεται κυρίως ὡς πρὸς τὴν φράσιν «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ». Ἡ δέ παρερμηνεία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ πρόθεσις «ἐν» τῆς φράσεως ταύτης ἐκλαμβάνεται ἐν τοπικῇ ἐννοίᾳ. Ἐξ αἰτίας δέ κυρίως τῆς παρερμηνείας ταύτης τὸ χωρίον παρερμηνεύεται καί ὡς πρὸς τὴν φράσιν «οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδέ κληρὸς».

Διὰ τῆς φράσεως «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ» οἱ ἐρμηνευταὶ ἐννοοῦν «ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τὸ ὅποιον κηρύττομεν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι», ἢ «ἐν τῇ δυνάμει

1. Ἡ διατυπωμένον ὑπὸ ἀγγέλων.

του Ἁγίου Πνεύματος, περί τῆς ὁποίας εἶνε ὁ λόγος ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει». Ἄλλ' οὐδετέρα τῶν ἐκδοχῶν τούτων εἶνε ὀρθή. Ἡ μὲν πρώτη ἐκδοχή δὲν εἶνε ὀρθή, διότι οὔτε γενικῶς, οὔτε εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸν Σίμωνα προηγήθη λόγος περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὥστε ὕστερον διὰ τῆς φράσεως «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ» νά ἐννοῆται τό εὐαγγέλιον. Ἐάν ὁ Σίμων εἶχε ζητήσει νά κηρύττῃ καί αὐτός τό εὐαγγέλιον, ἢ ἐν λόγῳ ἐκδοχή θά εἶχε βάσιν. Ἄλλὰ τοιοῦτον πράγμα δέν εἶχε ζητήσει. Ἡ δέ δευτέρα ἐκδοχή δέν εἶνε ὀρθή, διότι αὕτη τόν λόγον («ἐν τῷ λόγῳ») περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ταυτίζει μετ' αὐτῆς ταύτης τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ ἄλλο εἶνε ὁ λόγος ἢ ἡ συζήτησις περὶ ἑνός πράγματος, καί ἄλλο εἶνε αὐτό τοῦτο τό πράγμα. Δύναται ν' ἀποκλεισθῇ τις ἐκ τοῦ λόγου ἢ τῆς συζητήσεως περὶ ἑνός φαγητοῦ, ἀλλά νά μετάσῃ τοῦ φαγητοῦ. Ὅπως ποτε δέ, ἂν ὁ Ἀπόστολος ἤθελε νά εἴπῃ πρὸς τόν Σίμωνα, ὅτι ἀποκλείεται ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, θά ἦτο πολύ ἀφύσικον καί δύσκολον νά ἔλεγεν, ὅτι ἀποκλείεται ἐκ τῆς μετοχῆς εἰς τόν λόγον περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὡς πρὸς τὴν φράσιν «οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδὲ κλήρος» ἡ παρερμηνεῖα πρῶτον ἔγκειται εἰς τό ὅτι ἡ «μερίς» καί ὁ «κλήρος» ἐκλαμβάνονται ὡς μέρη «τοῦ λόγου» τῆς ἐν συνεχείᾳ φράσεως «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ», οὕτως ὥστε ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου γίνεται: «Δέν ὑπάρχει διὰ σέ μερίδιον οὔτε κλήρος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἢ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἄλλη ἔπειτα παρερμηνεῖα εἶνε ἡ ἐξῆς. Νομίζεται, ὅτι ἡ «μερίς» εἶνε μέρος ἀποκτώμενον δι' ἀγορᾶς, ἐνῶ ὁ «κλήρος» εἶνε μέρος παρεχόμενον δωρεάν, ἢ ὅτι τό πρῶτον θά ἦτο διὰ τόν Σίμωνα προσωπικῶς, ἐνῶ τό δεύτερον θά ἦτο διὰ νά μεταδίδῃ τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους. Καί συνεπῶς ὁ Πέτρος ἀπειλεῖ τόν Σίμωνα, ὅτι οὔτε δι' ἀγορᾶς οὔτε δωρεάν, ἢ οὔτε διὰ τόν ἑαυτὸν του οὔτε δι' ἄλλους θά λάβῃ μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄλλὰ καί ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Σίμων ἀπειλεῖται, ὅτι δέν θά λάβῃ Πνεῦμα Ἁγίον ἐπειδὴ ἐνόμισε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀντικείμενον ἀγοραπωλησίας, δέν εἶνε ὀρθή. Διότι, καί ἂν ὁ Σίμων δέν εἶχε τὴν πονηρὰν αὐτὴν γνώμην, δέν θά ἐλάμβανεν ὅ,τι ἐζήτησεν. Δέν θά ἐλάμβανε δηλαδή τὴν ἐξουσίαν νά μεταδίδῃ Πνεῦμα Ἁγίον (Πράξ. 8 : 19). Διότι αὕτη ἡ ἐξουσία ἦτο ἀποκλειστικόν προνόμιον τῶν Ἀποστόλων. Ἐκτός δέ τούτου, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ἠπειλῆσε κατὰ τοῦ Σίμωνος τὴν μεγίστην καί πλήρη καί ὀριστικὴν τιμωρίαν τῆς «ἀπωλείας», ἦτοι τῆς κολάσεως (Πράξ. 8 : 20), πῶς κατόπιν θά ἠπειλεῖ τό ὀλιγώτερον, τὴν στέρησιν δηλαδή μιᾶς θαυματουργικῆς ἐξουσίας; Ὅταν τις παραπέμπῃ ἕνα ἀσεβῆ εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν, εἶνε δυνατόν κατόπιν ν' ἀπειλῇ αὐτὸν μέ στέρησιν θαυματουργικῶν χαρισμάτων;

Ἐπίσης, αἱ διακρίσεις τῶν ἐρμηνευτῶν μεταξὺ «μερίδος» καί «κλήρου»

εἶνε ἐξεζητημένα. Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ, κατὰ σχῆμα ἕν διὰ δυοῖν, «μερίς» καί «κλήρος» σημαίνουν ἕν καί τό αὐτό πρᾶγμα ἐκ δύο διαφορετικῶν ἐπόψεων. Τό αὐτό δηλαδή πρᾶγμα λέγεται «μερίς» ὡς μέρος ἑνός ὅλου, εἰς τό ὁποῖον συμμετέχουν πολλοί, λαμβάνοντες ἕκαστος τό μερίδιόν του, λέγεται δέ καί «κλήρος» ἐπειδή παρέχεται ὡς διὰ λαχνοῦ, δωρεάν. Αἱ δύο αὐταὶ λέξεις ἐν συνδυασμῷ ἀπαντοῦν καί εἰς ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς, εἰς οὐδέν δέ ἐκ τούτων σημαίνουν δύο πράγματα, ἀλλ' εἰς ὅλα σημαίνουν ἕν. Ἴδου π.χ.: «Οὐκ ἔστι τοῖς Λευίταις μερίς καί κλήρος ἐν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν. Κύριος αὐτός κλήρος αὐτοῦ» (Δευτ. 10 : 9). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχομεν σχῆμα ἕν διὰ δυοῖν. Αἱ λέξεις δηλαδή «μερίς» καί «κλήρος» σημαίνουν τό αὐτό. Δι' αὐτόν δέ τόν λόγον εἰς τό δεύτερον μέρος τοῦ χωρίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ μία μόνον ἐκ τῶν δύο λέξεων («κλήρος»). «Οὐκ ἔστιν αὐτῷ μερίς οὐδέ κλήρος μεθ' ἡμῶν» (Δευτ. 12 : 12). Καί ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἔχομεν σχῆμα ἕν διὰ δυοῖν. «Οὐκ ἔσται τοῖς ἱερεῦσι τοῖς Λευίταις, ὅλη φυλῆ Λευί, μερίς οὐδέ κλήρος μετὰ Ἰσραήλ» (Δευτ. 18 : 1). Καί ἐνταῦθα πάλιν ἔχομεν σχῆμα ἕν διὰ δυοῖν. «Ἐκείνη σου ἡ μερίς, οὗτός σου ὁ κλήρος» (Ἦσ. 57 : 6). Ἐνταῦθα ἔχομεν συνωνυμικόν παραλληλισμόν. «...τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τήν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων» (Κολ. 1 : 12). Ἐδῶ ἡ γενική «τοῦ κλήρου» εἶνε παραθετική· «ἡ μερίς» εἶνε αὐτός «ὁ κλήρος», ὁ ὁποῖος δίδεται εἰς τούς ἁγίους. Πρὸς τήν ἐκφρασιν τοῦ ἐρμηνευομένου ἑδαφίου «οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδέ κλήρος» πρὸς ἐπίσης τὰς ἐξῆς ὁμοίας κατὰ τόν τρόπον τῆς διατυπώσεως ἐκφράσεις, ὅπου δύο ῥήματα ἢ δύο οὐσιαστικά ἀναφέρονται συνωνύμως, ἤτοι σημαίνουν τό αὐτό κατ' οὐσίαν πρᾶγμα: «Οὐπω νοεῖτε οὐδέ συνίετε;»· «οὐκοῖδα οὐδέ ἐπίσταμαι» (Μάρκ. 8 : 17· 14 : 68)· «οὐκ ἠθέλησας οὐδέ εὐδόκησας;»· «οὐ μή σε ἀνώ οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω» (Ἐβρ. 10 : 8· 13 : 5)· «οἷς οὐκ ἔστι ταμείον οὐδέ ἀποθήκη» (Λουκ. 12 : 24)· «οὐκ ἐσμέν νικτός οὐδέ σκότους» (Α' Θεο. 5 : 5). Πρὸς καί Ματθ. 21 : 5, «ἐπιβεθηκώς ἐπὶ ὄνον καί πῶλον», ὅπου πρόκειται περὶ ἑνός καί τοῦ αὐτοῦ ζώου, τό ὁποῖον ἐκ τινος ἐπόψεως ὀνομάζεται «ὄνος» καί ἐξ ἄλλης «πῶλος».

Τό μυστικόν τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Πράξ. 8 : 21 εὐρίσκεται εἰς τήν φράσιν «ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ» καί δῆ εἰς τήν πρόθεσιν «ἐν». Ἡ πρόθεσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τό ἑβραϊκόν πρόθεμα *be*, τό ὁποῖον ἐκτός τῆς τοπικῆς ἔχει καί αἰτιολογικήν σημασίαν. Ἐνταῦθα δέ ἔχει αἰτιολογικήν σημασίαν. Τό δέ οὐσιαστικόν «λόγος» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τό ἑβραϊκόν *dabar*, διὰ τοῦ ὁποῖου σημαίνεται καί λόγος καί πρᾶγμα. Τό αὐτό δέ σημαίνεται καί διὰ τῆς λέξεως «λόγος» (ὡς καί «ῥῆμα»), ὅταν ἡ λέξις αὕτη εἶνε ἀπόδοσις τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *dabar*. Ἐνταῦθα δέ σημαίνεται ἡ ὁ λόγος, τόν ὁποῖον εἶπεν ὁ Σίμων προσφέρων χρήματα («δότε κάμοι τήν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἐάν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃ Πνεῦμα

ἄγιον», Πράξ. 8 : 19), ἢ μᾶλλον τό *πράγμα*, ὅτι ὁ Σίμων προσέφερε χρήματα διά τήν ἀγοράν τῆς θείας χάριτος καί ἐνόμισε «τήν δωρεάν τοῦ Θεοῦ διά χρημάτων κτᾶσθαι» (Πράξ. 8 : 18, 20).

Κατά ταῦτα ἡ φράσις «*ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*» σημαίνει «*διά τόν λόγον τούτον, ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου τούτου*», ἢ μᾶλλον «*διά τό πρᾶγμα τούτο, ἐξ αἰτίας τοῦ πράγματος τούτου*». Μέ τοιαύτην ἔννοιαν ἡ αὐτή ἀκριβῶς φράσις ἀπαντᾷ καί εἰς τά χωρία Πράξ. 7 : 29, «*ἔφυγε δέ Μωυσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*» (= *ἔφυγε δέ ὁ Μωυσῆς ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου τούτου*), Α΄ Βασ. 28 : 10, «*ζῆ Κύριος, εἰ ἀπαντήσεται σοι ἀδικία ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*» (= *ζῆ ὁ Κύριος, δέν θά συμβῆ εἰς σέ κακόν διά τό πρᾶγμα τούτο*). Ἴδέ καί Ἰ Ασμ. 5 : 6 («*ψυχή μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ*» = ἡ ψυχή μου παρ' ὀλίγον νά ἐξέλθῃ ἐπί τῷ λόγῳ αὐτοῦ, *ἐπειδή ἤκουσα τόν λόγον αὐτοῦ*)¹.

Τέλος ἐν τῇ φράσει «*οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδέ κλήρος*» αἱ κατ' οὐσίαν ταυτόσημοι, ὡς ἐλέχθη, λέξεις «*μερίς*» καί «*κλήρος*» σημαίνουν τήν μετοχήν εἰς τήν πνευματικήν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰς τήν σωτηρίαν καί δόξαν. Μέ μίαν λέξιν «*μερίς*» καί «*κλήρος*» σημαίνουν *κληρονομίαν*. Ὅπως δέ ὁ ὄρος «*ἡ κληρονομία*» εἰς τά χωρία Γαλ 3 : 18 καί Κολ. 3 : 24 κεῖται ἀπολύτως, ἄνευ προσδιορισμοῦ, καί σημαίνει *τήν οὐράνιον κληρονομίαν*, οὕτω καί οἱ ὄροι «*μερίς*» καί «*κλήρος*». Καί συνεπῶς ὁ Πέτρος, λέγων εἰς τόν Σίμωνα, «*οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδέ κλήρος*», ἀπειλεῖ τούτον μέ στέρησιν *τῆς αἰωνίου κληρονομίας* ἢ σωτηρίας. Οὕτω δέ ἐκφράζει καί ἀρνητικῶς ὅ,τι προηγουμένως ἐξέφρασε θετικῶς, λέγων εἰς τόν Σίμωνα, «*τό ἀργύριόν σου σύν σοί εἶη εἰς ἀπώλειαν*» (στίχ. 20). Ὡς γνωστόν δέ, ἡ ἐκφρασις τοῦ αὐτοῦ πράγματος κατά τρόπον θετικόν καί ἀρνητικόν εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς.

Μεταφράζομεν τό ἐξετασθέν χωρίον:

«*Δέν ὑπάρχει διά σέ μερίδιον καί κληρονομία ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος*».

Ὁ Σίμων ἀπειλεῖται μέ στέρησιν τῆς σωτηρίας ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐνόμισεν, ὅτι ἡ θεία χάρις ἀποκτᾶται διά χρημάτων. Αὐτό δέ τό πρᾶγμα στερεῖ τῆς θείας χάριτος, διότι ἔχει βαθυτέραν αἰτίαν τήν διαφθοράν τῆς καρδίας, περί τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόστολος ὀμιλεῖ εὐθύς ἐν συνεχείᾳ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ· «*ἡ γάρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ*». Εἰς τό χωρίον δηλαδή Πράξ. 8 : 21 ἔχομεν δύο αἰτιολογίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα καί βαθυτέρα εἶνε φανερά λόγῳ τοῦ «*γάρ*», ἐνῶ ἡ πρώτη ὑποκρύπτεται εἰς τήν φράσιν «*ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*», διό καί διέφυγε τήν προσοχήν τῶν ἐρμηνευτῶν.

1. Ἐν Πράξ. 10 : 29, «*πυνθάνομαι οὖν τίνι λόγῳ μετεπέψασθέ με;*», ἡ λέξις «*λόγος*» σημαίνει «*αἰτία*». Θά ἠδυνάμεθα δέ καί εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον Πράξ. 8 : 21 τόν «*λόγον*» νά ἐκδεχθῶμεν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «*αἰτίας*», καί οὕτω τήν ἐπίμαχον φράσιν «*ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*» νά μεταφράσωμεν «*διά τήν αἰτίαν ταύτην*». Ἄλλ' ἡ ἐκδοχή αὕτη φαίνεται ὀλιγώτερον πιθανή.

Πράξ. 8 : 22

«ΕΙ ΑΡΑ ΑΦΕΘΗΣΕΤΑΙ ΣΟΙ...»

«Μετανόησον οὖν ἀπό τῆς κακίας σου ταύτης, καί δεήθητι τοῦ Θεοῦ¹ εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου».

Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἡ φράσις «εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια» ἐκφράζει ἀμφιβολίαν καί ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «μήπως ἀφεθῆ εἰς σέ ἡ ἐπινόησις» (Πρβλ. τὴν φράσιν «εἰ ἄρα ταῦτα οὕτως ἔχει;», Πράξ. 7 : 1). Ἀμέσως δέ δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι διὰ τῆς ἐν λόγῳ φράσεως ὁ Πέτρος, ὅστις ὁμιλεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐκφράζει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς δυνατότητος ν' ἀφεθῆ τὸ ἁμάρτημα τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται ἐνταῦθα. Ἀλλὰ δεδομένου, ὅτι κατόπιν μετανοίας συγχωροῦνται ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, καί τὰ σοβαρότερα καί εἰδεχθέστερα, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, πῶς ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζει ἀμφιβολίαν λέγων, «Μετανόησον οὖν... εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια»; Ἐάν ὁ Σίμων μετενόει, δέν θά συνεχωρεῖτο ἡ ἁμαρτία του;

Σχετικῶς πρὸς αὐτὸ τὸ πρόβλημα αἱ γνώμαι τῶν ἐρμηνευτῶν εἶνε αἱ ἐξῆς. Πρῶτον, ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζει ἀμφιβολίαν, ὄχι περὶ τοῦ ἂν ὁ Θεός θά συνεχώρει τόν Σίμονα μετανοοῦντα, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἂν ὁ Σίμων θά μετενόει πραγματικῶς. Δεύτερον, ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζεται τοιοντοτρόπως, διὰ νά δείξῃ, ὅτι τὸ ἁμάρτημα τοῦ Σίμωνος ἦτο ἰδιαζόντως σοβαρόν, καί ναί μέν δέν ἦτο ἀνίατον, ἦτο ὅμως δυσίατον, καί ἐξηρξε βαθείας καί πολλῆς μετανοίας πρὸς συγχώρησιν. Ἄλλ' αὐταῖ αἱ γνώμαι δέν εἶνε ἱκανοποιητικαί καί δέν λύουν τὸ πρόβλημα. Διότι ὁ Ἀπόστολος προϋποθέτει τὴν μετάνοιαν («Μετανόησον οὖν»), ὑπὸ δέ τὴν προϋπόθεσιν τῆς μετανοίας ἡ ἄφεσις ὁποιασδήποτε ἁμαρτίας δέν εἶνε ἀμφίβολος, ἀλλὰ βεβαία.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εἶνε ἡ ἐξῆς. Ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζει ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας ὄχι καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κατὰ τὰς συνειπίαις αὐτῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος μετανοῆ, ὁ Θεός ἀναμφιβόλως συγχωρεῖ τὴν ἁμαρτίαν του καθ' ἑαυτήν. Ἄλλ' εἶνε δυνατόν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ νά ἐπιτρέψῃ δι' αὐτὴν δοκιμασίας πρὸς παιδαγωγίαν καί

1. Ὁ Nestle ἔχει τοῦ Κυρίου.

παραδειγματισμόν. Ὁ Θεός π.χ. συνεχώρησε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Δαβίδ καθ' ἑαυτήν, ὅτε οὗτος ἐξεδήλωσε μετάνοιαν ἐνώπιον τοῦ Νάθαν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας ταύτης ἐπέτρεψε δεινά καὶ συμφοράς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ (Β' Βασ. 12 : 10 - 11, 14). Ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ἐπομένου ἐδαφίου Πράξ. 8 : 23, εἰς ἣν καὶ παραπέμπομεν, ὁ Ἀπόστολος δλέπει προφητικῶς παραδειγματικὴν τιμωρίαν τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήματός του. Ἐν δὲ τῷ ἐξεταζομένῳ ἐδαφίῳ ὁ Ἀπόστολος προτρέπει τὸν Σίμονα εἰς μετάνοιαν καὶ δέησιν πρὸς τὸν Θεόν, μήπως ἀφεθῇ ἡ τιμωρία αὐτῆ διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς καρδίας του, μήπως ἀποτραπῇ ἡ συμφορὰ, ἡ ὁποία θὰ ἐπῆρχετο ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ λόγῳ τῆς ἀσεβείας του. Λέγων λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος, «εἰ ἄρα ἀφεθῆσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου», ἐννοεῖ, «μήπως ἀφεθῇ εἰς σέ ἡ τιμωρία διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς καρδίας σου, μήπως διαφύγῃς τὴν συμφορὰν διὰ τὴν ἀσεβῆ ἐπινόησίν σου. Ἐάν ὁ Σίμων μετενόει, ἡ ἁμαρτία του καθ' ἑαυτήν ἀναμφιβόλως θὰ συνεχωρεῖτο. Ἀλλ' ἐξ αἰτίας ταύτης προσεβλέπετο τιμωρία ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, ὅπως ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Δαβίδ, ἡ δὲ ἀποτροπὴ τῆς τιμωρίας ταύτης ἦτο ἀμφίβολος.

Ὅπως ἐν Ἐξόδ. 32 : 32 καὶ Ἀριθ. 14 : 19 τὸ «ἀφιέναι τὴν ἁμαρτίαν» σημαίνει «ἀφιέναι τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν», ἦτοι ν' ἀφήσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἀπειληθεῖσαν ἐξόντωσιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ λόγῳ τῆς ἐκτροπῆς του εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίῳ τὸ «ἀφιέναι τὴν ἐπίνοιαν τῆς καρδίας» σημαίνει «ἀφιέναι τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἐπίνοιαν τῆς καρδίας», ἦτοι ν' ἀποτρέψῃ ὁ Θεὸς τὴν παραδειγματικὴν συμφορὰν τοῦ Σίμωνος λόγῳ τῆς ἀσεβοῦς ἐπινοήσεώς του. Πρὸβλ. «ἐπάγειν τὴν ἁμαρτίαν», Ἐξόδ. 32 : 34, τὸ ὁποῖον σημαίνει «ἐπάγειν τιμωρίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν».

Κατόπιν τούτων τὸ Πράξ. 8 : 22 δέον νὰ μεταφρασθῇ:

«Μετανόησον λοιπὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας σου αὐτῆς, καὶ παρακάλεσον τὸν Θεόν, μήπως ἀφεθῇ εἰς σέ ἡ τιμωρία διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς καρδίας σου».

Τιμωρία, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἢ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ τιμωρία πρὸς παραδειγματισμόν.

Πράξ. 8 : 23

«ΧΟΛΗ ΠΙΚΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΔΙΚΙΑΣ»

*«Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον
ἀδικίας ὄρω σε ὄντα».*

Τό χωρίον τοῦτο οἱ ἐξηγηταὶ παρερμηνεύουν, διότι νομίζουν, ὅτι οἱ ὄροι «χολή πικρίας» καὶ «ἀδικία» ἔχουν ἠθικὴν ἔννοιαν, σημαίνοντες τὴν ἁμαρτωλότητα καὶ τὴν ἀσέβειαν τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου, πρὸς τὸν ὅποιον διὰ τῶν λόγων τοῦ χωρίου ἀπευθύνεται ὁ Πέτρος. Ἄλλ' ἐνταῦθα οἱ ὄροι οὗτοι δέν ἔχουν ἠθικὴν ἔννοιαν. Ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ ὁ ὄρος «χολή πικρίας» θά ἤρμοζε μᾶλλον εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ Σίμων ὁ μάγος θά ἐξεδήλωνεν ὀργὴν, θυμὸν, κακότητα καὶ γογγυσμὸν. Ἄλλὰ τοιαύτας κακίας δέν ἐξεδήλωσεν οὗτος. Ἐπίσης ὁ ὄρος «ἀδικία» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀδικίας, ὅπως ἐκλαμβάνουν αὐτὸν πολλοὶ (ἄλλοι ἐκλαμβάνουν αὐτὸν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἁμαρτίας), εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν δέν ἀρμόζει, διότι ὁ Σίμων δέν διέπραξεν ἀδικίαν.

Ὁ ὑπ' ὄψιν στίχ. 23 διὰ τοῦ αἰτιολογικοῦ συνδέσμου «γάρ» συνδέεται στενῶς κατ' ἐννοιαν πρὸς τὸν προηγούμενον στίχ. 22. Ἐν τῷ στίχ. 22, ὡς ἐδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τούτου (σελ. 149 - 150), διὰ τῆς φράσεως, «εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου», ἐκφράζεται ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς τιμωρίας διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς καρδίας τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου, τιμωρίας ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχ. 24 γίνεται λόγος περὶ τῶν κακῶν, τὰ ὅποια θά ἐπήρχοντο κατὰ τοῦ Σίμωνος ὡς τιμωρία τούτου. Περὶ τιμωρίας δέ τοῦ Σίμωνος γίνεται λόγος καὶ ἐν στίχ. 20 καὶ 21. Ὅπως δέ εἰς ὅλους αὐτούς τοὺς στίχους, ἤτοι 20, 21, 22, 24, γίνεται λόγος περὶ τιμωρίας, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐξεταζόμενον στίχ. 23. Τό «ὄρω» τοῦ στίχου τούτου εἶνε προφητικόν. Διὰ τοῦ προφητικοῦ τοῦ ὄμματος ὁ Πέτρος βλέπει τὸν Σίμονα εἰς κατάστασιν τιμωρίας. Ἐκφράζει δέ τὴν τιμωρίαν διὰ τῶν ὄρων «χολή πικρίας» καὶ «ἀδικία». Οἱ ὄροι αὗτοι δηλαδή δέν σημαίνουν ἠθικόν κακόν, ἤτοι τὴν ἀσέβειαν τοῦ Σίμωνος, ἀλλὰ φυσικόν κακόν, ἤτοι τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ, ἡ ὅποια θά ἐπήρχετο ὡς συνέπεια τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ.

Πλέον συγκεκριμένως, ἡ φράσις «χολή πικρίας», ἤτοι πικρά χολή, σημαίνει θλίψεις ἢ δάσανα, τὰ ὅποια πικραίνουν τὴν ζωὴν. Ὡς πρὸς τὴν

λέξιν «χολή» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν θλίψεων ἰδέ Παροιμ. 5 : 4, Ἱερ. 8 : 14, 9 : 15(14). Ὡς πρὸς τὴν λέξιν «πικρία» ἰδέ Ἰώβ 3 : 20, 7 : 11, 9 : 18, 10 : 1, 21 : 25, Σοφ. Σειρ. 7 : 11, Ἱερ. 15 : 17, Ἱεζ. 28 : 24. Ὡς πρὸς ἀμφοτέρας δὲ τὰς λέξεις ἰδέ Θρηγ. 3 : 15, 19. Ὁμοίως ἡ λέξις «ἀδικία» σημαίνει κακόν ἢ συμφορὰν. Σχετικῶς ἰδέ Α΄ Βασ. 28 : 10, Σοφ. Σολ. 1 : 5, Ἱεζ. 21 : 27, Α΄ Κορ. 13 : 6 (Ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ αἱ λέξεις «ἀδικία» καὶ «ἀλήθεια» ἀντιτίθενται σημαίνουσαι τὸ κακόν καὶ τὸ καλόν). Συναφῶς τὸ «ἀδικῶ» σημαίνει «προξενῶ κακόν». Ἰδέ σχετικῶς Ἀποκ. 2 : 11, 6 : 6, 7 : 2, 3. Ἡ δὲ φράσις «σύνδεσμος ἀδικίας» σημαίνει δεσμόν, ὁ ὁποῖος δένει τὸν ἄνθρωπον ἰσχυρῶς μετὰ τῆς συμφορᾶς, ἢ δεσμόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ συμφορὰ δένει καὶ περισφίγγει τὸν ἄνθρωπον. Δυνάμεθα νὰ μεταφράσωμεν τὴν φράσιν ταύτην «δεσμά συμφορᾶς».

Κατόπιν τούτων τὸ Πράξ. 8 : 23 δέον νὰ ἐξηγηθῇ:

«Διότι σέ βλέπω νὰ εὐρίσκεισαι εἰς πικρὰ θάσανα καὶ δεσμά συμφορᾶς».

Οὕτως ἡ σχέσις μεταξύ τῶν στίχ. 22 καὶ 23, στενωῶς συνδεομένων διὰ τοῦ «γάρ», εἶνε συντόμως ἡ ἐξῆς:

Μετανόησον, μήπως ἀποφύγῃς τὴν τιμωρίαν. Διότι βλέπω διὰ σέ φοβερὰς δοκιμασίας.

Πράξ. 9 : 31

«ΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΕΙΧΟΝ ΕΙΡΗΝΗΝ»

«Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησῖαι καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας εἶχον εἰρήνην οἰκοδομοῦμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπληθύνοντο¹».

Ἡ «εἰρήνη» ἐνταῦθα δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, τὴν ἔλλειψιν διωγμοῦ. Ὁ χρόνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ παρόν χωρίον, εἶνε ὁ χρόνος περὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Παύλου. Ὅπως δὲ δεικνύει τὸ 9ον κεφάλαιον τῶν Πράξεων, ὅθεν τὸ παρόν χωρίον, διωγμός ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς

1. Ὁ Nestle ἔχει: Ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία κλπ.

ἐπιστροφῆς τοῦ Παύλου καί μετ' αὐτήν, οἱ δέ πιστοὶ διετέλουν ἐν φόβῳ καί μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Παύλου (στίχ. 1 - 2, 4 - 5, 13 - 14, 21, 23 - 24, 26). Τό δέ σπουδαιότερον, ἀμέσως πρὸ τοῦ στίχου, τόν ὁποῖον ἐξετάζομεν, εἰς τούς στίχους 29 - 30, ἀναφέρεται, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπεχειροῦν νά φονεύσουν τόν Ἀπόστολον, οἱ δέ χριστιανοὶ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ κατεβίβασαν αὐτόν εἰς τὴν Καισάρειαν καί ἀπέστειλαν αὐτόν εἰς τὴν Ταρσόν. Ἰδέ καί Πράξ. 12 : 1 - 3, ὅπου ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ διωγμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἱερουσαλήμ. Δυναμέθα μάλιστα νά εἰπωμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐδέποτε ἀπολαύει ἐξωτερικῆς εἰρήνης, ἀλλὰ πάντοτε διώκεται ποικιλοτρόπως.

Ἐπί πλέον, ἐάν εἰς τό προκείμενον χωρίον ὡς «εἰρήνην» ἐννοήσωμεν τὴν ἔλλειψιν διωγμοῦ, τότε ὁ Λουκάς κατὰ ἓνα τρόπον ἐμφανίζεται νά ἀποδίδῃ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἐπικράτησιν ἐξωτερικῆς εἰρήνης, ἐνῶ αἱ ἐκκλησίαι οἰκοδομοῦνται καί κατὰ τούς ἀπληεῖς διωγμούς, καί μᾶλλον τότε περισσότερον.

Ὡς ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14, ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καί «πρόσδος, προκοπή, εὐδοκίμησις» (σελ. 56 ἐξ.). Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ὁ ὄρος ἐνταῦθα. Ὅπως ἐν Πράξ. 2 : 47, 5 : 14, 11 : 24 καί 16 : 5 γίνεται λόγος διὰ τὴν πρόσδον τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς συγχρόνως νά γίνεται λόγος δι' εἰρήνην ἢ διωγμόν, οὕτω καί εἰς τό παρόν χωρίον.

Αἱ μετοχαὶ «οἰκοδομοῦμεναι» καί «πορευόμεναι» εἶνε τροπικαὶ καί σημαίνουν τόν τρόπον τῆς «εἰρήνης», ἤτοι τῆς προόδου. Τό δέ «πορευόμεναι» δέν σημαίνει «βαδίζουσαι», ἤτοι ζῶσαι, τῆς ζωῆς παρισταμένης ὡς πορείας, ἀλλὰ συνδέεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «οἰκοδομοῦμεναι» καί σημαίνει «προχωροῦσαι», προχωροῦσαι εἰς οἰκοδόμησιν, οἰκοδομοῦμεναι περισσότερον. Αἱ ἐκκλησίαι δηλαδή παρίστανται ὡς οἰκοδομαί, αἱ ὅποια προχωροῦν, γίνονται μεγαλύτεραι. Ἐάν ἔλεγε, «πορευόμεναι ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου», θά ἠδύνατο νά ἐξηγηθῇ ὡς ἐξηγοῦν οἱ ἐρμηνευταί: «βαδίζουσαι μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Κυρίου». Ἄλλ' ἀφοῦ λέγει, «πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου», ἡ δέ δοτικὴ «τῷ φόβῳ» εἶνε ὅ,τι καί ἡ δοτικὴ «τῇ παρακλήσει», ἡ ὀρθὴ ἐξήγησις εἶνε: «προχωροῦσαι διὰ τοῦ φόβου τοῦ Κυρίου». Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου ἦτο συντελεστής τῆς προόδου τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως «ἡ παράκλησις», ἤτοι ἡ βοήθεια, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτο συντελεστής τῆς πληθύνσεως τῶν ἐκκλησιῶν.

Τέλος τό «μέν» εἶνε ἀνευ ἀποδόσεως, ὅπως π.χ. ἐν 1 : 1, καί τό «οὖν» εἶνε μεταβατικόν, ὅπως ἐν 15 : 39, καί πρέπει νά ἐξηγητῆται «δέ».

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Αἱ δέ ἐκκλησίαι εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν καὶ Σαμάρειαν εἶχον πρόσδον, οἰκοδομοῦμεναι καὶ προχωροῦσαι διὰ τοῦ φόβου τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπληθύνοντο.»

Πράξ. 10 : 36 - 38**«ΕΥΑΓΓΕΛΙΖΟΜΕΝΟΣ ΕΙΡΗΝΗΝ»**

«Τόν λόγον ὃν ἀπέστειλεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτός ἐστι πάντων Κύριος· ὑμεῖς οἴδατε,¹ τό γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον² ἀπό τῆς Γαλιλαίας μετά τό βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης, Ἰησοῦν τόν ἀπό Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτόν ὁ Θεός Πνεύματι Ἁγίῳ καί δυνάμει».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» εἰς τό παρόν χωρίον δέν σημαίνει ὅ,τι σήμερον ὀνομάζεται «εἰρήνη», ὡς ἐκλαμβάνουν τοῦτον οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' ἔχει εὐρυτάτην καί πλουσιωτάτην ἔννοιαν. Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14, ὁ ὄρος οὗτος σημαίνει καί «σωτηρία» (σ. 57 - 58). Τήν εὐρυτάτην δέ καί πλουσιωτάτην ἔννοιαν τῆς «σωτηρίας» ἔχει ὁ ὄρος εἰς τό παρόν χωρίον. Αὐτήν δέ τήν ἔννοιαν ἔχει καί εἰς τό Ῥωμ. 10 : 15 καί τό Ἐφεσ. 6 : 15, ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οικείοις τόποις.

Τό ἔρευνώμενον χωρίον ἐμφανίζει δυσκολίαν τινά καί ἀπό συντακτικῆς ἐπόψεως. Ἄλλ' ἡ δυσκολία αἰρεται, ἂν ἡ πρότασις «οὗτός ἐστι πάντων Κύριος» θεωρηθῇ ὡς παρενθετική καί τό «οἴδατε» θεωρηθῇ ὡς τό κύριον ῥῆμα ἐν τῷ χωρίῳ ἔχον τρία ἀντικείμενα ἀσυνδέτως παρατιθέμενα: «τόν λόγον κλπ.», «τό γενόμενον ῥῆμα κλπ.», «Ἰησοῦν τόν ἀπό Ναζαρέτ κλπ.». Ἄξιον δέ παρατηρήσεως, ὅτι τά τρία ἀντικείμενα τοῦ ῥήματος δημιουργοῦν κλίμακα, ἀφοῦ μετά «τόν λόγον» ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρεται εἰς γεγονός («τό γενόμενον ῥῆμα») καί ὕστερον εἰς πρόσωπον («Ἰησοῦν τόν ἀπό Ναζαρέτ»).

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Σεῖς γνωρίζετε διὰ τόν λόγον, τόν ὁποῖον ἔστειλεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἀγγέλλων τό χαρμόσυνον ἀγγελματῆς σωτηρίας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (αὐτός εἶνε ὁ Κύριος ὄλων)· διὰ τό γεγονός, τό ὁποῖον συνέβη εἰς ὄλην τήν Ἰουδαίαν, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπό τῆς Γαλιλαίας μετά τό βάπτισμα, τό

1. Καθ' ἡμετέραν σίξιν.

2. Ὁ Nestle ἔχει ἀρξάμενος.

ὁποῖον ἐκήρυξεν ὁ Ἰωάννης· διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχρισεν αὐτὸν διὰ Πνεύματος Ἁγίου καὶ δυνάμεως».

Πράξ. 12 : 19

«ΑΠΑΧΘΗΝΑΙ»

«Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὐρών, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι».

Τὸ ἀνωτέρω χωρίον, σχετικὸν πρὸς τὴν θαυμαστὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ τὴν τύχην τῶν φυλάκων, παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν λέξιν «ἀπαχθῆναι», ἀπαρέμφατον παθητικοῦ ἁορίστου τοῦ ρήματος «ἀπάγω», τὸ ὁποῖον ἐδῶ κεῖται ἀπολύτως. Νομίζεται δηλαδή, ὅτι τὸ «ἀπαχθῆναι» σημαίνει «ὀδηγηθῆναι εἰς τὸν τόπον τῆς τιμωρίας», «ἀποκτανθῆναι», «θανατωθῆναι». Ἐντεῦθεν καὶ ἡ γραφή τοῦ κώδικος τοῦ Βέζα «ἀποκτανθῆναι».

Ἄλλ' ἐκτός τοῦ ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον περὶ τῆς θανατώσεως τοῦ Ἰακώβου χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα «ἀναιρῶ» («ἀνεῖλε, Πράξ. 12 : 2), οὐδέν χωρίον προσάγεται ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι τὸ «ἀπάγω», ἀπολύτως κείμενον, σημαίνει «θανατώνω». Ἡ γνώμη αὕτη ὀρμᾶται ἐκ τῆς ἀυστηρότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιωτικῆς νομοθεσίας εἰς περίπτωσιν διαφυγῆς φυλακισμένου (Ἰδέ Πράξ. 16 : 27· 27 : 42). Ἄλλ' ἡ τιμωρία εἰς τοιαύτην περίπτωσιν δέν ἦτο ἀναγκαίως θάνατος· οἱ φύλακες ἦτο δυνατόν νά τιμωρηθοῦν ἐλαφρότερον ἢ καὶ οὐδὲν. Ἀπόδειξις τούτου ἡ περίπτωσις τῶν φυλάκων τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. 28 : 12 - 15). Εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίπτωσιν τῆς θαυμαστῆς ἀποφυλάκισεως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου οἱ στρατιῶται ἀσφαλῶς ἀπελογήθησαν διὰ πολλῶν καὶ βασιμῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ἀθρότητός των. Ὅπως λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ Ἡρώδης ἤκουσε παρά τῶν στρατιωτῶν «καὶ ὅτι αἱ ἀλύσεις ἀφέθησαν, καὶ ὅτι τὰ σανδάλια ἔλαβε, καὶ ὅτι μέχρι τῆς νυκτός ἐκείνης μετ' αὐτῶν ἦν (ὁ Πέτρος)». Ἐν συνεχείᾳ δὲ λέγει διὰ τοὺς στρατιώτας: «Ἄλλὰ τί συνέκρουσαν; Διὰ τί οὐκ αὐτοὶ ἔφυγον;». Ὁ αὐτὸς ἐπίσης Πατὴρ παρατηρεῖ ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν: «Τὰ δεσμά ἦν, οἱ φύλακες ἔνδον, τὸ δεσμοτήριον κεκλεισμένον, οὐδαμοῦ τοῖχος διορωρυγμένον, πάντες τὰ αὐτὰ ἔλεγον· ἀνάρπαστος ὁ ἄνθρωπος γέγονεν... Εἰ ἤθελον ἀπολύσαι, πρό τούτου ἀπέλυ-

σαν ἄν, ἢ συνεξήλθον. Ἄλλὰ χρήματα ἔλαβον; Πόθεν ὁ μηδέ πένητι δοῦναι ἔχων τούτοις ἐδίδου; Οὐδέ γάρ διεθρύβησαν αἱ ἀλύσεις, οὐδέ λελυμένα ἦσαν» (Ε. Π. Migne, 60, 204, 205, 206). Βεβαίως καί ὁ Χρυσόστομος νομίζει, ὅτι ὁ Ἡρώδης διέταξε νά θανατωθοῦν οἱ φύλακες. Ἀναφέρει δέ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἐν προκειμένῳ ἀθρότητος τῶν φυλάκων, διὰ νά δεῖξη τόν ἐγωισμόν καί τήν σκληρότητα τοῦ Ἡρώδου. Ἀλλά τὰ ἐπιχειρήματα ἦτο δυνατόν νά ἐμπούησιν ἐντύπωσιν εἰς τόν Ἡρώδη, ὥστε νά προβληματισθῆ καί οὗτος ὡς πρὸς τήν παράδοξον ἔξοδον τοῦ Πέτρου ἐκ τῆς φυλακῆς καί νά μή θανατώσῃ τούς φύλακας, ἀλλά πρὸς διάσωσιν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς του ἐναντι τῶν Ἰουδαίων νά τιμωρήσῃ αὐτούς μέ ἄλλην ποινήν. Πράγματι δέ, ὡς θά ἀποδείξωμεν εἰς τήν συνέχειαν, ὁ Ἡρώδης διέταξε νά φυλακισθοῦν οἱ φύλακες.

Ὡς βλέπει τις εἰς Λεξικά, τό ρῆμα «ἀπάγω» καί τό παράγωγον οὐσιαστικόν «ἀπαγωγή» εἶνε καί νομικοὶ ὄροι καί σημαίνουν τήν προσαγωγήν ἐνώπιον ἐξουσίας, τήν καταγγελίαν καί τήν φυλάκισιν. Οὕτως ἐκ τῶν θύραθεν εἰς τό Πλάτωνος Μένων 80B διαβάζομεν: «Εἰ γάρ ξένος ἐν ἄλλῃ πόλει ταῦτα ποιοῖς, τάχ' ἄν ὡς γόης ἀπαχθείης». Ἐδῶ τό «ἀπαχθείης» σημαίνει «θά ἐφυλακίξῃς». Ἴδέ καί Λυσ. 172, 34.

Ἐκ δέ τῆς Γραφῆς εἰς τήν Ἐπιστολήν Ἱερεμίου, στίχ. 17, διαβάζομεν περὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν θεῶν: «Ὡσπερ τινὶ ἠδικηκῶτι βασιλέα περιπεφραγμένοι εἰσὶν αἱ αὐλαί, ὡς ἐπὶ θανάτῳ ἀπηγμένῳ, τούς οἴκους αὐτῶν ὄχυροῦσιν οἱ ἱερεῖς θυρώμασί τε καί κλειθροῖς καί μοχλοῖς, ὅπως ὑπὸ τῶν ληστῶν μή συληθῶσι». Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου εἶνε: Ὅπως ἀκριβῶς εἰς κάποιον, ὁ ὁποῖος προσέβαλε τόν βασιλέα, αἱ ἔξοδοι ἐκ τῆς φυλακῆς εἶνε πανταχόθεν ἀποκλεισμένοι, διότι εἶνε φυλακισμένος μέ τόν σκοπόν νά θανατωθῆ, οὕτω καί οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων ἀσφαλίζουν ἰσχυρῶς τούς ναούς, διὰ νά μή κλαποῦν τά εἰδῶλα ὑπὸ τῶν ληστῶν. Φανερόν, λοιπόν, ὅτι ἐνταῦθα τό «ἀπηγμένος», μετοχή τοῦ «ἀπάγω», σημαίνει «φυλακισμένος».

Σπουδαιότερα ὡς πρὸς τό ζήτημα ἡμῶν εἶνε δύο παράλληλα χωρία, τό Α' Ἑσδρ. 8 : 24 καί τό Β' Ἑσδρ. 7 : 26. Παραθέτομεν τά χωρία ταῦτα:

«Πάντες, ὅσοι ἄν παραβαίνωσι τόν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καί τόν βασιλικόν, ἐπιμελῶς κολασθήσονται, ἐάν τε καί θανάτῳ ἐάν τε καί τιμωρίᾳ ἢ ἀργυρικῇ ζημίᾳ ἢ ἀπαγωγῇ».

«Πᾶς, ὅς ἄν μή ἦ ποιῶν νόμον τοῦ Θεοῦ καί νόμον τοῦ βασιλέως ἐτοίμως, τό κρίμα ἔσται γινόμενον ἐξ αὐτοῦ, ἐάν τε εἰς θάνατον ἐάν τε εἰς παιδείαν ἐάν τε εἰς ζημίαν τοῦ βίου ἐάν τε εἰς παράδοσιν».

Εἰς τά δύο αὐτά παράλληλα χωρία ἀναφέρονται τέσσαρα εἶδη ποινῶν, τὰς ὁποίας ὁ Ἑσδρας ἠδύνατο νά ἐπιβάλλῃ εἰς τούς παραβάτας τοῦ θείου καί τοῦ βασιλικοῦ νόμου, συμφώνως πρὸς παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτόν ὑπό

τοῦ Πέρσου βασιλέως ἐξουσίαν. Τό πρῶτον εἶδος ποινῆς εἶνε «θάνατος», τό δεύτερον εἶνε «τιμωρία» ἢ «παιδεία», τουτέστι βασανισμός, τό τρίτον εἶνε «ἀργυρική ζημία» ἢ «ζημία τοῦ βίου», τουτέστι πρόστιμον, καί τό τέταρτον εἶνε «ἀπαγωγή» ἢ «παράδοσις». Ἡ «ἀπαγωγή», ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα, εἶνε ποινή διάφορος τοῦ «θανάτου». Ὅπως δέ δεικνύει τό παράλληλον «παράδοσις», καί δὴ καί ἐν συνδυασμῶ. πρὸς τό «παραδίδοσθαι» τῶν χωρίων Ματθ. 4 : 12 καί Μάρκ. 1 : 14 περὶ τῆς φυλακίσεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου («ἀκούσας δέ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη [= ἐφυλακίσθη]»), «Μετά δέ τό παραδοθῆναι [= φυλακισθῆναι] Ἰωάννην»), «ἀπαγωγή» εἶνε ἡ φυλάκισις. Πρὸβλ. καί τὴν «ἀπαγωγήν» τοῦ Ἠσ. 10 : 4, ὅπου ἡ λέξις σημαίνει *αἰχμαλωσίαν, δεσμίους* κατὰ τό Ἑβραϊκόν.

Κατὰ ταῦτα τό ὑπ' ὄψιν χωρίον Πράξ. 12 : 19 δέν ὁμιλεῖ περὶ θανατώσεως, ἀλλὰ περὶ φυλακίσεως τῶν φυλάκων, καί πρέπει νά μεταφρασθῆ οὕτως:

«Ὁ δέ Ἡρώδης, ἀφοῦ ἐζήτησεν αὐτόν καί δέν εὔρεν, ἀφοῦ ἀνέκρινε τοὺς φύλακας, διέταξε νά φυλακισθοῦν».

Ἡ φυλάκισις τῶν φυλάκων εἶχε τὴν εἰρωνικὴν ἔννοιαν: Ἐξῆλθεν ὁ Πέτρος ἐκ τῆς φυλακῆς; Εἰσέλθετε τώρα εἰς τὴν φυλακὴν σεῖς!

Δέν ἀποκλείεται δέ καί τοῦτο, νά ἐφυλάκισεν ὁ Ἡρώδης τοὺς φρουροὺς μέ τὸν σκοπὸν νά ἐνεργήσῃ νέας ἀνακρίσεις καί ἐνδεχομένως νά φονεύσῃ αὐτοὺς ἄλλοτε¹.

Πράξ. 13 : 41

«ΘΑΥΜΑΣΑΤΕ ΚΑΙ ΑΦΑΝΙΣΘΗΤΕ»

«Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καί θαυμάσατε καί ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, (ἔργον) ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν».

Εἰς τό χωρίον τοῦτο, τό ὁποῖον εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ Ἀβδ. 1 : 5, οἱ ἐξηγηταί παρανοοῦν τό «ἀφανίσθητε». Νομίζουσι δηλαδή, ὅτι τοῦτο σημαίνει «ἀφανισθῆτε, ἀπολεσθῆτε, καταστραφῆτε, ἀποθάνετε» ἢ «φύγετε».

1. Καί ἐν Ἑσθ. 1 : 1 ξ κατὰ τοὺς Ὁ' τό «ἀπάγω» σημαίνει «φυλακίζω», ὄχι «θανατώνω». Οἱ δύο εὐνούχοι πρῶτον ἐφυλακίσθησαν, καί ὕστερον ἐθανατώθησαν (Ἑσθ. 2 : 23).

Ἄλλ' ἐνταῦθα τό «ἀφανίσθητε», τό ὁποῖον, σημειωτέον, περιέχεται καί εἰς τοὺς Ο', ἀλλά δέν ἔχει τό ἀντίστοιχόν του εἰς τό Μασοριτικόν, εἶνε συνώνυμον τοῦ «θανμάσατε», ὅπως ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ κατά τοὺς Ο' καί τό Μασοριτικόν τό «ἴδετε» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐπιβλέσατε» .

Τό «θανμάζω» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ὀδυνηροῦ συναισθήματος καί σημαίνει «ἐκπλήσσομαι, μένω ἐκστατικός». Αὐτήν δέ τήν ἔννοιαν ἔχει καί τό «ἀφανίζομαι» ὡς συνώνυμον αὐτοῦ.

Ἵτι δέ τό «ἀφανίζομαι» ἔχει πράγματι καί τήν σημασίαν τοῦ «ἐκπλήσσομαι, μένω ἐκστατικός», τοῦτο ἀποδεικνύουν ἐδάφια τῶν Ο', ὅπου ἀπαντᾷ τό ἐν λόγῳ ῥήμα καί τό οὐσιαστικόν «ἀφανισμός». Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν τοιαῦτα ἐδάφια:

«Καί ἀφανισθήσεται ἄνθρωπος καί ἀδελφός αὐτοῦ, καί τακήσονται ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν» (Ἰεζ. 4 : 17).

Τό ἀντίστοιχον ἑβραϊκόν τοῦ «ἀφανίζομαι» σημαίνει «ἐκθαμβοῦμαι, ἐξίσταμαι, τρομάζω, φρίττω». Ἡ δέ φράσις, «Καί ἀφανισθήσεται ἄνθρωπος καί ἀδελφός αὐτοῦ», σημαίνει: «Καί θά ἐξίστανται πρὸς ἀλλήλους» ἢ «Καί θά αἰσθάνονται φρίκην βλέποντες ὁ εἰς τόν ἄλλον». Λόγῳ δηλαδή τῆς πείνης, τῆς δίψης καί τῆς ἀγωνίας οἱ ἄνθρωποι θά καταστήσουν οὕτως, ὥστε ἕκαστος θά εἶνε διὰ τόν ἄλλον φοδερόν καί φρικτόν θέαμα (Πρβλ. Δευτ. 28 : 34). Ὁμοίως τό «τήκομαι», ὅπως καί τό σύνθετον «ἐντήκομαι» ἐν Ἰεζ. 24 : 23, σημαίνει ψυχικὴν διάλυσιν ἐκ τῆς ἀγωνίας, τοῦ φόβου καί τῆς φρίκης. Ἡ δέ φράσις «Καί τακήσονται ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν» σημαίνει: «Καί θά λειώνουν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν των». (Πρβλ. Λευϊτ. 26 : 39). Κατά ταῦτα τό «ἀφανίζομαι» καί τό «τήκομαι» ἐν τῇ οὐσίᾳ εἶνε συνώνυμα, σημαίνοντα ψυχικόν ἀφανισμόν καί ψυχικὴν τήξιν, ἢ ἄλλως συναισθήματα ἐκπλήξεως, ἐκστάσεως καί φρίκης, κατά τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι λειώνει, διαλύεται καί χάνεται. Πρβλ. τήν φράσιν τοῦ προηγουμένου στίχου Ἰεζ. 4 : 16, «καί ὕδωρ ἐν μέτρῳ καί ἐν ἀφανισμῷ πίνονται». Ἐν τῇ φράσει ταύτῃ «ἀφανισμός» εἶνε ἡ ἀγωνία, ὁ τρόμος (Πρβλ. Ἰεζ. 12 : 18, 19).

«Καί ἔσται Ἰσραήλ εἰς ἀφανισμόν καί εἰς λάλημα εἰς πάντας τοὺς λαούς... Πᾶς ὁ διαπορευόμενος δι' αὐτοῦ ἐκστήσεται καί συριεῖ» (Γ' Βασ. 9 : 7 - 8).

Ἡ φράσις «καί ἔσται εἰς ἀφανισμόν» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τό «ἐκστήσεται» καί καθ' ἡμᾶς ἀμφοτέρω ἐκφράζουν τήν ἔννοιαν τῆς ἐκστάσεως ἢ ἐκπλήξεως. Πρβλ. ἐκεῖνα ἐκ τῶν ἐξῆς παραθεμάτων, ἐνθα ἐπίσης τό «ἀφανισμός» ἀπαντᾷ μετὰ τοῦ «ἐκστασις» ἢ τοῦ «ἐξίστασθαι».

«Καί ὠργίσθη ὀργῇ Κύριος ἐπὶ τόν Ἰούδαν καί τήν Ἱερουσαλήμ καί ἔδωκεν αὐτούς εἰς ἐκστασιν καί εἰς ἀφανισμόν καί εἰς συρισμόν» (Β' Παρ. 29 : 8).

*Αν τό χωρίον ἔλεγεν, «εἰς ἀφανισμόν καί εἰς ἔκστασιν», τότε θά ἦτο φυσικόν καί δυνατόν τόν μὲν «ἀφανισμόν» νά ἐκλάβωμεν ὡς αἰτίαν, τήν δέ «ἔκστασιν» ὡς ἀποτέλεσμα, ἦτοι νά θεωρήσωμεν, ὅτι τό χωρίον ὁμιλεῖ δι' «ἀφανισμόν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐρημώσεως καί «ἔκστασιν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐκπλήξεως ἐπὶ τῇ ἐρημώσει. Ἄλλά τώρα τό χωρίον λέγει ἀντιστρόφως, «εἰς ἔκστασιν καί εἰς ἀφανισμόν», ὁπότε τόν «ἀφανισμόν» δεόν νά ἐκλάβωμεν ὄχι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐρημώσεως, ἀλλά συνωνύμως πρὸς τήν «ἔκστασιν», ἦτοι ἐκπληξιν.

«Ἐξέστη Βενιαμίν, Ἐφραΐμ εἰς ἀφανισμόν ἐγένετο ἐν ἡμέραις ἐλέγχου» (ᾠσ. 5 : 8 - 9).

Ἡ φράσις «εἰς ἀφανισμόν ἐγένετο» καθ' ἡμᾶς εἶνε παράλληλος καί συνώνυμος, τοῦ «ἐξέστη» καί σημαίνει «ἐξεπλάγη, ἐδοκίμασεν ὀδυνηράν ἐκπληξιν».

«Τοῦ τάξει τήν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν καί σύριγμα αἰώνιον· πάντες οἱ διαπορευόμενοι δι' αὐτῆς ἐκστήσονται καί κινήσουσι τήν κεφαλὴν αὐτῶν» (Ἱερ. 18 : 16).

Καθ' ἡμᾶς τό «εἰς ἀφανισμόν» καί τό «ἐκστήσονται» ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἀλλήλα καί ἐκφράζουν τήν αὐτὴν ἐννοιαν, ἦτοι τήν ἐννοιαν τῆς ἐκπλήξεως.

«Καί τάξω τήν πόλιν ταύτην εἰς ἀφανισμόν καί εἰς συριγμόν· πᾶς ὁ παραπορευόμενος ἐπ' αὐτῆς σκυθρωπάσει καί συριεῖ ὑπὲρ πάσης τῆς πληγῆς αὐτῆς» (Ἱερ. 19 : 8).

Τό «σκυθρωπάσει» ἐνταῦθα, ὅπως καί ἐν Ἱερ. 27(50) : 13, ἀντιστοιχεῖ εἰς ἐβραϊκόν ῥῆμα, τό ὁποῖον σημαίνει «ἐκθαμβοῦμαι, ἐξίσταμαι, ἐκπλησσομαι». Συνεπῶς τό «σκυθρωπάσει» σημαίνει «θά ἐκπλαγῆ». Ὅπως δέ ἡ φράσις «εἰς συριγμόν» ἐπεξηγεῖται διὰ τοῦ «συριεῖ», οὕτω καί ἡ φράσις «εἰς ἀφανισμόν» ἐπεξηγεῖται διὰ τοῦ «σκυθρωπάσει», ἦτοι «θά ἐκπλαγῆ». Ὁ «ἀφανισμός» λοιπόν εἶνε ἡ ἐκπληξις.

«Πῶς ἐκλάσθη καί συνετριβή ἡ σφύρα πάσης τῆς γῆς; Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν Βαβυλῶν ἐν ἔθνεσιν;» (Ἱερ. 27[50] : 23).

Ἡ τελευταία πρότασις τοῦ χωρίου σημαίνει: «Πῶς ἡ Βαβυλῶν ἐγενεν ἐκπληξις εἰς τὰ ἔθνη; Πῶς ἡ Βαβυλῶν κατήνησεν οὕτως, ὥστε νά ἐκπλησωνται δι' αὐτήν τὰ ἔθνη;» Ὁ «ἀφανισμός» πάλιν εἶνε ἡ ἐκπληξις.

«Ἄρχων ἐνδύσεται ἀφανισμόν, καί αἱ χεῖρες τοῦ λαοῦ τῆς γῆς παραλυθήσονται» (Ἱεζ. 7 : 27).

Ὁ «ἀφανισμός» εἶνε σχετικός πρὸς τό «παραλυθήσονται»· σημαίνει ἔκστασιν καί τρόμον, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἀρχων καί λαός κατὰ τήν δημόδη ἐκφρασιν «τά χάνουν» καί «παραλύουν». Πρὸβλ. Ἱεζ. 23 : 33, ὅπου ὁμοίως γίνεται λόγος περὶ «ἐκλύσεως» καί «ἀφανισμοῦ», ὡς καί Ἡσ. 29 : 9, ὅπου ἡ φράσις «ἐκλύθητε καί ἔκστητε».

«Τούς ἄρτους αὐτῶν μετὰ ἐνδείας φάγονται καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῶν μετὰ ἀφανισμοῦ πίνονται» (Ἰεζ. 12 : 19).

Ἡ «ἐνδεια» ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν Ἰεζ. 4 : 16 καὶ Σοφ. Σειφ. 20 : 21, εἶνε τὸ δέος, ὁ φόβος, ὁ τρόμος, συναίσθημα ὀδυνηρόν. Καὶ ὁ «ἀφανισμός» εἶνε κατ' οὐσίαν τὸ αὐτό. (Πρβλ. τὸν προηγούμενον στίχ. 18). Οἱ ὄροι δηλαδὴ «ἐνδεια» καὶ «ἀφανισμός» παραλληλίζονται συνωνυμικῶς. Οἱ αὐτοὶ δὲ ὄροι μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας ἀπαντοῦν καὶ ἐν Ἰεζ. 4 : 16. Τὰ δὲ συναισθήματα τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου, τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται διὰ τῶν ὄρων τούτων, εἶνε συγγενῆ πρὸς τὸ συναίσθημα τῆς ὀδυνηρᾶς ἐκπλήξεως.

Ὁ ὄρος «ἀφανισμός» φαίνεται ὅτι σημαίνει ἐκπληξιν καὶ εἰς τὰ χωρία Μιχ. 6 : 16, Ἰερ. 25 : 9 καὶ Ἰεζ. 23 : 33. Ἴδὲ τὸ τελευταῖον χωρίον καὶ ἐν τῷ Μασοριτικῷ. Ἦσως δὲ ὁ ὄρος «ἀφανισμός» σημαίνει ἐκπληξιν καὶ ἐν Ἰερ. 28(51) : 37. Ἴδὲ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ Μασοριτικῷ.

Τέλος πρὸς τὸ «θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε» τοῦ ἐρευνωμένου χωρίου Πράξ. 13 : 41 πρβλ. τὸ «ἀπολείται ἡ καρδία τοῦ βασιλέως καὶ ἡ καρδία τῶν ἀρχόντων, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκοθήσονται, καὶ οἱ προφῆται θαυμάσονται» τοῦ Ἰερ. 4 : 9.

Τὸ «ἀφανίσθητε» τοῦ πρώτου χωρίου εἶνε ὁμοιον πρὸς τὸ «ἀπολείται ἡ καρδία» τοῦ δευτέρου χωρίου. Τὸ δὲ «ἀπολείται ἡ καρδία» εἶνε ὁμοιον πρὸς τὸ «ἐξέστη ἡ καρδία» τοῦ Γεν. 42 : 28 κ.ἀ., τὸ «ἐξέστη ἡ ψυχὴ» τοῦ Ἠσ. 7 : 2 καὶ τὸ «ἐξέστη τὸ πνεῦμα» τοῦ Δαν. 2 : 1 καὶ 3. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δοκιμάξῃ ἰσχυράν ἐκπληξιν καὶ μάλιστα τρομεράν καὶ ὀδυνηράν, ἔχει τὸ αἶσθημα ὅτι «ἐξίσταται», ἤτοι ἐξέρχεται καὶ φεύγει, ἡ καρδία ἢ ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμά του· ὅτι «ἀπόλλυται», ἤτοι χάνεται, ἡ καρδία του· ὅτι οὗτος «ἀφανίζεται», ἤτοι διαλύεται καὶ χάνεται. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐκπληξις ἐκφράζεται καὶ διὰ τῶν λέξεων «ἐξίστασθαι» καὶ «ἐκοτασις», «ἀφανίζεσθαι» καὶ «ἀφανισμός».

Ἐδείχθη λοιπόν, ὅτι τὸ «ἀφανίζομαι», ὡς καὶ τὸ «ἀφανισμός», ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐκπλήξεως ἢ καταπλήξεως.

Καὶ συνεπῶς ἡ φράσις τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Πράξ. 13 : 41 «θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε», ἐν τῇ ὁποίᾳ, ὡς ἤδη εἶπομεν, τὰ ρήματα εἶνε συνώνυμα, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, «ἐκπλαγῆτε καὶ μείνατε ἐκοτατικοί», ἢ, «ἐκπλαγῆτε καὶ καταπλαγῆτε». Οἱ Ἰουδαῖοι ἔπρεπε νὰ δοκιμάσουν τρομερόν καὶ ὀδυνηρόν συναίσθημα ἐκπλήξεως καὶ καταπλήξεως, διότι ὁ Θεὸς ἐνήργει ἀφάνταστον καὶ ἀπίστευτον ἔργον ἐναντίον των, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Χαλδαίων καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν καταστροφὴν.

Μεταφράζομεν τὸ ἐδάφιον ὀλόκληρον:

«Ἴδετε, καταφρονηταί, καὶ ἐκπλαγῆτε καὶ καταπλαγῆτε, διότι ἐγώ

κάνω ἔργον εἰς τὰς ἡμέρας σας, (ἔργον) εἰς τό ὁποῖον δέν θά πιστεύσετε, ἔάν τις διηγηθῆ¹ εἰς σάς».

Πράξ. 15 : 33

«ΑΠΕΛΥΘΗΣΑΝ ΜΕΤ' ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Ποιήσαντες δέ χρόνον ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπό τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους²».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τήν φράσιν «μετ' εἰρήνης». Οἱ ἐρμηνευταί νομίζουν, ὅτι διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς ὁ Λουκάς θέλει νά εἴπῃ, ὅτι οἱ ἀδελφοί τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἀποχαιρετίζοντες τοὺς ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι ἀνεχώρουν διὰ νά ἐπιστρέψουν πρὸς τοὺς ἀποστόλους εἰς τήν Ἱερουσαλήμ, ἠυχθήθησαν εἰς αὐτούς «Πορεύεσθε εἰς εἰρήνην». Ἄλλ' ἡ εὐχή αὐτή πρὸς τοὺς ἀναχωροῦντας ἦτο συνήθης καί στερεότυπος. Καί δέν ὑπῆρχε λόγος νά γραφῆ, καί μάλιστα μετ' ἐμφάσεως, ὅτι ὁ ἀποχωρισμός τῶν ἀδελφῶν ἐγίνε μετὰ τῆς συνήθους πρὸς τοὺς ἀναχωροῦντας εὐχῆς. Εἶνε λοιπόν σφάλμα, ἡ φράσις τοῦ χωρίου «μετ' εἰρήνης» ν' ἀποδίδεται «μετ' εὐχῶν» ἢ «μετ' εὐλογίας». Καί εἶνε μεγαλύτερον σφάλμα νά ἐξηγηται «ἐν εἰρήνῃ», ἤτοι εἰρηρικῶς, ὡς ἔάν ὁ Λουκάς ἤθελε νά εἴπῃ, ὅτι ὁ ἀποχωρισμός τῶν ἀδελφῶν ἐγένεεν ἄνευ φιλονεικιῶν καί διαπληκτισμῶν!

Ὅπως ἀπεδείχθη κατά τήν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 19 : 38 (σ. 94 ἐξ.), ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καί «τιμή». Ὅπως ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Α' Κορ. 16 : 11 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, τό «προπέμπειν ἐν εἰρήνῃ», ἢ, κατά τό Α' Μακ. 12 : 4, «προπέμπειν μετ' εἰρήνης», σημαίνει «προπέμπειν μετὰ τιμῶν». Ὅπως δέ τό «προπέμπειν ἐν εἰρήνῃ» ἢ «προπέμπειν μετ' εἰρήνης» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «προπέμπειν μετὰ τιμῶν», οὕτω καί τό «ἀπολύειν μετ' εἰρήνης» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «ἀποστέλλειν μετὰ τιμῶν».

1. Ἡ περιγραφή.

2. Ὁ Nestle ἔχει πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς.

Συνεπῶς τό Πράξ. 15 : 33 πρέπει νά μεταφράζεται:

« Ἀφοῦ δέ παρέμειναν ἐπί τινα χρόνον, ἀπεστάλησαν παρά τῶν ἀδελφῶν μετὰ τιμῶν ὀπίσω πρὸς τοὺς ἀποστόλους».

Ῥωμ. 1 : 7

«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρός ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ὁ ὁποῖος εἶνε χαιρετισμός καί εὐχή, ἡ λέξις «χάρις» ἔχει εὐρείαν σημασίαν· σημαίνει τὴν εὐνοίαν καί πᾶσαν δωρεάν τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅπως δέ ἡ λέξις «χάρις», οὕτω καί ἡ λέξις «εἰρήνη» ἔχει εὐρείαν σημασίαν· δέν σημαίνει μόνον τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ πᾶν ἀγαθόν, τό ὁποῖον δύναται τις νά εὐχηθῆ εἰς συνανθρώπου. Διὰ τοῦτο δέ ἡ λέξις αὕτη δέν πρέπει νά ἀφήνεται ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆ δι' ἑτέρας λέξεως, ἡ ὁποία σημαίνει πᾶν ἀγαθόν. Τοιαύτη δέ εἶνε ἡ λέξις «εὐλογία». Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Δέον ἐπίσης νά παρατηρηθῆ, ὅτι «Θεός πατήρ» ἐνταῦθα δέν εἶνε ὁ Θεός Πατήρ εἰδικῶς, ἦτοι τό πρῶτον πρόσωπον τῆς Θεότητος, ὡς νομίζεται, ἀλλ' ὁ Θεός γενικῶς, ἦτοι ὁ Τριαδικός Θεός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται «πατήρ» ὡς πρὸς ἡμᾶς («Θεοῦ πατρός ἡμῶν»). Ἡ «χάρις» καί ἡ «εἰρήνη» ἀπορρέουν τόσον ἀπό τοῦ Πατρός, ὅσον καί ἀπό τοῦ Υἱοῦ καί ἀπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς κάλλιον παντός ἄλλου δεικνύει τό Ἄποκ. 1 : 4 - 5, ὅπου «τά ἑπτὰ πνεύματα» εἶνε τό Ἅγιον Πνεῦμα (Spiritus septiformis).

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ «χάρις» καί ἡ «εἰρήνη» ἀπορρέουν «ἀπό Θεοῦ πατρός ἡμῶν», ἦτοι ἀπό τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶνε ὁ πατήρ ἡμῶν, διατί ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἄπόστολος λέγει «καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»; Ἀφοῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ὡς Υἱός περιλαμβάνεται εἰς τόν Τριαδικόν Θεόν, διατί μνημονεύεται ἰδιαιτέρως; Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός μνημονεύεται ἰδιαιτέρως, διότι ὡς Θεάνθρωπος εἶνε καί ἰδιαίτερόν τι παρά τόν Τριαδικόν Θεόν, ἡ δέ «χάρις» καί ἡ «εἰρήνη» λόγῳ τῆς σταυρικῆς αὐτοῦ θυσίας ἀπορρέουν ἐξ αὐτοῦ κατά τρόπον ἰδιάζοντα. Ἀπευθύνων τὴν ἀποστολι-

κὴν εὐλογίαν ὁ Ἀπόστολος, ἐν νῶ ἔχει τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τοῦ ἀοράτου Τριαδικοῦ Θεοῦ, καὶ συγκεκριμένην τινά παράστασιν τοῦ ἐν σαρκὶ δραθέντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἰδιαίτερα δηλονότι μνεία τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Θεότητος ἐξηγεῖται καὶ ψυχολογικῶς.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«*Χάρις εἰς σὰς καὶ εὐλογία παρά τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ*».

Ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται ἐκ δύο τινῶν· ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος εἶνε πηγὴ τῆς «χάριτος» καὶ τῆς «εἰρήνης», ἥτοι εὐλογίας, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματος «Κύριος».

Ῥωμ. 1 : 12

«*Ἡ ΕΝ ΑΛΛΗΛΟΙΣ ΠΙΣΤΙΣ*»

«*Τοῦτο δέ ἐστι συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ*».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταὶ τὴν λέξιν «πίστις» ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν συνήθη σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἐν στίχ. 8 καὶ 17. Ἄλλ' αὐτὴν τὴν σημασίαν ἀποκλείει ἡ φράσις «ἐν ἀλλήλοις». Ἡ «πίστις» εἰς τὴν συνήθη σημασίαν δέν εἶνε «ἐν ἀλλήλοις», ἥτοι μεταξύ ἀνθρώπων ἀμοιβαίως, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν ἢ τὸν Χριστόν.

Πρὸς εὔρεσιν τῆς σημασίας τοῦ ὄρου «πίστις» εἰς τό προκείμενον χωρίον βοηθοῦν ὠρισμένα χωρία ἐκ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν τὰ χωρία ταῦτα:

«*Ἐν πίστει ἤγγισαν τό ἅγιον*» (Β' Παρ. 31 : 18).

Τό «ἐν πίστει» σημαίνει «μετά προθυμίας, μετά ζήλου».

«*Καὶ οἱ ἄνδρες ἐν πίστει ἐπὶ τῶν ἔργων*» (Β' Παρ. 34 : 12).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε, ὅτι οἱ ἄνδρες εἰργάζοντο τὰ ἔργα μετ' ἀληθινῆς διαθέσεως, μετά προθυμίας καὶ ζήλου.

«*Τότε περιχαρεῖς ἀναλύσαντες οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς μετά πίστεως διέτασσον τὰς δυνάμεις ἐπὶ τοὺς εὐκαιροτάτους τόπους τῆς πόλεως πρὸς*

τήρησιν» (Γ' Μακ. 5 : 44). – «Τούς κρατήσαντας ἡμῶν ἐν πίστει τά τῆς χώρας ὄχρωμάτα» (Γ' Μακ. 6 : 25).

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ χωρία τὸ «μετά πίστεως» καὶ τὸ «ἐν πίστει» σημαίνουν «μετά προθυμίας».

«Ἐν τῇ εὐνοίᾳ ἀπαράλλάκτως καὶ θεβαίᾳ πίστει ἀποδεδειγμένος» (Ἑσθ. 3 : 13γ). – «Οἱ Ἰουδαῖοι τὴν πρὸς τοὺς βασιλεῖς εὐνοίαν καὶ πίστιν ἀδιάστροφον ἦσαν διαφυλάσσοντες» (Γ' Μακ. 3 : 3).

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ χωρία αἱ λέξεις «εὐνοία» καὶ «πίστις» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως καὶ σημαίνουν τὴν *φιλίαν* ἢ *ἀφοσίωσιν* ἢ *πιστότητα*.

«Καὶ νῦν ἐμμείνατε ἔτι τοῦ συντηρῆσαι πρὸς ἡμᾶς πίστιν» (Α' Μακ. 10 : 27).

Ἐνταῦθα «πίστις» σημαίνει «φιλία» (πρὸβλ. προηγούμενον στίχ. 26).

«Καὶ ἐπισκέψομαι τοῦ ἀγαθῶσαι αὐτοῦς, καὶ φυτεύσω αὐτούς ἐν τῇ γῆ ταύτῃ ἐν πίστει καὶ ἐν πάσῃ καρδίᾳ καὶ ἐν πάσῃ ψυχῇ» (Ἱερ. 39[32] : 41).

Ἐκ τῶν φράσεων «ἐν πάσῃ καρδίᾳ» καὶ «ἐν πάσῃ ψυχῇ», αἱ ὁποῖαι σημαίνουν «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας» καὶ «ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς», ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι τὸ «ἐν πίστει» σημαίνει «μετ' ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος, μετὰ πάσης προθυμίας, ἐκθύμως, μετὰ ζήλου». Πρὸβλ. Α' Βασ. 12 : 24 («δουλεύσατε αὐτῷ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ὑμῶν»), Γ' Βασ. 2 : 4 («πορεύεσθαι ἐνώπιόν μου ἐν ἀληθείᾳ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτῶν»), Δ' Βασ. 20 : 3 («περιπάτησα ἐνώπιόν σου ἐν ἀληθείᾳ καὶ καρδίᾳ πλήρει»), Ἦσ. 38 : 3 («ἐπορεύθην ἐνώπιόν σου μετὰ ἀληθείας, ἐν καρδίᾳ ἀληθινῇ»), Β' Παρ. 19 : 9 («ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν πλήρει καρδίᾳ»). Εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα ἐκ τῶν χωρίων τούτων οἱ Ο' διὰ τῆς λέξεως «ἀλήθεια» ἀποδίδουν τὴν αὐτὴν ἑβραϊκὴν λέξιν, τὴν ὁποῖαν εἰς τὸ προηγούμενως παρατεθέν καὶ σχολιασθέν χωρίον Ἱερ. 39(32) : 41 ἀποδίδουν διὰ τῆς λέξεως «πίστις». Εἰς δὲ τὸ πέμπτον χωρίον διὰ τῆς λέξεως «ἀλήθεια» ἀποδίδουν ὁμόρριζον ἑβραϊκὴν λέξιν. Τὸ «ἐν ἀληθείᾳ» καὶ «μετ' ἀληθείας» τῶν χωρίων τούτων εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «ἐν πίστει» τοῦ Ἱερ. 39(32) : 41 καὶ σημαίνει ὅτι καὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι εἰς αὐτὸ ἐκφράσεις «ἐν ὅλῃ καρδίᾳ», «ἐν καρδίᾳ πλήρει», «ἐν πλήρει καρδίᾳ», «ἐν καρδίᾳ ἀληθινῇ».

Κατόπιν τούτων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι «ἡ ἐν ἀλλήλοις πίστις» τοῦ Παύλου καὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Ῥώμης εἶνε τὰ ἀμοιβαῖα φιλικὰ καὶ ἐγκάρδια αἰσθήματα, τὸ ἀμοιβαῖον ὀλοπρόθυμον ἐνδιαφέρον, ὁ ἀμοιβαῖος ζήλος, ἡ ἀμοιβαία ἐνθερμος ἀγάπη. Ἡ «πίστις» ἐνταῦθα κατ' οὐσίαν σημαίνει «ἀγάπη»! Ὁ Παῦλος εἶχε ζήλον καὶ φλογερὰν ἀγάπην διὰ τοὺς χριστιανούς καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὸν Παῦλον. Ὅτι δὲ τὰ αἰσθήματα τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀγάπης δὲν ὑπῆρχον μόνον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' ἦσαν ἀμοιβαῖα, τοῦτο ἦτο ἐνθαρρυντικόν καὶ διὰ τὸν Ἀπόστολον. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ «συμπαρακληθῆναι». Μεταβαίνων εἰς τὴν

Ῥώμην ὁ Ἀπόστολος, θά μετέδιδεν εἰς τοὺς ἐκεῖ χριστιανούς χάρισμα πνευματικόν διὰ νά στηριχθοῦν (στίχ. 11), ἀλλά καί αὐτός θά ἐνισχύετο εὐρισκόμενος μεταξύ τῶν χριστιανῶν («ἐν ὑμῖν») καί βλέπων τήν ἀγάπην καί τόν ζήλόν των ὑπέρ αὐτοῦ. Τό «*συμπαρακληθῆναι*» δηλαδή δέν σημαίνει «νά ἐνισχυθῶμεν ἢ ἐνθαρρυνθῶμεν ὁμοῦ», ὡς νομίζουν πολλοί, (αὐτή ἡ ἐννοια ἀποκλείεται ἐκ τῆς φράσεως «ἐν ὑμῖν»), ἀλλά σημαίνει «νά ἐνισχυθῶ, νά ἐνθαρρυνθῶ καί ἐγώ». Διὰ τήν ἐνίσχυσιν ἢ ἐνθάρρυνσιν, τήν ὁποῖαν ὁ Ἀπόστολος ἐλάμβανεν ἐκ τῆς ἀγάπης καί τοῦ ζήλου τῶν χριστιανῶν ὑπέρ αὐτοῦ ἰδέ καί Β΄ Κορ. 7 : 6 - 7 καί Α΄ Θεσ. 3 : 6 - 7.

Συνεπῶς ἡ ἐννοια τοῦ Ῥωμ. 1 : 12 εἶνε:

«Τοῦτο δέ σημαίνει νά ἐνισχυθῶ καί ἐγώ, εὐρισκόμενος ἐν μέσῳ ὑμῶν, διὰ τοῦ ἀμοιβαίου ζήλου¹, καί τοῦ ἰδικοῦ σας καί τοῦ ἰδικοῦ μου».

Ἡ διατύπωσις τοῦ λόγου παρέχει τήν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ ἐνίσχύσεως ἢ ἐνθαρρύνσεώς του καί ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του ζήλου! Ἄλλ' αὐτή ἡ ἐντύπωσις εἶνε θεβαίως ἐσφαλμένη. Τό ὀρθόν εἶνε: Ἄν ὁ ζήλος ἦτο μονομερής, ἦτοι μόνον εἰς τήν πλευράν τοῦ Παύλου, ὁ Ἀπόστολος θά ἐλυπεῖτο. Ἀλλά τώρα, ὅποτε ὁ ζήλος εἶνε ἀμοιβαῖος, ὄχι μόνον τοῦ Παύλου, ἀλλά καί τῶν χριστιανῶν, ὁ ἀμοιβαῖος αὐτός ζήλος ἢ, ἄλλως, ἡ ἀμοιβαιότης τοῦ ζήλου γίνεται αἰτία ἐνίσχύσεως ἢ ἐνθαρρύνσεως τοῦ Ἀποστόλου. Καί ἵνα ἐκφρασθῶμεν καί κατ' ἄλλον τρόπον, ὁ Ἀπόστολος θά ἐνισχύετο καί αὐτός, ἐπειδή ὁ ζήλος δέν ἦτο μόνον ἐκ μέρους του πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἀλλά καί ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν πρὸς αὐτόν.

1. Ἡ λόγῳ τοῦ ἀμοιβαίου ζήλου.

«**ΗΛΛΑΞΑΝ ΤΗΝ ΔΟΞΑΝ
ΤΟΥ ΑΦΘΑΡΤΟΥ ΘΕΟΥ**»

«Καί ἤλλαξαν τήν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καί πετεινῶν καί τετραπόδων καί ἔρπετῶν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐξηγηταί κυρίως δέν συλλαμβάνουν καλῶς τήν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «δόξα». Νομίζουν ὅτι οὗτος σημαίνει ὅ,τι καί σήμερον, ἐνῶ ἡ σημασία του εἶνε ἄλλη.

Ὁ Ἄποστολος ἐνταῦθα ὁμιλεῖ ἀφ' ἐνός διά «τήν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ» καί ἀφ' ἐτέρου περί «εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου». Ἡ δέ σύγκρισις τῶν δύο τούτων φράσεων τοῦ Ἄποστόλου δεικνύει, ὅτι αἱ λέξεις «δόξα» καί «εἰκών» ἀντιστοιχοῦν πρός ἀλλήλας. Ἄλλ' αὐταί αἱ λέξεις δέν εἶνε μόνον ἀντίστοιχοι, εἶνε καί συνώνυμοι. Ὅτι δέ ἡ λέξις «δόξα» σημαίνει καί τήν εἰκόνα ἢ μορφήν, τοῦτο διά πλειάδος ἐδαφίων ἀποδεικνύομεν κατά τήν ἐρμηνείαν τοῦ Α' Κορ. 11 : 7 (σελ. 196 - 197).

Ἐν τῇ φράσει, «εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καί πετεινῶν καί τετραπόδων καί ἔρπετῶν», ἡ λέξις «εἰκών» χρησιμοποιεῖται ἐν οἷα ἔννοια χρησιμοποιεῖται ἐν Σοφ. Σολ. 13 : 13 ἢ Ἐβρ. 10 : 1 καί ὄχι ἐν Σοφ. Σολ. 14 : 15, 17 ἢ Ματθ. 22 : 20. Σημαίνει δηλαδή εἰκόνα ἐν τοῖς πράγμασι καί ὄχι ἐν τῇ τέχνῃ. Εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον εἰκόνα ἐν τῇ τέχνῃ σημαίνει ἄλλη λέξις, ἡ λέξις «ὁμοίωμα».

Ὅπως δέ ὁ ἀνθρώπος, τά πετεινά, τά τετράποδα καί τά ἔρπετά ἔχουν «εἰκόνα» ἢ μορφήν κατωτέρας φύσεως, οὕτω καί ὁ Θεός ἔχει εἰκόνα ἢ μορφήν ἀνωτέρας φύσεως. Εἶνε ἡ πνευματική εἰκών ἢ μορφή τοῦ Θεοῦ. Ῥητῶς ἡ Γραφή ὁμιλεῖ περί «εἰκόνας» καί «μορφῆς» τοῦ Θεοῦ («κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», Γεν. 1 : 26, 27· «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων», Φιλιπ. 2 : 6). Ἡ «εἰκών» ἢ «μορφή» τοῦ Θεοῦ ἐκφράζει τήν πνευματικήν φύσιν ἢ οὐσίαν αὐτοῦ.

Εἰς τό προκειμένον χωρίον διά τήν εἰκόνα ἢ μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων ὁ Ἄποστολος χρησιμοποιεῖ τήν λέξιν «εἰκών», διά δέ τήν εἰκόνα ἢ μορφήν τοῦ Θεοῦ χρησιμοποιεῖ τήν λέξιν «δόξα». Τοῦτο δέ πράττει χάριν ποικιλίας, καί περισσότερο διά νά τονίσῃ τήν ὑπεροχήν τῆς εἰκόνας ἢ μορφῆς τοῦ Θεοῦ. Ἡ «δόξα» τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ ἔνδοξος εἰκών ἢ μορφή τοῦ Θεοῦ.

Ἐπίσης οἱ ἐξηγηταί δέν συλλαμβάνουν ἀκριβῶς τήν σημασίαν τοῦ «ἀλλάσσω». Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τό ῥῆμα τοῦτο δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, «ἀλλάσσω, μεταβάλλω» ἢ «ἀνταλλάσσω», ἀλλά σημαίνει «ἀντικαθιστῶ», ὅπως ἐν Λευϊτ. 27 : 10. Τό «ἤλλαξαν... ἐν ὁμοίωματι...» δέν σημαίνει «μετέβαλον... εἰς ὁμοίωμα...» ἢ «ἀντήλλαξαν... μέ ὁμοίωμα...», ἔδωσαν δηλαδή εἰς ἄλλους τόν ἀληθινόν Θεόν καί ἔλαβον παρ' ἐκείνων ὁμοίωμα ἀνθρώπου καί κτηνῶν, ἀλλά σημαίνει «ἀντικατέστησαν... μέ ὁμοίωμα...», παρεμέρισαν δηλαδή τόν ἀληθινόν Θεόν καί εἰς τήν θέσιν του ἔθεσαν ὁμοίωμα ἀνθρώπου καί κτηνῶν, ἐδημιούργησαν εὐτελέστατα ὑποκατάστατα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Ὁρισμένοι ἐξηγηταί δέν εὐστοχοῦν καί ὡς πρός τήν ἔννοιαν τῶν λέξεων «ἄφθαρτος» καί «φθαρτός». Ἐκλαμβάνουν αὐτάς εἰς τήν συνήθη καί σημερινήν αὐτῶν ἔννοιαν. Νομίζουν δηλαδή, ὅτι σημαίνουν «μή φθειρόμενος» καί «φθειρόμενος». Ἄλλ' ὀρθῶς ἐκδέχονται τάς λέξεις ταύτας ὅσοι ἐξηγοῦν «ἀθάνατος» καί «θνητός». Ἐν Σοφ. Σολ. 2 : 23 - 24 σαφῶς ἢ «ἀφθαροσία», ἢ ὅποια ἀντιτίθεται πρός τόν «θάνατον», σημαίνει «ἀθανασία». Ἐπίσης δέν εἶνε δύσκολον νά καταλάβῃ τις, ὅτι ἐν Σοφ. Σολ. 12 : 1 ἢ φράσις «τό ἄφθαρτόν σου πνεῦμα» σημαίνει «τό ἀθάνατόν σου πνεῦμα». Σαφῶς πάλιν ἐν Σοφ. Σολ. 9 : 14 - 15, ὅπου ὁ λόγος περὶ «θνητῶν» καί «φθαρτοῦ σώματος», τό «φθαρτόν» εἶνε τό «θνητόν». Σαφῶς δέ καί ἐν Β' Μακ. 7 : 16 «φθαρτός» σημαίνει «θνητός».

Κατά ταῦτα τό Ῥωμ. 1 : 23 πρέπει νά ἐξηγητῆται:

«Καί ἀντικατέστησαν τήν μορφήν¹ τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ μέ ὁμοίωμα τῆς μορφῆς τοῦ θνητοῦ ἀνθρώπου καί πετεινῶν καί τετραπόδων καί ἐρπετῶν».

Οἱ εἰδωλολάτραι ἀντικατέστησαν τήν ἔνδοξον μορφήν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὄχι μέ τήν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων, ἀλλά μέ ὁμοίωμα τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων, μέ τά νεκρά καί ἀναισθητα εἰδωλα, ὅπερ εἶνε τό χειρότερον καί τό ἀνοητότερον.

1 φθαρτός

1. Ἡ τήν ἔνδοξον μορφήν.

Ῥωμ. 2 : 6 - 7

«ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΑΦΘΑΡΣΙΑ»

«Ὅς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι ζωὴν αἰώνιον».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν λέξιν «ἀφθαρσία». Κατὰ τινα ἐκδοχὴν ἡ λέξις ἐνταῦθα ἔχει τὴν κυρίαν αὐτῆς ἔννοιαν, ἥτοι σημαίνει «ἀφθαρσία», κατ' ἄλλην δ' ἐκδοχὴν σημαίνει «ἀθανασία» ἢ «ἀθάνατος ζωή». Ἄλλ' αἱ ἐκδοχαὶ αὐταὶ εἶνε ἐσφαλμένα. Εἰς τὸ παρόν χωρίον ἡ λέξις «ἀφθαρσία» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς προηγουμένας αὐτῆς λέξεις «δόξα» καὶ «τιμή», εἶνε δέ ἀντίστοιχος τῆς ἐν στίχῳ 10 λέξεως «εἰρήνη», ἥτις ἐπίσης χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς προηγουμένας αὐτῆς λέξεις «δόξα» καὶ «τιμή». Ἐν στίχῳ 7 ὁ Ἀπόστολος λέγει, «δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἀφθαρσία», ἐν στίχῳ 10 λέγει, «δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη», ὅπερ εἶνε ἀκριβῶς τὸ αὐτό. Ἦδη ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Λουκ. 19 : 38 ἀπεδείξαμεν, ὅτι ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει ὅ,τι καὶ οἱ ὄροι «δόξα» καὶ «τιμή» (σελ. 94 ἔξ.).

Ἄλλ' ἀφοῦ εἰς τὸ ἔξεταζόμενον χωρίον ἡ λέξις «ἀφθαρσία» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς λέξεις «δόξα» καὶ «τιμή», αὕτη δύναται νὰ μεταφρασθῇ «λαμπρότης» ἢ «μεγαλεῖον».

Τὴν ἔννοιαν δέ τῆς λαμπρότητος ἔχει ἐν Σοφ. Σολ. 18 : 4 τὸ ἐπίθετον «ἄφθαρτος». Ἡ αὐτόθι φράσις «τὸ ἄφθαρτον νόμου φῶς» σημαίνει, «τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ νόμου». Τὴν ἔννοιαν ἐπίσης τῆς λαμπρότητος ἢ τοῦ μεγαλείου ἔχει καὶ τὸ ἐπίθετον «τὸ ἄφθαρτον», ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ οὐσιαστικόν «ἡ ἀφθαρσία», ἐν Α' Πέτρ. 3 : 4, ὡς βλέπει τις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ (σελ. 310 ἔξ.).

Κατόπιν τούτων τὸ Ῥωμ. 2 : 6 - 7 μεταφράζεται:

«Ὁ ὁποῖος θ' ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον συμφώνως πρὸς τὰ ἔργα του. Εἰς ὄσους μὲν δι' ἐπιμονῆς εἰς τὸ καλὸν ἔργον ζητοῦν δόξαν καὶ τιμὴν καὶ μεγαλεῖον, (θ' ἀποδώσῃ) ζωὴν αἰώνιον».

Ἡ αἰώνιος ζωὴ ἔξ ἐπόψεως ποιότητος εἶνε δόξα, τιμὴ καὶ μεγαλεῖον.

Ῥωμ. 2 : 10**«ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Δόξα καί τιμή καί εἰρήνη παντί τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν».

Τὸ παρὸν χωρίον, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς κατάστασιν τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων, παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν λέξιν «εἰρήνη». Οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκδέχονται τὴν λέξιν εἰς τὴν βασικὴν καὶ συνήθη σημασίαν της. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς προηγουμένας αὐτῆς λέξεις «δόξα» καὶ «τιμή» καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν λέξιν «ἀφθαρσία» τοῦ στίχ. 7. Ἐν τῷ στίχ. 7 ὁ Ἀπόστολος λέγει, «δόξα καί τιμή καὶ ἀφθαρσία», ἐν τῷ στίχῳ 10 λέγει, «δόξα καί τιμή καὶ εἰρήνη», ὅπερ εἶνε τὸ αὐτό. Ἀλλαχοῦ ἀπεδείχθη, ὅτι «εἰρήνη» καὶ «ἀφθαρσία» σημαίνουν ὅ,τι καὶ οἱ ὄροι «δόξα», «τιμή», «λαμπρότης», «μεγαλεῖον». Ἴδὲ τὰς ἐρμηνείας τῶν χωρίων Λουκ. 19 : 38 (σελ. 94 ἔξ.) καὶ Ῥωμ. 2 : 6 - 7 (σελ. 168).

Κατὰ ταῦτα τὸ Ῥωμ. 2 : 10 δέον νὰ ἐξηγηθῇ:

«Δόξα καί τιμή καί μεγαλεῖον εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πράττει τὸ καλόν».

Ῥωμ. 3 : 17**«ΟΔΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»**

«Καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν».

Ὁ λόγος οὗτος εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ Ἡσ. 59 : 8. Ἡ δὲ λέξις «εἰρήνη» κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην σημαίνει τὴν εἰρήνην, κατ' ἄλλην δὲ γνώμην σημαίνει τὴν εὐημερίαν ἢ εὐτυχίαν. Ἄλλ' αὐταὶ αἱ γνώμαι δέν εἶνε ὀρθαί. Ὡς ἐδείχθη ἀλλαχοῦ, ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καὶ τὸ «καλόν», καὶ δὴ καὶ ἐ φυσικῇ καὶ ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ (σελ. 22 ἔξ., 56, 98). Τὸ «καλόν» ἢ λέξις

αὕτη σημαίνει καί εἰς τό παρόν χωρίον. Καί μᾶλλον σημαίνει τοῦτο ἕκ τε φυσικῆς καί ἕξ ἠθικῆς ἐπόψεως.

Ἐπισημαίνεται δέ ἐν ταῦθα «εἰρήνη» εἶναι τό «καλόν» ἀποδεικνύει ἡ συνάφεια τοῦ λόγου καί παρά τῷ Προφῆτῃ καί παρά τῷ Ἀποστόλῳ. Εἰς τό Ἦσ. 59 : 3 - 8 περιγράφεται τό πολυειδές κακόν, τό ὁποῖον ὑπάσχει εἰς τά ἔργα καί εἰς τόν χαρακτήρα τῶν ἀσεβῶν. Τό αὐτό γίνεται καί εἰς τό Ῥωμ. 3 : 10 - 18. Τό δέ «εἰρήνη» ἀντιτίθεται πρὸς τό «πονηρία» (= κακόν) τοῦ Ἦσ. 59 : 7 καί εἶναι συνώνυμον πρὸς τό «χρηστότης» (= καλόν ἢ καλωσύνη) τοῦ Ῥωμ. 3 : 12. Ἐν σχέσει δέ πρὸς τό περιγραφόμενον ὑπό τοῦ Προφήτου καί τοῦ Ἀποστόλου κακόν ὁ λόγος, «Καί ὁδόν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν», ἐν τῷ ὁποίῳ τό «γινώσκειν» σημαίνει γνωρίζειν διὰ τῆς πείρας, διὰ τῆς πράξεως, ἔχει τήν ἐξῆς ἔννοιαν: Οἱ ἀσεβεῖς γνωρίζουν τό κακόν, τό καλόν δέν γνωρίζουν! Πράττον ἔργα κακίας καί καταστροφῆς, ὄχι ἀγαθότητος καί οἰκοδομῆς! Ἡ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν κυριαρχεῖται πλήρως ὑπό τοῦ κακοῦ!

Ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει τό καλόν ἢ ἀγαθόν καί ἐν Ἰακ. 3 : 18 ἐν τῇ φράσει «τοῖς ποιούσιν εἰρήνην», Α΄ Πέτρ. 3 : 10 - 12, Β΄ Πέτρ. 3 : 14, ὡς ὑποστηρίζομεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ἡ λέξις «ὁδός» εἰς τό προκείμενον χωρίον χρησιμοποιεῖται μεταφορικῶς καί σημαίνει «τρόπος ζωῆς» ἢ «ζωή». Τό δέ «ἔγνωσαν» εἶναι γνωμικός ἀόριστος. Τό Μασσοριτικόν καί οἱ Ο΄ ἔχουν ἐνεστώτα.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Καί τόν δρόμον τοῦ καλοῦ¹ δέν ἐγνώρισαν».

Ῥωμ. 3 : 27

«ΝΟΜΟΣ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ»

«Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; Ἐξεκλείσθη. Διά ποίου νόμου; Τῶν ἔργων; Οὐχί, ἀλλά διά νόμου πίστεως».

Ἐν ταῦθα οἱ ἐρμηνευταί παρανοοῦν τήν λέξιν «νόμος».

Κατά μίαν ἐκδοχὴν ἡ λέξις αὕτη ἔχει τήν συνήθη σημασίαν, σημαίνει δηλαδή τόν νόμον. Ἄλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἀπόστολος δέν ὀμιλεῖ, ὅπως

1. Ἡ τῆς καλωσύνης.

άλλαχού, π.χ. ἐν στίχ. 20 καί 28, δι' «ἔργα νόμου», ὁπότε ἀσφαλῶς ἡ λέξις «νόμος» θά ἐσήμαινε τόν νόμον· ἀλλά παραδόξως ὁμιλεῖ διά «νόμον ἔργων». Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος, ἐνῶ ἀλλαχού, ἰδίως ἐν Γαλ. 3 : 12, ἀντιθέτει τόν νόμον πρὸς τήν πίστιν, ἐνταῦθα ὁμιλεῖ διά «νόμον πίστεως». Ἐκ τούτων φαίνεται, ὅτι εἰς τό προκείμενον χωρίον ἡ λέξις «νόμος» δέν ἔχει τήν συνήθη σημασίαν.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν ἡ λέξις αὕτη ἔχει γενικωτάτην σημασίαν, σημαίνει σύστημα, ἐγκαθιδρυμένην τάξιν πραγμάτων, τρόπον τοῦ πράττειν ἐπιβαλλόμενον εἰς τό ἄτομον. Ἀλλά καί αὕτη ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ὁ «νόμος» εἶνε σύστημα, δέν εὐσταθεῖ. Διότι ὁ Ἀπόστολος ὁμιλῶν διά «νόμον πίστεως» δέν ἐννοεῖ τήν πίστιν ὡς σύστημα διδασκαλίας καί κανόνα ζωῆς, ἀλλ' ἐννοεῖ ἀπλῶς τό νά πιστεῦῃ τις εἰς τόν Χριστόν καί νά ἔξαρτᾷ τήν σωτηρίαν του ἐξ αὐτοῦ.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν «νόμος» εἶνε ἡ ἀρχή, ἐπί τῆ βάσει τῆς ὁποίας γίνεται τι. Ἀλλά καί αὕτη ἡ ἐκδοχή, ὁμοία τῆς προηγουμένης, ἀπορρίπτεται.

Ἐνταῦθα «νόμος» σημαίνει «τρόπος», ὅπως καί ἐν Ῥωμ. 9 : 31, κατά τήν ἐρμηνεῖαν τήν ὁποίαν δίδομεν εἰς τό χωρίον τοῦτο ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ καί εἰς τήν ὁποίαν παραπέμπομεν. Συνεπῶς αἱ φράσεις τοῦ ἐρευνωμένου ἐδάφιου, «Διά ποίου νόμου;» καί «διά νόμον πίστεως», εἶνε ἰσοδύναμοι τῶν φράσεων, «Διά ποίου τρόπου;» καί «διά τοῦ τρόπου τῆς πίστεως».

Μεταφράζομεν τό ἐδάφιον:

«Ποῦ εἶνε λοιπόν ἡ καύχησις; Ἀπεκλείσθη. Διά ποίου τρόπου; Τῶν ἔργων; Ὁχι, ἀλλά διά τοῦ τρόπου τῆς πίστεως».

Μεταφράζομεν καί ἄλλως:

«Ποῦ εἶνε τότε ἡ καύχησις; Ἀπεκλείσθη. Πῶς; Διά τῶν ἔργων; Ὁχι, ἀλλά διά τῆς πίστεως».

Ἡ ἐννοια τοῦ χωρίου, ἡ ὁποία οὔτε ἐκ τοῦ κειμένου, ἀλλ' οὔτε ἐκ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ φαίνεται εὐκόλως, εἶνε ἡ ἑξῆς:

Ποῦ εἶνε λοιπόν ἡ καύχησις; Ἀπεκλείσθη. Διά ποίου τρόπου; Διά τοῦ τρόπου τῶν ἔργων; Διά τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων; Διότι ἐπράξαμεν τά ἔργα, τά ὁποία ζητεῖ ὁ Θεός; Ὁχι θεβαίως. Διότι ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων δέν ἀποκλείει τήν καύχησιν. Ἐάν ἐπράττομεν τά ἔργα, τά ὁποία ζητεῖ ὁ Θεός, θά ἠδυνάμεθα νά καυχηθῶμεν. Ἀλλά δέν ἐπράξαμεν αὐτά. Καί τώρα δικαιωνόμεθα διά τῆς πίστεως. Ἡ δέ δικαίωσις διά τῆς πίστεως ἀποκλείει τήν καύχησιν. Διότι διά τῆς πίστεως ἔξαρτώμεθα πρὸς σωτηρίαν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, ὄχι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων. Δι' ἄλλων λέξεων ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ: Μήπως ἐπράξαμεν τά ἔργα τοῦ Θεοῦ, καί ἐν τούτοις ὁ Θεός ἐστέρησεν ἡμᾶς τῆς καυχῆσεως; Ὁχι. Ὁ Θεός δέν ἠθέλησε νά ταπεινώσῃ ἡμᾶς ἀποκλείων ἄφ' ἡμῶν τήν καύχησιν. Ἀλλά τήν καύχησιν ἀπεκλείσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, διότι δέν ἐπράξαμεν τά καλά ἔργα.

Λέγων ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡ καύχησις δέν ἀπεκλείσθη διά τοῦ τρόπου τῶν ἔργων, διότι δηλαδή ἐπράξαμεν τά ἔργα, καί ἐννοῶν διά τούτου, ὅτι δέν ἐπράξαμεν τά ἔργα, ἐκφράζεται ὅπως ἐν Τίτ. 3 : 5. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ λέγει, ὅτι ὁ Θεός δέν ἔσωσεν ἡμᾶς διά τά καλά ἔργα, τά ὁποῖα ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, καί διά τούτου ἐννοεῖ, ὅτι δέν ἐποιήσαμεν τά καλά ἔργα (Ἰδέ καί Β΄ Τιμ. 1 : 9, «τοῦ σώσαντος ἡμᾶς... οὐ κατά τά ἔργα ἡμῶν»).

Ῥωμ. 6 : 4 - 5

«ΙΝΑ ΕΝ ΚΑΙΝΟΤΗΤΙ ΖΩΗΣ ΠΕΡΙΠΑΤΗΣΩΜΕΝ»

«Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διά τοῦ βαπτίσματος εἰς τόν θάνατον, ἵνα, ὡσπερ ἠγέρθη Χριστός ἐκ νεκρῶν διά τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καί ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. Εἰ γάρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλά καί τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα».

Ἡ φράσις «ἵνα καί ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» κατά τούς ἐρμηνευτάς σημαίνει τήν μετά τό βάπτισμα καινήν ζωήν τῆς ἀρετῆς καί ἀγιότητος. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε σφάλμα. Σφάλμα ἐπίσης εἶνε ἡ γνώμη, ὅτι ἡ φράσις «τῆς ἀναστάσεως» δέν συνδέεται πρὸς τήν φράσιν «τῷ ὁμοιώματι», ὡς καί ἡ γνώμη, ὅτι τό «ἐσόμεθα» εἶνε μέλλον τῆς λογικῆς ἀκολουθίας καί ὡς ἐκ τούτου ἡ «ἀνάστασις» εἶνε ἡ πνευματικὴ τοιαύτη καί ὄχι ἡ σωματικὴ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.

Τό «ἵνα καί ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» παρερμηνεύεται, ἐπειδὴ οἱ ἐρμηνευταὶ παρασύρονται ἐκ τοῦ «περιπατῶ»· νομίζουν ὅτι τό ῥῆμα τοῦτο, μεταφορικῶς ἐνταῦθα χρησιμοποιούμενον, σημαίνει ἠθικὴν συμπεριφορὰν ἢ διαγωγὴν καί ὡς ἐκ τούτου ἀναφέρεται εἰς τήν παροῦσαν μόνον ζωήν. Ἀλλά τό «περιπατῶ» σημαίνει καί ἀπλῶς «ζῶ». Ἰδοὺ σχετικὰ χωρία:

«Ὑστερον περιπατήσεις γυμνότερος ὑπέρου» (Παροιμ. 23 : 31).

«Διά πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ δι' εἶδους» (Β΄ Κορ. 5 : 7).

«Ἐν σαρκί περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα» (Β΄ Κορ. 10 : 3).

Σαφῶς εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ «*περιπατῶ*» εἶνε ἄσχετον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς καὶ σημαίνει ἀπλῶς «ζῶ».

Τὸ δὲ σπουδαιότερον, τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα χρησιμοποιεῖται καὶ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, ἥτοι τῆς αἰωνίου. Οὕτως ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, εἰς τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν ζωὴν αὐτοῦ ἀναφερόμενος, λέγει περὶ ἑαυτοῦ:

«Τάδε λέγει... ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν» (Ἀποκ. 2 : 1).

Ἐπίσης περὶ ἀνθρώπων εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀναφερόμενος λέγει:

«Ἐχεις ὀλίγα ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν, ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν» (Ἀποκ. 3 : 4).

Ἐἶδού ἔρχομαι ὡς κλέπτης· μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ καὶ βλέπωσι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ» (Ἀποκ. 16 : 15).

«Καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτός αὐτῆς (τῆς οὐρανοῦ Ἱερουσαλήμ)» (Ἀποκ. 21 : 24).

Καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν Ἐφεσ. 2 : 10 («κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν») τὸ «*περιπατῶ*» δέν ἀναφέρεται εἰς τὴν παρούσαν, ἀλλ' εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ὡς ὑποστηρίζομεν κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὅπου παραπέμπομεν.

Ἦδη δὲ ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ ὑπὸ ἐρμηνεῖαν χωρίον λέγομεν, ὅτι ἡ φράσις «ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» σημαίνει τὴν καινὴν ζωὴν τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς δόξης μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν. Περὶ τοῦ καινοῦ χαρακτῆρος τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ καταστάσεως ἰδέ τὰ χωρία Β΄ Πέτρ. 3 : 13· Ἀποκ. 2 : 17· 3 : 12· 21 : 5. Κανονικῶς ὁ Ἀπόστολος ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: «ἵνα, ὡσπερ ἠγέρθη Χριστός ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐγερθῶμεν ἐκ νεκρῶν» (Πρὸβλ. Ρωμ. 8 : 11· Α΄ Κορ. 6 : 14· 15 : 20· Β΄ Κορ. 4 : 14). Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος ἐξεφράσθη ἄλλως. Ἐξεφράσθη δὲ ἄλλως, διότι ἠθέλησε νὰ εἴπῃ περισσότερο τοῦ ἀναμενομένου, ἥτοι νὰ ἐπεκταθῇ πέραν τῆς ἀναστάσεως. Ἡ καινὴ ζωὴ τοῦ μέλλοντος προϋποθέτει τὴν ἀνάστασιν ἢ μᾶλλον περιέχει ταύτην ὡς ἀρχὴν αὐτῆς, ἐπεκτείνεται δὲ εἰς τὴν ἀπέραντον αἰωνιότητα. Ἡ σημασία ἄλλωστε τοῦ ὄρου «ἀνάστασις» ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὐρύνεται, ὥστε νὰ μὴ περιλαμβάνῃ μόνον

τήν ζωοποίησιν τοῦ σώματος, ἀλλά καί τήν αἰωνίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐγκαινίζεται διά τῆς ἐγέρσεως τοῦ σώματος (Ματθ. 22 : 30).

Ὅτι δέ πραγματικῶς ὁ Ἀπόστολος ἐνταῦθα ὁμιλῶν διά «καινότητα ζωῆς» ἐννοεῖ τήν μετά τήν κοινήν ἀνάστασιν νέαν ζωήν, τοῦτο φαίνεται μέν καί ἐξ αὐτοῦ τοῦ στίχ. 4, ἀφοῦ ἐν αὐτῷ ἡ «καινότης τῆς ζωῆς» παρομοιάζεται πρὸς τήν ἐνδοξον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ («ὡσπερ... οὕτω»), ἀποδεικνύεται δέ πλήρως ἐκ τῶν ἐπομένων ἀποστολικῶν λόγων. «Εἰ γάρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλά καί τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα» (στίχ. 5). Διά τοῦ «γάρ» ὁ Ἀπόστολος εἰσάγει αἰτιολογίαν τοῦ προηγουμένου λόγου του περί «καινότητος ζωῆς». Ὁμίλησε περί καινῆς ζωῆς, διότι θά γίνῃ ἀνάστασις, διά τῆς ὁποίας θά ἀρχίσῃ ἡ καινὴ ζωή. Τό «ἐσόμεθα» δέν εἶνε μέλλων τῆς λογικῆς ἀκολουθίας καί ἡ «ἀνάστασις» δέν εἶνε ἡ πνευματικὴ, ἀλλ' ἡ σωματικὴ τοιαύτη κατά τήν δευτέραν παρουσίαν. Ὁρθῆ ἐνταῦθα εἶνε ἡ γνώμη τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου. Οὗτος σχολιάζων τόν μέλλοντα «ἐσόμεθα», καί δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόν παρακείμενον «γεγόναμεν», λέγει: «Οὐκ εἶπε γεγόναμεν ἀλλ' ἐσόμεθα, καί τούτω πάλιν δηλῶν τῷ ῥήματι ἐκείνην τήν οὐπω γεγεννημένην ἀνάστασιν, ἀλλά μέλλουσαν» (Ε. Π. Migne 60, 485). Ὅτι δέ πρόκειται περί τῆς μελλούσης ἀναστάσεως, τοῦτο σαφέστατα φαίνεται ἐκ τοῦ στίχ. 8: «Εἰ δέ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καί συζήσομεν αὐτῷ». Ἡ ζωή, περί τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος, εἶνε ἀντικείμενον πίστεως. Οἱ χριστιανοὶ πιστεύομεν εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καί ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Οἱ στίχ. 5 καί 8 εἶνε κατ' οὐσίαν παράλληλοι. Πρὸς τούτοις ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀποστόλου περί ἀναστάσεως καί ζωῆς ἀξία παρατηρήσεως καί ἡ ἀντιθεσις τῶν χρόνων ἐνεστώτος καί μέλλοντος: Περί τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως καί ζωῆς χρησιμοποιεῖται ἐνεστώς χρόνος («νεκρούς εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δέ τῷ Θεῷ», στίχ. 11· «ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας», στίχ. 13), περί τῆς μελλούσης ἀναστάσεως καί ζωῆς χρησιμοποιεῖται μέλλων χρόνος («καί τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα», στίχ. 5· «συζήσομεν αὐτῷ», στίχ. 8).

Εἰς τὰς κυρίας γραμμάς ἡ σκέψις τοῦ Ἀποστόλου εἶνε ἡ ἑξῆς:

Ἀφοῦ συνεσταυρώθημεν (στίχ. 6), συναπεθάνομεν (στίχ. 5, 8) καί συνετάφημεν τῷ Χριστῷ (στίχ. 4), «ἵνα καταργηθῇ τό σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεῦειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ» (στίχ. 6)· καί ἀφοῦ ἀπεθάνομεν ὡς πρὸς τήν ἁμαρτίαν (στίχ. 11) καί ἀνέστημεν ἐκ τῆς πνευματικῆς νεκρότητος καί ζῶμεν τῷ Θεῷ (στίχ. 13, 11)· ἀφοῦ, δι' ἄλλων λέξεων, οἱ πιστοὶ ἤδη ζῶμεν τήν πνευματικὴν ἀνάστασιν καί ζωήν, πιστεύομεν ὅτι θ' ἀναστηθῶμεν καί σωματικῶς, ὅπως ὁ Χριστός (στίχ. 5), καί θά ζήσωμεν αἰωνίως μετά τοῦ Χριστοῦ (στίχ. 8), ἀποκλειομένου πλέον τοῦ θανάτου (στίχ. 9, 10).

Ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, ὁ Χριστός ἀπέθανε καί ἀνέστη, ἵνα ἐξασφαλίσῃ δι' ἡμᾶς τήν καινὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος. Ἀλλά ταύτην θά κερδίσωμεν

ὑπό τόν ὄρον νά μή δουλεύωμεν εἰς τήν ἁμαρτίαν, ἀλλά νά ζῶμεν διά τόν Θεόν.

Δέον ἐπίσης νά παρατηρηθῆ, ὅτι, ὅπως ἡ γενική «τοῦ θανάτου» ἔξαρτάται ἐκ τῆς λέξεως «ὁμοιώματι», οὕτω καί ἡ γενική «τῆς ἀναστάσεως». Ἄλλως ὁ Ἀπόστολος θά ἐχρησιμοποίει δοτικήν, θά ἔλεγε «τῇ ἀναστάσει». Θά ἐξεφράζετο δηλαδή οὕτως: «Εἰ γάρ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλά καί τῇ ἀναστάσει ἐσόμεθα». Εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην αἱ ὑπογραμμιζόμεναι δοτικαί θά ἦσαν ἀμφοτέραι τοῦ μέσου ἢ ὄργανου καί θά ἔκειντο παραλλήλως. Ἀλλά τώρα ὁ Ἀπόστολος, ἐάν συμπληρώσωμεν ὡς πρός τό σημεῖον τοῦτο τόν ἐλλειπτικόν αὐτοῦ λόγον, λέγει: «Εἰ γάρ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλά καί τῷ ὁμοιώματι τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Προέβημεν εἰς τήν ἐν λόγῳ παρατήρησιν, διότι οἱ ἐξηγηταί δέν ἀντιλαμβάνονται ὅλοι, ὅτι καί ἡ γενική «τῆς ἀναστάσεως» ἔξαρτάται ἐκ τοῦ «ὁμοιώματι» ὅπως ἡ γενική «τοῦ θανάτου».

Δέον τέλος νά παρατηρηθῆ, ὅτι οἱ ἐρμηνευταί δέν εὐστοχοῦν ὡς πρός τήν λέξιν «ὁμοίωμα». Αὕτη ἐνταῦθα δέν σημαίνει τό ὅμοιον πρός τι, ὡς νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλά σημαίνει «μορφή». Ὅτι δέ ἡ λέξις αὕτη ἔχει καί αὐτήν τήν σημασίαν ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Φιλίπ. 2 : 5 - 8 κατά τόν σχολιασμόν τῆς ἀπαντήσεως καί ἐκεῖ λέξεως «ὁμοίωμα». Ἴδε σχετικῶς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (σελ. 227 - 228).

Λέγων ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ ἐρευνημένῳ ἔδαφίῳ, «Εἰ γάρ σύμφυτοι γεγονάμεν κλπ.», ἐννοεῖ: Ἀφοῦ ἠνώθημεν μετά τοῦ Χριστοῦ *διὰ τῆς μορφῆς* τοῦ θανάτου αὐτοῦ, σταυρωθέντες καί ἀποθανόντες καί ἡμεῖς ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ βαπτίσματος, ἀσφαλῶς θά ἐνωθῶμεν μετ' αὐτοῦ καί *διὰ τῆς μορφῆς* τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ἡ ἀνάστασις τῶν πιστῶν θά ἔχῃ *τήν μορφήν* τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, θά εἶνε ἐνδοξος ἀνάστασις.

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθέν χωρίον:

«*Διά τοῦ βαπτίσματος εἰς τόν θάνατον ἐτάφημεν λοιπόν μετ' αὐτοῦ, ὥστε, ὅπως ὁ Χριστός διά τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, οὕτω καί ἡμεῖς νά ζήσωμεν νέαν ζωήν. Διότι, ἀφοῦ ἠνώθημεν διά τῆς μορφῆς τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀσφαλῶς θά ἐνωθῶμεν καί διά τῆς μορφῆς τῆς ἀναστάσεως*».

Ἡ ἀνάστασις τῶν πιστῶν καί ἡ νέα ζωή, περί τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ τό χωρίον, εἶνε, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ σωματική ἀνάστασις καί ἡ μέλλουσα ζωή.

«ΝΟΜΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ»

«Ἰσραὴλ δέ διώκων νόμον δικαιοσύνης εἰς νόμον δικαιοσύνης¹ οὐκ ἔφθασε».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δυσκολίαν παρέχει ἡ λέξις «νόμος». Τὴν λέξιν ταύτην οἱ πλείστοι ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν συνήθη σημασίαν. Νομίζουν δηλαδή, ὅτι σημαίνει τὸν νόμον, τὸν Μωσαϊκὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει νόμον. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ δέν εἶνε ὀρθή. Ἀποκλείεται ἐκ τῶν φράσεων «διώκων νόμον» καὶ «εἰς νόμον οὐκ ἔφθασε». Διότι ὁ Ἰσραὴλ δέν ἐπεδίωκε νὰ ἀποκτήσῃ νόμον, ἐπειδὴ νόμον εἶχε. Διὰ νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ χωρίον κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐκδοχὴν, ἐκβιάζεται. Οὕτω π.χ. δίδεται εἰς αὐτὸ ἡ ἐξῆς ἐξήγησις: «Ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίται, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον δικαίωσιν διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου, δέν ἐπέτυχον αὐτήν». Τὸ νόημα τοῦτο καθ' ἑαυτὸ εἶνε ὀρθόν, ἀλλὰ δέν ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅ,τι τὸ χωρίον λέγει, καὶ δέν συνιστᾷ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ ἐξήγησιν. Τὸ χωρίον ἐξηγεῖται ὡς ἐάν ἔλεγε, «διώκων δικαιοσύνην νόμου» καὶ «εἰς δικαιοσύνην νόμου οὐκ ἔφθασε», ἐνῶ λέγει, «διώκων νόμον δικαιοσύνης» καὶ «εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε». Τὸ χωρίον οὐδέν λέγει περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου, ὅπως λέγει ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν παρεθέσαμεν.

Ἐπάρχει καὶ ἡ ἐκδοχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ὁ «νόμος» περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου καὶ εἶνε ὁ τρόπος ὡς κανὼν ζωῆς ὁδηγῶν εἰς τὴν δικαίωσιν. Πράγματι δέ ἡ λέξις «νόμος», ὅταν σημαίνῃ τὸν νόμον ὡς ῥυθμιστὴν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὸ ἔθιμον καὶ τὴν συνήθειαν, τὰ ὁποῖα εἶνε τρόποι ζωῆς, περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου. Ἄλλοτε δέ πάλιν σημαίνει ἀπλῶς καὶ μόνον «τρόπος». Ἰδέ σχετικῶς Ἐξῆδ. 12 : 49 («νόμος εἷς ἔσται τῷ ἐγχωρίῳ καὶ τῷ προσελθόντι προσηλύτῳ ἐν ὑμῖν»), Λευϊτ. 6 : 2(9) («οὗτος ὁ νόμος τῆς ὀλοκαυτώσεως»), Ἐσθ. 3 : 8 («οἱ δέ νόμοι αὐτῶν ἕξαστοι παρά πάντα τὰ ἔθνη»), 13^δ («δυσμενῆ λαὸν τινα, τοῖς νόμοις ἀντίθετον πρὸς πᾶν ἔθνος»), 13^ε («διαγωγὴν νόμων ξενίζουσας»), 8 : 12^ο («δικαιοτάτοις δέ πολιτευομένους νόμοις»), Γ' Μακ. 7 : 5 («νόμου Σκυθῶν ἀγρωτέραν ἐμπεπορημένοι ὠμότητα»), Β'

1. Ὁ Nestle παραλείπει τὴν λέξιν δικαιοσύνης.

Βασ. 7 : 19 («οὗτος δέ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου»).

Ἡ ἐκδοχή, ὅτι εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον «νόμος» λέγεται ὁ τρόπος ὡς κανὼν ζωῆς ὀδηγῶν εἰς τὴν δικαίωσιν, εἶνε ἐπιτυχής, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον. Διότι εἰς τό χωρίον τοῦτο «νόμος» εἶνε πράγματι ὁ τρόπος, ἀλλ' ὄχι ὡς κανὼν ζωῆς, ἦτοι ἐν ἐννοίᾳ νομικῇ. Ἡ ἐκδοχή τοῦ «νόμου» ὡς κανόνος ζωῆς ἀποκλείεται καί αὕτη ἐκ τῶν φράσεων «διώκων νόμον δικαιοσύνης» καί «εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε». Κανόνα ζωῆς, ὁ ὁποῖος θά ὠδήγει εἰς τὴν δικαίωσιν, ὁ Ἰσραὴλ δέν ἐπεδίωκε, διότι εἶχεν. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἦτο κανὼν ζωῆς, ὁ ὁποῖος, ἐάν ἐτηρεῖτο κατὰ πάντα, θά ὠδήγει εἰς τὴν δικαίωσιν (Δευτ. 30 : 10 - 16, Ῥωμ. 10 : 5). Εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον ὁ «νόμος» συνδέεται πρὸς τὴν «δικαιοσύνην», ἦτοι τὴν δικαίωσιν, καί ὄχι πρὸς τὴν ζωὴν. Καί σημαίνει τρόπον δικαιοσύνης καί ὄχι ζωῆς. Σημαίνει δέ τρόπον κατὰ ὅλως γενικὴν καί ἀόριστον ἐννοίαν. Ἐπειδὴ δέ ἡ ἐννοία τοῦ τρόπου εἶνε ὅλως γενικὴ καί ἀόριστος, διὰ τοῦτο ἐξασθενεῖ καί φαίνεται ἐκλείπουσα, ὅπως εἰς τό τροπικόν «πῶς» τῆς ἐξῆς, λόγου χάριν, φράσεως: «Ἐνδιαφέρομαι πῶς νά διορισθῶ εἰς μίαν θέσιν». Ἡ φράσις αὕτη δέν σημαίνει, «Ἐνδιαφέρομαι τίνι τρόπῳ θά διορισθῶ εἰς μίαν θέσιν», ἀλλὰ σημαίνει ἀπλῶς, «Ἐνδιαφέρομαι νά διορισθῶ εἰς μίαν θέσιν». Τό «πῶς» ἐστερημένον τῆς τροπικῆς του σημασίας εὐρίσκομεν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ὁ' καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀναφέρομεν καί σχολιάζομεν σχετικά χωρία:

«Ἐύλον ἀσπιτον ἐκλέγεται τέκτων καί σοφῶς ζητεῖ πῶς στήσει εἰκόνα αὐτοῦ καί ἵνα μὴ σαλεύηται» (Ἦσ. 40 : 20).

Ἐνταῦθα ἐννοίαν τρόπου ἔχει τό «σοφῶς», τό δέ «πῶς» σημαίνει ὅτι καί τό «ἵνα». Ἡ φράσις «ζητεῖ πῶς στήσει» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «ζητεῖ ἵνα στήσῃ». Τό Ἑβραϊκόν γράφει, «ζητεῖ ἵνα κατασκευάσῃ».

«Καί ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καί οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτόν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν» (Μάρκ. 14 : 1).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐννοίαν τρόπου ἔχει τό «ἐν δόλῳ», τό δέ «πῶς», πρὸς τό «ἀποκτείνωσιν» συνδεόμενον, σημαίνει «ἵνα». Ἀντὶ τοῦ «πῶς... ἀποκτείνωσιν» τό παράλληλον χωρίον Ματθ. 26 : 4 ἔχει «ἵνα... ἀποκτείνωσιν». Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Οἱ δέ ἀρχιερεῖς καί οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν νά θανατώσουν αὐτόν, ἀφοῦ συλλάβουν αὐτόν μέ δόλον».

«Ὁ ἄγαμος μερμινᾶ τά τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ» (Α' Κορ. 7 : 32).

Καί ἐνταῦθα τό «πῶς» ἔχει ἀπολέσει τὴν τροπικὴν του σημασίαν.

Διότι τό χωρίον δέν σημαίνει, «'Ο άγαμος φροντίζει τά τοῦ Κυρίου, δηλαδή νά μάθη, τίνι τρόπῳ θά άρέση εἰς τόν Κύριον», ἀλλά σημαίνει, «'Ο άγαμος φροντίζει τά τοῦ Κυρίου, δηλαδή νά άρέση εἰς τόν Κύριον».

Κατά ταῦτα ἡ φράσις, «'Ισραήλ δέ διώκων νόμον δικαιοσύνης», εἶνε ἰσοδύναμος τῆς φράσεως, «'Ισραήλ δέ διώκων τρόπον δικαιοσύνης», καί σημαίνει, ὅτι ὁ 'Ισραήλ ἐπεδίωκε πῶς νά δικαιωθῆ, ἢ, ἄλλως, ἐπεδίωκε νά δικαιωθῆ. Τό «διώκειν νόμον δικαιοσύνης» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό ἀπλοῦν «διώκειν δικαιοσύνην» τοῦ προηγουμένου στίχ. 30. 'Ο 'Απόστολος δηλαδή θά ἠδύνατο νά παραλείψῃ τήν λέξιν «νόμος» καί ἐν στίχ. 30 - 31 νά ἐκφρασθῆ οὕτω: «ἔθνη τά μή διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβε δικαιοσύνην,... 'Ισραήλ δέ διώκων δικαιοσύνην εἰς δικαιοσύνην οὐκ ἔφθασε».

Κατά ταῦτα τό 'Ρωμ. 9 : 31 πρέπει νά μεταφράζεται:

«'Αντιθέτως ὁ 'Ισραήλ, ἂν καί ἐπεδίωκε πῶς νά δικαιωθῆ, δέν ἐπέτυχε νά δικαιωθῆ».

Μεταφράζομεν καί ἄλλως:

«'Αντιθέτως οἱ 'Ισραηλίται, ἂν καί ἐπεδίωκον δικαίωσιν, δικαίωσιν δέν ἐπέτυχον».

'Ιδέ καί τήν ἔρμηνείαν, τήν ὁποίαν δίδομεν εἰς τό 'Ρωμ. 3 : 27, ὅπου ἐπίσης ἡ λέξις «νόμος» σημαίνει «τρόπος» (σελ. 170 - 172).

'Ρωμ. 10 : 15

«ΕΥΑΓΓΕΛΙΖΕΣΘΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ»

«'Ως ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρῆνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τά ἀγαθά!»¹.

Τό παρόν χωρίον εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ 'Ησ. 52 : 7 καί διαφέρει οὐσιαστικῶς ἀπό τῶν Ο', συμφωνεῖ δέ πρὸς τό 'Εβραϊκόν. Εἰς τούς Ο' τό «ὡς» εἶνε ὁμοιωματικόν, ἐνῶ εἰς τό 'Εβραϊκόν εἶνε θαυμαστικόν. Εἰς τούς

1. 'Ο Nestle ἔχει: «'Ως ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά».

Ο' επίσης περιέχεται «ώρα», ἤτοι ἔαρ, ἐνῶ εἰς τό 'Εβραϊκόν περιέχεται «ώραῖοι» ὡς ἐπίθετον τοῦ «πόδες». Ἡ θεοπνευστία τοῦ Ἀποστόλου, ὅστις συμφωνεῖ πρὸς τό 'Εβραϊκόν, ἐγγυᾶται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὴν ὀρθότητα τοῦ 'Εβραϊκοῦ.

Ἡ φράσις «ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων» δέν σημαίνει «ὡσάν ὠρα, ἤτοι ἔαρ, εἶνε οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων». Ἐάν ὁ Ἀπόστολος υἱοθέτει τό κείμενον τῶν Ο', τό ὁποῖον περιέχει «ώρα», ἤτοι ἔαρ, θά ἔγραφεν ἄλλως: «ὡς ὠρα οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων». Ὅστις τό «ὡς» ἐκδέχεται ὡς ὁμοιωματικόν καί εἰς τό «ώραῖοι» βλέπει τὴν ἔννοιαν τῆς «ώρας», ἤτοι τοῦ ἔαρος, συμφώνως πρὸς τό κείμενον τῶν Ο', τὴν ἐν λόγῳ ἀποστολικὴν φράσιν πρέπει νά μεταφράσῃ οὕτως: «ὡσάν ἔαρινοί εἶνε οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων». Ἀλλά τοιαύτη μετάφρασις δέν παρέχει νόημα. Διότι δέν ὑπάρχουν «ἔαρινοί» πόδες, πρὸς τοὺς ὁποίους νά παρομοιάζωνται οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων. Ὅπωςδήποτε τό «ὡς» εἶνε θαυμαστικόν, καί τό «ὠραῖοι» ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν. Σημειωτέον δέ, ὅτι καί ἐν Σοφ. Σειρ. 26 : 18 εὐρίσκεται ἡ φράσις «πόδες ὠραῖοι», πόδες καλοί, περικαλλεῖς.

Κατὰ ταῦτα οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ εὐχάριστα δέν εἶνε «ὡς ὠρα ἐπὶ τῶν ὀρέων» κατὰ τοὺς Ο', ὡς ἔαρ δηλαδή, τό ὁποῖον καταφθάνει εἰς τὰ ὄρη. Ἄλλωστε ἡ παρουσία τῆς ἀνοίξεως δέν εἶνε τόσον φανερά καί λαμπρά ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὅσον εἰς τὰς πεδιάδας. Οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ εὐχάριστα τῆς βασιλείας τοῦ Μεσσίου εἶνε «ὠραῖοι», ἤτοι καλοί, περικαλλεῖς, ὅπως «ἐπὶ τὰ ὄρη οἱ πόδες εὐαγγελιζομένου καί ἀπαγγέλλοντος εἰρήνην» (Ναούμ 2 : 1[1 : 15]). Ἀγγελιαφόροι ἀπὸ ὑψηλῶν τόπων μετέδιδον μηνύματα.

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον δέν ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλὰ πολὺ πλουσιωτέραν. Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14 ἐδείχθη, ὅτι «εἰρήνη» σημαίνει καί «σωτηρία» (σ. 57 - 58). Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Καί ἐν μὲν Ἡσ. 52 : 7 σημαίνει τὴν σωτηρίαν ἐκ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας, ἐν δέ τῷ παρόντι ἔδαφίῳ σημαίνει τὴν σωτηρίαν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ Σατανᾶ κατὰ τὴν μεσσιακὴν ἐποχὴν.

Ἄξιον δέ παρατηρήσεως καί τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀπόστολος παραθέτει τό προφητικόν χωρίον διὰ νά δείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως κηρύκων ἐν σχέσει πρὸς τό ζήτημα τῆς σωτηρίας (Ῥωμ. 10 : 8 - 15).

Μεταφράζομεν τό ἔξετασθέν χωρίον:

«Πόσον ὠραῖοι εἶνε οἱ πόδες ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κηρύττουν σωτηρίαν, οἱ ὁποῖοι κηρύττουν τὰ ἀγαθὰ!».

Τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα κηρύττουν οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, συνιστοῦν τὴν σωτηρίαν.

10/10 12/2004
12/12
TSIT

Ῥωμ. 14 : 15

«ΕΙ ΔΙΑ ΒΡΩΜΑ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΣΟΥ ΛΥΠΕΙΤΑΙ»

«Εἰ δέ¹ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπείται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς».

Κατὰ μίαν ἐρμηνείαν τὸ «λυπείται» σημαίνει «λυπείται, στενοχωρεῖται», κατ' ἄλλην σημαίνει «ἀποδοκιμάζει καὶ ἀγανακτεῖ», καί κατ' ἄλλην σημαίνει «προσβάλλεται, τραυματίζεται, πληγώνεται». Ἄλλ' οὐδεμία τῶν ἐρμηνειῶν τούτων εἶνε ὀρθή.

Ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα «λυπῶ» δέν χρησιμοποιεῖται ἐν ψυχολογικῇ καὶ συναισθηματικῇ ἐννοίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «προξενῶ κακόν, βλάπτω». Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν χωρία, εἰς τὰ ὅποια τὸ ῥῆμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ:

«Καὶ οὐχ ἦψατο αὐτῶν τὸ καθόλου τὸ πῦρ, καὶ οὐκ ἐλύπησεν οὐδέ παρηνώχλησεν αὐτοῖς» (Δαν. κεφ. 3, προσευχὴ Ἀζαρίου καὶ ὕμνος τῶν τριῶν, στίχ. 26, κατὰ τὸν Θεοδοσίωνα καὶ τοὺς Ο').

Τὸ «ἐλύπησε» καὶ τὸ «παρηνώχλησεν» εἶνε συνώνυμα. Τὸ χωρίον σημαίνει: «Καὶ δέν ἤγγισεν αὐτοὺς τὸ πῦρ οὐδόλως, καὶ δέν προεξένησε κακόν καὶ δέν ἐβλαψεν αὐτούς». Πρβλ. «Καὶ διαφθορά οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς», τουτέστι, «Καὶ βλάβη δέν ὑπάρχει εἰς αὐτούς», Δαν. 3 : 25.

«Λαός μου, τί ἐποίησά σοι ἢ τί ἐλύπησά σε ἢ τί παρηνώχλησά σοι;» (Μιχ. 6 : 3 κατὰ τοὺς Ο'. Πρβλ. Μασσοριτικόν).

Τὰ τρία ῥήματα τοῦ χωρίου χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Λαέ μου, τί ἔκανα εἰς σέ, ἢ τί σέ ἐβλαψα, ἢ τί κακόν προεξένησα εἰς σέ;».

«Δι' ἁμαρτίαν βραχὺ τι ἐλύπησα αὐτόν καὶ ἐπάταξα αὐτόν καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στυγνός ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ» (Ἡσ. 57 : 17 κατὰ τοὺς Ο').

Ἐκ τῶν δύο περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ «λυπῶ» χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, εἰς τὴν δευτέραν ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸ «πατάσσω» καὶ ἄρα ἔχει τὴν ἐννοίαν τοῦ προξενεῖν κακόν, προξενεῖν βλάβην. Ἐξηγοῦμεν τὸ χωρίον: «Ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας ἐπ' ὀλίγον ἐπληξα αὐτόν καὶ ἐκτύπησα

1. Ὁ Nestle ἔχει γάρ.

αὐτόν καί ἀπέστρεψα τό πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ, καί ἐλυπήθη καί ἐπορεύθη σκυθρωπός εἰς τάς ὁδοὺς αὐτοῦ».

Πρός τās περιπτώσεις ταύτας, κατὰ τās ὁποίας τό «λυπῶ» χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «προξενῶ κακόν, βλάπτω», πρβλ. Παροιμ. 25 : 20 - 20α κατὰ τοὺς Ο', ὅπου τό «καρδίαν λυπεῖ» παραλληλίζεται πρὸς τό «βλάπτει καρδίαν». Πρβλ. ἐπίσης Θρήν. 1 : 22 κατὰ τοὺς Ο' («Καί ἡ καρδία μου λυπεῖται». Τό Μασσοριτικόν ἔχει, «Καί ἡ καρδία μου ἐξέλιπε»).

Τό «λυπεῖται» λοιπόν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἀποστολικοῦ χωρίου σημαίνει ὑφίσταται κακόν, βλάπτεται». Ὁ ἀτελής τὴν γνῶσιν, ἀσθενής τὴν πίστιν καί περιδεής τὴν συνείδησιν ἀδελφός, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὠρισμένας τροφάς ἀκαθάρτους, ἐάν ἴδῃ ἄλλον χριστιανόν νά τρώγῃ ἐκ τῶν τροφῶν αὐτῶν, «λυπεῖται», ἤτοι ὑφίσταται κακόν, βλάπτεται, διότι «προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ» (στίχ. 21)· «κατακέκριται», ἐάν φάγῃ καί αὐτός, ἐπειδὴ δέν θά φάγῃ ἐκ πεποιθήσεως (στίχ. 23)· «ἀπόλλυται» (στίχ. 15).

Μεταφράζομεν τό ὑπ' ὄψιν χωρίον:

«Ἄλλ' ἐάν ἐξ αἰτίας φαγητοῦ ὁ ἀδελφός σου βλάπτεται, δέν βαδίζεις πλέον μέ ἀγάπην».

Ἴδέ καί τὴν ἐρμηνείαν, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τό Α' Πέτρου 2 : 18 - 20 ὡς πρὸς τὴν λέξιν «λύπη» (σελ. 310).

Ῥωμ. 14 : 17 - 19

«ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑ»

«Ὅν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θρώσις καί πόσις, ἀλλά δικαιοσύνη καί εἰρήνη καί χαρά ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· ὁ γάρ ἐν τούτοις¹ δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ Θεῷ καί δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις. Ἄρα οὖν τά τῆς εἰρήνης διώκωμεν καί τά τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλήλους».

Ἐνταῦθα «δικαιοσύνη» κατὰ μίαν μὲν γνώμην εἶνε γενικῶς ἡ ἀρετή, κατ' ἄλλην δέ γνώμην εἶνε εἰδικῶς ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἠθικὴ ἀκρίβεια, δι' ἧς

1. Ὁ Nestle ἔχει ἐν τούτῳ.

ἀποδίδει τις εἰς τόν πλησίον ὃ,τι ἀνήκει εἰς αὐτόν, καί δὴ ὁ σεβασμὸς τῶν πεποιθήσεων τοῦ πλησίον. Καθ' ὅλους δέ τοὺς ἐρμηνευτὰς «εἰρήνη» εἶνε ἡ εἰρήνη ἢ ὁμόνοια, καὶ «χαρὰ» εἶνε ἡ χαρὰ.

Ἄλλ' ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα ἐκ τῆς φράσεως, «ὁ γὰρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ Χριστῷ», ἡ «δικαιοσύνη», ἡ «εἰρήνη» καὶ ἡ «χαρὰ» εἶνε τρία πράγματα, τὰ ὁποῖα πράττονται, γίνονται πράξεις, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ὑπηρετῇ τις τόν Χριστόν. Συνεπῶς καὶ ἡ «χαρὰ» δέν εἶνε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔχεται ὡς ἀποτέλεσμα πράξεώς τινος, δέν εἶνε δηλαδή συναίσθημα, ὅπως συνήθως, ἀλλ' εἶνε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον πράττει τις. Πῶς ὁμως ἡ «χαρὰ» εἶνε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον πράττει τις; Ἐν στίχ. 15, ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ στίχου τούτου (σ. 180 - 181), τὸ ῥῆμα «λυπούμαι» («Εἰ δέ διὰ θρόμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται») δέν ἔχει συναισθηματικὴν ἔννοιαν, τὴν ἔννοιαν τοῦ «λυποῦμαι, στενοχωροῦμαι», ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ὑφίσταμαι κακόν, βλάβομαι». Ἐπίσης ἐν Α' Πέτρ. 2 : 18 - 20, ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ἐδαφίου τούτου, τὸ οὐσιαστικόν «λύπη» δέν σημαίνει «λύπη» ἢ «πόνος», ἀλλὰ «κακόν, βλάβη» (Ἰδέ σελ. 310). Ἀφοῦ δέ τὸ «λυπούμαι» καὶ τὸ «λύπη» ἔχουν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κακοῦ, τῆς βλάβης, ἀντιθέτως τὸ «χαρὰ» ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ, τοῦ ὠφελίμου. Αὐτὴν δέ τὴν ἔννοιαν ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἐν τῷ ἐρευνωμένῳ ἐδαφίῳ, καθὼς καὶ ἐν Φιλίπ. 1 : 25, Γαλ. 5 : 22, ὡς ἐρμηνεύομεν ἐν σελ. 222 - 223, 211. Αὐτὴν δέ τὴν ἔννοιαν ἐν τῷ ἐρευνωμένῳ ἐδαφίῳ ἔχει καὶ ἡ λέξις «δικαιοσύνη», καθὼς καὶ ἡ λέξις «εἰρήνη» εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐδάφιον. Ἀλλαχοῦ ἀποδεικνύομεν, ὅτι «εἰρήνη» λέγεται καὶ τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν (σ. 22 ἔξ., 56). Ἐν τῇ φράσει δηλαδή, «δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ», ἔχομεν τὸ προσφιλές καὶ σύνθητες ἐν τῷ ἐβραϊκῷ λόγῳ φαινόμενον τῆς συνωνυμίας. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τρία οὐσιαστικά τῆς φράσεως ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν, διὰ τοῦτο ἐν τῷ συμπερασματικῷ στίχ. 19 δέν ἐπαναλαμβάνονται καὶ τὰ τρία, ἀλλὰ τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν, τὸ «εἰρήνη». Τὰ τρία ταῦτα συνώνυμα δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν διὰ τῶν λέξεων «ἀγαθόν», «καλόν», «ὠφέλιμον». Σημειωτέον δέ, ὅτι ὑπὲρ τῆς σημασίας, τὴν ὁποῖαν δίδομεν εἰς τὰ τρία οὐσιαστικά τῆς φράσεως «δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ», συνηγορεῖ καὶ τὸ «οἰκοδομή», τὸ ὁποῖον σημαίνει τὴν ὠφέλειαν καὶ πρόοδον. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ «οἰκοδομή» εἶνε τέταρτον συνώνυμον.

Μεταφράζομεν τὸ ἐδάφιον:

«Διότι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν εἶνε νὰ τρώγῃ τις καὶ νὰ πίνη, ἀλλὰ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ καλόν καὶ τὸ ὠφέλιμον μετὰ τὴν δοθήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δι' αὐτῶν ὑπηρετεῖ τόν Χριστόν, γίνεται εὐάρεστος εἰς τόν Θεόν καὶ ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν ἀν-

θρώπων. Ἐς ἐπιδιώκωμεν λοιπόν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συντελοῦν εἰς τό καλόν καί εἰς τήν ἀμοιβαίαν οἰκοδομήν».

Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ μνημονεύονται καί τὰ τρία πρόσωπα τῆς Θεότητος.

Ῥωμ. 14 : 24 - 26 (16 : 25 - 27)

«ΔΙΑ ΤΕ ΓΡΑΦΩΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΩΝ»

«Τῷ δέ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατά τό εὐαγγέλιόν μου καί τό κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ¹ κατά ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσηγημένου, φανερωθέντος δέ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν,² κατ' ἐπιταγήν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ εἰς ὑπακοήν πίστεως εἰς πάντα τά ἔθνη γνωρισθέντος, μόνῳ σοφῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δέον πρῶτον νά παρατηρηθῆ, ὅτι αἱ φράσεις «κατά τό εὐαγγέλιόν μου καί τό κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ» καί «κατά ἀποκάλυψιν μυστηρίου» δέν εἶνε παράλληλοι. Διότι ἡ πρώτη φράσις συνδέεται πρὸς τήν φράσιν «τῷ δέ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι», ἐνῶ ἡ δευτέρα φράσις συνδέεται πρὸς τήν φράσιν «τό εὐαγγέλιόν μου καί τό κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ» καί ἐκφράζει τήν ἔννοιαν, ὅτι τό εὐαγγέλιον τοῦ Παύλου καί τό κήρυγμά του εἶνε κατά ἀποκάλυψιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν Χριστῷ οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ διὰ τήν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων (Πρβλ. Γαλ. 1 : 11 - 12, Ἐφεσ. 3 : 3 - 5, Κολ. 1 : 26 - 27). Ἄλλ' ἀφοῦ αἱ εἰρημέναι δύο φράσεις δέν εἶνε παράλληλοι, κακῶς οἱ ἐκδότηι τοῦ ἱεροῦ κειμένου θέτουν μεταξὺ αὐτῶν κόμμα καί οἱ ἐξηγηταί ἀκολουθοῦν αὐτούς.

Οἱ πλείστοι ἐξηγηταί ἀστοχοῦν ὡς πρὸς τήν φράσιν «εἰς ὑπακοήν πίστεως». Ἄλλοι νομίζουσιν, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει «πρὸς ὑπακοήν,

1. Οἱ ἐκδότηι τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ θέτουν ἐσφαλμένως κόμμα.

2. Καθ' ἡμετέραν στίξιν.

τήν ὁποῖαν ἀπαιτεῖ ἡ πίστις», καί ἄλλοι «πρός ὑπακοήν καί πίστιν, διά νά ὑπακούσουν καί πιστεύσουν (ἐνν. τά ἔθνη)», τό ὁποῖον εἶνε προωθύτερον. Ὁρθή εἶνε ἡ ἐκδοχή ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξηγοῦν «πρός ὑπακοήν εἰς τήν πίστιν, διά νά ὑπακούσουν (τά ἔθνη) εἰς τήν πίστιν». Πρβλ. Πράξ. 6 : 7 («ὑπήκουον τῇ πίστει») καί Ῥωμ. 1 : 5 («δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καί ἀποστολήν εἰς ὑπακοήν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι»). Πρβλ. ἐπίσης Ἀ' Πέτρ. 1 : 22 («ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας», ἦτοι «διά τῆς ὑπακοῆς εἰς τήν ἀλήθειαν»), Ῥωμ. 6 : 17 («ὑπηκούσατε δέ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδασχῆς»), 6 : 18 («ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ»).

Σοβαρώτατον ἐρμηνευτικόν λάθος γίνεται ὡς πρὸς τήν φράσιν «διά τε γραφῶν προφητικῶν». Τήν φράσιν ταύτην ἄλλοι ἐξηγηταί συνδέουν πρὸς τήν μετοχήν «φανερωθέντος» καί ἄλλοι πρὸς τήν μετοχήν «γνωρισθέντος». Οἱ πρῶτοι συνδέουν ὀρθῶς, ἀλλ' ἐξηγοῦν ἐσφαλμένως: «ἐφανερῶθη δέ τώρα διά προφητικῶν γραφῶν». Αὐτή ἡ ἐξήγησις εἶνε ἐσφαλμένη, διότι δέν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τόν σύνδεσμον «τε». Ὁ Ἀπόστολος δέν λέγει, «φανερωθέντος δέ νῦν διά γραφῶν προφητικῶν», ἀλλά λέγει, «φανερωθέντος δέ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν». Ἐπίσης ἡ εἰρημένη ἐξήγησις, κατά τήν ὁποῖαν τό μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ οἰκονομίας ἐφανερῶθη διά τῶν προφητικῶν γραφῶν, ἦτοι διά τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Αὐτρωτοῦ, δέν εἶνε εὐστοχος. Διότι, ναί μὲν τό μυστήριον ἐφανερῶθη καί διά τῶν προφητειῶν, ἀλλά κυρίως καί τελείως ἐφανερῶθη δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Χριστοῦ καί τῶν ἀποστολικῶν λόγων καί γραφῶν, ὅπερ ὁμως δέν λέγεται διά τῆς ἐρμηνείας ταύτης. Οἱ συνδέοντες τήν φράσιν «διά τε γραφῶν προφητικῶν» πρὸς τήν μετοχήν «γνωρισθέντος» καί ὀρθῶς ἐκλαμβάνοντες τήν φράσιν «εἰς ὑπακοήν πίστεως» ἐξηγοῦν: «Καί διά προφητικῶν γραφῶν κατ' ἐντολήν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἐγνωρίσθη εἰς ὅλα τά ἔθνη, διά νά ὑπακούσουν εἰς τήν πίστιν». Αὐτή ἡ ἐξήγησις εἶνε ἐσφαλμένη διά τρεῖς λόγους: Πρὸ Χριστοῦ οὔτε εἰς ὅλα τά ἔθνη διεδόθησαν αἱ προφητικαὶ γραφαί, ἦτοι αἱ μεσσιακαὶ προφητεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὥστε δι' αὐτῶν ὅλα τά ἔθνη νά γνωρίσουν τό μυστήριον τοῦ ἐρχομένου Αὐτρωτοῦ, οὔτε τοιαύτη ἐντολή ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡ πίστις ἦλθεν, εἰς τήν ὁποῖαν θά ἔπρεπε νά ὑπακούσουν τά ἔθνη· ἡ πίστις ἦλθεν ὕστερον, ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστός (Γαλ. 3 : 23).

Ὡς ἤδη εἶπομεν, τῆς ἐπιμάχου φράσεως «διά τε γραφῶν προφητικῶν» ὀρθή εἶνε ἡ σύνδεσις πρὸς τήν μετοχήν «φανερωθέντος». Ἡ δέ ὀρθή ἐννοια εἶνε αὕτη, ὅτι τό μυστήριον τῆς κατὰ Χριστόν οἰκονομίας ἐφανερῶθη εἰς δύο στάδια, «νῦν», τώρα, ἦτοι κατά τήν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, «διά τε γραφῶν προφητικῶν», καί διά προφητικῶν δηλαδή γραφῶν, ἦτοι κατά τήν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Δι' ἄλλων λέξεων, τό μυστήριον τοῦ Χριστοῦ δέν ἐφανερῶθη μόνον τώρα, κατά τήν ἐποχὴν

τῆς Καινῆς Διαθήκης, διά τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων, ἀλλά καί προηγουμένως, κατά τήν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διά τῶν γραφῶν τῶν Προφητῶν, αἱ ὁποῖαι προανήγγελλον τὴν ἔλευσιν τοῦ Λυτρωτοῦ (Ῥωμ. 3 : 21).

Ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει πρῶτον τὴν φανέρωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ κατά τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης («*νῦν*») καί ὕστερον κατά τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης («*διὰ τε γραφῶν προφητικῶν*»), ἀντιστρέφει δηλαδή τὴν χρονικὴν σειρὰν, διότι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ εἶνε σαφεστάτη, πλήρης καί τελεία, ἀφοῦ πλέον ὁ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ προφητευόμενος Χριστός ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καί ἐνήργησε τὸ σωτηριῶδες ἔργον του. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Χριστός φανερῶνται διά τῆς παρουσίας του, ἐνῶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ φανερῶνται διά προφητειῶν. Πρὸς 3 : 5, ὅπου πρῶτον μνημονεύονται οἱ Ἀπόστολοι ὡς ὄργανα τῆς τελείας ἀποκαλύψεως, καί ὕστερον οἱ Προφῆται, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καθ' ἡμᾶς δὲν ἐννοοῦνται οἱ Προφῆται τῆς Καινῆς Διαθήκης (Α΄ Κορ. 12 : 28, Ἐφεσ. 4 : 11), ἀλλὰ τῆς Παλαιᾶς, καί ὅπου τὸ «*νῦν*» ἀντιτίθεται πρὸς τὸν παλαιότατον χρόνον τῶν «*ἐτέρων γενεῶν*», εἰς τὰς ὁποίας τὸ μυστήριον τῆς παγκοσμιότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχ. 6, δὲν ἐγνωρίσθη, ἐνῶ εἰς τὰς γενεὰς τῶν Ἀποστόλων περισσότερον καί τῶν Προφητῶν ὀλιγώτερον ἀπεκαλύφθη. Ἐνταῦθα δηλαδή τὸ «*νῦν*» ἀναφέρεται εἰς ὀλόκληρον τὸν χρόνον τῆς ἀποκαλύψεως, ἥτοι τὸν χρόνον τῆς Καινῆς καί τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν πρὸ τούτων Προφητῶν. Πρὸς 2 : 20, ὅπου πάλιν ἡ χρονικὴ τάξις ἀντιστρέφεται καί οἱ Ἀπόστολοι προτάσσονται τῶν Προφητῶν, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πάλιν ἐννοοῦνται οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διότι περιλαμβάνονται μεταξύ «*τῶν ἁγίων*» τοῦ προηγουμένου στίχ. 19, ἥτοι τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνῶ οἱ Προφῆται τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν εἶνε μόνον ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλὰ καί ἐκ τῶν ἐθνικῶν. Πρὸς καί Ἀποκ. 18 : 20, ὅπου πάλιν οἱ Ἀπόστολοι προτάσσονται τῶν Προφητῶν.

Κατὰ ταῦτα τὸ Ῥωμ. 14 : 24 - 26 (16 : 25 - 27) πρέπει νὰ ἐξηγηται:

«Εἰς ἐκεῖνον δέ, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ σᾶς στηρίξῃ συμφώνως πρὸς τὸ εὐαγγέλιόν μου καί τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατά ἀποκάλυψιν μυστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἐτηρεῖτο ἐν σιγῇ, ἐφανερώθη δὲ τώρα, ἀλλὰ καί διὰ τῶν προφητικῶν γραφῶν, τὸ ὁποῖον κατ' ἐντολήν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἐγνωρίσθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, διὰ νὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὸν μόνον σοφὸν Θεόν, εἰς αὐτόν πρέπει ἡ δόξα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.»

Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι αἱ μετοχαὶ «*σεσιγημένου*», «*γνωρισθέντος*» εἶνε παράλληλοι καί πρὸ τῆς φράσεως «*κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ*»

κανονικῶς ἔπρεπε νά τεθῆ ὁ σύνδεσμος «καί». Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος ἐξεφράσθη ἀσυνδέτως ὑπό τό κράτος συγκινήσεως καί ἐπί τό ἐμφατικώτερον: Κατά ἀποκάλυψιν μυστηρίου, τό ὁποῖον ἐπί μακρούς χρόνους ἐτηρεῖτο ἐν σιγῇ..., τό ὁποῖον κατ' ἐντολήν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἐγνωρίσθη εἰς ὅλα τά ἔθνη.

Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ ἀπόδοσις εἰς τόν Θεόν τῆς δόξης «διά Ἰησοῦ Χριστοῦ» σημαίνει τοῦτο· νά δοξάζωμεν ἢ νά λατρεύωμεν τόν Θεόν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ, ἄλλως, νά δοξάζωμεν ἢ νά λατρεύωμεν τόν Θεόν δοξάζοντες ἢ λατρεύοντες τόν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἄρα δέ ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶνε αὐτός ὁ Θεός σεσαρκωμένος. Ἡ Γραφή οὐδέποτε θά ἔλεγεν, ὅτι εἰς τόν Θεόν πρέπει ἡ δόξα ἢ ἡ λατρεία «διά τοῦ Μιχαήλ» ἢ «διά τοῦ Παύλου».

Ῥωμ. 15 : 33

«Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης μετά πάντων ὑμῶν».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» παρερμηνεύεται ἐνταῦθα.

Ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Φιλιπ. 4 : 7 ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὁ ὄρος οὗτος σημαίνει καί «δύναμις» (Ἰδέ σελ. 234 ἐξ.).

Ἡ ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ φράσις «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» ἀπαντᾷ καί ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἐπιστολῆς, Ῥωμ. 16 : 20. Ἐκεῖ δέ, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἀποδεικνύομεν, ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει «δύναμις» καί ἡ φράσις «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεός τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατός Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός». Ἡ αὕτη φράσις μετά τῆς αὐτῆς σημασίας ἀπαντᾷ καί ἐν Φιλιπ. 4 : 9, Α' Θεσ. 5 : 23, καί Ἐβρ. 13 : 20 - 21, ὡς βλέπει τις ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς ἐπομένοις. Ἄλλ' ὅπως εἰς τά χωρία ταῦτα, καί δῆ καί εἰς τό Ῥωμ. 16 : 20, οὕτω καί εἰς τό προκείμενον χωρίον Ῥωμ. 15 : 33 ἡ ἐν λόγῳ φράσις «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεός τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατός Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός».

Κατά ταῦτα διά τῆς εὐχῆς, «Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης μετά πάντων ὑμῶν», ὁ Ἀπόστολος εὐχεται εἰς τοὺς πιστούς, νά εἶνε μετ' αὐτῶν ὁ δυνατός Θεός, διά νά βοηθῆ αὐτούς. Ἡ εὐχή εἶνε ὁμοία πρὸς τήν συνήθη

ἀποστολικήν εὐχήν, νά ἔρχεται καί εἶνε μετά τῶν πιστῶν «ἡ χάρις», τουτέστιν ἡ δωρεάν παρεχομένη θεία δύναμις. Ἴδε π.χ. Ῥωμ. 1 : 7, 16 : 20, 24, Ἐφεσ. 6 : 24, Α΄ Τιμ. 6 : 21, Ἀποκ. 22 : 21. Πρὸβλ. καί Κριτ. 6 : 12 κατὰ τοὺς Ο΄ («Κύριος μετά σοῦ, ἰσχυρός τῶν δυνάμεων»).

Μεταφράζομεν τό ἔξετασθέν χωρίον:

«Ὁ δυνατός¹ δέ Θεός νά εἶνε μεθ' ὑμῶν ὄλων».

Ῥωμ. 16 : 20

«Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης συντριψεί τόν Σατανᾶν ὑπό τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» παρερμηνεύεται ἐνταῦθα.

Ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Φιλιπ. 4 : 7 ἐν σελ. 234 - 236, «εἰρήνη» σημαίνει καί «δύναμις». Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις εἰς τό προκειμένον χωρίον. Ἡ δέ φράσις τοῦ χωρίου τούτου «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεός τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατός Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός». Ὅτι δέ ἐνταῦθα διὰ τῆς λέξεως «εἰρήνη» σημαίνεται ἡ «δύναμις», τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς λέξεως «συντριψεί»: Ὁ Θεός εἶνε Θεός «εἰρήνης», ἦτοι δυνάμεως, καί διὰ τοῦτο συντριβεῖ τόν Σατανᾶν ὑπό τοὺς πόδας τῶν πιστῶν ταχέως. Ἴδε ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις καί τὰς ἐρμηνείας τῶν χωρίων Ῥωμ. 15 : 33, Φιλιπ. 4 : 9, Α΄ Θεσ. 5 : 23 καί Ἐβρ. 13 : 20 - 21, ὅπου ἐπίσης ἀπαντᾷ ἡ φράσις «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» καί ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει «δύναμις».

«Ἡ εἰρήνη» εἰς τό προκειμένον χωρίον εἶνε ὅ,τι καί «ἡ χάρις» εἰς τήν συνέχειαν τοῦ χωρίου τούτου ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, καθώς καί ἐν στίχ. 24. Διότι «ἡ χάρις» εἶνε ἡ δωρεάν παρεχομένη θεία δύναμις.

Τέλος δέον νά παρατηρηθῇ, ὅτι τό «συντριψεί» δυνατόν νά μή σημαίνῃ «θά συντριψῆ», ὅπως ἐξηγοῦν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλά «ἄς συντριψῆ», διότι ἐνίστε ἡ ὀριστικὴ μέλλοντος ἰσοδυναμεῖ πρὸς προστακτικὴν (Ἴδε σχετικῶς

1. Ἡ παντοδύναμος.

παρατηρήσεις επί τῆς ὀριστικῆς μέλλοντος «ἔσται» ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Β' Ἰωάν. 1 - 3, τὴν ὁποίαν δίδομεν ἐν σ. 330 - 331). Ἡμεῖς τὸ «*συντρίψει*» ἐξηγοῦμεν «*ἄς συντρίψη*», διότι δι' αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος φαίνεται νὰ ἐκφράζη εὐχὴν μᾶλλον ἢ βεβαίωσιν.

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«*Ὁ δυνατός¹ δὲ Θεός ἄς συντρίψη τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ταχέως.*».

Ῥωμ. 16 : 25 - 27

«ΔΙΑ ΤΕ ΓΡΑΦΩΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΩΝ»

«Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένοι, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ εἰς ὑπακοήν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος, μόνῳ σοφῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.»

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εὐρίσκεται ἐν ἄλλῃ θέσει, ἐν κεφ. 14, στίχ. 24 - 26. Διὸ καὶ ἠρμηνεύσαμεν τοῦτο ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ὡς Ῥωμ. 14 : 24 - 26 (Ἴδε σελ. 183 - 186).

---

1. Ἡ παντοδύναμος.

Α΄ Κορ. 1 : 3**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ἀποστολικὸς οὔτος χαιρετισμὸς εἶνε ἀκριβῶς ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καί εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καί τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Α΄ Κορ. 7 : 35**«ΤΟ ΕΥΣΧΗΜΟΝ»**

«Τοῦτο δέ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον¹ λέγω, οὐχ ἵνα θρόγον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον καί εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπᾶστως».

Προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ἐξῆρε τὴν ἀγαμίαν ὑπὲρ τὸν γάμον. Εἰς δὲ τοὺς στίχ. 32 - 34 ἐτόνισεν, ὅτι τὸ ἔγγαμον πρόσωπον «μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου», ἐνῶ τὸ ἀγαμον πρόσωπον «μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου».

Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ὑπὲρ τῆς ἀγαμίας ἦτο δυνατὸν νὰ παρεξηγηθῇ. Ἦτο δυνατὸν δηλαδὴ νὰ νομισθῇ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ὠμίλησεν οὕτω, διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ πιστοὺς νὰ παραμείνουν ἀγαμοί. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος παρεξηγήσεως, εἰς τὸ παρὸν χωρίον ὁ Ἀπόστολος τονίζει, ὅτι ὁ λόγος

1. Ὁ Nestle ἔχει *σύμφορον*.

του ὑπέρ τῆς ἀγαμίας ἀποβλέπει εἰς τό συμφέρον αὐτῶν τούτων τῶν χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, – ὄχι, ὑπονοεῖται, εἰς τό ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον. Ὁ Ἀπόστολος δέν θέλει νά ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς χριστιανούς «βρόχον» (κοινῶς «θηλιά»), ἥτοι νά παγιδεύσῃ καί ἔξαναγκάσῃ αὐτούς εἰς ἀγαμίαν καί δημιουργίῃ εἰς αὐτούς ἀγγώδη κατάστασιν. Ὁ Ἀπόστολος θέλει ἀβίαστον καί ἐλευθέραν ἀγαμίαν, ὥστε αὐτὴ νά εἶνε εὐχάριστος καί ὄχι ἀγγώδης. Διὰ τοῦτο εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πύρῳσιν σαρκός καί δέν δύνανται νά ἐγκρατεύωνται, προηγουμένως συνέστησε τόν γάμον (στίχ. 9). Ἄλλ' ὅσοι μένουσιν ἀγαμοὶ ἄνευ ἐσωτερικῆς καταπιέσεως, ἔχουν μέγαλον συμφέρον. Ἦδη ὁ Ἀπόστολος, λέγων ὅτι οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμον «θλίψιν τῆ σαρκί ἔξουσιν» (στίχ. 28), ὑπεδήλωσεν ἕν συμφέρον τῶν ἀγάμων, ὅτι οὗτοι ἀπαλλάσσονται αὐτῆς τῆς «θλίψεως». Ἄλλ' εἰς τό παρόν χωρίον ἀναφέρει τό κύριον καί μέγιστον συμφέρον τῶν ἀγάμων. Ἀναφέρει δέ τοῦτο διὰ τῆς φράσεως, «πρὸς τό εὐσχημον καί εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως».

Ἡ φράσις αὕτη παρερμηνεύεται ὡς πρὸς «τό εὐσχημον», ἐπίθετον οὐδέτερου γένους (ὁ εὐσχῆμων, ἡ εὐσχῆμων, τό εὐσχημον), τό ὁποῖον ἐπέχει θέσιν οὐσιαστικοῦ, ὅπως καί τό ἐπόμενον ἐπίθετον «εὐπάρεδρον». Οἱ ἐξηγηταὶ νομίζουσιν, ὅτι «τό εὐσχημον» σημαίνει τήν εὐπρέπειαν, τήν σεμνοπρέπειαν, τήν κοσμιότητα, τήν καλήν συμπεριφοράν, τόν ὀρθόν τρόπον ζωῆς. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐκδοχή δέν εἶνε ὀρθή, διότι ὅσον εἶνε ἐπαινετική διὰ τήν ἀγαμίαν, τόσον εἶνε προσβλητική διὰ τόν γάμον. Προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ἐχαρακτήρισε καί τόν γάμον ὡς «χάρισμα» (στίχ. 7). Ὁ γάμος εἶνε μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ δ' ἐκδοχῆς ὁ γάμος παρίσταται ὡς πρᾶγμα ἄσχημον, ἄνευ εὐπρεπείας, σεμνοπρεπείας, κοσμιότητος, ὡς κακή συμπεριφορά, ὡς ἐσφαλμένος τρόπος ζωῆς, ὅπερ ἄτοπον.

Ὁρθῶς παρατηρήθη, ὅτι τό «εὐσχημον» τοῦ παρόντος ἐδαφίου ἀντιτίθεται πρὸς τό «ἀσχημονεῖν» τοῦ ἐπομένου στίχ. 36. Ἄλλ' ἀμφοτέραι αἱ λέξεις παρερμηνεύθησαν. Ὅπως ἀποδεικνύομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Α' Κορ. 7 : 36 - 38 (σελ. 191 - 195), τό «ἀσχημονεῖν» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ γάμου, σημαίνει «ποιεῖν γάμον». Ἄρα τό ἀντίθετον αὐτοῦ «εὐσχημον» σημαίνει τό ἄγαμον, τήν ἀγαμίαν. Τό δέ «εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως» σημαίνει, νά εὐρίσκεται τις πλησίον τοῦ Κυρίου μετά τοῦ βλέμματός του ἐστραμμένον πρὸς αὐτόν ἀπερισπάστως, νά ὑπηρετῇ τόν Κύριον ἀπερισπάστως, νά εἶνε πλήρως ἀφωσιωμένος εἰς τόν Κύριον. Πρὸς τό «εὐπάρεδρον» πρὸς τό «προσεδρεύειν» (9 : 13), τό ὁποῖον σημαίνει «ὑπηρετεῖν».

Συνεπῶς ἡ φράσις, «πρὸς τό εὐσχημον καί εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως», σημαίνει, διὰ τό ἄγαμον καί τό ὑπηρετεῖν τόν Κύριον ἀπερισπάστως, ἢ, διὰ τήν ἀγαμίαν καί τήν ὑπηρεσίαν εἰς τόν Κύριον ἀπερισπά-

στως, ἢ, διὰ νά εἶνέ τις ἄγαμος καί οὕτω νά ὑπηρετῇ τόν Κύριον ἄνευ περισπασμῶν.

Ἐπί τῷ Ἀπόστολος λοιπόν ὠμίλησε περί τῆς διαφορᾶς τῆς ἀγαμίας ἀπό τοῦ γάμου καί τῶν ἀγάμων ἀπό τῶν ἐγγάμων πρὸς τό συμφέρον τῶν πιστῶν, πρὸς τό νά μένουν δηλαδή, ὅσοι βεβαίως δύνανται, ἐν ἀγαμία, καί οὕτω νά ὑπηρετοῦν τόν Κύριον ἀπερισπαστοί ἀπό συζυγικῶν καί οἰκογενειακῶν μεριμνῶν. Ἡ πλήρης ἀφοσίωσις εἰς τόν Χριστόν εἶνε τό μεγαλύτερον συμφέρον, διότι εἶνε ἡ πλέον ἀξιόμισθος πράξις.

Κατόπιν τούτων τό Α΄ Κορ. 7 : 35 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Τοῦτο δέ λέγω διὰ τό ἴδιον ὑμῶν συμφέρον, ὄχι διὰ νά θάλω εἰς ὑμᾶς βρόχον, ἀλλά διὰ τό ἄγαμον καί τήν ὑπηρεσίαν εἰς τόν Κύριον ἀπερισπαστως».

Μεταφράζομεν καί ἄλλως:

«Τοῦτο δέ λέγω διὰ τό ἰδικόν σας συμφέρον, ὄχι διὰ νά θάλω εἰς σᾶς βρόχον («θηλιά»), ἀλλά διὰ νά μένη τις ἄγαμος καί οὕτω νά ὑπηρετῇ τόν Κύριον ἀπερισπαστως».

Α΄ Κορ. 7 : 36 - 38

«ΑΣΧΗΜΟΝΕΙΝ ΕΠΙ ΤΗΝ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΑΥΤΟΥ»

«Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπί τήν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐάν ἦ ὑπέρακμος, καί οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι·¹ ὁ θέλει ποιεῖτω οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν. Ὁς δέ ἐστηκεν ἐδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ, μή ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δέ ἔχει περί τοῦ ἰδίου θελήματος, καί τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τοῦ τηρεῖν τήν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιεῖ. Ὡστε καί ὁ ἐγκαμίζων² καλῶς ποιεῖ, ὁ δέ μή ἐγκαμίζων² κρεῖσσον ποιεῖ».

Τό παρόν χωρίον παρερμηνεύεται εἰς πολλά σημεῖα. Τό «ἀσχημονεῖν» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται ὑπό ἔννοιαν, τήν ὁποίαν οἱ ἐρμηνευταί δέν συλ-

1. Καθ' ἡμετέραν στίξιν.

2. Ὁ Nestle ἔχει γαμίζων.

λαμβάνουν. Νομίζουν, ότι τοῦτο σημαίνει νά δεικνύη τις ἄσχημον καί ἀνάρμοστον συμπεριφοράν, ἡ ὁποία φέρει ἐντροπήν. Ὡς τοιαύτην δέ συμπεριφοράν ἐννοοῦν τό νά ἀφήσῃ τις «τήν παρθένον αὐτοῦ» ἄγαμον, «ἐάν ἦ ὑπέρακμος». Ὑπό «τήν παρθένον» ἄλλοι ἐννοοῦν τήν παρθένον θυγατέρα, τήν κόρην, ἄλλοι τήν παρθένον προστατευομένην ἢ δούλην ἢ μνηστήν. Τό «*υπέρακμος*» κατ' ἄλλους ἀναφέρεται εἰς «τήν παρθένον» καί κατ' ἄλλους εἰς τόν ἄνδρα. Καί κατὰ μέν τούς πρώτους «ἡ παρθένος» λέγεται «*υπέρακμος*», εἴτε διότι ὑπερέβη τήν ἀκμήν τῆς ἡλικίας καί ἐγινε γεροντοκόρη, εἴτε διότι αισθάνεται καθ' ὑπερβολήν ἰσχυράν σαρκικήν ὀρμήν. Κατά δέ τούς δευτέρους «*υπέρακμος*» λέγεται ὁ ἀνήρ, διότι αὐτός αισθάνεται ὑπερβολικῶς ἰσχυράν σαρκικήν ὀρμήν. Τό «*γαμείτωσαν*» κατ' ἄλλους μέν σημαίνει, νά ἔλθουν εἰς γάμον ἢ παρθένος θυγάτηρ καί ὁ ὑποψήφιος γαμβρός, κατ' ἄλλους δέ σημαίνει, νά ἔλθουν εἰς γάμον ἢ προστατευομένη ἢ δούλη ἢ μεμνηστευμένη παρθένος καί ὁ προστάτης ἢ κύριος ἢ μνηστήρ αὐτῆς. Ὁ «*ἐγαμίζων*» κατ' ἄλλους μέν εἶνε ὁ δίδων εἰς γάμον, κατ' ἄλλους δέ εἶνε ὁ λαμβάνων εἰς γάμον. Τήν «*ἀνάγκην*» καί τήν «*ἐξουσίαν*» πολλοί ἐκλαμβάνουν εἰς τήν ἐννοιαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξαναγκασμοῦ καί τῆς ἐξωτερικῆς ἐξουσίας. Ἡ δέ πρότασις «*καί οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι*» ἐκλαμβάνεται ὡς ὑποθετική, λογικῶς συνεχομένη πρὸς τήν ὑποθετικὴν πρότασιν «*Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τήν παρθένον αὐτοῦ νομίζει*». Διό καί μετ' αὐτήν τίθεται κόμμα. Ὡς ἀπόδοσις δέ τῆς ὑποθέσεως ἐκλαμβάνεται ἡ ἐπομένη πρότασις «*ὃ θέλει ποιεῖτω*».

Ὡς πρὸς ταῦτα παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα:

Ὅπως φαίνεται ἐκ χωρίων τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ὁποῖα τὰ Λευϊτ. 18 : 6 - 19, 20 : 11, 17 - 21, τό οὐσιαστικόν «*ἀσχημοσύνη*» σχετίζεται πρὸς τὰ γεννητικά ὄργανα, τήν συνουσίαν καί τόν γάμον. Ἐν Α' Κορ. 12 : 23 ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ διὰ τὰ «*ἀσχήμονα*» ἡμῶν, ὑπό τὰ ὁποῖα κυρίως ἐννοοῦνται τὰ γεννητικά ὄργανα. Ἐπειδή τὰ γεννητικά ὄργανα, ἡ συνουσία καί ὁ γάμος προκαλοῦν τήν αἰδημοσύνην, διὰ τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται ὄροι, ὁποῖοι τό οὐσιαστικόν «*ἀσχημοσύνη*» καί τό ἐπίθετον «*ἀσχήμων*». Κατόπιν δέ τούτου δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι καί τό ῥῆμα «*ἀσχημονῶ*», τό ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον, ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ γενετήσια καί τόν γάμον. Πλέον δέ συγκεκριμένως, τό ῥῆμα τοῦτο ἐκτός τῆς συνήθους σημασίας ἔχει καί τήν σημασίαν τοῦ «*ποιῶ γάμον, τελῶ γάμον*». Ἡ δέ πρότασις, «*Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τήν παρθένον αὐτοῦ νομίζει*», τῆς λέξεως «*παρθένος*» σημαίνουσῃς ἀπλῶς «*κόρη*», ἔχει τήν ἐννοιαν, «*Ἐάν δέ κανεῖς εἶνε τῆς γνώμης νά τελῆσῃ γάμον εἰς τήν κόρην του*», ἢ ἄλλως, «*Ἐάν δέ κανεῖς νομίζῃ, ὅτι πρέπει νά δώσῃ εἰς γάμον τήν κόρην του*».

Ὅτι δέ τό «*ἀσχημονεῖν*» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται εἰς τήν ἐννοιαν τοῦ

«δίδειν εἰς γάμον», τοῦτο καθίσταται σαφές ἐκ δύο πραγμάτων, ἀφ' ἑνός μὲν ἐκ τοῦ «τηρεῖν» καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ συμπερασματικοῦ τέλους τοῦ χωρίου, «Ὡστε καὶ ὁ ἐγκαμίζων καλῶς ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐγκαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ». Ἐάν προσέξῃ τις τὸ χωρίον καλῶς, ἀντιλαμβάνεται, ὅτι τὸ «τηρεῖν», ἥτοι φυλάσσειν ἐν ἀγαμία, ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἀσχημονεῖν», καὶ ἄρα τὸ «ἀσχημονεῖν» σημαίνει δίδειν εἰς γάμον. Ἐπίσης τὸ «ἐγκαμίζειν» χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ὁποῖα προηγουμένως ἐχρησιμοποιήθη τὸ «ἀσχημονεῖν», ὅπως καὶ τὸ «μὴ ἐγκαμίζειν» χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ὁποῖα προηγουμένως ἐχρησιμοποιήθη τὸ «τηρεῖν», ἥτοι φυλάσσειν ἀγαμον. Διὰ τὴν μὴ χρησιμοποίησιν πάλιν ὁ Ἀπόστολος τὸ «ἀσχημονεῖν» καὶ τὸ «τηρεῖν», χάριν ἐναλλαγῆς καὶ ποικιλίας χρησιμοποιεῖ τὰ συνώνυμα τούτων ἀντιστοίχως «ἐγκαμίζειν» καὶ «μὴ ἐγκαμίζειν». Τὸ δὲ «ἐγκαμίζειν» δέν σημαίνει, ὅπως τινὲς νομίζουν, «λαμβάνειν εἰς γάμον», ἀλλὰ «δίδειν εἰς γάμον». Τοῦτο ἤδη ὑποδηλοῖ τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῆς λέξεως, ἢ πρόθεσις «ἐκ», ἡ ὁποῖα ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς ἀποσπάσεως τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ τῆς παραδόσεως ταύτης εἰς γαμβρόν. Πρὸς τὸ «ἐκδίδωμι», τὸ ὁποῖον ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἔχει ἐπίσης τὴν πρόθεσιν «ἐκ» καὶ ἐκτός ἄλλων σημαίνει «ὑπανδρεύειν, δίδειν γυναῖκα εἰς γάμον». Ἐν Ματθ. 22 : 30, 24 : 38, Λουκ. 17 : 27 κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον γίνεται διάκρισις μεταξύ τοῦ «γαμεῖν» καὶ τοῦ «ἐγκαμίζειν». Τὸ πρῶτον ῥῆμα χρησιμοποιεῖται περὶ ἀνδρός καὶ σημαίνει «λαμβάνειν εἰς γάμον», ὅτι δηλαδή ὁ ἀνὴρ νυμφεύεται, ἐνῶ τὸ δεύτερον ῥῆμα χρησιμοποιεῖται περὶ γυναικὸς καὶ σημαίνει «δίδειν εἰς γάμον», ὅτι δηλαδή δίδουν τὴν γυναῖκα εἰς γάμον, ὑπανδρεύουν αὐτήν. Καθίσταται λοιπὸν σαφές, ὅτι τὸ «ἀσχημονεῖν» ἔχει τὴν ἐννοίαν τοῦ γάμου, σημαίνει «ποιεῖν γάμον, δίδειν εἰς γάμον, ὑπανδρεύειν», διότι εἶνε ἀντίθετον τοῦ «τηρεῖν», ἥτοι φυλάσσειν ἀγαμον, καὶ συνώνυμον τοῦ «ἐγκαμίζειν», ἥτοι δίδειν εἰς γάμον, ὑπανδρεύειν.

Τὸ «ὑπέρακμος» ἀναφέρεται εἰς «τὴν παρθένον», ὄχι εἰς τὸν ἄνδρα, ὅπως τινὲς νομίζουν. Ἐχει δὲ τὴν ἐννοίαν, ὅτι «ἡ παρθένος» ὑπερέβη τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας καὶ εἶνε γεροντοκόρη. Ἡ γνώμη, ὅτι τὸ «ὑπέρακμος» σημαίνει πρόσωπον πολὺ ἰσχυρᾶς γενετησίου ὀρμῆς, δέν εἶνε ὀρθή. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Ἀπόστολος δέν θά ἔλεγεν «ὁ δὲ μὴ ἐγκαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ». Δέν θά συνίστα δηλαδή ὡς προτιμότερον τὴν ἀγαμίαν, ἀλλὰ τὸν γάμον, ὡς ἔπραξεν ὀλίγον τι προηγουμένως (στίχ. 9).

Τὸ «γαμείτωσαν» σημαίνει νὰ ἔλθουν εἰς γάμον ἢ γεροντοκόρη καὶ ὁ ὑποψήφιος γαμβρός.

Ἐπὶ τὴν «ἀνάγκην» καὶ τὴν «ἐξουσίαν» δέν ἐνωοῦνται ἐξωτερικὸς ἐξαναγκασμὸς καὶ ἐξωτερικὴ ἐξουσία, ὅπως πολλοὶ νομίζουν. Ἄλλ' ὑπὸ μὲν τὴν «ἀνάγκην» ἐννοεῖται ἡ ἐσωτερικὴ καταθλιπτικὴ πίεσις καὶ στενο-

χωρία, τὴν ὁποίαν εἶνε δυνατόν νά αισθάνεται τις, διότι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἔγινε γεροντοκόρη, ὑπό δέ τὴν «ἐξουσίαν» ἐννοεῖται ἡ ψυχικὴ δύναμις νά εἶνέ τις κύριος τοῦ θελήματός του, νά πράττῃ δηλαδή κατὰ τὸ θέλημά του, μὴ ἐπηρεαζόμενος ἐκ τοῦ θελήματος, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν σχολίων τῶν ἄλλων, οἱ ὅποιοι συνήθως μέμφονται τὸν πατέρα, ἐάν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ καταστῇ γεροντοκόρη. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τῆς «ἀνάγκης» καὶ τῆς «ἐξουσίας» ἐν ἐσωτερικῇ καὶ πνευματικῇ ἐννοίᾳ συνηγορεῖ ἡ συνάφεια διὰ τῶν φράσεων «Ὁς δὲ ἔστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ», «καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ: Ἐν ὁ πατὴρ ἔχῃ ἰσχυράν πνευματικότητα, καὶ μένη ἀκλόνητος ἐν τῇ καρδίᾳ του, καὶ δέν αισθάνεται ἐσωτερικὴν κατάθλιψιν, διότι ἡ θυγάτηρ του ἔγινε γεροντοκόρη, ἀλλ' εἶνε κύριος τοῦ θελήματός του, καὶ δέν ἐπηρεάζεται ἐκ τοῦ θελήματος, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν σχολίων τῶν ἄλλων, καὶ ἔχῃ ἀποφασίσει εἰς τὴν καρδίαν του νά φυλάττῃ ἄγαμον τὴν κόρην του, τότε καλῶς πράττει φυλάττων ἄγαμον τὴν κόρην του. Ἄλλ' ἂν δέν εἶνε ἰσχυρὰς πνευματικότητος, καὶ θεωρῇ ὄνειδος νά εἶνε ἡ θυγάτηρ του γεροντοκόρη, καὶ ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν σχολίων τοῦ κόσμου, καὶ πικραίνεται καὶ καταθλίβεται καὶ ἔχῃ ἄγχος ἐσωτερικῶς, τότε ἄς ὑπανδρεύῃ τὴν κόρην του.

Ἡ πρότασις «καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι» δέν εἶνε, ὡς νομίζεται, ὑποθετικὴ, λογικῶς συνέχεια τῆς ὑποθετικῆς προτάσεως «Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν κλπ.», ἀλλ' εἶνε ἡ ἀπόδοσις τῆς ὑποθέσεως. Διό καὶ μετ' αὐτὴν ἡμεῖς δέν θέτομεν κόμμα, ἀλλ' ἄνω σιγμὴν. Τὸ «ὀφείλει» ἔχει τὴν ἐννοιαν τοῦ «πρέπει, ἐπιτρέπεται, δύναται» (Πρβλ. Πράξ. 17 : 29, «οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν»). Συνεπῶς ἡ πρότασις «καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι», ἔνθα τὸ «οὕτως» εἶνε ἐμφατικόν, σημαίνει: «καὶ οὕτως ἐπιτρέπεται νά γίνεται, καὶ οὕτω δύναται νά γίνεται». Δύναται δηλαδή καὶ νά ὑπανδρεύεται ἡ γεροντοκόρη. Δέν δύναται μόνον νά παραμένῃ ἄγαμος· δύναται καὶ νά ἔρχεται εἰς γάμον. Ἡθικῶς εἶνε ἀνεπίληπτα καὶ δυνατὰ ἀμφότερα.

Τὸ χωρίον λοιπὸν εἶνε ἀπάντησις τοῦ Ἀποστόλου εἰς ἐρώτημα τῶν χριστιανῶν περὶ τοῦ τί πρέπει νά πράττῃ ὁ πατὴρ, ὅταν ἡ κόρη του ἔχῃ ὑπερβῇ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας της καὶ ἔχῃ καταστῇ γεροντοκόρη· νά ὑπανδρεύῃ αὐτὴν ἢ ὄχι; Ἀπαντῶν ὁ Ἀπόστολος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸ ἂν ὁ πατὴρ ἀντιμετωπίξῃ τὸ ζήτημα τῆς κόρης του μετὰ ἰσχυρὰς πνευματικότητος ἢ ὄχι, καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ἀγαμίαν. Καλὸς ὁ γάμος, ἀλλ' ἡ ἀγαμία ἀνωτέρα.

Κατὰ ταῦτα τὸ Α' Κορ. 7 : 36 - 38 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Ἐάν δέ κανεῖς εἶνε τῆς γνώμης νά τελῇ γάμον εἰς τὴν κόρην του¹, ἐάν εἶνε γεροντοκόρη, δύναται νά γίνεται καὶ οὕτω. Ἄς πράττῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλει. Δέν ἁμαρτάνει. Ἄς ἔρχωνται εἰς γάμον.

1. Ἡ νά ὑπανδρεύῃ τὴν κόρην του.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μένει ἀκλόνητος εἰς τὴν καρδίαν καὶ δέν αἰσθάνεται στενοχωρίαν¹, ἀλλ' εἶνε κύριος τοῦ θελήματός του², καὶ ἔχει ἀποφασίσει εἰς τὴν καρδίαν του αὐτό, τὸ νά φυλάττῃ ἀγαμον τὴν κόρην του, πράττει καλῶς. Ὡστε καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπανδρεύει, πράττει καλῶς, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δέν ὑπανδρεύει, πράττει καλλίτερον».

Α' Κορ. 10 : 13

«ΠΙΣΤΟΣ Ο ΘΕΟΣ»

«Πειρασμός ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστός δέ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταὶ τὸ «πιστός» ἐκλαμβάνουν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἀξιόπιστος». Ἄλλ' ὅπως ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12, τὸ «πιστός» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων» (Ἰδέ σ. 82 ἔξ). Αὐτὴ δέ ἡ σημασία προσαρμόζεται ἐνταῦθα ἀριστα.

Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον πρέπει νά ἐξηγητῆται:

«Δέν σᾶς ἔχει καταλάβει δοκιμασία, εἰμὴ ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις. Ὁ δέ Θεός εἶνε εὐσπλαγχνος³ καὶ δέν θά σᾶς ἀφήσῃ νά δοκιμασθῆτε ὑπεράνω τῶν δυνάμεών σας, ἀλλὰ μαζί μέ τὴν δοκιμασίαν θά δώσῃ καὶ τὴν ἔκβασιν⁴, ὥστε νά δύνασθε νά ὑποφέρετε».

Τὸ «πιστός» σημαίνει «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων» καὶ ἐν Ἐβρ. 2 : 17, Α' Πέτρ. 4 : 19 καὶ Α' Ἰωάν. 1 : 9, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

1. Ἡ πίεσιν ἢ ἄγχος.

2. Ἡ κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων του.

3. Ἡ φιλόανθρωπος.

4. Ἡ τὴν διέξοδον ἢ τὴν λύσιν ἢ τὸ τέλος.

«ΕΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΟΞΑ»

«*Ἄνῆρ μὲν γάρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων· γυνή δέ δόξα ἀνδρός ἐστίν.*»

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐξηγηταὶ δὲν συλλαμβάνουν ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «δόξα». Ὁ ὄρος οὗτος εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ, δὲν σημαίνει ὅ,τι καὶ σήμερον, ὅπως νομίζουν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὸν ὄρον «εἰκῶν», ὅπως συνωνύμως πρὸς τὸν αὐτὸν ὄρον χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος «ὁμοίωσις» ἐν τῷ χωρίῳ Γεν. 1 : 26, τὸ ὁποῖον ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ Ἄπόστολος.

Ὅτι δὲ ἡ λέξις «δόξα» ἔχει καὶ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ λέξις «εἰκῶν», τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς:

«Στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων, καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδεν» (Ἄριθ. 12 : 8).

Ἐνταῦθα ἡ «δόξα», ἡ ὁποία εἶνε σχετικὴ πρὸς τὸ «εἶδος», σημαίνει τὴν *μορφήν* ἢ *εἰκόνα*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Μωυσῆν.

«Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθῆσομαι τῷ *προσώπῳ* σου, χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν σου» (Ψαλμ. 16[17] : 15).

Καὶ ἐνταῦθα ἡ «δόξα», ἡ ὁποία εἶνε σχετικὴ πρὸς τὸ «*πρόσωπον*», σημαίνει *μορφήν* ἢ *εἰκόνα* τοῦ Θεοῦ.

«Οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ οὐδέ κατὰ τὴν λαλιάν ἐλέγξει» (Ἦσ. 11 : 3).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ «δόξα» εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ «*ὄψις*» κατὰ τὸ Ἰωάν. 7 : 24 («Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν»), ἢ ἑξωτερικὴ *μορφή* ἢ *εἰκῶν*.

«Οὕτως ἀδοξήσει ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ υἰῶν ἀνθρώπων» (Ἦσ. 52 : 14).

Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ «δόξα», ὅπως καὶ τὸ «εἶδος», σημαίνει τὴν *ὄψιν*, τὴν *μορφήν*.

Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν δύο εἰσέτι χωρία:

«Καὶ κατέβη ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινά... Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης Κυρίου ὡσεὶ πῦρ φλέγον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐναντίον τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ» (Ἐξὸδ. 24 : 16 - 17).

Ἡ «δόξα» τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κατέβη ἐπὶ τοῦ Σινά ἐνώπιον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἦτο ἑνδοξος *μορφή* ἢ *εἰκῶν*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθη ὁ Θεός, ἦτοι εἰκῶν ἢ *μορφή* πυρός.

«Μεγαλειον δόξης είδον οί οφθαλμοί αυτών, και δόξαν φωνής αυτού¹ ήκουσε τό ούς αυτών» (Σοφ. Σειρ. 17 : 13).

Ἡ «δόξα», τῆς ὁποίας οἱ Ἰσραηλίται είδον τό «μεγαλειον» ἐν τῷ Σινά, εἶνε ἡ μορφή ἢ εἰκῶν τοῦ πυρός, ὑπό τήν ὁποίαν ἐνεφανίσθη ὁ Θεός. Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Μεγαλειον μορφῆς (ἢ εἰκόνας) είδον οἱ οφθαλμοί αυτών, και μεγαλοπρέπειαν φωνής αυτού ήκουσε τό ούς αυτών», ἢ, «Μεγαλειώδη μορφήν (ἢ εἰκόνα) είδον οἱ οφθαλμοί αυτών, και μεγαλοπρεπή φωνήν αυτού ήκουσε τό ούς αυτών».

Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ Ο' τήν ἑβραϊκήν λέξιν, τήν ὁποίαν ἐν Ἄριθ. 12 : 8 και Ψαλμ. 16(17) : 15 μεταφράζουν «δόξα», ἀλλαχοῦ μεταφράζουν «μορφή» (Ἰωβ 4 : 16) και «ὁμοίωμα» (Ἐξόδ. 20 : 4). Ἄλλην ἐπίσης ἑβραϊκήν λέξιν, τήν ὁποίαν ἐν Ἦσ. 11 : 3 μεταφράζουν «δόξα», ἀλλαχοῦ μεταφράζουν «ὄψις» (Γεν. 24 : 16), «ὄρασις» (Ἰωήλ 2 : 4), «πρόσωπον» (Α' Βασ. 16 : 7), «ιδέα» (Δαν. 1 : 13, 15), «εἶδος» (Γεν. 41 : 2, 3, 4) και «ὁμοίωμα» (Ἰεζ. 8 : 2). Καί ἄλλην πάλιν ἑβραϊκήν λέξιν, τήν ὁποίαν ἐν Ἦσ. 52 : 14 μεταφράζουν «δόξα», ἀλλαχοῦ μεταφράζουν «ὄψις» (Γ' Βασ. 1 : 6), «εἶδος» (Γεν. 29 : 17) και «ὁμοίωμα» (Κριτ. 8 : 18).

Ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ ὄρος «δόξα» σημαίνει και μορφήν, εἰκόνα, ὁμοίωμα. Τοιαύτην δέ σημασίαν, ὡς ἤδη εἶπομεν, ἔχει ὁ ὄρος οὗτος εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον Α' Κορ. 11 : 7.

Ἐπειδή δέ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ αἱ λέξεις «εἰκῶν» και «δόξα» εἶνε συνώνυμοι, διά τούτο ἐν τῇ τελευταία αὐτοῦ προτάσει ἐπαναλαμβάνεται ἡ μία μόνον ἐξ αυτών («δόξα»), ἡ δέ ἑτέρα παραλείπεται. Ὅμοίως ἐκ τῶν συνωνύμων λέξεων «εἰκῶν» και «ὁμοίωσις» τοῦ Γεν. 1 : 26, τό ὁποῖον ὑπαινίσσεται ὁ Ἀπόστολος, ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ 27 ἐπαναλαμβάνεται ἡ μία μόνον («εἰκῶν»), ἡ δέ ἑτέρα παραλείπεται.

Μεταφράζομεν τό προκειμένον χωρίον:

«Ὁ ἀνήρ θεβαίως δέν πρέπει νά φέρῃ κάλυμμα εἰς τήν κεφαλῆν, διότι εἶνε εἰκῶν και ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ γυνή εἶνε ὁμοίωμα τοῦ ἀνδρός».

Ἄλλ' ἐνταῦθα γεννᾶται τό ἐρώτημα: Ἡ γυνή δέν εἶνε εἰκῶν και ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ; Ἡ ἀπάντησις εἶνε: Βεβαίως και ἡ γυνή εἶνε εἰκῶν και ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι ὅπως ὁ ἀνήρ. Ὁ ἀνήρ εἶνε εἰκῶν και ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ ἀμέσως, ἐνῶ ἡ γυνή εἶνε ἐμμέσως, διότι ἐν τῷ Ἀδάμ, τόν ὁποῖον ὁ Θεός ἐδημιούργησε κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν ἑαυτοῦ, αὐτῇ περιελαμβάνετο δυνάμει. Ἀμέσως ἡ γυνή εἶνε εἰκῶν και ὁμοίωμα τοῦ ἀνδρός, διότι αὐτῇ προήλθεν ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ 8 τονίζει ὁ Ἀπόστολος.

1. Ἡ γραφή «αὐτών» προφανῶς ἐσφαλμένη.

Α΄ Κορ. 14 : 33**«ΑΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑ» ΚΑΙ «ΕΙΡΗΝΗ»**

«Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλά εἰρήνης».

Ἐνταῦθα οἱ ἐρμηνευταὶ ἀστοχοῦν ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «εἰρήνη». Ἐκλαμβάνουν τὴν λέξιν εἰς τὴν συνήθη σημασίαν τῆς. Ἄλλ' ἡ ἀκριβὴς σημασία τῆς λέξεως ἐνταῦθα εἶνε «τάξις». Ἐπειδὴ ἐκεῖ, ὅπου ἐπικρατεῖ εἰρήνη, συνήθως ἐπικρατεῖ καὶ τάξις, διὰ τοῦτο ἡ λέξις «εἰρήνη» προσέλαβε καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς τάξεως.

Ὅτι δέ πραγματικῶς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «εἰρήνη» σημαίνει «τάξις», τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν ὄρων «ἀκαταστασία» καὶ «εἰρήνη». Ἀφοῦ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ὄρων τούτων σημαίνει «ἀταξία», ὁ δεῦτερος ὡς ἀντίθετος σημαίνει «τάξις». Ἴδε σχετικῶς τὸ Ἰακ. 3 : 16 - 17, ὅπου ὁμοίως πρὸς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀντιτίθενται αἱ λέξεις «ἀκαταστασία» καὶ «εἰρηνική». Ἡ ἐν λόγῳ ἔννοια τῆς λέξεως «εἰρήνη» ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐκ τοῦ στίχ. 40: «Πάντα εὐσημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω».

Μεταφράζομεν τὸ ἔξετασθὲν χωρίον:

«Διότι ὁ Θεός δέν εἶνε τῆς ἀταξίας, ἀλλά τῆς τάξεως».

Μεταφράζομεν καὶ ἄλλως:

«Διότι ὁ Θεός δέν εἶνε ὑπὲρ τῆς ἀταξίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τάξεως».

Α΄ Κορ. 16 : 11**«ΠΡΟΠΕΜΨΑΤΕ ΕΝ ΕΙΡΗΝῃ»**

«Μή τις οὖν αὐτόν ἐξουθενήσῃ. Προπέμψατε δέ αὐτόν ἐν εἰρήνῃ».

Ὅπως ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Λουκ. 19 : 38 (σ. 94 ἑξ.), εἰς πολλά χωρία, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό ὅμοιον πρὸς τό παρόν χωρίον Α΄ Μακ. 12 : 4, «εἰρήνη» εἶνε ἡ «τιμή». Καί εἰς τό παρόν δέ χωρίον ὑπό τόν ὄρον «εἰρήνη» ἔννοεῖται ἡ «τιμή». Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἀφ' ἑνός μὲν ἡ σχέσις τοῦ «ἐν εἰρήνῃ» πρὸς τό «προπέμψατε» (= προπέμψατε τιμητικῶς), ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ ἀντίθεσις μεταξύ τῶν ὄρων «εἰρήνη» καί «ἐξουθενεῖν» (ἡ ἐξουθενῶσις εἶνε καταφρόνησις, ἡ «εἰρήνη» εἶνε τιμή).

Κατά ταῦτα ἡ ὀρθή μετάφρασις τοῦ χωρίου εἶνε:

«Λοιπὸν ἄς μὴ περιφρονήσῃ τις αὐτόν. Ἄλλὰ προπέμψατε αὐτόν μετὰ τιμῶν».

Ὁ Ἀπόστολος συνιστᾷ τιμὴν πρὸς τοὺς ἐργάτας τοῦ Εὐαγγελίου. Πρὸβλ. Τίτ. 3 : 13, Γ΄ Ἰωάν. 6. Πρὸβλ. ἐπίσης Α΄ Κορ. 16 : 18, Φιλιπ. 2 : 29, Α΄ Θεσ. 5 : 12 - 13, Α΄ Τιμ. 5 : 17.

Σχετικῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «εἰρήνη» εἰς τό ἔξετασθέν χωρίον ἰδέ καί τὴν ἐρμηνείαν, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὰ χωρία Πράξ. 15 : 33 καί Ῥωμ. 2 : 10, ὅπου ἐπίσης ἀπαντᾷ ὁ ὄρος «εἰρήνη» (σ. 161 - 162 καί 169).

Β΄ Κορ. 1 : 2**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝῃ»**

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ ἀποστολική αὕτη εὐλογία εἶνε ἀκριβῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ αὐτῆς ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνης (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Β' Κορ. 9 : 9 - 10

«Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΑΥΤΟΥ ΜΕΝΕΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ»

«Καθὼς γέγραπται· ἔσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ στείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσει καὶ πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ αὐξήσαι¹ τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν».

Κατὰ τοὺς ἐξηγητὰς «δικαιοσύνη» ἐνταῦθα εἶνε ἡ φιlanθρωπία ἢ ἀγαθοεργία. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τοῦ χωρίου τούτου ἡ λέξις «δικαιοσύνη» δέν ἔχει ἠθικὴν, ἀλλ' οικονομικὴν σημασίαν· δέν σημαίνει τὴν ἀρετὴν τῆς φιlanθρωπίας ἢ ἀγαθοεργίας, ἀλλὰ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, τὸν πλοῦτον. Ὅτι δέ ἡ λέξις αὕτη ἔχει καὶ τοιαύτην σημασίαν, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ πλειάδος ἐδαφίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν ἐν συνεχείᾳ:

«Εἰ καθαρὸς εἶ καὶ ἀληθινός, δεήσεως ἐπακούσεται σου, ἀποκαταστήσει δέ σοι δίκαιαν δικαιοσύνης· ἔσται οὖν τὰ μὲν πρῶτά σου ὀλίγα, τὰ δέ ἔσχατά σου ἀμύθητα» (Ἰώβ. 8 : 6 - 7 κατὰ τοὺς Ο'. Πρβλ. Μασ.).

«Δίκαια δικαιοσύνης» εἶνε ὁ οἶκος τοῦ πλοῦτου, ὁ πλήρης ἀγαθῶν οἶκος. Ὁ πλούσιος οἶκος τοῦ Ἰώβ εἶχε καταστραφῆ. Ἄλλ' ὁ Βαλδὰδ ὁ Σαυχίτης, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, λέγει εἰς τὸν Ἰώβ, ὅτι, ἂν εἶνε ἀθῶος καὶ ἀκέραιος, ὁ Θεὸς θά ἐνεργήσῃ ἀποκατάστασιν· θ' ἀποκατάστησιν εἰς αὐτὸν οἶκον πλοῦτου, θά δώσῃ πάλιν εἰς αὐτὸν οἶκον πλήρη ἀγαθῶν, καὶ μάλιστα πολὺ περισσοτέρων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγουμένα καὶ ἀμυθῆτων. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ἐάν εἶσαι ἀθῶος καὶ

1. Ἐντὶ εὐκτικῆς ὁ Nestle ἔχει ὀριστικὴν: χορηγήσει, πληθυνεῖ, αὐξήσει.

ἀκέραιος, θά ἀκούσῃ τὴν δέησίν σου καὶ θά σοί δώσῃ πάλιν οἶκον πλούτου· μάλιστα θά εἶνε τὰ μέν πρῶτά σου ὀλίγα, τὰ δέ ἔσχατα ἀμύθητα».

«Ἀποκαταστήσει δέ σοι δίαιταν δικαιοσύνης, ἐπὶ δέ ὁδοῖς σου ἔσται φέγγος» (Ίώβ 22 : 28 κατὰ τοὺς Ο΄).

«Δίαιτα δικαιοσύνης» εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὁ οἶκος τοῦ πλούτου, ὁ πλήρης ἀγαθῶν οἶκος. Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε, ὅτι ὁ Θεός θά ἐνεργήσῃ ἀποκατάστασιν διὰ τόν Ίώβ, θά δώσῃ πάλιν εἰς αὐτόν οἶκον πλήρη ἀγαθῶν, καὶ φῶς χαρᾶς καὶ εὐτυχίας εἰς τόν βίον του.

«Πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ ὑπάρχει καὶ κτήσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη. Βέλτιον ἐμέ καρπιζέσθαι ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον, τὰ δέ ἐμά γενήματα κρείσσω ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ» (Παροιμ. 8 : 18 - 19).

Οἱ ὄροι «πλοῦτος», «δόξα», «κτήσις πολλῶν» καὶ «δικαιοσύνη» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Τὰ σημαζόμενα ὑπὸ τῶν ὄρων τούτων εἶνε οἱ καρποὶ («καρπιζέσθαι») καὶ τὰ «γενήματα», τὰ ὁποῖα κατὰ τόν στίχ. 17 συμφώνως πρὸς τοὺς Ο΄ ἡ Σοφία χαρίζει εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῆς («εὐρήσουσι χάριν»). Εἶτε δέ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἐκληφθοῦν ὑλικῶς εἶτε πνευματικῶς, πάντως ἐνταῦθα οἱ ἐν λόγῳ ὄροι βασικῶς σημαίνουν τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Ὅτι δέ ὁ ὄρος «δόξα» σημαίνει καὶ τόν ὑλικόν πλοῦτον, τοῦτο ἀμέσως φαίνεται ἐκ χωρίων, ὁποῖα τὰ Γεν. 31 : 1, 16.

«Ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης περιπατῶ καὶ ἀναμέσον τρίβων δικαιοσύνης ἀναστρέφομαι, ἵνα μερίσω τοῖς ἐμέ ἀγαπῶσιν ὑπαρξίν καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐμπλήσω ἀγαθῶν» (Παροιμ. 8 : 20 - 21).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ λέξις «δικαιοσύνη» ἔχει, νομίζομεν, τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 18, σημαίνει δηλαδή τόν πλοῦτον. Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἐξῆς: Ζῶ ἐν μέσῳ πλούτου, κατέχω πλοῦτον, διὰ νά μοιράζω εἰς ὄσους μέ ἀγαποῦν «ὑπαρξίν», ἥτοι ὑπάρχοντα, καὶ νά γεμίζω τὰ θησαυροφυλάκιά των δι' ἀγαθῶν.

«Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως, ἐκζητήσατε τόν Κύριον, ἕως τοῦ ἔλθειν γενήματα δικαιοσύνης ὑμῖν» (Ὡσ. 10 : 12).

Συμφώνως πρὸς τόν ἐπόμενον τοῦ χωρίου τούτου στίχ. 13, λόγῳ τῆς κακίας των οἱ Ἰσραηλίται ἐσπειρον διὰ νά δρέπουν «ἀδικίας», ἥτοι συμφοράς, διὰ νά τρώγουν «καρπὸν ψευδῆ». Διὸ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ προτρέπονται νά σπείρουν «εἰς δικαιοσύνην», νά τρυγοῦν «εἰς καρπὸν ζωῆς», νά ἐκζητοῦν τόν Κύριον διὰ νά ἔρχωνται «γενήματα δικαιοσύνης». Διὰ τῆς λέξεως «δικαιοσύνη», ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν λέξεων «καρπός» καὶ «γενήματα», σημαίνονται τὰ ἀγαθὰ, ὁ πλοῦτος. Οἱ Ἰσραηλίται προτρέπονται νά σπείρουν οὕτως, ὥστε νά μὴ θερίζουν συμφοράς, κακόν καρπόν, ὅπως κατὰ τό παρελθόν, ἀλλά νά θερίζουν «δικαιοσύνην», ἥτοι πλοῦτον, νά τρυγοῦν «καρπὸν ζωῆς», νά δίδῃ ὁ Θεός «γενήματα δικαιοσύνης»,

ἦτοι *εἰσοδήματα πλοῦτου*. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὴν φράσιν «*γενήματα δικαιοσύνης*» χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸ ἔξεταζόμενον χωρίον.

«Εἰ ἤκουσας τῶν ἐντολῶν μου, ἐγένετο ἄν ὡσεὶ ποταμός ἡ εἰρήνη σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ὡς κῦμα θαλάσσης» (Ἦσ. 48 : 18).

Οἱ ὄροι «*εἰρήνη*» καὶ «*δικαιοσύνη*» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως καὶ σημαίνουν τὰ *ἀγαθὰ, τὸν πλοῦτον, τὴν εὐημερίαν, τὴν εὐτυχίαν*. Ἐάν ὁ Ἰσραὴλ ὑπήκουεν εἰς τὰς θείας ἐντολάς, θά ἐκολύμβα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν. Περί τῆς «*εἰρήνης*» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς *εὐημερίας* καὶ *εὐτυχίας* ἰδέ σελ. 57 - 61.

«Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (Ψαλμ. 111[112] : 3).

Ἡ λέξις «*δόξα*», ὅπως εἶπομεν προηγουμένως κατὰ τὸν σχολιασμόν τοῦ παρατεθέντος χωρίου Παροιμ. 8 : 18 - 19, σημαίνει καὶ τὸν *ὕλικόν πλοῦτον*. Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει, ὅπως σαφῶς δεικνύει τὸ Ἑβραϊκόν. Ἡ «*δόξα*» δηλαδή εἶνε ὅ,τι καὶ ὁ «*πλοῦτος*». Αἱ δύο λέξεις εἶνε συνώνυμοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις «*δικαιοσύνη*» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς δύο ταύτας λέξεις, σημαίνει δηλαδή τὸν *πλοῦτον*. Ἡ δέ φράσις «*εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος*» δέν σημαίνει ἐπ' ἄπειρον, ἀλλὰ σημαίνει πάντοτε ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ, ὅπως καὶ ἐν Ψαλμ. 118(119): 44. Ὁ πλοῦτος τοῦ εὐσεβοῦς μένει πάντοτε, διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τῆς παρουσίας ζωῆς. Ὁ εὐσεθῆς εὐλογεῖται ἰσοδίως. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «*Θησαυροὶ καὶ πλοῦτος ὑπάρχουν εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ τὰ ἀγαθὰ του μένουν πάντοτε*».

«Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (Ψαλμ. 111[112] : 9).

Ὅπως ἐν τῷ στίχ. 3 τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ ἡ λέξις «*δικαιοσύνη*» σημαίνει τὸν *πλοῦτον*, καθ' ἃ ὑπεστηρίξαμεν προηγουμένως, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «*Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν εἰς τοὺς πτωχοὺς· ὁ πλοῦτός του μένει πάντοτε*». Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ εὐσεθῆς σκορπίζει, δίδει ἐλεημοσύνας ἀφειδῶς, ὁ πλοῦτός του δέν ἐξαντλεῖται. Δίδει ὁ εὐσεθῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς; ἀλλὰ δίδει καὶ ὁ Θεός εἰς τὸν εὐσεθῆ, καὶ οὕτως ὁ πλοῦτός του μένει ἀνεξάντλητος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο Ψαλμικόν χωρίον παραθέτει ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸ ἔξεταζόμενον χωρίον Β' Κορ. 9 : 9 - 10, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανερχόμεθα.

Ἡ ἐκδοχὴ τῆς λέξεως «*δικαιοσύνη*» εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ *πλοῦτου* ἐν τῷ ἀποστολικῷ χωρίῳ ἀπαιτεῖται ἐκ τῆς συναφείας καὶ παρέχει ἀρίστην ἐρμηνείαν.

Προηγουμένως (στίχ. 8) ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ὅτι ὁ Θεός δύναται νὰ δίδῃ τὰ ἀγαθὰ ἀφθόνως («*περισσεῦσαι*»), διὰ νὰ δίδουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀφθόνως («*ἵνα περισσεύητε*»). Σχετικῶς δέ πρὸς τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἀπό-

στολος κατόπιν παραθέτει τό ειρημένον Ψαλμικόν χωρίον. Τό πρῶτον μέρος τοῦ χωρίου τούτου, «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν», εἶνε σχετικόν πρὸς τὴν ἀφθονίαν, μετὰ τῆς ὁποίας πρέπει νά δίδωμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, μιμούμενοι τὸν εὐσεβῆ, ὁ ὁποῖος «ἐσκόρπισεν», ἔδωκεν ἀφειδῶς. Τό δεύτερον δέ μέρος τοῦ χωρίου, «ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα», εἶνε σχετικόν πρὸς τὴν ἀφθονίαν, μετὰ τῆς ὁποίας δίδει ὁ Θεός, ἀφοῦ «ἡ δικαιοσύνη», ἦτοι ὁ πλοῦτος, τοῦ εὐσεβοῦς ἀνθρώπου, παρὰ τὰς γενναίας καὶ πολλάς ἐλεημοσύνας του, «μένει εἰς τὸν αἰῶνα», διαρκεῖ πάντοτε, μένει ἀνεξάντλητος. Ὁ εὐσεβῆς δίδει ἀφθόνως καὶ ὁ πλοῦτός του μένει ἀνεξάντλητος, διότι καὶ ὁ Θεός δίδει εἰς τὸν εὐσεβῆ ἀφθόνως.

Ἡ φράσις, «αὐξήσαι τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν», δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, «εἶθε νά αὐξήσῃ τοὺς καρπούς τῆς ἀγαθοεργίας σας». Ὡς καρπούς τῆς ἀγαθοεργίας ὁ Θεός ἔχει ὀρίσει λίαν ὑψηλοὺς καὶ πλήρως ἱκανοποιητικὸς μισθοὺς. Καὶ ἀσφαλῶς ὁ Ἀπόστολος δέν εὐχεται, ἵνα ὁ Θεός αὐξήσῃ τοὺς μισθοὺς τῆς ἀγαθοεργίας, ὡς ἔαν μὴ ἦσαν οὗτοι πλήρως ἱκανοποιητικοί. Ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς ἐν λόγῳ φράσεως εἶνε: εἶθε νά αὐξήσῃ τὰ γενήματα τοῦ πλούτου σας· εἶθε νά αὐξήσῃ τὰ εισοδήματα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὸν πλοῦτόν σας. Αὐτὴ ἡ ἔννοια εὐρίσκεται ἐν πλήρει συμφωνίᾳ πρὸς τὴν φράσιν τοῦ ἐπομένου στίχ. 11, «ἐν παντί πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἀπλότητα». Ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως εἶνε: νά ἀποκτᾶτε πλουσίως πᾶν ἀγαθὸν διὰ πᾶσαν γενναιοδωρίαν· νά πλουτίζετε εἰς ὅλα, διὰ ν' ἀσκῆτε ὄλων τῶν εἰδῶν τὰς γενναιοδωρίας.

Τὰς λέξεις «σπέρμα» καὶ «σπόρος» προφανῶς ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ συνωνύμως. Διὰ τῶν λέξεων δέ τούτων οἱ ἐξηγηταὶ νομίζουν, ὅτι σημαίνεται ὁ σπόρος, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται πρὸς σποράν. Ἄλλ' ἡ ἔννοια τῶν λέξεων καθ' ἡμᾶς εἶνε ἄλλη. Διὰ τῆς φράσεως, «ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν», ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρεται εἰς τὸ Ἦσ. 55 : 10 («καὶ ἐτέκη καὶ ἐκβλαστήσῃ καὶ δῶ σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν»). Προσεκτικὴ δὲ παρατήρησις τοῦ ἐδαφίου τοῦ Προφήτου ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν αὐτῷ ἡ λέξις «σπέρμα» δέν σημαίνει σπόρον πρὸς σποράν. Ἡ σπορὰ προϋποτίθεται ὡς γενομένη. Τό δὲ «σπέρμα τῷ σπείροντι», τό ὁποῖον μετὰ τὴν πτώσιν τῆς βροχῆς καὶ τῆς χιόνος προέρχεται ἐκ τῆς γῆς, εἶνε ὁ καρπός, ὁ ὁποῖος παράγεται διὰ τὸν σπείροντα, πρὸς ἱκανοποίησιν δηλαδὴ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐμόχθησε καὶ ἐδαπάνησε σπείρων καὶ ἤλιπσε νά θερίσῃ ἐν καιρῷ καρπὸν. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἐνταῦθα τό «σπέρμα» δέν εἶνε ὁ πρὸς σποράν σπόρος, ἀλλ' ὁ καρπός ἐκ τῆς σπορᾶς, συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀποστολικὴ φράσις «ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι». Τό σύνθετον «ἐπιχορηγῶ» ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφθονίας. Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ τό ἀπλοῦν «χορηγῶ» πολλάκις ἐν-

έχει τήν έννοιαν τής άφθονίας. Άλλ' ή έννοια τής άφθονίας δέν άρμόζει εις τό «σπέρμα» έν τή έννοια τοῦ σπειρομένου σπόρου, άλλ' έν τή έννοια τοῦ καρποῦ. Διότι δ σπειρόμενος σπόρος εἶνε όλίγος, ένῶ δ καρπός εἶνε πολλαπλάσιος. Ἡ δέ εὐλογία τοῦ Θεοῦ εἶνε μεγαλυτέρα, όταν έξ όλιγωτέρου σπόρου παράγεται άφθονώτερος καρπός.

Ἐν τή φράσει, «χορηγήσαι καί πληθύναι τόν σπόρον ὑμῶν», τό άπλοῦν «χορηγῶ», τό όποῖον, ὡς ήδη εἶπομεν, πολλάκις ένέχει τήν έννοιαν τής άφθονίας, χρησιμοποιεῖται μάλλον έν τή σημασία, έν τή όποία προηγουμένως έχρησιμοποιήθη τό σύνθετον «έπιχορηγῶ», τό όποῖον σημαίνει παρέχειν έν άφθονία. Κατά ταῦτα τό «χορηγήσαι» εἶνε συνώνυμον τοῦ «πληθύναι», ή δέ φράσις, «χορηγήσαι καί πληθύναι τόν σπόρον ὑμῶν», σημαίνει: εἶθε νά δώση άφθόνως καί πλουσίως τόν καρπόν ὑμῶν». Ἄξιον δέ τέλος σημειώσεως, ότι αἱ φράσεις, «χορηγήσαι καί πληθύναι τόν σπόρον ὑμῶν» καί «αὐξήσαι τά γενήματα τής δικαιοσύνης ὑμῶν», παραλληλίζονται συνωνυμικῶς.

Συμφώνως πρός όσα ύπεστηρίξαμεν, τό Β' Κορ. 9 : 9 - 10 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Καθώς εἶνε γραμμένον: έσκόρπισεν, έδωσεν εις τούς πτωχούς· ό πλοῦτός του μένει διαρκῶς¹. Ἐκεῖνος δέ, ό όποῖος δίδει άφθόνως καρπόν εις τόν σπορέα καί άρτον διά τροφήν, εἶθε νά δώση άφθόνως καί πλουσίως τόν καρπόν ὑμῶν καί νά αύξήση τά εισοδήματα τοῦ πλοῦτου ὑμῶν²».

1. Ἡ μένει ανεξάντλητος.

2. Ἡ τά εισοδήματα, τά όποία θά συνιστοῦν τόν πλοῦτόν σας.

Β΄ Κορ. 9 : 13 - 14**«ΔΟΚΙΜΗ» – «ΟΜΟΛΟΓΙΑ»**

«Διά τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης δοξάζοντες τόν Θεόν ἐπί τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καί ἀπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτούς καί εἰς πάντας, καί αὐτῶν δεήσει ὑπέρ ὑμῶν, ἐπιποθούντων ὑμᾶς διά τήν ὑπερβάλλουσαν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμῖν».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται δεινῶς. Οἱ ἐξηγηταί νομίζουν, ὅτι «*ἡ δοκιμή*» σημαίνει τήν δοκιμήν ἢ τήν ἀπόδειξιν, καί «*ἡ ὁμολογία*» τήν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἢ τοῦ εὐαγγελίου. Ἐπίσης νομίζουν, ὅτι ὡς ὑποκείμενον τοῦ «*δοξάζοντες*» ὑπονοεῖται «*αὐτοί*», οἱ Ἰουδαῖοι χριστιανοί ὡς εὐεργετούμενοι, ἢ «*ὑμεῖς*», οἱ Κορίνθιοι χριστιανοί ὡς ἀξιούμενοι διά τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης νά δεικνύουν τήν ὑποταγήν των εἰς τό εὐαγγέλιον. Ἐπίσης νομίζουν, ὅτι τό «*ἐπιποθῶ*» χρησιμοποιεῖται εἰς τήν σημασίαν τοῦ ποθεῖν ἢ ἐπιθυμεῖν σφοδρῶς, ὅπως π.χ. ἐν Ῥωμ. 1 : 11 καί Β΄ Κορ. 5 : 2. Ἄλλ' αὐταί αἱ γνώμαι δέν εἶνε ὀρθαί. Αἱ ἐξηγήσεις τοῦ χωρίου ἐπί τῇ βάσει τῶν γνωμῶν αὐτῶν δέν εἶνε ἀδίαστοι, φυσικά καί ἰκανοποιητικά.

Ἐνταῦθα «*ἡ δοκιμή*» εἶνε τό θετικόν ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμασίας, ἢ δοκιμότης, ἢ ἐκ τῆς δοκιμασίας ἔξοδος μετά ἐπιτυχίας, ἢ *ἐπιτυχία*. Ὁμοίως «*δόκιμος*» εἶνε ὁ ἐπιτυχῶς διελθών τήν δοκιμασίαν, ὁ ἐπιτυχῶν ἢ νικητής (Ἰακ. 1 : 12), καί ἀντιθέτως «*ἀδόκιμος*» εἶνε ὁ μή ἐπιτυχῶν, ὁ ἀποτυχῶν (Α΄ Κορ. 9 : 27, Β΄ Τιμ. 3 : 8. Ὡς πρὸς τό δεύτερον, «*ἀδόκιμοι* περί τήν πίστιν», πρβλ. «*ἀστοχεῖν* περί τήν πίστιν», Α΄ Τιμ. 6 : 21, καί «*ναυαγεῖν* περί τήν πίστιν», Α΄ Τιμ. 1 : 19). Συνεπῶς ἡ φράσις τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου, «*Διά τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης*», σημαίνει: «*Ἐνεκα τῆς ἐπιτυχίας τῆς διακονίας ταύτης*». Ἡ διακονία τῆς συλλογῆς χρημάτων ὑπέρ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν τῆς Ἰουδαίας εἶχεν ἐπιτυχίαν.

Πρὸς διακρίβωσιν τῆς σημασίας τοῦ ὅρου «*ἡ ὁμολογία*» βοηθοῦν χωρία τῆς μεταφράσεως τῶν Ο΄. Εἰς τά χωρία Δευτ. 12 : 6, 17, Ἀμ. 4 : 5 καί Ἰεζ. 46 : 12 «*ὁμολογία*» λέγεται ἡ προαιρετική προσφορά. Ἀλλά δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι αὐτή ἡ σημασία ἔρχεται δευτέρω. Πρῶτον «*ὁμολογία*» εἶνε αὐτή αὐτῇ ἢ *προαίρεσις*, καί ἔπειτα ἢ ἐκ προαιρέσεως

προερχομένη προσφορά, ή προαιρετική προσφορά. Ἡ αὐτή ἑβραϊκή λέξις, ή ὁποία εἰς τά χωρία ταῦτα μεταφράζεται «ὁμολογία», ἐν Λευϊτ. 22 : 18, 21 μεταφράζεται «αἵρεσις», οὕτω δέ πάλιν λέγεται ή προαιρετική προσφορά. Ἀλλά προφανῶς «αἵρεσις» εἶνε πρῶτον ἡ προαίρεσις, καί ὕστερον ή ἐκ προαιρέσεως προσφορά, ή προαιρετική προσφορά. Ἐν Ὡσ. 14 : 5 τό ἐπίρρημα «ὁμολόγως», ἀντίστοιχον πρὸς τό οὐσιαστικόν «ὁμολογία», σημαίνει «ἐκ προαιρέσεως, ἀπό καρδίας». Ἄλλ' ἀφοῦ «ὁμολόγως» σημαίνει «ἐκ προαιρέσεως», «ὁμολογία» σημαίνει «προαίρεσις». Κατά ταῦτα «ὁμολογία» λέγεται καί ἡ προαίρεσις καί ή προαιρετική προσφορά. Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν δέ χωρίῳ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ή λέξις ἔχει τήν πρώτην σημασίαν, σημαίνει δηλαδή «προαίρεσις». Ἡ δέ φράσις τοῦ Ἀποστόλου, «ἐπί τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ», σημαίνει: «διά τήν ὑποταγήν τῆς προαιρέσεως ὑμῶν εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· διότι ὑποτάσσετε τήν διάθεσίν σας εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖον διδάσκει ἔμπρακτον ἀγάπην, καί οὕτω προσφέρετε ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν».

Ἡ μετοχή «δοξάζοντες» ἰσοδυναμεῖ πρὸς ῥήμα, ὅπως π.χ. ἐν Ῥωμ. 12 : 9 - 13, 16 - 19 ὄλαι αἱ μετοχαί ἰσοδυναμοῦν πρὸς ῥήματα. Ὡς ὑποκείμενον δέ τῆς μετοχῆς ὑπονοεῖται «ἡμεῖς», οἱ Ἀπόστολοι. Οὕτω τό «δοξάζοντες» σημαίνει «δοξάζομεν». Ὅτι δέ οἱ «δοξάζοντες» εἶνε οἱ Ἀπόστολοι καί ὄχι ἄλλοι, ὅπως νομίζουν οἱ ἐξηγηταί, τοῦτο εὐκόλως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ στίχ. 11, «ἦτις (ἀπλότης), τουτέστι γενναιοδωρία) κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ». Τό «δι' ἡμῶν» προφανῶς σημαίνει «δι' ἡμῶν τῶν Ἀποστόλων». Ἡ γενναιοδωρία τῶν πιστῶν ἐγένετο ὑπόθεσις εὐχαριστίας ἢ δοξολογίας τῶν Ἀποστόλων πρὸς τόν Κύριον.

Τό «ἐπιποθῶ» ἐνταῦθα δέν χρησιμοποιεῖται εἰς τήν σημασίαν τοῦ ποθεῖν ἢ ἐπιθυμεῖν σφοδρῶς, ὅπως νομίζεται, ἀλλά τοῦ ἀγαπᾶν σφοδρῶς. Ὅτι δέ τό ῥήμα ἔχει καί τήν σημασίαν ταύτην, τοῦτο φαίνεται ἐκ χωρίων, ὁποῖα τό Δευτ. 32 : 11, Σοφ. Σολ. 15 : 19, Φιλιπ. 1 : 8, Ἰακ. 4 : 5. Εἰς τά χωρία ταῦτα τό «ἐπιποθῶ» δέν ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ πόθου ἢ τῆς ἐπιθυμίας δι' ἀντικείμενον, τό ὁποῖον εὐρίσκεται μακράν, ἀλλά τήν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης. Ὁμοίως τήν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης ἔχει καί τό οὐσιαστικόν «ἐπιπόθησις» ἐν Β' Κορ. 7 : 11, ὅπου τοῦτο ἀπαντᾷ συνωνύμως μετά τοῦ οὐσιαστικοῦ «ζῆλος» (Πρβλ. Β' Κορ. 7 : 7). Ὁμοίως πάλιν τήν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης ἔχει τό ἐπίθετον «ἐπιπόθητος» ἐν Φιλιπ. 4 : 1, ὅπου τοῦτο χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τό ἐπίθετον «ἀγαπητός». Πρβλ. Δευτ. 13 : 9(8), Ἰερ. 13 : 14, ὅπου τό «ἐπιποθῶ» ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς συμπαθείας ἢ εὐσπλαγγνίας. Κατά ταῦτα ή φράσις τοῦ ἐρευνωμένου ἑδαφίου, «καί αὐτῶν δεήσει ὑπέρ ὑμῶν, ἐπιποθοῦντων ὑμᾶς», δέν σημαίνει, ὅτι οἱ εὐεργετούμενοι χριστιανοί παρεκάλουν τόν Θεόν ν' ἀξιωθοῦν νά ἴδουν τούς εὐεργέτας των χρι-

σιανούς, διότι είχαν σφοδρόν πόθον νά ἴδουν αὐτούς. Ἄλλωστε καί οἱ εὐεργετούμενοι καί οἱ εὐεργετοῦντες χριστιανοί ἦσαν πολλοί, καί αἱ μεταξύ των τοπικά ἀποστάσεις ἦσαν μεγάλαι, καί διά τούς λόγους τούτους δέν ἦτο δυνατόν νά συναντηθοῦν ὅλοι. Ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει, ὅτι οἱ εὐεργετούμενοι χριστιανοί παρεκάλουν τόν Θεόν ὑπέρ τῶν εὐεργετῶν των χριστιανῶν, ὑπέρ τῆς πνευματικῆς καί τῆς ὕλικῆς εὐτυχίας καί τῆς αἰωνίου σωτηρίας καί δόξης αὐτῶν, διότι ἡγάπων αὐτούς θερμῶς, ἐπειδή ὁ Θεός ὑπερεχαρίτωσεν αὐτούς.

Κατόπιν τούτων τό Β' Κορ. 9 : 13 - 14 πρέπει νά ἐξηγηῆται:

«Λόγῳ τῆς ἐπιτυχίας τῆς διακονίας ταύτης δοξάζομεν τόν Θεόν διά τήν ὑποταγήν τῆς προαιρέσεως¹ ὑμῶν εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καί τήν γενναιοδωρίαν τῆς προσφορᾶς εἰς αὐτούς καί εἰς ὅλους, καί τήν δέησιν αὐτῶν ὑπέρ ὑμῶν, διότι ἀγαποῦν ὑμᾶς θερμῶς λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶνε ἐπάνω εἰς ὑμᾶς».

Λόγῳ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐράνου ὑπέρ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν τῆς Ἰουδαίας οἱ Ἀπόστολοι ἐδόξαζον τόν Κύριον διά τρία πράγματα: διά τήν ὑποταγήν τῆς προαιρέσεως τῶν χριστιανῶν εἰς τό εὐαγγέλιον, ὥστε οὗτοι νά ἀσκοῦν φιλανθρωπίαν· διά τήν γενναιοδωρίαν, μετά τῆς ὁποίας οὗτοι προσέφερον διά τούς πτωχοῦς χριστιανούς τῆς Ἰουδαίας καί δι' ὅλους· καί διά τήν δέησιν τῶν εὐεργετουμένων χριστιανῶν τῆς Ἰουδαίας ὑπέρ τῶν εὐεργετῶν των. Οἱ Ἀπόστολοι προσήυχοντο καί διά τήν προσευχήν· ἐδόξαζον τόν Θεόν, ὄχι μόνον διά τήν φιλανθρωπίαν τῶν πιστῶν, ἀλλά καί διά πνευματικόν καρπόν αὐτῆς, τήν προσευχήν τῶν εὐεργετουμένων χριστιανῶν ὑπέρ τῶν εὐεργετῶν των ἀδελφῶν.

1. Ἡ τῆς διαθέσεως ἢ τῆς θελήσεως.

: 3

«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς¹ καί Κυρίου ἡμῶν² Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἦ ἀποστολικὸς οὗτος χαιρετισμὸς εἶνε ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καί εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς καί τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Γαλ. 3 : 19 - 20

«ΔΙΑΤΑΓΕΙΣ ΔΙ' ΑΓΓΕΛΩΝ»
«Ο ΔΕ ΜΕΣΙΤΗΣ ΕΝΟΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ»

«Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγείς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. Ὁ δέ μεσίτης ἐνός οὐκ ἔστιν, ὁ δέ Θεός εἰς ἔστιν».

Τὸ χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν φράσιν «διαταγείς δι' ἀγγέλων», ὅπως παρερμηνεύεται καί τὸ παράλληλον χωρίον Πράξ. 7 : 53 ὡς πρὸς τὴν φράσιν «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων», καθὼς καί τὸ Ἐβρ. 2 : 2 ὡς πρὸς τὴν φράσιν «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος». Ἡ παρερμηνεία ἔγκειται εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐλαλήθη καί διετάχθη δι' ἀγγέ-

1. Ὁ Nestle ἔχει πατὸς ἡμῶν.

2. Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ἡμῶν.

λων, καί δέν παρεδόθη εἰς τόν Μωυσῆν ἀπ' εὐθείας ὑπό τοῦ Θεοῦ. Αὐτή δέ ἡ παρερμηνεία, ὡς καί ἡ παρερμηνεία ἄλλων τινῶν χωρίων, ἰδίᾳ τοῦ Ἑβρ. 13 : 2 («ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους»), ἔχει δεινὴν θεολογικὴν συνέπειαν, καθόσον πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οὐδέποτε ὁ Θεός ὠράθη καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' εὐθείας, ἀλλ' αἱ θεοφάνειαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν πραγματικότητα εἶνε ἀγγελοφάνειαι, μόνον δέ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ Θεός ὠράθη καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' εὐθείας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεός μόνον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ἦλθεν εἰς ἀμεσον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰς ὅλας δέ τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἐπεκινῶναι μετὰ τῶν ἀνθρώπων δι' ἀγγέλων, ἀνασκευάζομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Πράξ. 7 : 53, ἔπειτα δέ καὶ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἑβρ. 2 : 2 - 4 καὶ 13 : 2, ὅπου παραπέμπομεν.

Ὡς ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Πράξ. 7 : 53, ἡ φράσις τοῦ χωρίου ἐκείνου «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων» σημαίνει «εἰς διατυπώσεις ἀγγέλων», ἡ δέ φράσις τοῦ ἐνταῦθα ἐρευνωμένου ἐδαφίου «διαταγὰς δι' ἀγγέλων» σημαίνει «διατυπωθεὶς ὑπὸ ἀγγέλων». Οἱ ἄγγελοι διηκόνησαν κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ νόμου, βοηθοῦντες τόν Μωυσῆν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ διατάξεων, καὶ δέν ἐμεσίτευσαν κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου εἰς τόν Μωυσῆν. Τό προκειμένον χωρίον ποιεῖται διάκρισιν μεταξύ «ἀγγέλων» καὶ «μεσίτου». Ὡς «μεσίτης» χαρακτηρίζεται προφανῶς ὁ Μωυσῆς. Οἱ ἄγγελοι δέν ἀναφέρονται ὡς μεσίται. Τό χωρίον μάλιστα καθορίζει, ὅτι ὁ εἰς ἕκ τῶν δύο, μεταξύ τῶν ὁποίων ἴσταται ὁ μεσίτης, εἶνε ὁ Θεός. Ὁ ἕτερος, ἐννοεῖται, εἶνε ὁ λαός. Ἄρα ὁ Μωυσῆς δέν εἶνε μεσίτης μεταξύ ἀγγέλων καὶ λαοῦ, ἀλλὰ μεταξύ Θεοῦ καὶ λαοῦ, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ὁ Θεός αὐτοπροσώπως ἐλάλησε τὰ ρήματα τοῦ νόμου εἰς τόν Μωυσῆν, ὁ δέ Μωυσῆς μετεβίβασεν αὐτὰ εἰς τόν λαόν, πρῶτον προφορικῶς καὶ ἔπειτα γραπτῶς, ὁπότε ἄγγελοι διηκόνησαν εἰς τὴν διατύπωσιν.

Τό ἐξεταζόμενον χωρίον εἶνε δύσκολον καὶ ὡς πρὸς τὸ δεῦτερον αὐτοῦ μέρος, τὸν στίχ. 20: «Ὁ δέ μεσίτης ἑνός οὐκ ἔστιν, ὁ δέ Θεός εἰς ἔστιν». Περὶ τοῦ στίχου τούτου πολὺς ὁ λόγος παρά τοῖς ἐρμηνευταῖς. Διότι γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Ὑπὸ ποίαν ἐννοίαν ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ λόγου ὁμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος διὰ τὸν μεσίτην καὶ διὰ τὸν Θεόν; Αἱ σχετικαὶ ἐρμηνεῖαι ὑπερβαίνουν τὰς τετρακοσίας! Ἑρμηνευτικὴ Βαβέλ!

Καθ' ἡμᾶς ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ ὡς ὁμιλεῖ, διότι θέλει νά δείξη τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνωτέραν καὶ ἀπόλυτον ἀξίαν τῆς πρὸς τόν Ἀβραάμ «διαθήκης» τοῦ Θεοῦ (στίχ. 15 καὶ 17), τῆς «ἐπαγγελίας» ἢ «ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος» (στίχ. 14, 17, 18, 22, 29), τῆς κατὰ Χριστόν οἰκονομίας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τὴν προῦ-

πόθεσιν τῆς πίστεως σφίζονται, ἐνῶ διά τοῦ νόμου οὐδεὶς σφίζεται, διότι οὐδεὶς δύναται νά τηρήσῃ ὅλα τὰ προστάγματα τοῦ νόμου.

Τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ νόμου ἐδήλωσε προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος, τονίσας τὴν ἀνεπάρκειαν αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου (στίχ. 10, 11, 18). Ἐν τῷ παρόντι δέ χωρίῳ, διὰ νά δείξῃ ὅτι ἡ ἀξία τοῦ νόμου εἶνε σχετικὴ, ἀναφέρει τέσσαρα ἐπιχειρήματα. Πρῶτον, ὁ νόμος προσετέθη εἰς τὴν ἐπαγγελίαν ὄχι χάριν σωτηρίας, ἀλλὰ «τῶν παραβάσεων χάριν», διὰ νά παραβαίνουν δηλαδή οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον καὶ οὕτω νά λαμβάνουν συνείδησιν τῆς ἁμασιωλότητός των (Ῥωμ. 3 : 20). Δεύτερον, ὁ νόμος ἦτο προσωρινῆς ἰσχύος, «ἀχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπηγγελται», μέχρις οὗτου δηλαδή ἔλθῃ ὁ ἀπόγονος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἡ ἐπαγγελία, τουτέστιν ὁ Χριστός. Τρίτον, κατὰ τὴν καταγραφὴν ὁ νόμος δέν διευτυπώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἀγγέλων διὰ τῆς χειρὸς μεσίτου, τοῦ Μωυσέως. Τέταρτον, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπίμαχον σημεῖον, ὁ μεσίτης δέν εἶνε μεσίτης ἑνός, ἀλλὰ δύο τινῶν. Ὁ δέ εἷς ἐκ τῶν δύο, μεταξύ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου ἴσταται ὁ μεσίτης Μωυσῆς, εἶνε ὁ Θεός, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἐννοεῖται, εἶνε ὁ λαός. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ Μωυσῆς εἶνε μεσίτης μεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ Θεός κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου ἐστάθη εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, δέν ἔδωσε τὸν νόμον ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν λαόν, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτόν εἰς τὸν Μωυσῆν, διὰ νά δώσῃ αὐτόν εἰς τὸν λαόν ὁ Μωυσῆς, ὄχι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἀντιθέτως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Θεός ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ δέν ἐστάθη εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐλάλησεν ἀπ' εὐθείας πρὸς αὐτόν καὶ παρέδωσε τὸ εὐαγγέλιον. Τοῦτο, ὅτι τὸν νόμον ὁ Θεός παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Μωυσέως, ἐνῶ τὸ εὐαγγέλιον παρέδωκεν αὐτοπροσώπως, ἀναμφιβόλως δεικνύει, ὅτι ὁ νόμος εἶχε σχετικὴν ἀξίαν, ἐνῶ τὸ εὐαγγέλιον ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν. Αὐτὴν καθ' ἡμᾶς τὴν ἐννοιαν ἔχει ὁ στίχ. 20, «Ὁ δέ μεσίτης ἑνός οὐκ ἔστιν, ὁ δέ Θεός εἷς ἔστιν».

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«Ποῖος εἶνε τότε ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου; Προσετέθη διὰ τὰς παραβάσεις, μέχρις οὗτου ἔλθῃ ὁ ἀπόγονος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις, διατυπωθεὶς ὑπὸ ἀγγέλων διὰ τῆς χειρὸς μεσίτου. Ὁ δέ μεσίτης δέν εἶνε ἑνός, ὁ δέ Θεός εἶνε ὁ εἷς».

Γαλ. 5 : 22

«Ο ΚΑΡΠΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ»

«Ὁ δέ καρπός τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια».

Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ κατ' ἄλλην περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁρθὴν θεωροῦμεν τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν. Τοιαύτη καρποφορία, ὅποια ἢ ἐνταῦθα ἀναφερομένη, δυσκόλως δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος ἀνέφερε πλῆθος ἀμαρτωλῶν παθῶν καὶ ἔργων (στίχ. 19 - 21). Τώρα δέ, ἐν τῷ παρόντι ἐδαφίῳ, ἀναφέρει ἑννέα ἀγαθὰ τῆς καρποφορίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀντιθέτων ταῦτα πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτωλῶν παθῶν καὶ ἔργων, τὰ ὅποια ἐμνημόνευσε προηγουμένως. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν σοβαρῶς πρὸς καλλιτέραν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου.

Ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι ἐκ τῶν ἑννέα ἀγαθῶν τοῦ Πνεύματος τὰ τέσσαρα δὲν ἐννοοῦνται ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν ὀρθῶς.

Ἡ «χαρὰ» δὲν εἶνε ἡ χαρὰ, ὅπως νομίζεται. Προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος δὲν ὠμίλησε περὶ θλίψεως ἢ λύτης, ὥστε τώρα εἰς αὐτὴν νὰ ἀντιτάσῃ τὴν χαρὰν. Ἡ λέξις «χαρὰ» ἐνταῦθα δὲν ἔχει ὑποκειμενικὴν καὶ συναισθηματικὴν ἔννοιαν, ἀλλ' ἀντικειμενικὴν καὶ μὴ συναισθηματικὴν. Ἐπίσης ἡ λέξις αὕτη σημαίνει πράγμα κατὰ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ στραφῇ ὁ νόμος (στίχ. 23), ἐνῶ ἡ χαρὰ δὲν εἶνε τοιοῦτον πράγμα, ἀλλ' ἀπλῶς συναίσθημα, διὰ τὸ ὅποιον δὲν τίθεται θέμα κυρώσεως ἢ μὴ κυρώσεως ἐκ τοῦ νόμου. Ὡς ἀποδεικνύομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ῥωμ. 14 : 17 - 19 (Βλέπε σελ. 182) καὶ τοῦ Φιλιπ. 1 : 25 (Βλέπε σελ. 222), ἡ λέξις «χαρὰ» σημαίνει καὶ τὸ καλὸν ἢ ὠφέλιμον¹. Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Δὲν σημαίνει δηλαδὴ τὴν χαρὰν ἀλλὰ τὸ αἷτιον τῆς χαρᾶς, τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον, τὸ νὰ εὐεργετῇ τις καὶ νὰ ὠφελῇ τοὺς ἄλλους, τὸ νὰ προσφέρῃ. Ἡ καλλιτέρα ἀπόδοσις τῆς λέξεως «χαρὰ» ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει εἶνε, νομίζομεν, «προσφορά». Ἡ τοιαύτη ἔννοια τῆς λέξεως «χαρὰ» συμφωνεῖ ἄριστα πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προηγουμένης λέξεως «ἀγάπη».

1. Ἀντιθέτως ἡ λέξις «λύπη» σημαίνει καὶ τὸ κακὸν ἢ τὴν βλάβην (Ἴδε ἐν τοῖς ἐμπροσθεν τῆν ἐρμηνείαν τοῦ Α' Πέτρ. 2 : 18 - 20 ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖ λέξιν «λύπη»).

Ἡ «*εἰρήνη*» δέν εἶνε ἡ εἰρήνη, ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη ἢ γαλήνη, ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Ἄλλ' αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἐχθραί, ἐρεις κλπ.» τοῦ στίχ. 20 καὶ σημαίνει φιλικὴν διάθεσιν καὶ συμπεριφορὰν ἀπέναντι τῶν συνανθρώπων, *φιλικότητα* ἢ *φιλοφροσύνην*. Τοιαύτην ἔννοιαν ἡ λέξις ἔχει καὶ ἐν Ἐβρ. 11 : 31 («δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης», τουτέστι, «δεχθεῖσα τοὺς κατασκόπους *φιλικῶς, φιλοφρόνως*»).

Ἡ «*μακροθυμία*» δέν εἶνε ἡ μακροθυμία, ὅπως πάλιν νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Αὕτη δέν συγγενεῦει τόσο πρὸς τὸ μεμακρυσμένον «πραότης» ὅσον πρὸς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «*χρηστότης*». Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 18 : 6 - 7 ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ «*μακροθυμῶ*» καὶ τὸ «*μακρόθυμος*» ἔχουν καὶ σημασίαν ἄσχετον πρὸς τὴν συγκράτησιν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς· σημαίνουν ἀντιστοίχως «*εὐσπλαγχνίζομαι*» καὶ «*εὐσπλαγχνος*» (Ἴδέ σελ. 91 - 94). Ἄρα δέ «*μακροθυμία*» σημαίνει «*εὐσπλαγχμία*». Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Οὕτω δέ ἡ λέξις αὕτη χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὰς ἐπομένας λέξεις «*χρηστότης, ἀγαθωσύνη*», ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν λέξιν «*πίστις*», ὡς ἀποδεικνύομεν εἰς τὴν συνέχειαν.

Ἡ «*πίστις*» κατὰ μίαν γνώμην εἶνε ἡ πίστις, κατ' ἄλλην ἡ ἀξιοπιστία καὶ κατ' ἄλλην ἡ πιστότης εἰς τὰς ὑποσχέσεις. Ἄλλ' οὐδεμία τῶν γνωμῶν τούτων φαίνεται εἰς ἡμᾶς ὀρθή. Ἐάν ἦτο ὀρθή ἡ πρώτη γνώμη, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἔννεα ἀγαθῶν καὶ ἀρετῶν ἡ «*πίστις*» θ' ἀνεφέρετο ἐκ τῶν πρώτων, ἢ μᾶλλον πρώτη, ἐπειδὴ ἡ πίστις εἶνε ἡ ῥίζα καὶ ἡ προϋπόθεσις τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τώρα ἀναφέρεται πρὸς τὸ τέλος τῆς σειρᾶς. Αἱ ἄλλαι δύο γνώμαι ἔχουν καθ' ἑαυτῶν, ὅτι προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος δέν ὠμίλησε περὶ ἀναξιοπιστίας ἢ ἀθετήσεως τῶν ὑποσχέσεων, ὥστε τώρα ἡ λέξις «*πίστις*» νὰ σημαίνῃ τὸ ἀντίθετον, τὴν ἀξιοπιστίαν δηλαδή ἢ τὴν πιστότητα εἰς τὰς ὑποσχέσεις. Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12, ἡ λέξις «*πίστις*» σημαίνει καὶ τὸ *ἔλεος*, τὴν *εὐσπλαγχμίαν*, τὴν *φιλανθρωπίαν* (σελ. 84 - 85). Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα, καθὼς καὶ ἐν Ματθ. 23 : 23 (Ἴδέ ἐρμηνείαν ἐν σελ. 34 - 38) καὶ Α' Τιμ. 1 : 14 (Ἴδέ ἐρμηνείαν ἐν σελ. 244 - 245). Αἱ λέξεις «*μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις*» κατ' οὐσίαν σημαίνουν τὸ αὐτό, εἶνε συνώνυμοι, κατὰ τὸ σῆνηθες ἐν τῷ ἐβραϊκῷ λόγῳ φαινόμενον τῆς συνωνυμίας.

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«*Ἀντιθέτως ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶνε ἀγάπη, προσφορὰ, φιλοφροσύνη¹, εὐσπλαγχμία, καλωσύνη, ἀγαθωσύνη, ἔλεος², πραότης, ἐγκράτεια.*»

1. Ἡ *φιλικότης*.

2. Ἡ *φιλανθρωπία*.

Κατά τήν ἑρμηνείαν, τήν ὁποίαν ἐδώσαμεν εἰς τό χωρίον, τά ἔννεα ἀγαθά τοῦ Πνεύματος ἀντιτίθενται ὅλα εἰς τά κακά, τά ὅποια ὁ Ἀπόστολος ἐμνημόνευσε προηγουμένως.

Γαλ. 6 : 16

«ΕΙΡΗΝΗ ΕΠ' ΑΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ»

«Καί ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτούς καί ἔλεος, καί ἐπί τόν Ἰσραήλ τοῦ Θεοῦ».

Ἐνταῦθα ἡ λέξις «εἰρήνη» ἀπευθύνεται ὡς εὐχή, ἔχει εὐρείαν σημασίαν, σημαίνουσα πᾶν ἀγαθόν, καί δέν πρέπει ν' ἀφήνεται ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆται «εὐλογία». Ἴδέ σχετικῶς τήν ἑρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 (σελ. 28). Πρβλ. δέ Ψαλμ. 124(125) : 4 - 5, 127(128) : 5 - 6, ὅπου εἶνε φανερόν, ὅτι ἡ «εἰρήνη», τήν ὁποίαν ὁ Ψαλμωδός εὐχεται εἰς τόν Ἰσραήλ, εἶνε τό ἀγαθόν ἢ καλόν ἢ εὐτυχία ἢ εὐλογία.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Καί ὅσοι θά συμμορφῶνῶνται πρός τόν κανόνα τούτον, εὐλογία εἰς αὐτούς καί ἔλεος, καί εἰς τόν Ἰσραήλ τοῦ Θεοῦ».

Ἐφεσ. 1 : 2

«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρός ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ ἀποστολική αὕτη εὐλογία εἶνε ἀκριδῶς ὁμοία πρός τήν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ αὐτῆς ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνης (Ἴδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καί εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρός ἡμῶν καί παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

«ΚΤΙΣΘΕΝΤΕΣ ΕΠΙ ΕΡΓΟΙΣ ΑΓΑΘΟΙΣ»

«Αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοιμάσεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν».

Κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς «ἔργα ἀγαθὰ», διὰ τὰ ὁποῖα ἐκτίσθημεν, ἦτοι ἀνεδημιουργήθημεν, εἶνε τὰ καλὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πράττωμεν. Κατ' αὐτούς ἐπίσης τὸ «οἷς προητοιμάσεν ὁ Θεός» σημαίνει, «τὰ ὁποῖα (ἀγαθὰ ἔργα) ἐκ τῶν προτέρων ὤρισεν (ἢ διέταξεν ἢ ἐνομοθέτησεν) ὁ Θεός», ἢ, «διὰ τὰ ὁποῖα (ἀγαθὰ ἔργα) προπαρασκεύασεν (ἡμᾶς) ὁ Θεός». Εἰς τὴν μίαν δηλαδὴ περίπτωσιν ἀντικείμενον τοῦ «προητοιμάσεν» εἶνε τὸ «οἷς», καθ' ἕλξιν, ἀντὶ «ᾧ». Εἰς τὴν ἄλλην δὲ περίπτωσιν ὡς ἀντικείμενον τοῦ ρήματος οἱ ἐρμηνευταὶ ὑπονοοῦν «ἡμᾶς». Αἱ ἐκδοχαὶ αὐταὶ φαίνονται εὐλογοὶ ἢ αἱ μόναι δυναταί, διότι πᾶς τις ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ «ἀγαθὰ ἔργα» ἀντιλαμβάνεται ἐν τῇ συνήθει ἐννοίᾳ τῶν ἔργων ἀρετῆς, τὸ δὲ «περιπατῶ», ἐν μεταφορικῇ σημασίᾳ, ἀντιλαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς ἢ διαγωγῆς. Ἐν τούτοις αἱ ἐν λόγῳ ἐκδοχαὶ δὲν εἶνε ὀρθαί.

Τὸ βασικόν σφάλμα τῶν ἐρμηνευτῶν εἶνε, ὅτι «ἀγαθὰ ἔργα» νομίζουν, ὡς συνήθως, τὰ ἐνάρετα ἔργα, τὰ ὁποῖα ὡς πιστοὶ καλούμεθα νὰ πράξωμεν. Ἄλλ' ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ αὐτῶν τῶν ἔργων. Διότι, ἐάν ἐπρόκειτο περὶ αὐτῶν, πῶς ὁ Ἀπόστολος θὰ ἐχρησιμοποιοῖε τὸ ρῆμα «προητοιμάσεν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ Θεός προητοίμασε τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ἵνα πράξωμεν αὐτά; Τὸ πράττειν προητοίμασμένα ἔργα εἶνε ἀκατανόητον. Διότι τὸ «προητοίμασε» σημαίνει, ὅτι ἤδη ἔχει ἔτοιμα τὰ ἔργα, ἤδη ἔχει ἐκτελέσει ταῦτα ὁ Θεός. Καὶ ἄρα δὲν ἀπομένει νὰ πράξωμεν αὐτά ἡμεῖς. Οὐδεὶς πράττει ἐν ἔργον, ἂν αὐτὸ εἶνε ἔτοιμον ἐκ τῶν προτέρων. Ἐκτός καὶ ἂν ἐννοήσωμεν τὸ «προητοιμάσεν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ Θεός ἤρξατο τῶν ἔργων καὶ ἀφήκε ταῦτα ἀτελεῖ, ἵνα συνεχίσωμεν καὶ τελειοποιήσωμεν αὐτά ἡμεῖς! Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι τὸ «προητοιμάσεν» σημαίνει «ἐκ τῶν προτέρων ὤρισεν, διέταξεν, ἐνομοθέτησεν», εἶνε λύσις ἀνάγκης καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ. Ποῦ ἄλλου γίνεται λόγος περὶ ἐκτελέσεως ἔργου προητοίμασμένου; Καὶ διατὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει «προητοίμασε» καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ἠτοίμασεν»; Ἡ πρόθεσις τοῦ ρήματος, ὡς θὰ

ἴδωμεν, ἔχει σπουδαίαν σημασίαν. Ἄλλά καί ὁ ἄλλος ἰσχυρισμός, ὅτι ὡς ἀντικείμενον τοῦ «προητοιμάσεν» ὑπονοεῖται τό «ἡμᾶς», δέν ἱκανοποιεῖ. Διότι ἡ ὑπονόησις αὐτή καί αὐθαίρετος εἶνε καί φυσική δέν φαίνεται. Τό φυσικόν θά ἦτο μάλλον ν' ἀναφέρεται τό «ἡμᾶς» καί ὄχι νά ὑπονοῆται.

Κατά τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι τὰ «ἀγαθά ἔργα» εἶνε τὰ ἔργα ἀρετῆς τῶν χριστιανῶν, φαίνεται νά εἶνε αὐτό τό ἐρμηνευόμενον χωρίον καί ἡ συνάφεια αὐτοῦ. Διότι ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος τονίζει ἰσχυρότατα τό ἔργον τοῦ Θεοῦ καί ἐξουθενώνει τὰ ἀνθρώπινα ἔργα. Ἐν στίχ. 5 τονίζει: «Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι». Ἐν στίχ. 7 ὁμιλεῖ πάλιν περί «χάριτος». Ἐν στίχ. 8 - 9 ἐπίσης τονίζει: «Τῇ γάρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διά τῆς πίστεως· καί τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τό δῶρον, οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχῆσθαι». Καί ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν στίχ. 10 τονίζει: «Αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ, εἶμεθα ποίημα, κτισθέντες διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί γενόμενοι νέα κτίσις, νέα δημιουργία. Αὐτός ἐδημιούργησεν ἡμᾶς ὡς ἀνθρώπους, αὐτός ἐδημιούργησεν ἡμᾶς καί ὡς χριστιανούς. Αὐτός καί ὄχι ἡμεῖς. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἰσχυρότατα τονίζει τό ἔργον τοῦ Θεοῦ καί ἐξουθενώνει τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἥκιστα εἶνε πιθανόν ὑπό «ἀγαθά ἔργα» νά ἐννοῆ ἀνθρώπινα ἔργα. Βεβαίως ἔχουν καί τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων σημασίαν, μάλιστα τῶν χριστιανῶν. Ἄλλ' ἐνταῦθα φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀπόστολος δέν θέλει νά ὁμιλήσῃ ὑπέρ τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων. Τά ἀνθρώπινα ἔργα οὔτε πρό Χριστοῦ οὔτε μετά Χριστόν εἶνε ἱκανά πρός σωτηρίαν. Ἄνευ τῆς θείας χάριτος εἶμεθα καταδικασμένοι, οἰαδήποτε καί ὁσαδήποτε ἔργα καί ἂν ἔχωμεν.

Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος «ἔργα ἀγαθά» ἐννοεῖ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πιστοί θά ἀπολαύσουν κατά τήν μέλλουσαν ζωήν. Ὅπως ὁ Θεός ἐδημιούργησεν ἔργα δι' αὐτήν τήν ζωήν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐδημιούργησεν ἔργα καί διά τήν ἄλλην ζωήν. Εἶνε «τά ἔργα» «τῆς καταπαύσεως», ἦτοι τοῦ Παραδείσου, περί τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τό Ἑβρ. 4 : 3: «Εἰσερχόμεθα γάρ εἰς τήν κατάπανσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἴρηκεν· ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τήν κατάπανσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπό καταβολῆς κόσμου γενηθέντων». Οἱ ἄπιστοι δέν εἰσέρχονται εἰς «τήν κατάπανσιν», καίτοι «τά ἔργα» «τῆς καταπαύσεως», αἱ ἀνέσεις τοῦ Παραδείσου, ἔγιναν ἐξ ἀρχῆς τοῦ κόσμου καί εἶνε ἔτομα διά τοὺς ἀνθρώπους. Ἴδέ καί τάχωρία Ματθ. 25 : 34, Ἑβρ. 11 : 16, καί Α' Κορ. 2 : 9, ὅπου ἀντιστοίχως γίνεται λόγος περί βασιλείας ἀπό καταβολῆς κόσμου ἡτομασμένης, περί πόλεως ἡτομασμένης καί περί ἀγαθῶν ἡτομασμένων. Πρὸλ. δέ Σοφ. Σειρ. 39 : 25 («ἀγαθά τοῖς ἀγαθοῖς ἔκτισται ἀπ' ἀρχῆς»).

Τά «ἀγαθά ἔργα» τοῦ Παραδείσου ὁ Θεός «προητοιμάσεν», λέγει ὁ Ἀπόστολος μετ' ἐμφάσεως ἐπὶ τοῦ ρήματος. Δέν λέγει δέ «ἡτοίμασεν», ἀλλά «προητοιμάσεν». Διατί ἡ ἐμφασίς ἐπὶ τοῦ ρήματος καί ἡ πρόθεσις «πρό»;

Διότι ὁ Ἀπόστολος θέλει νά τονίση, ὅτι ὁ Θεός, ἐτοιμάσας τά ἔργα του ἐκ τῶν προτέρων, προτοῦ ἡμεῖς νά γεννηθῶμεν καί νά πράξωμέν τι, ἠτοίμασε ταῦτα ἀσχέτως πρὸς τά ἡμέτερα ἔργα, καί ἄρα ἡ κληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν δέν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων, ἀλλ' ἐκ τῆς προαιωνίου ἐλευθέρας βουλῆς καί ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦ «*προητοίμασεν ὁ Θεός*» ὁ Ἀπόστολος ὑποδηλοῖ ὅ,τι σαφῶς ἐδήλωσε προηγουμένως, τὴν πρωτοβουλίαν καί τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἐγίναμεν χριστιανοί «οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι» (στίχ. 9), οὕτω γινόμεθα καί κληρονόμοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Διὰ τοῦ «*προητοίμασεν ὁ Θεός*» ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζεται κατὰ τὸ πνεῦμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται καί ἄλλου: «Μὴπω γὰρ γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ πρόθεσις μένη, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη αὐτῇ ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι» (Ῥωμ. 9 : 11 - 12). Προτοῦ ἀκόμη γεννηθῶν τά τέκνα τῆς Ῥεβέκκας καί πράξουν τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ὁ Θεός εἶπεν εἰς αὐτήν, ὅτι ὁ μεγαλύτερος, ὁ Ἡσαῦ, θά δουλεύσῃ εἰς τὸν μικρότερον, τὸν Ἰακώβ. Οὕτω καί προτοῦ γεννηθῶν οἱ ἄνθρωποι καί πράξουν ἔργα, ὁ Θεός ἠτοίμασε δι' αὐτούς τά ἔργα τοῦ Παραδείσου. Ἰδέ καί Β' Τιμ. 1 : 9.

Ὡς πρὸς τὴν φράσιν δέ, «ἵνα ἐν αὐτοῖς *περιπατήσωμεν*», ἔχομεν νά παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ «*περιπατῶ*» ἐνταῦθα δέν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς ἢ διαγωγῆς, ἀλλὰ σημαίνει ἀπλῶς «ζῶ», ὅπως ἐν Παροιμ. 23 : 31· Β' Κορ. 5 : 7· 10 : 3, ἀναφέρεται δέ εἰς τὴν οὐράνιον καί μέλλουσαν ζωὴν, ὅπως ἐν Ἀποκ. 2 : 1· 3 : 4· 16 : 15· 21 : 24. Ὡς δέ ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Ῥωμ. 6 : 4 - 5, τοιαύτην σημασίαν τὸ «*περιπατῶ*» ἔχει καί ἐκεῖ (Ἰδέ σελ. 172 ἐξ.). Ἡ φράσις συνεπῶς «ἵνα ἐν αὐτοῖς *περιπατήσωμεν*» σημαίνει: «διὰ νά ζήσωμεν μέ αὐτά, ἦτοι μέ τά ἀγαθὰ ἔργα τοῦ Παραδείσου».

Κατὰ ταῦτα τὸ Ἐφεσ. 2 : 10 ἔχει τὴν ἔννοιαν: Ὡς χριστιανοὶ εἴμεθα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καί ἐδημιουργήθημεν διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' ἔργα ἀγαθὰ, τά ἔργα τοῦ Παραδείσου, τά ὁποῖα ὁ Θεός ἠτοίμασεν ἐκ τῶν προτέρων, διὰ νά ζήσωμεν μέ αὐτά, ἦτοι ν' ἀπολαύσωμεν αὐτῶν.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Διότι εἴμεθα δημιουργήματα αὐτοῦ, δημιουργηθέντες διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' ἔργα ἀγαθὰ, τά ὁποῖα ὁ Θεός ἠτοίμασεν ἐκ τῶν προτέρων, διὰ νά ζήσωμεν μέ αὐτά».

Μεταφράζομεν καί ἄλλως:

«Διότι εἴμεθα δημιουργήματα αὐτοῦ, δημιουργηθέντες διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά κληρονομήσωμεν ἀγαθὰ ἔργα, τά ὁποῖα ὁ Θεός ἠτοίμασεν ἐκ τῶν προτέρων, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν αὐτῶν».

Ἐφεσ. 5 : 9

«ΑΓΑΘΩΣΥΝΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ»

«Ὁ γάρ καρπός τοῦ Πνεύματος¹ ἐν πάσῃ ἀγαθwsύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δέν ἐρμηνεύονται ἐπιτυχῶς οἱ ὄροι «δικαιοσύνη» καὶ «ἀλήθεια». Ὁ πρῶτος ὄρος ἐκλαμβάνεται ἐν τῇ σημερινῇ καὶ στενῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ἥτοι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ δέ δεύτερος ὄρος κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἔχει ἐπίσης στενήν ἐννοίαν καὶ σημαίνει μίαν ἀρετὴν, τὴν φιλαλήθειαν, κατ' ἄλλην δ' ἐκδοχὴν σημαίνει τὴν ἀλήθειαν ὡς ἠθικὴν ζωὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνῆθικον ζωὴν, ἡ ὁποία εἶνε ψεῦδος καὶ ἀπάτη. Κατὰ τὴν τελευταίαν δ' ἐκδοχὴν ὁ ὄρος οὗτος εἰς τὰς ἑλληνικὰς μεταφράσεις παραμένει ἀμετάφραστος καὶ εἰς τὰς ξένας ἀποδίδεται διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν ξένων λέξεων.

Ἐκ τῶν τριῶν λέξεων «ἀγαθwsύνη», «δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια» οὐδεμία ἔχει στενήν καὶ εἰδικὴν ἐννοίαν. Καὶ αἱ τρεῖς ἔχουν εὐρείαν καὶ γενικὴν ἐννοίαν. Διότι τὴν «ἀγαθwsύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν» ὁ Ἀπόστολος ἀντιτάσσει εἰς μέγα πλῆθος ἁμαρτιῶν, τὰς ὁποίας ἀνέφερε προηγουμένως. Τό δέ σπουδαιότερον, ὁ Ἀπόστολος δέν λέγει, «ἐν ἀγαθwsύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ», ἀλλά λέγει, «ἐν πάσῃ ἀγαθwsύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ». Ἐπίσης δέν λέγει, «ἐν πάσῃ τῇ ἀγαθwsύνῃ κλπ.», ἐνάρθρως, τό ὁποῖον θά ἐσήμαινεν, «ἐν ὅλῃ τῇ ἀγαθwsύνῃ κλπ.», ἀλλά λέγει, «ἐν πάσῃ ἀγαθwsύνῃ κλπ.», τό ὁποῖον ἔχει διαφορετικὴν ἐννοίαν. Τό ἐπίθετον «πάσῃ», τό ὁποῖον προτάσσεται τῶν τριῶν οὐσιαστικῶν ἄνευ ἄρθρου πρὸ αὐτῶν καὶ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ τρία, ἀποδεικνύει, ὅτι ταῦτα ἔχουν εὐρείαν καὶ γενικὴν ἐννοίαν. Ὅπως ἔχει διατυπωθῆ ἡ εἰρημμένη φράσις, αὕτη σημαίνει, ὅτι ὑπάρχουν πολλαὶ ἀρεταί, ἐκάστη τῶν ὁποίων εἶνε «ἀγαθwsύνη», ὁ δέ καρπός τοῦ Πνεύματος συνίσταται «εἰς πᾶσαν ἀγαθwsύνην· εἰς πᾶσαν ἀρετὴν, ἡ ὁποία εἶνε ἀγαθwsύνη». Ἄρα εἰς τὴν «ἀγαθwsύνην» περιλαμβάνονται πολλαὶ ἀρεταί. Ἡ λέξις σημαίνει γενικῶς τό ἀγαθόν. Τό αὐτό ἰσχύει διὰ τὴν «δικαιοσύνην». Ἡ λέξις ἔχει τὴν εὐρείαν ἐννοίαν· σημαίνει τό καλόν, τὴν ἀρετὴν, ὅπως π.χ. ἐν Πράξ. 13 : 10, Ῥωμ. 6 : 13, 18, 19 καὶ 20. Τό αὐτό ἐπίσης ἰσχύει διὰ τὴν «ἀλήθειαν».

1. Κατὰ τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον. Ὁ Nestle ἀντί τοῦ Πνεύματος ἔχει τοῦ φωτός.

Καί αὕτη ἡ λέξις σημαίνει τό καλόν, τήν ἀρετήν. Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 3 : 21 ἐν σελ. 106 ἔξ.

Κατά ταῦτα «ἀγαθωσύνη», «δικαιοσύνη» καί «ἀλήθεια» εἶνε συνώνυμα. Ἡ χρῆσις συνωνύμων εἶνε σύνηθες φαινόμενον εἰς τόν ἑβραϊκόν λόγον καί δίδει εἰς τόν λόγον ἔμφασιν.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Διότι ὁ καρπός τοῦ Πνεύματος συνίσταται εἰς πᾶσαν ἀγαθωσύνην καί καλωσύνην καί ἀρετήν».

Μεταφράζομεν καί ἄλλως:

«Διότι ὁ καρπός τοῦ Πνεύματος συνίσταται εἰς πᾶν ἀγαθόν καί καλόν καί πᾶσαν ἀρετήν».

Ἐφεσ. 6 : 15

«ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Καί ὑποδησάμενοι τούς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» δέν ἔχει ἐνταῦθα τήν σημερινήν σημασίαν, ὅπως νομίζουν οἱ ἔξηγηταί. Ὡς ἄλλωστε δεικνύει ἡ συνάφεια τοῦ χωρίου, ἡ φρασσιολογία τοῦ Ἀποστόλου εἶνε πολεμική, ὄχι εἰρηνική· ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ «πάλης» καί «πανοπλίας» πρὸς διεξαγωγήν τῆς πάλης (στίχ. 11 - 17). Κατά τήν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 2 : 14 ἐδείχθη, ὅτι ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει καί «σωτηρία» (σ. 57 - 58). Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ὁ ὄρος οὗτος ἔχει ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει, καθὼς καί ἐν Πράξ. 10 : 36 καί Ῥωμ. 10 : 15, ὡς ὑπεστηρίξαμεν κατά τήν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων (σελ. 154, 179).

Ἐν στίχ. 14 ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ διὰ «θώρακα δικαιοσύνης» καί ἐν στίχ. 17 διὰ «περικεφαλαίαν σωτηρίου». Τὰς ἐκφράσεις δέ ταύτας λαμβάνει ἐκ τοῦ Ἦσ. 59 : 17, ὅπου αἱ λέξεις «δικαιοσύνη» καί «σωτήριον» παραλληλίζονται συνωνυμικῶς· ἡ πρώτη ἐκ τῶν λέξεων τούτων σημαίνει «δικαίωσις» καί ἡ δευτέρα «σωτηρία». Συνεπῶς δέ ὁ Ἀπόστολος τήν λέξιν «εἰρήνη», ἥτοι σωτηρία, τοῦ ἐξεταζομένου στίχ. 15, χρησιμοποιεῖ συνωνύμως πρὸς τήν λέξιν «δικαιοσύνη», ἥτοι δικαίωσις, τοῦ στίχ. 14, καί τήν λέξιν «σωτήριον», ἥτοι σωτηρία, τοῦ στίχ. 17. Ἡ χρῆσις συνωνύμων εἶνε προσφιλέης καί

συνήθης ἐν τῇ Βίβλῳ. Ἐπειδὴ δέ «σωτήριον» μεταφράζεται «σωτηρία», τὴν λέξιν «εἰρήνη», ἡ ὁποία ἐπίσης σημαίνει «σωτηρία», χάριν ποικιλίας μεταφράζομεν ἄλλως, «ἀπολύτρωσις».

Ἡ φράσις «ἐν ἐτοιμασίᾳ» δέν σημαίνει «δι' ἐτοιμασίαν, διὰ νά εἴσθε ἔτοιμοι», ἀλλ' εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν φράσιν τοῦ στίχ. 14 «ἐν ἀληθείᾳ». Καί ὅπως ἡ φράσις ἐκεῖνη ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «διὰ τῆς ἀληθείας», οὕτως αὕτη ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «διὰ τῆς ἐτοιμασίας». Ἡ δέ λέξις «ἐτοιμασία» σημαίνει «ἐτοιμότης, προθυμία, πόθος». Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «πόθου» εὐρίσκομεν τὴν λέξιν ἐν Ψαλμ. 9 : 38 κατὰ τοὺς Ο', ὅπου αὕτη παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὴν λέξιν «ἐπιθυμία». Ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ, ὅτι οἱ πιστοὶ ὡς ἄλλα ὑποδήματα πρέπει νά φοροῦν τὴν ἐτοιμότητα ἢ τὸν πόθον διὰ «τό εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης», διὰ νά τρέχουν δηλαδή καί μεταδίδουν τό χαρμόσουνον ἄγγελμα τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Κατὰ ταῦτα τό Ἐφεσ. 6 : 15 ἐξηγείται:

«Καί ἀφοῦ ὑποδήσετε τοὺς πόδας διὰ τῆς ἐτοιμότητος¹ νά εὐαγγελίζεσθε τὴν ἀπολύτρωσιν».

Ἐφεσ. 6 : 23

«ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΙΣ ΑΔΕΛΦΟΙΣ»

«Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ ἀποστολικὴ αὕτη εὐχή πρὸς τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς ἔχει ὁμοίότητα πρὸς τὴν τοιαύτην εὐχὴν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἐπιστολῆς. Εἰς ἀμφοτέρας δέ τὰς περιπτώσεις διὰ τῆς λέξεως «εἰρήνη» δέν σημαίνεται ἡ εἰρήνη εἰδικῶς, ἀλλὰ πᾶν ἀγαθόν γενικῶς, ἡ εὐλογία ἢ κατὰ Θεόν εὐτυχία, διὰ δέ τῆς φράσεως «Θεοῦ πατρός» δέν σημαίνεται ὁ Θεός Πατήρ εἰδικῶς, ἦτοι τό πρῶτον πρόσωπον τῆς Θεότητος, ἀλλ' ὁ Θεός γενικῶς, ἦτοι ὁ Τριαδικός Θεός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται πατήρ ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Ἴδέ σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ῥωμ. 1 : 7 ἐν σελ. 162 - 163.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Εἶθε εἰς τοὺς ἀδελφούς νά εἶνε εὐλογία καὶ ἀγάπη μετὰ πίστιν παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

1. Ἡ τῆς προθυμίας ἢ τοῦ πόθου.

«ΑΓΑΠΑΝ ΕΝ ΑΦΘΑΡΣΙΑ»

«Ἡ χάρις μετά πάντων τῶν ἀγαπώντων τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ἐν ἀφθαρσίᾳ».

Ἡ φράσις «ἐν ἀφθαρσίᾳ» παρέχει δυσκολίαν. Τί σημαίνει «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ»; Κατά τινα ἐκδοχὴν σημαίνει «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀγάπης, μετά ἀφάρτου ἀγάπης· ἀγαπᾶν μετά ἀγάπης, ἥτις δέν ὑφίσταται φθοράν, μείωσιν καί ἐκλειψιν· ἀγαπᾶν μετά σταθερᾶς, ἀθανάτου καί αἰωνίου ἀγάπης». Ἄλλ' ἡ ἐκδοχή αὐτή δέν φαίνεται πιθανή, διότι τό κείμενον δέν λέγει «ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀγάπης», ἀλλά λέγει ἀπλῶς «ἐν ἀφθαρσίᾳ».

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τό «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ» σημαίνει «ἀγαπᾶν ἐν εἰλικρινείᾳ». Καί κατ' ἄλλην σημαίνει «ἀγαπᾶν ἐν καθαρότητι». Αἱ δύο αὐταί ἐκδοχαί, κατά τὰς ὁποίας ἡ «ἀφθαρσία» ἐννοεῖται ὡς «εἰλικρινεία» ἢ «καθαρότης», εἶνε μὲν σοβαραί, ἀλλ' ἐκάστη τούτων ἀποδίδει μέρος μόνον τῆς ἀληθείας. Διότι τό «ἀγαπᾶν ἐν εἰλικρινείᾳ» δύναται νά ἐννοηθῇ ἐπὶ τῶν ἐλατηρίων τοῦ ἀνθρώπου, καί τό «ἀγαπᾶν ἐν καθαρότητι» δύναται νά ἐννοηθῇ ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τό «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ» καθ' ἡμᾶς ἔχει γενικὴν ἐννοίαν, ἀναφέρεται δηλαδή καί εἰς τὰ ἐλατήρια καί εἰς τόν βίον τοῦ ἀνθρώπου.

Τό Τίτ. 2 : 2 ἀπαιτεῖ ἀγάπην ὑγιᾶ. Τό Ῥωμ. 12 : 9 καί τό Β' Κορ. 6 : 6 ἀπαιτοῦν ἀγάπην ἀνυπόκριτον. Τό Α' Τιμ. 1 : 5 ἀπαιτεῖ ἀγάπην ἐκ καθαρᾶς καρδίας, συνειδήσεως ἀγαθῆς καί πίστεως ἀνυποκριτοῦ. Καί τό Α' Ἰωάν. 3 : 18 ζητεῖ ἀγάπην ἔμπρακτον καί ἀληθινήν.

Συνεπῶς ὑπάρχει ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀποδοκιμάζεται ὑπό τοῦ Θεοῦ, καί ἀγάπη, ἡ ὁποία ἐπιδοκιμάζεται ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ καλή ἀγάπη σχετίζεται πρὸς τὴν ἀγαθότητα καί τῶν ἐλατηρίων καί τοῦ βίου.

Ἐν αὐτῇ τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς Ἐφεσίους, ἐκ τῆς ὁποίας ἔχει ληφθῆ τό ἐνταῦθα ἐρευνώμενον χωρίον, ὁ Ἀπόστολος καταδικάζει τὰ ἁμαρτωλά φρονήματα καί θελήματα (2 : 3), τόν ψευδῆ, σαπρὸν, ὕβριστικὸν καί αἰσχρόν λόγον (4 : 25, 29, 31, 5 : 4), τὴν πορνείαν (5 : 3), τὴν ἀσέλγειαν (4 : 19), ἀλλὰ ἁμαρτήματα, ὡς ἡ κλοπή, ὁ θυμὸς, ἡ ὀργή (4 : 28, 31), καί πᾶσαν κακίαν καί ἀκαθαρσίαν (4 : 31, 19, 5 : 3). Πάντα δέ ταῦτα παρουσιάζει ὡς φθοράν, ἀφοῦ λέγει, ὅτι πρέπει ν' ἀποβάλλῃ τις «τόν παλαιὸν ἄνθρωπον, τόν φθειρόμενον κατά τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», ν' ἀνανεώνεται

ἑσωτερικῶς, καί νά ἐνδυθῆ «τόν καινόν ἄνθρωπον, τόν κατά Θεόν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καί δσιότητι τῆς ἀληθείας» (4 : 22 - 24).

Κατά ταῦτα ὑπάρχει ἑσωτερική καί ἑξωτερική φθορά, ἡ ἁμαρτωλότης. Ἄρα δέ ὑπάρχει καί τό ἀντίθετον καί τό ἀντίστοιχον αὐτῆς, ἡ ἑσωτερική καί ἑξωτερική «ἀφθαρσία».

Τό δέ «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσία» σημαίνει ν' ἀγαπᾶ τις μετὰ ἑσωτερικῆς καί ἑξωτερικῆς ἀγνότητος. Ἡ «ἀφθαρσία» δηλαδή σημαίνει τήν ὄλην ἀγνότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν Ἐσθ. 2 : 2 κατά τούς Ο' τό ἐπίθετον «ἀφθορος» σημαίνει «ἀγνός». Ἐν Τίτ. 2 : 7 τό οὐσιαστικόν «ἀδιαφθορία» ἢ κατ' ἄλλην γραφήν «ἀφθορία» καί ἐπί πλέον κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον τό οὐσιαστικόν «ἀφθαρσία» εἶνε συνώνυμα καί σημαίνουν «ἀγνότης» (ἀγνότης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τήν νοθείαν τῆς διδασκαλίας). Μᾶλλον δέ καί ἐν Σοφ. Σολ. 6 : 18 - 19 «ἀφθαρσία» εἶνε ἡ «ἀγνότης», ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται διά τῆς τηρήσεως τῶν θείων νόμων καί φέρει τόν ἄνθρωπον πλησίον τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως ὅποτε ἡ λέξις «ἀφθαρσία», ἀντίθετος τῶν λέξεως «φθορά» καί «διαφθορά», ἐκτός ἄλλων σημαίνει καί «ἀγνότης».

Ἡ δέ λέξις «ἀγνότης» ἐν ἠθικῇ ἐννοία ἐκφράζει καί καθ' ἑαυτήν, ἄνευ προσδιορισμοῦ τινος, τόσον τήν ἀγνότητα τῶν ἐλατηρίων ὅσον καί τήν ἀγνότητα τοῦ θίου τοῦ ἀνθρώπου, τήν ὄλην δηλαδή ἀγνότητα. Εἶνε δέ, νομίζομεν, ἡ πλέον ἐπιτυχῆς λέξις διά τήν ἀπόδοσιν τῆς σημασίας τοῦ ὄρου «ἀφθαρσία» ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ Ἐφεσ. 6 : 24.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Ἡ χάρις νά εἶνε μέ ὄλους, ὄσοι ἀγαποῦν τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν μετὰ ἀγνότητος».

Φίλιπ. 1 : 2

«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρός ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ἀποστολικός αὐτός χαιρετισμός εἶνε ἀκριδῶς ὄμοιος πρὸς τόν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὄσα εἶπομεν περὶ ἐκεῖνου (σ. 162-163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Φίλιπ. 1 : 25

«Η ΠΡΟΚΟΠΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ»

*«Καὶ τοῦτο πεποιθῶς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπα-
ραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ
χαρὰν τῆς πίστεως».*

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταὶ δὲν συλλαμβάνουν τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «χα-
ρά». Νομίζουν, ὅτι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὸ συναίσθημα τῆς χαρᾶς. Ἄλλ' ἔν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει ἡ λέξις δὲν σημαίνει τὴν χαρὰν, ἀλλὰ πολὺ διάφορον πρᾶγμα, αἴτιον δὲ χαρᾶς.

Ἡ γενικὴ «τῆς πίστεως» ὡς πρὸς τὰς λέξεις «προκοπή» καὶ «χαρὰ» εἶνε ὑποκειμενικὴ: «προκόπτει ἡ πίστις» καὶ «χαίρει ἡ πίστις». Τὸ «προκόπτει ἡ πίστις» εἶνε εὐνόητον. Ἄλλὰ τὸ «χαίρει ἡ πίστις» εἶνε ἀκατανόητον. Διότι ἡ πίστις δὲν εἶνε πρόσωπον, ὥστε νὰ ἔχη συναίσθημα χαρᾶς.

Ἡ δυσκολία αἴρεται ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ λέξις «χαρὰ» ἔχει καὶ μὴ συναισθηματικὴν ἔννοιαν. Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ῥωμ. 14 : 17 - 19 ἐδείχθη, ὅτι ἐκεῖ ἡ λέξις «χαρὰ» σημαίνει τὸ καλόν, τὸ ὠφέλιμον (Ἰδέ σελ. 182). Τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐν λόγῳ λέξις: σημαίνει τὸ καλόν, τὴν ὠφέλειαν, ἀκριβέστερον δὲ τὴν πρόοδον. Πρὸβλ. τὸ σύνθετον «ὑδροχαρές» (ἐκ τοῦ «ὑδωρ» καὶ «χαίρειν»), τὸ ὁποῖον κυρίως λέγεται ἐπὶ ὑδροβίου φυτοῦ καὶ σημαίνει «χαίρει εἰς τὸ ὑδωρ· εὐδοκμεῖ, προσοδεύει εἰς τὸ ὑδωρ»). Οὕτω δὲ αἱ λέξεις «προκοπή» καὶ «χαρὰ» ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει εἶνε συνώνυμοι, ὅπως ἐν ἀναλόγῳ περιπτώσει ἐν Κολ. 2 : 5 εἶνε συνώνυμοι αἱ λέξεις «τάξις» καὶ «στερέωμα», ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Συνεπῶς ἡ ἔκφρασις «εἰς τὴν χαρὰν τῆς πίστεως» σημαίνει: «διὰ τὸ καλόν, διὰ τὴν ὠφέλειαν, διὰ τὴν πρόοδον τῆς πίστεως».

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Γνωρίζω δὲ μέ πεποίθησιν αὐτό, ὅτι θά μείνω καὶ θά παραμείνω μαζί μέ

δλους σας, διά τήν ιδικήν σας προκοπήν καί πρόοδον τῆς πίστεως¹».

Πρός τόν ἐνταῦθα λόγον περί προκοπῆς καί προόδου τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρβλ. Α΄ Θεο. 3 : 10 («καταρτίσαι τά ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν»).

Φίλιπ. 2 : 5 - 8

«ΟΥΧ ΑΡΠΑΓΜΟΝ ΗΓΗΣΑΤΟ» «ΕΝ ΟΜΟΙΩΜΑΤΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ»

«Τοῦτο γάρ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν² ὁ καί ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμόν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβῶν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καί σχήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ».

Τό παρόν χωρίον παρερμηνεύεται σοβαρῶς λόγῳ παρεκδοχῆς πρώτον τοῦ κρισίμου ὄρου «ἀρπαγμός». Εἰς ὅσας μεταφράσεις, παραφράσεις καί ἐρμηνείας ἀρχαίων καί νεωτέρων, ἡμετέρων καί ξένων ἐρμηνευτῶν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ὁ «ἀρπαγμός» λαμβάνεται ἐν τῇ βασικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τῆς ἀρπαγῆς. Οὕτω δέ οἱ στίχοι 6 - 7 ὑπό τῶν πλείστων ἐρμηνευτῶν ἀποδίδονται ὡς ἑξῆς κατ' οὐσίαν: ὁ ὁποῖος, ἂν καί ἦτο εἰς μορφῇ Θεοῦ, δέν ἐνόμισεν ἀρπαγῆν τό ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τόν Θεόν, ἀλλ' ἐκένωσε τόν ἐαυτὸν του μέ τό νά λάβῃ μορφῇ δούλου, μέ τό νά γίνῃ ὁμοῖος μέ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις εἶνε καταφῶρως ἐσφαλμένη. Διότι ἡ ἐναντιωματική μετοχή «ὑπάρχων» (= ἂν καί ὑπῆρχεν, ἂν καί ἦτο) καί ὁ ἀντιθετικός σύνδεσμος «ἀλλά» τοῦ κειμένου σημαίνουν δύο ἀντιθέσεις ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμως εἰς τήν ἀπόδοσιν αὐτήν δέν ὑπάρχουν πραγματικῶς. Ἐπειδή

1. Ἡ διά νά προκόπτετε σεις καί νά προοδεύετε εἰς τήν πίστιν.

2. Ὁ Nestle ἔχει, Τοῦτο φρονεῖτε ἐν ὑμῖν.

μάλιστα εις τήν απόδοσιν αὐτήν καί ἡ μετοχή «υἱάρχων» ἀποδίδεται ὡς ἐναντιωματική καί ὁ σύνδεσμος «ἀλλά» διατηρεῖται, χωρίς ὁμως ν' ἀποδίδωνται πραγματικῶς καί αἱ σχετικαί ἀντιθέσεις, ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις εἶνε ἀλλόκοτος καί ἀκατανόητος. Ἐνῶ δηλαδή μεταξύ τῶν δύο φράσεων τοῦ κειμένου «ἐν μορφῇ Θεοῦ υἱάρχων – οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῶ» υἱάρχει ἀντίθεσις ἐννοιῶν, εις τήν ἀπόδοσιν «ἂν καί ἦτο εις μορφήν Θεοῦ – δέν ἐνόμισεν ἀρπαγήν τό ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τόν Θεόν» ἡ ἀντίθεσις αὐτή χάνεται, δέν παρέχεται δέ ἐννοια οὐδέ καθ' ἑαυτήν ὀρθή. Ποία πράγματι ἀντίθεσις υἱάρχει μεταξύ τῆς υἱάρξεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ, καί τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ὅτι δέν εἶχεν ἐξ ἀρπαγῆς τήν ἰσότητα πρὸς τόν Θεόν; Ποῖον νόημα ἔχει ὁ λόγος, ὅτι ὁ Χριστός, ἂν καί ἦτο ἐν μορφῇ Θεοῦ, δέν ἐθεώρει κλοπιμαίαν τήν ἰσοθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, ἐνῶ μεταξύ τῶν δύο φράσεων τοῦ κειμένου «οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῶ – ἀλλ' ἑαυτόν ἐκένωσεν» υἱάρχει ἄλλη ἀντίθεσις, εις τήν ἀπόδοσιν «δέν ἐνόμισεν ἀρπαγήν τό ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τόν Θεόν – ἀλλ' ἐκένωσε τόν ἑαυτόν του» χάνεται καί ἡ ἀντίθεσις αὐτή, δέν παρέχεται δέ ἐννοια οὐδέ καθ' ἑαυτήν ὀρθή. Ποία πράγματι ἀντίθεσις υἱάρχει μεταξύ τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἰησοῦ ὅτι δέν ἤρπασε τήν ἰσότητα πρὸς τόν Θεόν, καί τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκένωσε τόν ἑαυτόν του; Ποῖον νόημα ἔχει ὁ λόγος, ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶχε τήν συνείδησιν ὅτι ἐκλεψε τήν ἰσοθειαν, ἀλλ' ἐκένωσε τόν ἑαυτόν του;

Ἐπὶ τινῶν οἱ στίχοι 6 - 7 ἀποδίδονται καί ὡς ἐξῆς κατ' οὐσίαν: ὁ ὁποῖος, ἂν καί ἦτο εις μορφήν Θεοῦ, δέν ἐνόμισε τήν ἰσότητα πρὸς τόν Θεόν ὡς κάτι πρὸς ἀρπαγήν, ἀλλ' ἐκένωσε τόν ἑαυτόν του κλπ.

Καί ἡ ἀπόδοσις αὐτή εἶνε ἐσφαλμένη, ἀλλόκοτος καί ἀκατανόητος, διότι καί εις αὐτήν χάνονται αἱ δύο ἀντιθέσεις, τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦν ἡ ἐναντιωματική μετοχή «υἱάρχων» καί ὁ ἀντιθετικός σύνδεσμος «ἀλλά». Ἐπὶ πλέον ἡ ἐρμηνεία αὐτή εἶνε ἀντιφατική καί ἀσεβής. Διότι παρουσιάζει τόν Χριστόν, ἀφ' ἐνός μὲν «ἐν μορφῇ Θεοῦ», ὅπερ σημαίνει πραγματικόν Θεόν, ὅπως τό «μορφήν δούλου» σημαίνει πραγματικόν ἄνθρωπον, ἀφ' ἑτέρου δέ ὡς κατώτερον τοῦ Θεοῦ καί ἄρα ὡς μὴ πραγματικόν Θεόν, ἀφοῦ κατὰ τήν ἐρμηνείαν αὐτήν ὁ Χριστός δέν ἐνόμισεν ὅτι ἐπορευε ν' ἀρπάσῃ τήν ἰσοθειαν! Πρὸς τούτοις δέ γεννᾶται τό ἐρώτημα: Ἄν ὁ Χριστός ἦτο πράγματι κατώτερος τοῦ Θεοῦ, πῶς ὁ Ἀπόστολος θά ἔλεγεν, ὅτι ἐγενε «δοῦλος»; Ἄν ἦτο κατώτερος τοῦ Θεοῦ, θά ἦτο δούλος ἤδη πρό τῆς ἐνανθρωπήσεώς του.

Πολλοὶ νομίζουν, ὅτι διὰ τῆς φράσεως «οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῶ» ὁ Ἀπόστολος ὑπαινίσσεται τήν ἀπόπειραν τοῦ Ἐωσφοροῦ νά γίνῃ «ὁμοῖος τῷ Ὑψίστῳ» κατὰ τό Ἦσ. 14 : 14 (Ἴδέ καί Β' Πέτρ. 2 : 4 καί Ἰουδ. 6), ἡ τόν ἔωσφορικόν πειρασμὸν τῶν πρωτοπλάστων νά

γίνουν «ὡς Θεοί» κατά τὸ Γεν. 3 : 5, ἢ τὰς ἀνταρσίας κατωτέρων μυθολογικῶν θεοτήτων ἐναντίον ἀνωτέρων. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ὑπαινίσσεται ὁ Ἀποστόλος. Διότι οὔτε τὸν Χριστόν θεωρεῖ κατώτερον τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἶνε δυνατὴ ἡ ἀρπαγὴ ἰσοθείας, οὔτε τὸν ὄρον «ἀρπαγμός» χρησιμοποιοεῖ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀρπαγῆς, ὥστε νὰ δύναται κἂν νὰ ὀμιλῇ τις περὶ ἀρπαγῆς θείας ιδιότητος καὶ ἰσοθείας.

Τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Φίλιπ. 2 : 5 - 8 ἐρμηνεύεται ὀρθῶς, ἂν τὸν ὄρον «ἀρπαγμός» ἐκλάβωμεν εἰς ἄλλην ἐννοίαν, ὄχι εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ἀρπαγῆς.

Ἐκ διαφόρων χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων συνάγεται, ὅτι ὁ ὄρος «ἀρπαγμός» σημαίνει καὶ τὰ ἑξῆς: εὐκαιρίαν ἢν ἀρπάζει τις ἢ ἐκμεταλλεύεται, προνόμιον, βραβεῖον, κέρδος, δόξαν, χαρὰν, ἡδονήν, ἀπόλαυσιν.

Οὕτως ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, εἰς τὸ Γεν. 19 : 3 ἀναφερόμενος, γράφει περὶ τοῦ φιλοξένου Λῶτ: «Ὁ δὴ καὶ συνεῖς ὁ δίκαιος, μειζῶνως κατεβιάζετο (τούς δύο «ἀγγέλους»), καὶ οὐχ ἀρπαγμὸν τὴν παραίτησιν ὡς ἔξ ἀδρανούς καὶ ὑδαρεστέρας ἐποιεῖτο φρενός» ('Ε. Π. Migne 68, 172). Τὸ «ἐποιεῖτο» ἐνταῦθα σημαίνει «ἠγείτο», ἐνόμιζεν, ἐθεώρει. Καὶ τὸ «ἀρπαγμός» δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῶμεν τί σημαίνει. Ἀρχικῶς οἱ δύο «ἀγγελοι» ἠρνήθησαν τὴν φιλοξενίαν τοῦ Λῶτ. Ἄλλ' ὁ Λῶτ δὲν ἐθεώρησε τὴν ἄρνησιν ὡς «ἀρπαγμὸν», ὡς εὐκαιρίαν δηλαδή ν' ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς φιλοξενίας, ὡς θὰ ἐθεώρει τὴν ἄρνησιν, ἐὰν θὰ ἦτο ἀπρόθυμος πρὸς φιλοξενίαν.

Ὁ δὲ Εὐσεβίος, ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Μακαρισμῶν, τονίζων τὴν προτροπὴν τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς νὰ χαίρουν καὶ ν' ἀγαλλιώνται εἰς τὰ παθήματά των ὡς τιμητικὰ καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενα, καὶ ἀναφέρων παραδείγματα Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι τοὺς διωγμούς καὶ τὰ μαρτύριά των ἐθεώρουν χαρὰν καὶ ἡδονήν διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας των καὶ δόξης, διὰ τὸν Πέτρον λέγει: «Ὁ Πέτρος δὲ ἀρπαγμὸν τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ἐποιεῖτο διὰ τὰς σωτηρίους ἐλπίδας» ('Ε. Π. Migne 24, 537). Καὶ ἐδῶ τὸ «ἐποιεῖτο» σημαίνει «ἠγείτο», ἐνόμιζεν, ἐθεώρει. Τὸ δὲ «ἀρπαγμός», ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ παραθέματος καὶ μάλιστα ἐκ τῆς συναφείας του, σημαίνει εὐκαιρίαν, χαρὰν καὶ ἡδονήν. Λόγω τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, τὸν ὀδυνηρότερον ὅλων τῶν θανάτων, ὁ Πέτρος ἐθεώρει εὐκαιρίαν, χαρὰν καὶ ἡδονήν!¹

Ἦδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἀποστολικόν χωρίον. Τὸ «ἐν μορφῇ Θεοῦ

1. Καὶ ἡ λέξις «ἀρπαγμα» εὐρίσκειται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς εὐκαιρίας, ἢν ἀρπάζει τις. Ἴδὲ 'Ε. Π. Migne 20, 1009 («οἶον ἀρπαγμὰ τι τὴν ἐπάνοδον ποιησάμενοι... μὴ μετὰ φόβου σὺν ἡμῖν βῦφεν») καὶ 31, 605 («μηδέ σὺ ἀρπαγμα πρὸς τὴν ἀσέβειαν λάβης τὴν τῶν προσώπων διαίρεσιν»).

υπάρχων», ως ήδη είπομεν, σημαίνει ότι ο Χριστός ήτο ἀληθινός Θεός, ὅπως τό «μορφὴν δούλου λαβὼν» σημαίνει ότι ἐγένεν ἀληθινός ἀνθρώπος. Τό «εἶναι ἴσα Θεῷ» σημαίνει ὅτι ὁ Χριστός ήτο ἰσόθεος. Ὅ,τι δηλαδὴ σημαίνει τό «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων», τοῦτο κατ' οὐσίαν σημαίνει καί «τό εἶναι ἴσα Θεῷ». Ὁ Ἀπόστολος θά ἠδύνατο νά εἶπῃ: «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό ὑπάρχειν ἐν μορφῇ Θεοῦ». Ἀλλά μετέβαλε φρασιολογίαν χάριν ποικιλίας. Τό «ἐαυτὸν ἐκένωσε» σημαίνει ὅτι ὁ Χριστός, ὁ ἰσόθεος Λόγος, ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του ἐκ τῶν μεγαλειῶν τῆς Θεότητός του μέ τό νά γίνῃ ἀνθρώπος. Δέν ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του ἐκ τῆς Θεότητος, δέν ἔπαυσε νά εἶνε Θεός. Δέν εἶνε δυνατόν ὁ Θεός ν' ἀλλοιωθῇ καί νά παύσῃ νά εἶνε Θεός. Δι' ἄλλων λέξεων τό «ἐαυτὸν ἐκένωσε» σημαίνει «ἐμείωσε τὸν ἑαυτὸν του», «ἐξουθένωσε τὸν ἑαυτὸν του». Τό δέ «ἀρπαγμὸς» ἐνταῦθα σημαίνει «εὐκαιρία πρὸς ἀπόλαυσιν» ἢ μονολεκτικῶς «ἀπόλαυσις». Ἡ δέ φράσις «οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ» σημαίνει ὅτι ὁ Χριστός δέν ἐθεώρησε τὴν ἰσοθειαν του εὐκαιρίαν πρὸς ἀπόλαυσιν. Μὲ ἄλλους λόγους ὁ Χριστός δέν εἶπεν, «ἀφοῦ εἶμαι Θεός, ἄς ἀπολαμβάνω τά μεγαλεῖα τῆς Θεότητός μου», ἀλλ' ἐσκέφθη τούς ἀνθρώπους. Διό καί ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του. Κατὰ ταῦτα οἱ στίχοι 6 - 7 πρέπει νά ἀποδοθοῦν: ὁ ὁποῖος, ἂν καί ήτο εἰς μορφὴν Θεοῦ, δέν ἐθεώρησε τό ὅτι ήτο ἴσος πρὸς τὸν Θεόν ὡς εὐκαιρίαν ἀπολαύσεως, ἀλλ' ἐξουθένωσε τὸν ἑαυτὸν του κλπ.

Ἡ ἀπόδοσις αὐτῆ περιέχει καί τὰς δύο ἀντιθέσεις ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ ἐναντιωματικὴ μετοχὴ «υπάρχων» καί ὁ ἀντιθετικὸς σύνδεσμος «ἀλλά», παρέχει δέ καί ἄριστον νόημα.

Αὐτό τό νόημα ἀπαιτοῦν οἱ προηγούμενοι στίχοι 4 - 5: «Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλά καί τὰ ἑτέρων ἕκαστος. Τοῦτο γάρ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καί ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Πρβλ. Ῥωμ. 15 : 2 - 3). Ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ζητεῖ, νά μὴ σκέπτεται ἕκαστος τὸν ἑαυτὸν του, τό ἀτομικόν συμφέρον καί τὰς προσωπικὰς του ἀπολαύσεις, ἀλλά νά σκέπτεται καί τούς ἄλλους. Νά μὴ ἔχη φρόνημα ἰδιοτελές, ἀλλά φρόνημα θυσίας ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Νά ἔχη δηλαδὴ, συμφώνως πρὸς τό στίχ. 5 (ὅπου τό «γάρ» εἶνε διασαφητικόν), τό φρόνημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τό φρόνημα («φρονεῖσθω») τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τό αὐτό κατ' οὐσίαν πρὸς τό «μὴ σκοπεῖν τὰ ἑαυτοῦ» (στίχ. 4), ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀναφορικῆς προσδιοριστικῆς προτάσεως «ὃς οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ». Τό «φρονεῖν», τό «σκοπεῖν» καί τό «ἠγείσθαι» εἶνε συγγενῆ κατ' ἐννοιαν καί παράλληλα ἐνταῦθα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἂν καί ήτο Θεός καί ἠδύνατο ν' ἀπολαμβάνῃ τά μεγαλεῖα τῆς Θεότητός του, ἄλλως ἐφρόνησεν, ἄλλως ἐσκέφατο, ἄλλως ἠγήσατο. Δέν ἐνόμισε τὴν ἰσοθειαν του εὐκαιρίαν ἀπολαύσεως. Τό φρόνημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδῶ περιλαμβάνει τὴν ἐννοιαν τῆς ἀνιδιοτελείας καί τῆς

θυσίας ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὄχι τὴν ἔννοιαν τῆς ταπεινώσεως, ὅπως κακῶς νομίζεται, ἂν καὶ θεβαίως τὸ φρόνημα αὐτὸ ὠδήγησεν εἰς ταπεινώσιν.

Ἐπὶ πλεόν, ὀρθῶς ἐννοοῦμενοι οἱ στίχ. 6 - 7, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις καὶ ὡς πρὸς τὸ νόημα εἶνε ὅμοιοι πρὸς ἄλλα ἀποστολικά χωρία, οἷα τὰ ἑξῆς: «Γινώσκετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώγευσε πλούσιος ὧν» (Β' Κορ. 8 : 9). «Ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδίζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ» (Ῥωμ. 15 : 3). «Ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγόν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας» (Ἐβρ. 12 : 2). «Καίπερ ὧν Υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν» (Ἐβρ. 5 : 8).

Τὴν φράσιν, «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος», οἱ ἐξηγηταὶ κατὰ λέξιν ἀποδίδουν, «γενόμενος κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων», ἢ «γεννηθεὶς κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων», ἐλευθέρως δὲ ἀποδίδουν, «γενόμενος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους». Τὴν δοτικὴν δὲ τῆς ἀναφορᾶς «σχῆματι» οἱ περισσότεροὶ ἀποδίδουν «κατὰ τὸ σχῆμα», «κατὰ τὴν ἐμφάνειν», «κατὰ τὸ ἐξωτερικόν φαινόμενον». Ἄλλ' αἱ ἀποδόσεις αὐταὶ δὲν εἶνε ἐπιτυχεῖς.

Ἡ λέξις «ὁμοίωμα» ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἡ αὐτὴ λέξις ἢ ἡ λέξις «ὁμοιότης» ἔχει σήμερον. Σήμερον τὸ «ὁμοίωμα» ἢ ἡ «ὁμοιότης» ἀντικειμένου τινός ἐννοεῖται ἔξω τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, εἴτε ἐν τῇ φύσει εἴτε ἐν τῇ τέχνῃ. Οὕτω π.χ. «ὁμοίωμα» ἀνθρώπου τινός σήμερον ἐννοεῖται ὁ υἱός ἢ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ τὸ «ὁμοίωμα», καθὼς καὶ ἡ «ὁμοίωσις» καὶ ἡ «ὁμοιότης», ἀντικειμένου τινός δύναται νὰ ἐννοῆται καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἀντικειμένῳ, ὄχι μόνον ἔξω αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὰς λέξεις «ὁμοίωσις» καὶ «ὁμοιότης» βλέπε σχετικῶς καὶ ἀντιστοίχως Γεν. 1 : 26, 12. Ὡς πρὸς δὲ τὴν λέξιν «ὁμοίωμα» ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸ Ἄποκ. 9 : 7. Ἡ φράσις τοῦ χωρίου τούτου, «καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἠτομασμένοις εἰς πόλεμον», εἶνε προφανές ὅτι σημαίνει, «καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἀκρίδων ἦσαν ὅμοια πρὸς ἵππους ἐτοίμους διὰ πόλεμον». Τὰ «ὁμοιώματα» δηλαδή τῶν ἀκρίδων δὲν εὐρίσκονται ἔξω τῶν ἀκρίδων, ἀλλ' εἰς αὐτάς ταύτας τὰς ἀκρίδας, εἶνε αἱ μορφαὶ τῶν ἀκρίδων, ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὑπάγουσιν αἱ ἀκρίδες αὐταί.

ὑποίωμα = μοίωμα

ὑπό τὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν ἡ λέξις «ὁμοίωμα» χρησιμοποιεῖται ἐν Ἄποκ. 9 : 7, χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίῳ Φιλιπ. 2 : 5 - 8. Ἐν τῷ ἑδαφίῳ τούτῳ δηλαδή «ὁμοίωμα» ἀνθρώπων εἶνε ἡ μορφή τῶν ἀνθρώπων, ἢ οὐσιαστικὴ αὐτῶν μορφή ἢ τρόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἢ φύσις ἢ οὐσία αὐτῶν. Συνεπῶς ἡ λέξις «ὁμοίωμα» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «μορφή» τῆς προηγουμένης φράσεως, «μορφὴν δού-

λου λαβών». Ἡ δὲ μετοχή «γενόμενος» τῆς φράσεως, «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος», καθ' ἡμᾶς σημαίνει «ἐλθών». Ἡ δὲ εἰρημένη φράσις σημαίνει, «ἐλθὼν εἰς τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων, ἐλθὼν εἰς τὴν φύσιν (ἢ κατάστασιν) τῶν ἀνθρώπων» (Διὰ τὸ «γίνεσθαι ἐν» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἔρχεσθαι εἰς» πρβλ. «ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος», Μάρκ. 9 : 33· «γενόμενοι ἐν Σαλαμίνοι», Πράξ. 13 : 5· «πρὸ ἐμοῦ γεγονάσιν ἐν Χριστῷ», Ῥωμ. 16 : 7· «ἐν παραβάσει γέγονε», Α' Τιμ. 2 : 14· «ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ», Ἀποκ. 1 : 9).

Ἡ δοτική τῆς ἀναφορᾶς «σχῆματι» δέν σημαίνει «κατὰ τὸ σχῆμα» ἢ «κατὰ τὴν ἐμφάνισιν» ἢ «κατὰ τὸ ἔξωτερικόν φαινόμενον», ὡς ἀποδίδουν οἱ περισσότεροι. Διότι τοιαῦται ἀποδόσεις ἐμφανίζουν τὸν Χριστόν ὡς ἄνθρωπον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ἄγουν εἰς τὸν Δοκητισμόν. Ἡ λέξις «σχῆμα» ἐν τῷ χωρίῳ δέν ἔχει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἡ αὐτὴ λέξις ἔχει σήμερον. Σήμερον ἡ λέξις αὐτὴ σημαίνει ἀπλῶς σχῆμα ἢ ἐμφάνισιν, πράγμα ἔξωτερικόν ἢ καὶ φαινομενικόν καὶ ἀπατηλόν. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἡ λέξις αὐτὴ εἶχε σημασίαν οὐσιαστικὴν, ἐσήμαινε τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως, αὐτὴν τὴν φύσιν ἢ οὐσίαν. Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις αὐτὴ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίῳ. Συνεπῶς, ὅπως ἡ λέξις «ὁμοίωμα», οὕτω καὶ ἡ λέξις «σχῆμα» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «μορφή». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς φράσεως, «καὶ σχῆματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος», εἶνε: «καὶ ἀφοῦ κατὰ τὴν μορφήν εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀφοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀφοῦ πραγματικῶς ἐγένεν ἄνθρωπος».

Διὰ τῶν τριῶν συνωνύμων ὄρων «μορφή», «ὁμοίωμα» καὶ «σχῆμα» ὁ Ἀπόστολος τονίζει τὸ πραγματικόν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Διὰ δὲ τῶν φράσεων, «μορφήν δούλου λαβών» καὶ «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος (= ἐλθών)», ὑποδηλοῖ, ὅτι ὁ Χριστός ἐγένεν ἄνθρωπος χωρὶς νά παύσῃ νά εἶνε ὅ,τι ἦτο, χωρὶς νά ἀπολέσῃ τὴν Θεότητά του.

Τὸ «μορφήν δούλου!» ἀποδεικνύει τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ διττῶς. Πρῶτον, διότι ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «ἐν μορφῇ Θεοῦ». Ὅπως δὲ τὸ «μορφήν δούλου» σημαίνει, ὅτι ὁ Χριστός ἐγένε πραγματικὸς δούλος, ἄνθρωπος, οὕτω τὸ «ἐν μορφῇ Θεοῦ» σημαίνει, ὅτι ἦτο πραγματικὸς Θεός, εἶχε «τὸ εἶναι ἴσα Θεῶ» κατὰ τὴν ἄλλην ἔκφρασιν τοῦ ἑδαφίου, εἶχε δηλαδὴ τὴν ἰσοθειαν. Δεύτερον, τὸ «μορφήν δούλου» σημαίνει, ὅτι ὁ Χριστός,

1. Τὸ «δούλος» ἐνταῦθα δέν σημαίνει τὸν δούλον ἐν κοινωνικῇ ἢ πολιτικῇ ἔννοιά, ἀλλὰ τὸν δούλον ὡς κτίσμα. Ἐν τῶν προσωπικῶν ὄντων δούλοι ὡς κτίσματα. εἶνε οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, ἀφοῦ πρῶτον εἶπε γενικῶς, «μορφήν δούλου λαβών», συγκεκριμένως ὁμιλῶν κατόπιν λέγει, «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος». Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐγένε δούλος, κτίσμα, συγκεκριμένως δὲ ἄνθρωπος (ὄχι ἄγγελος).

γενόμενος = ἐλθών

ἐκ τῆς 472
= οὐσία 467 κ

πρὶν ἢ γίνῃ δούλος, ἦτο Κύριος. Δι' ἄλλων λέξεων, πρὶν ἢ γίνῃ κτίσμα, ἄνθρωπος, ἦτο ἄκτιστος καὶ κυρίαρχος τῶν κτισμάτων. Ἄρα ἦτο ἀληθινός Θεός. Ἐτι δέ ἀπαξ λέγομεν, ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος δέν ἔπαυσε νά εἶνε ὅ,τι ἦτο, Θεός καὶ Κύριος. «Ἰησοῦς Χριστός χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἑβρ. 13 : 8).

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθέν χωρίον:

«Τοῦτο δηλαδή τό φρόνημα νά ὑπάρχη εἰς σᾶς, τό ὁποῖον ὑπῆρχε καί εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος, ἂν καί ἦτο εἰς τήν μορφῆν Θεοῦ, δέν ἐθεώρησεν εὐκαιρίαν πρὸς ἀπόλαυσιν τό ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τόν Θεόν, ἀλλ' ἐξουδένωσε τόν ἑαυτόν του μέ τό νά λάβῃ τήν μορφῆν δούλου, μέ τό νά ἔλθῃ εἰς τήν μορφῆν τῶν ἀνθρώπων, καί, ἀφοῦ κατὰ τήν μορφῆν εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος¹, ἐταπείνωσε τόν ἑαυτόν του μέ τό νά γίνῃ ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ».

Φιλιπ. 2 : 9 - 11

«ΟΝΟΜΑ», «ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΑ», «ΕΞ ΟΜΟΛΟΓΕΙΣΘΑΙ»

«Διό καί ὁ Θεός αὐτόν ὑπερύψωσε καί ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπέρ πάν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων, καί πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός,² εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς πολλά σημεῖα.

Πρῶτον, οἱ ἐρμηνευταί τήν λέξιν «ὄνομα» εἰς τὰς δύο ἐκ τῶν τριῶν περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας αὕτη ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνουν εἰς τήν συνήθη ἔννοιαν καί ἐξ αἰτίας τούτου ἀναζητοῦν καί προσδιορίζουν συγκεκριμένον ὄνομα διά τόν Ἰησοῦν Χριστόν, τό ὁποῖον ὁ Θεός «ἐχαρίσατο αὐτῷ». Καί κατὰ μίαν μέν γνώμην τό ὄνομα αὐτό εἶνε τό «Ἰησοῦς», κατ' ἄλλην γνώμην εἶνε τό «Κύριος», καί κατ' ἄλλην εἶνε τό «Κύριος Ἰησοῦς Χριστός». Ἄλλά τὰ ὀνόματα αὐτά ἔχει ὁ Θεάνθρωπος ἀσχέτως πρὸς τό γεγονός τῆς ὑπερυψώσεώς του κατὰ τήν ἀνάληψιν. Κύριος, Ἰησοῦς καί Χριστός ὀνομάζετο ὁ Θεάνθρωπος καί πρό τῆς ἀναλήψεως καί πρό τῆς ἀναστάσεώς του.

1. Ἐφοῦ πραγματικῶς ἐγένεν ἄνθρωπος.

2. Ἐστίς ἡμετέρα.

Ἡ λέξις «ὄνομα» εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις τοῦ χωρίου, ὡς καί εἰς πολλά ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς, σημαίνει «δόξα», καθὼς καί ἡ λέξις «ὀνομαστός» σημαίνει «ἐνδόξος» (Ἴδὲ Ἦσ. 55 : 13· Νεεμ. 9 : 10· Σοφ. Σειρ. 15 : 6 – Γεν. 6 : 4· Δευτ. 26 : 19· Α΄ Παρ. 5 : 24 κ.ά.). Ἡ δὲ φράσις «ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπὲρ πᾶν ὄνομα» εἶνε ἰσοδύναμος τῆς φράσεως «αὐτόν ὑπερύψωσε» καί σημαίνει, «ὑπερεδόξασεν αὐτόν, χαρίσας εἰς αὐτόν δόξαν ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν».

Δεύτερον, οἱ ἐρμηνευταὶ παρεκδέχονται τό ρῆμα «ἐξομολογοῦμαι» καί τόν σύνδεσμον «ὅτι». Νομίζουν δηλαδή, ὅτι τό «ἐξομολογοῦμαι» ἐνταῦθα σημαίνει «ὁμολογῶ» καί τό «ὅτι» εἶνε εἰδκόν. Οὕτω δέ, τό «ἵνα... ἐξομολογήσῃται ὅτι...» μεταφράζουν «διὰ νᾶ... ὁμολογήσῃ ὅτι...».

Ἄλλὰ τό «ἐξομολογοῦμαι ὅτι» μέ τήν ἔννοιαν τοῦ «ὁμολογῶ ὅτι» οὐδεμίαν φορᾶν εὐρίσκεται εἰς τήν Γραφήν, ἐνῶ εὐρίσκεται πολλάς φοράς μέ τήν ἔννοιαν τοῦ «δοξολογῶ, διότι». Οὕτω π.χ. ὁ Ψαλμωδός λέγει: «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τόν αἰῶνα τό ἔλεος αὐτοῦ» = «Δοξολογεῖτε τόν Κύριον, διότι εἶνε ἀγαθός, διότι τό ἔλεός του εἶνε εἰς τόν αἰῶνα» (Ψαλμ. 135|136| : 1). Ἐπίσης ὁ Ἰησοῦς λέγει: «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρουσας ταῦτα ἀπό σοφῶν καί συνετῶν, καί ἀπεκάλυψας αὐτά νηπίοις» = «Σέ δοξολογῶ, Πάτερ, κυρίαρχε τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, διότι ἀπέκρουσες αὐτά ἀπό σοφούς καί συνετούς, καί ἐφάνερωσες αὐτά εἰς νήπια» (Ματθ. 11 : 25, Λουκ. 10 : 21).

Τό δέ σπουδαιότερον, τό «ἐξομολογοῦμαι» τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Φιλιπ. 2 : 11 ὁ Ἀπόστολος ἔλαβεν ἐκ τοῦ Ἦσ. 45 : 23 κατά τούς Ο', ἐκεῖ δέ τό ρῆμα ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «δοξολογῶ», ὄχι τοῦ «ὁμολογῶ». Τήν αὐτήν δέ ἔννοιαν ἔχει καί ἐν Ρωμ. 14 : 11, ὅπου ὁ Ἀπόστολος παραθέτει ἐκ τοῦ εἰρημένου χωρίου Ἦσ. 45 : 23. Ἀφοῦ δέ τό ρῆμα εἰς τόν Ἡσαϊαν ἔχει τήν σημασίαν τοῦ «δοξολογῶ», καί μέ τήν σημασίαν ταύτην χρησιμοποιεῖ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος εἰς τήν πρός Ρωμαίους Ἐπιστολήν, πῶς ὁ Ἀπόστολος θά μετέβαλλε τήν σημασίαν αὐτοῦ εἰς τήν πρός Φιλιππησίους Ἐπιστολήν, καί μάλιστα ἀφοῦ τό «δοξολογῶ» προϋποθέτει τό «ὁμολογῶ» καί εἶνε πλουσιώτερον καί ὑψηλότερον αὐτοῦ;

Ἡ δὲ φράσις «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ» συνδέεται τόσον πρός τήν φράσιν «ἵνα πᾶν γόνυ κάμψη» ὅσον καί πρός τήν φράσιν «ἵνα... πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται». Ἐνταῦθα δηλαδή ἔχομεν τήν ἔκφρασιν «ἐξομολογοῦμαι ἐν τῷ ὀνόματι», μέ τήν ἔννοιαν «δοξολογῶ τό ὄνομα». Αὐτήν δέ τήν ἔκφρασιν εὐρίσκομεν καί ἐν Ψαλμ. 43 : 9 (44 : 8): «Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τήν ἡμέραν καί ἐν τῷ ὀνόματι σου ἐξομολογησόμεθα». Πολλάς δέ φοράς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις «ἐξομολογοῦμαι τῷ

ονόματι» μέ τήν έννοιαν «δοξολογῶ τό ὄνομα». Ἴδε π.χ. Ψαλμ. 53 : 8 (54 : 6), 105(106) : 47.

Ἐκτός δέ τούτων, μετά τό «κάμπω γόνυ» τό «ἐξομολογοῦμαι» σημαίνει «προσεύχομαι δοξολογῶν», διότι κάμπτει τις γόνυ διά νά προσευχηθῆ καί προσευχόμενος δοξολογεῖ.

Τρίτον, πολλοί διά τῶν «καταχθονίων» νομίζουν, ὅτι ὁ Ἄπόστολος έννοιε τούς δαίμονας. Δίδουν δέ τήν έννοιαν, ὅτι καί οἱ δαίμονες μίαν ἡμέραν θά συντριβοῦν τελείως καί θά ὁμολογήσουν τόν Χριστόν. Καί εἶνε μέν βεβαίως ἀληθές, ὅτι οἱ δαίμονες ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ θά συντριβοῦν τελείως καί θά ὁμολογήσουν τόν Χριστόν, ἄν καί ἤδη ὠμολόγουν τόν Χριστόν προτοῦ ἐξυψωθῆ διά τῆς ἀναστάσεως καί ἀναλήψεως του εἰς τούς οὐρανοῦς (Ματθ. 8 : 29· Μάρκ. 1 : 24· 5 : 7· Λουκ. 8 : 28). Ἄλλ', ὡς εἴπομεν, ἐδῶ τό «ἐξομολογοῦμαι» δέν ἔχει τήν έννοιαν τῆς ὁμολογίας· ἔχει τήν έννοιαν τῆς δοξολογίας. Οἱ δέ δαίμονες ὁμολογοῦν μέν, ἀλλά δέν δοξολογοῦν. Ἐπίσης, τό «κάμπω γόνυ» σημαίνει τιμητικὴν καί λατρευτικὴν προσκύνησιν (Δ' Βασ. 1 : 13· Α' Παρ. 29 : 20 κατά τούς Ο'· Α' Ἐσθρ. 8 : 70· Δαν. 6 : 10· Γ' Μακ 2 : 1· Ῥωμ. 11 : 4· Ἐφεσ. 3 : 14). Οἱ δέ δαίμονες δέν προσφέρουν τιμητικὴν καί λατρευτικὴν προσκύνησιν. Διά τῶν «καταχθονίων» συνεπῶς ὁ Ἄπόστολος δέν έννοιε τούς δαίμονας, ἀλλά τούς ἐν ᾄδῃ ἀνθρώπου, τούς νεκρούς. Τό Φιλίπ. 2 : 10 - 11, «ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμπῃ ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων καί πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται», εἶνε ὁμοιον πρὸς τό Ἄποκ. 5 : 13, «καί πᾶν κτίσμα ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ καί ἐπὶ τῆς γῆς καί ὑποκάτω τῆς γῆς καί ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστί, καί τά ἐν αὐτοῖς πάντα, ἤκουσα λέγοντας· τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καί τῷ Ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καί ἡ τιμὴ καί ἡ δόξα καί τό κράτος εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Τέταρτον, οἱ ἐρμηνευταί παρερμηνεύουν τήν φράσιν «εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Ἐκλαμβάνοντες τήν πρόθεσιν «εἰς» ἐν τελικῇ έννοίᾳ, μεταφράζουν: «πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς». Ἄλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀποστόλου εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον δέν εἶνε νά τονίσῃ τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς· εἶνε νά τονίσῃ τήν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ. Τό δέ «εἰς» ἐν προκειμένῳ ἔχει τοπικὴν έννοιαν, ὅπως π.χ. ἐν τῇ φράσει «ὁ μονογενῆς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τόν κόλπον τοῦ Πατρὸς», Ἰωάν. 1 : 18. Τό ὅτι δέ ὁ Ἄπόστολος δέν λέγει «εἰς τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς», ἐνάρθρω, ἀλλά λέγει «εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς», ἀνάρθρω, τοῦτο παρέχει μέν ἀμέσως τήν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ πρόθεσις «εἰς» ἔχει τελικὴν έννοιαν, ὅθεν καί παρασύρονται οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' εἰς τήν πραγματικότητα ἔχει τοπικὴν έννοιαν. Καί ἀντιστρόφως τό «εἰς τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ» ἐν Β' Κορ. 4 : 15, παρά τήν ἐναρθρον ἐκφοράν, ἔχει τελικὴν σημασίαν: «διὰ νά δοξάζεται ὁ Θεός». Ὅπως δέ ἡ φράσις «εἰς ἡμέραν Χριστοῦ» ἐν Φιλίπ. 2 : 16 σημαίνει «ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ», οὕτω καί

καταχθονίων
νεκρῶν

ἡ φράσις «εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς» σημαίνει «ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς». Ὁ Ἄποστολος, δηλαδή, διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς θέλει νά τονίση, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εὐρίσκεται εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, μέ ἄλλας λέξεις, ὅτι ἔχει τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ Πατρὸς δόξαν. Ἴδέ καὶ τὰ χωρία Ματθ. 16 : 27 καὶ Μάρκ. 8 : 38, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Χριστός θά ἔλθῃ «ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ».

Κατὰ ταῦτα ἡ ἔννοια τοῦ Φιλίπ. 2 : 9 - 11 εἶνε ἡ ἑξῆς:

«Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός ὑπερούψωσεν αὐτόν καὶ ὑπερεδόξασεν αὐτόν, χαρίσας εἰς αὐτόν δόξαν ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν, ἵνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, καὶ ἀγγέλων δηλαδή ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ζώντων ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νεκρῶν ἐν τῷ ἅδῃ, καὶ πᾶσα γλῶσσα, ἀγγελικὴ δηλαδή καὶ ἀνθρωπίνη, ἀναπέμψῃ δοξολογίαν, διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶνε Κύριος, εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (ἢ - ἂν μετὰ τὸ «Κύριος Ἰησοῦς Χριστός» δέν τεθῆ κόμμα - διότι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἶνε εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς)».

Καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστός ὑψωθείς ὑπὲρ πάντας, ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους, εἶνε ἄξιος λατρείας καὶ δοξολογίας παρὰ πάντων, διότι κατὰ τὴν ἀνωτέραν φύσιν του εἶνε Κύριος, Γιαχδέ, τῆς αὐτῆς δόξης μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς του (Πρὸβλ. Ἑβρ. κεφ. 1).

Μεταφράζομεν τὸ ἔρευνηθὲν χωρίον:

«Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός ὑπερούψωσεν αὐτόν, καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν δόξαν ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν, ὥστε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ νά κάμψῃ πᾶν γόνυ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τοῦ ἅδου, καὶ πᾶσα γλῶσσα νά δοξολογήσῃ, διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶνε Κύριος, εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς».

Φιλίπ. 2 : 12 - 13

«ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΥΔΟΚΙΑΣ»

«Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἐαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε· ὁ Θεός γάρ ἐστίν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας».

Κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς ἐνταῦθα «ἡ εὐδοκία» εἶνε «τὸ ἀγαθὸν θέλημα». Τίνος; Τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἡ γνώμη, ὅτι «ἡ εὐδοκία» εἶνε «τὸ ἀγαθὸν θέλημα», καθ' ἡμᾶς δέν εἶνε ὀρθή.

Ὁ ὅρος «ἡ εὐδοκία» ἀπολύτως εἰς οὐδέν ἄλλο χωρίον τῆς Γραφῆς εὐρίσκεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Καί ὁ ὅρος «τό θέλημα» ἀπολύτως ἀπαξ μόνον ἀπαντᾷ μετὰ βεβαιότητος, ἐν Ῥωμ. 2 : 18. Ἡ περίπτωσις Σοφ. Σειρ. 43 : 16 εἶνε ἀβεβαία, διότι ὑπάρχει καί ἡ γραφή «ἐν θελήματι αὐτοῦ», ἡ ὁποία εἶνε πιθανωτέρα.

Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίῳ «ἡ εὐδοκία» δέν εἶνε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅ,τι θέλει ὁ Θεός περί τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν «ἡ σωτηρία». Ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ, ὁ ὅρος «εὐδοκία» σημαίνει «εὐχαρίστησις, ἀπόλαυσις, ἱκανοποίησις, εὐτυχία» (Ἰδέ σ. 61 - 62). Ἐνταῦθα θά ἀποδειχθῇ, ὅτι σημαίνει «σωτηρία». Παραθέτομεν καί σχολιάζομεν τρία σχετικά χωρία ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

«Καιρός εὐδοκίας, ὁ Θεός, ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἔλεους σου. Ἐπάκουσόν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῆς σωτηρίας σου» (Ψαλμ. 68 : 14[69 : 13]).

«Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου, ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου» (Ψαλμ. 105[106] : 4).

«Ἐν προστάγματι αὐτοῦ πάσα ἡ εὐδοκία, καί οὐκ ἔστιν ὅς ἐλαττώσει τό σωτήριον αὐτοῦ» (Σοφ. Σειρ. 39 : 18).

Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι εἰς τά χωρία ταῦτα παραλλήλως πρὸς τήν «εὐδοκίαν» ἀναφέρεται ἡ «σωτηρία» ἢ τό «σωτήριον», εἰς δέ τό τρίτον χωρίον ὁ ὅρος «ἡ εὐδοκία» ἀναφέρεται ἀπολύτως, ὅπως εἰς τό ὑπ' ὄψιν ἀποστολικόν χωρίον. Δέν εἶνε δέ δύσκολον νά καταλάβῃ τις, ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι ἀναφέρονται συνωνύμως. Εἰς τό τρίτον μάλιστα χωρίον, ὅπου λέγεται, ὅτι κατόπιν τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ γίνεται ὀλοκληρος ἡ εὐδοκία, καί ὄχι ἡλαττωμένη ἡ σωτηρία, καθίσταται προφανέστατον, ὅτι «ἡ εὐδοκία» εἶνε «ἡ σωτηρία».

Ἡ ἐννοια ἐκάστου τῶν τριῶν χωρίων εἶνε ἀντιστοιχίως:

«Καιρός σωτηρίας, ὦ Θεέ, συμφώνως πρὸς τό πολύ ἔλεός σου. Εἰσάκουσόν μου κατὰ τήν ἀγαθότητα (ἢ εὐσπλαγχνίαν), διὰ τῆς ὁποίας παρέχεις τήν σωτηρίαν σου».

«Ἐνθυμήθητι ἡμᾶς, Κύριε, διὰ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ σου (ἢ, σῶζων τόν λαόν σου), φρόντισον περὶ ἡμῶν διὰ τῆς σωτηρίας σου (ἢ, παρέχων τήν σωτηρίαν σου)».

«Διὰ τοῦ προστάγματος αὐτοῦ γίνεται ὀλοκληρος ἡ σωτηρία, καί οὐδεὶς δύναται νά ἐλαττώσῃ τήν σωτηρίαν αὐτοῦ».

1. Ὡς εἰδείχθη κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 3 : 21, ἡ λέξις «ἀλήθεια» σημαίνει καί τήν ἀγαθότητα, τήν καλωσύνην, τό ἔλεος (σ. 106 ἔξ.). Τοιαύτην δέ σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα, συνωνύμως ἀπαντῶσα πρὸς τήν λέξιν «ἔλεος». Ἡ φράσις, «Ἐπάκουσόν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῆς σωτηρίας σου», σημαίνει, «Ἐπάκουσόν μου κατὰ τήν ἀγαθότητα, διὰ τῆς ὁποίας παρέχεις τήν σωτηρίαν σου· ἐπάκουσόν μου κατὰ τήν σωτηριώδη ἀγαθότητά σου (ἢ εὐσπλαγχνίαν σου)».

Ὅπως εἰς τὰ χωρία ταῦτα, οὕτω καί εἰς τό Φιλίπ. 2 : 12 - 13 οἱ ὄροι «σωτηρία» καί «εὐδοκία ἀναφέρονται συνωνύμως, «εὐδοκία» δηλαδή σημαίνει «σωτηρία», ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς διατυπώσεως, καί μάλιστα ἐκ τοῦ αἰτιολογικοῦ συνδέσμου «γάρ» καί τῆς ἐμφάσεως εἰς τήν φράσιν «ὁ Θεός»: Μετά φόβου καί τρόμου (ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ) νά ἐπιδιώκετε τήν σωτηρίαν, διότι ὁ Θεός ἐνεργεῖ... ὑπέρ τῆς σωτηρίας. Ἡ ἐννοια τοῦ ὅλου ἀποστολικοῦ χωρίου εἶνε:

«Μετά φόβου καί τρόμου νά ἐργάζεσθε διά τήν ἐπίτευξιν τῆς σωτηρίας σας. Διότι ὁ Θεός εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ ἀποτελεσματικά εἰς σᾶς καί τήν θέλησιν καί τήν ἐνέργειαν ὑπέρ τῆς σωτηρίας».

Σαφέστερον ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ τοῦτο: Ἐάν ἡ σωτηρία ἐξηρητᾶτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅλοι θεθαίως οἱ ἄνθρωποι λόγῳ τῆς φιλαυτίας των θά παρεῖχον εἰς ἑαυτούς τήν σωτηρίαν. Ἐάν ἡ σωτηρία ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεός κάνει τήν ἀνθρωπίνην θέλησιν καί ἐνέργειαν νά τελεσφοροῦν, νά φέρουν εἰς τήν σωτηρίαν (Πρῶλ. Β΄ Κορ. 3 : 5, Ἐβρ. 13 : 21 καί Α΄ Κορ. 3 : 5 - 7). Διά νά παράσῃ δέ ὁ Κύριος τήν σωτηρίαν, ἀπαιτεῖται ταπεινώσις καί ἀγωνία ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Διά τοῦτο οἱ ἄνθρωποι πρέπει μετά φόβου καί τρόμου νά ἐπιδιώκουν τήν σωτηρίαν.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Μέ φόβον καί τρόμον νά ἐργάζεσθε διά τήν σωτηρίαν σας. Διότι ὁ Θεός εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κάνει νά τελεσφορῇ εἰς σᾶς καί ἡ θέλησις καί ἡ ἐνέργεια ὑπέρ τῆς σωτηρίας».

Φιλίπ. 4 : 7

«Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ... ΦΡΟΥΡΗΣΕΙ»

«Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τάς καρδίας ὑμῶν καί τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Ἡ «εἰρήνη» ἐνταῦθα δέν εἶνε ἡ εἰρήνη, ὡς νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Διότι ἡ εἰρήνη δέν φρουρεῖ, ὅπως θέλει τό κείμενον, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς φρουρήσεως. Ἡ «εἰρήνη», ἡ ὁποία κατά τό κείμενον φρουρεῖ, σημαίνει «δύναμις», ὅπως ἐν Α΄ Ἰωάν. 5 : 4 ἡ «νίκη», ἡ ὁποία νικᾷ, σημαίνει ἐπίσης «δύναμις». Αἱ δύο αὐταί παράδοξοι περιπτώσεις εἶνε ὁμοιαί. Ἐν Α΄ Πέτρ. 1 : 5 περιέχεται ἡ φράσις «τούς ἐν δυνάμει Θεοῦ φρουρουμένους». Κατά τόν λόγον τοῦ Πέτρου φρουρεῖ ἡ «δύναμις», κατά τόν λόγον τοῦ Παύλου φρουρεῖ ἡ «εἰρήνη», ὅπερ τό αὐτό.

Τόν ὄρον «*εἰρήνη*» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς *δυνάμεως* εὐρίσκομεν πρῶτον εἰς ἐδάφια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Παραθέτομεν αὐτά μετὰ παρατηρήσεων.

«Παιδίον ἐγεννήθη ὑμῖν, υἱός, καί ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχή ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καί καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ... Θεός *ἰσχυρός*, *ἐξουσιαστής*, ἄρχων *εἰρήνης*, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐγὼ γάρ ἄξω *εἰρήνην* ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, *εἰρήνην* καί ὑγίειαν αὐτῶ. Μεγάλη ἡ ἀρχή αὐτοῦ καί τῆς *εἰρήνης* αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον ἐπὶ τόν θρόνον Δαυὶδ καί τήν βασιλείαν αὐτοῦ κατορθῶσαι αὐτήν καί ἀντιλαβέσθαι αὐτῆς...» (Ἠσ. 9 : 6 - 7 κατὰ τοὺς Ο΄. Πρβλ. Ἑβραϊκόν).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κυριαρχεῖ ἡ ἐννοία τῆς *δυνάμεως* («ἡ ἀρχή», τουτέστι ἡ ἐξουσία, «*ἰσχυρός*», «*ἐξουσιαστής*», «*μεγάλη ἡ ἀρχή* αὐτοῦ», τουτέστι *μεγάλη ἡ ἐξουσία* αὐτοῦ). Ἐπειδὴ δέ ἐν τῷ χωρίῳ κυριαρχεῖ ἡ ἐννοία τῆς *δυνάμεως*, ἰσχυρά δημιουργεῖται ὑπόνοια, ὅτι τήν ἐννοιαν τῆς *δυνάμεως* ἔχει καί ἡ λέξις «*εἰρήνη*», ἡ ὁποία ἐν τῷ χωρίῳ κατὰ μέν τὸ Ἑβραϊκόν ἀπαντᾷ δῖς, κατὰ δέ τοὺς Ο΄ τετρακίς. Τήν ἰσχυράν δέ ὑπόνοιαν μεταβάλλει εἰς βεβαιότητα τὸ παρατεθὲν τμήμα τοῦ στίχου 7. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ αἱ δύο προτάσεις, «*μεγάλη ἡ ἀρχή* αὐτοῦ, καί τῆς *εἰρήνης* αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον», παραλληλίζονται συνωνυμικῶς: Ἡ «*ἀρχή*» αὐτοῦ εἶνε *μεγάλη*, καί ἡ «*εἰρήνη*» αὐτοῦ εἶνε ἀπεριόριστος. «*Ἀρχή*» καί «*εἰρήνη*» εἶνε τὸ αὐτό, ἦτοι *δύναμις*. Ἀκριβῶς δέ, ἐπειδὴ ἡ «*εἰρήνη*» ἐννοεῖται ὡς *δύναμις*, αὕτη ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ «*κατορθῶσαι*» τήν βασιλείαν καί τὸ «*ἀντιλαβέσθαι*» αὐτῆς. Ἡ ἀνόρθωσις, στερέωσις καί ἐπιτυχὴς κυβέρνησις τῆς βασιλείας γίνονται διὰ *δυνάμεως*. Κατόπιν δέ τούτων ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ τίτλος τοῦ Μεσσίου «*ἄρχων εἰρήνης*», μάλιστα μετὰ τὸ «*ἰσχυρός, ἐξουσιαστής*» κατὰ τοὺς Ο΄, σημαίνει «*ἄρχων δυνάμεως*» ἢ «*δυνατός ἄρχων*» ἢ «*δυναμικός ἄρχων*».

«Καί στήσεται καί ὄψεται καί ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν *ἰσχύι* Κύριος καί ἐν τῇ *δόξῃ* ὀνόματος Κυρίου Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι, διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς. Καί ἔσται αὕτη *εἰρήνη*» (Μιχ. 5 : 3 - 4 κατὰ τοὺς Ο΄, 5 : 4 - 5 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν).

Ἡ «*εἰρήνη*» δὲν εἶνε ἡ εἰρήνη. Διότι εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ χωρίου καί μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κεφαλαίου ἐπικρατοῦν περιγραφαὶ πολεμικοῦ καί ἀγρίου χαρακτήρος. Ἡ «*εἰρήνη*» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τοὺς ὄρους «*ἰσχύς*» καί «*δόξα*», ἦτοι ἐνδοξος *δύναμις*. Καί συνεπῶς ἡ φράσις περὶ τοῦ Μεσσίου, «Καί ἔσται αὕτη *εἰρήνη*», σημαίνει, ὅτι ὁ Μεσσίας εἶνε ἡ *δύναμις*, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ Ματθ. 26 : 64, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς φέρει τὸ ὄνομα «ἡ *δύναμις*». Ὅπως ὁ Θεός, οὕτω καί ὁ Χριστὸς εἶνε «ἡ *δύναμις*», ἡ ἐνυπόστατος *δύναμις*.

«Κύριος *ἰσχύν* τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει, Κύριος εὐλογήσει τόν λαόν αὐτοῦ ἐν *εἰρήνῃ*» (Ψαλμ. 28[29] : 11).

Ὁ Ψαλμός, τοῦ ὁποίου ὁ παρὼν στίχος εἶνε κατακλείς, εἶνε ὕμνος τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου. Ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος στίχος λέγει, ὅτι ὁ Κύριος ἐκ τῆς δυνάμεως του θά δώσῃ εἰς τὸν λαόν του. Ὁ ὄρος «εἰρήνη» ἐν τῷ στίχῳ ἀπαντᾷ συνωνύμως πρὸς τὸν ὄρον «ἰσχὺς». Καὶ ὀλόκληροι αἱ δύο προτάσεις τοῦ στίχου παραλληλίζονται συνωνυμικῶς. Ἄξιον μάλιστα παρατηρήσεως τὸ ἀσύνδετον μεταξύ τῶν δύο προτάσεων, ὅπερ τὰ μέγιστα συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ συνωνυμικοῦ παραλληλισμοῦ. Ὁ στίχος ἐξηγεῖται: «Ὁ Κύριος θά δώσῃ ἰσχύν εἰς τὸν λαόν του, ὁ Κύριος θά εὐλογήσῃ τὸν λαόν του διὰ δυνάμεως (ἢ, χορηγῶν δύναμιν)».

Ὁ ὄρος λοιπὸν «εἰρήνη» σημαίνει «δύναμις».

Ἡ δὲ «εἰρήνη» τοῦ Θεοῦ, ἦτοι δύναμις, εἶνε «ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Παύλου ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἔδαφιῳ, διότι ὡς ἀπειρος, μυστηριωδῶς ἐνεργοῦσα καὶ πράγματα «ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτουόμεθα ἢ νοοῦμεν» κατορθοῦσα (Ἐφεσ. 3 : 20), αὕτη ὑπερβαίνει τὴν κατάληψιν παντός ἀνθρωπίνου ἢ καὶ ἀγγελικοῦ νοῦ.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ ὄρος «εἰρήνη» καθ' ἡμᾶς σημαίνει «δύναμις» καὶ ἐν Ῥωμ. 15 : 33, 16 : 20, Φιλιπ. 4 : 9, Α' Θεσ. 5 : 23, Ἐβρ. 13 : 20 - 21. Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἐπὶ «τά νοήματα» (Πρβλ. «τάς καρδίας») δὲν ἐννοοῦνται αἱ σκέψεις, ὅπως ἐρμηνευταί τινες νομίζουσι, ἀλλ' αἱ διάνοιαι, καθὼς καὶ ἐν Β' Κορ. 3 : 14, 4 : 4.

Τὸ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» σημαίνει «διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἢ «διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν». Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ ἔννοια εἶνε, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ φρουρεῖ τὰς καρδίας καὶ τὰς διανοίας τῶν πιστῶν ἐνεργοῦσα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν ἡ ἔννοια εἶνε, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ φρουρεῖ τὰς καρδίας καὶ τὰς διανοίας τῶν πιστῶν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν εἶνε δηλαδὴ αἱ διάνοιαι καὶ αἱ καρδίαί τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Προτιμῶμεν τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν, καθ' ἣν ἡ φράσις «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἔχει τελικὴν ἔννοιαν. Ὅτι δὲ ἡ πρόθεσις «ἐν» ἔχει καὶ τελικὴν ἔννοιαν, τοῦτο φαίνεται ἐκ φράσεων, ὁποῖαι «ἐν εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός», Α' Κορ. 7 : 15, «τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας», Ἐφεσ. 4 : 24.

Κατὰ ταῦτα τὸ Φιλιπ. 4 : 7 πρέπει νὰ μεταφράζεται:

«Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει πάντα νοῦν, θά φρουρή τὰς καρδίας σας καὶ τὰς διανοίας σας διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν».

Φιλιπ. 4 : 9

«Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Α και ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» παρερμηνεύεται ἐνταῦθα.

Ὡς ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Φιλιπ. 4 : 7, ἐκεῖ ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει «δύναμις» (σ. 234 - 236). Καὶ ἐνταῦθα, δύο μόνον στίχους μετὰ τὸν στίχον ἐκεῖνον, ὁ ὄρος «εἰρήνη» σημαίνει τὸ αὐτό. Ἡ δὲ φράσις «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεὸς τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατὸς Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός». Ἡ αὐτὴ δὲ φράσις σημαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Ῥωμ. 15 : 33, 16 : 20, Α΄ Θεσ. 5 : 23 καὶ Ἐβρ. 13 : 20 - 21, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις. Μετὰ τοιαύτης δὲ σημασίας ἡ φράσις αὐτὴ εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἐν Α΄ Πέτρ. 5 : 10 φράσιν «ὁ Θεὸς πάσης χάριτος», διότι ἡ «χάρις» εἶνε ἡ δωρεὰν παρεχομένη δύναμις τοῦ Θεοῦ.

Ἡ τελευταία πρότασις τοῦ προκειμένου χωρίου συνδέεται πρὸς τὸ προηγούμενον μέρος τοῦ χωρίου κατὰ τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Νά ἀγωνίζεσθε νά πράττετε τὰ ὀρθὰ καὶ δέοντα, ὁ δὲ «Θεὸς τῆς εἰρήνης», ὁ παντοδύναμος Θεός, θά εἶνε μεθ' ὑμῶν καὶ θά ἐνδυναμώνη ὑμᾶς εἰς τὸν καλὸν ἀγῶνα.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Αὐτά, τὰ ὅποια καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε εἰς ἐμέ, αὐτὰ νά πράττετε. Καὶ ὁ δυνατὸς¹ Θεὸς θά εἶνε μεθ' ὑμῶν».

1. Ἡ παντοδύναμος.

Κολ. 1 : 2**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ¹».

ἽΟ ἀποστολικὸς αὐτὸς χαριτισμὸς εἶνε ἀκριβῶς ὁμοιος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καὶ ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου. Ἰδέ σελ. 162 - 163.

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Κολ. 2 : 5**«Η ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΕΡΕΩΜΑ»**

«Εἰ γάρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἶμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν».

Οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι «τάξις» ἐνταῦθα ὀνομάζεται ἡ «εὐταξία» τῆς ἐν Κολοσσαῖς Ἐκκλησίας. Νομίζουν μάλιστα, ὅτι τὰς λέξεις «τάξις» καὶ «στερέωμα» ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιοῖ ὡς στρατιωτικούς ὄρους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος σημαίνει στρατιωτικὴν παράταξιν, ὅπως ἐν Β΄ Μακ. 10 : 36, καὶ ὁ δεύτερος συμπαγὲς μέτωπον, ὅπως ἐν Α΄ Μακ. 9 : 14. Ἄλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἡ λέξις «τάξις» ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει χρησιμοποιεῖται ὑπὸ ἄλλην σημασίαν, συνωνύμως δὲ πρὸς τὴν λέξιν «στερέωμα», κατὰ τὴν προσφιλεστάτην παρ' Ἑβραίοις συνήθειαν τῆς συνωνυμίας, ἣτις δίδει εἰς τὸν λόγον ἔμφασιν.

1. Ὁ Nestle παραλείπει τὴν φράσιν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τό ῥημα «τάττω» ἢ «τάσσω», ὅθεν τό οὐσιαστικόν «τάξις», σημαίνει «θέτω, τοποθετῶ, ἐγκαθιστῶ», ἔπειτα δέ καί «στηρίζω, στερεώνω». Ἐν Ἀδβ. 3 : 19 κατά τούς Ο' τό «Τάξει τούς πόδας μου εἰς συντέλειαν» σημαίνει «θά στηρίξῃ, θά στερεώῃ τούς πόδας μου μέχρι τέλους». Ἡ ἐν Δ' Βασ. 12 : 18 κατά τούς Ο' καί Δαν. 11 : 17 κατά τόν Θεοδοτίωνα ἔκφρασις «τάσσειν τό πρόσωπον» εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τήν ἐν Λουκ. 9 : 51 ἔκφρασιν «στηρίζειν τό πρόσωπον», ἥτοι λαμβάνειν σταθεράν καί ἀμετάκλητον ἀπόφασιν. Συναφῶς τό οὐσιαστικόν «τάξις» σημαίνει τόν «τόπον» ἢ τήν «θέσιν», ὅπου τάσσεται τι («Ἐωσφόρος δέ εἶδε τήν ἑαυτοῦ τάξιν», Ἰώδ 38 : 12. «Ἡ σελήνη ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς», Ἀδβ. 3 : 11. «Ἐγραψεν... ἐπιστολήν, ἱκετηρίας τάξιν ἔχουσαν», Β' Μακ. 9 : 18), ἔπειτα δέ σημαίνει καί τήν «σταθερότητα», τό νά μένη τι εἰς ἓνα τόπον ἢ μίαν θέσιν. Ἐν Ἰώδ 16 : 3 περιέχεται: «Τί γάρ; Μή τάξις ἐστί ῥήμασι πνεύματος;». Ἐνταῦθα «τάξις» εἶνε ὁ περιορισμός, ἡ στασιμότης, ἡ σταθερότης. Μεταφράζομεν τό χωρίον: «Ἀλλά τί; Μήπως ὑπάρχει σταθερότης εἰς τά λόγια τοῦ ἀνέμου;». Ὅπως ὁ ἀνεμος δέν ἔχει σταθερότητα, δέν μένει ἀκίνητος, δέν «σταματᾶ», οὕτω καί τᾶ λόγια τοῦ ἀνέμου, ἡ φλυαρία.

Ἐδειχθη, ὅτι ἡ λέξις «τάξις» σημαίνει καί «σταθερότης». Ὑπ' αὐτήν δέ τήν σημασίαν χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἀποστολικῷ χωρίῳ. Οὕτω δέ, ὡς ἤδη εἶπομεν, εἶνε συνώνυμος τῆς λέξεως «στερέωμα». Διά τῆς συνωνυμίας δέ ταύτης ὁ Ἀπόστολος τονίζει καί ἐξαιρεῖ τήν στερεότητα τῆς πίστεως τῶν ἐν Κολοσσαῖς χριστιανῶν. Πρὸς τὸ ἐν 1 : 23 συνώνυμα «θεμελιωμένοι», «ἐδραῖοι», «μὴ μετακινούμενοι».

Τό «χαίρων καί βλέπων» εἶνε σχῆμα πρωθύστερον.

Τό «ὑμῶν», ὅπερ προτάσσεται τῆς φράσεως «τὴν τάξιν καί τό στερέωμα», ἀναφέρεται καί εἰς «τὴν τάξιν» καί εἰς «τό στερέωμα» (Πρὸς τὴν ὑμῶν προκοπήν καί χαράν τῆς πίστεως», Φιλιπ. 1 : 25, καί βλέπε ἐρμηνείαν ἐν σ. 222 - 223). Οὕτω δέ τό «βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καί τό στερέωμα τῆς εἰς Χριστόν πίστεως ὑμῶν» πρέπει νά μεταφρασθῇ, «βλέπων τὴν ὑμετέραν σταθερότητα καί στερεότητα τῆς πίστεως ὑμῶν εἰς τόν Χριστόν», ἢ, «βλέπων τὴν σταθερότητα καί τὴν στερεότητά σας εἰς τὴν πίστιν σας εἰς τόν Χριστόν», ἢ, «βλέπων, ὅτι ἔχετε σταθερότητα καί στερεότητα εἰς τὴν πίστιν σας εἰς τόν Χριστόν».

Μεταφράζομεν τό ὅλον χωρίον:

«Διότι, ἂν καί σωματικῶς εἶμαι ἀπὼν, ὁμως πνευματικῶς εἶμαι μεθ' ὑμῶν, χαίρων καί βλέπων τὴν ὑμετέραν σταθερότητα καί στερεότητα τῆς πίστεως ὑμῶν εἰς τόν Χριστόν¹».

1. Ἡ χαίρων καί βλέπων, ὅτι ἔχετε σταθερότητα καί στερεότητα εἰς τὴν πίστιν σας εἰς τόν Χριστόν.

Α΄ Θεσ. 1 : 1**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹.

Ὁ ἀποστολικὸς αὐτὸς χαιρετισμὸς εἶνε ἀκριβῶς ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καί εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καί τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Α΄ Θεσ. 5 : 23**«Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»**

«Αὐτὸς δέ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καί ὀλόκληρον ὑμῶν τό πνεῦμα καί ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖ».

Ὁ ὄρος «εἰρήνη» παρερμηνεύεται ἐνταῦθα.

Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Φιλίπ. 4 : 7, «εἰρήνη» σημαίνει καί «δύναμις» (σ. 234 - 236). Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις εἰς τό προκείμενον χωρίον. Ἡ δέ φράσις τοῦ χωρίου τούτου «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεὸς τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατὸς Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός». Ὅτι δέ ἐνταῦθα διὰ τῆς λέξεως «εἰρήνη» σημαίνεται ἡ «δύναμις», τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς συναφείας: Ὁ Θεὸς εἶνε Θεός «εἰρήνης», ἥτοι δυν-

1. Ὁ Nestle ἔχει μόνον «Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη».

νάμεως, καί διά τοῦτο δύναται νά ἀγιάζη τούς ἀνθρώπους καί νά τηρή αὐτούς καί πνεύματι καί ψυχῇ καί σώματι ἀμέμπτως. Ἴδέ ἐν τοῖς οἰκειοῖς τόποις καί τās ἐρμηνείας τῶν χωρίων Ῥωμ. 15 : 33, 16 : 20, Φιλπ. 4 : 9 καί Ἐβρ. 13 : 20 - 21, ὅπου ἐπίσης ἀπαντᾷ ἡ φράσις «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» καί ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει «δύναμις».

Δυσκολίαν εἰς τό προκειμένον χωρίον παρουσιάζει καί ἡ φράσις «καί ὀλόκληρον ὑμῶν τό πνεῦμα καί ἡ ψυχῇ καί τό σῶμα ἀμέμπτως τηρηθεῖη». Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐρμηνειῶν ὀρθή εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν «τό πνεῦμα» καί «ἡ ψυχῇ» συνιστοῦν ἐνιαῖον καί ἀδιαίρετον κατ' οὐσίαν πρᾶγμα, τό ἅλουν συστατικόν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν Ἐβρ. 4 : 12 γίνεται λόγος περὶ «μερισμοῦ ψυχῆς τε καί πνεύματος». Ἡ λέξις «μερισμός» δεικνύει, ὅτι ἡ «ψυχῇ» καί τό «πνεῦμα» εἶνε ἐνιαῖον πρᾶγμα, διότι ἐκεῖνο μερίζεται ἢ διαιρεῖται, τό ὁποῖον εἶνε ἐνιαῖον. Ἡ δέ ἅυλος καί ἐνιαία οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, τό ἕτερον τῶν δύο αὐτοῦ συστατικῶν, μερίζεται ἢ διαιρεῖται εἰς «πνεῦμα» καί «ψυχῇ» κατὰ τās ἀνωτέρας καί κατωτέρας λειτουργίας τῆς. Ὑπό «πνεῦμα» ἐννοεῖται τό ἀνώτερον μέρος τοῦ ἅλου συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι τό λογικόν καί νοητικόν, ὑπό δέ «ψυχῇ» ἐννοεῖται τό κατώτερον μέρος τοῦ ἅλου συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι τό ζωικόν καί αἰσθητικόν.

Κατά ταῦτα ἡ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ διάκρισις «πνεῦμα», «ψυχῇ» καί «σῶμα» δέν σημαίνει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν συστατικῶν, ἀλλ' ἐκ δύο, ἐνός ἅλου, τό ὁποῖον ἐνταῦθα κατὰ μέν τās ἀνωτέρας λειτουργίας του ὀνομάζεται «πνεῦμα», κατὰ δέ τās κατωτέρας «ψυχῇ», καί ἐνός ὕλικου, τό ὁποῖον ὀνομάζεται «σῶμα».

Ἡ δέ εὐχή τοῦ Ἀποστόλου, ὅπως ὁ Θεός ἀγιάζη τούς πιστούς ὀλοτελῶς, καί ὀλόκληρον αὐτῶν τό πνεῦμα καί ἡ ψυχῇ καί τό σῶμα διαφυλαχθοῦν ἀμέμπτα, ἔχει τήν ἐννοιαν τοῦ ἀγιασμοῦ καί τῆς διαφυλάξεως ἀγνῶν καί τοῦ ἅλου καί τοῦ ὕλικου συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καί τῶν ἀνωτέρων καί τῶν κατωτέρων αὐτοῦ δυνάμεων καί λειτουργιῶν καί τῆς καθόλου ζωῆς του.

Ἡ φράσις «ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ τηρηθεῖη» δέν σημαίνει «κατά τήν παρουσίαν κλπ.» ἢ «μέχρι τῆς παρουσίας κλπ.», ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Τό «ἀμέμπτως τηρηθεῖη» ἀποκλείει τήν πρώτην ἐκδοχήν. Ὁ ἀνθρώπος τηρεῖται ἀμέμπτως κατὰ τήν ἐπίγειον ζωήν του, ὄχι κατὰ τήν δευτέραν παρουσίαν. Κατὰ τήν δευτέραν παρουσίαν δέν τηρεῖται, ἀλλ' εὐρίσκεται ἀμέμπτος. Ἡ δευτέρα ἐκδοχή ἀποκλείεται λόγῳ τοῦ «ἐν». Διότι τό «ἐν» οὐδέποτε σημαίνει «μέχρι».

Ἡ φράσις «ἐν τῇ παρουσίᾳ κλπ.» σημαίνει «διά τήν παρουσίαν κλπ.». Ἐνταῦθα δηλαδή τό «ἐν» ἔχει τελικήν σημασίαν, ὅπως καί ἀλλαχοῦ, π.χ. ἐν Α' Κορ. 7 : 15 («ἐν εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός»), Ἐφεσ. 4 : 24

(«κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ δσιότητι τῆς ἀληθείας»). Πρὸβλ. «Δυνατός ἐστι τὴν παραθήκην μου φυλάξει εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν», Β΄ Τιμ. 1 : 12.

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«Αὐτός δέ ὁ δυνατός¹ Θεός εἶθε νά σᾶς ἀγιάσῃ ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ ὀλοκλήρου τὸ πνεῦμά σας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα νά διαφυλαχθοῦν ἄμεμπτα διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Β΄ Θεσ. 1 : 2

«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν² καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐπὶ τῶν παρῶν ἀποστολικῶν χαιρετισμῶν εἶνε ἀκριβῶς ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καὶ ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

1. Ἡ παντοδύναμος.

2. Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ἡμῶν.

Β' Θεσ. 3 : 16**«Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΔΩΗ ΥΜΙΝ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗΝ»**

*«Αὐτός δέ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δώη ὑμῖν
τὴν εἰρήνην διὰ παντός ἐν παντί τρόπῳ».*

Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζει εὐχὴν καὶ τὴν λέξιν «εἰρήνη» χρησιμοποιοῦν ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ, καθ' ἣν αὕτη σημαίνει *τό καλόν, τὴν εὐλογίαν*, ὄχι δέ μόνον τὴν εἰρήνην. Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28.

Δίδομεν δύο μεταφράσεις τοῦ χωρίου:

«Αὐτός δέ ὁ Κύριος τοῦ καλοῦ εἶθε νά δίδῃ εἰς σᾶς τό καλόν πάντοτε διὰ παντός τρόπου¹».

«Αὐτός δέ ὁ Κύριος, ἡ πηγὴ τῆς εὐλογίας, εἶθε νά δίδῃ εἰς σᾶς τὴν εὐλογίαν πάντοτε μέ πάντα τρόπον¹».

Α' Τιμ. 1 : 2**«ΧΑΡΙΣ, ΕΛΕΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ»**

*«Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρός ἡμῶν²
καί Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».*

Ὁ ἀποστολικὸς οὗτος χαιρετισμὸς εἶνε ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καὶ ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἴδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις, ἔλεος, εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρός ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

1. Ἡ παντοιοτρόπως.

2. Ὁ Nestle παραλείπει τὸ ἡμῶν.

Α΄ Τιμ. 1 : 14

«ΜΕΤΑ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ»

«Υπερπλέονασε δέ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν
μετά πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ».

Ἐνταῦθα κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς πρόκειται περὶ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως καὶ ἀγάπης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δι' ἄλλων λόγων περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀγάπης, τὰ ὁποῖα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἦναψεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀποστόλου. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δὲν εἶνε ὀρθή. Ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐξαίρει τὴν ἰδικὴν του πίστιν καὶ ἀγάπην· δὲν θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τὴν ὑπερπλεονάσασαν χάριν τοῦ Κυρίου ἔχει μεγάλην πίστιν καὶ ἀγάπην. Τοῦτο θὰ ἦτο ἢ θὰ ἐφαίνετο ὑπερήφανον. Δι' ἑαυτὸν ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζεται μετὰ μεγάλης ταπεινώσεως. Εἰς τοὺς στίχ. 13 καὶ 16 λέγει ὅτι «ἠλεήθη», καὶ εἰς τὸν στίχ. 15 ὅτι εἶνε «ὁ πρῶτος» τῶν ἁμαρτωλῶν. Δὲν λέγει ὅτι δι' ἀρετῶν ἐγένετο σπουδαῖος.

Ὁ Ἀπόστολος ἐξαίρει τὴν «πίστιν καὶ ἀγάπην» τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, «τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», τουτέστι τὴν ἐκδηλωθεῖσαν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνταῦθα ὁ ὅρος «πίστις» δὲν ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, ἀλλὰ σημαίνει «εὐσπλαγχνία» ἢ «φιλανθρωπία» καὶ εἶνε συνώνυμος τοῦ ὅρου «ἀγάπη» (Πρβλ. Τίτ. 3 : 4). Καὶ ἐπειδὴ «πίστις» καὶ «ἀγάπη» εἶνε ἐν κατ' οὐσίαν πρᾶγμα καὶ ὄχι δύο, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος λέγει «μετά πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» καὶ ὄχι «μετά πίστεως καὶ ἀγάπης τῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Ὅτι δὲ ἡ «πίστις» ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τῆς εὐσπλαγχνίας ἢ φιλανθρωπίας, τοῦτο ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (Ἴδέ σ. 84 - 85. Ἴδέ ἐπίσης τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Ματθ. 23 : 23, ὅπου ὁ ὅρος «πίστις», καθὼς καὶ τὰς ἐρμηνείας τῶν Α' Κορ. 10 : 13, Ἐβρ. 2 : 17, Α' Πέτρ. 4 : 19, Α' Ἰωάν. 1 : 9, ὅπου ὁ ὅρος «πιστός»).

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐξαίρει τὴν ἰδικὴν του πίστιν καὶ ἀγάπην, ἀλλὰ τὴν «πίστιν καὶ ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», ἦτοι τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδείχθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Πρβλ. τὸν λόγον περὶ «τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» ἐν Ῥωμ. 8 : 39), διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἐπομένους στίχ. 15 - 16 ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἔλευσιν εἰς τὸν κόσμον, τὸν σκοπὸν καὶ «τὴν

πάσαν μακροθυμίαν» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διά τῶν ὁποίων ἐδείχθη ἡ «πίστις καί ἀγάπη» τοῦ Θεοῦ ἢ, ἄλλως, τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ.

Ἡ πρόθεσις «μετά» εἶνε ἰσοδύναμος τῆς «ἐν», ἀλλά προετιμήθη ἐκείνης μᾶλλον χάριν ποικιλίας, ἐπειδή ἐκείνη χρησιμοποιεῖται εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ χωρίου («ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»). Συνεπῶς τό «μετά πίστεως καί ἀγάπης» εἶνε ἰσοδύναμον τοῦ «ἐν πίστει καί ἀγάπῃ» καί ἐξηγεῖται «διά τῆς φιλοανθρωπίας καί ἀγάπης». Εἰς τήν ἔννοιαν αὐτήν τήν πρόθεσιν «μετά» ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ κατόπιν εἰς τό 2 : 9 («μετά αἰδοῦς καί σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς», ἤτοι «διά αἰδοῦς καί σωφροσύνης νά στολίζου ἑαυτάς»).

Ὁ Ἀπόστολος λοιπόν εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον διμλεῖ διά τήν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδείχθη ὑπεράφθονος διά τῆς φιλοανθρωπίας καί ἀγάπης του, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτω δέ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου εἶνε καταπληκτικῶς ὁμοιος πρός τόν λόγον του ἐν Ἐφεσ. 2 : 7 διά «τόν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Κατά ταῦτα τό Α' Τιμ. 1 : 14 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Υπερεξεχείλισε δέ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν διά τῆς φιλοανθρωπίας καί ἀγάπης, τήν ὁποίαν ἐδειξε διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Α' Τιμ. 2 : 7

«ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ»

«Εἰς ὃ ἐτέθην ἐγώ κήρυξ καί ἀπόστολος, – ἀλήθειαν λέγω (ἐν Χριστῷ), οὐ ψεύδομαι, – διδάσκαλος ἔθνῶν ἐν πίστει καί ἀληθείᾳ».

Κατά τήν ἐπικρατοῦσαν ἐρμηνείαν τό «διδάσκαλος ἔθνῶν ἐν πίστει καί ἀληθείᾳ» ἔχει τήν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Παῦλος ὠρίσθη διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν πρός τόν σκοπόν νά διδάσκη τήν πίστιν καί τήν ἀλήθειαν (ἢ τήν ἀληθῆ πίστιν, ὅποτε τό «πίστει καί ἀληθείᾳ» ἐκλαμβάνεται ὡς σχῆμα ἐν διαδυοῖν). Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία αὐτή δέν εἶνε ὀρθή. Ὁ σκοπός, διά τόν ὁποῖον ὁ

Παῦλος ὠρίσθη ἀπόστολος καί διδάσκαλος, δέν ἐκφράζεται διά τῆς φράσεως «ἐν πίστει καί ἀληθείᾳ», ἀλλ' ἐξεφράσθη προηγουμένως διά τῆς φράσεως «εἰς ὃ (ἐνν. μαρτύριον)».

Αἱ λέξεις «πίστις» καί «ἀλήθεια» εἰς τό παρόν χωρίον χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως, ὅπως αἱ αὐταὶ λέξεις ἐν Παροιμ. 14 : 22 κατά τούς Ο' καί τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα «πιστός» καί «ἀληθινός» ἐν Γ' Μακ. 2 : 11, Ἄποκ. 3 : 14, 19 : 11.

Ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τοῦ Τίτ. 3 : 15 ὑποστηρίζομεν, ὅτι ἡ αὐτόθι φράσις «ἐν πίστει» σημαίνει «ἐν ἀληθείᾳ, ἀληθῶς, πραγματικῶς, εἰλικρινῶς, γνησίως». Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ἔχει καθ' ἡμᾶς ἡ φράσις αὕτη καί εἰς τό προκειμένον χωρίον. Οὕτω δέ τήν φράσιν «ἐν πίστει καί ἀληθείᾳ» δυνάμεθα νά ἀποδώσωμεν, «πραγματικῶς καί ἀληθῶς», ἤ, δημωδῶς, «πραγματικά καί ἀληθινά».

Μεταφράζομεν τό ὅλον χωρίον Α' Τιμ. 2 : 7.

«Διά τό ὅποιον ὠρίσθην ἐγώ κήρυξ καί ἀπόστολος τῶν ἐθνικῶν, – ἀληθειαν λέγω (ἐν Χριστῷ), δέν ψεύδομαι, – διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν πραγματικῶς καί ἀληθῶς».

Ὡς γνωστόν, ψευδάδελφοί καί ἰουδαίζοντες ἠρνοῦντο ἢ ἠμφεσβήτουν, ὅτι ὁ Παῦλος ἦτο ἀληθινός ἀπόστολος, ὅτι εἶχε λάβει ἐκ Θεοῦ ἀποστολήν, καί μάλιστα νά κηρύττῃ εἰς τούς ἐθνικούς. Διά τοῦτο δέ ἐνταῦθα, ὡς καί ἀλλαχοῦ πολλάκις, ὁ Παῦλος τονίζει τήν γνησιότητα τοῦ ἀποστολικοῦ του ἀξιώματος.

Β' Τιμ. 1 : 2

«ΧΑΡΙΣ, ΕΛΕΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς καί Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Ἄποστολικός οὗτος χαιρετισμός εἶνε ὁμοίος πρὸς τόν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις, ἔλεος, εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς καί τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Β' Τιμ. 2 : 3 - 6

**«ΑΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ»
«ΤΟΝ ΚΟΠΙΩΝΤΑ ΓΕΩΡΓΟΝ ΔΕΙ ΠΡΩΤΟΝ...»**

«Σύ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς στρατενόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέση. Ἐάν δέ καὶ ἀθλή τις, οὐ στεφανοῦται, ἐάν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἀπόστολος προτρέπει τὸν Τιμόθεον εἰς κακοπάθειαν καὶ ἀναφέρει τρία παραδείγματα ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κακοπαθοῦν, τὸν στρατιώτην, τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν γεωργόν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ ὁ Τιμόθεος, ἀλλὰ καὶ πᾶς πιστὸς ἐν γένει, πρέπει νὰ κακοπαθῇ, ἂν θέλῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν του καὶ οὕτω ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν Χριστόν καὶ ν' ἀπολάβῃ τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνιότητος. Ἄλλ' ὅπως ἐρμηνεύουν τὸ χωρίον οἱ ἐρμηνευταὶ ὡς πρὸς τοὺς στίχ. 4 καὶ 6, ὁ σκοπὸς τῶν ἀποστολικῶν λόγων ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ἀλλοιώνεται καὶ χάνεται. Ἄλλο θέλει νὰ εἴπῃ ὁ Ἀπόστολος καὶ ἄλλο λέγουν οἱ ἐρμηνευταί. Οὗτοι εἰς τὸν στίχ. 4 δίδουν τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Οὐδεὶς στρατιώτης ἐμπλέκεται εἰς βιοτικὰς μερίμνας καὶ ὑποθέσεις, διὰ ν' ἀρέσῃ εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐστρατολόγησεν αὐτόν, τουτέστιν εἰς τὸν βασιλέα. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἔννοια θὰ ἦτο ὀρθή, ἂν πρόθεσις τοῦ Ἀποστόλου ἦτο νὰ τονίσῃ τὸ ἀπερίσπαστον τοῦ στρατιώτου ἀπὸ βιοτικῶν φροντίδων, ἐνῶ τώρα θέλει νὰ τονίσῃ τὴν κακοπάθειαν τοῦ στρατιώτου. Ἐπίσης εἰς τὸν στίχ. 6 οἱ ἐξηγηταὶ δίδουν τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος κοπιᾶζει, πρέπει πρῶτος νὰ ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρπούς. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια θὰ ἦτο ὀρθή, ἂν πρόθεσις τοῦ Ἀποστόλου ἦτο νὰ τονίσῃ, ὅτι ὁ ἐργάτης τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶνε πρῶτος εἰς τὰς ἀπολαβὰς ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ, ἐνῶ τώρα θέλει νὰ τονίσῃ τὸ ἀντίθετον, τὰς θυσίας καὶ τὴν κακοπάθειαν τοῦ ἐργάτου τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ.

Οἱ ἐξηγηταὶ παρερμηνεύουν τοὺς δύο στίχους, διότι τὴν λέξιν «πραγματεία» ἐκλαμβάνουν ἐν τῇ ἔννοιά τῆς μερίμνης, τὴν δέ λέξιν «πρῶτον» συνδέουν πρὸς τὴν λέξιν «μεταλαμβάνειν» καὶ δίδουν εἰς αὐτὴν ἔμφασιν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα «πραγματεία» σημαίνει «ἐπιθυμία». Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἢ ἐν λόγῳ λέξις εὐρίσκεται παρὰ τοῖς Ο'. Οὕτως ἐν Γ' Βασ. 9 : 1 ἡ φράσις, «καὶ πᾶσαν τὴν πραγματείαν Σαλωμών», σημαίνει: «καὶ πᾶσαν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σολομώντος· καὶ πᾶν ὃ,τι ἦτο ἐπιθυμία τοῦ Σολομώντος». Ἐν Γ' Βασ. 10 : 22α (9 : 19 κατὰ τὸ Μασσοριτικόν) ἡ φράσις, «καὶ τὴν πραγματείαν Σαλωμών, ἣν ἐπραγματεύσατο», σημαίνει: «καὶ ὃ,τι ἦτο ἐπιθυμία τοῦ Σολομώντος, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμησε· καὶ ὃ,τι ὁ Σολομῶν ἐπεθύμησε». Πρὸς τὸ παράλληλον Β' Παρ. 8 : 6, ὅπου πρὸς ἀπόδοσιν τῶν αὐτῶν καὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἑβραϊκῶν λέξεων οἱ Ο' δὲν χρησιμοποιοῦν πλέον τὰς λέξεις «πραγματείαν» καὶ «ἐπραγματεύσατο», ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν χρησιμοποιοῦν τὰς λέξεις «ἐπιθυμίαν» καὶ «ἐπεθύμησε». Ἰδέ καὶ Δευτ. 21 : 11, ὅπου οἱ Ο' διὰ τοῦ «ἐνθυμοῦμαι» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἐπιθυμῶ» ἀποδίδουν τὸ αὐτὸ ἑβραϊκὸν ῥῆμα, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ εἰρημένῃ περιπτώσει τοῦ Γ' Βασ. 10 : 22α (9 : 19 κατὰ τὸ Μασσοριτικόν) ἀποδίδουν διὰ τοῦ «πραγματεύομαι». Ἐδείχθη λοιπόν, ὅτι «πραγματεία» σημαίνει καὶ «ἐπιθυμία», καθὼς ἐπίσης «πραγματεύομαι» σημαίνει καὶ «ἐπιθυμῶ».

Ἐν τῷ ὑπ' ὅψιν συνελπῶς χωρίῳ «αἱ τοῦ βίου πραγματεῖαι» δὲν εἶνε, ὡς νομίζεται, αἱ «μέριμναι τοῦ βίου» ἢ «μέριμναι βιοτικάι» κατὰ τὰς ἐν Λουκ. 8 : 14, 21 : 34 ἑκφράσεις, ἀλλ' εἶνε αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀπολαύσεις, αἱ «ἡδοναὶ τοῦ βίου» κατὰ τὴν ἐν Λουκ. 8 : 14 ἑκφρασιν. Ἄρα δὲ ὁ λόγος, «Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις», σημαίνει: «Οὐδεὶς στρατιώτης παραδίδεται εἰς τὰς ἐπιθυμίας (ἢ ἀπολαύσεις) τῆς ζωῆς». Ὁ στρατιώτης στερεῖται τῶν ἀπολαύσεων, ἀσκεῖται καὶ ζῆ σκληρῶς, κακοπαθεῖ.

Ἡ λέξις «πρῶτον» εἶνε ἐπίρρημα καὶ δὲν ἔχει ἔμφασιν καὶ δὲν συνάπτεται πρὸς τὸ «μεταλαμβάνει», ὅπως νομίζουν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλὰ πρὸς τὸ «κοπιῶντα», τὸ ὁποῖον ἔχει ἔμφασιν, διό καὶ προτάσσεται: «Τὸν κοπιῶντα πρῶτον γεωργὸν δεῖ τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν». Τὸ «δεῖ» σημαίνει «δύναται, εἶνε δυνατόν», ὅπως ἐν Πράξ. 4 : 12, 14 : 22. Ἄρα ὁ στίχ. 6 σημαίνει: «Ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος πρῶτον κοπιᾷ, δύναται ν' ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρπούς». Πρῶτον κόπος, κακοπάθεια, καὶ ἔπειτα καρποί. Ἐάν πρῶτον ὁ γεωργός δὲν κοπιᾷ, δὲν κακοπαθήσῃ, δὲν λαμβάνει ἔπειτα καρπούς.

Ὅμοιως ὁ ἀθλητής, ἐάν δὲν ἀθλήσῃ «νομίμως», συμφώνως δηλαδὴ πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἀθλήσεως· ἐάν δὲν ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς πειθαρχίαν, ἀσκήσιν καὶ ἐγκράτειαν (Πρὸς Α' Κορ. 9 : 25), τουτέστιν εἰς κακοπάθειαν, δὲν λαμβάνει τὸν στέφανον τῆς νίκης.

Ὅρος λοιπόν διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦ σκοποῦ των ὁ στρατιώτης, ὁ ἀθλητής καὶ ὁ γεωργός εἶνε ἡ κακοπάθεια.

Ἄλλὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα ὁ Ἀπόστολος ἀνέφερεν ὑπὸ ἀλληγορι-

κήν σημασίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Τιμόθεος θά ἐπρεπε νά συναγάγη ὑψηλόν συμπέρασμα, ὅτι δηλαδή καί αὐτός, διά νά ἐπιτύχη τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ του, νά εὐαρεστήσῃ εἰς τόν Χριστόν καί νά κερδίσῃ τόν στέφανον καί τά ἀγαθά τῆς αἰωνιότητος, θά ἐπρεπε προηγουμένως, ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, νά κακοπαθήσῃ. Ἐπειδή δέ τά παραδείγματα εἶχον ἀλληγορικὴν ἔννοιαν, διά τοῦτο εἰς τὴν συνέχειαν ἐν στίχ. 7 ὁ Ἀπόστολος ἔγραψε: «Νόει ἃ λέγω». Νά ἐννοῆς δηλαδή τὴν ἀλληγορικὴν καί ὑψηλὴν σημασίαν τῶν παραδειγμάτων. Καί ν' ἀντιλαμβάνεσαι, πῶς ἐκάστοτε θά ἐφαρμόζῃς τό ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων δίδαγμα τῆς κακοπαθείας.

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθὲν χωρίον:

«Σὺ δέ κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς στρατιώτης παραδίδεται εἰς τὰς ἐπιθυμίας¹ τῆς ζωῆς, διά ν' ἀρέσῃ εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐστρατολόγησεν αὐτόν. Καί ἂν ἐπίσης εἶνε κανεὶς ἀθλητῆς, δέν στεφανώνεται, ἐάν δέν ἀθλήσῃ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας. Ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος πρῶτον κοπιάζει, αὐτός² δύναται ν' ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρπούς».

Τίτ. 1 : 4

«ΧΑΡΙΣ, ΕΛΕΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ»

«Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καί Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν³».

Ὁ ἀποστολικὸς αὐτὸς χαιρετισμὸς εἶνε ὅμοιος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καί ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἴδε σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις, ἔλεος, εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς καί τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν».

-
1. Ἡ ἀπολαύσεις.
  2. Διὰ τῆς λέξεως «αὐτός» ἀποδίδομεν τὴν ἔμφασιν τῆς λέξεως «κοπιῶντα».
  3. Ὁ Nestle ἔχει: *Χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καί Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.*

Τίτ. 3 : 15

«ΦΙΛΕΙΝ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ»

«*Ἀσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει*».

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχὴν τὸ «πίστις» ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, τὸ δὲ «φιλεῖν ἐν πίστει» σημαίνει «ἀγαπᾶν μετὰ πίστεως» ἢ «ἀγαπᾶν λόγῳ πίστεως». Ἄλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δέν εἶνε ἱκανοποιητικὴ.

Τὸ «πίστις» παρὰ τοῖς Ο' σημαίνει καὶ «ἀλήθεια». Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν σχετικὰ χωρία:

«Ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀπαγγέλλει δίκαιος, ὁ δὲ μάρτυς τῶν ἀδίκων δόλιος» (Παροιμ. 12 : 17).

Ἡ ἔννοια εἶνε, ὅτι ὁ δίκαιος μάρτυς καταθέτει ἀποδεικνυομένην ἀλήθειαν, ἐνῶ ὁ ἀδικὸς μάρτυς δίδει δολίαν ἢ ψευδῆ μαρτυρίαν.

«Βδέλυγμα Κυρίῳ χεῖλη ψευδῆ, ὁ δὲ ποιῶν πίστεις δεκτὸς παρ' αὐτῷ» (Παροιμ. 12 : 22).

Τὸ «πίστεις» ἀντιτίθεται πρὸς τὸ «χεῖλη ψευδῆ» καὶ ἄρα σημαίνει «ἀλήθειαι».

«Ἐξέλιπεν ἡ πίστις ἐκ στόματος αὐτῶν» (Ἱερ. 7 : 28).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶνε, ὅτι ἐξέλιπεν ἡ ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν.

«Ἐνέτειναν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς τόξον, ψεῦδος καὶ οὐ πίστις ἐνίσχυσεν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἱερ. 9 : 3).

Ἡ δευτέρα πρότασις σημαίνει, ὅτι τὸ ψεῦδος καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τῆς γῆς.

«...ὡς ὕδωρ ψευδές καὶ οὐκ ἔχον πίστιν» (Ἱερ. 15 : 18).

Τοῦτο σημαίνει: Ὅπως ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶνε ψευδές καὶ δέν ἔχει ἀλήθειαν, εἶνε ἀπατηλὸν καὶ ὄχι ἀληθινόν.

«Ὁ προφήτης ὁ προφητεύσας εἰς εἰρήνην, ἔλθόντος τοῦ λόγου γνώσσονται τὸν προφήτην, ὃν ἀπέσειλεν αὐτοῖς Κύριος ἐν πίστει» (Ἱερ. 35[28]: 9).

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἰδιαίτερος σημαντικόν, διότι εἰς αὐτὸ ἀπαντᾶ ἡ φράσις «ἐν πίστει», ἡ ὁποία ἀπαντᾶ καὶ εἰς τὸ ἐρευνώμενον ἀποστολικόν χωρίον. Προφανῶς δὲ ἡ φράσις σημαίνει «ἐν ἀληθείᾳ, ἀληθῶς, πραγματικῶς». Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: Ὡς πρὸς τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος προεφήτευσεν περὶ εἰρήνης, ὅταν ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ προφήτου, θά καταλά-

βουν (οί άνθρωποι), ὅτι αὐτός εἶνε ὁ προφήτης, τὸν ὁποῖον ἀληθῶς ἀπέστειλεν ὁ Κύριος.

Τὸ «πίστις» λοιπὸν σημαίνει καὶ «ἀλήθεια». Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ λέξις, ἡ ὁποία εἰς τὰ παρατεθέντα χωρία Παροιμ. 12 : 17, 12 : 22, Ἱερ. 7 : 28, 9 : 3 μεταφράζεται ὑπὸ τῶν Ο' «πίστις», εἰς ἄλλα χωρία μεταφράζεται ὑπ' αὐτῶν «ἀλήθεια», π.χ. ἐν Β' Παρ. 19 : 9, Ψαλμ. 118(119) : 30, 75, 86, 90, 138, Ἱσ. 11 : 5. Ἐπίσης ἄλλη ἑβραϊκὴ λέξις, ὁμόρριζος τῆς προηγουμένης, ἡ ὁποία εἰς τὸ παρατεθὲν χωρίον Ἱερ. 35(28) : 9 μεταφράζεται «πίστις», εἰς ἄλλα χωρία μεταφράζεται «ἀλήθεια», π.χ. ἐν Κριτ. 9 : 15, Α' Βασ. 12 : 24, Γ' Βασ. 2 : 4, Ψαλμ. 144(145) : 18.

Ὅπως δὲ εἰς τὰ παρατεθέντα χωρία «πίστις» σημαίνει «ἀλήθεια», οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐρευνώμενον ἀποστολικὸν χωρίον. Ἡ ἔκφρασις τοῦ χωρίου τούτου «φιλεῖν ἐν πίστει» εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τὸ «φιλεῖν ἐν ἀληθείᾳ». Τὸ δὲ «φιλεῖν ἐν ἀληθείᾳ» δέν σημαίνει ἀγαπᾶν μετὰ τῆς ἀληθείας ἢ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἢ συμφώνως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ σημαίνει ἀγαπᾶν ἀληθῶς, πραγματικῶς, ἀπὸ καρδίας, εἰλικρινῶς, γνησίως.

Ἡ ἔκφρασις τοῦ Παύλου «φιλεῖν ἐν πίστει» εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ «φιλεῖν ἐν ἀφθοσίᾳ», Ἐφεσ. 6 : 24, συμφώνως πρὸς τὴν ἑρμηνείαν, τὴν ὁποίαν δίδομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, καὶ ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰωάννου «ἀγαπᾶν ἐν ἀληθείᾳ» (= ἀγαπᾶν ἀληθῶς), Α' Ἰωάν. 3 : 18, Β' Ἰωάν. 1, Γ' Ἰωάν. 1.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν Τίτ. 3 : 15 «Ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει» σημαίνει:

«Νά χαιρετίσης ὅσους ἀγαποῦν ἡμᾶς εἰλικρινῶς¹».

Διὰ τῆς φράσεως «ἐν πίστει», ἤτοι εἰλικρινῶς, ὁ Ἀπόστολος ἀποκλείει τοὺς ψευδαδέλφους.

1. Ἡ ἀληθῶς, «ἀληθινά» εἰς τὴν δημόδη.

Φιλήμ. 3**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ἀποστολικὸς οὗτος χαιρετισμὸς εἶνε ἀκριβῶς ὁμοίος πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καὶ ἰσχύουν περὶ αὐτοῦ ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Μεταφράζομεν:

«Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Φιλήμ. 4 - 6**«ΟΠΩΣ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΣΟΥ ΕΝΕΡΓΗΣ ΓΕΝΗΤΑΙ»**

«Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνεΐαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντός ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν».

Τὸ παρὸν χωρίον ὑφίσταται πολλὰς καὶ σοβαρὰς παρερμηνείας.

Τὸ «εὐχαριστῶ» οἱ ἐξηγηταὶ νομίζουν, ὅτι χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ σήμερον. Ἐν τῇ φράσει, «τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους», οἱ ἐξηγηταὶ νομίζουν, ὅτι ὑπάρχει σχῆμα χιαστὸν: ἡ μὲν «ἀγάπη» ἀναφέρεται εἰς «πάντας τοὺς ἁγίους», ἡ δὲ «πίστις» ἀναφέρεται εἰς «τὸν Κύριον

Ἰησοῦν». Ἐπίσης νομίζουν, ὅτι ἡ λέξις «πίστις» ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, σημαίνει δηλαδή τὴν πίστιν.

Τὸ δέ σοβαρότερον, οἱ ἐξηγηταὶ νομίζουν, ὅτι ἡ πρότασις, «ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται κλπ.», εἶνε τελικὴ καὶ ἐξαρτάται ἐκ τοῦ «μνείαν σου ποιούμενος» ἢ ἐξ ὑπονοουμένου ῥήματος, τοῦ «προσεύχομαι».

Ἐπίσης ἡ φράσις «ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου» κατὰ μίαν γνώμην σημαίνει «ἡ συμμετοχὴ σου εἰς τὴν πίστιν» καὶ κατ' ἄλλην γνώμην σημαίνει «ἡ μετάδοσις τῆς πίστεώς σου». Τὸ «ἐν ἐπιγνώσει» κατὰ μίαν ἐκδοχὴν σημαίνει «διὰ τὴν τελείαν γνῶσιν», κατ' ἄλλην «διὰ τὴν βαθυτέραν γνῶσιν» καὶ κατ' ἄλλην «διὰ τὴν ἀναγνώρισιν». Ἐπίσης κατὰ μίαν γνώμην πρόκειται δι' «ἐπιγνώσιν» ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος καὶ κατ' ἄλλην ὑπὸ ἄλλων. Διὰ τῆς φράσεως, «παντός ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστόν Ἰησοῦν», κατ' ἄλλους μὲν σημαίνεται πᾶν ἀγαθόν ἢ πᾶσα εὐλογία ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἦτοι λόγῳ τῆς ἐνώσεως ἡμῶν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατ' ἄλλους δέ σημαίνεται πᾶν ἀγαθόν ἢ πᾶσα εὐλογία ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἦτοι πρὸς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡς πρὸς ταῦτα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν:

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος δὲν λέγει τὸ «εὐχαριστῶ» δι' εὐεργεσίαν πρὸς τὸ άτομόν του ἢ ἰδίαν ἀρετὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετὴν ἄλλου, τοῦ Φιλήμονος, τοῦτο ἔχει μᾶλλον τὴν ἔννοιαν τοῦ «δοξάζω» καὶ ὄχι τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Ὁ Ἀπόστολος δοξάζει τὸν Θεόν, διότι ὁ Φιλήμων ἐδείκνυε μεγάλην ἀρετὴν. Ὅτι δὲ τὸ «εὐχαριστῶ» ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ «δοξάζω» δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῆ τις ἐκ τοῦ Ῥωμ. 1 : 21, ὅπου τὸ «*ἠὲ χαρίστησαν*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*ἐδόξασαν*», καὶ ἐκ τοῦ Α' Κορ. 14 : 16 - 17, ὅπου τὸ «*εὐχαριστεῖν*» καὶ ἡ «*εὐχαριστία*» σημαίνουν ὅ,τι καὶ τὸ «*εὐλογεῖν*», ἦτοι *δοξάζειν*.

Ἐν τῷ χωρίῳ δὲν ὑπάρχει σχῆμα χιαστόν, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ «ἀγάπη» θὰ εἶχε τὴν ἀναφορὰν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ ἡ «πίστις» εἰς τὸν Χριστόν. Ἄλλ' ἡ «ἀγάπη» καὶ ἡ «πίστις» ἔχουν ἀμφότερα τὴν ἀναφορὰν καὶ εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ἐνταῦθα ἡ «πίστις» δὲν εἶνε, ὡς νομίζεται, ἡ πίστις, ὥστε νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν μόνον εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν εἶνε ὅ,τι καὶ ἡ «ἀγάπη», ὥστε νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸν Χριστόν καὶ εἰς τοὺς χριστιανούς. Αἱ ἐν λόγῳ δύο λέξεις χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ῥωμ. 1 : 12, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως», ἀπεδείξαμεν, ὅτι διὰ τοῦ ὄρου «πίστις» σημαίνεται καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ δὴ ἡ ἐνθερμὸς καὶ φλογερὰ ἀγάπη, ὁ ζῆλος (Ἰδέ σ. 163 ἐξ.). Ἐπίσης εἰς τὰ χωρία Ματθ. 23 : 23, Α' Τιμ. 1 : 14, Γαλ. 5 : 22, Ἰακ. 5 : 15 ὁ ὄρος «πίστις» καθ' ἡμᾶς σημαίνει τὴν ἀγάπην ἢ φιλανθρωπίαν (Ἰδέ τὰς ἐρμηνείας, τὰς ὁποίας δίδομεν εἰς τὰ χωρία ταῦτα

έν τοῖς οἰκείοις τόποις). Εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον ἡ ἀκριβής ἔννοια τοῦ ὄρου «πίστις» εἶνε «ζήλος», ἤτοι ἔντονος καί φλογερά ἀγάπη. Συνεπῶς ὑπό «τήν ἀγάπην καί τήν πίστιν» τοῦ Φιλήμονος ἔννοεῖται ἡ ἀγάπη καί ὁ ζήλος αὐτοῦ διά τόν Χριστόν καί τούς χριστιανούς. Ἐναφέρει δέ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος «τήν ἀγάπην» καί ὕστερον «τήν πίστιν», διότι ἀπό τοῦ ἰσχυροῦ, ὁποῖον εἶνε «ἡ ἀγάπη», προβαίνει ἐπί τό ἰσχυρότερον, ὁποῖον εἶνε «ἡ πίστις» ἐν τῇ ἔννοια τοῦ ζήλου, ἤτοι τῆς ἐντόνου καί φλογεράς ἀγάπης. Ἐπίσης ἀξίον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Ἀπόστολος δέν λέγει, «τήν ἀγάπην καί τήν πίστιν ἅς ἔχεις», ἀλλά λέγει, «τήν ἀγάπην καί τήν πίστιν ἣν ἔχεις». Ἐντί δηλαδή τοῦ ἀναμενομένου πληθυντικοῦ «ἅς» χρησιμοποιεῖ τόν ἐνικόν «ἣν». Τοῦτο δέ πράττει εἴτε διότι ἀναφέρεται εἰς τάς δύο ἀρετάς ὡς κατ' οὐσίαν μίαν, εἴτε μᾶλλον διότι παραλείπει «τήν ἀγάπην» καί ἀναφέρεται μόνον εἰς «τήν πίστιν» ὡς ἰσχυροτέραν καί περιλαμβανουσαν κατ' οὐσίαν τήν ἀγάπην, ἀφοῦ ἐνταῦθα «πίστις» εἶνε ἡ ἔντονος καί φλογερά ἀγάπη.

Ἡ πρότασις, «ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται κλπ.», δέν εἶνε τελική, ὅπως νομίζεται. Ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι αὕτη ἐξαρτάται ἐκ τοῦ «μνείαν σου ποιούμενος» ἢ ἐξ ὑπονοουμένου ῥήματος, τοῦ «προσεύχομαι», ἐκδιάζει τό χωρίον. Τό «μνείαν σου ποιούμενος» συνδέεται πρὸς τό «εὐχαριστῶ», ὄχι πρὸς τήν ἐν λόγῳ πρότασιν. Ἡ δέ ὑπονόησις τοῦ «προσεύχομαι» εἶνε τελείως ἀφύσικος. Τό δέ σπουδαιότερον, ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ὁ Ἀπόστολος προσεύχεται, ἵνα «ἡ κοινωνία τῆς πίστεως» τοῦ Φιλήμονος «ἐνεργῆς γένηται», γίνῃ δηλαδή ἐμπρακτος, ἀποκλείεται ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχ. 5 καί τοῦ ἐπομένου στίχ. 7, διότι αὐτοῖ οἱ στίχοι εἶνε ἐγκώμιον τῆς ἐμπράκτου ἀγάπης τοῦ Φιλήμονος. Ὁ Ἀπόστολος δέν προσήχητο, ἵνα ὁ Φιλήμων δεῖξῃ ἐμπρακτον ἀρετήν, διότι ἤδη ὁ Φιλήμων διέπρεπεν εἰς τήν ἐμπρακτον ἀρετήν. Ὅπως ἀπεδείξαμεν κατά τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15, οἱ σύνδεσμοι «ὅπως» καί «ἵνα» δέν εἶνε πάντοτε τελικοί, ἀλλ' ἐνίοτε εἶνε αἰτιολογικοί (Ἰδέ σ. 112 ἐξ.). Καί ἐν τῇ προκειμένῃ δέ προτάσει, «ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται κλπ.», ὁ σύνδεσμος «ὅπως» δέν εἶνε τελικός, ἀλλ' αἰτιολογικός, δέν σημαίνει «ἵνα», ἀλλά «διότι».

Ἡ φράσις «ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου» δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, «ἡ συμμετοχή σου εἰς τήν πίστιν» ἢ «ἡ μετάδοσις τῆς πίστεώς σου», ἀλλ' «ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ζήλου σου». Διότι, ὡς ἤδη εἴπομεν, «ἡ πίστις» ἐνταῦθα εἶνε ὁ ζήλος, ἡ ἔντονος καί ἐνθερμος ἀγάπη. Καί «ἡ κοινωνία τῆς πίστεως» εἶνε τό νά κοινωνῆται ὁ ζήλος, ἐκ τῆς καρδίας νά μεταδίδεται εἰς τό ἀντικείμενον αὐτοῦ ὡς λόγος ἢ ὡς ἔργον, νά ἐκδηλώνεται δηλαδή. Ἐν τῇ παρουσίᾳ δέ περιπτώσει ἢ ἐκδήλωσις τοῦ ζήλου γίνεται δι' ἔργου («ἐνεργῆς»), ὄχι ἀπλῶς διά λόγου.

Τό «ἐν ἐπιγνώσει» οὔτε «διά τήν τελείαν γνώσιν» οὔτε «διά τήν βαθυτέραν γνώσιν» οὔτε «διά τήν ἀναγνώρισιν» σημαίνει, ὡς νομίζεται, ἀλλά σημαίνει «διά τῆς ἐπιγνώσεως». Ἐπίσης δέν πρόκειται περὶ «τῆς ἐπιγνώσεως» ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος. Νοεῖται δέ ἡ «ἐπιγνώσις» ὡς γνώσις ὄχι διὰ τῆς θεωρίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πράξεως. Τό «ἐν ἐπιγνώσει παντός ἀγαθοῦ» σημαίνει «διὰ τῆς ἐκτελέσεως παντός ἀγαθοῦ, διὰ τῆς ἀσκήσεως παντός ἀγαθοῦ». Ἐνταῦθα δηλαδή ἡ μὲν «ἐπιγνώσις» νοεῖται ἐν πρακτικῇ ἐννοίᾳ, τό δέ «ἀγαθόν» ἐν θεωρητικῇ ἐννοίᾳ. Διὰ τῆς φράσεως «παντός ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν» δέν ἐννοεῖται, ὡς νομίζεται, πᾶν ἀγαθόν ἢ πᾶσα εὐλογία ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν, ἀλλ' ἐννοεῖται πᾶν ἀγαθόν, τό ὁποῖον πιστεύεται παρ' ἡμῖν· πᾶν, τό ὁποῖον εἶνε ἀγαθόν καθ' ἡμᾶς· πᾶν, τό ὁποῖον παραδεχόμεθα ὡς ἀγαθόν ἡμεῖς οἱ χριστιανοί. Τέλος ἡ φράσις «εἰς Χριστόν Ἰησοῦν» δέν σημαίνει, ὅπως πολλοί νομίζουν, ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἤτοι λόγῳ τῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὀρθῆ εἶνε ἡ γνώμη τῶν ἐξηγητῶν ἐκείνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ πρόθεσις «εἰς» ἔχει τήν ἐννοίαν τοῦ σκοποῦ καί ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει «διὰ τόν Ἰησοῦν Χριστόν, πρὸς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ Φιλήμων ἡσκει πᾶν ἀγαθόν πρὸς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ ταῦτα τό Φιλῆμ. 4 - 6 δέον νά ἐξηγηται:

«Δοξάζω τόν Θεόν μου πάντοτε, ὁσάκις σέ ἐνθυνοῦμαι εἰς τās προσηχάς μου, διότι ἀκούω τήν ἀγάπην καί τόν ζήλον, τόν ὁποῖον ἔχεις πρὸς τόν Κύριον Ἰησοῦν καί πρὸς ὄλους τοὺς ἁγίους, διότι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ζήλου σου ὑπῆρξεν ἔμπρακτος διὰ τῆς ἀσκήσεως παντός ἀγαθοῦ, τό ὁποῖον πιστεύεται παρ' ἡμῖν, πρὸς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

κοινωνία = ἐκλήψω ἡ
 αἰδώς = ἴσῳ

«Ο ΔΙ' ΑΓΓΕΛΩΝ ΛΑΛΗΘΕΙΣ ΛΟΓΟΣ»

«Εἰ γάρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφενξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἣτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐδεδαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι καὶ Πνεύματος Ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν;».

Οἱ ἐρμηνευταὶ ἔχουν τὴν γνώμην, ὅτι «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος» εἶνε ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, καὶ ὅτι τὰ ῥήματα τοῦ νόμου ἐλαλήθησαν εἰς τὸν Μωυσῆν δι' ἀγγέλων καὶ ὄχι ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πρὸς ἐνίσχυσιν δέ τῆς γνώμης τῶν ἐπικαλοῦνται καὶ τὰ χωρία Πράξ. 7 : 53 καὶ Γαλ. 3 : 19. Παραπέμπουν δέ καὶ εἰς τὸ Δευτ. 33 : 2 κατὰ τοὺς Ο' (Πρβλ. Μασσοριτικόν).

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Τὰ χωρία Πράξ. 7 : 53 καὶ Γαλ. 3 : 19, ὡς ὑποστηρίζομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις, δέν ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ νόμος ἐδόθη δι' ἀγγέλων. Ἐν τῷ Σινά πρὸς τὸν Μωυσῆν ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἀπ' εὐθείας, οἱ δὲ ἄγγελοι διηκόνησαν, βοηθοῦντες τὸν Μωυσῆν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν πολυπληθῶν διατάξεων τοῦ νόμου κατὰ τὴν ἐκφώνησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν καταγραφὴν αὐτοῦ (σ. 132 ἐξ., 208 ἐξ.). Τὸ δὲ χωρίον Δευτ. 33 : 2 κατὰ τοὺς Ο', κατὰ τὸ ὁποῖον «Κύριος ἐκ Σινά ἤκει» καὶ «ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ», δέν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ νόμος ἐλαλήθη δι' ἀγγέλων, ἀλλὰ μᾶλλον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ νόμος ἐλαλήθη ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Μωυσῆν. Διότι, ἀφοῦ ἐν τῷ Σινά δέν ἐνεφανίσθησαν μόνον ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, δέν εἶνε δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι ὁ Κύριος δέν ἦτο βωδὸν πρόσωπον, ἀλλ' ὠμίλει καὶ παρέδιδε τὰ ῥήματα τοῦ νόμου, ὅπως ἄλλωστε σαφῶς φαίνεται εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἑδαφίου, εἰς τοὺς στίχ. 3 - 4. Οἱ δὲ ἄγγελοι παρίσταντο πρὸς ἔνδειξιν τῆς κυριότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Κυρίου.

Ἄξιοπαράτηρον πάλιν, ὅτι τὰ μνημονευθέντα τρία χωρία καὶ τὸ ἔρευνώμενον χωρίον Ἐβρ. 2 : 2 - 4 ὁμιλοῦν περὶ «ἀγγέλων», ἐνῶ τὸ Πράξ. 7 : 38 ὁμιλεῖ περὶ «τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ (τῷ Μωυσεῖ) ἐν τῷ ὄρει Σινά». Τὰ λόγια δηλαδή τοῦ νόμου δέν ἐλάλησαν εἰς τὸν Μωυσῆν «ἀγγελοι», ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' «ἄγγελος», ἐν πρόσωπον, ὄχι πολλά. Αὐτός δέ ὁ «ἄγγελος» εἶνε πρόσωπον τῆς Θεότητος καὶ ὀνομάζεται «ἄγγελος», διότι ἠγγελλεν, ἦτο ἀγγελιαφόρος (Πρβλ. Πράξ. 7 : 30; 35 καὶ Ἐξόδ. κεφ. 3, ὅπου πολλάκις ὁ ἐν τῇ βάρῃ ἐμφανισθεὶς «ἄγγελος» ὀνομάζεται Θεός καὶ Κύριος, ἐβραϊστί *Γιαχβέ*).

Ἡ γνώμη ἐπίσης, ὅτι ὁ Θεός ἐλάλησε τὸν νόμον δι' ἀγγέλων, ἔχει καθ' ἑαυτῆς τὸ Ἐβρ. 1 : 1, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Θεός ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐλάλησεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας *διὰ τῶν προφητῶν*, ἦτοι τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν. Ὁ Θεός ἐλάλει εἰς τὸν Μωυσῆν καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας, καὶ ἐκεῖνοι ὑστερον μετέδιδον τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λαόν.

Ἄν ὁ Θεός ἐλάλει τὸν νόμον δι' ἀγγέλων, τότε ἡ ἔννοια τῆς μεσιτείας θά ἤρμοζεν εἰς τοὺς ἀγγέλους, οἱ ἄγγελοι δηλαδή θά ἦσαν μεσίται, ὁ δέ Μωυσῆς ἢ δέν θά ἦτο μεσίτης, ἢ θά ἦτο μεσίτης μεταξύ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὄχι μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἄλλὰ τώρα ὁ Μωυσῆς εἶνε *μεσίτης μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων* (Γαλ. 3 : 19 - 20), ὅπερ σημαίνει, ὅτι ὁ Θεός ἐλάλησεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Μωυσῆν, καὶ ὁ Μωυσῆς ὑστερον ἐλάλησεν εἰς τὸν λαόν.

«Ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος» ἀποκλείεται νά εἶνε ὁ Μωσαϊκός νόμος καὶ λόγῳ τῆς φράσεως «καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοή ἔλαθεν ἐνδικον μισθαποδοσίαν». Πολλοὶ παραβάσεις καὶ παρακοαὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου δέν ἔλαβον δικαίαν ἀνταπόδοσιν. Πόσοι π.χ. πόρνοι καὶ μοιχοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ διέφευγον τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας προέβλεπεν ὁ νόμος!

«Ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος» ἀποκλείεται ἐπίσης νά εἶνε ὁ Μωσαϊκός νόμος ἔνεκα τῆς φράσεως «πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;». Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ εὐαγγελικὸς λόγος παρουσιάζεται ὡς μεγίστης σημασίας, ἀφοῦ ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται «τηλικαύτης σωτηρία», ἐνῶ «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος» ὑπονοεῖται ὡς μικρᾶς σημασίας, μὴ ἐξαρωμένης ἐξ αὐτοῦ «τηλικαύτης σωτηρίας». Ἄλλὰ καὶ ὁ Μωσαϊκός νόμος ἦτο σπουδαίας σημασίας, ἀφοῦ καὶ ἐξ ἐκεῖνου ἐξηρητάτο ἡ σωτηρία. Ὅστις θά ἐτήρει πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ Μωσαϊκῷ νόμῳ, θά ἐσώζετο (Λευιτ. 18 : 5, Νεμ. 9 : 29, Ἰεζ. 20 : 11, 13, 21, Ῥωμ. 10 : 5, Γαλ. 3 : 12).

Ἄξιοπαράτηρον πάλιν, ὅτι τὸ ἔρευνώμενον χωρίον δέν λέγει, «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος», ἀλλὰ λέγει, «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος». Τὸ χωρίον δέν ὁμιλεῖ περὶ *νόμου*, τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ περὶ *λόγου*.

Ἐννοεῖ δέ τόν λόγον, τόν ὁποῖον ὁ Θεός ἐλάλησεν εἰς ἀνθρώπους διά μέσου ἀγγέλων. Διότι ὁ Θεός συνήθως ἐλάλει διά τῶν προφητῶν, ἀλλ' εἷς τινας περιπτώσεις ἐλάλησε δι' ἀγγέλων. Τό τελευταῖον δέ τοῦτο συνέβη κυρίως εἰς περιπτώσεις, κατά τὰς ὁποίας ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπηθύνετο εἰς ἄτομα καί ὄχι εἰς τόν λαόν. Δι' ἀγγέλου π.χ. ὁ Θεός ἐλάλησεν εἰς τόν Γάδ, ἵνα ἐκεῖνος λαλήσῃ εἰς τόν Δαβίδ (Α' Παρ. 21 : 18).

Ἡ φράσις τοῦ ἐξεταζομένου ἑδαφίου «ἐγένετο βέβαιος» κατά τούς ἐρμηνευτάς σημαίνει «ἀπεδείχθη ἀληθής, ἔγκυρος». Πῶς δέ κατ' αὐτούς «ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεῖς λόγος» ἀπεδείχθη ἀληθής, ἔγκυρος; Διότι «πᾶσα παράβασις καί παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν». Ἄλλά καί αὕτη ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Ἄν ὁ Ἀπόστολος ἤθελε νά εἶπῃ ὅ,τι οἱ ἐρμηνευταί νομίζουν, ἡ σύνταξις ἐν τῷ στίχ. 2 θά ἦτο διαφορική. Ὁ Ἀπόστολος θά ἔγραφεν, «Ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεῖς λόγος ἐγένετο βέβαιος, πάσης παραβάσεως καί παρακοῆς λαβούσης ἔνδικον μισθαποδοσίαν» (= ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεῖς λόγος ἀπεδείχθη ἔγκυρος, ἀφοῦ πᾶσα παράβασις καί παρακοή ἔλαβε δικαίαν ἀνταπόδοσιν), ἢ θά ἔγραφε, «πᾶσα παράβασις καί παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν καί ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεῖς λόγος ἐγένετο βέβαιος (= πᾶσα παράβασις καί παρακοή ἔλαβε δικαίαν ἀνταπόδοσιν, καί οὕτως ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεῖς λόγος ἀπεδείχθη ἔγκυρος).

Καθ' ἡμᾶς τό «ἐγένετο βέβαιος», ἰσοδύναμον πρὸς τό «ἐβεβαιώθη», σημαίνει «ἐπραγματοποιήθη». Ἐν Ῥωμ. 15 : 8 τό «βεβαιῶ» σημαίνει «πραγματοποιῶ». Ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἶπῃ: Ὁ λόγος, τόν ὁποῖον εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ὁ Θεός ἐλάλησε δι' ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους, ἐπραγματοποιήθη. Πᾶσα δέ παράβασις καί παρακοή τοῦ λόγου τούτου ἔλαβε δικαίαν ἀνταπόδοσιν. Ἀφοῦ δέ συνέβη τοῦτο ὡς πρὸς τόν λόγον, ὁ ὁποῖος ἐλαλήθη δι' ἀγγέλων καί ἦτο ἡσσοнос σημασίας, πῶς ἡμεῖς θά διαφύγωμεν τήν τιμωρίαν, ἐάν δεῖξωμεν ἀμέλειαν διά τόσον μεγάλην σωτηρίαν, ἡ ὁποία ἤρχισε νά λαλήται ὄχι δι' ἀγγέλων, ἀλλά διά τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ - Χριστοῦ, καί ποικιλοτρόπως καί θαυμαστῶς ἐβεβαιώθη εἰς ἡμᾶς;

Περίπτωσης, κατά τήν ὁποῖαν ὁ Θεός ἐλάλησε δι' ἀγγέλου καί ὁ λόγος ἐπραγματοποιήθη καί ἡ ἀπειθεια ἐτιμωρήθη, εἶνε ἡ ἀναφερομένη ἐν τῷ 13ῳ κεφαλαίῳ τῆς Γ' Βασιλειῶν περί ἀνωνύμου προφήτου, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς «ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐξ Ἰούδα» (στίχ. 1). Ὅτι δέ ὁ Θεός ἐλάλησεν εἰς τόν προφήτην τοῦτον δι' ἀγγέλου, φαίνεται ἐκ τοῦ λόγου ἐτέρου προφήτου, ὁ ὁποῖος παρεπλάνησε τόν πρῶτον λέγων, ὅτι δῆθεν καί αὐτός ἔλαβεν ἀποκάλυψιν Κυρίου δι' ἀγγέλου (στίχ. 18). Ἄλλη δέ περίπτωσης, κατά τήν ὁποῖαν ὁ Θεός ἐλάλησε δι' ἀγγέλου καί ὁ λόγος ἐπραγματοποιήθη καί ἡ ἀπιστία ἐτιμωρήθη, εἶνε ἡ ἀναφερομένη εἰς τό 1ον κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ ἐν σχέσει πρὸς τόν Ζαχαρίαν τόν πατέρα

τοῦ Προδρόμου. Ἄλλ' ἀσχέτως συγκεκριμένων περιπτώσεων ὁ Ἀπόστολος θεωρεῖ ὡς δεδομένον, ὅτι, ὁσάκις ὁ Θεός εἶπε δι' ἀγγέλου, ὅτι θά γίνη τι, τοῦτο ἔγινεν, ἢ δὲ παράβασις καὶ παρακοή τοῦ δι' ἀγγέλου διαβιδασθέντος λόγου ἐτιμωρήθη.

Τέλος ἡ φράσις «κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν» κατ' ἄλλους μὲν σημαίνει κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, κατ' ἄλλους δὲ σημαίνει κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι σημαίνει τὸ τελευταῖον. Ἀφοῦ ὁ λόγος εἶνε περὶ «μερισμῶν» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τουτέστι περὶ χαρισμάτων, τὰ ὅποια τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μερίζει, διανέμει, φυσικώτερον εἶνε νά δεχθῶμεν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διαμοιράζει τὰ χαρίσματα συμφώνως πρὸς τὴν θέλησίν του. Ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς ἰσχυρῶς συνηγορεῖ καὶ τὸ Α' Κορ. 12 : 11 («Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδία ἐκάστω καθὼς βούλεται»). Δι' αὐτῆς δὲ τῆς ἐκδοχῆς ἀναδεικνύεται ἡ Θεότης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διακηρύσσεται ἡ Τριάς καὶ ἐξαίρεται ἡ συνεργασία τῶν τριῶν προσώπων τῆς Θεοτητος εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἅτε τοῦ Κυρίου (Ἰησοῦ) λαλοῦντος τὴν σωτηρίαν ταύτην, τοῦ Θεοῦ (Πατρός) συνεπιμαρτυροῦντος θαυμαστῶς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διανέμοντος τὰ ἑαυτοῦ χαρίσματα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν.

Μεταφράζομεν τὸ Ἑβρ. 2 : 2 - 4:

«Διότι, ἂν ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος ἐλαλήθη δι' ἀγγέλων, ἐπραγματοποιήθη, καὶ πάσα παράβασις καὶ παρακοή ἔλαβε δικαίαν ἀνταπόδοσιν, πῶς ἡμεῖς θά διαφύγωμεν τὴν τιμωρίαν, ἐὰν δεῖξωμεν ἀμέλειαν διὰ τόσον μεγάλην σωτηρίαν, ἢ ὅποια ἤρchiσε νά κηρύττεται διὰ τοῦ Κυρίου, καὶ ἐδεδαιώθη εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν αὐτηκόων, ὁ δὲ Θεός συνεπεδεβαίωνε καὶ διὰ σημείων καὶ διὰ τεράτων καὶ διὰ ποικίλων θαυματουργιῶν καὶ διὰ χαρισμάτων, τὰ ὅποια τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διεμοίραζε κατὰ τὴν θέλησίν του;».

«ΔΟΞΗ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΕΣΤΕΦΑΝΩΜΕΝΟΝ,
ΟΠΩΣ ΥΠΕΡ ΠΑΝΤΟΣ ΓΕΥΣΗΤΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ»

*«Τόν δέ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον
βλέπομεν Ἰησοῦν διά τό πάθημα τοῦ θανα-
τάτου δόξη καί τιμῇ ἔστεφανωμένον,
ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπέρ παντός γεύση-
ται θανάτου».*

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται δεινῶς, ἡ δέ παρερμηνεία κυρίως ὀφείλεται εἰς τήν παρανόησιν τοῦ συνδέσμου «ὅπως».

Τό «βραχύ τι» κατά μίαν ἐκδοχὴν χρησιμοποιεῖται περὶ βαθμοῦ, κατ' ἄλλην περὶ χρόνου. Κατά τήν πρώτην ἐκδοχὴν ὁ Ἰησοῦς ἠλαττώθη ὡς πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὀλίγον τι, κατά τήν δευτέραν ἐπὶ μικρόν τι χρονικόν διάστημα, κατά τό ὅποιον ἦτο νεκρός.

Ἡ φράσις «διά τό πάθημα τοῦ θανάτου» ὑπ' ἄλλων μὲν συνδέεται πρὸς τό «ἠλαττωμένον», ὑπ' ἄλλων δέ πρὸς τό «δόξη καί τιμῇ ἔστεφανωμένον». Κατά τήν πρώτην σύνδεσιν ὁ Ἰησοῦς λόγῳ τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου ἠλαττώθη, κατά τήν δευτέραν ἔστεφανώθη.

Τό «δόξη καί τιμῇ ἔστεφανωμένον» κατά μίαν ἐκδοχὴν σημαίνει τήν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τόν θάνατον αὐτοῦ διά τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἀναλήψεως καί τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας. Ἀλλά κατ' ἄλλην γνώμην σημαίνει δόξαν τοῦ Χριστοῦ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Κατ' αὐτὴν τήν γνώμην ἡ ἐν λόγῳ φράσις συνδέεται πρὸς τήν πρότασιν «ὅπως... γεύσηται θανάτου» κατά τήν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ Ἰησοῦς ἔστεφανώθη διά δόξης, ἵνα ἀποθάνῃ. Ἐπὶ τῇ ἀποφάσει του νά ἀποθάνῃ ἔστεφανώθη, ἵνα διαδίσῃ πρὸς τόν θάνατον ἐν δόξῃ. Κατά τρίτην δέ γνώμην τό «δόξη καί τιμῇ ἔστεφανωμένον» σημαίνει τόν σταυρόν, τόν σταυρικόν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Ὑπάρχει δέ καί γνώμη, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φράσις εἶνε παρενθετική.

Ὁ σύνδεσμος «ὅπως» ἐκλαμβάνεται ὡς τελικός. Καί ἡ πρότασις «ὅπως... γεύσηται θανάτου» ὑπ' ἄλλων μὲν συνδέεται πρὸς τό «πάθημα τοῦ θανάτου», ὑπ' ἄλλων πρὸς τό «ἠλαττωμένον», καί ὑπ' ἄλλων πρὸς τό «ἠλαττωμένον» ἅμα καί τό «ἔστεφανωμένον». Κατά τήν πρώτην σύνδεσιν ὁ Ἰησοῦς ὑπέστη θάνατον, ἵνα διά τοῦ θανάτου σώσῃ πάντα ἄνθρωπον. Κατά τήν δευτέραν σύνδεσιν ὁ Ἰησοῦς ἠλαττώθη ὀλίγον ὡς πρὸς τοὺς

ἀγγέλους, ἵνα ἀποθάνῃ ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν τρίτην δὲ σύνδεσιν καὶ ἡ ταπεινώσις («ἡλαττωμένον») καὶ ἡ ἀνύψωσις («ἑστεφανωμένον») τοῦ Χριστοῦ ἦσαν ἀμφότερα ἀναγκαῖα, ἵνα ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀποβῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῆς προτάσεως «ὅπως.. γεύσεται θανάτου» ὡς τελικῆς θεωρουμένης οὐδεμία ἔννοια προκύπτει φυσικῶς καὶ ἀδιάστως, διὰ τοῦτο ἐξεφράσθη ἡ ἰδέα, ὅτι ἐξέπεσέ τι ἐκ τοῦ χωρίου ἢ ἄλλως πως ἡλλοιώθη καὶ διαταράχθη τοῦτο, ὥστε νὰ καταστῇ ἀνώμαλον καὶ δυσερμηνευτον. Ἄλλ' ἐκ τῶν χειρογράφων δὲν προκύπτει ἔνδειξις περὶ αὐτοῦ.

Τέλος οἱ ἐξηγηταί, τὴν φράσιν «*χάριτι Θεοῦ*» ἐξηγοῦντες «*διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ*», «*διὰ μέσου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ*», «*διὰ τὴν χάριν ἢ συγχώρησιν, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς εὐηρεστήθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα*», δὲν συλλαμβάνουν τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως «*χάρις*» ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαφόρους γνώμας τῶν ἐξηγητῶν, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν ἔνταυθα, καὶ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ προκειμένου ἐδαφίου ἔχομεν νὰ εἰπωμεν:

Τὸ «*ἄραχί τι*» δὲν χρησιμοποιεῖται περὶ χρόνου, ἀλλὰ περὶ βαθμοῦ, διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ἡ φράσις αὕτη ἐν τῷ 8ῳ Ψαλμῷ (στῖχ. 6[5]), ἐκ τοῦ ὁποίου παραθέτει ὁ Ἀπόστολος. Συνεπῶς ἡ φράσις αὕτη πρέπει νὰ μεταφράζεται «*ὀλίγον τι*», ὄχι «*ἐπὶ μικρὸν τινα χρόνον*». Ὁ Ἰησοῦς ὡς ἄνθρωπος ἡλαττώθη ὡς πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὀλίγον τι, ἐπειδὴ ὑπέστη θάνατον. Κατὰ τὴν Γραφὴν ὁ σωματικὸς θάνατος δὲν εἶνε μέγα κακὸν καὶ μειονέκτημα, ἀλλὰ μικρὸν. Ἐν Γεν. 3 : 15 ὁ θάνατος τοῦ Μεσοῦ παραβάλλεται ἀπλῶς πρὸς πληγὴν ἢ κέντημα εἰς τὴν πτέρναν.

Ἡ φράσις «*διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου*», ὡς ὑπεδηλώσαμεν προηγουμένως, συνδέεται πρὸς τὸ «*ἡλαττωμένον*», ὄχι πρὸς τὸ «*δόξη καὶ τιμὴ ἑστεφανωμένον*». Ὁ Ἰησοῦς ἡλαττώθη λόγῳ τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου.

Τὸ «*δόξη καὶ τιμὴ ἑστεφανωμένον*» δὲν σημαίνει ἄλλο τι, εἰμὴ τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Διότι ἡ φράσις αὕτη συνδέεται πρὸς τὴν ἐπομένην πρότασιν «*ὅπως... γεύσεται θανάτου*» κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἀποτελέσματος καὶ τῆς αἰτίας, καθὼς ἐν συνεχείᾳ ἐξηγοῦμεν.

Τὸ κύριον λάθος τῶν ἐξηγητῶν καὶ ἡ κυρία αἰτία τῆς δεινῆς παρερμηνείας τοῦ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίου εἶνε, ὅτι οὗτοι τὸν σύνδεσμον «*ὅπως*» θεωροῦν ὡς τελικόν. Ἄλλ' ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15, ὁ σύνδεσμος οὗτος, καθὼς καὶ ὁ σύνδεσμος «*ἵνα*», εἰς τινὰς περιπτώσεις εἶνε αἰτιολογικὸς, σημαίνει «*διότι*» (Ἰδέ σ. 112 ἑξ.). Μεταξὺ δὲ τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας τὸ «*ὅπως*» εἶνε αἰτιολογικόν, εἶνε καὶ ἡ προκειμένη περίπτωσις. Καὶ συνεπῶς ἡ πρότασις «*ὅπως... ὑπὲρ παντός γεύσεται θανάτου*» σημαίνει: «*διότι... ἐγεύθη θάνατον ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου*».

Ἦδη δέ ἡ σχέσις τῆς προτάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν προηγουμένην φράσιν «δόξη καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένοι» γίνεται εὐνόητος καὶ κατάδηλος: Τὸν Ἰησοῦν βλέπομεν μέ δόξαν καὶ τιμὴν ἑστεφανωμένον, διότι ἐγεύθη θάνατον ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου.

Ἡ δόξα καὶ τιμὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶνε βραβεῖον διὰ τὴν θυσίαν καὶ τὴν ταπεινώσιν αὐτοῦ μέχρι θανάτου.

Ὅπως δ' ἐξεφράσθη ὁ Ἀπόστολος, χρησιμοποίησας τὸ «ὅπως» μετὰ ὑποτακτικῆς ἐν αἰτιολογικῇ ἐννοίᾳ, οὕτω δυνάμεθα νά ἐκφρασθῶμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, χρησιμοποιοῦντες τὸ «διὰ νά» μετὰ ὑποτακτικῆς καὶ λέγοντες: «διὰ νά γευθῆ ὁ Ἰησοῦς θάνατον, ἑστεφανώθη μέ δόξαν καὶ τιμὴν», τουτέστιν, «ἐπειδὴ ἐγεύθη ὁ Ἰησοῦς θάνατον, ἑστεφανώθη μέ δόξαν καὶ τιμὴν».

Κατὰ ταῦτα τὸ παρὸν χωρίον ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ, ὅπως ὁμιλοῦν καὶ τὰ χωρία Φιλιπ. 2 : 6 - 11 καὶ Ἐβρ. 12 : 2.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν φράσιν «*χάριτι Θεοῦ*», ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀκριβὴς ἐννοία τῆς λέξεως «*χάρις*» εἶνε «*εὐσπλαγχνία, ἔλεος, φιλανθρωπία*», ὅπως ἐν Β' Κορ. 8 : 9, Ἐφεσ. 2 : 7 (Πρὸβλ. στίχ. 4). Ἡ δέ δοτικὴ «*χάριτι*» εἶνε τῆς αἰτίας. Καὶ συνεπῶς ἡ φράσις «*χάριτι Θεοῦ*» σημαίνει «*ἐξ εὐσπλαγγνίας Θεοῦ, ἕνεκα τῆς εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ*».

Ἦδη μεταφράζομεν τὸ χωρίον, ἀφοῦ πρῶτον θέτομεν τὰς λέξεις του εἰς φυσικωτέραν σειράν:

«*Τὸν δέ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου Ἰησοῦν βλέπομεν δόξη καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένον, ὅπως χάριτι Θεοῦ γεύσῃται θανάτου ὑπὲρ παντός*».

«*Ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος εἶχε γίνεи ὀλίγον τι κατώτερος τῶν ἀγγέλων λόγῳ τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου, (τώρα) βλέπομεν ἑστεφανωμένον μέ δόξαν καὶ τιμὴν, διότι ἕνεκα τῆς εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ ἐγεύθη θάνατον ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου*».

Ἔβρ. 2 : 16**«ΣΠΕΡΜΑΤΟΣ ΑΒΡΑΑΜ ΕΠΙΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ»**

«Οὐ γάρ δή που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται».

Εἰς τό χωρίον τοῦτο ἡ ἐπικρατοῦσα ἐρμηνεῖα εἶνε ἡ ἐξῆς: Ὁ Υἱός - Θεός ἐγένεν ἄνθρωπος, διότι θεβαιῶς δέν ἐπιλαμβάνεται ἀγγέλων, ἀλλ' ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ· δέν φροντίζει νά σώση ἀγγέλους, ἀλλὰ φροντίζει νά σώση ἀνθρώπους. Καί ἀφοῦ ἐνδιαφέρεται δι' ἀνθρώπους, ἔπρεπε νά γίνη ἄνθρωπος.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἔννοια αὐτή φαίνεται σπουδαία καί ὀρθή. Ἄλλ' ἐάν προσέξωμεν καλῶς καί ἐμβαθύνωμεν εἰς τό χωρίον καί τήν συνάφειαν αὐτοῦ, ἡ ἔννοια αὐτή ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη, ἰδίως δέ ὡς πρὸς τήν φράσιν «σπέρμα Ἀβραάμ». Καί τοῦτο διά τούς ἀκολουθούς λόγους.

Πρῶτον: Ἡ ἐν λόγῳ ἔννοια θά ἠδύνατο νά εὐσταθήσῃ ὡς ἀπάντησις εἰς τό ἐρώτημα, «Διατί ὁ Υἱός - Θεός ἐγένεν ἄνθρωπος καί ὄχι ἄγγελος;». Ἄλλ' αὐτοῦτον ἐρώτημα δέν ὑπονοεῖται. Οὔτε εἶνε σοβαρά ἀπόδειξις τῆς ἀνάγκης τῆς Ἐνανθρωπήσεως τό νά εἴπῃ τις: «Ὁ Υἱός ἦτο ἀνάγκη νά γίνη ἄνθρωπος, διότι δέν ἐπρόκειτο νά σώση ἀγγέλους!» Διατί ἡ ἀναφορά εἰς τούς ἀγγέλους; Διατί νά μή λεχθῆ ἀπλῶς, ὅτι ὁ Υἱός ἐγένεν ἄνθρωπος, διότι ἐπρόκειτο νά σώση ἀνθρώπους; Καί ἂν ὁ Υἱός ἐπρόκειτο νά σώση ἀγγέλους καί ἐγένετο ἄγγελος, ἡ ἀνάγκη νά γίνη ἄγγελος θ' ἀπεδεικνύετο ἐκ τοῦ ὅτι δέν θά ἐπρόκειτο νά σώση ἀνθρώπους;

Δεύτερον: Ἄν ἡ φράσις «σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται» ἔχη τήν ἔννοιαν, ὅπως νομίζουσι οἱ ἐρμηνευταί, ὅτι ὁ Υἱός «τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται», τότε ἡ σωτηρία ἐντοπίζεται εἰς τούς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, ἐνῶ εἶνε καί διά τούς προγόνους τοῦ Ἀβραάμ, καί δι' αὐτόν τόν Ἀβραάμ, καί δι' ὅλους ἐν γένει τούς ἀνθρώπους. Οἱ ἐρμηνευταί θεβαιῶς δέν ἀρνοῦνται, ὅτι ἡ σωτηρία προσφέρεται εἰς ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ἄλλ' ὑποστηρίζουσι, ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τούς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, τούς Ἑβραίους, διά νά καταστήσῃ τόν πρὸς αὐτούς λόγον του θερμότερον. Ἄλλ' ἡ συναισθηματική αὐτή ἐξήγησις δέν εἶνε θεβαιῶς ἱκανοποιητική, ἀφοῦ μάλιστα ὀλίγον πρότερον, εἰς τούς στίχους 9 - 10, ὁ Ἀπόστολος ἐτόνισε τήν παγκοσμιότητα τῆς σωτηρίας,

ἐμμέσως μὲν διὰ τῆς φράσεως «δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα», ἀμέσως δὲ διὰ τῆς φράσεως «ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντός γεύσεται θανάτου». Ὁ Θεός ἐδημιούργησε καὶ συντηρεῖ τὰ πάντα, ἄρα ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς πάντας, καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου.

Τρίτον: Νομίζοντας οἱ ἐρμηνευταί, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινεν ἄνθρωπος, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ σώσῃ ἀγγέλους, ἀλλ' ἀνθρώπους, ἐμφανίζον τὸν Ἀπόστολον ν' ἀποδεικνύῃ τὴν ἀνάγκην τῆς Ἐνανθρωπήσεως μᾶλλον λογικῶς. Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος ἀποδεικνύει ταύτην Γραφικῶς. Ὅπως αἱ ἐν στίχ. 5 καὶ 11 ἀλήθειαι περὶ ὑποταγῆς τῶν πάντων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ περὶ καταγωγῆς τῶν πάντων ἐξ ἑνὸς προσώπου, τοῦ Ἀδάμ¹, ἀποδεικνύονται ἐν συνεχείᾳ Γραφικῶς, οὕτω καὶ ἡ Ἐνανθρώπησις ἀποδεικνύεται Γραφικῶς. Καὶ ὅπως ἐν στίχ. 6 καὶ 4 : 4 («διεμαρτύρατο δὲ πού τις λέγων», «εἶρηκε γὰρ πού περὶ τῆς ἐβδόμης οὕτω») τὸ τοπικὸν ἐπίρρημα «πού» παραπέμπει εἰς χωρία τῆς Γραφῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ «*δή πού*» τοῦ ἐξεταζομένου στίχου εἶνε ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Λέγων δηλαδή ὁ Ἀπόστολος, «Οὐ γὰρ *δή πού* ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται», ἐννοεῖ: «Διότι, ὅπως *θεβαίως εἶνε γνωστόν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*, ὁ Θεὸς δὲν δρᾷττεται ἀγγέλων, ἀλλὰ δρᾷττεται σπέρματος Ἀβραάμ». Ὅπως δὲ ἐν στίχ. 5 τὸ «οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν» ἐκ τῶν προτέρων ἐννοεῖται ὅτι λέγεται κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἤτοι κατὰ τὸ Ψαλμικὸν χωρίον, τὸ ὁποῖον παρατίθεται κατόπιν ἐν στίχ. 6 - 8, οὕτω καὶ τὸ προκείμενον, «Οὐ γὰρ *δή πού* ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται», ἐννοεῖται ὅτι λέγεται κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

Ὁ Υἱὸς λοιπὸν ἔγινεν ἄνθρωπος, διότι κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην ὁ Θεὸς «σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται».

Ἀλλὰ πού τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φαίνεται, ὅτι ὁ Θεὸς «σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται»; Πού ἡ ἔννοια τῆς Ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ Μεσσίου συνδέεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «σπέρματος Ἀβραάμ»; Ὑπάρχει σχετικὴ τις προφητεία; Ὑπεδείχθη τὸ Ἦσ. 41 : 8 - 9, «σπέρμα Ἀβραάμ, ὃν

1. Ἡ γνώμη, ὅτι ἡ φράσις τοῦ στίχ. 11 «ὃ τε ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες» ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ ὁ ἀγιάζων Χριστὸς καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι χριστιανοὶ εἴμεθα ὅλοι ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, εἶνε ἐσφαλμένη. Τὸ ὀρθὸν εἶνε, ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς, ὡς ἄνθρωπος, καὶ οἱ χριστιανοὶ εἴμεθα ὅλοι ἐκ τοῦ Ἀδάμ. Διότι συμφώνως πρὸς τὰ ἐπόμενα ἐν στίχ. 11 - 13 καὶ 16 - 17 μόνον ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς δύναται νὰ καλῆ ἡμᾶς ἀδελφοὺς καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι στηρίζει τὴν πεποιθήσιν του εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι τὰ παιδιά ἔδωκεν εἰς αὐτόν ὁ Θεός. Ἄν δὲν ἐγίνετο ἄνθρωπος, ὡς Υἱὸς καὶ Θεός δὲν θά ὠμίλει οὕτως. Ὅτε οἱ ἀγγελοὶ καλοῦν ἡμᾶς ἀδελφοὺς (Ἀποκ. 19 : 10, 22 : 9).

ἡγάπησα, οὐ ἀντελαβόμην». Ἄλλά τό χωρίον τοῦτο δέν ἔχει σχέσιν πρός τόν Μεσσίαν καί τήν ὑπ' αὐτοῦ προσφερομένην σωτηρίαν.

Διά τῆς φράσεως «σπέρμα Ἀβραάμ» ὁ Ἀπόστολος ὑπαινίσσεται κυρίως τόν ἐν Γεν. 22 : 18 λόγον τοῦ Θεοῦ πρός τόν πατριάρχην Ἀβραάμ: «Καί ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τά ἔθνη τῆς γῆς». Ὁ λόγος οὗτος εἶνε σαφῶς προφητικός καί μεσσιακός. Ὁ δέ Ἀπόστολος ἐν Γαλ. 3 : 16 λέγει σχετικῶς: «Τῷ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καί τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει, καί τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπί πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, καί τῷ σπέρματι σου, ὅς ἐστι Χριστός».

«Σπέρμα Ἀβραάμ» εἰς τό ἐρευνώμενον ἀποστολικόν χωρίον δέν εἶνε λοιπόν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' ὁ Χριστός· δέν εἶνε οἱ σφριζόμενοι, ἀλλ' ὁ Σωτήρ. Κατόπιν δέ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ὀρθή ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε ἡ ἑξῆς: «Ὁ Υἱός ἐγενεν ἄνθρωπος, διότι κατά τήν προφητείαν ὁ Θεός δέν δράττεται ἀγγέλων, ἀλλά δράττεται ἑνός ἀπογόνου τοῦ Ἀβραάμ· δέν πιάνει ἀγγέλους διά νά καταστήσῃ αὐτούς σωτήρας τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλά πιάνει ἕνα Ἄνθρωπον, τόν Μεσσίαν».

Ἐπ' αὐτήν τήν ἔννοιαν ἡ ἀναφορά εἰς τοὺς ἀγγέλους δικαιολογεῖται πλήρως. Διότι κατά τήν Γραφήν πολλάκις ἄγγελοι σφρίζουν τοὺς ἀνθρώπους ἐκ διαφόρων κινδύνων. Ἄλλά προκειμένου νά ἐξιλεωθῇ καί νά σωθῇ ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὁ Θεός δέν πιάνει ἀγγέλους νά καταστήσῃ αὐτούς σωτήρας, ἀλλά πιάνει ἕνα ἀπόγονον τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἀναδεικνύεται Σωτήρ διά τοῦ πάθους καί ἅμα τῆς ἠνωμένης μετ' αὐτοῦ Θεότητος. Πρὸς βλ. Ἠσ. 63 : 9 κατά τοὺς Ὁ': «Οὐ πρέσβυς οὐδέ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτός Κύριος ἔσωσεν αὐτούς».

Τέταρτον: Ἡ ἐρμηνεία, καθ' ἣν «σπέρμα Ἀβραάμ» εἶνε ὁ Μεσσίας, ἀνταποκρίνεται ἄριστα πρός τήν ἔννοιαν «τῶν ἀδελφῶν» εἰς τήν συνέχειαν τοῦ χωρίου (στίχ. 17): Ἐπειδή κατά τήν προφητείαν ὁ Σωτήρ εἶνε «σπέρμα Ἀβραάμ», ἄνθρωπος, διά τοῦτο ἔπρεπε νά γίνῃ ὁμοῖος ἐκείνων, τοὺς ὁποῖους ἐν Ψαλμ. 21 : 23 (22 : 22) ὀνομάζει «ἀδελφούς»· ἔπρεπε δηλαδή νά γίνῃ ἄνθρωπος, διότι μόνον ὡς ἄνθρωπος δύναται νά ἔχη τοὺς ἀνθρώπους ἀδελφούς του. Κατά ταῦτα ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου εἰς τοὺς στίχ. 16 - 17 Γραφικῶς ἀποδεικνύεται διά δύο σχετικῶν μεταξὺ τῶν ἔννοιῶν ἐκ προφητικῶν - μεσσιακῶν χωρίων, τῆς ἐννοίας τοῦ «σπέρματος Ἀβραάμ» καί τῆς ἐννοίας τῶν «ἀδελφῶν» τοῦ Μεσσίου.

Ὁ Υἱός ἐγενεν ἄνθρωπος, διότι κατά τήν Παλαιάν Διαθήκην ὁ Μεσσίας καί Σωτήρ ἔπρεπε νά εἶνε «σπέρμα Ἀβραάμ» καί νά ἔχη τοὺς ἀνθρώπους «ἀδελφούς».

Πέμπτον: Ἐν στίχ. 5 ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, «Οὐ γάρ ἀγγέλους ὑπέταξε

τήν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν». Καὶ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν στίχ. 16 λέγει, «Οὐ γὰρ δὴ που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται». Οἱ δύο οὗτοι στίχοι, ὅμοιοι κατὰ τὴν φρασιολογίαν («Οὐ γὰρ ἀγγέλους», «Οὐ γὰρ δὴ που ἀγγέλων»), ἤδη φαίνονται ὅμοιοι καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἔννοιαν. Ὅπως δηλαδή κατὰ τὸν ἕνα στίχον ὁ Θεὸς δὲν ὑπέταξεν εἰς ἀγγέλους τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἄνθρωπον - Χριστόν (ἰδέ στίχ. 6 - 9), οὕτω κατὰ τὸν ἄλλον στίχον δὲν δράττεται ἀγγέλων, ἵνα καταστήσῃ αὐτοὺς σωτῆρας, ἀλλὰ δράττεται τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ - Χριστοῦ. Ὅπως, δι' ἄλλων λόγων, δὲν κατέστησεν ἀγγέλους, ἀλλὰ τὸν Χριστόν κύριον, οὕτω καὶ δὲν κατέστησεν ἀγγέλους, ἀλλὰ τὸν Χριστόν σωτῆρα.

Τέλος μνημονεύομεν τῆς ἐρμηνείας τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου: «Τί ἐστιν ὁ φησιν; Οὐκ ἀγγέλων φύσιν ἀνεδέξατο, ἀλλ' ἀνθρώπου». «Ἀγγέλους ἀφῆκε καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις, καὶ πρὸς ἡμᾶς κατήλθε καὶ ἡμῶν ἐπελάβετο» (Ἰ. Π. Μίγνε, τ. 63, σ. 45, 47). Καὶ ὁ Χρυσόστομος δηλαδή ὡς «σπέρμα Ἀβραάμ» ἐννοεῖ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ καὶ κατὰ γενίκευσιν τοὺς ἀνθρώπους ἢ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ὁ Υἱὸς γενόμενος ἄνθρωπος. Ἀλλ' ἡ ἐννοια αὕτη ἐκτός ἄλλων ἔχει καθ' ἑαυτῆς καὶ τοῦτο, ὅτι προσκρούει εἰς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ ἀμέσως ἐν εἴδει συμπεράσματος ἐν στίχ. 17 ἀκολουθοῦντος λόγου, «Ὅθεν ὄφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεῆμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς». Ἡ ὀρθὴ ἐννοια αὐτοῦ τοῦ λόγου εἶνε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔπρεπε κατὰ πάντα νὰ ὁμοιωθῆ πρὸς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐν τῷ Ψαλμῷ ὀνομάζει ἀδελφούς, νὰ γίνῃ δηλαδή τέλειος ἄνθρωπος, διὰ νὰ δύναται νὰ εἶνε ἀρχιερεὺς, θύτης ἅμα καὶ θύμα (Πρβλ. στίχ. 14). Ἄν δέ τώρα συνδυάσωμεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου ἐν στίχ. 16 πρὸς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ στίχ. 17 προκύπτει τὸ ἐξῆς συντόμως: «Ὁ Υἱὸς προσέλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἥτοι ἔγινεν ἄνθρωπος. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος!» Προφανῶς ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς δὲν εὐδοῦται.

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθὲν χωρίον:

«Διότι, ὡς γνωστόν, δὲν δράττεται ἀγγέλων, ἀλλὰ δράττεται ἀπογόνου τοῦ Ἀβραάμ».

Τὸ «ἐπιλαμβάνεται», τὸ ὁποῖον μετεφράσαμεν «δράττεται», ἴσως ἀκριβέστερον ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «προχειρίζεται» καὶ νὰ μεταφρασθῆ «ἐκλέγει» ἢ «διορίζει».

Ὁ Θεὸς κατὰ τὰς προφητείας δὲν ἐξέλεξε καὶ δὲν διώρισεν ἀγγέλους διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἀλλ' ἐξέλεξε καὶ διώρισεν ἕνα ἀπόγονον τοῦ Ἀβραάμ, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἔβρ. 2 : 17

«ΕΛΕΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ»

«Ὅθεν ὄφειλε κατά πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστός ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι τὸ «πιστός» σημαίνει τὸν πιστόν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν ἀποστολήν του, ἢ τὸν ἀξιόπιστον, τὸν ἄξιον δηλαδή νὰ ἐμπιστεύονται εἰς αὐτόν οἱ ἄνθρωποι, ἢ τὸν εὐπαράδεκτον εἰς τὸν Θεόν ἐν ταῖς πρὸς αὐτόν μεσιτεῖαις. Ἄλλ' ὅπως ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12, τὸ «πιστός» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων» (Ἰδέ σ. 82 ἐξ.). Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Ὅπως εἰς τὰς φράσεις τῶν Ο' «ἐλεημοσύνη καὶ πίστις» ἐν Παροιμ. 3 : 3, 14 : 22, 15 : 27α, καὶ «ἔλεος καὶ πίστις» ἐν Παροιμ. 14 : 22 τὸ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεημοσύνη» καὶ τὸ «πίστις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἔλεος», οὕτω καὶ εἰς τὴν φράσιν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἀποστολικοῦ χωρίου «ἐλεήμων καὶ πιστός» τὸ «πιστός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεήμων».

Ὅτι δὲ πραγματικῶς ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίῳ τὸ «πιστός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἐλεήμων», τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου στίχου 18, ὁ ὁποῖος αἰτιολογεῖ τὸν ἐρευνώμενον στίχον: «Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτός πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι». Ἡ ἐννοία τῶν δύο στίχων εἶνε: Ἀφοῦ ἡ Γραφή προέβλεπεν, ὁ Μεσσίας νὰ εἶνε «σπέρμα Ἀβραάμ» (στίχ. 16, τοῦ ὁποῖου βλέπε ἐρμηνείαν ἐν σ. 263 ἐξ.) καὶ νὰ ἔχη ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους «ἀδελφούς» (στίχ. 12), διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ καθ' ὅλα ὁμοῖος πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ προφητικῶς ὀνομάζει «ἀδελφούς». ἔπρεπε δηλαδή νὰ γίνῃ ἄνθρωπος. Καὶ διατὶ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος; Διὰ νὰ γίνῃ σπλαγχνικός («ἐλεήμων») καὶ φιλόανθρωπος («πιστός») ἀρχιερεὺς εἰς τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐγίνε σπλαγχνικός καὶ φιλόανθρωπος ἀρχιερεὺς. Διότι, ἀφοῦ ὡς ἄνθρωπος ἔχει πάθει ὁ ἴδιος, ὑποβλήθεις εἰς πειρασμούς καὶ δοκιμασίας, αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς ἡμᾶς, ἐνθυμούμενος τί καὶ αὐτός ὑπέφερε, καὶ οὕτω δύναται νὰ βοηθήσῃ τοὺς πειραζομένους καὶ δοκιμαζομένους. Ἐπειδὴ, δι' ἄλλων λόγων, ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρω-

πος έπαθε και αυτός, και γνωρίζει εκ πείρας τας ανθρώπινες δοκιμασίας, διά τούτο είνε σπλαγγικός και φιλόανθρωπος άρχιερέυς και μέ πολλήν συμπάθειαν μεσιτεύει εις τόν Θεόν υπέρ ημών. Πρβλ. Έβρ. 4 : 15. Πρβλ. επίσης Α΄ Ιωάν. 2 : 1, όπου καθ' ημάς τό «δίκαιος» σημαίνει «σπλαγγικός, φιλόανθρωπος», ως υποστηρίζομεν έν τή έρμηνεία του χωρίου τούτου έν τῷ οικείῳ τόπῳ (σελ. 327 - 328).

Κατά ταύτα ή όρθή εξήγησις του Έβρ. 2 : 17 είνε:

«Διά τούτο έπρεπε καθ' όλα να γίνη όμοιος προς τούς αδελφούς, διά να γίνη σπλαγγικός και φιλόανθρωπος άρχιερέυς εις τά καθήκοντα προς τόν Θεόν, διά να εξιλεώνη τας άμαρτίας του λαού».

Τό «πιστός» είνε συνώνυμον του «σπλαγγικός, φιλόανθρωπος, ελεήμων» και έν Α΄ Κορ. 10 : 13, Α΄ Πέτρ. 4 : 19 και Α΄ Ιωάν. 1 : 9, ως υποστηρίζομεν έν τή έρμηνεία των χωρίων τούτων έν τοις οικείοις τόποις.

Έβρ. 9 : 11 - 12

«ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑΣ ΣΚΗΝΗΣ»

«Χριστός δέ,¹ παραγενόμενος άρχιερέυς των μελλόντων αγαθών² διά της μείζονος και τελειοτέρας σκηνης, ου χειροποιήτου, τούτ' εστιν ου ταύτης της κτίσεως, ουδέ δι' αίματος τράγων και μόσχων, διά δέ του ιδίου αίματος,¹ εισήλθεν εφάπαξ εις τά άγια, αιωνίαν λύτρωσιν ευράμενος».

Έν τῷ χωρίῳ τούτῳ πολλοί εξηγηταί τήν φράσιν «διά της μείζονος και τελειοτέρας σκηνης» συνδέουν προς τό «εισήλθεν», εις τήν πρόθεσιν «διά» της φράσεως αυτής δίδουν τήν έννοιαν «διά μέσου», και ούτως εξηγούν:

1. Η στίξις ήμετέρα.

2. Κατά τό εκκλησιαστικόν κείμενον (Ίδέ και 10 : 1, «των μελλόντων αγαθών», και πρβλ. 2 : 5, «τήν οικουμένην τήν μέλλουσαν»). Ο Nestle έχει των γενομένων αγαθών.

«διά μέσου τῆς μεγαλύτερας καί τελειότερας σκηνῆς εἰσηλθεν εἰς τὰ ἅγια κλπ.». Ὑπὸ δὲ «τὴν μείζονα καί τελειότεραν σκηνήν» ἄλλοι μὲν ἐξηγηταὶ ἐννοοῦν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (Ἐβρ. 10 : 20), ἄλλοι δὲ τὸν ἑναστρον οὐρανόν, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς διήλθε κατὰ τὴν ἀνάληψίν του (Ἐβρ. 4 : 14).

Ἄλλά ταῦτα εἶνε ἐσφαλμένα. Ἡ φράσις «διά τῆς μείζονος καί τελειότερας σκηνῆς» συνδέεται πρὸς τὸ «ἀρχιερέως». Καὶ ἡ πρόθεσις «διά» ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας περιπτώσεις τοῦ χωρίου («οὐδέ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διά δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος»), καθὼς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις, π.χ. ἐν Πράξ. 1 : 2 («ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις *διά* Πνεύματος Ἁγίου»), Ῥωμ. 2 : 27 («τόν *διά* γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου»), 4 : 11 («τῶν πιστευόντων *δι'* ἀκροβυστίας»), 14 : 20 («τῷ *διά* προσκόμματος ἐσθιοντι»), Β' Κορ. 2 : 4 («ἔγραφα ὑμῖν *διά* πολλῶν δακρῶν»), 5 : 7 («*διά* πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ *διά* εἰδους»). Εἰς τὰς τοιαύτας δὲ περιπτώσεις ἀντὶ τῆς προθέσεως «*διά*» θά ἠδύνατο ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ πρόθεσις «*ἐν*». Ἴδὲ τὸ Α' Ἰωάν. 5 : 6, ὅπου αἱ προθέσεις «*διά*» καὶ «*ἐν*» ἐναλλάσσονται («ὁ ἐλθὼν *δι'* ὕδατος καὶ αἵματος..., οὐκ *ἐν* τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' *ἐν* τῷ ὕδατι καὶ τῷ αἵματι»). Συνεπῶς εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον θά ἦτο ἐπίσης δυνατόν νὰ λέγεται: «ἀρχιερέως... *ἐν* τῇ μείζονι καί τελειότερα σκηνῇ..., οὐδέ *ἐν* αἵματι τράγων καὶ μόσχων, *ἐν* δὲ τῷ ἰδίῳ αἵματι».

Ἡ ἔννοια τοῦ «ἀρχιερέως» συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς «σκηνῆς» καὶ τοῦ «αἵματος». Διότι ὁ ἀρχιερεὺς λειτουργεῖ ἐν τῇ σκηνῇ καὶ προσφέρει αἷμα. Ἄνευ σκηνῆς καὶ αἵματος ἀρχιερεὺς δέν ἐννοεῖται. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς εἶνε «ἀρχιερεὺς *διά* τῆς μείζονος καί τελειότερας σκηνῆς» καὶ «*διά* τοῦ ἰδίου αἵματος», τουτέστιν, ἀρχιερεὺς μὲ τὴν μεγαλύτεραν καὶ τελειότεραν σκηνὴν καὶ μὲ τὸ ἰδικόν του αἷμα, ἀρχιερεὺς ἔχων ἢ χρησιμοποιῶν τὴν μεγαλύτεραν καὶ τελειότεραν σκηνὴν καὶ τὸ ἰδικόν του αἷμα.

Αὕτῃ δὲ ἡ σκηνή, τὴν ὁποῖαν ὁ Χριστὸς ἔχει ὡς ἀρχιερεὺς, δέν εἶνε τὸ σῶμά του, ἢ σὰρξ. Διότι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶνε μὲν σκηνὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλὰ δέν εἶνε σκηνὴ ἐν ἱερατικῇ καὶ λειτουργικῇ ἐννοίᾳ, ἦτοι τόπος, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὁ Χριστὸς ὡς ἀρχιερεὺς λειτουργεῖ καὶ προσφέρει τὸ αἷμά του. Τὸ αἷμα ῥέει ἐκ τοῦ σώματος καὶ προσφέρεται ἐκτὸς τοῦ σώματος, ὄχι ἐντὸς αὐτοῦ. Ὅπως ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἄλλο ἦτο τὸ θυσιαζόμενον σῶμα τοῦ ζῆφου, καὶ ἄλλο ἦτο ἡ σκηνή (ἡ ὁ ναός), ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγίνετο ἡ λειτουργία καὶ ἡ προσφορά, οὕτω καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἄλλο εἶνε τὸ θυσιασθέν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλο εἶνε ἡ σκηνή, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ Χριστὸς εἰσηλθε μετὰ τὴν θυσίαν του, οἶονεὶ κρατῶν τὸ αἷμά του καὶ ῥαντίζων ἐν τῇ σκηνῇ ἐκεῖνη. Ἐκτὸς δὲ τούτου, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐκ τῶν αἱμάτων τῆς Παρθένου συμπαγόν, εἶνε αὐτῆς τῆς κτίσεως, ἐνῶ ἡ σκη-

νή, περί τῆς ὁποίας τό ὑπ' ὄψιν χωρίον ὀμιλεῖ, εἶνε «οὐ χειροποίητος, τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως».

Ἐπίσης ἡ ἐν λόγῳ σκηνή δέν εἶνε ὁ ἕναστρος οὐρανός, τόν ὁποῖον διήλθεν ὁ Χριστός κατά τήν ἡμέραν τῆς ἀναλήψεώς του. Διότι καί ὁ ἕναστρος οὐρανός εἶνε αὐτῆς τῆς κτίσεως, ἐνῶ ἡ ἐν λόγῳ σκηνή δέν εἶνε αὐτῆς τῆς κτίσεως.

Ὁ ἕναστρος ἡ φυσικός οὐρανός, τόν ὁποῖον διήλθεν ὁ Χριστός κατά τήν ἀνάληψίν του, εἶνε σύμβολον ἄλλου οὐρανοῦ ἢ οὐρανῶν, ὅπου εἰσῆλθεν ἐν συνεχείᾳ ὁ Χριστός. Ὁ ἄλλος ἐκεῖνος οὐρανός ἢ οὐρανοί εἶνε ὁ ὑπερφυσικός κόσμος, ὅπου εἶνε ὁ Θεός. Εἰς ἐκεῖνον δέ τόν κόσμον εἶνε «ἡ μείζων καί τελειότερα σκηνή» καί «τά ἅγια», περί τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ τό ἔξεταζόμενον χωρίον. Ἐννοοῦμεν δέ «τά ἅγια» ὡς μέρος τῆς ἐπουρανίου σκηνης κατ' ἀναλογίαν πρὸς «τά ἅγια», ἤτοι τά ἅγια τῶν ἁγίων (Ἐβρ. 9 : 25, 13 : 11), τά ὁποῖα ἦσαν μέρος τῆς ἐπιγείου σκηνης.

Ὅτι δέ «ἡ μείζων καί τελειότερα σκηνή» δέν εἶνε τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἢ ὁ ἕναστρος οὐρανός, ἀλλ' ὁ πνευματικός οὐρανός ἢ οὐρανοί, ἢ, ἄλλως, ὁ ὑπερφυσικός κόσμος, τοῦτο εὐκόλως φαίνεται ἐκ τῆς ἀπλῆς συγκρίσεως τοῦ ὑπ' ὄψιν χωρίου Ἐβρ. 9 : 11 - 12 πρὸς τά χωρία 8 : 1 - 2 καί 9 : 23 - 24.

Μεταφράζομεν τό ὑπ' ὄψιν χωρίον:

« Ἄλλ' ὁ Χριστός, ὅταν ἦλθεν ὡς ἀρχιερεὺς τῶν ἀγαθῶν, τά ὁποῖα ἦσαν μελλοντικά, ἔχων¹ τήν μεγαλυτέραν καί τελειότεραν σκηνήν, ὄχι χειροποίητον, ὄχι δηλαδή αὐτῆς τῆς κτίσεως², καί ὄχι αἷμα τραγῶν καί μόσχων, ἀλλά τό ἰδικόν του αἷμα, εἰσῆλθεν εἰς τά ἅγια (τῶν ἁγίων) ἅπαξ διά παντός καί ἐπέτευχεν αἰωνίαν λύτρωσιν».

1. Ἡ χρησιμοποιῶν.

2. Ἡ αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Ἔβρ. 12 : 11

«ΚΑΡΠΟΣ ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ... ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ»

«Πᾶσα δέ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρόν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δέ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρερμηνεύονται τὸ «εἰρηνικός» καὶ τὸ «δικαιοσύνη».

Τὸ ἐπίθετον «εἰρηνικός» ἐνταῦθα δέν ἔχει, ὡς νομίζεται, τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Ἐπὶ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιθέτου ἢ φράσις τοῦ χωρίου «καρπὸς εἰρηνικός» εἶνε παράδοξος καὶ ἀκατανόητος. Ὑπάρχει καρπὸς μικρὸς καὶ μέγας, ὀλίγος καὶ πολὺς, ἀνώριμος καὶ ὄριμος, ὄξινος καὶ γλυκὺς, εὐτελής καὶ πολύτιμος, σαπρὸς καὶ καλός, θλαβερός καὶ ὠφέλιμος, ἀλλὰ καρπὸς εἰρηνικός καὶ μὴ εἰρηνικός δέν ὑπάρχει.

Ὡς ἀποδεικνύομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰακ. 3 : 18 (σελ. 289 ἔξ.), καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς λέξεως «εἰρήνη» εἰς τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύο περιπτώσεων, καθ' ἃς ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ, αὕτη σημαίνει καὶ «ἀφθονία» ἢ «πλοῦτος». Αὕτη ἡ σημασία, ὡς ὑποδεικνύομεν ἐκεῖ, φαίνεται σαφέστερον ἐκ δύο φράσεων, «ὁ σπόρος θά εἶνε τῆς εἰρήνης», Ζαχ. 8 : 12 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, καὶ «φυτὸν εἰρήνης», Ἰεζ. 34 : 29 κατὰ τοὺς Ὅ'.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ οὐσιαστικὸν «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «ἀφθονία, πλοῦτος», τὸ ἐπίθετον «εἰρηνικός» σημαίνει καὶ «ἄφθονος, πλούσιος». Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει τὸ ἐπίθετον εἰς τὸ προκείμενον χωρίον. Συνεπῶς ἢ φράσις τοῦ χωρίου «καρπὸς εἰρηνικός» σημαίνει «καρπὸς ἄφθονος, πλούσιος». Ἡ ἐν λόγῳ φράσις εἶνε ὁμοία πρὸς τὰς φράσεις «καρπὸς εὐθηνῶν», ἦτοι «καρπὸς ἀφθονῶν, ἀφθονος», Ὡσ. 10 : 1, «καρπὸς δόξης καὶ πλούτου», ἦτοι «καρπὸς λαμπρὸς καὶ πλούσιος», Σοφ. Σειρ. 24 : 17, «πολὺς καρπὸς» ἢ «καρπὸς πολὺς», Ἰωάν. 12 : 24, 15 : 5.

Ἡ λέξις «δικαιοσύνη» ἐπίσης ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίῳ οὔτε τὴν σημερινὴν σημασίαν ἔχει, ὥστε ν' ἀφήνεται ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν ἀμετάφραστος, οὔτε «ἀρετὴ» ἢ «ἀγιότης» σημαίνει, ὡς νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἐκλαμβάνοντες τὴν λέξιν ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, ἀλλὰ σημαίνει «δικαίωσις, σωτηρία», ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, π.χ. ἐν Ῥωμ. 1 : 17, 10 : 10, Γαλ. 2 : 21, Ἰακ. 3 : 18.

Ἐν τῇ φράσει «καρπὸς εἰρηνικός δικαιοσύνης» ἢ γενικῇ «δικαιοσύνης»

εἶνε παραθετική: Ὁ «εἰρηνικός», ἦτοι πλούσιος, καρπὸς εἶνε ἢ «δικαιοσύνη», ἦτοι ἢ δικαίωσις ἢ σωτηρία.

Ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ, ὅτι πᾶσα παιδεία τοῦ Κυρίου, πᾶν εἶδος παιδεύσεως ἢ δοκιμασίας, ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος δέν φαίνεται εὐχάριστον πράγμα, ἀλλά δυσάρεστον. Ὑστερον ὅμως, εἰς ὅσους δι' αὐτῆς ἔχουν γυμνασθῆ καὶ καταστῆ δόκμοι, ἀποδίδει πλούσιον καρπὸν δικαιοσέως ἢ σωτηρίας.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Πᾶσα δέ παιδευσις¹ πρὸς μὲν τό παρόν δέν φαίνεται πρόξενος χαρᾶς, ἀλλά λύπης. Ὑστερον ὅμως, εἰς ὅσους ἔχουν γυμνασθῆ δι' αὐτῆς, ἀποδίδει πλούσιον καρπὸν δικαιοσέως².

Ἑβρ. 13 : 2

«ΕΛΑΘΟΝ ΤΙΝΕΣ ΞΕΝΙΣΑΝΤΕΣ ΑΓΓΕΛΟΥΣ»

«Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γάρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους».

Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ὁμιλῶν περὶ φιλοξενίας ἔχει ὑπ' ὄψιν τόν Ἀβραάμ (Γεν. 18) καὶ τόν Λώτ (Γεν. 19)³.

Σπουδαῖον δέ ζήτημα ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἔννοια, ὑπὸ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «ἄγγελος». Ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη, ὅτι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τόν ἄγγελον κατὰ διάκρισιν πρὸς τόν ἄνθρωπον καὶ τόν Θεόν, καθ' ἡμᾶς εἶνε ἐσφαλμένη. Διότι τὰ τρία πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν εἰς τόν Ἀβραάμ καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐν συνεχείᾳ τὰ δύο ἐνεφανίσθησαν εἰς τόν Λώτ, λέγονται μὲν «ἄγγελοι», ὅπως λέγονται καὶ «ἄνδρες», ἀλλ' οὔτε ἄνδρες εἶνε, οὔτε ἄγγελοι. Συμφώνως πρὸς τό Γεν. 18 : 1 - 2 τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα εἶνε ὁρατῆ ἐμφάνισις τοῦ ἀοράτου Θεοῦ κατὰ τοὺς Ο' ἢ Γιαχδέ κατὰ τό Μασοριτικόν. Διότι ὁ Μωυσῆς δέν γράφει, ὅτι «ἠφθησαν ἄγγε-

1. Ἡ παιδαγωγία ἢ παιδαγωγική δοκιμασία.

2. Ἡ σωτηρίας.

3. Τινές λέγουν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἴσως ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ τόν Μανωῆ (Κριτ. 13) καὶ τόν Τωδίτ (Τωβ. 12).

λοι», αλλά γράφει, ότι «ᾤφθη ὁ Θεός» κατά τούς Ο΄ ἢ «ᾤφθη ὁ Γιαχβέ» κατά τό Ἑβραϊκόν. Ὁ ἀόρατος Θεός ἢ Γιαχβέ ἐνεφανίσθη ὀφθαλμοφανῶς, ἀφού ἔλαβε τήν μορφήν τριῶν ἀνδρῶν. Τά τρία ταῦτα πρόσωπα εἶνε ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, ἢ Ἁγία Τριάς, μία οὐσία, μία Θεότης. Καί «ἄνδρες» μέν λέγονται διότι ἐνεφανίσθησαν ὑπό μορφήν ἀνδρῶν, «ἄγγελοι» δέ λέγονται διότι ἠγγειλαν, ἐνήργησαν ὡς ἀγγελιαφόροι. Ἐπειδή δέ ἦσαν πρόσωπα τῆς Θεότητος, διά τοῦτο ὠμίλου συγχρόνως, ὡς δι' ἐνός στόματος, ἐκδηλοῦντα ἰσοτιμίαν μεταξύ των. Καί ἐπειδή ἐπίσης ἦσαν μία οὐσία, εἰς Θεός, διά τοῦτο παραδόξως καί κατά θείαν προφανῶς παρόρμησιν ὁ Ἀβραάμ προσεφώνησε τά τρία πρόσωπα καί ὁ Λῶτ τά δύο ἐξ αὐτῶν διά τοῦ ἐνικού «Κύριε» (Γεν. 18 : 3, 19 : 18). Καί ἄλλα δέ παράδοξα περιέχονται εἰς τά κεφάλαια 18 καί 19 τῆς Γενέσεως, ὀφειλόμενα εἰς τό μυστήριον τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ. Περί τῶν παραδόξων τούτων ἴδε τό ἡμέτερον διδύλιον «Ὁ Ἰησοῦς Γιαχβέ», σελ. 59, 81 - 84.

Ὅπως π.χ. ἐν Πράξ. 2 : 42 καί Α΄ Κορ. 10 : 16 ὁ «ἄρτος» δέν εἶνε ἄρτος, ἀλλά τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ· ἐν Λουκ. 24 : 4 καί Πράξ. 1 : 10 οἱ «ἄνδρες» δέν εἶνε ἄνδρες, ἀλλ' ἄγγελοι· ἐν Ἰακ. 2 : 25 καί Ἀποκ. 1 : 20 οἱ «ἄγγελοι» δέν εἶνε ἄγγελοι, ἀλλ' ἄνθρωποι· ἐν Γεν. 32 : 24 ὁ «ἄνθρωπος» δέν εἶνε ἄνθρωπος, ἀλλά Θεός, οὕτω καί ἐν τῇ περιπτώσει τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ καί τοῦ Λῶτ οἱ «ἄγγελοι» δέν εἶνε ἄγγελοι, ἀλλά πρόσωπα τῆς Θεότητος.

Πολλάκις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐμφανίζεται ὁ περίφημος «ἄγγελος Κυρίου (Γιαχβέ)» ἢ «ἄγγελος Θεοῦ», ἀπεσταλμένος δηλαδή τοῦ Θεοῦ - Πατρός. Αὐτός δέ ὁ «ἄγγελος» παρουσιάζεται ὡς Θεός καί ῥητῶς ὀνομάζεται «Θεός» καί «Κύριος» (Γιαχβέ). Ἰδέ τά χωρία Γεν. 16 : 7 - 14, 21 : 17 - 19, 22 : 11 - 18, 31 : 11 - 13, Ἐξόδ. 3 : 2 - 21, Κριτ. 2 : 1 - 5 (κατά τό Ἑβραϊκόν), 6 : 11 - 24, 13 : 3 - 23. Πρβλ. Ἐξόδ. 13 : 21 ἐν συνδυασμῶ πρὸς τό 14 : 19, 23 : 20 - 21, 33 : 14 - 15 ἐν συνδυασμῶ πρὸς τό Ἠσ. 63 : 9 (ἀμφοτέρα κατά τό Ἑβραϊκόν, πρὸς ὃ πρβλ. Ο΄), Ἀριθμ. 22 : 31 - 35, Ἰησ. 5 : 13 - 6 : 5, Κριτ. 5 : 23.

Κατά τό Γεν. 48 : 15 - 16 ὁ Ἰακώβ ἢ Ἰσραήλ εὐλογῶν τούς δύο υἱούς τοῦ Ἰωσήφ λέγει: «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καί Ἰσαάκ, ὁ Θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ἑνόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν εὐλογῆσαι τά παιδιά ταῦτα». Κατά δέ τό Ὠσ. 12 : 4 - 5 ὁ Ἰακώβ ἢ Ἰσραήλ «ἐνίσχυσε πρὸς Θεόν καί ἐνίσχυσε μετὰ ἀγγέλου καί ἠδυνάσθη». Ὁ λόγος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τήν πάλιν τοῦ Ἰακώβ πρὸς τόν Θεόν, κατά τήν ὁποίαν ὁ πατριάρχης ἐνίκησε τόν παντοδύναμον (Γεν. 32 : 24 - 30). Τό «ἐνίσχυσε πρὸς Θεόν καί ἐνίσχυσε μετὰ ἀγγέλου» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τό «ἐνίσχυσε πρὸς τόν Θεόν, ναί, ἐνίσχυσε μετὰ ἀγγέλου». Εἰς τά δύο ταῦτα παραθέματα ἐκ τοῦ Γεν. 48 : 15 - 16 καί τοῦ Ὠσ. 12 : 4 - 5 ὁ «Θεός» λέγεται καί

«ἄγγελος». Ἀξίον δέ παρατηρήσεως, ὅτι ἐν Γεν. 32 : 24 λέγεται καί «ἄνθρωπος» λόγῳ τῆς μορφῆς, ὑφ' ἧν ἐνεφανίσθη κατά τὴν πάλην πρὸς τὸν Ἰακώβ. Ὅπως δηλαδή εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Λώτ περὶ τῶν ὑψηλῶν ἐπισκεπτῶν αὐτῶν ἔχομεν τὰς ὀνομασίας «Θεός», «Κύριος», «ἄνδρες», «ἄγγελοι», οὕτως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πάλης τοῦ Ἰακώβ περὶ τοῦ «ἀντιπάλου» αὐτοῦ ἔχομεν τὰς ὀνομασίας «Θεός», «ἄνθρωπος», «ἄγγελος».

Ἐν Ματ. 3 : 1 περιέχεται: «Ἴδού ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέπεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἦξει εἰς τὸν ναὸν ἐαυτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε ἰδοῦ ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Καὶ ἐν Ἦσ. 9 : 6 κατὰ τοὺς Ὁ' περιέχεται: «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλής ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν χωρίων τούτων, τὸ Ματ. 3 : 1, ἡ λέξις «ἄγγελος» χρησιμοποιεῖται δις. Εἰς οὐδετέραν δέ τῶν περιπτώσεων σημαίνει ἄγγελον. Ἄλλ' εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν σημαίνει τὸν πρόδρομον Ἰωάννην καὶ εἰς τὴν δευτέραν τὸν Μεσσίαν, ὅστις εἶνε πρόσωπον τῆς Θεότητος, Θεὸς καὶ Κύριος. Εἰς τὸ δεύτερον δέ χωρίον, τὸ Ἦσ. 9 : 6 κατὰ τοὺς Ὁ', «ἄγγελος» λέγεται πάλιν ὁ Μεσσίας. Τὰ δύο αὐτὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα «ἄγγελος» ὀνομάζεται ὁ Γιαχβὲ Χριστός, ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Διότι φανερῶς καὶ ἀναμφισβητήτως δεικνύουν, ὅτι ἡ λέξις «ἄγγελος» δύναται νὰ χρησιμοποιῆται καὶ ἐπὶ προσώπου τῆς Θεότητος.

Ἡ ὀνομασία «ἄγγελος» ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, ὅταν ὁ Θεὸς ἔρχεται εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τρόπον αἰσθητόν, ὅταν δηλονότι λαμβάνη μορφήν καὶ φωνὴν καὶ ἀγγέλλῃ τούτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα. Ὅπως εἶνε ὁ Θεός, δέν ἔχει μορφήν καὶ φωνήν, ὥστε νὰ ἴδῃ τις καὶ νὰ ἀκούσῃ αὐτόν. Ὡς ἀσώματος καὶ πνεύμα ὁ Θεὸς εἶνε ἀνώτερος σχημάτων τε καὶ φθόγγων. Διὰ τούτο ὁ Χριστὸς εἶπε περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς: «Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε» (Ἰωάν. 5 : 37). Ἄλλ' ὅταν ὁ Θεὸς θέλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς αἰσθητὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, προσαρμόζεται πρὸς αὐτόν, λαμβάνει μορφήν καὶ φωνήν, καὶ οὕτως δρᾶται καὶ ἀκούεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ βεβαίως καθ' ἑαυτόν, ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ, παραμένει ἀόρατος καὶ ἄνευ φωνῆς. Δέον δέ νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ ὀνομασία «ἄγγελος» ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, ὅταν ὁ Θεὸς λαμβάνῃ φωνήν καὶ ἀγγέλλῃ, ἔστω καὶ ἂν δέν λαμβάνῃ μορφήν. Ὁ Θεὸς λοιπὸν γίνεται «ἄγγελος», ὅταν λαμβάνῃ φωνήν ἀνθρώπου καὶ λαλῇ. Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἄγγελος» πρῶτον καὶ κυρίως περιέχεται ἡ ἔννοια τοῦ λαλεῖν ἐν φωνῇ ἀνθρώπου.

Ἐπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὁ Στέφανος ὁμιλεῖ περὶ «τοῦ ἀγγέλου τοῦ λα-

λοῦντος» πρὸς τὸν Μωυσῆν ἐν τῷ Σινᾷ λέγων: «Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζωῆς δοῦναι ἡμῖν» (Πράξ. 7 : 38). Κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἰς τὸ Σινᾷ κατέβη καὶ ἐλάλησε τὰ ῥήματα τοῦ νόμου εἰς τὸν Μωυσῆν ὁ Θεὸς ἢ Κύριος (Γιαχβέ). Καὶ κατὰ τὸ Γαλ. 3 : 19 - 20 ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Μωυσῆς ἦτο μεσίτης κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου, ἦτο ὁ Θεός. Ὁ Μωυσῆς δηλαδὴ ἦτο μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ, ὄχι μεταξὺ ἀγγέλου καὶ λαοῦ. Δι' ἄλλων λέξεων ὁ Μωυσῆς παρέλαβε τὸν νόμον ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν λαόν. Φανερόν καθίσταται ἐκ τούτων, ὅτι ἐν τῷ Σινᾷ τὰ ῥήματα τοῦ νόμου δὲν ἐλάλει πρὸς τὸν Μωυσῆν ἄγγελος, ἀλλ' ὁ Θεός ἢ Κύριος (Γιαχβέ). Καὶ ἄρα ὁμιλῶν ὁ Στέφανος περὶ «τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος» πρὸς τὸν Μωυσῆν δὲν ἐννοεῖ ἄγγελον, ἀλλὰ τὸν Θεόν ὡς ὁμιλοῦντα ἐν φωνῇ ἀνθρώπου καὶ ἀγγέλλοντα τὰ ῥήματα τοῦ νόμου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου «ἄγγελος» ἐπὶ Θεοῦ παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν ἕν εἰσέτι χαρακτηριστικόν χωρίον:

«Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα ὦφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους Σινᾷ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρός βάτου. Ὁ δὲ Μωυσῆς ἰδὼν ἐθαύμαζε τὸ ὄραμα. Προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι ἐγένετο φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ Θεός τῶν πατέρων σου, ὁ Θεός Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεός Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεός Ἰακώβ. Ἐντρομος δὲ γενόμενος Μωυσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· λύσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν. Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τοῦ στεναγοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο ἀποστελῶ σε εἰς Αἴγυπτον. Τοῦτον τὸν Μωυσῆν ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ Θεός ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ» (Πράξ. 7 : 30 - 35).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, τὸ ὁποῖον εἶνε μέρος τοῦ λόγου τοῦ Στεφάνου, ὁ «ἄγγελος Κυρίου» εἶνε ἀπεσταλμένος τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ λαλήσῃ καὶ ἀγγείλῃ εἰς τὸν Μωυσῆν τὸ θεῖον θέλημα περὶ τοῦ Ἰσραήλ. Λαλῶν δὲ ὁ «ἄγγελος» αὐτὸς δὲν λαλεῖ ὡς ἄγγελος, ἀλλ' ὡς Θεός, ἀφοῦ ἐκτός ἄλλων λέγει, «Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου... καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι αὐτούς». Ὁ Θεός Πατήρ, ὅπως παρίσταται τὸ πρᾶγμα, δὲν κατέβη, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν οὐρανῷ καὶ ἀπέστειλε τὸν «ἄγγελον» αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁ ἐν λόγῳ «ἄγγελος» τετράκις ὀνομάζει ἑαυτὸν Θεόν. Θεόν δὲ ὀνομάζει τοῦτον καὶ ὁ Στέφανος, καὶ ἐπανειλημμένως Κύριον, ἐβραϊστί Γιαχβέ, συμφώνως πρὸς τὸ σχετικόν 3ον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου.

Κατόπιν δὲ τούτων γενῶνται τὸ ἐρώτημα: Ἄν ὁ «ἄγγελος» ἐνταῦθα εἶνε

ἄγγελος, ὅπως ἡ ἐπικρατοῦσα ἐρμηνεῖα θέλει, πῶς δύναται ἄγγελος νά οἰκειοποιῆται τὰ τοῦ Θεοῦ, νά ὀμιλῇ ὡς Θεός καί νά ὀνομάζεται Θεός καί Κύριος; Εἰς αὐτό τό ἐρώτημα δίδεται ἡ ἀπάντησις, ὅτι ὁ ἄγγελος ὀμιλεῖ καί ὀνομάζεται οὕτω, διότι ἀντιπροσωπεύει τόν Θεόν. Ἄλλ' εἰς τόν ἰσχυρισμόν τοῦτον ἀντιτάσσομεν, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπός τινος δέν ταυτίζεται ἐν τῷ λόγῳ πρός ἐκεῖνον, τόν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει, δέν ὀμιλεῖ ὡς αὐτός ὁ ἀντιπροσωπευόμενος καί δέν ὀνομάζεται διά τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιπροσωπευομένου, ἀλλά διά τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος. Ἐκτός δέ τούτων, τό ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἶνε ἀκοινωνήτον, καί συνεπῶς ἄγγελος δέν δύναται νά λαμβάνῃ τό ὄνομα Κύριος (Γιαχβέ). Ἄρα δέ ὁ «ἄγγελος» τοῦ σχολιαζομένου χωρίου τῶν Πράξεων δέν εἶνε ἄγγελος, ἀλλά πρόσωπον τῆς Θεότητος. Συμφωνοῦμεν πρός τήν πατερικήν γνώμην, κατά τήν ὁποῖαν ὁ μυστηριώδης «ἄγγελος Κυρίου» εἶνε ὁ Υἱός.

Ἡ ἐν στίχ. 35 φράσις, «τοῦτον ὁ Θεός ἄρχοντα καί λυτρωτήν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ», ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι εἰσηγεῖται διάκρισιν μεταξύ «Θεοῦ» καί «ἀγγέλου» ὡς δύο προσώπων, οἱ δέ ἐρμηνευταί νομίζουσιν, ὅτι πράγματι πρόκειται περί τιοαύτης διακρίσεως. Ἄλλ' αὐτή ἡ ἐντύπωσις καί γνώμη εἶνε ἐσφαλμένη. Ὁ «Θεός» τῆς φράσεως αὐτῆς, ὅστις «ἀπέστειλε» τόν Μωυσῆν, δέν εἶνε ὁ Θεός Πατήρ, ἀλλ' αὐτός ὁ «ἄγγελος», ὁ ὁποῖος, ὡς ἤδη εἶπομεν, ὀνομάζεται Θεός καί Κύριος, καί ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχ. 34 λέγει πρός τόν Μωυσῆν, «καί νῦν δεῦρο ἀποστελῶ σε». Ὁ «Θεός» δηλαδή καί ὁ «ἄγγελος» εἶνε ἐν καί τό αὐτό πρόσωπον, τό ὁποῖον εἶπεν «ἀποστελῶ» καί πράγματι «ἀπέστειλεν». Ἡ ἔκφρασις «ἐν χειρὶ»¹ τῆς εἰρημένης φράσεως εἶνε ἐβραϊσμός καί πρῶτον μὲν σημαίνει «διά, διά μέσου», ὅπως ἐν Ἄγγ. 1 : 1 («Ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγαίου τοῦ προφήτου»), ἔπειτα δέ καί συναφῶς σημαίνει «κατά τόν τρόπον, ὑπό τήν μορφήν», ὅπως ἐν Ἀριθ. 15 : 30 («Ποιήσει ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας», τουτέστι, «Θά πράξῃ κατά τόν τρόπον τῆς ὑπερηφανείας, κατά τρόπον ὑπερήφανον, ὑπερηφάνως») καί ἐν Σοφ. Σειφ. 49 : 6 («Ἠρήμωσαν τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐν χειρὶ Ἱερεμίου», τουτέστι, «Ἠρήμωσαν τὰς ὁδοὺς αὐτῆς κατά τόν τρόπον τοῦ Ἱερεμίου, καθ' ὃν τρόπον προεφήτευσεν ὁ Ἱερεμίας»). Ἐν τῇ εἰρημένη φράσει ὁ ἐβραϊσμός «ἐν χειρὶ» ἔχει τήν ἐννοίαν τοῦ τρόπου ἢ τῆς μορφῆς: Ὁ Θεός ἀπέστειλε τόν Μωυσῆν ἐμφανισθεῖς ὑπό τήν μορφήν «ἀγγέλου» ἢ ενεργήσας κατά τόν τρόπον «ἀγγέλου», ὀμιλοῦντος δηλαδή καί ἀγγέλλοντος προσώπου, ἀγγελιαφόρου. Μεταφράζομεν τήν ἐν λόγῳ φράσιν: «Τοῦτον ὁ Θεός ὑπό τήν μορφήν ἀγγελιαφόρου, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς αὐτόν ἐν τῇ βάτῳ, ἀπέστειλεν ἄρχοντα καί ἐλευθερωτήν». Ἡ, «Τοῦτον ὁ Θεός ὡς ἀγγελιαφόρος,

1. Κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον. Ὁ Nestle ἔχει «σὺν χειρὶ».

ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς αὐτόν ἐν τῇ βάτῳ, ἀπέστειλεν ἄρχοντα καὶ ἐλευθερωτήν». Κατὰ ταῦτα ὁ λόγος τοῦ Στεφάνου, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Μωυσῆν «ἐν χειρὶ ἀγγέλου», εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὸ νὰ εἰπωμεν ἡμεῖς, ὅτι ὁ Θεὸς ἔσωσε τὸν κόσμον «διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἐννοοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἔσωσε τὸν κόσμον ἐμφανισθεὶς ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ, κατ' ἄλλην διατύπωσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔσωσε τὸν κόσμον ὡς Ἰησοῦς Χριστός. Ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν Θεὸς καὶ Ἰησοῦς Χριστός εἶνε ἓν, οὕτω καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν Θεὸς καὶ «ἄγγελος» εἶνε ἓν.

Διὰ πολλῶν λοιπὸν χωρίων ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ «ἄγγελος» λέγεται καὶ ἐπὶ Θεοῦ, ὅταν ὁ Θεὸς προσαρμόζεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον, λαμβάνη φωνὴν καὶ ἀγγέλλῃ, γίνεται ἀγγελιαφόρος. Τὸ «ἄγγελος» ἐπὶ Θεοῦ εἶνε ὄνομα οἰκονομίας καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἦδη δὲ ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἐξεταζόμενον χωρίον Ἐβρ. 13 : 2. Ὁ Ἀπόστολος, ὅπως ὁ Μωυσῆς, ὀνομάζει τὰ θεῖα πρόσωπα «ἀγγέλους», διότι ταῦτα ἐφιλοξενήθησαν ὄχι ὅπως εἶνε ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ ἀοράτῳ αὐτῶν οὐσίᾳ, ἀλλ' ἐμφανισθέντα ὑπὸ αἰσθητῆν μορφήν, ὡς ἄνδρες διμλοῦντες καὶ ἀγγέλλοντες ἀγγελίας, τουτέστιν ὡς ἀγγελιαφόροι. Περί τῶν προσώπων τῆς Θεότητος καθ' ἑαυτά, ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ ἀοράτῳ αὐτῶν οὐσίᾳ, δὲν θά ἠδύνατο νὰ λεχθῆ, ὅτι ἐφιλοξενήθησαν, ὅτι ἔφαγον καὶ ἔπιον. Ὁ Ἀπόστολος λοιπὸν ὀνομάζει τὰ θεῖα πρόσωπα «ἀγγέλους», ἐπειδὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐμφάνισίν των ὑπὸ αἰσθητῆν μορφήν. Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει τοὺς οὐρανίους ἐπισκέπτας «ἀγγέλους», διότι ἠγγειλαν σπουδαίας ἀγγελίας. Προτρέπων πρὸς φιλοξενίαν καὶ λέγων, «ἐλάθον τινες ξενίσαντες ἀγγέλους», ἐννοεῖ, ὅτι οἱ φιλόξενοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἕνεκα τῆς ἀρετῆς τῆς φιλοξενίας ἀντημείφθησαν πλουσίως. Διότι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποίους ἐδέχοντο πρὸς φιλοξενίαν, ἠξιώθησαν νὰ φιλοξενήσουν «ἀγγέλους», ἀγγελιαφόρους, φορεῖς σπουδαίων ἀγγελιῶν, ὡς ἦτο ἡ εὐχάριστος εἰδησις, ὅτι ὁ Ἀβραάμ καὶ ἡ Σάρρα θά ἀπέκτων συντόμως υἱόν, ἢ ἀποκάλυψις τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς καταστροφῆς Σοδόμων καὶ Γομόρρων, καὶ ἡ σωτήριος ὁδηγία πρὸς τὸν Λῶτ. Διὰ τῆς φράσεως, «ἐλάθον τινες ξενίσαντες ἀγγέλους», αὐτὸ ἀκριβῶς θέλει νὰ εἴπῃ καὶ νὰ τονίσῃ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ φιλόξενοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐνῶ ἤσκουν τὴν φιλοξενίαν ἀπλῶς ἐξ ἀγάπης, χωρὶς ν' ἀναμένουν ἀνταμοιβὴν παρὰ τῶν φιλοξενουμένων, καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποίους ὑπεδέχοντο πρὸς φιλοξενίαν, ἔτυχον ἀνταμοιβῆς μεγάλης, ἠξιώθησαν νὰ φιλοξενήσουν φορεῖς ἀγγελιῶν, οὐρανίους μηνυτάς, καὶ ν' ἀκούσουν παρ' αὐτῶν σπουδαῖα δι' αὐτοὺς καὶ σωτήρια μηνύματα.

Ἐν τῷ σημείῳ δὲ τούτῳ δέον νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Λῶτ ἠγνόουν ποίους ὑπεδέχοντο εἰς φιλοξενίαν («ἐλάθον ξενίσαντες»), καίτοι, ὡς ἤδη εἶπομεν, ὁ μὲν προσεφώνησε τὰ τρία πρόσωπα, ὁ δὲ τὰ δύο ἐξ

αὐτῶν καθ' ἑνικόν, διὰ τοῦ «Κύριε», ὅπερ σημαίνει, ὅτι αὐτά τὰ πρόσωπα ἦσαν μία οὐσία, ὁ Θεός. Ἡ παράδοξος προσφώνησις, ὡς ἐπίσης εἶπομεν, ἔγινε κατὰ παρόρμησιν Θεοῦ. Ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Λῶτ τὴν στιγμήν τῆς ὑποδοχῆς καὶ προσφωνήσεως καθ' ἡμᾶς δέν εἶχον τὴν συνείδησιν, ὅτι οὕτω προσφωνοῦντες προσεφώνουν τὸν Θεόν. Τὴν στιγμήν τῆς προσφωνήσεως τῶν ὑψηλῶν ἐπισκεπτῶν τῶν ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Λῶτ ὠμίλησαν ὡς ὁ Καϊάφας, ὅστις προεφήτευσε χωρὶς συνείδησιν τῆς ἀληθινῆς ἐννοίας τοῦ προφητικοῦ τοῦ λόγου (Ἰωάν. 11 : 49 - 51. Πρὸβλ. Α' Πέτρ. 1 : 10 - 11). Ἐν Γεν. 20 : 7 ὁ Ἀβραάμ ῥητῶς ὀνομάζεται «προφήτης».

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθέν χωρίον:

«Μὴ λησμονεῖτε τὴν φιλοξενίαν. Διότι δι' αὐτῆς¹ τινές, χωρὶς νά γνωρίζουν, ἐφιλοξένησαν ἀγγελιαφόρους²».

Ἔθρ. 13 : 20 - 21

«Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

«Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντί ἔργῳ ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν ἐν ὑμῖν³ τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

¹ Ὁ ὄρος «εἰρήνη» παρερμηνεύεται ἐνταῦθα.

² Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου Φιλπ. 4 : 7, «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «δύναμις» (σ. 234 ἔξ.). Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις εἰς τὸ προκείμενον χωρίον. Ἡ δέ φράσις τοῦ χωρίου τούτου «ὁ Θεός τῆς εἰρήνης» σημαίνει «ὁ Θεός τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατός Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός». Ὅτι δέ ἐνταῦθα διὰ τῆς λέξεως «εἰρήνη» σημαίνεται ἡ «δύναμις»,

1. Ἡ ἕνεκα αὐτῆς.

2. Ἡ φορεῖς σπουδαίων ἀγγελμάτων ἢ οὐρανίους μηνυτάς.

3. Ὁ Nestle προτιμᾷ τὴν γραφὴν ἡμῖν.

τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς φράσεως «ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν» καὶ ἐκ τῶν λέξεων «καταρτίσαι» καὶ «ποιῶν»: Ὁ Θεὸς εἶνε Θεὸς «εἰρήνης», ἦτοι *δυνάμεως*, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέστησε τὸν ποιμένα τὸν μέγαν ἐκ νεκρῶν καὶ δύναται νὰ καταρτίζη τοὺς ἀνθρώπους πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον καὶ νὰ ἐνεργῇ ἐν αὐτοῖς τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἴδὲ καὶ τὰς ἐρμηνείας τῶν χωρίων Ῥωμ. 15 : 33, 16 : 20, Φιλίπ. 4 : 9, Α΄ Θεσ. 5 : 23, ὅπου ἐπίσης ἀπαντᾷ ἡ φράσις «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης» καὶ ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει «*δύναμις*».

Δυσκολίαν εἰς τὸ προκείμενον χωρίον παρουσιάζει καὶ ἡ φράσις «ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου». Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐρμηνειῶν ὀρθὴν θεωροῦμεν ἐκείνην, ἡ ὁποία συνδέει τὴν ἐν λόγῳ φράσιν πρὸς «τὸν ποιμένα»: Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ποιμὴν μετὰ αἵματος, μετὰ τῆς θυσίας ἑαυτοῦ. Διὰ δὲ τοῦ αἵματος του ἐκύρωσεν αἰωνίαν διαθήκην. Κατὰ τὰ χωρία Ἰωάν. 10 : 11, 15, 17, 18 ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος θυσιάζει τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ὅπως κατὰ τὸ Ἑβρ. 9 : 11 - 12 ὁ Χριστὸς εἶνε «ἀρχιερεὺς... διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος», οὕτω καὶ κατὰ τὸ προκείμενον χωρίον εἶνε «ποιμὴν... ἐν αἵματι».

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Ὁ δυνατός¹ δὲ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ μέγας ποιμὴν τῶν προβάτων μετὰ αἵματος αἰωνίου διαθήκης, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, εἶθε νὰ καταρτίσῃ ὑμᾶς εἰς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον, διὰ νὰ πράττετε τὸ θέλημά του, ἐνεργῶν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐάρεστον ἐνώπιόν του διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὁ Θεὸς «τῆς εἰρήνης», ἦτοι τῆς δυνάμεως, ἐνεργεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶνε «Θεοῦ δύναμις» (Α΄ Κορ. 1 : 24).

Ἰακ. 1 : 21

«ΠΕΡΙΣΣΕΙΑ ΚΑΚΙΑΣ»

«ΕΝ ΠΡΑΪΤΗΤΙ ΔΕΞΑΣΘΕ ΤΟΝ ΕΜΦΥΤΟΝ ΛΟΓΟΝ»

«Διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ρυπαρίαν καὶ περισσεΐαν κακίας ἐν πραύτητι δεξασθε τὸν ἐμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ἀδελφοθέου Ἀποστόλου παρερμηνεύεται ὡς πρὸς

1. Ἡ παντοδύναμος.

τρία σημεία, τὰς φράσεις «*περισσεῖαν κακίας*», «*ἐν πραύτητι*» καί «*ἔμφυτον λόγον*».

Κατὰ μίαν γνώμην «*περισεῖα κακίας*» σημαίνει ἐκχείλισμα κακίας λόγω ψυχικοῦ βρασμοῦ. Ἄλλ' ἐάν δεχθῶμεν τὴν γνώμην αὐτήν, εἶνε ὡς ἐάν ἐδεχόμεθα, ὅτι ὁ Ἀπόστολος συνιστᾷ νὰ ἀποβάλωμεν τὸ ἐκχείλισμα τῆς κακίας καί νὰ κρατήσωμεν τὸ κύριον σῶμα αὐτῆς! Ἄλλωστε τὸ ἐκχείλισμα ὡς ἐκχείλισμα ἀποβάλλεται ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ὅμοια πρὸς τὴν προηγουμένην εἶνε ἡ γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν «*περισεῖα κακίας*» σημαίνει «*ὑπερβολή κακίας*».

Κατ' ἄλλην δέ γνώμην «*περισεῖα κακίας*» εἶνε ὅ,τι ἀπομένει ἐκ τῆς κακίας, ἡ ὁποία ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Χριστόν, ὅ,τι ἐναπελείφθη μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ καί ἡ γνώμη αὐτὴ δέν εἶνε ἐπιτυχής, διότι τὸ βάπτισμα καθαρίζει τελείως τὸν ἄνθρωπον καί οὐδεμία ἁμαρτία ἀπομένει ἐκ τῆς προτέρας καταστάσεως.

Καθ' ἡμᾶς, ὅπως μία ἔννοια τοῦ «*περισσεύω*» εἶνε «*περιττεύω*» καί τοῦ «*περισσός*» εἶνε «*περιττός*», οὕτως ἐν τῷ προκειμένῳ ἀποστολικῷ χωρίῳ τὸ οὐσιαστικὸν «*περισεῖα*» σημαίνει «*περιττότης*», «*περιττόν πρᾶγμα*». Ἡ δέ γενικὴ «*κακίας*» εἶνε παραθετικὸς προσδιορισμὸς καί εἰς τὸ «*περισσεῖαν*» καί εἰς τὸ «*ρυπαρίαν*».

Λέγων δηλαδή ὁ Ἀπόστολος «*πᾶσαν ρυπαρίαν καὶ περισσεῖαν κακίας*» ἐννοεῖ: «*πᾶν ρυπαρόν πρᾶγμα καὶ πᾶν περιττόν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ κακία*».

Ἡ ἔρμηνεία, κατὰ τὴν ὁποίαν «*περισεῖα*» εἶνε τὸ *περιττόν πρᾶγμα*, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν μεταφοράν, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον. Ἡ μεταφορὰ εἶνε ἐκ τῆς ἐνδυμασίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως σαφῶς δεικνύουν αἱ λέξεις «*ἀποθέμενοι*» (= ἀφοῦ ἀποθέσετε, ἀφοῦ ἀποβάλετε) καί «*ρυπαρίαν*» (= ρυπαρότητα, ρυπαρόν πρᾶγμα). Τί ἀποθέτει, τί ἀποβάλλει ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἐνδυμασίας; Τὸ ρυπαρόν, ἀλλὰ καί τὸ περιττόν, διὰ νὰ εἶνε καθαρὸς, ἀλλὰ καί ἐλαφρὸς καί εὐκίνητος. Οὕτω καί ὁ Ἀπόστολος συνιστᾷ νὰ ἀποβάλωμεν ἐκ τῶν ὑπάρξεών μας τὴν κακίαν, ὡς ἄλλο ρυπαρόν καί ἐπαχθές καί περιττόν ἔνδυμα, διὰ νὰ εἴμεθα καθαροί ἐκ τῶν μiasμάτων τῆς καὶ ἀπηλλαγμένοι ἐκ τοῦ πιεστικοῦ βάρους τῆς, ἔτοιμοι δέ καί κατάλληλοι, ἵνα «*ἐν πραύτητι*» δεχθῶμεν «*τὸν ἔμφυτον λόγον*».

Ἡ φράσις «*ἐν πραύτητι*» κατὰ μίαν γνώμην σημαίνει «*μετὰ πραότητος*», κατ' ἄλλην γνώμην, ὁμοίαν πρὸς τὴν προηγουμένην, σημαίνει «*μετὰ ἡρεμίας καὶ νηφαλιότητος*», καί κατ' ἄλλην γνώμην σημαίνει «*ἐν ταπεινοφροσύνῃ*» ἢ «*ἐν ταπεινώσει*». Ὁρθὴν θεωροῦμεν τὴν τελευταίαν γνώμην. Ὡς ὑπεστηρίξαμεν κατὰ τὴν ἔρμηνείαν τοῦ Ματθ. 5 : 5 καὶ τοῦ Α' Πέτρο. 3 :

3 - 4 ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις (σελ. 18 ἐξ., 310 ἐξ.), ὅπου παραπέμπομεν, τό ἐπίθετον «πραῦς» σημαίνει καί «ταπεινός». Οὕτω δέ καί τό οὐσιαστικόν «πραύτης» σημαίνει καί «ταπεινώσις» ἢ «ταπεινοφροσύνη». Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ταπεινοφροσύνης τό «πραύτης» ὁ Ἰάκωβος χρησιμοποιεῖ καί ἐν 3 : 13 («ἐν πραύτητι σοφίας»). Ὁ Ἀπόστολος προτρέπει νά δεχθῶμεν «ἐν πραύτητι», ἤτοι ἐν ταπεινοφροσύνῃ ἢ ταπεινώσει, «τόν ἔμφυτον λόγον», διότι ἡ ταπεινοφροσύνη ἢ ταπεινώσις εἶνε ἀπαραίτητος διά τήν ἀποδοχήν καί τήν εὐδοκίμησιν τοῦ «λόγου» τούτου.

Ἄλλά τί ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος ὅταν λέγῃ, «δέξασθε τόν ἔμφυτον λόγον»; Ἐκ πρώτης ὄψεως τό «δέξασθε» φαίνεται ὅτι ἀντίκειται πρὸς τό «ἔμφυτον».

Κατά μίαν ἐκδοχήν «ἔμφυτον λόγον» ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος τό λογικόν ἢ τόν νόμον τῆς συνειδήσεως, τά ὁποῖα ὑπάρχουν ἐμφύτως εἰς τόν ἄνθρωπον, ἐκ κατασκευῆς αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ ἐκδοχή αὐτή δέν εἶνε ἐπιτυχής. Διότι ὑπό τῆν ἐκδοχήν αὐτήν ποῖον νόημα ἔχει ἡ προτροπή «δέξασθε»; Πῶς εἶνε δυνατόν νά δεχθῶμεν πρᾶγμα, τό ὁποῖον δέν ἔρχεται ἔξωθεν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' εὐρίσκειται ἐντός ἡμῶν, καί δὴ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἐμφύτως; Νά θεωρήσωμεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος προτρέπει νά δεχθῶμεν τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ λογικοῦ ἢ τοῦ νόμου τῆς συνειδήσεως, νά ὑπακούσωμεν δηλαδή εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις ταύτας; Ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως τοῦ Ἀποστόλου δέν καθιστᾷ τούτο πολύ πιθανόν. Ἡ δέ φράσις «τόν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν» καθιστᾷ τούτο σχεδόν ἀπίθανον. Διότι ὁ ἀνθρώπινος «λόγος» εἶτε ὡς λογική εἶτε ὡς συνειδήσις εἶνε ἐπισηφαλής, καί ὡς ἐκ τούτου δυσκολώτατα ὁ Ἀπόστολος θά ἐξαπατήριζεν αὐτόν ὡς «δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς». Οὕτως ἡ Γραφή χαρακτηρίζει μόνον τόν λόγον τοῦ Θεοῦ. Τέλος ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τόν ἀνθρώπινον «λόγον», ἀποκλείεται τελείως ἐκ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου λόγου ἐν στίχ. 22, «Γίνεσθε δέ ποιηταί λόγου, καί μὴ μόνον ἀκροαταί, παραλογιζόμενοι ἑαυτούς». Ὁ λόγος, τοῦ ὁποίου οἱ χριστιανοὶ ἐγίνοντο ἀκροαταί, ἔπρεπε δέ νά γίνωνται καί ποιηταί, εἶνε προφανῶς ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ λόγος αὐτός ὡς θεῖος λόγος εἶνε τέλειος καί ἀλάθητος καί δυνάμενος πραγματικῶς νά σώσῃ τὰς ψυχὰς (Πρὸβλ. Ῥωμ. 1 : 16, 15 : 2, Πράξ. 20 : 32), ἐνῶ ὁ ἀνθρώπινος «λόγος» ὀδηγεῖ καί εἰς παραλογισμούς (= «παραλογιζόμενοι ἑαυτούς»). Τόν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου προτρέπει λοιπόν ὁ Ἀπόστολος νά δεχθῶν οἱ χριστιανοὶ («δέξασθε»), ἤτοι προθύμως νά ἀκροασθῶν καί νά ἀποδεχθῶν, νά μὴ περιορισθῶν δέ εἰς τούτο, ἀλλὰ νά γίνων καί ποιηταί ἤτοι ἐφαρμοσταί αὐτοῦ.

Ἀπορρίπτεται λοιπόν ἡ ἐκδοχή, κατά τήν ὁποίαν «ἔμφυτον λόγον» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τό λογικόν ἢ τήν συνειδήσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν «*ἔμφυτον λόγον*» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ὡς φυτευμένον εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Καί ὅτι μὲν πράγματι πρόκειται περὶ τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπομεν ἤδη. Ὅτι δὲ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου εἶνε «*ἔμφυτος*» ὡς φυτευμένος εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, τοῦτο δὲν εἶνε ὀρθόν. Διότι, ἂν ἐδῶ ὁ λόγος θεωρῆται ὡς ἤδη φυτευμένος εἰς τὰς καρδίας τῶν χριστιανῶν, ποῖον νόημα ἔχει ἡ παραίνεσις «*δέξασθε*», ὅταν μάλιστα, ὡς εἶπομεν, ἡ παραίνεσις αὐτὴ σημαίνει «*ἀκροασθῆτε καὶ ἀποδεχθῆτε*»; Πῶς νοεῖται ἡ προτροπὴ, νὰ ἀκροασθῆ τις καὶ ν' ἀποδεχθῆ λόγον ἤδη φυτευμένον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ;

Ἐδῶ τὸ «*ἔμφυτος*» ἔχει ἐννοίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ «*ἐννομος*». Ὅπως «*ἐννομος*» σημαίνει «*σύμφωνος πρὸς τὸν νόμον*», οὕτως «*ἔμφυτος*» σημαίνει «*σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν*». Ὁ Ἀπόστολος δηλαδὴ χαρακτηρίζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ὡς «*ἔμφυτον*», ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ λόγος εἶνε *σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν* τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ἄλλας λέξεις, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς βαθυτέρας καὶ εὐγενεῖς ἐφέσεις τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς εἶπεν ὁ Τερτυλλιανός, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε φύσει χριστιανικὴ.

Κατὰ ταῦτα ἡ προτροπὴ τοῦ Ἀποστόλου «*δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον*» σημαίνει: δεχθῆτε τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν σας. Δέν ζητεῖται νὰ δεχθῆτε πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεώς σας, παράλογον, ἐπαχθές καὶ ἐπιζήμιον, ἀλλὰ πρᾶγμα ἄριστα ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεώς σας, λογικόν, εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον.

Μεταφράζομεν τὸ ἐρευνηθέν χωρίον:

«*Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀποβάλετε¹ πᾶσαν ἑνπαρότητα καὶ περιττότητα, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἢ κακία, ἐν ταπεινοφροσύνῃ δεχθῆτε τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν σας καὶ δύναται νὰ σώσῃ τὰς ψυχὰς σας*».

Μεταφράζομεν καὶ ἄλλως:

«*Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀποβάλετε πᾶσαν ἑνπαρότητα καὶ περιττότητα, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἢ κακία, ἐν ταπεινώσει φορέσατε¹ τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ δύναται νὰ σᾶς σώσῃ*».

1. Ὅπως τὸ «ἀποθέμενοι» τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου χρησιμοποιεῖται μεταφορικῶς, ἐκ τῆς ἐνδυμασίας, καὶ ἐξηγεῖται «ἀφοῦ ἀποβάλετε», οὕτω χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ «δέξασθε» καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῆ «φορέσατε» (Πρβλ. Ἐφεσ. 6 : 17, «καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὅ ἐστι ῥήμα Θεοῦ», καὶ Ἡσ. 59 : 17. Πρβλ. ἐπίσης Παροιμ. 1 : 9 κατὰ τούς Ὁ' «στέφανον γὰρ χαρίτων δέξῃ σὴ κορυφῇ καὶ κλοιὸν χρύσειον περὶ σφ' τραχήλου»).

ἔμφυτον
||
σύμφωνος
πρὸς τὴν
φύσιν

Ἰακ. 1 : 23 - 24

«ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ»

«Ὅτι εἴ τις ἀκροατῆς λόγου ἐστί καὶ οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ· κατενόησε γάρ ἑαυτὸν καὶ ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ λέξις «γένεσις» κατ' ἄλλους μὲν σημαίνει «γέννησις», κατ' ἄλλους δὲ σημαίνει «φύσις». Ἡ δὲ φράσις «τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ» κατὰ μὲν τὴν πρῶτην ἐκδοχὴν σημαίνει «τὴν μορφήν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ· τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ», κατὰ τὴν δευτέραν δ' ἐκδοχὴν σημαίνει «τὴν μορφήν τῆς φύσεως αὐτοῦ· τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μορφήν». Ἄλλ' αἱ ἐκδοχαὶ αὐταὶ δὲν εἶνε ἱκανοποιητικαὶ καὶ ὀρθαί.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Στέργιον Σάκκον «γένεσις» τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ «σκαρί» ἢ ἡ «καμωσιά» εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν (Ἰδέ βιβλίον αὐτοῦ Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 38). Αὐτὴ ἡ ἔννοια προσεγγίζει τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἡ ἀκριβὴς δὲ ἔννοια τῆς λέξεως «γένεσις» καθ' ἡμᾶς εἶνε «σῶμα». Ἡ δὲ φράσις «τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ» σημαίνει «τὴν μορφήν τοῦ σώματος αὐτοῦ».

Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ σώματος τὸν ὄρον «γένεσις» ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εὐρίσκομεν εἰς τρία χωρία, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν ἑνταῦθα:

«Τοιγαροῦν ὁ τοῦ κόσμου κτίστης, ὁ πλάσας ἀνθρώπου *γένεσιν* καὶ πάντων ἐξευρών *γένεσιν*, καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν πάλιν ἀποδώσει μετ' ἐλέους» (Β' Μακ. 7 : 23).

Τὸ κύριον νόημα τοῦ χωρίου τούτου εἶνε ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος. Ὁ δημιουργὸς καὶ ἄρα παντοδύναμος Θεός, ὁ ὁποῖος ἐπλασε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θά ἀφήσῃ τοῦτο νεκρόν. Ἄλλ' ἐν τῇ δυνάμει του θά ἀποδώσῃ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν, ὥστε τὸ σῶμα νά ἀναστηθῇ.

«Καὶ ἡ *γένεσίς* σου, ἐν ἧ ἡμέρᾳ ἐτέχθης, οὐκ ἔδησας τοὺς μαστοὺς σου καὶ ἐν ὕδατι οὐκ ἐλούσθης, οὐδέ ἀλί ἠλίσθης, καὶ ἐν σπαργάνοις οὐκ ἐσπαργανώθης» (Ἰεζ. 16 : 4).

Τό χωρίον τούτο σημαίνει: Καί ὡς πρὸς τὸ σῶμά σου κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθης, δέν ἔδεσες τοὺς μαστοὺς σου, καί δέν ἐλούσθης εἰς ὕδωρ, καί δέν ἠλατίσθης, καί δέν ἐσπαργανώθης.

«Αἰνέσωμεν δὴ ἄνδρας ἐνδόξους καί τοὺς πατέρας ἡμῶν τῇ γενέσει» (Σοφ. Σειρ. 44 : 1).

Ἡ φράσις «καί τοὺς πατέρας ἡμῶν τῇ γενέσει» σημαίνει: «καί τοὺς πατέρας ἡμῶν κατὰ τὸ σῶμα». Κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν νέων ἀνθρώπων οἱ πατέρες δίδουν εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίδει ὁ Θεός (Πρβλ. τὸ Ἑβρ. 12 : 9, τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ διὰ «τοὺς πατέρας τῆς σαρκὸς ἡμῶν» καί διὰ «τόν πατέρα τῶν πνευμάτων»).

Ἐκ τῶν τριῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα παρεθέσαμεν καί ἐσχολιάσαμεν, ἐφάνη, ὅτι ὁ ὄρος «γένεσις» σημαίνει καί τὸ σῶμα. Ἄλλὰ καί ἄνευ τῶν χωρίων τούτων τὸ ἐρευνώμενον χωρίον τοῦ Ἰακώβου εἶνε ἀρκετόν διὰ ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ὄρος ἔχει καί τὴν εἰρημένην σημασίαν. Διότι ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου τὸ «πρόσωπον», ἦτοι τὴν μορφήν, βλέπει ὁ ἄνθρωπος ἰστάμενος πρὸ τοῦ καθρέπτου, εἶνε τὸ σῶμα.

Τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ χωρίου, «κατενόησε γάρ ἑαυτὸν καί ἀπελήλυθε, καί εὐθέως ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν», ἔχει τὴν ἐννοίαν, ὅτι ἡ ἀκρόασις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δέν ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, δέν παράγει οὐσιαστικόν καί μόνιμον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὁμοιάζει πρὸς φάσμα, τὸ ὁποῖον ἀμέσως διαλύεται. Ἡ ψιλὴ ἀκρόασις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶνε ὅπως τὸ εἶδωλον τοῦ σώματος εἰς τὸν καθρέπτην, ἐνῶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶνε ὅπως τὸ σῶμα εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Διότι, ἐάν τις εἶνε ἀκροατὴς τοῦ λόγου καί ὄχι τηρητὴς, αὐτὸς ὁμοιάζει πρὸς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος βλέπει τὴν μορφήν τοῦ σώματος του εἰς τὸν καθρέπτην. Διότι εἶδε τὸν ἑαυτὸν του καί ἀπῆλθε, καί ἀμέσως ἐλησημόνησεν ὁποῖος ἦτο».

Ἡ λέξις «γένεσις» σημαίνει «σῶμα» καί ἐν Ἰακ. 3 : 5 - 6, καθὼς ἐρμηνεύομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (σελ. 286 - 288).

Ἰακ. 3 : 5 - 6

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ»
«Ο ΤΡΟΧΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ»

«Οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα μικρόν μέλος ἐστί καὶ μεγαλαυχεῖ¹. Ἴδού ὀλίγον πῦρ ἡλικὴν ἕλην ἀνάπτει! Καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. Οὕτως² ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἡ σπιλοῦσα ὄλον τό σῶμα καὶ φλογίζουσα τόν τροχόν τῆς γενέσεως καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ἐρμηνευτῶν τό «μεγαλαυχῶ» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν συνήθη αὐτοῦ ἔννοιαν, σημαίνει δηλαδή «καυχῶμαι διὰ μεγάλα πράγματα, λαλῶ ὑπερηφάνως καὶ αὐθαδῶς, κομπορημονῶ». Ἄλλ' ἐνταῦθα τό ῥῆμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν καὶ κυρίαν αὐτοῦ ἔννοιαν, κατὰ τὴν ὁποίαν σημαίνει «ἐπιδεικνύω μεγάλα ἔργα, κάνω μεγάλα ἔργα». Ἠθικῶς δέ ἡ ἔννοια εἶνε οὐδετέρα, ὅπως ὀρθῶς συνέλαβεν ὁ Οἰκουμένιος, ἐρμηνεύων τό «μεγαλαυχεῖ»: «Μεγάλα ἐργάζεται, καλὰ δηλαδή καὶ κακά». Ὅπως οἱ χαλινοὶ καὶ τό πηδάλιον, καθὼς τονίζει ὁ Ἀπόστολος εἰς τοὺς προηγουμένους στίχ. 3 καὶ 4, κάνουν μεγάλα πράγματα, οὕτω καὶ ἡ μικρὰ γλῶσσα.

Ἡ φράσις «ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας» ἡρμηνεύθη ποικιλοτρόπως. Κατὰ μίαν ἐρμηνείαν ἡ φράσις αὕτη σημαίνει «ὁ ἀδικος κόσμος». Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν σημαίνει «ὁ ἁμαρτωλὸς κόσμος». Κατὰ τὰς δύο ταύτας ἐρμηνείας εἰς τὴν γλῶσσαν εὐρίσκεται ὁλος ὁ ἀδικος καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς κόσμος, ἡ γλῶσσα εἶνε σύνοψις καὶ ἔκφρασις τοῦ ἀδίκου καὶ ἁμαρτωλοῦ κόσμου. Κατὰ τρίτην ἐρμηνείαν ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει «τό κόσμημα τῆς ἀδικίας», ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα διὰ τῆς σοφιστείας καὶ τῆς ῥητορείας δικαιολογεῖ τὰ ἀδικαιολόγητα καὶ καλλύνει τὰ κακά. Κατὰ τετάρτην ἐρμηνείαν σημαίνει «τό σῶμα τῆς ἀδικίας». Κατὰ πέμπτην ἐρμηνείαν σημαίνει «ὁλόκληρος κόσμος ἀδικίας, τό πλῆθος τῆς ἀδικίας». Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐρμηνείαν

1. Ὁ Nestle ἔχει *μεγάλα αὐχεῖ*.

2. Ὁ Nestle παραλείπει τὴν λέξιν ταύτην.

δηλαδή ἡ λέξις «κόσμος» σημαίνει «πλήθος». Ὑπ' αὐτήν δέ τήν ἔννοιαν ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾶται εἰς χωρία, ὅποια τό Παροιμ. 17 : 6 κατά τούς Ο' («τοῦ πιστοῦ ὄλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων») καί Ναοῦμ 2 : 10 ἐπίσης κατά τούς Ο' («διήραζον... καί οὐκ ἦν πέρας τοῦ κόσμου αὐτῆς»).

Εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον ἡ λέξις «κόσμος» ἔχει τήν τελευταίαν σημασίαν, σημαίνει δηλαδή «πλήθος». Ἡ δέ λέξις «ἀδικία» οὔτε «ἀδικία» σημαίνει, οὔτε «ἀμαρτία» ἢ «κακία», ὅπως νομίζεται, ἀλλά «κακόν, βλάβη» ἢ, ἀκριδέστερον, «καταστροφή, συμφορά», ὅπως π.χ. ἐν Ἰεζ. 21 : 27 («ἀδικίαν, ἀδικίαν, ἀδικίαν θήσομαι αὐτήν»)¹. Οὕτω δέ ἡ φράσις «καί ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας» σημαίνει: «καί ἡ γλῶσσα εἶνε πῦρ, τό πλήθος τοῦ κακοῦ, ἡ μεγάλη καταστροφή, ἡ μεγάλη συμφορά». Αὕτη ἡ ἐρμηνεία ἀνταποκρίνεται ἄριστα πρός τήν ἔννοιαν τοῦ προηγουμένου λόγου, «Ἰδοῦ ὀλίγον πῦρ ἠλίκην ὕλην ἀνάπτει!». Ὅπως ὀλίγον πῦρ καίει μεγάλο δάσος, ἀποδαίνει μεγάλη καταστροφή, οὔτω καί ἡ μικρά γλῶσσα εἶνε πῦρ, μεγάλη καταστροφή. Κατά ταῦτα ἡ φράσις «ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας» ἀντιστοιχεῖ πρός τήν φράσιν «ἠλίκην ὕλην ἀνάπτει» καί σημαίνει *τερασίαν καταστροφήν*, ὅπως ἡ φράσις ἐκείνη.

Τό «οὕτως» ἐνταῦθα (κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον), καθώς καί ἐν στίχ. 12 (ἐπίσης κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον), δέν ἀποδίδεται ὑπό τῶν ἐξηγητῶν ὀρθῶς. Εἰς τās περιπτώσεις ταύτας τό ἐπίρρημα τοῦτο ἔχει ὁμοιωματικήν ἔννοιαν καί πρέπει νά ἐξηγητῆται «ὡσαύτως» ἢ «ὁμοίως» ἢ «ἐπίσης». Ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος παρέβαλε τήν γλῶσσαν πρός τούς χαλινούς, τό πηδάλιον καί τό μικρόν πῦρ, εἰς νέον παράδειγμα μεταβαίνων τώρα, κατά τό ὅποιον ἡ γλῶσσα παραβάλλεται πρός ἀλειπτρον βαφέως («πινέλο»), τό ὅποιον «σπιλοῖ», κηλιδώνει («μουντζουρώνει») καθαράν ἐπιφάνειαν, διά τῆς φράσεως, «Οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἢ σπιλοῦσα ὄλον τό σῶμα», λέγει ἐν μεταφράσει: «Ὡσαύτως ἡ γλῶσσα εἶνε ἐκείνη μεταξύ τῶν μελῶν ἡμῶν, ἡ ὅποια κηλιδώνει ὀλόκληρον τό σῶμα». Λέγων δέ «σῶμα» ὁ Ἀπόστολος ἐνταῦθα, καθώς καί ἐν στίχ. 2, ἐννοεῖ τόν ὄλον ἄνθρωπον ὡς ψυχοσωματικόν ὄργανισμόν.

Διά τοῦ λόγου, «καί φλογίζουσα τόν τροχόν τῆς γενέσεως καί φλογιζομένη ὑπό τῆς γεέννης», ὁ Ἀπόστολος μεταβαίνει εἰς νέαν παρομοίωσιν τῆς γλώσσης. Ἄλλ' αὐτός ὁ λόγος παρεξηγήθη δεινῶς, διότι οἱ ἐξηγηταί παρενόησαν τήν ἔννοιαν τῶν λέξεων «τροχός» καί «γένεσις». Τήν φράσιν «τόν τροχόν τῆς γενέσεως» ἐξηγοῦν οὕτω: «τόν τροχόν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν», «τόν τροχόν τοῦ βίου», «τόν κύκλον τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν», «τόν κύκλον τῆς φύσεως», «τόν κύκλον τῆς ζωῆς». Ἀλλά «τροχός» ἐνταῦθα, ὅπως ὁ καθη-

1. Ὅπως δέ τό οὐσιαστικόν «ἀδικία», οὔτω καί τό ῥῆμα «ἀδικῶ» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ κακοῦ, τῆς βλάβης, τῆς καταστροφῆς, τῆς συμφορᾶς, ὅπως π.χ. ἐν Ἀποκ. 9 : 4, 10, 19.

γητής Στέργιος Σάκκος υποστηρίζει (Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, σελ. 78 - 82) δὲν εἶνε γενικῶς ὁ τροχός, ἀλλ' εἶνε εἰδικῶς ὁ ἀκονιστικὸς τροχός, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστός καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ ἀκονιστικὸς τροχός περιστρέφεται ταχέως περὶ ὀριζόντιον ἄξονα, ἐπὶ τῆς σκληρᾶς στεφάνης του ἐφάπτεται καὶ προστριβεται ἡ κόψις τῆς μάχαιρας (ἢ ἄλλου κοπτικοῦ ὄργάνου) καὶ ἐκ τῆς προστριβῆς ἡ τροχιζομένη μάχαιρα φλογίζεται ὑπὸ τοῦ τροχοῦ καὶ φλογίζει τὸν τροχόν, τὰ δὲ πυρακτωμένα ὀνίσματα δημιουργοῦν ποταμόν σπινθήρων. Ἡ δὲ «γένεσις», ὅπως ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἰακ. 1 : 23 - 24, ὅπου ἡ αὐτὴ λέξις χρησιμοποιεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας, εἶνε τὸ σῶμα (σ. 283 - 284). Ὅπως δὲ εἰς τὸ ἐξεταζόμενον χωρίον καὶ εἰς τὸν στίχ. 2 λέγων «σῶμα» ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ, ὡς εἶπομεν, τὸν ὅλον ἄνθρωπον, οὕτως ἐπίσης λέγων «γένεσις», ἦτοι σῶμα, ἐννοεῖ τὸν ὅλον ἄνθρωπον.

Συνεπῶς ἡ φράσις «ὁ τροχός τῆς γενέσεως» σημαίνει «ὁ τροχός τοῦ σώματος· ὁ τροχός, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ σῶμα». Ὁ Ἰάκωβος δηλαδή, παραβολικῶς ὁμιλῶν, ὀνομάζει τὸ σῶμα τροχόν (Πρβλ. τὴν φράσιν «ὁ ναός τοῦ σώματος» ἐν Ἰωάν. 2 : 21). Τὴν δὲ γλώσσαν, ἡ ὁποία φλογίζει τὸν τροχόν καὶ φλογίζεται, παραβάλλει πρὸς ἀκονιζομένην μάχαιραν (Πρβλ. τὴν ἀρχαίαν ἑκφρασιν «γλώτταν ἀκονᾶν»).

Ἡ δὲ «γένενα», τόπος ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπου παλαιότερον οἱ εἰδωλολατροῦντες Ἰουδαῖοι ἔκαιον τὰ τέκνα των θυσίαν εἰς τὸν Ταφέθ καὶ τὸν Μολώχ, βραδύτερον δὲ ἔρριπτον τὰ ἀπορρίμματα τῆς πόλεως καὶ ἔκαιον συνεχῶς πῦρ διὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, ἔγινε σύμβολον τῆς αἰωνίου κολάσεως. Οὕτως ὁ Χριστός λέγων «γένενα» ἢ «γένενα πυρός» ἐννοεῖ τὴν αἰωνίαν κόλασιν (Ματθ. 5 : 22, 29 κ.ἀ.). Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ Ἰάκωβος λέγων «γένενα» δὲν ἐννοεῖ, ὅπως ἐξηγηταὶ νομίζουσιν, τὴν αἰωνίαν κόλασιν, ὑπὸ τῆς ὁποίας φλογίζεται ἡ κακὴ γλώσσα μετὰ θάνατον. Ἐπίσης δὲν ἐννοεῖ τὸν ἐρεθιστὴν τῆς γλώσσης Σατανᾶν, ὅπως λέγει ἄλλη ἑρμηνεία. Ἄλλ' ἐννοεῖ τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κόλασιν, τὸ ἐν ἡμῖν ἀμαρτωλὸν πῦρ, τὰ ἀκάθαρτα καὶ φλογερά πάθη, τὴν ἐμπαθὴ καὶ ἐξαπτομένην φύσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς εἶπομεν, διὰ τοῦ ὄρου «γένεσις», ἦτοι σῶμα, ἐνταῦθα ὁ Ἰάκωβος ἐννοεῖ τὸν ὅλον ἄνθρωπον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὄρου «γένενα», ἦτοι κόλασις πυρός, ἐννοεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸ πῦρ τῆς ἀμαρτίας. Συνεπῶς οἱ δύο ὄροι, «γένεσις» καὶ «γένενα», ἐνταῦθα χρησιμοποιοῦνται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ὁ Ἀπόστολος θά ἠδύνατο νὰ εἴπῃ: «καὶ φλογίζουσα τὸν τροχόν τῆς γενέσεως καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γενέσεως». Θά ἠδύνατο δηλαδή νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν λέξιν «γένεσις» δύο φορές. Ἀλλὰ τὴν δευτέραν φοράν ἀντὶ «γενέσεως» εἶπε «γενένης», διότι ἠθέλησε νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ «γένεσις» εἶνε «γένενα», ὁ ἄνθρωπος δηλαδή ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ πῦρ τῆς ἀμαρτίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ τοῦτο, ὅτι διὰ τῶν ὁμο-

ήχων λέξεων «γενέσεως» και «γεέννης» δημιουργείται λογοπαίγνιον.

Διά του λόγου περί γλώσσης, «και φλογίζουσα τον τροχόν της γενέσεως και φλογιζομένη υπό της γεέννης», ο Άποστολος θέλει νά ειπη: Όπως ή άκονιζομένη μάχαιρα φλογίζει τον άκονιστικόν τροχόν και φλογίζεται υπ' αυτού, ούτω και ή γλώσσα εξάπτει τον άνθρωπον και εξάπτεται υπ' αυτού. Αίσχροι π.χ. λόγοι εξάπτουν τά γενετήσια πάθη, και άντιστρόφως τά γενετήσια πάθη εξάπτουν την γλώσσαν προς αίσχρολογίαν.

Μεταφράζομεν τό έρευνηθέν χωρίον:

«Ούτω και ή γλώσσα είνε μικρόν μέλος, αλλά κάνει μεγάλα πράγματα. Ίδού όλίγον πύρ πόσον μεγάλο δάσος καιεί! Και ή γλώσσα είνε πύρ, ή μεγάλη καταστροφή¹. Όσαύτως ή γλώσσα είνε εκείνη μεταξύ των μελών ήμών, ή όποία κηλιδώνει δλόκληρον τό σώμα, και φλογίζει τον τροχόν του σώματος και φλογίζεται υπό της γεέννης».

Ίακ. 3 : 9

«ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ ΘΕΟΥ»

«Έν αυτή εύλογοῦμεν τον Θεόν² και πατέρα, και έν αυτή καταρώμεθα τους ανθρώπους τους καθ' όμοίωσιν Θεού γεγονότας».

Έν τῷ χωρίῳ τούτῳ οί εξηγηταί τήν φράσιν «καθ' όμοίωσιν Θεού» αποδίδουν, «καθ' όμοίωσιν του Θεού» ή «καθ' όμοιότητα του Θεού». Άλλ' αί αποδόσεις αυτές δέν είνε έπιτυχείς. Διότι ή λέξις «όμοίωσις» εις τό προκειμενον χωρίον, καθώς και εις τό Γεν. 1 : 26, εκ του όποιου αυτή έχει ληφθῆ, δέν έχει τήν σημασίαν, τήν όποιαν ή αυτή λέξις ή ή λέξις «όμοιότης» έχει σήμερα, αλλά σημαίνει «μορφή». Διά τήν έπιχειρηματολογίαν ίδε τήν έρμηνείαν του Φιλιπ. 2 : 5 - 8 ως προς τήν λέξιν «όμοίωμα», σ. 227 - 228.

Τό «όμοίωσις Θεού» σημαίνει τήν πνευματικήν μορφήν ή φύσιν του

1. Ή ή μεγάλη συμφορα ή δλόκληρος κόσμος καταστροφῆς.

2. Ό Nestle έχει τον Κύριον.

Θεοῦ, τὴν Θεότητα, καὶ εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «Θεός». Οὕτω δέ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «κατὰ Θεόν», ἥτοι ὁμοίως πρὸς τὸν Θεόν. Ὅπως ὁ Ἀπόστολος εἶπε, «τούς καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγονότας», οὕτω θά ἠδύνατο νά εἶπη, «τούς κατὰ Θεόν γεγονότας». Συνεπῶς ἐν τῇ φράσει «καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» ἢ πρὸς τὸν Θεόν ὁμοιότης τῶν ἀνθρώπων δέν συνάγεται ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ «ὁμοίωσις», ἀλλ' ἐκ τῆς προθέσεως «κατά», ἡ ὁποία ἐνταῦθα σημαίνει «συμφώνως, ὁμοίως».

Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις «καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» δέον νά μεταφρασθῇ, «κατὰ τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ» ἢ «συμφώνως πρὸς τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ» ἢ, ἐν ἐλευθέρῳ ἀποδόσει, «ὁμοίως πρὸς τὸν Θεόν» (ἀφοῦ, ὡς εἶπομεν, τὸ «καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «κατὰ Θεόν»). Ἡμεῖς δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν δημιουργηθῆ συμφώνως πρὸς τὴν πνευματικὴν μορφήν ἢ φύσιν τοῦ Θεοῦ, εἴμεθα ἐν τινι βαθμῶ ἀντίγραφα τῆς μορφῆς τοῦ Θεοῦ, ἡ ἡμετέρα φύσις ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, εἴμεθα μικροὶ θεοί, θεοὶ κατὰ χάριν.

Μεταφράζομεν τὸ ὅλον χωρίον:

«Δι' αὐτῆς εὐλογοῦμεν τὸν Θεόν καὶ πατέρα, καὶ δι' αὐτῆς καταρώμεθα τούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχον γίνε κατὰ τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ¹».

Ἰακ. 3 : 18

«ΚΑΡΠΟΣ ΕΝ ΕΙΡΗΝῃ ΤΟΙΣ ΠΟΙΟΥΣΙΝ ΕΙΡΗΝΗΝ»

«Καρπὸς δέ τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ
σπεύρεται τοῖς ποιούσιν εἰρήνην».

Τὸ δυσνόητον τοῦτο χωρίον παρερμηνεύεται δεινῶς, ὥστε τὸ νόημά του νά καταστρέφεται δλόκληρον. Ἡ παρερμηνεία ὀφείλεται εἰς τὴν παρεκδοχὴν τῶν λέξεων «δικαιοσύνη», «εἰρήνη» (εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ λέξις αὐτὴ ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ) καὶ «σπεύρεται».

1. Ἡ συμφώνως τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁμοίως πρὸς τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ.

Ἐνταῦθα «δικαιοσύνη» δέν εἶνε ἡ ἀρετή ἢ πνευματικότης ἢ ἀγιότης ἢ τελειότης, ὡς νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Ἐάν ἡ λέξις εἶχεν αὐτὴν τὴν σημασίαν, ἐπειδὴ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ 17 γίνεται λόγος περὶ «καρπῶν», οἱ ὁποῖοι συνιστοῦν τὴν ἀρετὴν ἢ πνευματικότητα ἢ ἀγιότητα ἢ τελειότητα, ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν στίχῳ δ' Ἀπόστολος θά ἔλεγε «Καρποί τῆς δικαιοσύνης», κατὰ πληθυντικόν, ἐνῶ τώρα λέγει «Καρπός τῆς δικαιοσύνης», κατὰ ἐνικόν. Ἐνταῦθα «δικαιοσύνη» εἶνε ἡ «δικαίωσις» ἢ «σωτηρία», ὅπως πολ- λαχοῦ τῆς Γραφῆς, π.χ. ἐν Ῥωμ. 1 : 17, 10 : 10, Ἰακ. 2 : 23.

Ὁ ὅρος «εἰρήνη» ἄλλο σημαίνει εἰς τὴν πρώτην καὶ ἄλλο εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τοῦ ἐξεταζομένου χωρίου, εἰς οὐδετέραν δέ τῶν περιπτώσεων ἔχει τὴν σημερινὴν ἔννοιαν, ὡς νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ὅρος «εἰρήνη» σημαίνει «ἀφθονία, πλοῦτος». Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 2 : 14 ἐδείχθη, ὅτι «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «εὐημερία» καὶ «εὐτυχία» (σ. 57 - 61). Ἄλλ' ἀφοῦ «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «εὐημερία» καὶ «εὐτυχία», αὕτη περικλείει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφθονίας ἢ τοῦ πλούτου. Τό ἐν Ψαλμ. 36(37) : 11 «κληρονομήσουσι τὴν γῆν καὶ κατατροφῆσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης» σημαίνει, «θά κληρονομήσουν τὴν γῆν (πλουσίαν γῆν) καὶ θά κατατροφούσιν εἰς πολλά ἀγαθά, εἰς ἀφθονον πλοῦτον, εἰς μεγάλην εὐτυχίαν». Πρὸβλ. τὸν στίχ. 3 τοῦ Ψαλμοῦ κατὰ τοὺς Ο' («κατασκῆνου τὴν γῆν καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς»). Ἐν Ψαλμ. 121(122) : 6, 7 τὸ «εἰρήνη» παραλληλίζεται, προφανῶς συνωνυμικῶς, πρὸς τὸ «εὐθηνία», ἧτοι ἀφθονία, πλοῦτος, εὐημερία, εὐτυχία, ἐν δέ στίχ. 8 - 9 πρὸς τὸ «ἀγαθά», ἧτοι πλοῦτος καὶ εὐτυχία. Ἐν Ἱερ. 40(33) : 9 «εἰρήνη» καὶ «ἀγαθά» φαίνονται συνώνυμα. Ἰδέ καὶ Ἱσ. 48 : 18 καὶ 66 : 12, ὅπου ἡ «εἰρήνη», ἀφθονος ὡς ποταμός, παραλληλίζεται ἀντιστοίχως πρὸς τὴν «δικαιοσύνην» καὶ τὴν «δόξαν», ὁμοίως ἀφθόνους. Αἱ λέξεις «δικαιοσύνη» καὶ «δόξα» σημαίνουν καὶ τὸν πλοῦτον, ὡς δύναται τις εὐκόλως νὰ ἀντιληφθῇ ἐκ χωρίων, ὁποῖα τὰ ἐξῆς: Γεν. 31 : 16 κατὰ τοὺς Ο', Ψαλμ. 111(112) : 3, 9, Παροιμ. 8 : 18, Ἐκκλ. 6 : 2. Εἰς τὰ μνημονευθέντα δέ χωρία Ἱσ. 48 : 18 καὶ 66 : 12 ἡ «εἰρήνη» παραλληλίζεται πρὸς τὴν «δικαιοσύνην» καὶ τὴν «δόξαν» συνωνυμικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πλούτου. Ὡς πρὸς τὸ Ἱσ. 66 : 12 πρὸβλ. 60 : 5, 16 κατὰ τοὺς Ο', ὅπου περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ προφητεύεται, ὅτι θ' ἀπολαύσῃ «πλούτου» ἐθνῶν καὶ βασιλέων.

Ὅτι «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «ἀφθονία» ἢ «πλοῦτος» δεικνύουν σαφέστερον δύο ὁμοίαι φράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, «ὁ σπόρος θά εἶνε τῆς εἰρήνης», Ζαχ. 8 : 12 κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν (Πρὸβλ. Ο'), καὶ «φυτόν εἰρήνης», Ἱεζ. 34 : 29 κατὰ τοὺς Ο'. Ἐν τῇ πρώτῃ φράσει «σπόρος» εἶνε ὁ καρπός, ὅπως ἐν Ἰώβ 39 : 12. Καὶ ἡ φράσις αὕτη σημαίνει, «ὁ καρπός θά εἶνε τῆς ἀφθονίας, ἀφθονος· ἢ ἐσοδεῖα θά εἶνε πλουσία». Ἡ δευτέρα δέ φράσις

σημαίνει, «φυτόν ἀφθονίας, πλούτου». Αὐτή ἡ ἔννοια ἀποδεικνύεται καί ἐκ τῆς συναφείας ἐκατέρας φράσεως.

Ὅπως δέ τό οὐσιαστικόν «εἰρήνη» σημαίνει «ἀφθονία, πλοῦτος», οὕτω καί τό ἐπίθετον «εἰρηνικός» ἐν τῇ φράσει «καρπός εἰρηνικός» ἐν Ἐβρ. 12 : 11 σημαίνει «ἄφθονος, πλούσιος», ὡς ἀλλαχοῦ ὑπεστηρίξαμεν (σελ. 271).

Τό «σπείρεται» δέν ἔχει, ὅπως νομίζεται, τήν σημερινήν σημασίαν, ἀλλά σημαίνει «παράγεται». Ἐν Γεν. 1 : 11, 12, 29 τό «σπείρω» σημαίνει «παράγω» («σπεῖρον σπέρμα» = τό ὁποῖον παράγει σπέρμα). Πρβλ. Ἦσ. 19 : 7, ὅπου «τό σπειρόμενον» ἴσως σημαίνει «τό φυόμενον, τό παραγόμενον». Συναφῶς δέ «σπέρμα», «σπόρος» καί «σπορά» σημαίνουν καί «καρπός, συγκομιδή, ἐσοδεία» (Ἰδέ ἀντιστοιχῶς Ἦσ. 37 : 31, 55 : 10, Ἰεζ. 17 : 5 - Λευίτ. 26 : 20, Ἰώβ 39 : 12, Ἦσ. 32 : 10 - Α΄ Μακ. 10 : 30).

Εἰς τήν δευτέραν περίπτωσιν τοῦ ἐρευνωμένου ἐδαφίου ἡ λέξις «εἰρήνη» σημαίνει τό «ἀγαθόν» ἢ «καλόν», ὅπως ἐν Ῥωμ. 3 : 17, Α΄ Πέτρ. 3 : 11, καθ' ἃ ὑποστηρίζομεν ἐν σελ. 169 - 170, 313 - 314. Τήν αὐτήν δέ σημασίαν ἡ λέξις «εἰρήνη» ἔχει καί ἐν τῇ συνθέτῳ λέξει «εἰρηνοποιός» (= εἰρήνην ποιῶν) ἐν Ματθ. 5 : 9, καθ' ἃ ὑπεστηρίξαμεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 5 : 9 - 10 (σ. 22 ἐξ.). Συνεπῶς «οἱ ποιοῦντες εἰρήνην» ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἐδαφίῳ τοῦ Ἰακώβου δέν εἶνε οἱ εἰρηνοποιοί, ἐκεῖνοι δηλαδή, οἱ ὁποῖοι εἰρηνεύουν τοὺς ἄλλους. Ἄλλωστε τό καθήκον τοῦ ἀνθρώπου διὰ τήν εἰρηνευσίν τῶν ἄλλων οὔτε εἰς τήν συνάφειαν τῆς φράσεως, οὔτε εἰς ὀλόκληρον τήν Ἐπιστολήν τοῦ Ἰακώβου θίγεται εἰδικῶς. Ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ περὶ τῆς ἀνωθεν σοφίας ἐκτός ἄλλων λέγεται, ὅτι εἶνε «εἰρηνική». Ἀλλά τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἀληθῶς σοφός εἶνε εἰρηνικός αὐτός καθ' ἑαυτόν. Ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τοῦ νά ἔχη τις εἰρήνην καί τοῦ νά ποιῇ εἰρήνην, τοῦ νά εἶνε εἰρηνικός καί τοῦ νά εἶνε εἰρηνοποιός. Ἐνταῦθα «οἱ ποιοῦντες εἰρήνην» εἶνε οἱ ποιοῦντες τό ἀγαθόν ἢ καλόν. Τό «ποιεῖν εἰρήνην» ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε ἰσοδύναμον πρὸς τό «ποιεῖν (τό) ἀγαθόν», Ῥωμ. 7 : 19, Α΄ Πέτρ. 3 : 11, «ποιεῖν χρησιότητα», Ῥωμ. 3 : 12, «ποιεῖν δικαιοσύνην», Α΄ Ἰωάν. 2 : 29, Ἀποκ. 22 : 11, «ποιεῖν τήν ἀλήθειαν», Ἰωάν. 3 : 21, Α΄ Ἰωάν. 1 : 6, «ἀγαθοποιεῖν», Μάρκ. 3 : 4, «καλοποιεῖν», Β΄ Θεο. 3 : 13, καί «ποιεῖν (τό) καλόν», Ῥωμ. 7 : 21, Β΄ Κορ. 13 : 7, Γαλ. 6 : 9 καί Ἰακ. 4 : 17. Τό «ποιεῖν εἰρήνην» εἶνε ἐπίσης ἰσοδύναμον πρὸς τό «ζητεῖν εἰρήνην καί διώκειν αὐτήν», ὅπερ παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τό «ποιεῖν ἀγαθόν» ἐν Α΄ Πέτρ. 3 : 11, ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Α΄ Πέτρ. 3 : 10 - 12 (σελ. 313 - 314).

Ἡ ἡμετέρα ἐκδοχή, καθ' ἣν ἐνταῦθα τό «ποιεῖν εἰρήνην» σημαίνει γενικῶς τό ποιεῖν τό ἀγαθόν ἢ καλόν, συμφωνεῖ πρὸς τήν συνάφειαν τοῦ λόγου, ἐν τῇ ὁποίᾳ δέν γίνεται λόγος εἰδικῶς περὶ μιᾶς μόνον ἀρετῆς, τῆς ἀρετῆς τοῦ νά εἶνέ τις εἰρηνοποιός, ἀλλά περὶ πολλῶν ἀρετῶν, ὡς καί

κακιῶν, καί δὴ καί περὶ «καρπῶν ἀγαθῶν» (στίχ. 17), «καλῆς ἀναστροφῆς» καὶ «ἔργων» γενικῶς (στίχ. 13), ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐννοοῦνται συλλήβδην ὄλαι αἱ ἀρεταὶ ἢ ἄλλως τὸ ἀγαθὸν ἢ καλόν. Ἐπί πλέον δέ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ «ποιεῖν εἰρήνην» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν ἢ καλόν συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸ Ἰακ. 4 : 17, ὅπου ὁ Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τὴν φράσιν «καλόν ποιεῖν».

Τέλος ἄξιον παρατηρήσεως τὸ λογοπαίγνιον διὰ τῆς διπλῆς χρήσεως τῆς λέξεως «εἰρήνη» μετὰ διαφόρου ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει σημασίας. Διὰ τοῦ λογοπαίγνιου ὁ Ἀπόστολος θέλει νὰ εἴπῃ: Θέλετε καρπὸν «ἐν εἰρήνῃ»; Νὰ ποιῆτε «εἰρήνην». Θέλετε δηλαδή καρπὸν ἐν ἀφθονίᾳ; Νὰ πράττετε τὸ καλόν.

Κατὰ ταῦτα τὸ Ἰακ. 3 : 18 δεόν νὰ ἐξηγητῆται:

«Καρπὸς δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐν ἀφθονίᾳ παράγεται δι' ὅσους πράττουν τὸ καλόν».

Μεταφράζομεν καὶ ἄλλως:

«Πλούσιος δὲ καρπὸς τῆς σωτηρίας παράγεται δι' ὅσους πράττουν τὸ καλόν».

Ἔτσι ὅσοι πράττουν τὸ καλόν, θερίζουν πλουσίαν σωτηρίαν (Β' Πέτρο. 1 : 11).

Ίακ. 4 : 4 - 6

«ΠΡΟΣ ΦΘΟΝΟΝ ΕΠΙΠΟΘΕΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ...
ΜΕΙΖΟΝΑ ΔΕ ΔΙΔΩΣΙ ΧΑΡΙΝ»

«Μοιχοί καί μοιχαλίδες! Οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν; Ὅς ἂν οὖν βουλευθῆ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. Ἡ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφή λέγει, Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ Πνεῦμα ὃ κατώκησεν² ἐν ἡμῖν, μείζονα δὲ δίδωσι χάριν;³ Διὸ λέγει· ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιπάσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν».

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε δυσκολώτατον καὶ ὑφίσταται πολλὰς παρερμηνείας ὡς πρὸς τὸν λόγον τῶν στίχ. 5 καὶ 6, «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ Πνεῦμα ὃ κατώκησεν ἐν ἡμῖν, μείζονα δὲ δίδωσι χάριν». Ὁ λόγος οὗτος, ἐκτὸς τῆς τελευταίας προτάσεως κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ τοὺς ἐκδότας τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ὀλόκληρος δὲ καθ' ἡμᾶς, συμφώνως πρὸς τὴν δήλωσιν τοῦ Ἀποστόλου («ἡ γραφή λέγει») εἶνε παράθεμα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς κατέχομεν αὐτὴν σήμερον, εὐρίσκεται ὁ λόγος οὗτος. Διὸ καὶ διετυπώθησαν διάφοροι ὑποθέσεις: Ἡ ὁ Ἰάκωβος παραθέτει ἐξ ἀπολεσθέντος βιβλίου, ἢ παραθέτει ἐλευθέρως συμπεριλαμβάνων εἰς ὀλίγας λέξεις ἀλήθειαν ἐκφραζομένην ἐν διαφόροις χωρίοις τῆς Γραφῆς (Ἐξῆδ. 20 : 5, Δευτ. 5 : 9, Ἡσ. 63 : 8 - 16 κ.ά.), ἢ παραθέτει ἐκ παραφράσεώς τινος τῆς Γραφῆς, ἢ παραθέτει ἐκ κωδικός τινος τῶν Ὅ' ἐνθα ὑπῆρχε τοιοῦτος λόγος. Εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀποστόλου ὁ λόγος οὗτος ἦτο ὀπωσδήποτε γνωστός καὶ κατανοητός, δυσνόητος δὲ εἶνε εἰς ἡμᾶς, διότι δὲν γνωρίζομεν αὐτόν ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, καὶ διότι δὲν γνωρίζομεν τελείως τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς.

Ἡ φράσις «ἔχθρα τοῦ Θεοῦ» κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς σημαίνει «ἔχθρα

1. Ὁ Nestle ἔχει μόνον *Μοιχαλίδες*.
2. Ὁ Nestle ἔχει *κατώκισεν*.
3. Καθ' ἡμετέραν στίξιν.

πρός τόν Θεόν, ἔχθρα κατά τοῦ Θεοῦ». Ἡ γενική δηλαδή «τοῦ Θεοῦ» ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντικειμενική. Ὅμοίως ἡ φράσις «ἔχθρός τοῦ Θεοῦ» κατά τούς ἐρμηνευτάς σημαίνει «ἔχθρός ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἐχθρευόμενος τόν Θεόν». Καί ἐνταῦθα δηλαδή ἡ γενική «τοῦ Θεοῦ» ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντικειμενική.

Τό «ἐπιποθεῖ» κατά τούς ἐξηγητάς σημαίνει «ποθεῖ σφοδρῶς, ἐπιθυμεῖ σφοδρῶς». Ὑποκείμενον δέ τοῦ ῥήματος τούτου κατά μίαν ἐκδοχὴν εἶνε «ἡ Γραφή», κατ' ἄλλην «ὁ Θεός», κατ' ἄλλην «τό Πνεῦμα», ἤτοι τό Ἅγιον Πνεῦμα, καί κατ' ἄλλην «τό πνεῦμα» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, τοῦ διαδόλου. Ἀντικείμενον δέ τοῦ ῥήματος κατά μίαν γνώμην εἶνε τό ὑπονοούμενον «ἡμᾶς», κατ' ἄλλην δέ «τό πνεῦμα» ὑπό τήν ἐννοιαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τῆς ψυχῆς. Τό «ἐν ἡμῖν» ἐκλαμβάνεται εἰς τήν ἐννοιαν τοῦ «ἐντός ἡμῶν». Ἐν τῇ προτάσει, «μείζονα δέ δίδωσι χάριν», τό «δέ» ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντιθετικόν καί τό «δίδωσι χάριν», τό ὁποῖον ὑπάρχει καί εἰς τό δεύτερον ἐν τῷ ἑδαφίῳ παράθεμα, ἐκλαμβάνεται εἰς τήν ἐννοιαν τοῦ «δίδει χάριν». Εἰς τόν συγκριτικόν δέ «μείζονα» δίδονται ἐννοιαί, ὁποῖαι αἱ ἐξῆς: Μεγαλύτεραν τῆς ἀξίας τῶν ἡμετέρων πράξεων δίδει εἰς ἡμᾶς χάριν. – Κατά τόν πόθον, τόν ὁποῖον ἔχει δι' ἡμᾶς, διαρκῶς μεγαλύτεραν δίδει χάριν εἰς ἡμᾶς. – Ὅσον μεγαλύτεραι εἶνε αἱ ἡμέτεραι ἀνάγκαι, τόσον μεγαλύτεραν χάριν δίδει εἰς ἡμᾶς. – Ἐπιθυμεῖ ἡμᾶς σφοδρῶς μετά ζηλοτυπίας, ὄχι διά νά λαμβάνη παρ' ἡμῶν τι, ἀλλά διά νά δίδῃ εἰς ἡμᾶς μεγαλύτεραν χάριν.

Ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γραφή «κατώκισεν», ὁ ἐπίμαχος λόγος, «Πρός φθόνον κλπ.», κατά τήν σοβαρωτέραν τῶν ἐκδοχῶν σημαίνει: Ὁ Θεός τό πνεῦμα, τό ὁποῖον διά τῆς πνοῆς του κατά τήν δημιουργίαν ἐνέβαλεν ἐντός ἡμῶν, ποθεῖ σφοδρῶς μετά ζηλοτυπίας, ἀλλά δίδει μεγαλύτεραν χάριν.

Ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γραφή «κατώκησε», ὁ ἐπίμαχος λόγος κατά τήν σοβαρωτέραν τῶν ἐκδοχῶν σημαίνει: Τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό ὁποῖον κατώκησεν ἐντός ἡμῶν, ποθεῖ ἡμᾶς σφοδρῶς μετά ζηλοτυπίας, ἀλλά δίδει μεγαλύτεραν χάριν.

Καθ' ἡμᾶς εἰς τὰς φράσεις «ἔχθρα τοῦ Θεοῦ» καί «ἔχθρός τοῦ Θεοῦ» ἡ γενική «τοῦ Θεοῦ» δέν εἶνε ἀντικειμενική, ὅπως νομίζεται, ἀλλ' ὑποκειμενική. Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, «ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν», σημαίνει: Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν κόσμον προκαλεῖ τήν ἔχθραν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός ἐχθρεύεται ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τόν κόσμον, «τάς ἡδονάς» τοῦ κόσμου κατά τόν στίχ. 3. Ὁ ἄλλος λόγος τοῦ Ἀποστόλου, «Ὅς οὖν ἂν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἔχθρός τοῦ Θεοῦ καθίσταται», σημαίνει: Ὅστις ὅποτε θελήσῃ νά εἶνε φίλος πρὸς τόν κόσμον, γίνεται ἀντικείμενον ἔχθρας τοῦ Θεοῦ, μισητός εἰς τόν Θεόν. Πρῶν ἢ γίνῃ τις φίλος πρὸς τόν κόσμον, εἶνε ἀγαπητός Θεοῦ, ὁ Θεός ἀγαπᾷ αὐτόν. Ἄλλ' ὅταν

γίνῃ φίλος πρὸς τὸν κόσμον, γίνεται ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐχθρεύεται αὐτόν. Συνεπῶς ἐνταῦθα τὸ «ἐχθρός» ἔχει παθητικὴν σημασίαν, σημαίνει τὸν ἐχθρευόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πρὸβλ. Ῥωμ. 11 : 28, ὅπου ἐπίσης τὸ «ἐχθρός» ἔχει παθητικὴν ἔννοιαν, διότι παραλληλίζεται ἀντιθετικῶς πρὸς τὸ «ἀγαπητός», τὸ ὁποῖον προφανῶς ἔχει παθητικὴν ἔννοιαν. Ὅπως ἄλλωστε τὸ «φίλος» ἔχει καὶ ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν ἔννοιαν, σημαίνει δηλαδή καὶ τὸν «φιλοῦντα» καὶ τὸν «φιλούμενον», οὕτω καὶ τὸ ἀντίθετον «ἐχθρός» ἔχει ἀμφοτέρως τὰς ἐννοίας, σημαίνει δηλαδή καὶ τὸν «ἐχθραίνοντα» καὶ τὸν «ἐχθραίνόμενον».

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀπόστολος δὲν θέλει νὰ τονίσῃ τὴν ἐχθραν τοῦ κοσμικοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλὰ τὴν ἐχθραν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κοσμικὸν ἄνθρωπον: Ὁ ἀγαπῶν τὸν κόσμον, τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς, χάνει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποκτᾷ τὴν ἐχθραν τοῦ Θεοῦ. Παύει νὰ εἶνε ἀγαπητός Θεοῦ, καὶ γίνεται μισητός εἰς τὸν Θεόν, ἀντικείμενον ἐχθρας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἐχθρεύεται καὶ πολεμεῖ αὐτόν.

Αὕτῃ ἡ ἐρμηνεία, καθ' ἣν ὁ κοσμικὸς ἄνθρωπος γίνεται ἀντικείμενον τῆς ἐχθρας τοῦ Θεοῦ, ἀπαιτεῖται ἐκ τῶν ἐπομένων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ζηλοτυπία («πρὸς φθόνον») μετατρέπει τὴν ἀγάπην εἰς ἐχθρότητα καὶ οὕτως «ὁ Θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται». Ὁ Θεὸς ἐχθρεύεται, πολεμεῖ τοὺς ὑπερηφάνους.

Ἐν τῇ φράσει «πρὸς φθόνον» ἡ πρόθεσις «πρὸς» σημαίνει τρόπον, ὅπως π.χ. ἐν Παροιμ. 15 : 17 («πρὸς φιλίαν καὶ χάριν», ἦτοι μετὰ ἀγάπης καὶ εὐνοίας). Συνεπῶς ἡ εἰρημένη φράσις σημαίνει «μετὰ φθόνου, φθονερῶς, μετὰ ζηλοτυπίας, ζηλοτύπως». Προτάσσεται δὲ ἡ φράσις αὕτη πρὸς ἔμφασιν.

Τὸ «ἐπιποθῶ» χρησιμοποιεῖται πάντοτε ἐπὶ καλῆς σημασίας. Καὶ συνεπῶς ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν τὸ «ἐπιποθεὶ τὸ πνεῦμα» σημαίνει, ὅτι τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἐπιθυμεῖ σφοδρῶς, εἶνε ἀμέσως ἀπορριπτέα. Τὸ εὐγενές ῥῆμα «ἐπιποθῶ» δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπὶ τοῦ διαβόλου. Ὁ διάβολος δὲν «ἐπιποθεῖ». Ἐνταῦθα δὲ τὸ ῥῆμα τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ποθῶ σφοδρῶς, ἐπιθυμῶ σφοδρῶς», ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀγαπῶ σφοδρῶς». Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα ἔχει καὶ τοιαύτην ἔννοιαν, τοῦτο ἀποδεικνύομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Β' Κορ. 9 : 13 - 14 (σελ. 206 - 207). Ἄρα τὸ «ἐπιποθεὶ» σημαίνει «ἀγαπᾷ σφοδρῶς, ὑπεραγαπᾷ».

Ἐν τῇ φράσει «μείζονα δὲ δίδωσι χάριν» τὸ «δέ» δὲν εἶνε ἀντιθετικὸς σύνδεσμος, ὅπως νομίζεται, ἀλλὰ συμπλεκτικὸς, καὶ πρέπει νὰ μεταφρασθῇ «καί», ὅπως π.χ. ἐν Ψαλμ. 94(95) : 10 («Ἄεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου»), Ψαλμ. 103 (104) : 34 («Ἦδυνθεῖν

αὐτῷ ἢ διαλογία μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ»), Τίτ. 1 : 1 («Παῦλος δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ»), Ἰούδα 1 («Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφός δὲ Ἰακώβου»). Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ φράσις «μείζονα δὲ δίδωσι χάριν» εἶνε ἰσοδύναμος τῆς φράσεως «καὶ μείζονα δίδωσι χάριν», γίνεται φανερόν ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ φράσις αὕτη δὲν εἶνε τοῦ Ἀποστόλου, ὡς νομίζεται, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παράθεμα. Διὰ τοῦτο δὲ ἡμεῖς θέτομεν τὸ ἐρωτηματικόν μετὰ τὴν ἐν λόγῳ φράσιν.

Ὁ συγκριτικός βαθμὸς «μείζονα» δὲν σημαίνει «μεγαλυτέραν», ὅπως νομίζεται, ἀλλ' ἀπλῶς «μεγάλην». Ἐν τῇ παρουσίᾳ δηλαδὴ περιπτώσει ὁ συγκριτικός βαθμὸς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν θετικόν, ὅπως π.χ. ἐν Πράξ. 13 : 31 τὸ «πλείους» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «πολλάς».

Ἡ λέξις «χάρις» εἶνε πολυσήμαντος. Ἡ ἀκριβὴς δὲ σημασία τῆς εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ εἰς τὸ παρόν χωρίον, εἶνε «εὐνοια». Τὸ «δίδωμι χάριν» σημαίνει «δεικνύω εὐνοϊαν, εὐνοῶ», ὅπως τὸ «εὐρίσκω χάριν» (Γεν. 6 : 8, Ἐξόδ. 33 : 13 κ.ά.) σημαίνει «εὐρίσκω εὐνοϊαν, τυγχάνω εὐνοίας, εὐνοοῦμαι». Συνεπῶς τὸ «δίδωσι χάριν» σημαίνει «δεικνύει εὐνοϊαν, εὐνοεῖ», καὶ τὸ «μείζονα δίδωσι χάριν» σημαίνει «μεγάλην δεικνύει εὐνοϊαν, μέγਾਲως εὐνοεῖ, ὑπερευνοεῖ».

Κατὰ ταῦτα τὸ «ἐπιποθεῖ», ἧτοι ὑπεραγαπᾷ, καὶ τὸ «μείζονα δίδωσι χάριν», ἧτοι ὑπερευνοεῖ, ἀμφοτέρα ἀπολύτως κείμενα, ἀνευ δηλαδὴ ἀντικειμένου, εἶνε παράλληλα καὶ κατ' οὐσίαν συνώνυμα.

Τὸ δὲ «Πνεῦμα», τὸ ὁποῖον «ἐπιποθεῖ» καὶ «μείζονα δίδωσι χάριν», ἦδη γίνεται κατάδηλον, ὅτι εἶνε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ δὲ φράσις «ὃ κατώκησεν ἐν ἡμῖν», ἀφοῦ ἀναφέρεται εἰς σχέσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δὲν πρέπει νὰ μεταφράζεται «τὸ ὁποῖον κατώκησεν ἐντὸς ἡμῶν», ἀλλὰ «τὸ ὁποῖον κατώκησε μεταξύ ἡμῶν». Διότι συμφώνως πρὸς τὸ Ἰωάν. 14 : 17 («παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται») πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἦτο ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πλησίον αὐτῶν, ἐντὸς δὲ τῶν πιστῶν εισέρχεται ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἡ φράσις «πρὸς φθόνον», τουτέστι μετὰ ζηλοτυπίας, ζηλοτύπως, ἔχει ἰσχυροτάτην ἔμφασιν. Ἡ ἔννοια τῆς ἐμφάσεως εἶνε: Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «ἐπιποθεῖ» μὲν καὶ «μείζονα δίδωσι χάριν», τουτέστιν ὑπεραγαπᾷ καὶ ὑπερευνοεῖ, ἀλλὰ μετὰ ζηλοτυπίας. Ἐνταῦθα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρουσιάζεται ὡς νυμφίος ἢ σύζυγος, ὅπως ἀλλαχοῦ παρουσιάζεται ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστός. Ὡς νύμφη δὲ ἢ σύζυγος ἐννοεῖται ὁ λαὸς καὶ ἐκάστη ψυχὴ ἰδιαιτέρως. Ὡς νυμφίος δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶνε πλήρης ἀγάπης καὶ εὐνοίας πρὸς τὴν νύμφην. Ἄλλ' εἶνε καὶ ζηλότυπον. Δὲν ἀνέχεται ἐρωτοτροπίας τῆς νύμφης του πρὸς ἄλλον, ἐν τῇ προκεκμένη περιπτώσει πρὸς τὸν κό-

σμον· δέν άνέχεται συζυγικήν άπιστίαν ή μοιχείαν («Μοιχοί καί μοιχαλί-
δες», στίχ. 4)· δέν άνέχεται δηλαδή άνυπακοήν καί άποστασίαν άπ' αύτοϋ
καί προσκόλλησιν εις τόν κόσμον· Η ζηλοτυπία συνδέεται πρós τήν έκδι-
κῆσιν· Είς περίπτωσιν συζυγικής άπιστίας ή μοιχείας, λόγω τής ζηλοτυ-
πίας ή πρós τήν νύμφην σφοδρά άγάπη καί μεγάλη εϋνοια μεταβάλλεται
εις σφοδρόν μίσος καί μεγάλην έχθραν· Παραπέμπομεν εις χωρία, όπου ή
ζηλοτυπία συνδέεται πρós τήν έχθρότητα καί έκδικητικότητα: Ήξόδ. 20 :
5, Δευτ. 4 : 24, 5 : 9, 6 : 14 - 15, 32 : 19 - 25, Ήισ. 24 : 19 - 20, Ναούμ 1 : 2.

Ήπειδή τό Ήγιον Πνεϋμα αγαπᾶ μετά ζηλοτυπίας, ή όποία έν περι-
πτώσει άποστασίας συνεπάγεται έχθραν, «διό λέγει· ό Θεός ύπερηφάνους
άντιπάσεται, ταπεινοίς δέ δίδωσι χάριν». Ής «ύπερηφάνοι» χαρακτηρί-
ζονται οί καταφρονηταί τής θείας άγάπης καί εϋνοίας καί άποστάται άπό
τοϋ Ήγίου Πνεϋματος ή Θεοϋ· Κατά τόν στίχ. 5 «δίδωσι χάριν» τό Πνεϋ-
μα, κατά τόν στίχ. 6 «δίδωσι χάριν» ό Θεός, ό Γιαχβέ κατά τό Παροιμ. 3 :
33 - 34· Ήρα τό Ήγιον Πνεϋμα καί ό Θεός ή Γιαχβέ εΐνε έν έν τή συνειδή-
σει τοϋ Ήποστόλου, μία οϋσία ή θεότης· Ό λόγος, τόν όποϊον παραθέτει ό
Ήπόστολος έκ τοϋ Παροιμ. 3 : 34, σημαίνει: «Ό Θεός εΐνε έναντίον τών
ύπερηφάνων καί ύπέρ τών ταπεινών, πολεμεΐ τούς πρώτους καί εϋνοεΐ
τούς δευτέρους.

Μεταφράζομεν τό έρευνηθέν χωρίον:

*«Μοιχοί καί μοιχαλίδες! Δέν γνωρίζετε, ότι ή άγάπη πρós τόν κόσμον
προκαλεΐ τήν έχθραν τοϋ Θεοϋ; Όστιοδήποτε καί άν θελήση νά γίνη
φίλος πρós τόν κόσμον, γίνεται άντικείμενον τής έχθρας τοϋ
Θεοϋ· Ή νομίζετε, ότι ασκόπως ή Γραφή λέγει, “Τό Πνεϋμα, τό
όποϊον κατόκησε μεταξύ ήμῶν, ύπεραγαπᾶ καί ύπερευνοεΐ
μετά ζηλοτυπίας”; Διά τοϋτο λέγει: “Ό Θεός τούς ύπερηφάνους πολεμεΐ,
ένῶ τούς ταπεινοϋς εϋνοεΐ”».*

Τό Ήακ. 4 : 4 - 6, ώς ήρμηνεύσαμεν αύτό ένταϋθα, εΐνε λαμπροτάτη
μαρτυρία ύπέρ τής προσωπικότητας καί τής θεότητας τοϋ Ήγίου Πνεϋμα-
τος, άφοϋ τοϋτο «έπιποθει», «δίδωσι χάριν», έχει «φθόνον», εΐνε νυμφίος
τοϋ λαοϋ καί τών ψυχών, καί τρίς ταϋτίζεται πρós «τόν Θεόν» (στίχ. 4 καί
6), τόν Γιαχβέ κατά τό Παροιμ. 3 : 33 - 34.

«ΚΑΝ ΑΜΑΡΤΙΑΣ Η ΠΕΠΟΙΗΚΩΣ,
ΑΦΕΘΗΣΕΤΑΙ ΑΥΤΩ»

«Καί ἡ εὐχή τῆς πίστεως σώσει τόν κάμνοντα, καί ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κἂν ἀμαρτίας ἢ πεποηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

Τό χωρίον τοῦτο, τό ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τό μυστήριον τοῦ εὐχελαίου, εἶνε δύσκολον ὡς πρὸς τήν διακρίβωσιν τῶν ἐννοιῶν «τῆς πίστεως» καί τοῦ «ἀφεθήσεται».

Τόν ὄρον «πίστις» οἱ ἐρμηνευταί ἐκλαμβάνουν εἰς τήν συνήθη ἔννοιαν καί οὕτω διὰ τῆς φράσεως «ἡ εὐχή τῆς πίστεως» ἔννοοῦν «ἡ προσευχή, ἡ ὁποία γίνεται ἐν πίστει». Ἄλλ' ἡ ἐκδοχή αὐτή δέν φαίνεται πιθανή. Διότι ἐνταῦθα δέν πρόκειται περὶ προσευχῆς λαϊκῶν προσώπων, ἀλλά περὶ προσευχῆς «τῶν πρεσβυτέρων τῆς Ἐκκλησίας», τῶν ἱερέων δηλαδή, κατὰ τήν τέλει μυστηρίου (στίχ. 14). Ἡ δέ προσευχή τῶν ἱερέων ὑπέρ τῶν πιστῶν, καί δὴ κατὰ τήν τέλει μυστηρίου, ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς πίστεως αὐτῶν.

Κατά τόν καθηγητήν Στέργιον Σάκκον (Ἐρμηνεία εἰς τήν Ἐπιστολήν τοῦ Ἰακώβου, σελ. 158 - 159) ἐνταῦθα καί ἐν Φιλίπ. 1 : 25 «πίστις» ὀνομάζεται ἡ Ἐκκλησία, καί συνεπῶς «ἡ εὐχή τῆς πίστεως» εἶνε «ἡ προσευχή τῆς Ἐκκλησίας», διὰ τοῦτο δέ αὐτή «σώσει τόν κάμνοντα», διότι τά αἰτήματα τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς μυστηρίοις ἐξάπαντος εἰσακούονται. Ἡ ἐκδοχή αὕτη, καθ' ἣν «πίστις» εἶνε ἡ Ἐκκλησία, εἶνε εὐφύης καί σοβαρά.

Ἄλλ' ὡς ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12, «πίστις» σημαίνει καί «εὐσπλαγχνία, ἔλεος, φιλανθρωπία» (σ. 84 - 85). Νομίζομεν δέ, ὅτι τοῦτο σημαίνει ἡ λέξις καί εἰς τό παρόν χωρίον. Ἐν τοιαύτῃ δέ περιπτώσει ἡ φράσις «ἡ εὐχή τῆς πίστεως», ἐν τῇ ὁποία ἡ γενική εἶνε τῆς ιδιότητος, σημαίνει «ἡ εὐσπλαγχνική, ἡ φιλάνθρωπος προσευχή», ἢ ἄλλως «ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται εὐσπλαγχνία, ἔλεος, φιλανθρωπία». Σημειωτέον δέ, ὅτι τόσον πολύ ἡ ἱκετευτική προσευχή συνδέεται πρὸς τήν ἔννοιαν τῆς εὐσπλαγχνίας, ὥστε ἐν Ἱερ. 43 : 7, Βαρ. 2 : 19 καί Δαν. 9 : 3 κατὰ τοὺς Ὁ', καθὼς καί ἐν Δαν. 9 : 20 κατὰ τόν Θεοδοτίωνα, ἡ προσευχή αὕτη ὀνομάζεται «ἔλεος»¹. Σημειωτέον ἐπίσης, ὅτι ὀλίγον προηγουμένως ὁ

1. Ἐν Ἱερ. 44 : 20, 45 : 26 καί 49 : 2 κατὰ τοὺς Ὁ' καί ἡ πρὸς ἀνθρώπους ἱκεσία ὀνομάζεται «ἔλεος».

Ἰάκωβος ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κακοπαθοῦντας ἐτόνισεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶνε «πολυεὐσπλαγγχος καὶ οἰκτίρμων».

Ὡς πρὸς τὸ «ἀφεθήσεται», τοῦτο κατὰ τὴν συνήθη ἐρμηνείαν σημαίνει τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀσθενοῦς, εἴτε τῶν μικρῶν ἁμαρτιῶν, εἴτε τῶν ἐν ἀγνοίᾳ γενομένων, εἴτε ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὴν νόσον. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δέν εἶνε ὀρθή. Μυστήριον ἀφέσεως ἁμαρτιῶν εἶνε τὸ βάπτισμα, ἀπαξ τελούμενον, μετὰ δέ τὸ βάπτισμα ἡ ἐξομολόγησις, μυστήριον ἀπεριορίστως ἐπαναλαμβανόμενον. Τὸ εὐχέλαιον εἶνε μυστήριον διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν ἀσθενειῶν, ὄχι ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν. Βεβαίως κατὰ τὸ εὐχέλαιον ζητεῖται ἀπαλλαγὴ καὶ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ τοῦτο δέν σημαίνει, ὅτι τὸ εὐχέλαιον εἶνε μυστήριον ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. Ἄφεσις ἁμαρτιῶν ζητεῖται κατὰ πολλὰς περιπτώσεις καὶ περιστάσεις, καὶ γενικώτερον κατὰ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς προσευχὰς τῶν πιστῶν, ὡς κατὰ τὴν κυριακὴν προσευχὴν (Ματθ. 6 : 12), παρέχεται δέ αὕτη κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως. Ἄλλωστε ὁ Ἀπόστολος δέν λέγει «ἀφεθήσονται», διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὡς ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος «αἱ ἁμαρτίαι», περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησε προηγουμένως, ἀλλὰ λέγει «ἀφεθήσεται». Ἐάν ἐν τῷ χωρίῳ ἐπρόκειτο περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος εἶπεν «ἁμαρτίας», κατὰ πληθυντικόν, τὸ φυσικόν καὶ κανονικόν θά ἦτο νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ τὸ ῥῆμα κατὰ πληθυντικόν, νὰ εἴπῃ δηλαδὴ «ἀφεθήσονται».

Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ὡς ὑποκείμενον τοῦ «ἀφεθήσεται» ἐννοεῖται «ἡ ἀσθένεια». Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ γνώμη εἶνε ἐσφαλμένη. Διότι προηγουμένως ὁ Ἀπόστολος δέν ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν «ἀσθένεια», ὥστε φυσικῶς καὶ ἀβιάστως νὰ δύναται αὕτη νὰ ἐννοηθῇ ὡς ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν «κάμων» (= ἀσθενής), ἐν δέ στίχ. 14 τὸ «ἀσθενεῖν».

Τὸ «ἀφεθήσεται» κεῖται ἀπροσώπως. Ἡ δέ φράσις «ἀφεθήσεται αὐτῷ» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «γενήσεται αὐτῷ ἄφεσις». Τὸ «ἀφίεμαι» (ὡς καὶ τὸ «ἀνίεμαι») σημαίνει «λύομαι ἀπὸ δεσμοῦ, ἀπολύομαι, ἀπελευθεροῦμαι». Τὸ δέ «ἄφεσις» (ὡς καὶ τὸ «ἄνεσις») συναφῶς σημαίνει «λύσις ἀπὸ δεσμοῦ, ἀπόλυσις, ἀπελευθέρωσις». Περαιτέρω δέ, ἐπειδὴ ἡ ἀσθένεια εἶνε «δεσμός», διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος «δένεται», θεραπευόμενος δέ «λύεται» ἢ «ἀπολύεται» ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀσθενείας (Λουκ. 13 : 12, 16. Ἰδέ καὶ Μάρκ. 7 : 35), διὰ τοῦτο τὸ «ἀφίεμαι» σημαίνει καὶ «ἀπελευθερώνομαι ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεύομαι», τὸ δέ «ἄφεσις» σημαίνει «ἀπελευθέρωσις ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεία». Ἡ δέ φράσις τοῦ Ἰακώβου «ἀφεθήσεται αὐτῷ», ἰσοδύναμος, ὡς εἶπομεν, πρὸς τὸ «γενήσεται αὐτῷ ἄφεσις», δέν ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς «ἀφέσεως» ἤτοι συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλ' ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς «ἀφέσεως» ἤτοι ἀπελευθερώσεως τοῦ

ασθενούς από της ασθeneίας του, τουτέστιν έχει τήν έννοιαν τῆς *ιάσεως* ἢ *θεραπείας*.

Ὅπως ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό τῶν ἁμαρτιῶν κατὰ κανόνα ἐκφράζεται διὰ τοῦ «ἀφιέναι» καί τοῦ «ἄφεις», ἀλλ' ἐνίοτε ἐκφράζεται καί διὰ τοῦ «*ιάσθαι*» καί τοῦ «*ἴασις*» (Δευτ. 30 : 3 κατὰ τούς Ο', Ἦσ. 6 : 10, Σοφ. Σειρ. 28 : 3), οὕτω καί ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό τῶν ασθeneiῶν κατὰ κανόνα ἐκφράζεται διὰ τοῦ «*ιάσθαι*» καί τοῦ «*ἴασις*», ἀλλά κατ' ἐξαίρεσιν ἐκφράζεται καί διὰ τοῦ «*ἀφιέναι*» καί τοῦ «*ἄφεις*». Διὰ τοῦ «*ἀφιέναι*» ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό τῶν νόσων ἐκφράζεται εἰς τό προκειμένον ἐδάφιον τοῦ Ἰακώβου, διὰ δέ τοῦ «*ἄφεις*» εἰς τήν φράσιν «ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν *ἀφέαρι*» τοῦ Λουκ. 4 : 19, ὡς ἀλλαχοῦ ὑπεστηρίξαμεν (σ. 75 - 76). Διὰ τήν χρῆσιν τοῦ «*ἀφιέναι*» ἐν σχέσει πρὸς τήν ἀπαλλαγὴν ἐκ νόσου ἰδέ καί Ματθ. 8 : 15, Μάρκ. 1 : 31, Ἰωάν. 4 : 52 καί Λουκ. 4 : 38 - 39. Κατά τό τελευταῖον χωρίον ὁ πυρετός, ὅστις προσωποποιεῖται, «*συνεῖχε*», κατεῖχεν, οἶονεῖ ἐκράτει δεσμίαν τήν πενθεράν τοῦ Πέτρου. Ὅτε δέ ὁ Ἰησοῦς «ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ», ὁ πυρετός «*ἀφήκεν αὐτήν*», ἔπαυσε νά κρατῇ αὐτήν, ἀπληλευθέρωσεν αὐτήν, ὥστε νά γίνῃ ὑγιής.

Τό «*ιάσθαι*» καί «*ἴασις*» χρησιμοποιεῖται καί ἐπὶ ἁμαρτιῶν, διότι καί αἱ ἁμαρτίαι εἶνε ασθeneiai, πνευματικαὶ ασθeneiai. Τό δέ «*ἀφιέναι*» καί «*ἄφεις*» (= λύειν, λύσις) χρησιμοποιεῖται καί ἐπὶ ασθeneiῶν, διότι καί αἱ ασθeneiai εἶνε δεσμά, ἀπό τῶν ὁποίων ὁ ασθeneής λύεται διὰ τῆς θεραπείας.

Συμβαίνει μάλιστα τοῦτο τό ἀξιοσημεῖωτον παρ' Ἰακώβου: Εἰς τό προκειμένον χωρίον ὁ Ἀπόστολος διὰ τήν ἀπαλλαγὴν ἀπό τῆς νόσου χρησιμοποιεῖ τό «*ἀφιέναι*» καί ὄχι τό σύνθητες «*ιάσθαι*», ὅπως ἀκριβῶς εἰς τό ἐπόμενον χωρίον (στίχ. 16) διὰ τήν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν παραπτωμάτων χρησιμοποιεῖ τό «*ιάσθαι*» καί ὄχι τό σύνθητες «*ἀφιέναι*». (Ἰδέ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰακ. 5 : 16 - 17 ἐν σελ. 302 - 303). Ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ *ἀφέσεως* ασθeneiῶν καί *ιάσεως* ἁμαρτιῶν. Καί ἐπὶ ασθeneίας δηλαδή καί ἐπὶ ἁμαρτίας ὁ Ἰάκωβος χρησιμοποιεῖ τήν γλῶσσαν τῆς ἐξαίρεσεως καί ὄχι τοῦ κανόνος.

Τέλος ἔχομεν παρατηρήσεις τινάς ὡς πρὸς τήν φράσιν «*κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς*». Τό «*κἂν*» ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ 13 φορές. Ἐξ αὐτῶν δέ μόνον ἐν Λουκ. 13 : 9 καί Ἰωάν. 10 : 38 σημαίνει ἀπλῶς «καί ἂν». Εἰς τὰς ἄλλας ἔνδεκα περιπτώσεις (Ματθ. 21 : 21, 26 : 35, Μάρκ. 5 : 28, 6 : 56, 16 : 18, Ἰωάν. 8 : 14, 11 : 25, Πράξ. 5 : 15, Β' Κορ. 11 : 16, Ἐβρ. 12 : 20 καί Ἰακ. 5 : 15) τό «*κἂν*» ἔχει διαφορετικὴν σημασίαν· σημαίνει «*καί ἂν ἀκόμη, ἔστω καί ἂν*» ἢ «*ἔστω*». Εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ Ἰακ. 5 : 15 σημαίνει «*καί ἂν ἀκόμη, ἔστω καί ἂν*». Ὁ δέ λόγος, «*κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς*,

ἀφεθήσεται αὐτῷ», σημαίνει: «ἔστω καὶ ἂν ἔχη πράξει ἁμαρτίας, θά γίνη εἰς αὐτόν θεραπεία, θά θεραπευθῇ οὗτος».

Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν ἁμαρτίας. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς ἁμαρτίας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν νοσήματα, ἰδίως εἰς σαρκικῆς φύσεως ἁμαρτίας. Ὑπάρχουν ἀσθενεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀσθένεια δέν ὀφείλεται εἰς ἁμαρτίας. Δι' αὐτούς τούς ἀσθενεῖς ἡ δυνατότης νά θεραπεύωνται διά τοῦ εὐχελαίου εἶνε ἀναμφισβήτητος. Ἄλλ' ὑπάρχουν καί ἀσθενεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀσθένεια εἶνε συνέπεια ἁμαρτιῶν. Δι' αὐτούς δέ τούς ἀσθενεῖς, συνήθως βαρεῖς ἁμαρτωλούς, γεννᾶται ἡ ἀπορία καί τό ἐρώτημα: Ὑπάρχει καί δι' αὐτούς ἡ δυνατότης νά θεραπεύωνται διά τοῦ εὐχελαίου; Ναί, ἀπαντᾷ ὁ Ἀπόστολος. Καί ἂν ἀκόμη ὁ ἀσθενής ἔχη πράξει ἁμαρτίας καί ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν ἠσθένησε, καί εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν θά θεραπευθῇ.

Κατά ταῦτα τό Ἰακ. 5 : 15 δέον νά ἐξηγηῆται:

«Καί ἡ εὐσπλαγχνική¹ προσευχή θά σώσῃ τόν ἀσθενή, καί θά ἐγείρῃ αὐτόν ὁ Κύριος. Ἔστω καί ἂν ἔχη πράξει ἁμαρτίας, θά γίνη εἰς αὐτόν θεραπεία²».

1. Ἡ φιλόανθρωπος ἡ ἰκετευτική.

2. Ἡ θά θεραπευθῇ.

Ἰακ. 5 : 16 - 17

«ΕΞΟΜΟΛΟΓΕΙΣΘΕ ΑΛΛΗΛΟΙΣ... ΟΠΩΣ ΙΑΘΗΤΕ»
«ΔΕΗΣΙΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝΕΡΓΟΥΜΕΝΗ»

«Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα¹ καὶ εὐχεσθε² ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε· πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργοῦμένη. Ἦλιος ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ θρῆξαι, καὶ οὐκ ἔθρῆξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτούς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ».

Εἰς τοὺς στίχ. 14 - 15, οἱ ὅποιοι προηγούνται τοῦ χωρίου τούτου, ὁ ἀδελφότης Ἰάκωβος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ εὐχελαίου. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ στίχ. 15 λέγει περὶ τοῦ ἀσθενοῦς, διὰ τὸν ὅποιον τελεῖται τὸ εὐχέλαιον: «κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ». Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου λόγου ἐδημιουργήθη ἡ γνώμη, ὅτι τὸ εὐχέλαιον παρέχει καὶ ἀφῆσιν ἁμαρτιῶν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ λόγου ἐδημιουργήθη ἐπίσης ἡ γνώμη, ὅτι ἐν στίχ. 16 διὰ τῆς προτροπῆς, «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε», ὁ Ἀπόστολος συνεχίζει νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ εὐχελαίου. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο γνώμαι εἶνε ἐσφαλμέναι.

Ὅπως ἐδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Ἰακ. 5 : 15, τὸ «κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» δέν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀσθενοῦς διὰ τοῦ εὐχελαίου, ἀλλὰ τῆς θεραπείας τοῦ ἀσθενοῦς, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀσθενεία του εἶνε ἀποτέλεσμα ἁμαρτιῶν του. Ἐν τῇ περιπτώσει δηλαδὴ ταύτῃ τὸ ῥῆμα «ἀφιέναι» δέν χρησιμοποιεῖται περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ περὶ ἰάσεως ἀσθενείας (Ἰδέ σελ. 299 - 301).

Ἐπίσης ἡ προτροπή, «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε», δέν ἀναφέρεται εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἴασιν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ εὐχελαίου, ὅπως πολλοὶ νομίζουν, διότι τοιαύτη ἀναφορὰ ἀποκλείεται ἐκ τοῦ «ἀλλήλοις» καὶ «ἀλλήλων». Ἐάν ἐπρόκειτο περὶ ἐξομολογήσεως ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ εὐχελαίου, τότε τὸ

1. Ὁ Nestle ἔχει τὰς ἁμαρτίας.

2. Ὁ Nestle ἔχει προσεύχεσθε.

«ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις» θά ἐσήμαινεν ἐξομολόγησιν τῶν ἀσθενῶν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, τουτέστι τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων, τουτέστι τῶν ἱερέων, εἰς τοὺς ἀσθενεῖς! Ἐπίσης ἐάν ἐπρόκειτο περὶ ἰάσεως διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου, τὸ «εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε» θά ἐσήμαινεν, ὅταν ἀσθενοῦν οἱ ἱερεῖς, νά προσκαλοῦν διὰ προσευχὴν τοὺς λαϊκοὺς, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τὴν προτροπὴν τοῦ στίχ. 14, «Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν».

Τὸ «ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα» δέν σημαίνει μυστηριακὴν ἐξομολόγησιν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ εὐχελαίου ἢ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ σημαίνει ἀπλῶς ἐξομολόγησιν τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ των διὰ διάφορα ἁμαρτήματα, ἰδίως δέ διὰ τὰ μεταξὺ των πταίσματα. Ἐάν δηλαδή ὁ Α πταίσῃ εἰς τὸν Β πρέπει νά ὁμολογήσῃ εἰς αὐτόν τὸ πταῖσμα καὶ νά αἰτήσῃ συγγνώμην. Τό αὐτό πρέπει νά πράξῃ καὶ ὁ Β πρὸς τὸν Α, ἐάν πταίσῃ εἰς αὐτόν. Ἐπίσης τὸ «εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε» δέν σημαίνει εἰδικῶς τὴν προσευχὴν κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου πρὸς ἴασιν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας κατὰ μίαν γνώμην, ἢ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν ἁμαρτιῶν κατ' ἄλλην γνώμην, ἀλλὰ σημαίνει γενικῶς τὴν προσευχὴν τῶν ἀδελφῶν ὑπὲρ ἀλλήλων πρὸς ἴασιν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησε διὰ «παραπτώματα», τουτέστιν ἁμαρτίας. Ὅπως ἐν στίχ. 15 ὁ Ἀπόστολος ἐχρησιμοποίησε τὸ «ἀφιέναι» ὄχι περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ περὶ ἰάσεως ἀσθενειῶν, οὕτως ἐνταῦθα χρησιμοποιοεῖ τὸ «ἰᾶσθαι» ὄχι περὶ ἰάσεως ἀσθενειῶν, ἀλλὰ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν (Ἰδέ σελ. 299 - 301, πρβλ. δέ τὸ «ἰάσομαι αὐτούς» ἐν Ἦσ. 6 : 10, Ματθ. 13 : 15, Ἰωάν. 12 : 40, Πράξ. 28 : 27 πρὸς τὸ «ἀφεθῆ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα» ἐν Μάρκ. 4 : 12). Ἡ φράσις τοῦ Ἰακώβου «ὅπως ἰαθῆτε» πρέπει νά ἐξηγηθῇ «διὰ νά συγχωρηθῆτε».

Τὸ «δίκαιος» ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις τῆς Γραφῆς, π.χ. ἐν Ματθ. 5 : 45, δέν ἔχει στενὴν καὶ εἰδικήν, ἀλλ' εὐρείαν καὶ γενικὴν ἔννοιαν. Δέν σημαίνει δηλαδή ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος δέν ἀδικεῖ, ἀλλὰ σημαίνει τὸν εὐσεβῆ. Διὰ τοῦτο ἡ λέξις αὕτη δέν πρέπει νά μένη ἀμετάφραστος, ὅπως συμβαίνει, ἀλλὰ νά μεταφράζεται «εὐσεβής».

Εἰς τὴν πρότασιν «πολύ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» δίδονται πολλαὶ ἐρμηνεῖαι λόγῳ τῶν διαφορῶν ἐννοιῶν, αἱ ὅποιαι δίδονται εἰς τὴν μετοχὴν «ἐνεργουμένη».

Κατὰ μίαν ἔννοιαν ἡ μετοχὴ αὕτη σημαίνει «ὅταν ἐνεργῆται, ὅταν εἰσακούεται». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ἡ μὲν προσευχὴ τῶν πρεσβυτέρων ἐν τῷ εὐχελαίῳ, ἐπειδὴ εἶνε προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ἐν μυστηρίῳ, δέν ὑπάρχει περίπτωσις νά μὴ εἰσακουσθῇ, ἀρκεῖ ὁ ἀσθενής, ὑπὲρ τοῦ

ὁποίου τελείται τὸ εὐχέλαιον, νὰ ἔχη πίστιν καὶ μετάνοιαν, ἐνῶ ἡ «δέησις δικαίου» ὑπάρχουν περιπτώσεις νὰ μὴ εἰσακουσθῆ, ὅπως συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Β' Κορ. 12 : 8 - 9). Ἐὰν ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δὲν εἶνε ὀρθή. Ἡ πρότασις «πολύ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» προφανῶς συνδέεται πρὸς τὸν προηγηθέντα λόγον «εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε». Αὐτὸς ὁ λόγος, ὅπως εἶπομεν, σημαίνει προσευχὴν ὄχι ὑπὲρ ἰάσεως ἀπὸ ἀσθενειῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἰάσεως ἀπὸ ἁμαρτιῶν. Συνεπῶς ἡ «δέησις δικαίου» εἶνε δέησις τοῦ εὐσεβοῦς ὑπὲρ ἰάσεως τοῦ ἀδελφοῦ ἀπὸ ἁμαρτιῶν. Τοιαύτη δὲ δέησις, ἢτοι δέησις εὐσεβοῦς μὲ καθαρῶς πνευματικόν αἴτημα, ὁποῖον εἶνε ἡ συγχώρησις ἁμαρτιῶν, δὲν ὑπάρχει περίπτωσις νὰ μὴ εἰσακουσθῆ, ἀρκεῖ ὁ ἀδελφός, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ δέησις, νὰ πληροῖ τὸν ὄρον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ πληροῖ καὶ ὁ ἀσθενής, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου τελείται τὸ εὐχέλαιον. Ἐὰν δηλαδή ὁ ἀδελφός ἔχη πίστιν καὶ μετάνοιαν, ἡ δέησις τοῦ εὐσεβοῦς ὑπὲρ αὐτοῦ συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἶπωμεν, ὅτι ἡ δέησις τοῦ εὐσεβοῦς ὄχι μόνον συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ βοηθεῖ καὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ μετάνοιαν αὐτοῦ, ὄρον ἀπαραίτητον διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἡ μετοχὴ «ἐνεργουμένη» σημαίνει «διότι ἐνεργεῖται, διότι ἐπιτυγχάνει, διότι εἶνε ἀποτελεσματικὴ». Ἐὰν καὶ αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ δὲν εἶνε ὀρθή. Διότι μετὰ τὴν φράσιν «πολύ ἰσχύει» ἡ μετοχὴ «ἐνεργουμένη» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς προσευχῆς καταντᾷ ταυτολογία: Πολύ ἰσχύει ἡ δέησις τοῦ εὐσεβοῦς, διότι εἶνε ἀποτελεσματικὴ! Δέον μάλιστα νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐννοίας ταύτης, τὸ «πολύ ἰσχύει» θὰ ἐτίθετο εἰς τὸ τέλος, διότι τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς προσευχῆς ἐκφράζει κατὰ τρόπον ἰσχυρότερον. Ἡ φράσις δηλαδή «πολύ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» θὰ διευτυπῶτο, «ἐνεργεῖται δέησις δικαίου καὶ πολύ ἰσχύει», ἢ, «ἐνεργεῖται δέησις δικαίου πολύ ἰσχύουσα».

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἡ μετοχὴ «ἐνεργουμένη» σημαίνει «ὅταν συνοδεύεται ὑπὸ ἔργων». Καὶ κατ' ἄλλην μὲν γνώμην ἐννοοῦνται ἔργα τοῦ προσευχομένου εὐσεβοῦς, κατ' ἄλλην δὲ γνώμην ἐννοοῦνται ἔργα τοῦ ἀδελφοῦ, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὁ εὐσεβής προσεύχεται. Ἐὰν καὶ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶνε ὀρθή. Διότι περὶ τοῦ εὐσεβοῦς ὑπονοεῖται, ὅτι ἔχει ἔργα καὶ διὰ τοῦτο περιττεῖ νὰ τονισθῆ ἡ ἀνάγκη ἔργων. Τὸ ν' ἀπαιτῆ δὲ ὁ Ἀπόστολος ἔργα ἢ ἔργον δι' ἑκάστην δέησιν ἰδιαιτέρως, τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν. Ἄλλωστε δὲν εἶνε πάντοτε δυνατόν νὰ συνοδεύεται ἡ δέησις ὑπὸ ἔργου. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, προσάγων ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν συνέχειαν

παράδειγμα δεήσεως, ή όποία ίσχυσε πολύ, τής δεήσεως του 'Ηλία, ουδέν αναφέρει περί έργων ή έργου ως όρου έκπληρώσεως του αίτήματος τής προσευχής του Προφήτου.

Κατ' άλλην έννοιαν «ένεργουμένη» σημαίνει «όταν είνε δραστηρία, ζώσα, θερμή, έντονος» (Πρβλ. «ένεργής», 'Εβρ. 4 : 12). Κατ' αύτήν τήν έννοιαν πολύ ίσχύει ή δέησις του εύσεβοϋς, ή όποία είνε έντονος. 'Η έρμηνεία αύτή είνε ή όρθή. Διότι εις τήν συνέχειαν ό 'Απόστολος ως παράδειγμα δεήσεως, ή όποία ίσχυσε πολύ, αναφέρει τον 'Ηλίαν, ό όπόιος «προσευχή προσήύξατο» (στίχ. 17). 'Η φράσις «προσευχή προσήύξατο» είνε έβραϊσμός, ό όποιος έχει έμφασιν και σημαίνει «προσηυχήθη έντόνως», όχι άπλώς «προσηυχήθη», όπως τινές νομίζουν. 'Η προσευχή του 'Ηλία ίσχυσε μεγάλως, άφου έκλεισε τον ουρανόν επί τρία και ήμισυ έτη, διότι ήτο προσευχή έντονος. Εις τον στίχ. 18, όπου ό έμφατικός έβραϊσμός δέν έπαναλαμβάνεται, αλλά γράφεται, «και πάλιν προσήύξατο», τό έντονον τής προσευχής ύπονοείται εκ του προηγουμένου στίχου. 'Ο 'Ηλίας πάλιν προσηυχήθη έντόνως και ό ουρανός ήνοιχθη. 'Ο,τι άλλωστε ζητείται διά τήν προσευχήν συνήθως και κυρίως, είνε τό έπίμονον και τό έντονον αύτης.

Τέλος τό «όμοιοπαθής» κατά μίαν έκδοχήν σημαίνει «των αύτων παθών, των αύτων αδυναμιών», κατ' άλλην δ' έκδοχήν σημαίνει «της αύτης συστάσεως, της αύτης φύσεως, όμοιος». 'Ως προς τήν δευτέραν έκδοχήν πρβλ. τήν έννοιαν τής λέξεως έν Σοφ. Σολ. 7 : 3, Δ' Μακ. 12 : 13, Πράξ. 14 : 15. 'Ορθή είνε ή δευτέρα έκδοχή. 'Ο 'Απόστολος θέλει νά ειπή: 'Ο 'Ηλίας δέν ήτο ανώτερας φύσεως έν σχέσει προς ήμάς, αλλά τής αύτης φύσεως. Διά τής έντόνου δέ προσευχής επέτυχε τεραστίου θαύματος. 'Αρα και ήμεις, εάν έχωμεν έντονον προσευχήν, δυνάμεθα νά κατορθώνωμεν τεράστια θαύματα.

Κατά ταύτα τό 'Ιακ. 5 : 16 - 17 δέον νά μεταφράζεται:

«Νά έξομολογήσθε μεταξύ σας τά πταισματα, και νά προσεύχεσθε ό εις υπέρ του άλλου, διά νά συγχωρηθήτε· έχει μεγάλην δύναμιν ή δέησις του εύσεβοϋς, όταν είνε έντονος. 'Ο 'Ηλίας ήτο άνθρωπος της αύτης φύσεως προς ήμάς και προσηυχήθη έντόνως νά μή θρέξη, και δέν έβρεξεν επάνω εις τήν γην τρία έτη και έξ μήνας».

Α΄ Πέτρο. 1 : 2**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη πληθυνθείη».

Ἐν τῷ ἀποστολικῷ τούτῳ λόγῳ, ὁ ὁποῖος εἶνε χαιρετισμός καί εὐχή, ἡ λέξις «εἰρήνη» δέν ἔχει στενήν, ἀλλ' εὐρείαν ἔννοιαν· δέν σημαίνει τήν εἰρήνην δηλαδή, ἀλλά πᾶν καλόν. Καί διά τοῦτο δέν πρέπει νά ἀφήνεται ἀνεξηγήτος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆται διά λέξεως, ἡ ὁποία σημαίνει πᾶν καλόν. Τοιαύτην δέ σημασίαν ἔχει ἡ λέξις «εὐλογία». Σχετικῶς ἰδέ τήν ἔρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28 καί τοῦ Ρωμ. 1 : 7 ἐν σελ. 162 - 163.

Μεταφράζομεν:

«Ἡ χάρις καί ἡ εὐλογία εἶθε νά πληθύνωνται εἰς σᾶς»¹.

Α΄ Πέτρο. 2 : 18 - 20**«ΑΓΑΘΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΕΙΚΕΙΣ»****«ΔΙΑ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΝ ΘΕΟΥ ΥΠΟΦΕΡΕΙΝ ΛΥΠΑΣ»**

«Οἱ οἰκέται ὑποτασσόμενοι ἐν παντί φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καί ἐπιεικέσιν, ἀλλά καί τοῖς σκολιοῖς. Τοῦτο γάρ χάρις, εἰ διά συνείδησιν Θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάσχω ἀδίκως. Ποῖον γάρ κλέος, εἰ ἀμαρτάνοντες καί κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; Ἄλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες καί πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρά Θεῷ».

«Φόβος» ἐνταῦθα δέν εἶνε ὁ δουλικός φόβος, ἀλλ' ὁ σεβασμός. Καί κατά μίαν μέν ἔρμηνείαν εἶνε ὁ σεβασμός πρὸς τόν Θεόν, κατ' ἄλλην δέ

1. Ἡ εἶθε νά ὑπάρχουν εἰς σᾶς ἐν ἀφθονία.

έρμηνειαν εἶνε ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς κυρίους. Ὁρθή εἶνε ἡ δευτέρα ἐρμηνεία, διότι ὁ λόγος εἶνε περὶ ὑποταγῆς τῶν δούλων εἰς τοὺς κυρίους, καὶ ἄρα περὶ σεβασμοῦ τῶν δούλων πρὸς τοὺς κυρίους. Ἐάν ἐπρόκειτο περὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ Ἀπόστολος θά ἔλεγεν «ἐν φόβῳ Θεοῦ» ἢ «ἐν φόβῳ Χριστοῦ». Ἐπίσης δέν θά ἔλεγεν «ἐν παντί φόβῳ», ἀλλ' ἀπλῶς «ἐν φόβῳ». Τώρα λέγει «ἐν παντί φόβῳ», διότι ἔννοεῖ σεβασμὸν εἰς πᾶν ὅ,τι ζητοῦν οἱ κύριοι παρὰ τῶν δούλων, καὶ εἰς ὅ,τι δηλαδή ὑπαγορεύεται ἐκ τῆς ιδιοτροπίας τῶν κυρίων καὶ εἶνε σκληρόν καὶ ἀδικόν, ἀρκεῖ θεβαίως νά μὴ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Τὸ «ἐν παντί φόβῳ» σημαίνει σεβασμὸν εἰς ὅλα, πλήρη σεβασμὸν, καὶ ἐπιτυχέστερον μεταφράζεται «μέ ὅλον τὸν σεβασμὸν».

«Ἐπεικεῖς» κύριοι δέν εἶνε, ὡς νομίζεται, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἐπεικεῖς, οἱ συγχωροῦντες τὰ σφάλματα τῶν δούλων ἢ τιμωροῦντες ταῦτα ἐλαφρῶς. Διότι περὶ σφαλμάτων τῶν δούλων δέν γίνεται ἐνταῦθα λόγος, ἀλλ' ἀντιθέτως γίνεται λόγος περὶ ἀδικιῶν τῶν κυρίων εἰς βάρος τῶν δούλων, ὡς δεικνύει ἡ φράσις «πάσῃ ἀδίκως». Τὸ νά μὴ συγχωρῇ τις ἢ νά μὴ τιμωρῇ ἐλαφρῶς τὰ σφάλματα, τοῦτο θεβαίως δέν εἶνε ἐπεικεία, ἀλλὰ δέν εἶνε καὶ ἀδικία. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὸ ἐπίθετον «ἐπεικῆς» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ εὐρύτεραν ἔννοιαν καὶ σημαίνει τὸν καλόν, τὸν ἔχοντα καλωσύνην, τὸν ἔχοντα καλὰς διαθέσεις καὶ αἰσθήματα. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν τὸ ἐν λόγῳ ἐπίθετον προφανῶς χρησιμοποιεῖται ἐν Ψαλμ. 85 (86) : 5. Ὑπὸ τοιαύτην ἐπίσης ἔννοιαν, ὡς νομιζομεν ἡμεῖς, χρησιμοποιεῖται ἐν Φιλιπ. 4 : 5 («τό ἐπεικέες» = ἡ καλωσύνη). Συνεπῶς τὸ «ἐπεικεῖς» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ἀγαθοί» καὶ ἀντίθετον τοῦ «σκολιοί», διὰ τοῦ ὁποίου σημαίνονται οἱ δύστροποι, διεστραμμένοι καὶ κακοπροαίρετοι.

Ἡ φράσις, «Τοῦτο γάρ χάρις», εἶνε σταυρός διὰ τοὺς ἐξηγητάς. Οὔτοι ἐξηγοῦν ποικιλοτρόπως: «Διότι τοῦτο ἔχει χάριν», «Διότι τοῦτο εἶνε ὠραῖον πρᾶγμα», «Διότι τοῦτο ἐπισπᾶται εὐνοίαν», «Διότι τοῦτο τυγχάνει ἀποδοχῆς», «Διότι τοῦτο εἶνε ἀξιοσύστατον» κ.ἄ. Καθ' ἡμᾶς ἡ φράσις αὕτη σημαίνει, «Διότι τοῦτο ἔχει ἀξίαν, τοῦτο φέρει τιμῆν, τοῦτο εἶνε δόξα». Ἡ λέξις «χάρις» δηλαδή εἰς τὴν ἐν λόγῳ φράσιν, καθὼς καὶ εἰς τὴν φράσιν «χάρις παρὰ Θεῶ», σημαίνει «ἀξία, τιμῆ, δόξα». Αὕτη ἡ σημασία συμφωνεῖ πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «κλέος» (ἦτοι δόξα), πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ λέξις «χάρις» ἀντιστοιχεῖ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αὕτη ἀπαντᾷ ἐν τῷ χωρίῳ. Ὁ Ἀπόστολος θά ἠδύνατο νά εἴπῃ, «Ποία γάρ χάρις», ἀλλ' ἀντὶ τούτου εἶπε, «Ποῖον γάρ κλέος», χάριν ἐναλλαγῆς καὶ ποικιλίας. Αἱ λέξεις «χάρις» καὶ «κλέος» χρησιμοποιοῦνται ὡς ἰσοδύναμοι. Εἰς χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι «χάρις» λέγεται ἡ δόξα ἢ τιμῆ ἢ ἀξία. Παραθέτομεν καὶ σχολιάζομεν τοιαῦτα χωρία:

«Οὐ κατευθυνθήσεται ἡ δουλεία ἡμῶν εἰς χάριν, ἀλλ' εἰς ἀτιμίαν θήσει αὐτὴν Κύριος» (Ἰουδίθ 8 : 23).

Ἡ «ἀτιμία» εἶνε ἡ στέρσις τιμῆς, τὸ ὄνειδος, ἡ αἰσχύνη. Ἡ «χάρις» ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «ἀτιμίαν» καὶ εἶνε ἡ τιμὴ, ἡ δόξα. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ἡ δουλεία ἡμῶν δὲν θά ἀποβῆ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ὁ Κύριος θά καταστήσῃ αὐτὴν αἰσχύνην».

«Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς· τίνα δόξαν ἢ χάριν ἐποιήσαμεν τῷ Μαρδοχαίῳ;» (Ἐσθ. 6 : 3).

Τὸ «χάρις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δόξα». Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς: Ποίαν δόξαν ἢ τιμὴν περιεποιήσαμεν εἰς τὸν Μαρδοχαῖον;».

«Ἔστιν αἰσχύνη ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνη δόξα καὶ χάρις» (Σοφ. Σειρ. 4 : 21).

Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «δόξα» καὶ «χάρις» εἶνε συνώνυμα. Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ἐπάγει ἐντροπή, ἡ ὁποία ἐπιφέρει ἁμαρτίαν (ἡ ὁποία εἶνε ἁμαρτία). Καὶ ὑπάρχει ἐντροπή, ἡ ὁποία εἶνε δόξα καὶ τιμὴ».

«Μὴ ἀστόχει γυναικὸς σοφῆς καὶ ἀγαθῆς· ἡ γὰρ χάρις αὐτῆς ὑπὲρ τὸ χρυσίον» (Σοφ. Σειρ. 7 : 19).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ «χάρις» εἶνε ἡ ἀξία ἢ τιμὴ. Τὸ χωρίον σημαίνει: «Πρόσχε τὴν συνετήν καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα. Διότι ἡ ἀξία τῆς εἶνε μεγαλυτέρα (τῆς ἀξίας) τοῦ χρυσοῦ».

«Ὁ δὲ στέφανος ἔσται τοῖς ὑπομένουσι... καὶ εἰς χάριτα υἱοῦ Σοφονίου» (Ζαχ. 6 : 14).

Τὸ χωρίον σημαίνει: «Ὁ δὲ στέφανος θά εἶνε διὰ τοὺς ὑπομένοντας... καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Σοφονίου».

«Ἔδωκε Κύριος τῷ Δανιήλ τιμὴν καὶ χάριν» (Δαν. 1 : 9 κατὰ τοὺς Ο΄).

Τὸ «χάρις» εἶνε συνώνυμον τοῦ «τιμὴ». Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς τὸν Δανιήλ τιμὴν καὶ δόξαν».

«Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ δῆμος τῶν λόγων τούτων εἶπαν· τίνα χάριν ἀποδώσομεν Σίμωνι καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ;» (Α΄ Μακ. 14 : 25).

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Ὅταν δὲ ὁ δῆμος ἔμαθεν αὐτὰ τὰ πράγματα εἶπαν: Ποίαν τιμὴν θά ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Σίμονα καὶ τοὺς υἱοὺς του;».

Σταυρός διὰ τοὺς ἐξηγητὰς εἶνε καὶ ἡ φράσις, «διὰ συνείδησιν Θεοῦ». Ποικίλοι εἶνε αἱ ἐξηγήσεις καὶ αὐτῆς τῆς φράσεως: «διότι ἔχει συναίσθησιν τοῦ Θεοῦ», «διότι σκέπτεται τὸν Θεόν», «διότι ἔχει συνείδησιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ», «διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεόν συνείδησιν» κ.ά. Οὐδεμία δὲ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἐξηγήσεων ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιμάχου φράσεως εὐστόχως καὶ ἀκριδῶς. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν «Θεοῦ», εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀπόστολος δὲν λέγει ἀπλῶς «διὰ συνείδησιν», ἀλλὰ «διὰ

συνείδησιν Θεοῦ». Τίθεται τό ἐρώτημα: Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ γενική «Θεοῦ»;

Εἰς ἡμᾶς ἡ φράσις, «διά συνείδησιν Θεοῦ», δέν εἶνε δύσκολος. Ἡ λέξις «συνείδησις» ἐνταῦθα δέν σημαίνει «συναίσθησις» ἢ «ἐπίγνωσις», ἀλλ' εἶνε τεχνικός ὄρος καί σημαίνει τήν ἰκανότητα τοῦ διακρίνειν μεταξύ καλοῦ καί κακοῦ καί κρίνειν περί τῆς ἠθικῆς ἀξίας καί ἀπαξίας τῶν πράξεων, σημαίνει δηλαδή «συνείδησις». Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις αὕτη εἰς ὅλας σχεδόν τάς περιπτώσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπως π.χ. ἐν Ῥωμ. 2 : 15, Α' Κορ. 10 : 25, 27, 28, 29, Α' Πέτρο. 3 : 16, 21.

Ἐν τῇ προκεμένη δέ περιπτώσει ὁ ἀπόστολος Πέτρος, περί ὑποταγῆς τῶν δούλων εἰς τοὺς κυρίους ὁμιλῶν, χρησιμοποιεῖ τήν φράσιν «διά συνείδησιν Θεοῦ» ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐν ἑτέρᾳ περιπτώσει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, περί ὑποταγῆς εἰς τάς ἐξουσίας ὁμιλῶν, χρησιμοποιεῖ τήν φράσιν «διά τήν συνείδησιν» (Ῥωμ. 13 : 5), τουτέστι «διά λόγους συνειδήσεως, διά νά εἶνε τις σύμφωνος πρός τήν συνείδησιν, διά νά εἶνε ἐν τάξει μέ τήν συνείδησιν». Ἡ δύνατο καί ὁ Πέτρος νά εἶπη ἀπλῶς «διά (τήν) συνείδησιν», ἀλλ' εἶπε «διά συνείδησιν Θεοῦ», διότι ἠθέλησε νά τονίση, ὅτι ἡ συνείδησις εἶνε τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἐκ τοῦ Θεοῦ, θέλει αὐτήν ὁ Θεός, καί συνεπῶς ἔχει μεγάλην σημασίαν τό νά εἶνε τις σύμφωνος πρός τήν συνείδησιν. Αὐτήν τήν ἔννοιαν ἔχει ἡ γενική «Θεοῦ». Αὕτη δηλαδή εἶνε γενική τῆς ιδιότητος, ὅπως εἶνε καί εἰς τό Β' Κορ. 1 : 12 εἰς τάς φράσεις «ἐν ἀπλότητι καί εἰλικρινείᾳ Θεοῦ», «ἐν χάριτι Θεοῦ», καί ὅπως ἐπίσης εἶνε ἡ γενική «Κυρίου» εἰς τό Ἐφεσ. 6 : 4 εἰς τήν φράσιν «ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου».

Ἡ φράσις «διά συνείδησιν Θεοῦ» εἶνε ἀνάλογος τῆς ἐν Δ' Μακ. 10 : 10 φράσεως «διά παιδείαν καί ἀρετήν Θεοῦ».

Ἐπίσης ἡ φράσις «συνείδησις Θεοῦ» εἶνε ἀνάλογος τῆς ἐν Λουκ. 11 : 42 φράσεως «ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ», ἡ ὁποία δέν σημαίνει, ὡς νομίζεται, τήν πρός τόν Θεόν ἀγάπην (Πρβλ. Ματθ. 23 : 23), ἀλλά σημαίνει, ὅτι «ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν» (Α' Ἰωάν. 4 : 7), ἡ ἀγάπη εἶνε ἀνώτερον καί θεῖον πρᾶγμα. Ἡ φράσις «συνείδησις Θεοῦ» εἶνε ἐπίσης ἀνάλογος τῆς φράσεως «ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ» ἐν Α' Ἰωάν. 3 : 17, ὅπου πάλιν πρόκειται, ὄχι διά τήν πρός τόν Θεόν ἀγάπην, ἀλλά διά τήν ἀγάπην ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένην, ὡς θεῖον πρᾶγμα.

Ὁ λόγος συνεπῶς τοῦ Πέτρου περί ὑπομονῆς «διά συνείδησιν Θεοῦ» εἶνε ὁμοιος πρός τό νά εἶπη τις, ὅτι ὑπομένει τά ἐλαττώματα τῶν συνανθρώπων διά τήν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἦτοι χάριν τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶνε ἐκ Θεοῦ, καί τήν ὁποίαν θέλει ὁ Θεός.

Ἐπειδή ἡ γενική «Θεοῦ» τῆς φράσεως «διά συνείδησιν Θεοῦ» εἶνε τῆς ιδιότητος, τήν φράσιν ταύτην δυνάμεθα νά μεταφράσωμεν: «χάριν τῆς θείας συνειδήσεως».

Τέλος οί ἐρμηνευταί δέν συλλαμβάνουν τήν ἀκριβῆ ἔννοιαν, ὑπό τήν ὁποίαν χρησιμοποιοεῖται ἐνταῦθα ἡ λέξις «λύπη». Οὗτοι νομίζουν, ὅτι ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τήν λύπην, τόν πόνον. Ἄλλ' ὅπως ἐν Ῥωμ. 14 : 15 τό «λυπῶ», ὡς ἀποδεικνύομεν ἐν σ. 180 - 181, ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ προξενεῖν κακόν, τοῦ βλάβειν, ὄχι τοῦ λυπεῖν, οὕτω καί ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει τό οὐσιαστικόν «λύπη» σημαίνει τό προξενούμενον κακόν, τήν βλάβην, ἢ, ἄλλως, τό πλήγμα, τό πάθημα, ὄχι τήν ἐντεῦθεν ἐνδεχομένως προκαλουμένην λύπην ἢ τόν πόνον. Λέγομεν ἐνδεχομένως, διότι πλήγμά τι ἢ πάθημα εἶνε δυνατόν καί νά μή προκαλέσῃ λύπην ἢ πόνον. Ὅτι πρῶτον ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει «λύπας», ὕστερον ἐκφράζει διά τοῦ «κολαφιζόμενοι», τό ὁποῖον σημαίνει «πληττόμενοι, δεχόμενοι πλήγματα».

Κατόπιν τούτων τό Α' Πέτρ. 2 : 18 - 20 πρέπει νά ἐξηγητῆται:

«Οἱ δοῦλοι ἅς ὑποτάσσονται μέ ὄλον τόν σε βασιμόνεις τούς κυρίους, ὄχι μόνον τούς ἀγαθούς καί καλοῦς, ἀλλά καί τούς δυστροπούς. Διότι τοῦτο εἶνε δόξα, ἐάν δηλαδή χάριν τῆς θείας συνειδήσεως¹ ὑπομένη τις πλήγματα² πάσχων ἀδίκως. Διότι ποία δόξα εἶνε, ἐάν ὑπομείνετε δεχόμενοι πλήγματα δι' ἁμαρτίας; Ἄλλ' ἐάν ὑπομείνετε ὑφιστάμενοι παθήματα, ἄν καί πράττετε τό ἀγαθόν, τοῦτο εἶνε δόξα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Α' Πέτρ. 3 : 3 - 4

«ΕΝ Τῶ ΑΦΘΑΡΤῶ ΤΟΥ ΠΡΑΕΟΣ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ»

«Ἐὼν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν καί περιθέσεως χρυσίων ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καί ἡσυχίου πνεύματος, ὃ ἔστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής».

Τό χωρίον τοῦτο σοβαρώτερον παρερμηνεύεται ὡς πρός τήν φράσιν «ἐν τῷ ἀφθάρτῳ». Οἱ ἐρμηνευταί νομίζουν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἔννοεῖ «ἐν

1. Ἡ χάριν τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία εἶνε ἐκ τοῦ Θεοῦ.

2. Ἡ παθήματα.

τῷ ἀφθάρτῳ κόσμῳ», τουτέστιν «ἐν τῷ ἀφθάρτῳ στολισμῷ». Ἄλλὰ δὲν ἔννοεῖ τοῦτο. Ἐάν ἠνῶνεῖ τοῦτο, μετὰ τὴν φράσιν «ἐν τῷ ἀφθάρτῳ» ἀπαραιτήτως θά προσέθετε τὴν λέξιν «κόσμῳ». Διότι ἡ παροῦσα περίπτωσις εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἡ λέξις νά μή δύναται νά ὑπονοηθῇ. Τοῦτο ἀντιλαμβάνομεθα ἀμέσως, ἂν αὐτή ἡ λέξις δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ μεταφρασθοῦν μόνον αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ χωρίῳ λέξεις. Ἡ μετάφρασις δὲν θά δίδῃ νόημα.

Ἡ παρερμηνεία τοῦ χωρίου ἔγκειται εἰς τὴν παρεκδοχὴν τοῦ ἐπιθέτου τῆς φράσεως «ἐν τῷ ἀφθάρτῳ». Τό ἐπίθετον τοῦτο δὲν εἶνε γένους ἀρσενικοῦ, ἀλλ' οὐδετέρου. Τό δέ σπουδαιότερον, ἐπέχει θέσιν οὐσιαστικοῦ. Ὅπως ἀλλαχοῦ ἐπίθετα οὐδετέρου γένους χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά, π.χ. ἐν Ψαλμ. 41 : 6, 12 («σωτήριον» = σωτηρία), Ῥωμ. 2 : 4 («τό χρηστόν» = ἡ χρηστότης), 9 : 22 («τό δυνατόν» = ἡ δύναμις), Β' Κορ. 8 : 8 («τό γνήσιον» = ἡ γνησιότης), 10 : 6 («έτοιμον» = έτοιμότης), Φιλιπ. 4 : 5 («τό ἐπιεικές» = ἡ ἐπιεικεία), Α' Πέτρ. 1 : 7 («τό δοκίμιον» = ἡ δοκιμότης), οὕτω καί ἐνταῦθα τό οὐδετέρου γένους ἐπίθετον «τό ἀφθαρτον» χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἔννοιά τοῦ οὐσιαστικοῦ «ἡ ἀφθαρσία».

Καθὼς δέ ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ῥωμ. 2 : 6 - 7, ἡ λέξις «ἀφθαρσία» σημαίνει καί «λαμπρότης, μεγαλεῖον» (σελ. 168). Τοιαύτην δέ ἔννοιαν εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον ἔχει καί τό ἰσοδύναμον πρὸς τό οὐσιαστικόν «ἡ ἀφθαρσία» ἐπίθετον «τό ἀφθαρτον».

Ὁ Ἀπόστολος λοιπόν δὲν ὀμιλεῖ διὰ «τόν ἀφθαρτον (κόσμον, ἦτοι στολισμόν)», ἀλλὰ διὰ «τό ἀφθαρτον» ἢ ἄλλως «τὴν ἀφθαρσίαν», τουτέστι τὴν λαμπρότητα ἢ τό μεγαλεῖον ἢ τὴν ὠραιότητα «τοῦ πραέος καί ἡσυχίου πνεύματος». Ἡ γενική «τοῦ πραέος καί ἡσυχίου πνεύματος» εἶνε παράθεσις εἰς «τό ἀφθαρτον».

Τά ἐπίθετα «πραῦς» καί «ἡσύχιος» ἐνταῦθα δὲν σημαίνουν «πραῶς, μειλίχιος, γλυκύς» καί «ἡσυχος», ὅπως νομίζουν οἱ ἐρμηνευταί. Τό «πραῦς» ἐν τῇ ἔννοιά τοῦ «πραῶς» θά ἤρμοξε μᾶλλον, ἂν ὁ Ἀπόστολος ἀνεφέρετο εἰς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι συνήθως διακρίνονται διὰ τό ὀργίλον τοῦ χαρακτήρος των. Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρεται εἰς γυναῖκας. Τά ἐν λόγῳ ἐπίθετα, τά ὅποια εἶνε συνώνυμα, σημαίνουν «ταπεινός».

Ὡς εἶδομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθ. 5 : 5 (σ. 18 ἔξ.), τό «πραῦς» σημαίνει «ταπεινός», εἰς ὅλας δέ σχεδόν τὰς περιπτώσεις τῆς μεταφράσεως τῶν Ὁ' τό ἐπίθετον τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ. Παραπέμπομεν δέ καί εἰς τόν λόγον τοῦ Κυρίου ἐν Ματθ. 11 : 29, «πραῶς εἰμι καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ», καί εἰς τόν λόγον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ἐφεσ. 4 : 2 «μετά πάσης ταπεινοφροσύνης καί πραότητος». Εἰς τό πρῶτον χωρίον τό «πραῶς» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ταπεινός», καί εἰς τό δεύτερον τό «πραότης» εἶνε συνώνυμον τοῦ «ταπεινοφροσύνη».

Ὡς πρὸς τὸ «*ἡσύχιος*», τοῦτο εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ' ἀπαντᾷ μόνον ἅπαξ, ἐν Ἦσ. 66 : 2, «*Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τούς λόγους μου;*». Ἀναμφιβόλως δέ ἐνταῦθα τὸ «*ἡσύχιος*» σημαίνει «*ταπεινόφρων*», ὡς ὑπεμφαίνει ὁ συσχετισμὸς αὐτῆς τῆς λέξεως πρὸς τὸ «*ταπεινός*» καὶ «*τρέμων*» καὶ σαφῶς ἐμφαίνει τὸ ἀντίστοιχον Ἑβραϊκὸν τῆς λέξεως. Διότι τὸ «*ἡσύχιος*» εἶνε ἀπόδοσις Ἑβραϊκῆς φράσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβὴς μετάφρασις εἶνε «*συντετριμμένος εἰς τὸ πνεῦμα*». Πρὸβλ. Ψαλμ. 50 : 19 (51 : 17).

Τέλος εἰς τὸ ἐρευνώμενον χωρίον, ἐκτός τοῦ ἐπιθέτου «*τὸ ἄφθαρτον*», καὶ τὸ ἐπίθετον «*πολυτέλες*» ἔχει μᾶλλον σημασίαν οὐσιαστικοῦ· σημαίνει «*πολυτέλεια*».

Κατὰ ταῦτα τὸ Α' Πέτρ. 3 : 3 - 4 πρέπει νά ἐξηγηθῇ:

«Στολισμός σας νά εἶνε ὄχι ὁ ἐξωτερικός, τὸ νά πλέκετε τὴν κόμην καὶ νά φορῆτε χρυσᾶ κοσμήματα καὶ νά ἐνδύσθε ἐνδύματα, ἀλλ' ὁ κρυπτός ἄνθρωπος τῆς καρδίας μέ τὸ μεγαλεῖον¹ τοῦ ἀκενοδόξου καὶ ταπεινοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτέλεια».

Ὁ στολισμός, τὸν ὁποῖον θέλει ὁ Ἀπόστολος, δέν εἶνε ἐξωτερικά πράγματα, ἀλλ' αὐτός οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ἐάν ἔχη «*τὸ ἄφθαρτον*», ἦτοι τὴν λαμπρότητα ἢ τὴν ὠραιότητα ἢ τὸ μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἔγκειται εἰς «*τὸ πρᾶν καὶ ἡσύχιον πνεῦμα*», τουτέστι τὸ ταπεινὸν πνεῦμα. Αὐτὸ εἶνε πολυτέλεια ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀληθινὴ πολυτέλεια.

Εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν κενοδοξίαν τῶν φιλοκόσμων γυναικῶν ὁ Ἀπόστολος ἀντιτάσσει τὸ ταπεινὸν πνεῦμα. Καί εἰς τὴν ματαίαν καὶ ψευδῆ πολυτέλειαν ἀντιτάσσει τὴν πνευματικὴν καὶ ἀληθινὴν πολυτέλειαν.

1. Ἡ τὴν λαμπρότητα ἢ τὴν ὠραιότητα.

Α΄ Πέτρ. 3 : 10 - 12

«ΖΗΤΗΣΑΤΩ ΕΙΡΗΝΗΝ»

«Ὁ γάρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς πανσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον, ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω ἀγαθόν, ζητησάτω εἰρήνην καὶ διωξάτω αὐτήν· ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακά».

Τό χωρίον τοῦτο εἶνε παράθεσις ἐκ τοῦ Ψαλμ. 33 : 13 - 17 κατά τούς Ο΄ μετά ἐλαφρῶν μεταβολῶν. Παρερμηνεύεται δέ κυρίως ὡς πρὸς τὴν λέξιν «εἰρήνη», καὶ δέν ἀποδίδεται εὐστόχως ὡς πρὸς τὰς λέξεις «ἀγαπᾶν» καὶ «δίκαιοι».

Ἡ ἀρχὴ τοῦ χωρίου κατά τούς Ο΄ εἶνε: «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπᾶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς;». Τουτέστι: «Ποῖος εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος θέλει ζωὴν, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νά ἴδῃ εὐτυχεῖς ἡμέρας;». Παρά τοῖς Ο΄, ὡς καὶ εἰς τό Μασσοριτικόν, τό «θέλω» καὶ τό «ἀγαπᾶω» χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως καὶ συνωνύμως. Ἄλλ' εἰς τό ἀποστολικόν παράθεμα αἱ δύο λέξεις σχετίζονται ἄλλως, καὶ ἡ δευτέρα ἔχει διάφορον σημασίαν: Τό «ἀγαπᾶν» εἶνε ἀντικείμενον τοῦ «θέλων» καὶ σημαίνει «εὐχαριστεῖσθαι, χαίρειν, ἀπολαύειν». Μετά τοιαύτης σημασίας τό «ἀγαπᾶω» ἀπαντᾷ εἰς χωρία, ὁποῖα τὰ ἐξῆς σχολιαζόμενα:

«Μὴ ἀγάπα καταλαλεῖν» (Παροιμ. 20 : 13).

Νά μὴ ἀρέσκεσαι, δηλαδή, εἰς τό νά καταλαλής, νά μὴ εὐχαριστῆσαι εἰς τὴν καταλαλιάν.

«Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου» (Ψαλμ. 114[116] : 1).

Χαίρω, δηλαδή, διότι θά ἀκούσῃ ὁ Κύριος τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

«Καὶ τίς ἠγάπησεν ἐν πλήθει αὐτῶν γέννημα;» (Ἐκκλ. 5 : 9 κατά τούς Ο΄).

Ἡ ἔννοια τοῦ λόγου τούτου φαίνεται νά εἶνε: Καὶ ποῖος ἀπήλαυσε τοῦ τόκου ἐκ πλήθους χρημάτων; Ποῖος ἱκανοποιήθη ἐξ αὐτοῦ;

Ἐν Παροιμ. 17 : 19 κατά τούς Ο΄ περιέχεται: «Φιλαμαρτήμων χαίρει

μάχαις». Ἐκεῖνος, δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὴν ἁμαρτίαν, *χαίρει* εἰς τὰς ἐριδας. Διὰ τοῦ «*χαίρω*» οἱ Ὁ ἑνταῦθα ἀποδίδουν λέξιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου, τὴν ὁποῖαν ἀλλαχοῦ, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ προηγουμένως παρατεθέντα ἐδάφια καὶ εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν ἀποστολικὸν παράθεμα ἐκ τοῦ Ψαλμ. 33(34) ἀποδίδουν διὰ τοῦ «*ἀγαπῶ*». Ἀποδεικνύει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ «*ἀγαπῶ*» σημαίνει καὶ «*χαίρω*».

Συνεπῶς ἡ ἀποστολικὴ φράσις, «ὁ θέλων ζωὴν *ἀγαπᾶν*», σημαίνει, «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει ν' ἀπολαύῃ τῆς ζωῆς· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἔχῃ ἀπόλαυσιν, εὐχαρίστησιν, χαρὰν τῆς ζωῆς».

Ἡ λέξις «*εἰρήνη*» εἰς τὸ παρὸν χωρίον δὲν ἔχει τὴν σημερινὴν σημασίαν, ὅπως νομίζεται. Ὡς ἐδείχθη ἀλλαχοῦ, ἡ λέξις αὕτη σημαίνει καὶ τὸ «*καλόν*» (σ. 22 ἐξ.). Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἑνταῦθα. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς συναφείας, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν προηγουμένων λέξεων «*κακόν*» καὶ «*ἀγαθόν*». Τὸ «*εἰρήνη*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*ἀγαθόν*» (= *καλόν*) καὶ ἀντίθετον τοῦ «*κακόν*».

Συνεπῶς ἡ φράσις, «ζητησάτω *εἰρήνην* καὶ διωξάτω αὐτήν», σημαίνει, «ἄς ἐπιζητήσῃ τὸ *καλόν* καὶ ἄς ἐπιδιώξῃ αὐτό».

Διὰ ν' ἀπολαύσῃ τις *καλόν*, πρέπει νὰ πράττῃ τὸ *καλόν*.

Ἡ λέξις «*εἰρήνη*» σημαίνει τὸ *καλόν* ἢ *ἀγαθόν* καὶ ἐν Ῥωμ. 3 : 17, Ἰακ. 3 : 18 ἐν τῇ φράσει «τοῖς ποιουσιν *εἰρήνην*», Β' Πέτρο. 3 : 14, ὡς ὑποστηρίζομεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἡ δὲ λέξις «*δίκαιοι*», ὡς ἀποδεικνύεται πάλιν ἐκ τῆς συναφείας, δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐιδικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ὡς νομίζεται, ἀλλ' ἐν τῇ γενικῇ. Δέν σημαίνει δηλαδή ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶνε δίκαιοι ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ σημαίνει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶνε *ἀγαθοί, καλοί, ἐνάρετοι, εὐσεβεῖς*. Τοιαύτην σημασίαν ἔχει ἡ λέξις πλειστάκις ἐν τῇ Βίβλῳ, ὡς π.χ. ἐν Ψαλμ. 1 : 5, 6, Παροιμ. 3 : 32, 33, Ματθ. 5 : 45, 13 : 17, Λουκ. 1 : 6, 17.

Συνεπῶς ἡ λέξις «*δίκαιοι*» δὲν πρέπει ν' ἀφήνεται ἀμετάφραστος, ἀλλὰ νὰ μεταφράζεται «*ἀγαθοί*» ἢ «*καλοί*» ἢ «*ἐνάρετοι*» ἢ «*εὐσεβεῖς*».

Κατὰ ταῦτα τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Α' Πέτρο. 3 : 10 - 12 ἐξηγεῖται:

«*Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἔχῃ ἀπόλαυσιν ζωῆς καὶ νὰ ἴδῃ ἡμέρας εὐτυχεῖς, ἄς παύσῃ τὴν γλώσσάν του ἀπὸ κακοῦ, καὶ τὰ χεῖλη του διὰ νὰ μὴ λαλήσουν δόλον, ἄς ἀποφύγῃ τὸ κακόν καὶ ἄς πράξῃ τὸ καλόν, ἄς ἐπιζητήσῃ τὸ καλόν καὶ ἄς ἐπιδιώξῃ αὐτό· διότι οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶνε ἐστραμμένοι εὐμενῶς πρὸς τοὺς καλοὺς, καὶ τὰ ὦτά του διὰ ν' ἀκούσουν τὴν δέησίν των, ἀντιθέτως δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου εἶνε ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πράττουν τὰ κακά.*»

ἵνα ἀποσημασιολογήσῃ
ὄχι μόνο τρυμύ
κρίσις = θάνατος

315

Α΄ Πέτρο. 4 : 5 - 6

«ΕΙΣ ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΝΕΚΡΟΙΣ ΕΥΗΓΓΕΛΙΣΘΗ,
ΙΝΑ ΚΡΙΘΩΣΙ ΜΕΝ... ΖΩΣΙ ΔΕ...»

«Οἱ ἀποδώσουσι λόγον τῷ ἐτοιμῶς ἔχοντι κρίναι ζῶντας καί νεκρούς. Εἰς τοῦτο γάρ καί νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μέν κατὰ ἀνθρώπους σαρκί, ζῶσι δέ κατὰ Θεόν πνεύματι».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται δεινῶς. Οἱ ἐρμηνευταί εἰς αὐτό δίδουν τήν ἐξῆς ἐρμηνείαν: Αὐτοί θά δώσουν λόγον εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ἔτομος νά κρίνῃ ζῶντας καί νεκρούς. Διότι διά τοῦτο ἐκηρύχθη τό εὐαγγέλιον καί εἰς τούς νεκρούς, ὥστε οὗτοι, ἐνῶ ἐτιμωρήθησαν συμφῶνως πρός ὅ,τι συμβαίνει εἰς τούς ἀνθρώπους, ἀπέθανον. δηλαδή, νά ζοῦν συμφῶνως πρός τήν ζωήν τοῦ Θεοῦ, νά ζοῦν δηλαδή τήν ζωήν τῆς σωτηρίας, ὡς πρός τό πνεῦμα.

Κατ' αὐτήν τήν ἐρμηνείαν ἡ τελευταία πρότασις τοῦ χωρίου («ζῶσι δέ κατὰ Θεόν πνεύματι») ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς σωτηρίας. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης φαίνεται ἀμέσως, ὅτι αὐτή ἡ ἐρμηνεία δέν εἶνε ὀρθή. Διότι ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ἀπειλητικός, ὥστε ἡ ἔννοια τῆς σωτηρίας, τήν ὁποίαν οἱ ἐρμηνευταί δίδουν εἰς τήν εἰρημένην πρότασιν, νά μή συμβιβάζεται πρός τόν ἀπειλητικόν χαρακτήρα τοῦ χωρίου. Ὁ Ἀπόστολος βεβαίως δέν θέλει νά εἴπῃ τοῦτο: «Οἱ ἀσεβεῖς θά λογοδοτήσουν εἰς τόν κριτήν ζῶντων καί νεκρῶν, διότι τό εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη καί εἰς τούς νεκρούς, διά νά σωθοῦν κατὰ τό πνεῦμα!» Τοιοῦτος λόγος δέν παρέχει ὀρθήν ἔννοιαν. Ἡ τελευταία πρότασις τοῦ χωρίου δέν σημαίνει σωτηρίαν, ἀλλ' ἔχει ἄλλην σημασίαν, ἡ ὁποία, ὡς θά ἴδωμεν, συμβιβάζεται ἄριστα πρός τόν ἀπειλητικόν χαρακτήρα τοῦ χωρίου.

Οἱ ἐρμηνευταί δέν ἐξηγοῦν ὀρθῶς τάς λέξεις καί τάς φράσεις «εὐηγγελίσθη», «ἵνα», «κριθῶσι», «κατὰ ἀνθρώπους» καί «κατὰ Θεόν». Κυρίως ὁμως ἡ παρερμηνεία τοῦ χωρίου ὀφείλεται εἰς τήν παρεκδοχήν τοῦ «ἵνα».

Τό «εὐηγγελίσθη» οἱ ἐρμηνευταί θεωροῦν ἀπρόσωπον καί ἐξηγοῦν «ἐκηρύχθη τό εὐαγγέλιον». Ἄλλ' ὁ ἔχων λεπτήν αἴσθησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου πολύ δυσκόλως δύναται νά δεχθῇ τό «εὐηγγελίσθη» ὡς ἀπρόσωπον. Καθ' ἡμᾶς, ὅπως ἐνταῦθα τό «κριθῶσι» εἶνε παθητικῆς σημασίας, ἀλλ' ἐν

Ίωδ 13 : 19 τό «κριθησόμενος» καί Ίερ. 2 : 9 τό «κριθήσομαι» εἶνε ἐνεργητικῆς σημασίας, οὕτω καί τό «εὐηγγελίσθη» εἶνε δυνατόν νά εἶνε καί παθητικῆς καί ἐνεργητικῆς σημασίας. Ἐνταῦθα δέ εἶνε ἐνεργητικῆς σημασίας. Τό «εὐηγγελίσθη» δηλαδή ἰσοδυναμεῖ πρός τό «εὐηγγέλισατο»¹ καί σημαίνει «ἐκήρυξεν» ἢ «ἐκήρυξε τό εὐαγγέλιον». Ὑποκείμενον δέ τοῦ ῥήματος ἐννοεῖται «ὁ ἐτοιμῶς ἔχων κρῖναι ζῶντας καί νεκρούς», τουτέστιν ὁ Χριστός. Τό «καί νεκροῖς εὐηγγελίσθη» εἶνε παράλληλον πρός τό προηγουμένως λεχθέν «καί τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν» (3 : 19). Ἀντί τοῦ προηγουμένου ῥήματος «ἐκήρυξεν» ὁ Ἀπόστολος τώρα λέγει «εὐηγγελίσθη».

Τό «κριθῶσι» δέν σημαίνει «τιμωρηθῶσι», ὅπως νομίζεται, ἀλλά «θανατωθῶσι, ἀποθάνωσι». Ὑπέρ δέ τῆς ἀπόψεως, ὅτι τό «κρίνω» σημαίνει καί «θανατώνω» καί τό «κρίνομαι» σημαίνει «θανατώνομαι, ἀποθνήσκω», συνηγοροῦν τά ἑξῆς:

Εἰς αὐτό τοῦτο τό ἐξεταζόμενον χωρίον τό «κριθῶσι» φαίνεται ὅτι σημαίνει «θανατωθῶσι, ἀποθάνωσι», διότι ἀντιτίθεται πρός τό «ζῶσι», ὅπως καί τό «σαρκί» ἀντιτίθεται πρός τό «πνεύματι» («κριθῶσι μὲν σαρκί, ζῶσι δέ πνεύματι»).

Ἐν Ἰωάν. 18 : 31 («λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καί κατά τόν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν»), ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ ἐρμηνεῖα τοῦ χωρίου τούτου (Ἰδέ σελ. 119 - 120), τό «κρίνατε» σημαίνει «θανατώσατε».

Ἐν Σοφ. Σειρ. 38 : 16 («ἐπί νεκρῷ κατάγαγε δάκρυα..., κατά δέ τήν κρίσιν αὐτοῦ περίστειλον τό σῶμα αὐτοῦ καί μὴ ὑπερίδης τήν ταφήν αὐτοῦ») καθ' ἡμᾶς ἡ λέξις «κρίσις» δέν εἶνε δυνατόν νά σημαίη ἄλλο τι, εἰμὴ «θάνατος». Ἡ φράσις, «κατά δέ τήν κρίσιν αὐτοῦ περίστειλον τό σῶμα αὐτοῦ», σημαίνει: «κατά δέ τόν θάνατον αὐτοῦ (ἢ ὅταν ἀποθάνῃ) νά περιστείλῃς τό σῶμα αὐτοῦ, νά διευθετήσῃς καί νά τακτοποιήσῃς αὐτό» (Πρὸβλ. «ῥομφαία, κρίσις, θάνατος», Β' Παρ. 20 : 9. Καί ἐνταῦθα ἡ λέξις «κρίσις», μεταξύ τῶν λέξεων «ῥομφαία» καί «θάνατος» ἀναφερομένη, φαίνεται ὅτι ἔχει σχέσιν πρός τόν θάνατον. Ἡ καλλιτέρα δέ ἀπόδοσις τῶν τριῶν τούτων λέξεων ἴσως εἶνε αὕτη: «πολεμική ῥομφαία, σφαγή, θανατικὴ ἐπιδημία»).

Ἐχομεν δέ τήν γνώμην, ὅτι τό «κρίνω» σημαίνει «θανατώνω» καί ἐν Ἐκκλ. 3 : 17, ἐν δέ τῷ ἐπομένῳ στίχ. 18 τό «διακρίνω» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρός τό «κρίνω». Οὕτω δέ τό νόημα τοῦ Ἐκκλ. 3 : 17 - 18 φαίνεται ὅτι εἶνε: Ὁ Θεός θανατώνει καί τόν ἀσεβῆ καί τόν εὐσεβῆ, διότι ἔρχεται καιρὸς διὰ πᾶν πρᾶγμα καί ἔργον (ἔρχεται καί ὁ καιρὸς, ἵνα ὁ

1. Ὅπως τό «ἐγεύθη» ἰσοδυναμεῖ πρός τό «ἐγεύσατο», τό «ἐδέχθη» πρός τό «ἐδέξατο» κλπ.

άνθρωπος ἀποθάνη, στίχ. 2). Ἐποῦ ὁ Θεός θανατώνει τοὺς ἀνθρώπους, εἶνε καὶ αὐτοὶ κτήνη (κατὰ τὰς ἀπαισιοδόξους σκέψεις τοῦ ἐκκλησιαστοῦ). Ἰδέ καὶ τοὺς στίχ. 19 - 20.

Ἐν Σοφ. Σολ. 3 : 2 - 4 γράφεται περὶ τῶν εὐσεβῶν: «Ἐδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κἀκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα, οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἢ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης». Ἐνταῦθα τὸ «κολασθῶσιν» εἶνε σχετικὸν πρὸς τὸ «τεθνάναι», ὅπερ σημαίνει θάνατον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀνυπαρξίας (Πρόβλ. Σοφ. Σολ. 2 : 2), καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸ «εἰσιν», ὅπερ σημαίνει «ὑπάρχουν», καθὼς καὶ πρὸς τὸ «ἀθανασία». Μεταφράζομεν τὸ χωρίον: «Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀφρόνων ἐφάνησαν ὅτι ἔχουν περιέλθει εἰς ἀνυπαρξίαν, καὶ ὁ θάνατός των ἐθεωρήθη κακόν, καὶ ἡ ἀναχώρησις ἔξ ἡμῶν τελεία καταστροφή. Ἄλλ' αὐτοὶ ὑπάγουσιν ἐν εὐτυχίᾳ¹. Διότι, καὶ ἂν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων φαίνονται ὅτι περιήλθον εἰς ἀνυπαρξίαν, ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον αὐτοὶ ἠλπισαν, εἶνε πλήρες ἀθανασίας». Ὅπως τὸ «κολάζομαι» συνήθως μὲν σημαίνει «τιμωροῦμαι», ἀλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ σημαίνει «ἀφανίζομαι, περιέροχομαι εἰς ἀνυπαρξίαν», οὕτω καὶ τὸ «κρίνομαι» πολλάκις μὲν καὶ γενικῶς σημαίνει «τιμωροῦμαι», ἀλλὰ σπανίως καὶ εἰδικῶς σημαίνει «θανατώνομαι, ἀποθνήσκω».

Ἐπειδὴ τὸ «κρίνω» πολλάκις σημαίνει «τιμωρῶ», μία δὲ τιμωρία, καὶ δὴ ἡ αὐστηροτέρα, εἶνε ὁ θάνατος, διὰ τοῦτο τὸ ἐν λόγῳ ῥήμα, ἐκτός τῆς γενικῆς σημασίας τοῦ «τιμωρῶ», ἔχει καὶ τὴν εἰδικὴν σημασίαν τοῦ «θανατώνω».

Τὸν σύνδεσμον «ἵνα» εἰς τὸ ἐξεταζόμενον ἀποστολικὸν χωρίον οἱ ἐξηγηταὶ ἐκδέχονται ὡς τελικόν, αὐτὸς δὲ κυρίως, ὡς ἤδη εἶπομεν, εἶνε ὁ λόγος τῆς παρερμηνείας τοῦ χωρίου. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15 ἀπεδείξαμεν, ὅτι οἱ σύνδεσμοι «ἵνα» καὶ «ὅπως» δὲν ἔχουν πάντοτε τελικὴν ἐννοίαν, ἀλλ' εἰς τινὰς περιπτώσεις ἔχουν αἰτιολογικὴν ἐννοίαν (Ἰδέ σ. 112 ἔξ.). Τοιαύτην δὲ ἐννοίαν τὸ «ἵνα» ἔχει ἐν τῷ προκειμένῳ ἔδαφιῳ. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἔδαφιῳ ὡς πρὸς τὸ «ἵνα» συμβαίνει ὅ,τι ἐν τῷ αὐτῷ ἔδαφιῳ συμβαίνει ὡς πρὸς τὸ «εἰς». Πολλάκις μὲν τὸ «εἰς» ἔχει τελικὴν ἐννοίαν (π.χ. ἐν Ἰωάν. 18 : 37, «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον»), ἀλλ' ἐνίοτε καὶ δὴ καὶ ἐνταῦθα ἐν τῇ φράσει, «εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη», ἔχει αἰτιολογικὴν ἐννοίαν. Ὅπως δὲ τὸ «εἰς», οὕτω καὶ τὸ «ἵνα» κατὰ κανόνα μὲν ἔχει τελικὴν ἐννοίαν, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ, ὡς ἐνταῦθα, ἔχει αἰτιολογικὴν ἐννοίαν. Καὶ

1. Ὅτι «εἰρήνη» σημαίνει καὶ «εὐτυχία», τοῦτο ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 2 : 14 (σελ. 58 - 61).

ἄρα τό «ἵνα κριθῶσι μέν..., ζῶσι δέ...» πρέπει νά ἐξηγηθῆ: «διότι ἀπέθανον μέν..., ἀλλά ζοῦν...».

Τέλος εἰς τὰς φράσεις «κατά ἀνθρώπους» καί «κατά Θεόν» ἡ πρόθεσις «κατά» δέν σημαίνει συμφωνίαν, ὅπως νομίζουν οἱ ἐξηγηταί, ἀλλ' ἀναφοράν: οἱ νεκροί ἀπέθανον μέν ὡς πρός τοὺς ἀνθρώπους (ἀφοῦ ἐξέλιπον ἐκ μέσου αὐτῶν), ἀλλά ζοῦν ὡς πρός τόν Θεόν (Πρβλ. Λουκ. 20 : 38, «πάντες γάρ αὐτῷ ζῶσι»).

Κατά ταῦτα τό Α' Πέτρ. 4 : 5 - 6 πρέπει νά ἐξηγηθῆ:

«Ἄλλά θά δώσουν λόγον εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ἔτοιμος νά κρίνη ζῶντας καί νεκρούς. Διότι διὰ τοῦτο ἐκῆρυξε καί εἰς τοὺς νεκρούς, διότι ἀπέθανον μέν ὡς πρός τοὺς ἀνθρώπους κατά τήν σάρκα, ἀλλά ζοῦν ὡς πρός τόν Θεόν κατά τό πνεῦμα».

Διὰ τοῦ ἀπειλητικοῦ λόγου του ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἴπῃ: Ἐάν μή νομίζουν οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι οἱ νεκροί περιέρχονται εἰς ἀνυπαρξίαν καί θά διαφύγουν τήν κρίσιν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστός ἐκῆρυξε καί εἰς τοὺς νεκρούς, διότι ἀπέθανον μέν σωματικῶς, ἀλλά ζοῦν πνευματικῶς. Καί ἀφοῦ ζοῦν, θά κριθοῦν. Ἐξάπαντος λοιπόν οἱ ἀσεβεῖς θά λογοδοτήσουν.

Οὕτως ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε φυσικωτάτη καί ἀρίστη.

Α' Πέτρ. 4 : 19

«ΩΣ ΠΙΣΤΩ ΚΤΙΣΤΗ ΠΑΡΑΤΙΘΕΣΘΩΣΑΝ ΤΑΣ ΨΥΧΑΣ ΑΥΤΩΝ»

«Ὡστε καί οἱ πάσχοντες κατά τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς¹ πιστῶ κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιῶν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταί νομίζουν, ὅτι τό «πιστός» σημαίνει τόν πιστόν εἰς τὰς ὑποσχέσεις του καί ἀξιόπιστον. Ἄλλ' ὅπως ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12, τό «πιστός» σημαίνει καί «εὐσπλαγχνος, φιλόφρων, ἐλεήμων» (Ἰδέ σ. 82 - 86). Αὐτή δέ ἡ σημασία δίδει εἰς

1. Ὁ Nestle παραλείπει τό ὡς.

τό παρόν χωρίον τήν ἀρίστην ἔννοιαν. Ὁ Θεός εἶνε «πιστός κτίστης», ἦτοι σπλαγχνικός ἢ στοργικός δημιουργός. Ὡς δημιουργός δηλαδή ἀγαπᾶ τά δημιουργήματά του, φεῖδεται αὐτῶν καί ἐνδιαφέρεται δι' αὐτά (Πρβλ. Σοφ. Σολ. 11 : 24). Διά τοῦτο καί οἱ πάσχοντες κατά τό θεῖον θέλημα δέν πρέπει νά ἀνησυχοῦν καί νά ταράσσονται, ἀλλά νά ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τόν Κύριον.

Δυσκολίαν ἐπίσης ἐμφανίζει τό «καί». Διατί ὁ Ἀπόστολος δέν λέγει ἀπλῶς, «Ὡστε οἱ πάσχοντες... παρατιθέσθωσαν», ἀλλά λέγει, «Ὡστε καί οἱ πάσχοντες... παρατιθέσθωσαν»; Ἡ ἀπάντησις, νομίζομεν, εἶνε ἡ ἑξῆς. Ὅσοι χριστιανοί δέν πάσχουν, ἔχουν περισσότερον ἐμπιστοσύνην εἰς τήν ἀγάπην καί τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ πάσχοντες χριστιανοί εἶνε δυνατόν καί νά κλονίζονται ὡς πρός τήν ἀγάπην καί τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ. Διά τοῦτο ὁ Ἀπόστολος προτρέπει, ὄχι μόνον οἱ μὴ πάσχοντες χριστιανοί, ἀλλά καί οἱ πάσχοντες νά ἔχουν εἰς τόν Θεόν ἐμπιστοσύνην. Παρά τά παθήματά των, ὁ Θεός δέν εἶνε σκληρός, ἀλλά σπλαγχνικός καί στοργικός ἀπέναντί των. Τό θέλημά του εἶνε νά πάσχουν πρός τελειοποίησιν καί δόξαν των.

Πολλοί ἐρμηνευταί παρανοοῦν τήν φράσιν «τάς ψυχάς αὐτῶν». Νομίζουσι δηλαδή, ὅτι «ψυχή» ἐνταῦθα εἶνε τό αὐλον συστατικόν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχή ἐν ἀντιθέσει πρός τό σῶμα, ἡ ἡ ζωή. Ἀλλά «ψυχή» σημαίνει καί τό ὅλον ἄτομον ἢ τόν ὅλον ἀνθρώπον, ὅπως π.χ. ἐν Πράξ. 7 : 14, 27 : 37, Ῥωμ. 13 : 1, Α' Πέτρ. 3 : 20, Λουκ. 14 : 26, Ἰωάν. 12 : 26. Αὐτήν δέ τήν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Διά τοῦτο ἡ φράσις «τάς ψυχάς αὐτῶν» πρέπει νά μεταφράζεται «ἐαυτούς».

Κατά ταῦτα ἡ ἔννοια τοῦ Α' Πέτρ. 4 : 19 εἶνε ἡ ἑξῆς:

«Ὡστε καί ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πάσχουν κατά τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἄς ἐμπιστεύωνται ἐαυτούς εἰς τόν Θεόν ὡς σπλαγχνικόν¹ δημιουργόν, πράττοντες συγχρόνως τό ἀγαθόν».

Τό «πιστός» σημαίνει «σπλαγχνικός, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων» καί ἐν Α' Κορ. 10 : 13, Ἔβρ. 2 : 17 καί Α' Ἰωάν. 1 : 9, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

1. Ἡ στοργικόν.

Α΄ Πέτρο. 5 : 14**«ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ»**

*«Εἰρήνη ὑμῖν πᾶσι τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.
Ἀμήν¹».*

Ἡ «εἰρήνη» ἐνταῦθα, εὐχή ἐν τῷ τέλει τῆς Ἐπιστολῆς, καθὼς ἐν τῇ ἀρχῇ (1 : 2), δέν σημαίνει εἰδικῶς τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ γενικῶς *τό καλόν, τὴν εὐλογίαν*. Διό καὶ ἡ λέξις αὕτη δέν πρέπει ν' ἀφήνεται ἀνεξηγήτος, ὡς συμβαίνει, ἀλλὰ νά ἐξηγητῆται «εὐλογία». Ἴδέ σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28 καὶ τοῦ Ῥωμ. 1 : 7 ἐν σελ. 162 - 163.

Μεταφράζομεν:

«Εὐλογία νά εἶνε εἰς σᾶς ὄλους, οἱ ὁποῖοι εἴσθε εἰς τόν Χριστόν Ἰησοῦν². Ἀμήν».

Β΄ Πέτρο. 1 : 2**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»**

«Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Ἐν τῷ ἀποστολικῷ τούτῳ χαιρετισμῷ καὶ τῇ εὐχῇ ἡ «εἰρήνη» δέν σημαίνει εἰδικῶς τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ γενικῶς *τό καλόν, τὴν εὐλογίαν*. Διό καὶ ἡ λέξις αὕτη δέν πρέπει ν' ἀφήνεται ἀνεξηγήτος, ὡς συμβαίνει, ἀλλὰ νά ἐξηγητῆται «εὐλογία». Σχετικῶς ἰδέ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28 καὶ τοῦ Ῥωμ. 1 : 7 ἐν σελ. 162 - 163.

Δέον ἐπίσης νά παρατηρηθῆ, ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τρία τινά δεικνύουν τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Πρῶτον, ὅτι γίνεται λόγος περὶ «ἐπιγνώ-

1. Ὁ Nestle παραλείπει τὸ Ἰησοῦ καὶ τὸ Ἀμήν.

2. Ἡ οἱ ὁποῖοι εἴσθε τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ.

σεως» τόσον τοῦ Θεοῦ ὅσον καί τοῦ Ἰησοῦ (Πρβλ. Ἰωάν. 17 : 3). Ἡ «ἐπίγνωσις» σημαίνει θαυτέραν γνώσιν, ἀγάπην καί λατρείαν. Οὐδέποτε ἡ Γραφή θά ἔλεγεν, ὅτι ἡ «χάρις» καί ἡ «εἰρήνη» παρέχονται καί ἀξάνονται «ἐν ἐπίγνωσει τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Μιχαήλ» ἢ «ἐν ἐπίγνωσει τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Παύλου». Δεύτερον, ἐκ τοῦ χωρίου φαίνεται ἐμμέσως, ὅτι πηγὴ τῆς «χάριτος» καί τῆς «εἰρήνης» εἶνε τόσον ὁ Θεός ὅσον καί ὁ Ἰησοῦς. Τρίτον, ὁ Ἰησοῦς εἶνε «ὁ Κύριος ἡμῶν», ὅπερ ἀλλαχοῦ λέγεται διὰ τόν Γιαχβέ (Ἴδε π.χ. Ψαλμ. 8 : 2[1], «Κύριε (ἔβρ. Γιαχβέ) ὁ Κύριος ἡμῶν»). Ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ Θεός ἢ Γιαχβέ σεσαρκωμένος. Διὸ καί ἀναφέρεται ὡς ἰδιαιτερόν τι παρά τόν Θεόν καί παραλλήλως καί ἰσοτιμῶς πρὸς αὐτόν.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Ἡ χάρις καί ἡ εὐλογία ἅς πληθύνονται εἰς σᾶς¹ διὰ τῆς ἐπίγνωσεως τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Β' Πέτρο. 1 : 10

«ΒΕΒΑΙΑΝ ΤΗΝ ΚΛΗΣΙΝ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΗΝ ΠΟΙΕΙΣΘΑΙ» «ΟΥ ΜΗ ΠΤΑΙΣΗΤΕ ΠΟΤΕ»

«Διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπουδάσατε βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλήσιν καί ἐκλογὴν ποιεῖσθαι· ταῦτα γάρ ποιῶντες οὐ μὴ πταίσητέ ποτε».

Τό χωρίον τοῦτο δέν ἐρμηνεύεται ἐπιτυχῶς πρῶτον ὡς πρὸς τὴν φράσιν «βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλήσιν καί ἐκλογὴν ποιεῖσθαι». Οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι τό «βέβαιος» ἐνταῦθα ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν, σημαίνει δηλαδὴ «ἀσφαλής, σταθερός, ἀμετακίνητος». Ἡ δέ ἐν λόγῳ φράσις κατὰ μίαν ἐκδοχὴν σημαίνει, «νά καθιστάτε τὴν κλήσιν καί ἐκλογὴν ὑμῶν ἀσφαλῆ, σταθεράν, ἀμετακίνητον». Ἄλλ' ἡ κλήσις καί ἐκλογὴ εἶνε ἀσφαλής, σταθερά καί ἀμετακίνητος ἀνεξαρτήτως τῆς διαγωγῆς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεός δέν ἀνακαλεῖ τὴν κλήσιν καί ἐκλογὴν. «Ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καί ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ» (Ῥωμ. 11 : 29). Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἡ ἐν

1. Ἡ ἅς εἶνε εἰς σᾶς ἐν ἀφθονία.

λόγω φράσις σημαίνει, «νά μένετε σταθερῶς καί στερεῶς εἰς τήν κλήσιν καί ἐκλογήν ὑμῶν». Ἄλλ' αὐτή ἡ ἔννοια δέν ἐξάγεται ἐκ τοῦ χωρίου ἀδι-
 άσως, καί πάντως δέν εἶνε ἱκανοποιητική. Τί σημαίνει τό νά μένη τις
 σταθερῶς καί στερεῶς εἰς τήν ἐκλογήν καί κλήσιν τοῦ Θεοῦ; Σημαίνει νά
 μή ἀπορρίπτῃ τις αὐτήν, ἀλλά διαρκῶς νά δέχεται καί νά ἐπιδοκιμάζῃ
 αὐτήν; Ἄλλά τό σπουδαῖον καί τό ζητούμενον δέν εἶνε ν' ἀποδέχεται ὁ
 ἄνθρωπος τήν ἐκλογήν καί κλήσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλά νά ζῇ ἀξίως πρὸς αὐτήν
 (Ἐφεσ. 4 : 1).

Πρὸς εὔρεσιν τῆς σημασίας τοῦ «*θέβαιος*» εἰς τό προκειμένον χωρίον
 βοηθοῦν τά χωρία Ἐβρ. 9 : 17, Ῥωμ. 4 : 16, 15 : 8. Εἰς τό πρῶτον ἐκ τῶν
 χωρίων τούτων τό «*διαθήκη θεβαία*» σημαίνει, «*διαθήκη ἔχουσα ἰσχύν ὡς*
πρὸς τά πράγματα, δυναμένη νά ἐκτελεσθῇ». Εἰς τό δεῦτερον χωρίον ἡ
 φράσις «εἰς τό εἶναι *θεβαίαν* τήν ἐπαγγελίαν παντί τῷ σπέρματι» σημαί-
 νει, «*διὰ νά ἔχη ἡ ὑπόσχεσις ἰσχύν δι' ὅλους τοὺς ἀπογόνους, διὰ νά*
πραγματοποιηθῇ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους». Εἰς τό τρίτον δέ χωρίον ἡ
 φράσις «εἰς τό *θεβαιῶσαι* τὰς ἐπαγγελίας» σημαίνει, «*διὰ νά πραγματο-*
ποίησιν τὰς ὑποσχέσεις».

Τήν σημασίαν τῆς *ἰσχύος ἐν τοῖς πράγμασιν* ἢ τῆς *πραγματοποιήσεως*,
 τήν ὁποίαν ἔχουν τό «*θέβαιος*» καί τό «*θεβαιῶ*» εἰς τά ἐν λόγω χωρία, ἔχει
 καί εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον τό «*θέβαιος*». Ἡ φράσις «*θεβαίαν ὑμῶν τήν*
κλήσιν καί ἐκλογήν ποιεῖσθαι» σημαίνει: «*εἰς τήν κλήσιν καί ἐκλογήν*
ὑμῶν νά διδτε ἰσχύν ἐν τοῖς πράγμασι· νά ἐνεργοποιήτε τήν κλήσιν καί
ἐκλογήν ὑμῶν· νά πραγματοποιήτε τόν σκοπόν τῆς κλήσεως καί ἐκλογῆς
ὑμῶν δι' ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν καί κατακτήσεως τῆς σωτηρίας· ν' ἀξιο-
ποιήτε τήν κλήσιν καί ἐκλογήν ὑμῶν».

Τό ὑπ' ὄψιν χωρίον δέν ἐρμηνεύεται ἐπιτυχῶς καί ὡς πρὸς τήν φράσιν
 «*οὐ μή πταισητέ ποτε*». Κατά μίαν ἐκδοχὴν ἡ φράσις αὐτή σημαίνει, «*δέν θά*
προσκόψετε καί δέν θά πέσετε ποτε, ἀλλά θά σωθῆτε ἀσφαλῶς». Ἄλλ' αὐτή
 ἡ ἐρμηνεία δέν φαίνεται πολὺ πιθανή. Καί ὁ ἀγωνιστικώτερος καί ἀγιώτε-
 ρος ἄνθρωπος εἶνε δυνατόν νά ὑποστῇ πτώσιν καί νά διακινδυνεύσῃ τήν
 σωτηρίαν του. Ἡ Γραφή δέν δημιουργεῖ εἰς τόν ἄνθρωπον τό αἶσθημα τῆς
 ἀσφαλείας διὰ τήν σωτηρίαν του, ἀλλά τό αἶσθημα τοῦ φόβου καί τοῦ
 τρόμου (Φίλιπ. 2 : 12). Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τό «*οὐ μή πταισητέ ποτε*»
 σημαίνει, «*δέν θά κάνετε ποτε πταῖσμα, δέν θά ἁμαρτήσετε ποτε*». Ἄλλ'
 αὐτή ἡ ἐρμηνεία ἀντίκειται πρὸς τό Ἰακ. 3 : 2, κατά τό ὁποῖον «*πολλά*
πταίμεν ἅπαντες». Καί ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀσκήσῃ ὅλας τὰς ἀρετάς, δέν παύει
 νά κἀν καί πταίσματα.

Εἰς τὴν ἐρευνώμενον χωρίον τό «*πταίω*» δέν ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς πτώ-
 σεως ἢ τοῦ πταίσματος, ἀλλά τῆς ἀπωλείας ἢ ζημίας. Αὐτήν τήν ἔννοιαν τοῦ
 ὄηματος εὐρίσκομεν ἐν Σοφ. Σειρ. 2 : 8, «*Οἱ φοβούμενοι Κύριον πιστεύσατε*

αὐτῶ, καὶ οὐ μὴ πταίση ὁ μισθός ὑμῶν». Ὁ λόγος οὗτος σημαίνει: Ὅσοι φοβείσθε τὸν Κύριον, ἐμπιστευθῆτε εἰς αὐτόν, καὶ ὁ μισθός ὑμῶν δὲν θὰ ὑποστῇ ἀπώλειαν, δὲν θὰ χαθῇ. Πρὸβλ. «οὐ μὴ ἀπολέση τὸν μισθὸν αὐτοῦ», Ματθ. 10 : 42, Μάρκ. 9 : 41, «ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἃ εἰργασάμεθα, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν», Β' Ἰωάν. 8. Καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἔννοια τοῦ μισθοῦ συνδέεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπωλείας ἢ ζημίας. Οὕτως ὁ λόγος τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου «ταῦτα γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ πταίσητέ ποτε» σημαίνει: «Διότι, ἐάν κάνετε αὐτά, δὲν θὰ χάσετέ ποτε, δὲν θὰ ζημωθῆτέ ποτε, δὲν ὑπάρχει περίπτωση νὰ ζημωθῆτε ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν». Ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζεται ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον, ὅταν λέγωμεν: «Κάνε αὐτό, καὶ δὲν πρόκειται νὰ χάσης», ἢ, «Κάνε αὐτό, καὶ δὲν ἔχεις νὰ χάσης, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ χάσης». Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ «πταίω» εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπωλείας ἢ ζημίας ἀνταποκρίνεται ἄριστα πρὸς τὸ «πλουσίως» τοῦ ἐπομένου στίχ. 11: «Δὲν θὰ χάσετέ ποτε, ἀλλὰ (ἐννοεῖται) θὰ κερδίσετε, διότι θὰ εἰσέλθετε πλουσίως εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν, θὰ ἐπιτύχετε πλουσίαν κληρονομίαν εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν».

Συνεπῶς ἡ ἔννοια τοῦ Β' Πέτρ. 1 : 10 εἶνε:

«Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί, δείξατε περισσότερο ζῆλον εἰς τὸ ν' ἀξιοποιήτε¹ τὴν κλησίαν σας καὶ ἐκλογὴν. Διότι, ἐάν κάνετε αὐτά, δὲν θὰ χάσετέ ποτε».

Β' Πέτρ. 3 : 14

«ΑΣΠΙΛΟΙ ΚΑΙ ΑΜΩΜΗΤΟΙ ΕΝ ΕΙΡΗΝῃ»

«Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμόμητοι αὐτῶ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταὶ τὴν λέξιν «εἰρήνη» ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν σημερινὴν τῆς σημασίαν. Δι' αὐτῆς ἐννοοῦν τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν καὶ γαλήνην τῶν πιστῶν ἐμπροσθεν τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν,

1. Ἡ ἐνεργοποιήτε.

ἢ ἐν ὄψει τῆς συντελείας τοῦ παρόντος κόσμου καί τῆς δευτέρας παρουσίας. Ἄλλ' αὐτή ἡ γνώμη εἰς ἡμᾶς δέν φαίνεται πολὺ πιθανή. Ὅσοι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν θά εὗρεθοῦν «ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι», ἄνευ ἐνοχῆς, ἐξυπακούεται ὅτι θά ἔχουν ψυχικὴν ἀταραξίαν καὶ γαλήνην. Καί διὰ τοῦτο θά ἦτο μᾶλλον περιττόν νά ὀμιλήσῃ ὁ Ἀπόστολος περὶ «εἰρήνης» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ψυχικῆς ἀταραξίας καὶ γαλήνης τῶν ἀθῶων. Ἐν ὄψει δέ τῆς συντελείας τοῦ παρόντος κόσμου καί τῆς δευτέρας παρουσίας ὁ Ἀπόστολος θά συνίστα μᾶλλον τὸ ἀντίθετον τῆς ἀταραξίας καὶ γαλήνης, ἦτοι νά φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ὡς συνιστᾷ ὁ Παῦλος (Φίλιπ. 2 : 12).

Καθ' ἡμᾶς ἐνταῦθα τὸν ὄρον «εἰρήνη» ὁ Πέτρος χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ αὐτός Ἀπόστολος ἐχρησιμοποίησεν αὐτόν ἐν Α' Πέτρ. 3 : 10 - 12, καὶ ὁ Παῦλος ἐν Ῥωμ. 3 : 17. Ὡς ἐδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων, «εἰρήνη» λέγεται καὶ τὸ «ἀγαθόν» ἢ «καλόν» (σελ. 313 - 314, 169 - 170).

Αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἔχει ὁ ὄρος εἰς τὸ προκείμενον χωρίον. «Εἰρήνη» δηλαδὴ ἐνταῦθα εἶνε τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, ἢ ἄλλως ἡ «χρησιότης» (Ῥωμ. 3 : 12), ἡ καλωσύνη, τὰ καλά ἔργα, ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀγωσύνη. Γράφων συνεπῶς ὁ Πέτρος, «σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὗρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ», ἐννοεῖ: φροντίσατε νά εὗρεθῆτε εἰς αὐτόν ἄσπιλοι καὶ ἄψογοι μετ' ἀρετῆς, μετὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ, μετὰ καλῶν ἔργων, μετὰ ἀγωσύνης.

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ὁ Ἀπόστολος συνιστᾷ εἰς τοὺς πιστοὺς νά εἶνε ἐν τάξει καὶ ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς. Ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ ἐκφράζεται διὰ τοῦ «ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι». Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀκολάστους, οἱ ὅποιοι προηγουμένως, ἐν Β' Πέτρ. 2 : 13, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς «σπίλοι καὶ μῶμοι», παρὰ τῶν πιστῶν ὁ Πέτρος ἀπαιτεῖ νά εἶνε ἄνευ σπύλου καὶ μώμου, ἄσπιλοι καὶ ἄμωμοι ἢ ἄψογοι. Ἡ θετικὴ δέ πλευρὰ ἐκφράζεται διὰ τοῦ «ἐν εἰρήνῃ», διὰ τοῦ ὁποίου ἀπαιτοῦνται ἔργα ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος. Δέν ἀρκεῖ νά ἀποφεύγῃ τις τὰ κακά, πρέπει καὶ νά πράττῃ τὰ καλά. Ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς ἐκφράζεται ὁ Ἀπόστολος καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἐν στίχ. 17 - 18 («φυλάσσεσθε» - «αὐξάνετε»). Ὀλίγον δέ προηγουμένως, ἐν τῷ στίχ. 11, ὅστις εἶνε ὁμοίος πρὸς τὸν ὑπ' ὄψιν στίχ. 14, ἐκφράζεται θετικῶς, ἐν ὄψει τῆς διαλύσεως τοῦ παρόντος κόσμου τονίζων τὴν ἀνάγκην «ἀγίων ἀναστροφῶν καὶ εὐσεβειῶν», τουτέστιν ἀγίας καὶ εὐσεβοῦς ζωῆς. Λόγῳ μάλιστα τῆς σχέσεως τοῦ στίχ. 11 (μετὰ τοῦ στίχ. 12) πρὸς τὸν στίχ. 14 δυνάμεθα νά εἴπωμεν, ὅτι ἐν στίχ. 14 ὁ Ἀπόστολος καλεῖ «εἰρήνην» ὅτι προηγουμένως ἐν στίχ. 11 ἐκάλεσεν «ἀγίας ἀναστροφάς καὶ εὐσεβείας», τουτέστιν εὐσεβείαν καὶ ἀγιότητα.

Ἐπὲρ τῆς ἐρμηνείας, καθ' ἣν διὰ τοῦ «ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι» ὁ Πέτρος ἐκφράζεται ἀρνητικῶς, διὰ δέ τοῦ «ἐν εἰρήνῃ» ἐκφράζεται θετικῶς ἐννοῶν

τό αγαθόν, τήν ἐκτέλεσιν καλῶν ἔργων, τήν ἀρετήν ἢ ἀγιότητα, συνηγοροῦν ὁμοια χωρία, ὁποῖα τά ἑξῆς:

«Ὁς ἀναστρέφεται ἁμωμος ἐν δικαιοσύνῃ, μακαρίους τούς παῖδας αὐτοῦ καταλείψει». (Παροιμ. 20 : 7 κατά τούς Ο΄).

«Πορευόμενος ἁμωμος καί ἐργαζόμενος δικαιοσύνην» (Ψαλμ. 14[15] : 2).

«Ἦσαν δέ δίκαιοι (= εὐσεβεῖς)... πορευόμενοι... ἄμεμπτοι» (Λουκ. 1 : 6).

«Ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρό καταβολῆς κόσμου εἶναι ἡμᾶς ἀγίους καί ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ» (Ἐφεσ. 1 : 4).

«Ἴνα αὐτήν ἀγιάσῃ, καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτήν ἑαυτῷ ἔνδοξον τήν Ἐκκλησίαν, μή ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἦ ἀγία καί ἁμωμος» (Ἐφεσ. 5 : 26 - 27).

«Ἴνα ἦτε εἰλικρινεῖς καί ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης» (Φιλιπ. 1 : 10 - 11).

«Παραστήσαι ἡμᾶς ἀγίους καί ἀμώμους καί ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ» (Κολ. 1 : 22).

«Ὅσιως καί δικαίως καί ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν» (Α΄ Θεσ. 2 : 10).

«Εἰς τό στηριξάει ὑμῶν τάς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγίωσύνῃ ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καί πατρός ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Θεσ. 3 : 13).

«Αὐτός δέ ὁ Θεός τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καί ὀλόκληρον ὑμῶν τό πνεῦμα καί ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη» (Α΄ Θεσ. 5 : 23).

Εἰς ἕκαστον τῶν χωρίων τούτων, ὡς δεικνύουν αἱ ὑπογραμμιζόμενα λέξεις, ἡ Γραφή ἐκφράζεται ἀρνητικῶς καί θετικῶς, ἀρνητικῶς π.χ. ὅταν λέγῃ «ἁμωμος» ἢ «ἄμεμπτος», καί θετικῶς ὅταν λέγῃ «ἅγιος» ἢ «δίκαιος».

Ἰδιαίτερος δέ ἐπισημαίνομεν τήν ὁμοιότητα τῆς φράσεως τοῦ Πέτρου «ἄσπιλοι καί ἀμώμητοι ἐν εἰρήνῃ» πρὸς τάς φράσεις τοῦ Παροιμ. 20 : 7 κατά τούς Ο΄ «ἁμωμος ἐν δικαιοσύνῃ» καί τοῦ Α΄ Θεσ. 3 : 13 «ἄμεμπτοι ἐν ἀγίωσύνῃ». Καί εἰς τάς τρεῖς ταύτας φράσεις εἰς τήν προηγουμένην ἀρνητικὴν ἔννοιαν τό «ἐν» προσθέτει θετικὴν ἔννοιαν: «ἄσπιλοι καί ἀμώμητοι μετὰ εἰρήνης», «ἁμωμος μετὰ δικαιοσύνης», «ἄμεμπτοι μετὰ ἀγίωσύνης».

Τέλος παρατηροῦμεν, ὅτι τό «ἐν εἰρήνῃ» τοῦ Πέτρου ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει εἶνε ὁμοιον καί ἰσοδύναμον πρὸς τό «ἐν ἀγαθοποιίᾳ» τοῦ αὐτοῦ ἐν ἑτέρᾳ περιπτώσει, Α΄ Πέτρου 4 : 19 («ὡς πιστῷ κτίσθῃ παρατιθέσθωσαν τάς ψυχάς αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιίᾳ [= μετ' ἀγαθοποιίας, μετὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ]).

Μεταφράζομεν τό ἑξετασθέν χωρίον:

«Διά τούτο, ἀγαπητοί, ταῦτα ἀναμένοντες, φροντίσατε νά εὐρεθῆτε εἰς αὐτόν ἄσπιλοι¹ καί ἄμωμοι² μετά τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ»³.

Κατά τήν δευτέραν παρουσίαν ὁ Πέτρος δέν θέλει μόνον νά εὐρεθῶμεν ἀπηλλαγμένοι τοῦ κακοῦ, ἀλλά καί ἐστολισμένοι δι' «εἰρήνης», ἦτοι διά τοῦ καλοῦ, ὅπως καί ὁ Παῦλος δέν θέλει νά εὐρεθῶμεν ἀρνητικῶς μόνον ἐν τάξει, ἀλλά καί θετικῶς, «πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης» (Φιλιπ. 1 : 10 - 11) καί «ἐν ἀγιωσύνη» (Α΄ Θεσ. 3 : 13).

Α΄ Ἰωάν. 1 : 9

«ΠΙΣΤΟΣ ΕΣΤΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣ»

«Ἐάν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καί δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας καί καθάριση ἡμᾶς ἀπό πάσης ἀδικίας».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταί νομίζουν, ὅτι ὁ Θεός λέγεται «πιστός» ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι εἶνε ἀξιόπιστος εἰς τὰς ὑποσχέσεις του περί τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν μετανοούντων ἀνθρώπων, καί «δίκαιος» ἐν τῇ συνήθει τῆς λέξεως ἐννοία. Ἄλλ' ὅπως ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (σ. 82 ἐξ.) καί τοῦ Ματθ. 1 : 19 (σ. 13 ἐξ.), τό «πιστός» καί τό «δίκαιος» ἔχουν καί τήν ἐννοίαν τῆς εὐσπλαχνίας. Αὐτήν δέ τήν ἐννοίαν ἔχουν αἱ λέξεις ἐνταῦθα. Καί συνεπῶς τήν φράσιν «πιστός ἐστι καί δίκαιος» δυνάμεθα νά μεταφράσωμεν «εἶνε εὐσπλαγχνος καί φιλόανθρωπος». Οὕτω δέ εἰς τό χωρίον δίδεται φυσικωτάτη καί ἀρίστη ἐρμηνεία.

Τό «ἀδικία» εἰς τό παρόν χωρίον δέν ἔχει τήν συνήθη καί σημερινήν σημασίαν. Ἄλλ' ὅπως τό «δικαιοσύνη» πολλάκις σημαίνει τό καλόν, τήν ἀρετήν, τήν ἀγιότητα, οὕτω τό ἀντίθετον «ἀδικία» πολλάκις σημαίνει τό κακόν, τήν ἁμαρτίαν, τήν ἀσέθειαν. Τοιαύτην σημασίαν ἡ λέξις «ἀδικία» ἔχει π.χ. ἐν Ἱερ. 38 : 34, 40 : 8, 43 : 3 κατά τούς Ο', ὅπου οἱ ὄροι «ἀδικία» καί «ἁμαρτία» χρησιμοποιοῦνται συνωνύμως, Λουκ. 13 : 27, Ῥωμ. 2 : 8, 6 : 13, Β΄ Πέτρ. 2 : 13. Τοιαύτην δέ σημασίαν ἡ λέξις ἔχει καί εἰς τό προκείμενον

1. Ἡ ἀκηλίδωτοι.

2. Ἡ ἄψογοι.

3. Ἡ μετ' ἀγαθῶν ἔργων.

χωρίον τοῦ Ἰωάννου, ἐν τῷ ὁποίῳ αὐτὴ παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρὸς τὴν λέξιν «ἀμαρτία». Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸ «ἀδικία» πρέπει νὰ μεταφράζεται «κακόν» ἢ «κακία». Ἄλλ' οἱ περισσότεροι ἐρμηνευταὶ σφάλλονται ἀφήνοντας τὴν λέξιν ἀμετάφραστον, ὡς ἐάν εἶχε τὴν σημερινὴν σημασίαν.

Κατόπιν τούτων τὸ Α΄ Ἰωάν. 1 : 9 ἐξηγεῖται:

«Ἐάν ὁμολογῶμεν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, εἶνε εὐσπλαγχνος καὶ φιλάνηθρωπος, διὰ νὰ συγχωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὰς ἀμαρτίας καὶ καθάρισῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντός κακοῦ¹».

Τὸ «πιστός» ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ἐν Α΄ Κορ. 10 : 13, Ἐβρ. 2 : 17, Α΄ Πέτρ. 4 : 19, τὸ δὲ «δίκαιος» καὶ ἐν Α΄ Ἰωάν. 2 : 1, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Α΄ Ἰωάν. 2 : 1

ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΝ ΕΧΟΜΕΝ... ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

«Καὶ ἐάν τις ἀμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστόν δίκαιον».

Ἐνταῦθα οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει τὸν Ἰησοῦν Χριστόν «δίκαιον» ἐν τῇ εὐρείᾳ τῆς λέξεως ἔννοια, ἥτοι ὡς ἅγιον, καὶ θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς «δίκαιος», ἥτοι ἅγιος, ἔχει παρησίαν παρὰ τῷ Θεῷ καὶ εἰσακούεται παρ' αὐτοῦ παρακαλῶν διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν.

Ἄλλ' ὡς ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Μαθθ. 1 : 19, τὸ «δίκαιος» σημαίνει καὶ «εὐσπλαγχνος, σπλαγχνικός» (σελ. 13 ἐξ.). Αὐτὴν τὴν σημασίαν τὸ ἐν λόγῳ ἐπίθετον ἔχει ὀλίγον προηγουμένως, ἐν Α΄ Ἰωάν. 1 : 9, ὡς ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ ἑδαφίου (σελ. 326 - 327). Αὐτὴν δὲ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὀλίγον προηγουμένως, καθ' ἡμᾶς ἔχει καὶ εἰς τὸ ἔξεταζόμενον χωρίον. Ὁ Ἀπόστολος θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς «δίκαιος», ἥτοι εὐσπλαγχνος, θερμῶς παρακαλεῖ τὸν Θεόν διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν.

1. Ἡ ἀπὸ πάσης κακίας ἢ ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας.

Διά τοῦ «δίκαιος» λοιπόν ὁ μαθητῆς τῆς ἀγάπης ὑπογραμμίζει τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μεσίτου μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος ὑπογραμμίζει τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, διότι δέν λέγει, «παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν», ἀλλὰ λέγει, «παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα». Τό «πατήρ» ἐνταῦθα δέν λέγεται ὡς πρὸς τὸν Χριστόν, ἀλλ' ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ δέν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν Θεόν Πατέρα, ἦτοι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν γενικῶς, ἦτοι τὸν Τριαδικόν Θεόν. Ἀφοῦ δέ ὁ Θεός εἶνε «πατήρ» ἡμῶν, εἶνε στοργικός καὶ σπλαγγικός ἀπέναντι ἡμῶν.

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀπόστολος θέλει νά εἶπῃ: Καὶ ἂν ὑποπέση τις εἰς σοβάραν ἁμαρτίαν, νά μή ἀπελπισθῆ. Διότι καὶ ὁ συνήγορος ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν εἶνε εὐσπλαγχνος, καὶ ὁ Θεός εἶνε στοργικός καὶ σπλαγγικός πατήρ.

Μεταφράζομεν τό χωρίον:

«Ἀλλά καὶ ἂν κανεῖς ἁμαρτήση, ἔχομεν συνήγορον πρὸς τὸν πατέρα τὸν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν εὐσπλαγγνον¹».

Διά τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἶδε καὶ Ἔβρ. 2 : 17, 4 : 15. Τοῦ πρῶτου δέ χωρίου ἶδε καὶ ἐρμηνεῖαν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (σελ. 267 - 268).

Α' Ἰωάν. 5 : 4

«Η ΝΙΚΗ Η ΝΙΚΗΣΑΣΑ»

«Αὕτη ἐστίν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν».

Τό χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὡς πρὸς τὴν λέξιν «νίκη». Τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἦτοι ὡς ἀντίθετον τῆς λέξεως «ἦττα». Ἀλλ' οὕτως ἡ φράσις τοῦ χωρίου «ἡ νίκη ἡ νικήσασα» δέν εἶνε κατανοητή. Διότι ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ἡ νίκη ἐμφανίζεται ὡς ἡ αἰτία τῆς νίκης!

Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ ἡ λέξις «νίκη» σημαίνει «δύναμις». Παραθέτομεν

1. Ἡ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶνε εὐσπλαγγνος.

καί σχολιάζομεν χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ λέξις αὐτὴ εἶχεν ἄλλοτε καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν.

«Σοί, Κύριε, ἡ μεγαλωσύνη καὶ ἡ δύναμις καὶ τό καύχημα καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἰσχὺς» (Α΄ Παρ. 29 : 11).

Ἐκ τῆς συμπαραθέσεως τοῦ ὄρου «νίκη» μετὰ τῶν ὄρων «μεγαλωσύνη», «δύναμις», «καύχημα» καὶ «ἰσχὺς» δέν εἶνε δύσκολον ν' ἀντιληφθῆ τις, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ὄρος χρησιμοποιεῖται συνωνύμως ἢ σχεδόν συνωνύμως πρὸς τοὺς ἄλλους ὄρους. Ἀκριβῶς ὁ ὄρος οὗτος σημαίνει ὅ,τι καὶ οἱ ὄροι «δύναμις» καὶ «ἰσχὺς». Ἐκ τῶν ἐπομένων χωρίων τοῦτο φαίνεται σαφέστερον.

«Οὐκ ἐν πλήθει δυνάμεως νίκη πολέμου ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἰσχὺς» (Α΄ Μακ. 3 : 19).

«Πλήθος δυνάμεως» ἐνταῦθα εἶνε τὸ πλήθος τοῦ στρατεύματος, τὸ πλῆθος τῶν μαχητῶν (Πρβλ. προηγούμενον στίχον 18). Ἡ λέξις «νίκη» χρησιμοποιεῖται συνωνύμως πρὸς τὴν λέξιν «ἰσχὺς». Καὶ ἡ φράσις «νίκη πολέμου» σημαίνει «ἰσχὺς πολέμου, πολεμικὴ ἰσχὺς». Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: «Ἡ πολεμικὴ ἰσχὺς δέν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ στρατεύματος, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς εἶνε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ (τουτέστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ)».

«Καὶ παρεκάλει τοὺς σὺν αὐτῷ μὴ δειλιᾶν τὴν τῶν ἐθνῶν ἔφοδον, ἔχοντας δέ κατὰ νοῦν τὰ προγεγονότα αὐτοῖς ἀπ' οὐρανοῦ βοηθήματα καὶ τανῦν προσδοκᾶν τὴν παρά τοῦ Παντοκράτορος ἐσομένην αὐτοῖς νίκην καὶ βοήθειαν» (Β΄ Μακ. 15 : 8).

Ἐνταῦθα ἡ «νίκη» σχετίζεται πρὸς τὰ «βοηθήματα» καὶ τὴν «βοήθειαν» καὶ κατ' ἀκρίβειαν σημαίνει τὴν «δύναμιν», τὴν ὁποίαν ὁ Παντοκράτωρ ἀποστέλλει ὡς βοήθειαν. Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: «Καὶ προέτρεπε τοὺς ἰδικούς του, νά μὴ φοβῶνται τὴν ἔφοδον τῶν ἐθνικῶν, ἀλλ' ἐνθυμούμενοι τὰς βοηθείας, αἱ ὁποιαὶ ἤλθον εἰς αὐτούς ἐξ οὐρανοῦ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ τῶρα ν' ἀναμένουν τὴν δύναμιν καὶ βοήθειαν, ἡ ὁποία θά ἔλθῃ εἰς αὐτούς ἐκ τοῦ Παντοκράτορος».

Ἄλλος «νίκη» σημαίνει «δύναμις» καὶ ἐν Α΄ Ἑσδρ. 4 : 59, ἴσως δέ καὶ ἐν Β΄ Μακ. 13 : 15.

Συναφῶς καὶ ὁ ὄρος «νίκος» σημαίνει «δύναμις» ἐν Θρήν. 3 : 18 καὶ Ἰεζ. 3 : 8 κατὰ τοὺς Ο΄. Παραθέτομεν ἀντιστοίχως καὶ μεταφράζομεν τὰ σχετικὰ μέρη τῶν χωρίων τούτων:

«Ἀπώλετο νικός μου καὶ ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ Κυρίου», τουτέστιν, «Ἐχάθη ἡ δύναμις μου καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐκ τοῦ Κυρίου».

«Τὸ νικός σου κατισχύσω κατέναντι τοῦ νίκους αὐτῶν», τουτέστι, «Τὴν δύναμίν σου θά κάνω ἰσχυροτέραν ἐναντι τῆς δυνάμεως αὐτῶν», ἢ, «Θά κάνω, ὥστε ἡ δύναμις σου νά ὑπερισχύσῃ τῆς δυνάμεως αὐτῶν».

Κατὰ ταῦτα τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον Α΄ Ἰωάν. 5 : 4 πρέπει νά μεταφράζεται:

«Αὐτὴ εἶνε ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἐνίκησε τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν».

Ἐπειδή ἡ δύναμις φέρει νίκην, μετωνυμικῶς τό «νίκη» χρησιμοποιεῖται ἀντί τοῦ «δύναμις».

Β' Ἰωάν. 1 - 3

«ΕΣΤΑΙ ΜΕΘ' ΥΜΩΝ ΧΑΡΙΣ, ΕΛΕΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΕΝ ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ»

«Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρία καί τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγώ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ, καί οὐκ ἐγώ μόνος, ἀλλά καί πάντες οἱ ἐγνωκότες τήν ἀλήθειαν, διά τήν ἀλήθειαν τήν μένουσαν ἐν ἡμῖν, καί μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τόν αἰῶνα· ἔσται μεθ' ὑμῶν¹ χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ Θεοῦ πατρὸς καί παρὰ Κυρίου² Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ἐν ἀληθείᾳ καί ἀγάπῃ».

Τό «ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ» κατά μίαν ἐκδοχὴν σημαίνει «ἀγαπῶ δι' ἀγάπης, ἢ ὅποια διέπεται ὑπὸ τῆς ἀληθείας», κατ' ἄλλην δ' ἐκδοχὴν σημαίνει «ἀγαπῶ ἀληθῶς, πραγματικῶς, γνησίως». Καθ' ἡμᾶς ὀρθή εἶνε ἡ δευτέρα ἐκδοχή. Πρβλ. τό «ἀγαπᾶν ἐν ἀληθείᾳ» ἐν Γ' Ἰωάν. 1, τό «ἀγαπᾶν ἐν ἔργῳ καί ἀληθείᾳ» ἐν Α' Ἰωάν. 3 : 18, τό «ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ» ἐν Ἐφεσ. 6 : 24, καθὼς ἐρμηνεύομεν ἐν σελ. 220 - 221, καί τό «φιλεῖν ἐν πίστει» ἐν Τίτ. 3 : 15, καθὼς ἐπίσης ἐρμηνεύομεν ἐν σελ. 250 - 251.

Ἐν τῇ φράσει, «καί μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τόν αἰῶνα», οἱ ἐξηγηταὶ τό ῥῆμα «ἔσται», ἐπειδὴ εἶνε χρόνου μέλλοντος καί ἐγκλίσεως ὀριστικῆς, ἐξηγοῦν «θά εἶνε». Ἄλλ' ἐνίστε ἡ ὀριστικὴ μέλλοντος ἰσοδυναμεῖ πρὸς προστακτικὴν, ὅπως π.χ. ἐν Ἐξόδ. 20 : 9 («ἐργᾶ καί ποιήσεις» = ἐργάζου καί ποιεῖ), Λευϊτ. 19 : 2 («ἅγιοι ἔσεσθε» = ἅγιοι ἔστε, ἅγιοι γίνεσθε), Ματθ. 5

1. Ὁ Nestle προτιμᾷ τὴν γραφὴν ἡμῶν.

2. Ὁ Nestle παραλείπει τό Κυρίου.

: 48 («Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι» = Ἔστε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, γίνεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι), Ματθ. 20 : 26 - 27 («οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν» = μή οὕτως ἔστω ἐν ὑμῖν, «ἔσται ὑμῶν διάκονος» = ἔστω ὑμῶν διάκονος, «ἔσται ὑμῶν δούλος» = ἔστω ὑμῶν δούλος). Καί ἐν τῇ εἰρημένη φράσει τοῦ Ἀποστόλου ἡ ὀριστική «ἔσται» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν προστακτικὴν «ἔστω». Καί συνεπῶς ἡ φράσις αὕτη ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν φράσιν «καί μεθ' ἡμῶν ἔστω εἰς τὸν αἰῶνα». Ὁ Ἀπόστολος δηλονότι εὐχεται περὶ τῆς ἀληθείας: «καὶ νὰ εἶνε (ἢ εἶθε νὰ εἶνε) μέ ἡμᾶς πάντοτε».

Ὁ Ἀπόστολος λοιπὸν δὲν θεβαιώνει, ὅτι ἡ ἀλήθεια θὰ εἶνε πάντοτε μέ ὄλους, ὅσοι ἐγνώρισαν αὐτήν, ἀλλ' εὐχεται νὰ εἶνε. Πολλοὶ ἤδη κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀποστόλων ἐξέτεσαν τῆς ἀληθείας καὶ ἔγιναν αἰρετικοί.

Ἐπίσης ἐν τῇ φράσει, «ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις», οἱ πλείστοι ἐξηγηταὶ τὸ «ἔσται» ἐξηγοῦν «θὰ εἶνε», ἐνῶ τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πάλιν πρὸς τὴν προστακτικὴν «ἔστω». Οὕτω δὲ ὁ λόγος «ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη κλπ.» δὲν εἶνε θεβαιωτικός, ἀλλ' εὐχeticός, καὶ ἀποτελεῖ χαιρετισμὸν τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς παραλήπτας τῆς Ἐπιστολῆς. Ὁμοιάζει δὲ οὗτος ὁ χαιρετισμὸς πρὸς τὸν ἐν Ῥωμ. 1 : 7 καὶ ἰσχύουν περὶ τούτου ὅσα εἶπομεν περὶ ἐκείνου, καὶ δὴ ὅτι ἡ λέξις «εἰρήνη» ἔχει εὐρεῖαν ἔννοιαν καὶ δὲν πρέπει ν' ἀφήνεται ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλὰ νὰ ἐξηγητῆται «εὐλογία» (Ἰδέ σελ. 162 - 163).

Ἐπὶ πλέον ἐνταῦθα παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Κατ' ἐπίδρασιν τῆς φράσεως «τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς», ἐνθα τὸ «πατήρ» λέγεται ὡς πρὸς τὸν Μονογενῆ, φαίνεται, ὅτι καὶ ἐν τῇ φράσει «παρὰ Θεοῦ πατρὸς» τὸ «πατήρ» λέγεται ἐν τῇ αὐτῇ ἔννοιά. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές. Ἀπλῶς τὸ «πατήρ» εἰς τὴν μίαν φράσιν ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ χρησιμοποιεθῆ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἄλλην φράσιν, ἀλλ' ἐν διαφόρῳ ἔννοιά. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ἐν Β' Κορ. 1 : 2 - 3, Ἐφεσ. 1 : 2 - 3, Κολ. 1 : 2 - 3. Ἐν τῇ φράσει «Θεοῦ πατρὸς» τὸ «πατήρ» ὁ Ἰωάννης ἔννοεῖ ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἢ εἰς τὴν φράσιν «Θεοῦ πατρὸς» προσθήκη τοῦ «ἡμῶν» ἐν τοῖς δέκα ἐκ τῶν δεκατριῶν χαιρετισμῶν, παραλλήλων πρὸς τὸν παρόντα χαιρετισμὸν τοῦ Ἰωάννου, ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Ῥωμ. 1 : 7, Α' Κορ. 1 : 3 κλπ.). Δὲν εἶνε δὲ δύσκολον νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχ. 4 ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ «πατρὸς» ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι δὲ ἐν τῷ χαιρετισμῷ τοῦ Ἰωάννου «Θεὸς πατήρ», ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀπορρέει «χάρις, ἔλεος, εἰρήνη», δὲν εἶνε ὁ πρῶτος τῆς Τριάδος, ὁ Πατήρ, ἀλλ' εἶνε ὁ Τριαδικὸς Θεός, τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ἐν Ῥωμ. 1 : 7 παραλλήλου χαιρετισμοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (σελ. 162 - 163).

Ἡ ἰωάννειος φράσις «τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς» εἶνε λαμπρὸν ἐπιχειρημα ὑπὲρ τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶνε «ὁ Υἱὸς τοῦ

Πατρός», τουτέστιν ὁ ἐν κυριολεξίᾳ Υἱὸς τοῦ ἐν κυριολεξίᾳ Πατρός, ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ φύσει Πατρός. Δι' ἄλλων λέξεων ἢ σχέσις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εἶνε σχέσις εἰδική, σχέσις Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, σχέσις ὁμοουσιότητος (Πρβλ. τό 'Ρωμ. 8 : 32, κατὰ τό ὅποιον ὁ 'Ἰησοῦς εἶνε «ὁ ἴδιος» τοῦ Θεοῦ Υἱός, καί τό 'Ἰωάν. 5 : 18, κατὰ τό ὅποιον ὁ Θεός εἶνε «ἴδιος» τοῦ 'Ἰησοῦ Πατῆρ).

'Ἡ φράσις «ἐν ἀληθείᾳ καί ἀγάπῃ» εἶνε ἰσοδύναμος τῆς φράσεως «μετ' ἀληθείας καί ἀγάπης». 'Ἡ δέ λέξις «ἀλήθεια» ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει δέν ἔχει θεωρητικὴν ἔννοιαν, ὅπως νομίζουσι οἱ ἐξηγηταί, ἀλλ' ἠθικὴν καί πρακτικὴν· σημαίνει τό ἀγαθόν, τό καλόν, τὴν καλωσύνην, τὴν ἀρετὴν. 'Ἰδε σχετικῶς τὴν ἔρμηνείαν τοῦ 'Ἰωάν. 3 : 21 ἐν σελ. 106 ἔξ. Τοιαύτην ἔννοιαν ὁ ὄρος «ἀλήθεια» ἔχει καί ἐν τῷ ἀμέσως ἐπομένῳ στίχ. 4. Νομίζομεν μάλιστα, ὅτι ἐν τῇ εἰρημένῃ φράσει «ἐν ἀληθείᾳ καί ἀγάπῃ» ἡ λέξις «ἀλήθεια» κατ' οὐσίαν ἀποβαίνει συνώνυμος τῆς λέξεως «ἀγάπη», ὅπως ἐν 'Ἐφεσ. 5 : 9 ἀποβαίνει συνώνυμος τῶν λέξεων «ἀγαθωσύνη» καί «δικαιοσύνη», ἥτοι καλωσύνη ('Ἰδέ ἔρμηνείαν ἐν σ. 217 - 218). 'Υπὲρ τῆς συνωνυμίας τῶν λέξεων «ἀλήθεια» καί «ἀγάπη» ἐν τῇ εἰρημένῃ φράσει συνηγορεῖ καί ἡ συνέχεια αὐτῆς ἐν στίχ. 4 - 6, ὅπου ἡ ἐντολή τοῦ «περιπατεῖν ἐν ἀληθείᾳ» φαίνεται ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ «ἀγαπᾶν». 'Υπὲρ τῆς ἐν λόγῳ συνωνυμίας συνηγορεῖ ἐπίσης ὁ παραλληλισμὸς τοῦ «μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ» πρὸς τό «μαρτυρεῖν τῇ ἀγάπῃ» ἐν Γ' 'Ἰωάν. 3, 6. Κατόπιν τούτων ἡ φράσις «ἐν ἀληθείᾳ καί ἀγάπῃ» πρέπει νά ἐξηγηθῇ: «μετὰ καλωσύνης καί ἀγάπης».

Τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Χριστοῦ «χάρις, ἔλεος, εἰρήνη (= εὐλογία)» ὁ 'Απόστολος θέλει νά ὑπάρχουν «ἐν ἀληθείᾳ καί ἀγάπῃ», ἥτοι νά συνυπάρχουν μετὰ καλωσύνης καί ἀγάπης ὡς καρπῶν τῶν ἀνθρώπων. 'Ἡ οὐρανία προσφορά θέλει νά ἔχη ἀνταπόκρισιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δίδει ὁ Θεός καί ὁ Χριστός, ἅς δίδουν καί οἱ ἄνθρωποι, συμβάλλοντες καί αὐτοὶ εἰς τό καλόν καί εἰς τὴν σωτηρίαν των.

Μεταφράζομεν τό ἔρευνηθὲν χωρίον:

«'Ὁ πρεσβύτερος πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν κυρίαν καί τὰ τέκνα τῆς, τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἀγαπῶ ἀληθῶς, καί ὅχι μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καί ὅλοι ὅσοι ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθειαν, χάριν τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία μένει εἰς ἡμᾶς, καί εἶθε νά εἶνε μέ ἡμᾶς πάντοτε. Εἶθε νά εἶνε μέ σᾶς χάρις, ἔλεος, εὐλογία παρὰ τοῦ Θεοῦ πατρός καί παρὰ τοῦ Κυρίου 'Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός, μετὰ καλωσύνης καί ἀγάπης».

Γ' Ἰωάν. 5

«ΠΙΣΤΟΝ ΠΟΙΕΙΣ»

«Ἀγαπητέ, πιστόν ποιεῖς ὁ ἐάν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς καί εἰς τοὺς ξένους¹».

Εἰς τό χωρίον τοῦτο γίνεται παρερμηνεία τῆς λέξεως «πιστόν», μᾶλλον δέ καί τῆς λέξεως «ξένους». Νομίζεται δηλαδή, ὅτι «πιστόν» σημαίνει τό σύμφωνον πρός τήν χριστιανικήν πίστιν, ἢ τό μετά πιστότητος γινόμενον, ἢ τό ἄξιον ἐμπιστοσύνης, τό βέβαιον, ἐκεῖνο τοῦ ὁποῖου ὁ μισθός δέν πρόκειται ν' ἀπολεσθῇ. Ὑπό «ξένους» δέ νομίζεται, ὅτι ἐννοοῦνται οἱ ἄγνωστοι καί ἐκ ξένων τόπων προερχόμενοι.

Ἄλλά «πιστόν» ἐνταῦθα σημαίνει τό «δίκαιον» ἢ «ἄξιον». Τοιαύτην σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου «πιστός» εὐρίσκομεν εἰς χωρία τῆς Γραφῆς, ὡς δεικνύομεν ἐφεξῆς.

«Ὁ σπεῖρων δικαιοσύνην λήφεται μισθόν πιστόν» (Παροιμ. 11 : 21 κατά τοὺς Ο').

Ἐνταῦθα «μισθός πιστός» εἶνε ὁ «δίκαιος μισθός», ἦτοι ὁ μισθός, τόν ὁποῖον εἶνε δίκαιον νά λάβῃ τις. Τό «μισθός πιστός» εἶνε ἰσοδύναμον πρός τό «μισθός ἀληθείας» τοῦ στίχ. 18. Ἐν τῇ φράσει «μισθός ἀληθείας» ἡ λέξις «ἀλήθεια» σημαίνει «δικαιοσύνη». Ὅτι δέ ἡ λέξις «ἀλήθεια» σημαίνει καί «δικαιοσύνη», τοῦτο ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 κατά τόν σχολιασμόν τοῦ ἐπιθέτου «ἀληθινός» (Ἰδέ σ. 86 - 87). Ἄρα «μισθός ἀληθείας²» σημαίνει «μισθός δικαιοσύνης²», ἦτοι «δίκαιος μισθός». Πρβλ. «στέφανος δικαιοσύνης²», Β' Τιμ. 4 : 8, ὅπερ σημαίνει «δίκαιος στέφανος».

«Λαμπρόν ἐπ' ἄρτοις εὐλογῆσει χεῖλη, καί ἡ μαρτυρία τῆς καλλονῆς αὐτοῦ πιστή. Πονηρῶ ἐπ' ἄρτοις διαγογγύσει πόλις, καί ἡ μαρτυρία τῆς πονηρίας αὐτοῦ ἀκριδῆς» (Σοφ. Σειρ. 31|34| : 23 - 24).

Ἐνταῦθα τό «πιστή» παραλληλίζεται συνωνυμικῶς πρός τό «ἀκριδῆς», τό ὁποῖον σημαίνει «ἀνταποκρινομένη πρός τήν πραγματικότητα, ἀληθινή, δικαία» (Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 42 : 4 «περί ἀκριθείας ζυγοῦ καί στα-

1. Κατά τό ἐκκλησιαστικόν κείμενον. Ὁ Nestle ἔχει καί τοῦτο ξένους.

2. Ἡ γενική εἶνε τῆς ιδιότητος.

θμίων» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ Λευϊτ. 19 : 36, «ζυγά *δίκαια* καὶ στάθμια *δίκαια*»). Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε: Τὸν λαμπρόν, ἦτοι γενναιοδωρον, εἰς τὴν παράθεσιν φαγητῶν διὰ τοὺς πτωχοὺς θά ἐγκωμιάσουν τὰ χεῖλη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ἐγκώμιον τῆς καλωσύνης του θά εἶνε *δίκαιον*. Τὸν φειδωλὸν ἀντιθέτως οἱ πολῖται θά ἐπικρίνουν μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ ἡ ἐπίκρισις τῆς φειδωλότητός του θά εἶνε ἐπίσης *δικαία*. *Δίκαιον* τὸ ἐγκώμιον τοῦ γενναιοδώρου, *δικαία* καὶ ἡ ἐπίκρισις τοῦ φειδωλοῦ.

«Ἄρτος αὐτῷ δοθήσεται καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ *πιστόν*» (Ἡσ. 33 : 16).

Καὶ ἐνταῦθα τὸ «*πιστός*» σημαίνει μᾶλλον «*δίκαιος*». Ἡ ἀντίστοιχος ἐβραϊκὴ λέξις θά ἤδύνατο νὰ ἀποδοθῇ καὶ «*ἀληθινός*». Ἡ δὲ λέξις «*ἀληθινός*», ὡς ἤδη εἶπομεν παραπέμπαντες εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (σ. 86 - 87), σημαίνει «*δίκαιος*», ὡς καὶ ἐν Ἡσ. 59 : 4 κατὰ τοὺς Ο' («*κρίσις ἀληθινή*» = κρίσις *δικαία*. Κατὰ τὸ Ἑβρ. «*κρίνει ἐν ἀληθείᾳ*» = κρίνει *μετὰ δικαιοσύνης*). Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου, ὅπερ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐναρέτου ἀνθρώπου, εἶνε μᾶλλον ἡ ἐξῆς: «Ἄρτος θά δίδεται εἰς αὐτόν, καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ θά εἶνε *δίκαιον*, *δικαίως* δηλαδή καὶ *ἀξίως* ὁ ἐνάρετος ἀνθρώπος θά πίνη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ».

Τὸ «*πιστός*» σημαίνει «*δίκαιος*» καὶ ἐν Δευτ. 32 : 4, Παροιμ. 14 : 5, μᾶλλον δὲ καὶ Ὡσ. 5 : 9, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ἀποκ. 19 : 11, ὅπου ἐπίσης ἡ αὐτὴ λέξις ἀπαντᾷ μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας. Βλέπε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ εἰρημένου ἑδαφίου Ἀποκ. 19 : 11 ἐν σελ. 354 ἐξ.

Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις τοῦ ὑπ' ὄψιν ἑδαφίου τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου «*πιστόν ποιεῖς*» σημαίνει: «*ποιεῖς ὡς δίκαιον, ποιεῖς ὡς ἀξιον*»¹. Ὅ,τι δηλαδή ὁ Γάιος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ Ἰωάννης, ἐποιεῖ εἰς τοὺς ἱεραποστόλους, φιλοξενῶν καὶ περιποιούμενος αὐτούς, ἦτο *ἀξιον* καὶ *δίκαιον*. Διότι κατὰ τοὺς στίχ. 7 - 8 οἱ ἱεραπόστολοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἱεραποστολήν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος, τουτέστι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνουν τίποτε παρὰ τῶν ἐθνικῶν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ ὠφελον νὰ φροντίζουσιν περὶ αὐτῶν. Λέγων ὁ Ἰωάννης, «*πιστόν ποιεῖς ὃ ἐάν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ εἰς τοὺς ξένους*», ἐκφράζεται ὁμοίως πρὸς τὸν Χριστόν καὶ πρὸς τὸν Παῦλον: «*Ἀξίός ἐστιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ*» (Ματθ. 10 : 10. Ἴδὲ καὶ Λουκ. 10 : 7). «*Ἀξίος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ*» (Α' Τιμ. 5 : 18).

Ἡ φράσις «ὃ ἐάν ἐργάσῃ» συντακτικῶς εἶνε ὁμοία τῆς ἐν Α' Κορ. 6 : 18 φράσεως «ὃ ἐάν ποιήσῃ» καὶ σημαίνει «ὃ,τι ἐργάζεσαι, ὃ,τι κάνεις», ὅπως ἐκεῖνη σημαίνει «τὸ ὁποῖον ποιεῖ, τὸ ὁποῖον κάνει».

1. Ὁμοίως κατὰ τὴν σύνταξιν ἡ ἐν Ἰωάν. 4 : 54 φράσις «*δεύτερον σημεῖον ἐποίησε*» μεταφράζεται: «*ἐποίησεν ὡς δεύτερον σημεῖον*».

Διά τῆς φράσεως «εἰς τοὺς ἀδελφούς καί εἰς τοὺς ξένους» ὁ Ἀπόστολος ἔννοεῖ τοὺς περιοδεύοντας ἱεραποστόλους, τοὺς ὁποίους καί ἐν στίχ. 10 ὀνομάζει «ἀδελφούς». Καί ἂν μὲν ἡ φράσις ἦτο «εἰς τοὺς ἀδελφούς καί ξένους», θά ἠδυνάμεθα καί ἡμεῖς, ὅπως οἱ ἐρμηνευταί, νά ἐννοήσωμεν τοὺς «ξένους» εἰς τὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς λέξεως, ἦτοι εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἐκ ξένων τόπων καί ἀγνώστων ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἡ φράσις τώρα εἶνε διαφορετική· «εἰς τοὺς ἀδελφούς καί εἰς τοὺς ξένους». Κατ' αὐτὴν τὴν διατύπωσιν τῆς φράσεως «οἱ ἀδελφοί» καί «οἱ ξένοι» δέν συμπίπτουν κατ' ἀριθμόν, ἀλλ' «οἱ ξένοι» εἶνε μέρος «τῶν ἀδελφῶν». Ἄρα ὑπὸ «τοὺς ξένους» ἔννοοῦνται «οἱ φιλοξενοῦμενοι» τοῦ Γαίου. Διότι ἡ λέξις «ξένος» σημαίνει καί «ξεनिζόμενος, φιλοξενοῦμενος». Ὁ Γάιος ἐδεικνυεν ἀγάπην πρὸς τοὺς περιοδεύοντας «ἀδελφούς» ἐν γένει, καί ἰδιαίτερος πρὸς «τοὺς ξένους», τοὺς φιλοξενομένους ὑπ' αὐτοῦ.

Τό Γ' Ἰωάν. 5 πρέπει συνεπῶς νά μεταφράζεται:

«Ἀγαπητέ, κάνεις ὡς δίκαιον¹ ὅ,τι κάνεις εἰς τοὺς ἀδελφούς, καί μάλιστα εἰς τοὺς φιλοξενομένους».

Γ' Ἰωάν. 15

«ΕΙΡΗΝΗ ΣΟΙ»

«Εἰρήνη σοι».

Ἡ λέξις «εἰρήνη» ἐνταῦθα, χαιρετισμός καί εὐχή, σημαίνει πᾶν καλόν, τό ὅποῖον δύναται τις νά εὐχηθῆ εἰς ἄλλον, καί δέν πρέπει νά ἀφήνεται ἀνεξηγήτος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆ «εὐλογία», ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔννοοῦνται *διὰ τὰ καλά* (Ἴδε σχετικῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28).

Μεταφράζομεν:

«Εὐλογία εἰς σέ».

1. Ἡ εἶνε δίκαιον ἢ εἶνε ἄξιον.

«ΕΛΕΟΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

«Ἐλεος ὑμῖν καί εἰρήνη καί ἀγάπη πληθυν-
θείη».

Εἰς τόν λόγον τούτον, ὁ ὁποῖος εἶνε χαιρετισμός καί εὐχή, ἡ λέξις «εἰρήνη» ἔχει εὐρεῖαν σημασίαν· δέν σημαίνει μόνον τήν εἰρήνην, ἀλλά πᾶν καλόν, τό ὁποῖον δύναται τις νά εὐχηθῆ εἰς τούς ἀνθρώπους. Διά τοῦτο ἡ λέξις αὕτη δέν πρέπει νά μένη ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆται «εὐλογία», ὑπό τήν ὁποίαν ἐννοοῦνται ὅλα τά καλά (Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρμηνεῖαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28).

Μεταφράζομεν:

«Τό ἔλεος καί ἡ εὐλογία καί ἡ ἀγάπη ἄς πληθύνωνται εἰς σᾶς¹».

«ΕΝΥΠΝΙΑΖΟΜΕΝΟΙ»

«Ὅμοίως μέντοι καί οὗτοι ἐνυπνιαζόμε-
νοι σάρκα μέν μαίνοισι, κυριότητα δέ ἀθε-
τοῦσι, δόξας δέ βλασφημοῦσιν. Ὁ δέ Μιχαήλ
ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος
διελέγετο περὶ τοῦ Μωυσέως σώματος,
οὐκ ἐτόλμησε κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας,
ἀλλ' εἶπεν· ἐπιτιμῆσαι σοι Κύριος».

Τό χωρίον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν δυσκολωτέρων τῆς Γραφῆς. Οἱ ἐρμηνευταί παρερμηνεύουν τήν λέξιν «ἐνυπνιαζόμενοι», διαφόρους ἐσφαλμένας γνώ-

1. Ἡ ἄς ὑπάρχουν εἰς σᾶς ἐν ἀφθονίᾳ.

μας διατυπώνοντες περί αὐτῆς, διαφωνοῦν δέ ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ ἄλλων σημείων τοῦ χωρίου, κυρίως τῶν ὄρων «κυριότης», «δόξαι» καὶ «σῶμα Μωυσέως».

Ἰὺπό ποίαν ἔννοιαν οἱ αἰρετικοί, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰούδας στηλιτεύει, χαρακτηρίζονται ὡς «ἐνυπνιαζόμενοι»; Κατὰ μίαν γνώμην οὕτω χαρακτηρίζονται ὡς ψευδοπροφήται βλέποντες ἀποκαλυπτικά δῆθεν ἐνύπνια, ὄνειρα, καὶ ἐπ' αὐτῶν στηρίζοντες τὰς δοξασίας των. Κατ' ἄλλην γνώμην, διότι «ὄνειρεύονται», εὐρίσκονται ἐκτός πραγματικότητος, φαντασιοκοποῦν, ἢ διδασκαλία των εἶνε φρεναπάτη. Κατ' ἄλλην, διότι πάσχουν ὄνειρώξεις. Καὶ κατ' ἄλλην, διότι κατὰ τὴν νύκτα ἐπιδίδονται εἰς ἀκολασίας.

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὰς γνώμας ταύτας ἔχομεν ἀντιστοιχίως νά παρατηρήσωμεν: 1ον. Ἐν Β' Πέτρ. 2 : 1, ὅπου ἡ ἐμφάνισις τῶν ἐν λόγῳ αἰρετικῶν προλέγεται, οὗτοι διακρίνονται ἀπὸ τῶν «ψευδοπροφητῶν», οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζοντο ὅτι ἐλάμβανον παρὰ Θεοῦ ἀποκαλύψεις, καὶ χαρακτηρίζονται ἀπλῶς ὡς «ψευδοδιδάσκαλοι». 2ον. Ἡ διδασκαλία τῶν ἐν λόγῳ αἰρετικῶν ἀσφαλῶς ἦτο ἐκτός πραγματικότητος, φρεναπάτη. Ἀλλὰ τοιαύτη εἶνε ἡ διδασκαλία ὄλων ἐν γένει τῶν αἰρετικῶν καὶ ἡ κοσμοθεωρία ὄλων ἐν γένει τῶν ἀπίστων. Ἀράγε ὁμως ὁ Ἰούδας δέν θέλει νά τονίσῃ τι, τό ὁποῖον ἰσχύει εἰδικῶς δι' ἀνθρώπους ὁποῖοι οἱ ἐν λόγῳ ἀσεβεῖς; 3ον. Αἱ ὄνειρώξεις ἦσαν τό ἐλάχιστον πρό τῶν σοδομιτικῶν ἀμαρτημάτων τῶν ἐν λόγῳ αἰρετικῶν (Ἰουδ. 7). Ὁ δέ Ἀπόστολος δέν ἦτο δυνατόν νά ἀναφέρῃ ὡς μίασμα τῆς σαρκός τό ἐλάχιστον, τὰς ὄνειρώξεις, καὶ νά παραλείψῃ τό μέγιστον, τὰς παρὰ φύσιν ἀσελγείας. 4ον. Τό «ἐνυπνιάζεσθαι» σημαίνει μέν καὶ «πάσχειν ὄνειρώξιν», ἀλλά δέν σημαίνει «ἀκολασταίνειν» καὶ δὴ «ἀκολασταίνειν ἐν νυκτί». Οἱ ἄνθρωποι ἀκολασταίνουν καὶ ἐν ἡμέρᾳ. Ἀσφαλῶς δέ καὶ οἱ αἰρετικοί ἐκεῖνοι ἐκτός τῆς νυκτός ἠκολάσταινον καὶ τὴν ἡμέραν.

Τό ἐπίμαχον ρῆμα «ἐνυπνιάζομαι» παράγεται ἐκ τοῦ «ἐνύπνιος», τοῦτο δέ ἐκ τοῦ «ἐν» καὶ «ὑπνος». Τό «ἐνύπνιος» σημαίνει «ὁ συμβαίνων κατὰ τόν ὑπνον, τόν χρόνον τοῦ ὑπνου, τὴν νύκτα». Ἐπειδὴ δέ κατὰ τόν χρόνον τοῦ ὑπνου, τὴν νύκτα, δέν συμβαίνουν μόνον ὄνειρα καὶ ὄνειρώξεις, ἀλλά καὶ σαρκικαὶ μίξεις, διὰ τοῦτο τό «ἐνυπνιάζομαι» δέν σημαίνει μόνον «ὄνειρεύομαι» καὶ «πάσχω ὄνειρώξιν», ἀλλά σημαίνει καὶ «συνουσιάζομαι», χωρὶς δέ ἡθικόν χρωματισμόν τῆς πράξεως τῆς συνουσίας. Οὔτε τὴν ἀκολασίαν σημαίνει δηλαδή, οὔτε τὴν νόμιμον συνάφειαν, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν σαρκικὴν μίξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν. Τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν ἔχει τό ρῆμα ἐν τῷ ἱπ' ὅσιν χωρίῳ τοῦ Ἰούδα. Ὅτι δέ πράγματι τό «ἐνυπνιάζομαι» σημαίνει «συνουσιάζομαι» φαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς:

Τό «ὑπνος» εἰς δύο χωρία τῆς Σοφίας Σολομώντος, τό 4 : 6 καὶ τό 7 : 2, κατ' εὐφημισμὸν σημαίνει «σαρκική μίξις», «συνουσία». Ἰδοὺ τὰ χωρία:

«Ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γεννώμενα μάρτυρές εἰσι πονηρίας κατὰ γονέων ἐν ἔξετασμάῳ αὐτῶν» (Τά ἐκ παρανόμων δηλαδή *συνουσιῶν* γεννώμενα τέκνα εἶνε μάρτυρες τῆς αἰσχουργίας ἐναντίον τῶν γονέων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεώς των). «Δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεῖς ἐν αἵματι ἐκ σπέρματος ἀνδρός καὶ ἡδονῆς ὕπνῳ συνελθούσης» (Εἰς χρόνον δέκα[σεληνιακῶν] μηνῶν διαμορφωθείς εἰς πεπηγυῖαν μορφὴν ἐντός τοῦ [μητρικοῦ] αἵματος ἐξ ἀνδρικοῦ σπέρματος καὶ ἡδονῆς, ἡ ὁποία συνώδευσε τὴν *συνουσίαν*).

Παραμφερές πρὸς τὸ «ὕπνος» εἶνε τὸ «κοίτη» (= κλίνη). Καὶ τοῦτο ἐπίσης κατ' εὐφημισμὸν σημαίνει «*συνουσία*». Παραθέτομεν σχετικὰ χωρία: «Πᾶσαν γυναῖκα, ἣτις ἔγνω *κοίτην* ἄρσενος, ἀποκτείνετε· καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν τῶν γυναικῶν, ἣτις οὐκ οἶδε *κοίτην* ἄρσενος, ζωγήσατε αὐτάς» (Ἀριθ. 31 : 17 - 18). «Ὡραν ἔθετο κτήνεσιν, οἶδασι δέ *κοίτης* τάξιν» (Ψάλμ. 36 : 28α κατὰ τοὺς Ο'). «Τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται, καὶ ἐκ παρανόμου *κοίτης* σπέρμα ἀφανισθήσεται» (Σοφ. Σολ. 3 : 16).

Σχετικὸν πρὸς τὸ «ὕπνος» καὶ τὸ «ἐνυπνιάζομαι» εἶνε τὸ «κοιῶμαι». Καὶ τοῦτο πάλιν κατ' εὐφημισμὸν σημαίνει «*συνουσιάζομαι*». Παραθέτομεν σχετικὰ χωρία: «Δεῦρο καὶ ποτίσωμεν τὸν πατέρα ἡμῶν οἶνον καὶ *κοιμηθῶμεν* μετ' αὐτοῦ καὶ ἐξαναστήσωμεν ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν σπέρμα» (Γεν. 19 : 32). «Καὶ ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς τὴν νύκτα ἐκεῖνην... καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τῷ Ἰακώβ υἱὸν πέμπτον» (Γεν. 3 : 16 - 17). «Ἐπικατάρατος ὁ *κοιῶμενος* μετὰ παντός κτήνους» (Δευτ. 27 : 21).

Ὅπως δέ τὸ «κοιῶμαι», οὕτω καὶ τὸ «κοιῶμαι *κοίτην*» σημαίνει «*συνουσιάζομαι συνουσίαν*» ἢ ἀπλῶς «*συνουσιάζομαι*». Παραθέτομεν καὶ ἐνταῦθα σχετικὰ χωρία: «Μετὰ ἄρσενος οὐ *κοιμηθήσῃ κοίτην* γυναικείαν» (Λευϊτ. 18 : 22). «Ὅς ἂν *κοιμηθῇ* μετὰ ἄρσενος *κοίτην* γυναικός, βδέλυγμα ἐποίησαν ἀμφοτέροι» (Λευϊτ. 20 : 13).

Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξίον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἡμῶν εἶνε τὸ Ἦσ. 56 : 10 - 11 κατὰ τοὺς Ο' : «Πάντες κύνες ἐνεοί, οὐ δυνήσονται ὑλακτεῖν, *ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην*, φιλοῦντες νυστάξαι. Καὶ οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, οὐκ εἰδότες πλησμονήν» (Πρβλ. Ἑβραϊκόν). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅπου οἱ ἀνάξιοι ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ χαρακτηρίζονται ὡς κύνες, ἡ φράσις «*ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην*» δέν νομίζομεν ὅτι σημαίνει, ὅτι οἱ κύνες ὄνειρεῦνται *κοίτην* (= κλίνην) ἢ ὄνειρεῦνται ἐπὶ τῆς *κοίτης*. Ἡ ἔννοια ἀλλωστε τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ὕπνον περιέχεται εἰς τὴν ἐπομένην φράσιν «φιλοῦντες νυστάξαι» (Πρβλ. Ναούμ 3 : 18). Καθ' ἡμᾶς, ὅπως ἡ μνημονευθεῖσα ἔκφρασις τοῦ Λευϊτικοῦ «*κοιῶμαι κοίτην*», οὕτω καὶ ἡ ἐνταῦθα ἔκφρασις «*ἐνυπνιάζομαι κοίτην*» σημαίνει «*συνουσιάζομαι συνουσίαν*» ἢ ἀπλῶς «*συνουσιάζομαι*». Πρὸς αὐτὴν δέ τὴν σημασίαν ἀνταποκρίνεται ἄριστα ὁ χαρακτηρι-

σμός «άναιδεις». Οί κύνες συνουσιάζονται δημοσία, εἶνε ἀναιδεις. Καί οί ἀνάξιοι ἄρχοντες τοῦ Ἰσραήλ ἀκολασταίνου ἀυσυπόλως, κατήντησαν ἀναιδεις. Κατά ταῦτα ὁ προφήτης, ἐλέγχων σοβαρά ἐλαττώματα τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραήλ, τολμηρότερον ἐλέγχει τήν ἀκολασίαν των (Πρβλ. Ἰερ. 5 : 8). Τέλος, ὅπως ὄχι μόνον τό «κοιμῶμαι κοίτην», ἀλλά καί τό ἀπλοῦν «κοιμῶμαι», οὕτως ὄχι μόνον τό «ἐνυπνιαζομαι κοίτην», ἀλλά καί τό ἀπλοῦν «ἐνυπνιαζομαι» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «συνουσιάζομαι».

Κατά ταῦτα ἡ μετοχή «ἐνυπνιαζόμενοι» τοῦ χωρίου τοῦ Ἰούδα σημαίνει «συνουσιάζόμενοι». Δι' αὐτῆς δέ τῆς σημασίας αἱ δυσκολαί αἴρονται ἀμέσως καί ἡ ἐρμηνεία τοῦ σχετικοῦ μέρους τοῦ χωρίου εὐδοοῦται ἄριστα.

Καί πρῶτον γίνεται ἀμέσως φανερόν, ὅτι τό «ὁμοίως» δέν ἀναφέρεται εἰς τό ἀπώτερον «σάρκα μὲν μαιίνουσι, κυριότητα δέ ἀθετοῦσι, δόξας δέ βλασφημοῦσιν»¹, ἀλλ' εἰς τό ἐγγύτερον «ἐνυπνιαζόμενοι». Οἱ αἵρετικοί «ἐνυπνιαζονται», ἦτοι συνουσιάζονται, «ὁμοίως» πρὸς τούς Σοδομίτας, ἦτοι παρὰ φύσιν. Ἀφοῦ δηλαδή προηγουμένως ὁ Ἰούδας εἶπεν, ὅτι τά Σόδομα καί Γόμορα καί αἱ περὶ αὐτάς πόλεις ἡμάρτησαν «τόν ὅμοιον τούτοις (τοῖς αἵρετικοῖς) τρόπον, ἐκπορευῆσαι καί ἀπελθῆσαι ὀπίσω σαρκός ἐτέρας» (στίχ. 7), ὕστερον, μετ' ἐμφάσεως ἐπανερχόμενος εἰς «τόν ὅμοιον τρόπον» ἀμαρτίας διὰ νά συνεχίσῃ τόν λόγον του, λέγει ἐν μεταφράσει: «Ὅμοίως λοιπόν καί αὐτοί συνουσιάζόμενοι, τήν μὲν σάρκα μολύνουν, τήν δέ κυριότητα ἀρνοῦνται, τὰς δέ δόξας βλασφημοῦν». Οὕτως ἐνταῦθα παράνομος συνουσία καί μόλυνσις σαρκός συνδέονται ἀμέσως λεκτικῶς, ὅπως εἰς τό παράλληλον χωρίον Β' Πέτρ. 2 : 10: «Ὅμοίως ἐνυπνιαζόμενοι (= συνουσιάζόμενοι) σάρκα μαιίνουσι» – «τούς ὀπίσω σαρκός ἐν ἐπιθυμία μiasμοῦ πορευομένους». Περαιτέρω δέ ἡ παράνομος συνουσία συνδέεται πρὸς τήν ἀσέβειαν περὶ τήν πίστιν: «κυριότητα ἀθετοῦσι, δόξας βλασφημοῦσιν». Ἡ ἠθική διαφθορά φέρει καί διαφθοράν τοῦ δόγματος. Οἱ φαῦλοι ἀρνοῦνται καί χλευάζουν δόγματα τῆς πίστεως πρὸς δικαιολόγησιν τῶν αἰσχυρῶν των ἔργων καί καθησῦχασιν τῆς ἐνόχου συνειδήσεώς των.

1. Ὁ Ἰούδας, δηλαδή, δέν ἐννοεῖ ὅτι οἱ αἵρετικοί τῶν ἡμερῶν του μαιίνου τήν σάρκα, ἀρνοῦνται τήν κυριότητα καί βλασφημοῦν τὰς δόξας «ὁμοίως» πρὸς τούς Ἰσραηλίτας εἰς τήν ἔρημον, τούς ἐπαναστατήσαντας ἀγγέλους καί τούς Σοδομίτας, περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησε προηγουμένως ἐν στίχ. 5-7. Περὶ ἐκείνων δέν ὠμίλησε διὰ νά εἶπῃ ἔπειτα, ὅτι οἱ αἵρετικοί ἔχουν ὁμοίως πρὸς ἐκείνους ἀμαρτίας, ἀλλά διὰ νά δείξῃ ὅτι, ὅπως ἐκείνοι ἐτιμωρήθησαν, οὕτω καί αὐτοὶ ὁπωσδήποτε θά τιμωρηθοῦν. Τοῦτο εὐκόλως γίνεται ἀντιληπτόν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατυπώσεως τῶν στίχ. 7-8. Ἄλλωστε αἱ ἀμαρτίαι τῶν αἵρετικῶν, ὅτι δηλαδή μαιίνου τήν σάρκα, ἀρνοῦνται τήν κυριότητα καί βλασφημοῦν τὰς δόξας, δέν φαίνεται ν' ἀντιστοιχοῦν δλαί ἐπιτυχῶς πρὸς τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῶν ἀγγέλων καί τῶν Σοδομιτῶν. Πρὸς πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς πρὸς τήν διαγωγὴν καί τό κατάντημα ὁ Ἀπόστολος ἀντιστοιχίζει τούς αἵρετικούς ἄλλοῦ, ἐν στίχ. 11.

Κατά μίαν ἔρμηνείαν ἡ φράσις «*κυριότητα ἀθετοῦσι*» σημαίνει, ὅτι οἱ ἀσελγεῖς ἐκεῖνοι αἰρετικοὶ δέν ἀνεγνώριζον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς, κατ' ἄλλην δέ, ὅτι δέν ἀνεγνώριζον τὰς ἀγγελικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἐν Ἐφεσ. 1 : 21 καὶ Κολ. 1 : 16 λέγονται κυριότητες. Ἄλλ' αἱ ἔρμηνεῖαι αὐταὶ δέν φαίνονται ὀρθαὶ διὰ δύο κυρίως λόγους: Πρῶτον μὲν, ἐάν ἐδῶ ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρωπίνων ἢ ἀγγελικῶν ἐξουσιῶν, ὁ Ἀπόστολος θά ἔλεγε μᾶλλον «*κυριότητας¹ ἀθετοῦσι*». Δεύτερον δέ, τό καί σπουδαιότερον, οἱ ἐν λόγῳ αἰρετικοὶ ἠρνοῦντό τι ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων. Ἦδη ἐν στίχ. 4 ὁ Ἰούδας ἀνέφερεν, ὅτι οἱ αἰρετικοὶ αὐτοὶ ἠρνοῦντο «*τόν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*». Δουλεύοντες εἰς τήν ἀσελγίαν καὶ ἐλευθεριάζοντες περὶ τήν πίστιν, ἠρνοῦντο τήν δεσποτείαν καὶ τήν κυριότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τό «*κυριότητα*» τοῦ στίχ. 8 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τό «*Δεσπότην καὶ Κύριον*» τοῦ στίχ. 4, καὶ τό «*ἀθετοῦσι*» ὡσαύτως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τό «*ἀρνούμενοι*». Τόν Ἰησοῦν Χριστόν ὁ Ἰούδας διακηρύσσει ὡς «*τόν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον*» (στίχ. 4) καὶ διὰ τοῦτο μόνον αὐτοῦ τήν αὐθεντίαν ὀνομάζει «*κυριότητα²*» (στίχ. 8).

Λέγων λοιπόν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ αἰρετικοὶ «*κυριότητα ἀθετοῦσι*», ἐννοεῖ, ὅτι ἀρνοῦνται τήν αὐθεντίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, αὐτόν τόν Ἰησοῦν Χριστόν, «*τόν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον*». Αὐτὴ δέ ἡ ἔρμηνεῖα εἶνε τῶν περισσοτέρων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐρμηνευτῶν.

Οἱ φαῦλοι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει τὰς ἀμαρτίας καὶ ἀπειλεῖ τιμωρίας, ἀρνοῦνται τήν θεῖαν αὐθεντίαν. Οἱ καταπατηταὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἀρνοῦνται τήν κυριότητα αὐτοῦ.

Ἡ φράσις «*δόξας βλασφημοῦσι*» παρερμηνεύεται δεινῶς. Διότι πολλοὶ ἐρμηνευταὶ, παρασυρόμενοι ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχ. 9, νομίζουν ὅτι «*δόξας*» ὁ Ἰούδας, ὡς καὶ ὁ Πέτρος εἰς τό παράλληλον χωρίον Β' Πέτρ. 2 : 10, ὀνομάζει τοὺς δαίμονας ὡς διατηροῦντας λείψανα τῆς ἀρχαίας δόξης των! Ἄλλὰ «*δόξας*» ἡ Γραφή οὐδέ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους ὀνομάζει. Εἰς δέ τοὺς δαίμονας ἀρμόζει ἡ ἀκριβῶς ἀντίθετος ὀνομασία «*αἰσχύνη*».

Ἄλλοι ἐρμηνευταὶ «*δόξας*» θεωροῦν τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους, καὶ ἄλλοι τοὺς ἀγγέλους γενικῶς, ἀγαθοὺς τε καὶ κακοὺς. Ὡς βλασφημίαν δέ ἐναντίον τῶν ἀγγέλων θεωροῦν τήν ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς ἀγγέλους σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων.

1. Ὑπάρχει δεδαίως καὶ ἡ γραφή «*κυριότητας*». Ἄλλ' ἡ γραφή αὕτη ἀντίκειται πρὸς τόν ἐνικόν «*κυριότητος*» τοῦ παραλλήλου Β' Πέτρ. 2 : 10, δέν μαρτυρεῖται ἰσχυρῶς καί, ὡς φαίνεται, προήλθεν ἐκ συμμορφώσεως πρὸς τοὺς πληθυντικούς «*κυριότητες*» τοῦ Κολ. 1 : 16 καὶ «*δόξας*» τοῦ παρόντος χωρίου Ἰούδ. 8.

2. Πρὸς τὸ οὐσιαστικόν «*κυρία*» ἐν Ἦσ. 40 : 10 κατὰ τοὺς Ο', ὅπου περὶ τοῦ Γισχθέ - Μεσσίου λέγεται, ὅτι «*μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βροχίων μετὰ κυρίας (ἢ κυριείας)*».

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ ἀθέτησις τῆς «κυριότητος», ἦτοι ἡ ἄρνησις «τοῦ μόνου Δεσπότου καὶ Κυρίου», εἶνε τὸ μέγιστον τῆς ἀσεβείας τῶν αἰρετικῶν, μετὰ τὸ μέγιστον τοῦτο ἦτο δυνατόν ὁ Ἰούδας νά θέσῃ τὸ μικρόν, τὴν βλασφημίαν κατὰ τῶν ἀγγέλων; Ὅπως ἔθεσε πρῶτον τὴν προσβολὴν τῆς ἠθικῆς καὶ ἔπειτα τὸ σοβαρώτερον, τὴν προσβολὴν τῆς πίστεως, σχηματίζων οὕτω κλίμακα, δὲν ἔπρεπε καὶ εἰς τὰ τῆς πίστεως νά θέσῃ πρῶτον τὴν βλασφημίαν κατὰ τῶν ἀγγέλων καὶ ὕστερον τὸ ἀποκορύφωμα, τὴν ἀθέτησιν τῆς «κυριότητος», σχηματίζων οὕτω νέαν κλίμακα; Τὸ δὲ ἀκόμη σπουδαιότερον, ἂν «δόξας» ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Πέτρος ὠνόμαζον τοὺς ἀγγέλους, καὶ δὴ καὶ τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους, πῶς ἐν Β' Πέτρ. 2 : 10 ἡ μεγίστη ἀσέβεια, ἡ καταφρόνησις τῆς «κυριότητος», θά ἀνεφέρετο ἄνευ σχολίων, ἡ δὲ μικρὰ ἀσέβεια, ἡ βλασφημία κατὰ τῶν ἀγγέλων, θά ἐχαρακτηρίζετο ὡς τολμηρόν καὶ αὐθαδὲς καὶ τρομερόν πρᾶγμα;

Ἄν προσέξῃ τις καλῶς τὴν διατύπωσιν τοῦ Β' Πέτρ. 2 : 10, δὲν εἶνε δύσκολον νά ἐννοήσῃ, ὅτι «δόξας» ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰούδας δὲν ὠνομάζον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὴν «κυριότητα». Παραθέτομεν τὸ χωρίον: «Μάλιστα τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μισοῦ πορευομένους καὶ κυριότητος καταφρονούντας. Τολμηταί, αὐθάδεις! Δόξας οὐ τρέμουσι βλασφημοῦντες». Ὁ Πέτρος προέβη εἰς τοὺς χαρακτηρισμοὺς «τολμηταί» κλπ., ἐνῶ προηγουμένως δὲν εἶπεν, ὅτι οἱ αἰρετικοὶ βλασφημοῦν «δόξας», ἀλλ' εἶπεν, ὅτι καταφρονοῦν «κυριότητος». Ἄρα οἱ χαρακτηρισμοὶ συνδέονται πρὸς τὴν καταφρόνησιν τῆς «κυριότητος». Αὐτὴ δὲ ἡ σχέση γίνεται φανερωτέρα, ἂν θεωρήσωμεν, ὅτι οἱ χαρακτηρισμοὶ ἐκφέρονται ἐρωτηματικῶς πρὸς ἔμφασιν. Ἡ ἐρωτηματικὴ δὲ ἔκφορὰ εἶνε πολὺ φυσικωτέρα. Οὕτως ὁ Ἀπόστολος, ἀφοῦ προηγουμένως εἶπεν, ὅτι οἱ αἰρετικοὶ καταφρονοῦν τῆς «κυριότητος», χαρακτηρίζων ἐν συνεχείᾳ τοὺς ἐνόχους τῆς τοιαύτης ἀσεβείας ἐρωτᾷ μετὰ φρίκης: «Τολμηταί, αὐθάδεις! Δόξας οὐ τρέμουσι βλασφημοῦντες;». Τὸ καταφρονεῖν «κυριότητος» καὶ τὸ βλασφημεῖν «δόξας» εἶνε κατ' οὐσίαν τὸ αὐτό.

Βεβαίως ἡ ἐν Ἰουδ. 8 διατύπωσις, «κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσι» δεικνύει διαφορὰν. Φαίνεται δηλαδὴ, ὅτι ἄλλο εἶνε τὸ «κυριότητα ἀθετεῖν» καὶ ἄλλο εἶνε τὸ «δόξας βλασφημεῖν». Ἄλλὰ κατ' οὐσίαν τὰ δύο εἶνε ἓν: Οἱ αἰρετικοὶ ἀθετοῦν τὴν «κυριότητα», βλασφημοῦν δὲ τὰς «δόξας», αἱ ὁποῖαι ὁμως συνιστοῦν τὴν «κυριότητα».

Ἄλλὰ τί συγκεκριμένως εἶνε ἐνταῦθα αἱ «δόξαι»; Ὁ πληθυντικὸς οὗτος εἶνε σπανιώτατος. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντὰ ἐξάκις (Ἐξόδ. 15 : 11· 33 : 5 κατὰ τοὺς Ο'· Ὡσ. 9 : 11 κατὰ τοὺς Ο'· Σοφ. Σολ. 18 : 24· Α' Μακ. 14 : 9· Β' Μακ. 4 : 15). Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντὰ τρίς, εἰς τὰ παράλληλα χωρία Ἰουδ. 8 καὶ Β' Πέτρ. 2 : 10, ὡς καὶ εἰς τὸ Α' Πέτρ. 1 : 11. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἡμῶν ἄξια προσοχῆς εἶνε τὸ Ἐξόδ. 15 : 11 («Τίς ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς,

Κύριε; Τίς ὁμοίός σοι, δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστός ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα;») καί τό Α΄ Πέτρ. 1 : 11 («προμαρτυρούμενον τά εἰς Χριστόν παθήματα καί τās μετά ταῦτα δόξας»). Εἰς τό τελευταῖον μάλιστα χωρίον, τοῦ Πέτρου, ὁ πληθυντικός «δόξαι» εἶνε ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτος. Διότι ὁ πληθυντικός αὐτός εἶνε ἡ μία ἐκ τῶν τριῶν περιπτώσεων τῆς Καινῆς Διαθήκης καί, τό σπουδαιότερον, χρησιμοποιεῖται ὑπό τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου, ὑπό τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιεῖται καί εἰς τήν δευτέραν περίπτωσιν, ὅθεν προήλθεν ἡ τρίτη περίπτωσις, ἡ ἐν Ἰουδ. 8.

Τά μνημονευθέντα χωρία Ἐξόδ. 15 : 11 καί Α΄ Πέτρ. 1 : 11 δοηθοῦν νά ἐννοήσωμεν, ὅτι εἰς τό ὑπ' ὄψιν χωρίον τοῦ Ἰουδα, ὡς καί εἰς τό παράλληλον τοῦ Πέτρου, «δόξαι», τās ὁποίας οἱ αἰρετικοί βλασφημοῦν, εἶνε αἱ μεγαλειότητες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ καί ὡς ἀνθρώπου, τά θεία ἰδιώματά του καί αἱ μετά τό πάθος δοθεῖσαι ἐξουσίαι (Ματθ. 28 : 18), ὡς καί ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, ἡ εἰς οὐρανοῦς ἀνάβασις, ἡ ἐκ δεξιῶν καθέδρα καί ἡ δευτέρα παρουσία. Τά μεγάλα ταῦτα δόγματα τῆς Πίστεως οἱ ἀσελεῖς αἰρετικοί ἐχλεύαζον, μάλιστα τά δόγματα τῆς παντοδυναμίας καί τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου (Β΄ Πέτρ. 3 : 3 - 4· Ἰουδ. 18). Αἱ ἀλήθειαι τῆς παντοδυναμίας καί τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου δέν συνέφερον εἰς αὐτούς, ὅπως δέν συμφέρουν εἰς τούς φαύλους ὄλων τῶν ἐποχῶν. Διό καί πάντες οἱ φαῦλοι εἶνε ἐμπαίκται τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως. «Ὅσα οὐκ οἶδασι βλασφημοῦσιν» (Ἰουδ. 10).

Ἦδη ἐρχόμεθα εἰς τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰουδ. 9. Ὁ στίχος οὗτος ἔχει σχέσιν πρὸς τό Β΄ Πέτρ. 2 : 11, «ὅπου ἄγγελοι, ἰσχύι καί δυνάμει μείζονες ὄντες, οὐ φέρουσι κατ' αὐτῶν παρὰ Κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν». Ὁ λόγος οὗτος σημαίνει, ὅτι οἱ αἰρετικοί ἐμπαίξουν καί χλευάζουν καθ' ὄν χρόνον οἱ ἄγγελοι, ἂν καί εἶνε μεγαλύτεροι κατά τήν ἰσχύν καί δύναμιν, δέν ἐκσφενδονίζουσι κατ' αὐτῶν, τῶν αἰρετικῶν, ὑβριστικῆν κρίσιν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, δέν ἐπιστρέφουσι τās βλασφημίας εἰς τās κεφαλὰς τῶν βλασφημῶν, ἀλλ' ἀφήνουσι τήν κρίσιν εἰς τόν Κύριον.

Ὅτι ὁ Πέτρος εἶπε περί τῶν ἀγγέλων γενικῶς ἐν σχέσει πρὸς τούς βλασφήμους αἰρετικούς, ὁ Ἰουδας λέγει περί τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ εἰδικῶς ἐν σχέσει πρὸς τόν βλασφημότερον πάντων Διάβολον. Ὁ Ἰουδας ἀναφέρεται εἰς μίαν διά λόγων διαμάχην τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ πρὸς τόν Διάβολον «περί τοῦ Μωυσέως σώματος». Ἐπειδή οὐδαμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρεται ἀντιδικία τοῦ Μιχαήλ πρὸς τόν Διάβολον διά τό σῶμα τοῦ Μωυσέως, ἐγεννήθη ζήτημα, περί τό ὁποῖον ἀνεπτύχθη τεραστία φιλολογία. Διευτλώθη δέ ἡ γνώμη, ὅτι «σῶμα Μωυσέως» ὀνομάζεται ἐδῶ ὁ νόμος τοῦ Μωυσέως, ἐπειδή τό λατινικόν corpus (= σῶμα) ἐσήμαινε καί τήν νομοθεσίαν, τόν πανδέκτην τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἐπίσης διευτλώθη ἡ γνώμη, ὅτι «σῶμα Μωυσέως» ὀνομάζεται ἐδῶ ὁ Ἰουδαϊκός λαός, ὅπως ὁ

χριστιανικός λαός ονομάζεται «σῶμα Χριστοῦ». Ἐπειδή μάλιστα ἡ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τοῦ Ἰούδα φράσις «Ἐπιτιμήσαι σοι Κύριος» ἀπαντᾷ καί ἐν Ζαχ. 3 : 2, ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ διαμάχη, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ἰούδας, περιέχεται εἰς τὸ ὄραμα τοῦ 3ου κεφαλαίου τοῦ Ζαχαρίου καὶ ἐγένετο διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἐκπροσωπούμενον καὶ συμβολιζόμενον ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιερέως Ἰησοῦ.

Ἄλλ' αἱ γνώμαι αὗται εἶνε ἐξεζητημένα. Οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς ἡ λέξις «σῶμα» σημαίνει τὸν νόμον ἢ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν. Οὔτε ἤρμοζεν, αἰῶνας μάλιστα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωυσέως, νὰ ὀνομασθῇ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός «σῶμα Μωυσέως», ὅπως ὁ χριστιανικὸς λαός ονομάζεται «σῶμα Χριστοῦ». Ὁ χριστιανικὸς λαός ονομάζεται οὕτω, διότι αὐτὸς μὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιασθέντος σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶνε μυστικῶς καὶ οἰονεὶ ὀργανικῶς ἠνωμένος μετ' αὐτοῦ, ὅπως τὸ σῶμα μετὰ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ Χριστὸς εἶνε Θεός καὶ σωτὴρ τοῦ σώματος. Οὔτε δὲ πάλιν εἶνε ἄγγελος ὁ ἐν Ζαχ. 3 : 2 λέγων εἰς τὸν Διάβολον «Ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί», ὥστε νὰ εὐρίσκη ἔρεισμά τι ἢ ὑπόθεσις, ὅτι εἶνε ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ὅπως ἐν Ἰούδ. 9. Παρὰ τῷ προφήτῃ τὸ «Ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί» ἀπευθύνει πρὸς τὸν Διάβολον ἐν θεῖον Πρόσωπον, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν ονομάζεται «Γιαχβέ», εἰς δὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ' «Κύριος». Ἄξιον μάλιστα παρατηρήσεως, ὅτι τὸ θεῖον τοῦτο Πρόσωπον διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ ἄλλου προσώπου, τὸ ὁποῖον λέγεται «ἄγγελος Κυρίου» ἢ ἀπλῶς «ἄγγελος» (Ζαχ. 3 : 1, 3, 5, 6), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ ἄλλου θείου Προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ονομάζεται «Γιαχβέ», «Κύριος» (Ζαχ. 3 : 2). Παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ λοιπὸν ὄχι ἄγγελος, ἀλλ' ἐν Πρόσωπον τῆς Θεότητος ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Διάβολον καὶ παραπέμπει αὐτὸν εἰς τὴν κρίσιν ἄλλου Προσώπου τῆς Θεότητος. Τὸ Ζαχ. 3 : 2 εἶνε σαφέστατον καὶ ἀποροῦμεν, πῶς ἐν αὐτῷ «ἀνεκαλύφθη» ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ τοῦ Ἰούδ. 9.

Ὁ τρόπος, τέλος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰούδας ἀναφέρει τὴν μεταξὺ Μιχαήλ καὶ Διαβόλου ἀντιδικίαν, δεικνύει ὅτι ἐπρόκειτο περὶ γνωστοῦ γεγονότος καὶ περὶ τῆς συνήθους καὶ κατανοητῆς εἰς ὅλους ἐννοίας τοῦ ὄρου «σῶμα». Τὸ γεγονός ἦτο γνωστὸν ἐκ παραδόσεως καὶ εἶχε συμβῆ περὶ τὸν νεκρὸν σῶμα τοῦ Μωυσέως. Ἐξάρτησις τοῦ Ἰούδα ἐκ τοῦ ἀποκρύφου «Ἀνάληψις τοῦ Μωυσέως» δὲν ἀποδεικνύεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξάρτησις τοῦ ἀποκρύφου ἐκ τοῦ Ἰούδα.

Τὸ Δευτ. 34 : 5 - 6 ὁμιλεῖ περὶ θανάτου καὶ ταφῆς τοῦ Μωυσέως, ὄχι ἀνάληψως: «Καὶ ἐτελεύτησε Μωυσῆς ὁ οἰκέτης Κυρίου ἐν γῆ Μωάβ διὰ ῥήματος Κυρίου. Καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν Γαὶ ἐγγύς οἴκου Φογώρ· καὶ οὐκ εἶδεν οὐδεὶς τὴν ταφὴν αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης». Τὴν ταφὴν τοῦ Μωυσέως ἐκάλυψε μυστήριον. Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶδεν αὐτήν. Τίνες δὲ «ἔθαψαν» τὸ σῶμα; Τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει «ἔθαψεν», ἐκ δὲ τῆς προηγουμένης

φράσεως ὡς ὑποκείμενον τοῦ ρήματος ἐννοεῖται ὁ «Κύριος». Ὁ Κύριος ἔθαψε τό σῶμα τοῦ πιστοῦ θεράποντός του διά τῶν ἀγγέλων. Ἀσφαλῶς δέ τότε ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, διακονῶν εἰς τήν ταφήν, ἐλογομάχησε πρὸς τόν Διάβολον. Ἀλλά τί ἀκριβῶς ὁ Διάβολος κατηγορήσε τοῦ Μωυσέως καί ἐζήτησεν ὡς πρὸς τό σῶμα, δέν εἶνε γνωστόν. Ὁ Ἰούδας ἀναφέρεται εἰς τήν λογομαχίαν διά τήν νά δείξῃ, ὅτι ὁ Μιχαήλ δέν εἶπεν ὑβριστικόν λόγον κατὰ τοῦ Διαβόλου.

Ὁ δέ στίχος 8 πρὸς τόν στίχ. 9 τοῦ Ἰούδα συνδέεται ὡς ἐξῆς: Οἱ αἰρετικοί ἐμπαίζουσι καί χλευάζουσι τὰς ἐνδόξους περὶ τοῦ Κυρίου ἀληθείας τῆς Πίστεως, αὐτόν τόν Κύριον, ἐνῶ ὄχι ἄνθρωπος, οὔτε ἀπλῶς ἄγγελος, ἀλλ' αὐτός ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ δέν ἐτόλμησε νά ἐκφέρῃ ὑβριστικήν κρίσιν κατὰ τοῦ χειροτέρου ὄντος, τοῦ Διαβόλου. Δι' ἄλλων λόγων, οἱ αἰρετικοί ὑβρίζουσι τὰ ἐνδοξα, τὰ πάσης τιμῆς ἄξια, ἐνῶ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ οὔτε τόν Διάβολον ἐτόλμησε νά ὑβρίσῃ, τόν πάσης ὑβρεως ἄξιον. Τόσον ἀδίστακτοι ὑβρισταί εἶνε οἱ αἰρετικοί!

Μεταφράζομεν τό ἐρευνηθέν χωρίον:

«Ὁμοίως λοιπόν καί αὐτοί συνουσιαζόμενοι, μολύνουσι μέν τήν σάρκα, ἀρνοῦνται δέ τήν αὐθεντίαν τοῦ Κυρίου καί ἐκφράζονται ὑβριστικῶς διά τὰ ἐνδοξα πράγματα. Ἀντιθέτως ὁ Μιχαήλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅταν ἀντιδικῶν πρὸς τόν Διάβολον συνδιελέγετο διά τό σῶμα τοῦ Μωυσέως, δέν ἐτόλμησε νά ἐκφέρῃ ὑβριστικήν κρίσιν, ἀλλ' εἶπεν: Ἄς σέ ἐπιτιμήσῃ ὁ Κύριος».

Ἄποκ. 1 : 4 - 5

**«ΧΑΡΙΣ ΥΜΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ
ΑΠΟ ΘΕΟΥ, Ο ΩΝ ΚΑΙ Ο ΗΝ ΚΑΙ Ο ΕΡΧΟΜΕΝΟΣ»**

«Ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ¹, ὁ ὢν καί ὁ Ἦν καί ὁ Ἐρχόμενος, καί ἀπό τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καί ἀπό Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν καί ὁ ἀρχὸν τῶν βασιλέων τῆς γῆς».

¹ Ἐνταῦθα ἡ λέξις «εἰρήνη», εἰς χαιρετισμόν καί εὐχὴν περιεχομένη, ἔχει

1. Ὁ Nestle παραλείπει τό Θεοῦ.

εὐρείαν ἔννοιαν σημαίνουσα *πάν καλόν* καί ὄχι μόνον τήν εἰρήνην. Διό καί δέν πρέπει νά ἀφήνεται ἀνεξήγητος, ὡς συμβαίνει, ἀλλά νά ἐξηγητῆται «εὐλογία», ὅφ' ἦν περιλαμβάνονται *ὄλα τά καλά* (Ἴδε σχετικῶς τήν ἐρημνεῖαν τοῦ Ματθ. 10 : 12 - 13 ἐν σελ. 28 καί τοῦ Ῥωμ. 1 : 7 ἐν σελ. 162 - 163).

Ἐπί τοῦ θρόνου καθήμενος «*Θεός, ὁ Ὡν καί ὁ Ἦν καί ὁ Ἐρχόμενος*», κατά τήν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχήν εἶνε ὁ Θεός Πατήρ. Ἄλλ' ὀρθή εἶνε ἡ ἐκδοχή, κατά τήν ὁποῖαν ὁ καθήμενος ἐπί τοῦ θρόνου εἶνε ὁ Θεός γενικῶς, ἦτοι ὁ *Τριαδικός Θεός*. Διότι ὁ τίτλος «*ὁ Ἐρχόμενος*» εἶνε μεσσιακός καί ἔσχατολογικός καί δέν δύναται ν' ἀποδοθῆ εἰς τόν Θεόν Πατέρα, ἐνῶ δύναται ν' ἀποδοθῆ εἰς τόν Θεόν γενικῶς, ἦτοι τόν *Τριαδικόν Θεόν*. Ὁ Θεός γενικῶς εἶνε «*ὁ Ἐρχόμενος*» ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ προσώπῳ, ἡ, κατ' ἄλλην ἔκφρασιν, ὁ Θεός «*ἔρχεται*» ὡς Υἱός - Μεσσίας. Ὅτι ὁ καθήμενος ἐπί τοῦ θρόνου δέν εἶνε ὁ Πατήρ εἰδικῶς, ἀλλ' ὁ Θεός γενικῶς, ἦτοι ὁ *Τριαδικός Θεός*, ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Χριστός ἦ τό Ἄρνιον καί ὁ Θεός ἡ ὁ Πατήρ ἔχουν ἓνα θρόνον, εἶνε σύνθρονοι ἢ ὁμόθρονοι (Ἄποκ. 3 : 21, 7 : 17, 22 : 1, 3. Πρβλ. 12 : 5).

Ἐπίσης δεόν νά παρατηρηθῆ ὅτι «*ὁ Ὡν καί ὁ Ἦν καί ὁ Ἐρχόμενος*» εἶνε κύριον ὄνομα, ἀνάπτυξις τοῦ ὀνόματος *Γιαχβέ*, καί διὰ τοῦτο τά ἀρχικά τῶν τριῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν τό ἐν λόγῳ ὄνομα, πρέπει νά εἶνε κεφαλαῖα (Ἵν, Ἵν, Ἐρχόμενος), εἰς δέ τās ἑλληνικάς μεταφράσεις τό ὄνομα νά μή μεταβάλλεται, ὅπως συμβαίνει, ἀλλά νά παραμένῃ ἀμετάφραστον, ὅπως ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ.

«*Τά ἑπτά πνεύματα*», τά ὁποῖα εἶνε ἐνώπιον τοῦ θρόνου, κατά μίαν ἐκδοχήν εἶνε ἑπτά ἄγγελοι (Ἦωβ. 12 : 15), κατ' ἄλλην δ' ἐκδοχήν εἶνε τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό ὁποῖον ἐμφανίζεται ὑπό ἑπτά μορφάς κατά τά ἑπτά αὐτοῦ χαρίσματα (Ἦσ. 11 : 2 - 3 κατά τούς Ὁ'), τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά σημαίνοντος πληρότητα καί τελειότητα. Ἡ πρώτη ἐκδοχή εἶνε ἐσφαλμένη. Διότι δέν εἶνε δυνατόν οἱ ἄγγελοι νά ἐμφανίζονται ὡς πηγὴ τῆς «*χάριτος*» καί τῆς «*εἰρήνης*» ὅπως ὁ Θεός καί ὁ Χριστός, νά τάσσονται παραλλήλως πρὸς τόν Θεόν καί τόν Χριστόν, καί νά προτάσσονται τοῦ Χριστοῦ. Ὁρθή εἶνε ἡ δευτέρα ἐκδοχή, κατά τήν ὁποῖαν «*τά ἑπτά πνεύματα*» εἶνε τό Ἅγιον Πνεῦμα (*Spiritus septiformis*).

Ἄλλά γεννᾶται τό ἐρώτημα: Ἄφου ὁ καθήμενος ἐπί τοῦ θρόνου εἶνε ὁ *Τριαδικός Θεός*, διατί ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογία ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως τό Ἅγιον Πνεῦμα καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός;

Ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει ἰδιαιτέρως τό Ἅγιον Πνεῦμα καί τόν Ἰησοῦν Χριστόν, διότι ἐκφράζεται κατά τήν εἰκονικὴν παράστασιν, ἣν ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν τῷ ὄραματι τῆς Ἀποκαλύψεως. Οὗτος δηλαδὴ βλέπει ἓνα θρόνον καί ἐπ' αὐτοῦ μίαν μορφήν, τόν «*Θεόν*». Ἐνώπιον τοῦ θρόνου βλέπει ἑπτά μορφάς, «*τά ἑπτά πνεύματα*». Βλέπει ἐπίσης τόν Ἰησοῦν Χρι-

στόν, ὅστις κατ' ἄλλα χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως παρίσταται ὡς Ἄρνιον. Ἐξ ὧν δέ μορφῶν βλέπει, ἐκ τῶν καί παριστᾶ προερχομένην τὴν «χάριν» καὶ τὴν «εἰρήνην». Ἄν δὲν ἔβλεπε τὰς ἑπτὰ μορφάς «ἐνώπιον τοῦ θρόνου», δὲν θά ἐγένετο ἰδιαίτερα μνεῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως δὲν γίνεται εἰς τὴν παράλληλον ἀποστολικὴν εὐλογίαν τῶν Ἐπιστολῶν.

Ὁ Χριστός παρίσταται ὡς ἰδιαίτερόν τι παρά τὸν Θεόν, τὸν Τριαδικόν Θεόν, διότι ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον, ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ εἶνε Θεάνθρωπος. Καί «τὰ ἑπτὰ πνεύματα» ἐμφανίζονται κεχωρισμένα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου Θεοῦ, τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον καθ' ὅλως ἑξακριτικόν τρόπον καὶ ἀπεργάζεται τὸν ἁγιασμόν τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τὸ Ἄποκ. 5 : 6 «τὰ ἑπτὰ πνεύματα» εἶνε «τὰ ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν».

Ἡ ἀναλογία λοιπὸν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησίᾳ εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐν τῇ ἀποστολικῇ εὐλογίᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ Θεοῦ παρίσταται κεχωρισμένον ἀπ' αὐτοῦ καὶ μνημονεύεται ἰδιαίτερος, ὅπως τὸ δεύτερον πρόσωπον. Ἄλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν εἰκονικὴν παράστασιν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶνε κεχωρισμένον τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένου Θεοῦ, ἐν τῇ πραγματικότητι περιλαμβάνεται ἐν αὐτῷ ὡς Τριαδικῷ Θεῷ, ἠνωμένον μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως ἡ Θεότης τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ἐκ τῶν χαρακτηρισμῶν αὐτοῦ «ὁ μάρτυς ὁ πιστός» (Πρὸβλ. Ψαλμ. 88[89] : 38) καὶ «ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς», ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Χριστός εἶνε πηγὴ τῆς «χάριτος» καὶ τῆς «εἰρήνης», καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος «ὁ Ὡν καὶ ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος», τὸ ὁποῖον, ὡς ἐλέχθη, εἶνε ἀνάπτυξις τοῦ ὀνόματος Γιαχβέ καὶ ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν ὡς Υἱόν - Μεσσίαν, διότι ὁ τίτλος «ὁ Ἐρχόμενος» εἶνε μεσσιακός. Τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποδεικνύεται Θεός ἐκ τοῦ ὅτι ἀναφέρεται ἐν μέσῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶνε καὶ αὐτὸ πηγὴ τῆς «χάριτος» καὶ τῆς «εἰρήνης», δι' ἄλλων λέξεων τίθεται ἐν τῇ αὐτῇ μοίρᾳ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Μεταφράζομεν τὸ χωρίον:

«Ὁ Ἰωάννης πρὸς τὰς ἑπτὰ ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι εἶνε εἰς τὴν Ἀσίαν. Χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία παρά τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ Ὡν καὶ ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος, καὶ παρά τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐνώπιον τοῦ θρόνου του, καὶ παρά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ μάρτυς ὁ ἀξιόπιστος, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς».

Ἐποκ. 14 : 13

«ΜΑΚΑΡΙΟΙ... ΙΝΑ ΑΝΑΠΑΥΣΩΝΤΑΙ»

«Καί ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· γράψον· μακάριοι οἱ νεκροί οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι. Naί, λέγει τό Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται¹ ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τά δέ ἔργα αὐτῶν² ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ πλείστοι ἐκ τῶν συγχρόνων ἐξηγητῶν συνδέουν τό «ἀπ' ἄρτι» πρὸς τό «ἀποθνήσκοντες». Κατ' αὐτὴν δέ τὴν σύνδεσιν ἡ ἔννοια εἶνε: Μακάριοι εἶνε οἱ νεκροί, οἱ ὅποιοι ἀποθνήσκουν ἐν Κυρίῳ ἀπὸ τοῦδε, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως δηλαδή τῆς τελευταίας πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας δοκιμασίας τῆς Ἐκκλησίας, δοκιμασίας μαρτυριῶν (περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ 12). Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἔννοια δέν εἶνε ὀρθή. Διότι μακάριοι δέν εἶνε μόνον οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες κατὰ τὴν ἐσχάτην ἐποχὴν, ἀλλὰ κατὰ πάσας τὰς ἐποχάς. Ἐπίσης τά μαρτύρια δέν εἶνε μόνον τῆς ἐσχάτης ἐποχῆς, ἀλλὰ πολλῶν ἐποχῶν. Ἄν δέ τό χωρίον ἠθελε νά ἐξάρη τά μαρτύρια τῆς ἐσχάτης ἐποχῆς, τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀντιχρίστου, ὑπὲρ τά μαρτύρια τῶν προηγουμένων ἐποχῶν, θά ἔλεγε, «μακαριώτεροι οἱ νεκροί οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι», ἐνῶ τώρα λέγει, «μακάριοι οἱ νεκροί κλπ.».

Ὅρθῶς πράττουν οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι συνδέουν τό «ἀπ' ἄρτι» πρὸς τό «μακάριοι». Κατὰ τὴν σύνδεσιν αὐτὴν ἡ ἔννοια εἶνε: Οἱ νεκροί, οἱ ὅποιοι ἀποθνήσκουν ἐν Κυρίῳ, εἶνε μακάριοι ἀπὸ τοῦδε. Δέν θά εἶνε μακάριοι ἀπὸ τῆς δευτέρας παρουσίας μόνον, ἀλλ' εἶνε μακάριοι ἤδη ἀπὸ τώρα, ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ θανάτου. Διατί δέ εἶνε μακάριοι ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, τοῦτο λέγεται διὰ τῆς φράσεως «ἵνα ἀναπαύσωνται κλπ.».

Τὴν φράσιν ταύτην οἱ ἐξηγηταὶ παρερμηνεύουν, διότι δέν συλλαμβάνουν τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἵνα» ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν, νομίζοντες τό «ἵνα» καὶ ἐνταῦθα τελικόν, ἐξηγοῦν: «Μακάριοι οἱ νεκροί..., διὰ νά ἀναπαυθοῦν». Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐξήγησις δέν εἶνε ὀρθή. Οἱ νεκροί εἶνε μακάριοι, ὄχι «διὰ νά ἀναπαυθοῦν», ἀλλὰ διότι ἀνεπαύθησαν. Δέν εἶνε ἡ

1. Ὁ Nestle ἔχει ἵνα ἀναπαύσωνται.

2. Ὁ Nestle ἔχει τά γάρ ἔργα αὐτῶν.

μακαριότης αἰτία ἀναπαύσεως, ἀλλ' ἡ ἀνάπαυσις εἶνε αἰτία μακαριότητος. Ἐπειδή ἡ ἐν λόγῳ ἐξήγησις εἶνε ἄστοχος, ἄλλοι ἐξηγηταὶ παραλείπουν τὸ «ἵνα» καὶ ἐξηγοῦν: «Μακάριοι οἱ νεκροί...Θά ἀναπαυθῶν». Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐξήγησις δέν εἶνε ὀρθή, διότι ἡ παράλειψις τοῦ «ἵνα» εἶνε ἀδικαιολόγητος καὶ ἀυθαίρετος.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐξηγηταί, λόγῳ τῆς διαφόρου γραφῆς «τά γάρ ἔργα αὐτῶν», εἰς τὴν φράσιν «ἵνα ἀναπαύσωνται κλπ.» δίδουν ἔννοιαν, καθ' ἣν ἡ ἀνάπαυσις εἶνε καρπός, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἐκ τῶν κόπων τῶν νεκρῶν, διότι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθοῦν αὐτούς. Ἡ ἀνάπαυσις δηλαδή εἶνε ἀμοιβή διὰ τὰ κοπιώδη ἔργα. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δέν εἶνε ὀρθή. Διότι ἐνταῦθα δέν πρόκειται περὶ ἀναπαύσεως, ἡ ὁποία εἶνε καρπός τῶν κόπων καὶ τῶν ἔργων. Ἡ ἐνταῦθα ἔκφρασις «ἀναπαύεσθαι ἐκ τῶν κόπων» εἶνε ὁμοία πρὸς τὰς ἐκφράσεις «ἀναπαύεσθαι τῶν μόχθων», Ἰωβ 2 : 98 κατὰ τοὺς Ο', «ἀναπαύεσθαι ἀπὸ τῆς ὀδύνης», Ἠσ. 14 : 3, «καταπαύειν ἀπὸ τῶν ἔργων», Γεν. 2 : 2, 3, Ἐβρ. 4 : 4, 10, καὶ σημαίνει ἀνάπαυσιν λόγῳ παύσεως τῶν κόπων, ὄχι ἀνάπαυσιν ὡς καρπὸν τῶν κόπων. Καὶ σήμερον λέγομεν διὰ νεκρὸν, ὅτι ἀνεπαύθη ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ ἢ τῶν βασάνων αὐτοῦ, καὶ ἐννοοῦμεν, ὅτι ἀνεπαύθη, διότι ἔπαυσε νὰ ἔχη κόπους ἢ βασάνα. Ἡ γραφή τοῦ χωρίου «τά γάρ ἔργα αὐτῶν», ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἡ ἀνάπαυσις τῶν νεκρῶν ἐξελήφθη ὡς καρπός τῶν κόπων καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, εἶνε ἐσφαλμένη. Ὀρθή εἶνε ἡ γραφή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κεμένου «τά δέ ἔργα αὐτῶν».

Αἱ ἐρμηνευτικαὶ δυσκολίαι αἴρονται ἀμέσως καὶ τὸ χωρίον ἐρμηνεύεται φυσικώτατα καὶ ὀρθιστα διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ κυρίου λάθους τῶν ἐρμηνευτῶν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ παρανόησις τοῦ «ἵνα». Ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15, εἰς σπανίας περιπτώσεις ὁ σύνδεσμος «ἵνα», καθὼς καὶ ὁ σύνδεσμος «ὅπως», ἔχει αἰτιολογικὴν ἔννοιαν· σημαίνει «διότι» (Ἰδέ σ. 112 ἐξ.). Αὐτὴν δέ τὴν ἔννοιαν ἔχει ὁ σύνδεσμος «ἵνα» καὶ ἐνταῦθα, καὶ ὄχι τελικὴν ἔννοιαν, ὅπως νομίζουσιν οἱ ἐρμηνευταί. Καὶ συνεπῶς ἡ φράσις «ἵνα ἀναπαύσωνται κλπ.» σημαίνει: «διότι ἀνεπαύθησαν ἢ, μᾶλλον, ἀναπαύονται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν, παύουν δηλαδή νὰ ἔχουν κόπους, καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν συνοδεύουν αὐτούς, ἀπολαμβάνουν δηλαδή τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἔργων των».

Οἱ νεκροὶ λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἀποθνήσκουν ἐν Κυρίῳ, εἶνε μακάριοι «ἀπ' ἄρτι», ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, διὰ δύο λόγους, ἓνα ἀρνητικὸν καὶ ἓνα θετικόν. Ἀρνητικὸς λόγος εἶνε, ὅτι ἅμα τῷ θανάτῳ ἀναπαύονται ἐκ τῶν κόπων, παύουν νὰ ὑποφέρουν. Θετικὸς δέ λόγος εἶνε, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον συνοδεύουν αὐτούς τὰ ἔργα των, ἀπολαύουν θείων ἀμοιβῶν διὰ τὰ ἔργα των.

Τὸν πλήρη θεδαίως καὶ τέλειον μισθὸν διὰ τὰ ἔργα των οἱ εὐσεβεῖς θά

λάβουν κατά τήν δευτέραν παρουσίαν. Ἄλλ' ἤδη ἀπό τῆς ὥρας τοῦ θανάτου λαμβάνουν ἐν μέρει τόν μισθόν τῶν ἔργων των καί μετέχουν τῆς αἰωνίου μακαριότητος.

Κατά ταῦτα τό Ἄποκ. 14 : 13 πρέπει νά ἐξηγηῆται:

«Καί ἤκουσα φωνήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ὁποία ἔλεγε: Γράψον: Οἱ νεκροί, οἱ ὁποιοὶ ἀποθνήσκουν ἐν Κυρίῳ, εἶνε μακάριοι ἀπό τῶρα. Ναί, λέγει τό Πνεῦμα, διότι ἀναπαύονται ἐκ τῶν κόπων των, καί τά ἔργα των συνοδεύουν αὐτούς».

Ἄποκ. 15 : 3

«Ἡ ΨΔΗ ΤΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ἈΡΝΙΟΥ» «ΔΙΚΑΙΑΙ ΚΑΙ ἈΛΗΘΙΝΑΙ ΟΔΟΙ»

«Καί ᾄδουσι τήν ψδὴν Μωυσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ καί τήν ψδὴν τοῦ Ἀρνίου λέγοντες· μεγάλα καί θαυμαστά τά ἔργα σου, Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ· δίκαιαι καί ἀληθιναί αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν».

Τό χωρίον εἶνε δύσκολον ὡς πρὸς τήν φράσιν «*τὴν ψδὴν Μωυσέως τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ καί τὴν ψδὴν τοῦ Ἀρνίου*». Κατ' ἄλλους πρόκειται περὶ δύο ψδῶν καί κατ' ἄλλους περὶ μιᾶς. Καθ' ἡμᾶς πρόκειται περὶ μιᾶς, ἡ ὁποία ἐξ ἄλλης ἐπόψεως χαρακτηρίζεται ὡς ψδὴ τοῦ Μωυσέως καί ἐξ ἄλλης ὡς ψδὴ τοῦ Ἀρνίου. Κατά ποίαν δέ ἔννοιαν ἡ αὐτὴ ψδὴ χαρακτηρίζεται ὡς ψδὴ τοῦ Μωυσέως καί ὡς ψδὴ τοῦ Ἀρνίου; Καί ἐπ' αὐτοῦ δέν ὑπάρχει τελεία συμφωνία τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἡ ψδὴ χαρακτηρίζεται ὡς ψδὴ τοῦ Μωυσέως, διότι ὁμοιάζει κατὰ τὴν ὑπόθεσιν καί τὴν μορφήν πρὸς τὴν μωσαϊκὴν ἐξόδιον ψδὴν, καί ὡς ψδὴ τοῦ Ἀρνίου, διότι εἶνε δοξολογία πρὸς τὸ Ἀρνίον. Ὁ δοξολογούμενος «Κύριος ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ» εἶνε τὸ Ἀρνίον. Διὰ τὴν ἐπιχειρηματολογίαν ἰδέ ἡμέτερον διβλίον «Ὁ Ἰησοῦς Γιαχβέ», Ἀθήναι 1976, σελ. 155 - 158.

Τό χωρίον εἶνε δύσκολον καί ὡς πρὸς τὴν λέξιν «*ἀληθιναί*». Οἱ ἐρμηνευταὶ ἐκδέχονται τὴν λέξιν εἰς τὴν συνήθη καί σημερινὴν αὐτῆς ἔννοιαν.

Διά τούτο εἰς τὰς ἑλληνικάς μεταφράσεις ἡ λέξις ἀφήνεται ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ, εἰς δὲ τὰς ξένας μεταφράσεις ἀποδίδεται διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν ξένων λέξεων. Ἄλλὰ τούτο δέν εἶνε ὀρθόν. Τό «ἀληθιναί» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δικαίαι». Ὅτι δὲ τό «ἀληθινός» ἔχει καί τήν σημασίαν τοῦ «δικαίος», τούτο ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (Ἰδέ σ. 86 - 87). Συνεπῶς ἡ φράσις «δικαίαι καὶ ἀληθιναί αἱ ὁδοί σου» δύναται ν' ἀποδοθῆ: «δικαίαι καὶ ὀρθαί αἱ ὁδοί σου» ἢ «δικαίαι καὶ πρέπουσαι αἱ ὁδοί σου». Ἡ λέξις «ὁδοί» προφανῶς χρησιμοποιεῖται ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ καὶ σημαίνει τοὺς τρόπους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεός, εἴτε ἐνεργεῖ εὐχάριστα εἴτε ἐνεργεῖ δυσάρεστα, ἐνεργεῖ δικαίως καὶ ὀρθῶς, δικαίως καὶ πρεπόντως.

Συμφώνως πρὸς αὐτὰ τό Ἄποκ. 15 : 3 ἐξηγεῖται:

«Καὶ ψάλλουν κατὰ τὴν ψῆδὴν τοῦ Μωυσέως, τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, ψῆδὴν εἰς τό Ἄρνιον λέγοντες: Μεγάλα καὶ θαυμαστά εἶνε τὰ ἔργα σου, Κύριε Θεέ παντοκράτορ. Δικαίαι καὶ ὀρθαί¹ εἶνε αἱ ὁδοί σου, βασιλεῦ τῶν ἐθνῶν».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τό «ἀληθινός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δικαίος» καὶ ἐν Ἄποκ. 16 : 7, 19 : 2, 19 : 11, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἄποκ. 16 : 7

«ΑΛΗΘΙΝΑΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΣΟΥ»

«Καὶ ἤκουσα τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος· ναί, Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτορ, ἀληθιναί καὶ δικαίαι αἱ κρίσεις σου».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἐρμηνευταί τὴν λέξιν «ἀληθιναί» ἐκδέχονται εἰς τὴν συνήθη καὶ σημερινὴν αὐτῆς ἐννοίαν, διό καὶ εἰς τὰς ἑλληνικάς μεταφράσεις ἡ λέξις ἀφήνεται ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ, εἰς δὲ τὰς ξένας μεταφράσεις ἀποδίδεται διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν ξένων λέξεων. Ἄλλὰ τούτο δέν εἶνε

1. Ἡ πρέπουσαι.

ὀρθόν. Τό «ἀληθινάι» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δίκαιαι». Ὅτι δέ τό «ἀληθινός» ἔχει καί τήν σημασίαν τοῦ «δίκαιος», τοῦτο ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (Ἰδέ σ. 86 - 87). Συνεπῶς ἡ φράσις «δίκαιαι καί ἀληθινάι» δύναται ν' ἀποδοθῇ: «δίκαιαι καί ὀρθαί» ἢ «δίκαιαι καί πρέπουσαι».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τό «ἀληθινός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δίκαιος» καί ἐν Ἀποκ. 15 : 3, 19 : 2, 19 : 11, ὡς ὑποστηρίζομεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἐπίσης οἱ ἐρμηνευταί τήν λέξιν «κρίσεις» ἐκλαμβάνουν εἰς τήν ἔννοιαν τοῦ «κρίσεις» ἢ «ἀποφάσεις», τό ὁποῖον εἶνε σφάλμα. Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ἰωάν. 3 : 17 - 19 ἀπεδείχθη, ὅτι «κρίσεις» σημαίνει καί «τιμωρία» (Ἰδέ σελ. 102 ἔξ.). Αὐτήν δέ τήν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις ἐνταῦθα. Ὑπό τās «κρίσεις» δηλαδή τοῦ παρόντος χωρίου τῆς Ἀποκαλύψεως ἔννοοῦνται αἱ τιμωρία τοῦ Θεοῦ κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς κόσμου (Πρβλ. τήν φράσιν τοῦ ὀλίγον προηγουμένου στίχ. 5 «ταῦτα ἔκρινας», ἦτοι ἐπήγαγες αὐτάς τās τιμωρίας).

Κατά ταῦτα ἡ ὀρθή ἀπόδοσις τοῦ Ἀποκ. 16 : 7 εἶνε:

«Καί ἤκουσα τό θυσιαστήριον νά λέγη: Ναί, Κύριε Θεέ παντοκράτορ, ὀρθαί¹ καί δίκαιαι εἶνε αἱ τιμωρία σου²».

Ἀποκ. 16 : 15

«ΜΑΚΑΡΙΟΣ... ΙΝΑ ΜΗ ΓΥΜΝΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤῆ»

« Ἰδού ἔρχομαι ὡς κλέπτης· μακάριος ὁ γρηγορῶν καί τηρῶν τά ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μή γυμνός περιπατῆ καί βλέπωσι τήν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ».

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταί ἀστοχοῦν ὡς πρός τό «ἵνα»· ἐκλαμβάνουν τοῦτο ὡς τελικόν. Ἀλλ' ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15, εἷς τινας περιπτώσεις ὁ σύνδεσμος οὗτος, καθώς καί ὁ σύνδεσμος «ὅπως», εἶνε αἰτιολογικός, σημαίνει «διότι» (σελ. 112 ἔξ.). Μεταξύ δέ

1. Ἡ πρέπουσαι.

2. Ἡ αἱ τιμωρητικαί ἐνέργειαι σου.

τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας τὸ «ἵνα» εἶνε αἰτιολογικόν, εἶνε καί ἡ προκειμένη. Ἡ περίπτωση αὕτη ὁμοιάζει ἰδιαίτερος πρὸς τὴν περιπτώσιν τοῦ χωρίου Ἐποκ. 14 : 13, διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ «ἵνα» εἰσάγει φράσιν, διὰ τῆς ὁποίας αἰτιολογεῖται μακαρισμός. Ὅπως δηλαδὴ ἐν Ἐποκ. 14 : 13 τὸ «Μακάριοι οἱ νεκροί..., ἵνα ἀναπαύσωνται κλπ.» σημαίνει, «Μακάριοι εἶνε οἱ νεκροί..., διότι ἀναπαύονται κλπ.» (Ἰδέ σ. 347 ἑξ.), οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ «Μακάριος ὁ γρηγορῶν..., ἵνα μὴ γυμνός περιπατῆ κλπ.» σημαίνει, «Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀγρυπνεῖ..., διότι δὲν θά περιπατῆ γυμνός κλπ.».

Οἱ περισσότεροι ἐξηγηταὶ δὲν συλλαμβάνουν ὀρθῶς καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως «ὁ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ». Διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς νομίζουσι, ὅτι σημαίνεται «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φυλάσσει τὰ ἐνδύματά του». Ἄλλ' ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶνε ἄλλη. Τὸ «τηρῶ» ἐνταῦθα σημαίνει «κρατῶ», ὅπως ἐν Ἰωάν. 2 : 10, Πράξ 12 : 5, 24 : 23, 25 : 21. Ἡ δὲ φράσις «ὁ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ» σημαίνει «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ ἐνδύματά του ἐπάνω του, δὲν ἐκδύεται αὐτά, παραμένει ἐνδεδυμένος». Διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς ὁ Κύριος τονίζει τὴν ἀνάγκην πλήρους ἐτοιμότητος, ὅπως τὴν αὐτὴν ἀνάγκην ἀλλαχοῦ τονίζει διὰ τῆς ὁμοίας φράσεως «ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι» (Λουκ. 12 : 35. Πρὸβλ. Α' Πέτρ. 1 : 13. Ἰδέ καὶ Νεεμ. 4 : 17[23]). Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἔρχεται «ὡς κλέπτης», ὅπως δηλαδὴ ὁ κλέπτης ἔρχεται κατὰ τὴν νύκτα αἰφνιδίως, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ εἶνε γυμνός, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀγρυπνῆ καὶ νὰ εἶνε ἐνδεδυμένος, διὰ νὰ μὴ ἀρπάσῃ αὐτόν ὁ Κύριος εἰς τὴν αἰωνιότητα γυμνόν καὶ βλέπουσι τὴν ἀσχημίαν τῆς γυμνότητός του καὶ ἐξευτελίζεται. Εὐνόητον δὲ εἶνε, ὅτι ὑπὸ «τὰ ἱμάτια», τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ φορῆ μονίμως, ἐνοοῦνται αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ καλὰ ἔργα.

Ἐπίσης ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ τὸ «Ἰδοῦ» εἶνε καλλίτερον νὰ μεταφράζεται «Προσέξατε».

Κατὰ ταῦτα τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον πρέπει νὰ ἐξηγητῆται:

«*Προσέξατε, ἔρχομαι ὡσάν κλέπτης. Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀγρυπνεῖ καὶ παραμένει ἐνδεδυμένος*¹, διότι δὲν θά περιπατῆ γυμνός καὶ δὲν θά βλέπουσι τὴν ἀσχημίαν του²».

1. Ἡ φορεῖ τὰ ἐνδύματά του.

2. Ἡ τὴν ἀσχημίαν τῆς γυμνότητός του.

Ἄποκ. 19 : 2

«ΑΛΗΘΙΝΑΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΑΥΤΟΥ»

«Ὅτι ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις αὐ-
του· ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἣτις
διέφθειρε¹ τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἔξε-
δίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ χειρὸς αὐ-
τῆς».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ ἑρμηνευταὶ τὴν λέξιν «ἀληθιναί» ἐκλαμβάνουν εἰς τὴν συνήθη καὶ σημερινὴν αὐτῆς ἔννοιαν, διό καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς μεταφράσεις ἡ λέξις ἀφήνεται ἀμετάφραστος, ὡς ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ, εἰς δὲ τὰς ξένας μεταφράσεις ἀποδίδεται διὰ τῶν ἀντιστοίχων ξένων λέξεων. Ἄλλὰ τοῦτο εἶνε λάθος. Τὸ «ἀληθιναί» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δίκαιαι». Ὅτι δὲ τὸ «ἀληθινός» σημαίνει καὶ «δίκαιος», τοῦτο ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (σελ. 86 - 87). Ἄρα ἡ φράσις «ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι» δύναται ν' ἀποδοθῆ: «Ὁρθαί (ἢ πρέπουσαι) καὶ δίκαιαι».

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «ἀληθινός» εἶνε συνώνυμον τοῦ «δίκαιος» καὶ ἐν Ἄποκ. 15 : 3, 16 : 7, 19 : 11, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἐσφαλμένως ἐπίσης οἱ ἑρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν τὸ «κρίσεις» καὶ τὸ «ἔκρινε». Νομίζουν δηλαδή, ὅτι τὸ πρῶτον σημαίνει «κρίσεις» ἢ «ἀποφάσεις» καὶ τὸ δεύτερον σημαίνει «ἔκρινεν» ἢ «κατεδίκησε», τουτέστιν ἔλαβε καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Ἄλλ' αἱ λέξεις «κρίσεις» καὶ «κρίνω» εἰς τὸ προκειμένον χωρίον χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς σημασίας τοῦ «τιμωρία» ἢ «καταστροφή» καὶ τοῦ «τιμωρῶ» ἢ «καταστρέφω» ἀντιστοίχως (Πρβλ. «ἔξεδίκησε»). Ὅτι δὲ αἱ λέξεις αὗται ἔχουν καὶ αὐτὰς τὰς σημασίας, τοῦτο ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Ἰωάν. 3 : 17 - 19 (Ἰδέ σελ. 102 ἔξ.).

Συνεπῶς ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τοῦ Ἄποκ. 19 : 2 εἶνε:

«Διότι ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι εἶνε αἱ τιμωρίαι του. Διότι ἐτιμώρησε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἣ ὅποια διέφθειρε τὴν γῆν μετὰ τὴν πορνείαν της, καὶ ἔξεδίκηθη αὐτὴν διὰ τὸ αἷμα τῶν δούλων του».

Μεταφράζομεν καὶ ἄλλως:

1. Ὁ Nestle ἔχει Ἐφθειρεν.

«Διότι πρόεπονσαι καὶ δίκαιαι εἶνε αἱ καταστρεπτικαὶ ἐνέργειαι αὐτοῦ. Διότι κατέστρεψε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἣ ὅποια κατέστρεψε τὴν γῆν μετὰ τὴν πορνείαν της, καὶ ἐξεδικήθη αὐτὴν διὰ τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ».

Ἄποκ. 19 : 11

«ΠΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΟΣ»

«Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν καλούμενος πιστός καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ δεόν πρῶτον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ «καλούμενος πιστός καὶ ἀληθινός» δέν σημαίνει ὄνομα τοῦ ἵππέως - Χριστοῦ ἐν κυριολεξία, ἀλλὰ τὴν φύσιν ἢ τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ (Πρβλ. Ἦσ. 9 : 6, «καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος κλπ.»). Τὸ «πιστός καὶ ἀληθινός» δέν εἶνε λοιπὸν κύριον ὄνομα τοῦ ἵππέως - Χριστοῦ· κύριον ὄνομα αὐτοῦ εἶνε τὸ ἐν στίχ. 13 «ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ».

Ἐνταῦθα ὁ Χριστός ὀνομάζεται «πιστός» καὶ «ἀληθινός», ὅπως ὀνομάζεται καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀποκαλύψεως 1 : 5 («ὁ μάρτυς ὁ πιστός») καὶ 3 : 14 («ὁ μάρτυς ὁ πιστός καὶ ἀληθινός»). Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ «πιστός» σημαίνει «ἀξιόπιστος» καὶ «ἀληθινός» σημαίνει «φιλαλήθης», οἱ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι καὶ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον αἱ λέξεις αὗται ἔχουν τὰς αὐτὰς σημασίας. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ γνώμη δέν εἶνε ὀρθή. Διότι ἐκεῖ μὲν ὁ Χριστός παρουσιάζεται ὡς «μάρτυς» καὶ αἱ εἰρημέναι σημασίαι «ἀξιόπιστος» καὶ «φιλαλήθης» ἀρμόζουν ἄριστα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μάρτυρος, ἐνῶ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ὁ Χριστός παρουσιάζεται ὡς κριτὴς καὶ ὡς πολεμιστὴς («κρίνει καὶ πολεμεῖ») καὶ ἀρμόζουν ἄλλαι σημασίαι.

Τὸ «πιστός» καὶ τὸ «ἀληθινός» εἰς τὸ παρὸν χωρίον συνδέονται κατ' ἔννοιαν πρὸς τὸ «ἐν δικαιοσύνῃ» καὶ ἔχουν τὴν σημασίαν, τὴν ὅποιαν ἔχουν καὶ ἐν Δευτ. 32 : 4, «Θεός, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις· Θεός πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία, δίκαιος καὶ δσιος Κύριος». Ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης κυριαρχεῖ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο. Τὸ

«*ἀληθινά* τὰ ἔργα αὐτοῦ» καί τὸ «*πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις*» παραλληλίζονται συνωνυμικῶς καὶ σημαίνουν «*δίκαια εἶνε τὰ ἔργα του*» καὶ «*ὅλαι αἱ ὁδοὶ¹ του εἶνε δικαιοσύνη (ἢ εὐθύτητες)*». Τὸ «*ἀληθινός*» λοιπὸν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Δευτερονομίου σημαίνει ὅ,τι καί τὸ «*δίκαιος*». Τοῦ δὲ «*πιστός*» ἡ σημασία καθορίζεται διὰ τῆς φράσεως «*οὐκ ἔστιν ἀδικία (ἐν αὐτῷ)*». Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἐκφράζεται ἀρνητικῶς ὅ,τι διὰ τοῦ «*πιστός*» ἐκφράζεται θετικῶς. Ἄρα καί τὸ «*πιστός*» σημαίνει ὅ,τι καί τὸ «*δίκαιος*». Ἄλλὰ καί τὸ «*δσιος*» συνεκφέρεται μετὰ τοῦ «*δίκαιος*» συνωνυμικῶς. Πρὸς μεγίστην δηλονότι ἔμφασιν ἢ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἐκφράζεται διὰ πέντε λέξεων καὶ μιᾶς προτάσεως (*ἀληθινά, κρίσεις, πιστός, δίκαιος, ὄσιος, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία*). Μεταφράζομεν τὸ χωρίον τοῦ Δευτερονομίου: «*Εἶνε Θεός. Τὰ ἔργα του εἶνε δίκαια, καὶ ὅλαι αἱ ὁδοὶ του εἶνε δικαιοσύνη (ἢ εὐθύτητες). Ὁ Θεός εἶνε δίκαιος, καὶ δέν ὑπάρχει ἀδικία (εἰς αὐτόν), ὁ Κύριος εἶνε δίκαιος καὶ εὐθύς*».

Ἐπιτομή. Ὅτι τὸ «*ἀληθινός*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*δίκαιος*», τοῦτο ἐδείχθη καὶ δι' ἄλλων ἑδαφίων ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 16 : 10 - 12 (Ἰδέ σ. 86 - 87).

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ «*ἀληθινός*» εἶνε συνώνυμον τοῦ «*δίκαιος*» καὶ ἐν Ἀποκ. 15 : 3, 16 : 7, 19 : 2, ὡς ὑποστηρίζομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν χωρίων τούτων ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις.

Ἐκτός τοῦ Δευτ. 32 : 4 τὸ «*πιστός*» σημαίνει «*δίκαιος*» καὶ ἐν Παροιμ. 14 : 5, «*Μάρτυς πιστός οὐ ψεύδεται, ἐκκαίει δὲ ψευδῆ μάρτυς ἀδικος*». Ὅτι δὲ πράγματι ἐνταῦθα τὸ «*πιστός*» σημαίνει «*δίκαιος*», τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ «*ἀδικος*».

Τὸ «*πιστός*» φαίνεται συνώνυμον τοῦ «*δίκαιος*» καὶ ἐν Ὡσ. 5 : 9, «*Ἐφραὶμ εἰς ἀφανισμόν ἐγένετο ἐν ἡμέραις ἐλέγχου· ἐν ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἔδειξα πιστά*». Καθ' ἡμᾶς ἡ ἔννοια τοῦ ἑδαφίου εἶνε: «*Ὁ Ἐφραὶμ ἠφανίσθη κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς τιμωρίας· εἰς τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ ἔδειξα (διὰ τῶν πραγμάτων) δίκαια, ἐπέφερα δικαίας συμφοράς*».

Συναφῶς καί τὸ «*πίστις*» φαίνεται συνώνυμον τοῦ «*δικαιοσύνη*» ἢ «*ὀρθότης*» ἢ «*εὐθύτης*» εἰς τὰ χωρία Σοφ. Σειρ. 40 : 12, Ἰερ. 5 : 1 καὶ Δευτ. 32 : 20. Ὁ λόγος τοῦ πρώτου χωρίου, «*Πᾶν δῶρον καὶ ἀδικία ἐξαλειφθήσεται, καὶ πίστις εἰς τὸν αἰῶνα στήσεται*», φαίνεται ὅτι σημαίνει, «*Πᾶσα δωροδοκία καὶ ἀδικία θά ἐξαλειφθῆ, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη θά ἔχῃ αἰωνίαν ἰσχύν*». Ὁ λόγος τοῦ δευτέρου χωρίου, «*Εἰ ἔστι ποιῶν κρίμα καὶ ζητῶν πίστιν*», φαίνεται ὅτι σημαίνει, «*Ἄν ὑπάρχη τις, ὁ ὁποῖος πράττει τὸ δίκαιον καὶ ἐπιδιώκει τὸ ὀρθόν*». Ὁ δὲ λόγος τοῦ τρίτου χωρίου, «*Γενεὰ ἐξεστραμμένη ἐστίν, υἱοί, οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς*», φαίνεται ὅτι σημαίνει, «*Εἶνε γενεὰ διεστραμμένη, τέκνα χωρὶς εὐθύτητα*».

1. «*Ὅδοι*» μεταφορικῶς ὀνομάζονται οἱ τρόποι ἐνεργείας ἢ αἱ ἐνεργεῖαι.

Τό «πιστός» λοιπόν καί τό «ἀληθινός» εἰς τό ἐρευνώμενον χωρίον Ἰ'Αποκ. 19 : 11 εἶνε συνώνυμα καί ἔχουν τήν σημασίαν τοῦ «δίκαιος». Αὐτή δέ ἡ σημασία ἀρμόζει ἄριστα εἰς τόν Χριστόν ὡς κριτήν καί πολεμιστήν («κρίνει καί πολεμεῖ»). Ὁ Χριστός εἶνε δίκαιος κριτής καί πολεμιστής. Ἐπίσης αὐτή ἡ σημασία ἀνταποκρίνεται πρὸς τό «ἐν δικαιοσύνη» κατὰ τήν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ Χριστός εἶνε «πιστός καί ἀληθινός», ἦτοι δίκαιος, καί διά τοῦτο κρίνει καί πολεμεῖ «ἐν δικαιοσύνη». Ἡ διατύπωσις εἶνε ἀνάλογος πρὸς τήν ἐν Ψαλμ. 114 : 5 κατὰ τοὺς Ὁ, «Ἐλεήμων ὁ Κύριος καί δίκαιος, καί ὁ Θεός ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐνταῦθα τό «ἐλεήμων» καί τό «δίκαιος» εἶνε συνώνυμα (Ἰδέ σχετικῶς ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. 1 : 19 ἐν σελ. 13 ἔξ.) καί συνδέονται πρὸς τό «ἐλεεῖ» κατὰ τήν ἐξῆς ἔννοιαν: Ὁ Κύριος εἶνε εὐ-σπλαγγχνικός καί φιλόανθρωπος, καί διά τοῦτο ὁ Θεός ἡμῶν ἐλεεῖ.

Συνεπῶς ἡ ὀρθή ἔννοια τοῦ Ἰ'Αποκ. 19 : 11 εἶνε:

«Καί εἶδον τόν οὐρανόν ἀνοικτόν, καί ἰδοὺ λευκός ἵππος, καί ὁ ἀναβάτης ὀνομάζεται¹ δίκαιος καί εὐθύς, καί κρίνει καί πολεμεῖ μέ δικαιοσύνην».

Ἰ'Αποκ. 22 : 14

«ΜΑΚΑΡΙΟΙ... ΙΝΑ ΕΣΤΑΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΥΤΩΝ...»

«Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ², ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τό ξύλον τῆς ζωῆς, καί τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τήν πόλιν».

Ἐνταῦθα οἱ ἐξηγηταί ἀστοχοῦν ὡς πρὸς τό «ἵνα»· ἐκλαμβάνουν τοῦτο ὡς τελικόν. Ἄλλ' ὡς ἀπεδείξαμεν κατὰ τήν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰωάν. 11 : 14 - 15, εἰς τινὰς περιπτώσεις ὁ σύνδεσμος οὗτος, καθὼς καί ὁ σύνδεσμος «ὅπως», εἶνε αἰτιολογικός, σημαίνει «διότι» (Ἰδέ σ. 112 ἔξ.). Μεταξὺ δέ τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας τό «ἵνα» εἶνε αἰτιολογικόν, εἶνε καί ἡ προκειμένη. Ἡ περίπτωσις αὕτη ὁμοιάζει ἰδιαίτερος πρὸς τήν περίπτω-

1. Ἦ εἶνε.

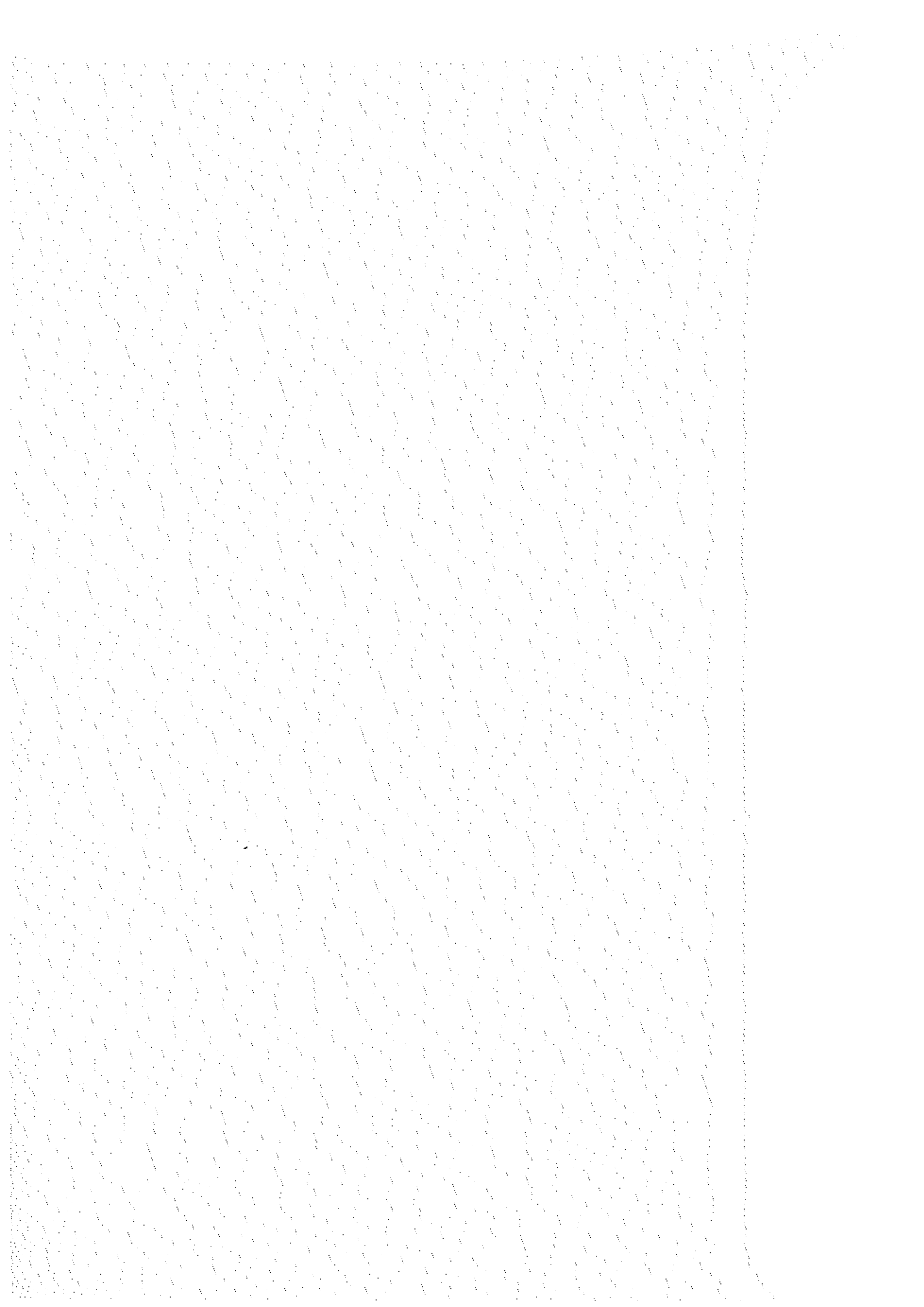
2. Ὁ Nestle ἔχει οἱ πλύνοντες τὰς στολάς.

σιν τοῦ χωρίου Ἄποκ. 14 : 13, διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ «ἵνα» εἰσάγει φράσιν, διὰ τῆς ὁποίας αἰτιολογεῖται μακαρισμός. Ὅπως δηλαδή ἐν Ἄποκ. 14 : 13 τὸ «Μακάριοι οἱ νεκροί..., ἵνα ἀναπαύσωνται κλπ.» σημαίνει, «Μακάριοι εἶνε οἱ νεκροί..., διότι ἀναπαύονται κλπ.» (σελ. 347 ἔξ.), οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ «Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν κλπ.» σημαίνει, «Μακάριοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, διότι θά ἔχουν δικαίωμα κλπ.».

Μεταφράζομεν ὁλόκληρον τὸ προκείμενον χωρίον:

«Μακάριοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, διότι θά ἔχουν δικαίωμα εἰς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τῶν πυλῶν θά εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΣΗΜΑΣΙΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ*

- ἀγαθός:** εὐτυχής, 32· ἄνθρωπος «τῆς καλῆς κοινωνίας», «τοῦ καλοῦ κόσμου», «καθὼς πρέπει κύριος», 33. *συνήγαγον πάντας... πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς:* συνεκέντρωσαν ὄλους... καὶ δυστυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς, 33. *ἔργα ἀγαθά:* τὰ ἀγαθὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πιστοὶ θά ἀπολαύσουν κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὰ ἔργα τῆς καταπαύσεως, ἦτοι τοῦ Παραδείσου (Ἔβρ. 4 : 3), 215.
- ἀγαθωσύνη:** τὸ ἀγαθὸν (γενικῶς), 217. *ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθωσίῃ καὶ δικαιοσίῃ καὶ ἀληθείᾳ:* διότι ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος συνίσταται εἰς πᾶσαν ἀγαθωσύνην καὶ καλωσύνην καὶ ἀρετὴν, 218.
- ἀγάπη.** *ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ:* (ὄχι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, ἀλλ'· ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν θέλει ὁ Θεὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, 37· ἡ θεία ἀγάπη· ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶνε «ἐκ τοῦ Θεοῦ» (Α' Ἰωάν. 4 : 7)· ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς θέλει νὰ ἔχωμεν πρὸς τοὺς ἀδελφούς, 81.
- ἀγαπῶ:** εὐχαριστοῦμαι, χαίρω, ἀπολαύω, 313.
- ἄγγελος:** (ὄχι ἄγγελος, ἀλλὰ) πρόσωπον τῆς Θεότητος, ὁ Θεὸς ὡς ὁμιλῶν καὶ ἀγγέλων ἀγγελίαν, 139· ὁ Θεὸς, ὅταν λαμβάνῃ φωνὴν ἀνθρώπου καὶ λαλῇ, 274· ὁ Θεὸς ὡς ὁμιλοῦν καὶ ἀγγέλλον πρόσωπον, ὡς ἀγγελιαφόρος, 276. *ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος:* ὄχι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ἀλλ' ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἀγγέλων ἐλάλησεν εἰς ἀνθρώπους, κυρίως εἰς ἄτομα καὶ ὄχι εἰς τὸν λαόν, 257 - 258. *διὰ ταύτης ἐλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους:* δι' αὐτῆς τινές, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ἐφιλοξένησαν ἀγγελιαφόρους, φορεῖς σπουδαίων ἀγγελιῶν, τὰ πρόσωπα τῆς Θεότητος, ὑπὸ αἰσθητὴν μορφήν ἀγγελιαφόρων ἀνδρῶν ἐμφανισθέντα, 277 - 278. *ἐν χειρὶ ἀγγέλου:* ὑπὸ τὴν μορφήν ὁμιλοῦντος καὶ ἀγγέλλοντος προσώπου, ἀγγελιαφόρου, 276.
- ἀδικία:** ἀσπλαγχνία, σκληρότης, 90· φυσικὸν κακόν, τιμωρία, 151· κακόν ἢ συμφορά, 152· κακόν, βλάβη, καταστροφή, συμφορά, 286· κακόν, ἁμαρτία, ἀσέβεια, 326· κακόν ἢ κακία, 327. *κριτῆς τῆς ἀδικίας:* ἀσπλαγχνος, σκληρὸς κριτῆς, 90-91. *σύνδεσμος ἀδικίας:* δεσμὰ συμφορᾶς, 152.
- ἄδικος:** ἀσπλαγχνος, σκληρὸς, ἀφιλόστοργος, ἀνελεήμων, 86. *ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἀδι-*

* Τὸ παρὸν εὐρετήριον σημασιῶν λέξεων καὶ φράσεων κατήρτισεν ὁ χριστιανὸς ἐπιστήμων κ. Ἀθανάσιος Δαλιάνης, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

κος καὶ ἐν πολλῷ ἀδικός ἐστιν: ὁ ἀνελεήμων εἰς τὰ ἐλάχιστα εἶνε ἀνελεήμων καὶ εἰς τὰ πολλά, 87, 88.

ἀκούω: προσέχω, 90.

ἅλας. ἀλί ἀλισθήσεται: (ὄχι θά ἀλατισθῆ δι' ἅλατος, ἀλλά) θά ἀλατισθῆ καλῶς (ἐβραϊσμός), 45.

ἀλήθειαι: ἡ καλωσύνη, τό καλόν, 13· τό ἀγαθόν, τό καλόν, ἡ ἀρετή, 106 - 112· τό καλόν, ἡ ἀρετή, 217 - 218· τό ἀγαθόν, τό καλόν, ἡ καλωσύνη, ἡ ἀρετή, 332. ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἐρχεται πρὸς τό φῶς: ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πράττει τό ἀγαθόν, ἐρχεται πρὸς τό φῶς, 112. ἀγαθωσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια: ἀγαθωσύνη καὶ καλωσύνη καὶ ἀρετή, 218. ἐν ἀληθεία: ἀληθῶς, πραγματικῶς, γνησίως, 330. ἐν πίστει καὶ ἀληθεία: πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς, 246. ἐν ἀληθεία καὶ ἀγάπη: μετὰ καλωσύνης καὶ ἀγάπης, 332.

ἀληθινός: δίκαιος, 86, 87, 355· δίκαιος, ὀρθός, πρέπων, 350, 351, 353· ἀγαθός, εὐσπλαγχνος, φιλόανθρωπος, 93. τό ἀληθινόν τίς ὑμῖν πιστεύσει; τόν δίκαιον πλοῦτον ποῖος θά χορηγήσῃ εἰς σᾶς; 87 - 88. δίκαιαι καὶ ἀληθιναί αἱ ὁδοί σου: δίκαιαι καὶ ὀρθαί (ἢ πρέπουσαι) αἱ ὁδοί σου, 350. ἀληθιναί καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις: ὀρθαί (ἢ πρέπουσαι) καὶ δίκαιαι αἱ τιμωρία, 351, 353.

ἀλίζω. πᾶς γάρ πυρὶ ἀλισθήσεται: διότι πᾶς ἄνθρωπος λόγῳ τοῦ πυρός (πρὸς ἀποφυγὴν δηλαδή τοῦ αἰωνίου πυρός), θά ἀλατισθῆ, πρέπει νά ἀλατισθῆ, 47, 48. ἀλί ἀλισθήσεται: (ὄχι θά ἀλατισθῆ δι' ἅλατος, ἀλλά) θά ἀλατισθῆ καλῶς (ἐβραϊσμός), 45.

ἀλλάσσω: ἀντικαθιστῶ, 167.

ἀνάβλεψις: (ὄχι ἡ ἀνάκτησις, ἀλλ') ἡ ἀπόκτησις τῆς δόξασεως, 76.

ἀνάγκη: (ὄχι ἐξωτερικός ἐξαναγκασμός, ἀλλ') ἐσωτερικὴ καταθλιπτικὴ πίεσις καὶ στενοχωρία, 193 - 194.

ἀναπαύω. ἀναπαύεσθαι ἐκ τῶν κόπων: (ὄχι λαμβάνειν τὴν ἀνάπαυσιν ὡς ἀμοιβὴν τῶν κόπων, ἀλλ') ἀναπαύεσθαι λόγῳ παύσεως τῶν κόπων, 348.

ἀνατολή. ἀνατολή ἐξ ὕψους: ἥλιος ἀνατέλλων (ὄχι ἐκ τοῦ ὀρίζοντος, ἀλλ') ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ οὐρανοῦ (ὑποδηλοῦται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ «Υψιστος» [Λουκ. 1 : 76], «ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς» [Ἰωάν. 3 : 13]).

ἀπάγω: φυλακίζω, 156 - 157. ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι: διέταξε νά φυλακισθοῦν, 157.

ἀπαγωγή: φυλάκισις, 156, 157.

ἀποκάλυψις: ἀφαίρεσις τοῦ καλύμματος, φωτισμός. φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν: φῶς πρὸς φωτισμόν τῶν ἐθνικῶν, 64.

ἀποκατάστασις: πραγματοποίησις, ἐκπλήρωσις, 130 - 131. ἀχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός: μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐκπλήρωσεως ὅλων, ὅσα ὁ Θεὸς ἐλάλησε, 131.

ἀρπαγμός: εὐκαιρία, χαρὰ, ἡδονή, 225· εὐκαιρία πρὸς ἀπόλαυσιν, ἀπόλαυσις, 226. οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ: δὲν ἐθεώρησε τὴν ἰσοθειαν του εὐκαιρίαν πρὸς ἀπόλαυσιν, 226· δὲν ἐθεώρησεν εὐκαιρίαν πρὸς ἀπόλαυσιν τό ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τόν Θεόν, 229.

άσχημονώ: ποιῶ γάμον, τελῶ γάμον, 192. *εἰ δέ τις άσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει:* ἂν δέ κανεῖς εἶνε τῆς γνώμης νά τελέση γάμον εἰς τὴν κόρην του· ἂν δέ κανεῖς νομίζῃ ὅτι πρέπει νά δώση εἰς γάμον τὴν κόρην του, 192.

αὐξάνω: ἔχω μεγαλειον, εἶμαι ὠραῖος καί λαμπρός, 26 - 27. *ἠϋξημένοι:* μεγαλοπρεπής καί ὠραῖος, 26. *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει:* παρατηρήσατε τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ ὁποῖον μεγαλειον ἔχουν (ἢ πόσον ὠραῖα εἶνε), 27.

ἀφανίζομαι: ἐκπλήσσομαι, μένω ἔκστατικός, 158 - 160. *θαυμάσατε καί ἀφανίσθητε:* ἐκπλαγῆτε καί καταπλαγῆτε, 160.

ἀφανισμός: ἐκπληξις, ἔκστασις, 158 - 159· ἔκστασις καί τρόμος, 159.

ἄφεις: ἀπελευθέρωσις ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεία, ὑγεία, 76· ἀπελευθέρωσις ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεία, 299. *ἀποστείλει τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει:* ν' ἀποστείλω τούς συντετριμμένους ἐν ὑγείᾳ (ἢ ὑγιείς), 76· ν' ἀποστείλω τούς ἀναπήρους («τσακισμένους», «σάκότηδες» δημωδῶς) ἐν ὑγείᾳ, 78.

ἀφθαρσία: ἀθανασία, 167· λαμπρότης, μεγαλειον, 168· ἀγνότης, ἢ ὅλη ἀγνότης τοῦ ἀνθρώπου, 221. *δόξα καί τιμὴ καί ἀφθαρσία:* δόξα καί τιμὴ καί μεγαλειον, 168. *φιλεῖν ἐν ἀφθαρσία:* ἀγαπᾶν μετὰ ἀγνότητος, 221.

ἀφθαρτος, ὁ ἀφθαρτος Θεός: ὁ ἀθάνατος Θεός, 167. *τό ἀφθαρτον:* ἡ ἀφθαρσία, ἢ λαμπρότης, τό μεγαλειον, ἢ ὠραιότης, 311, 312. *ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καί ἡσυχίου πνεύματος:* μέ τό μεγαλειον τοῦ ἀκενοδόξου καί ταπεινοῦ πνεύματος, 312.

ἀφίεμαι: ἀπελευθερώνομαι ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεύομαι, 299. *ἀφεθήσεται αὐτῷ:* γενήσεται αὐτῷ ἄφεις, ἦτοι ἀπελευθέρωσις ἐκ τῆς ἀσθενείας, θεραπεία, 299· θά γίνῃ εἰς αὐτόν θεραπεία, θά θεραπευθῇ οὔτος, 300 - 301.

ἀχρεῖος: ἀνάξιος, 89.

βεβαίος, ἐγένετο βεβαίος: ἐπραγματοποιήθη, 258. *βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν ποιείσθαι:* εἰς τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν ὑμῶν νά δίδετε ἰσχύν ἐν τοῖς πράγμασι· νά ἐνεργοποιήτε ἢ ἀξιοποιήτε τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν ὑμῶν, 322.

βραχύς, βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένος: ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει ὀλίγον τι (ὄχι ἐπὶ μικρόν τινα χρόνον) κατώτερος τῶν ἀγγέλων, 262.

γάρ: δεβαίως, 121. *οὐπω γάρ ἀναβέθηκα πρὸς τὸν πατέρα μου:* δέν ἔχω δεβαίως ἀναβῆ ἀκόμη εἰς τὸν πατέρα μου, 121.

γένενα: τό ἐν ἡμῖν ἀμαρτωλὸν πῦρ, τὰ ἀκάθαρτα καὶ φλογερά πάθη, ἢ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κόλασις, 287.

γένεσις: τό σῶμα, 283, 284, 287. *τό πρόσωπον τῆς γενέσεως:* ἡ μορφή τοῦ σώματος, 283, 284. *ὁ τροχός τῆς γενέσεως:* ὁ τροχός τοῦ σώματος· ὁ τροχός, ὁ ὁποῖος εἶνε τό σῶμα, 287.

- γίγνομαι:** ἔρχομαι, 288. *ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος:* εἰς τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων ἔλθων, 288.
- γόνυ.** *κάμπτω γόνυ:* προσκυνῶ τιμητικῶς καὶ λατρευτικῶς, 231.
- γραφῆ.** *νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν:* τώρα (κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης) καὶ διὰ τῶν προφητικῶν γραφῶν (κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης), 185.
- δέ** (ἄχι ἀντιθετικός, ἀλλὰ συμπλεκτικός σύνδεσμος): καί, 295. *μείζονα δέ δίδωσι χάριν* = καὶ μείζονα δίδωσι χάριν, ἦτοι καὶ μεγάλην δεικνύει εὐνοίαν, 296.
- δεῖ:** δύναται, εἶνε δυνατόν, 248. *τόν κοπιῶντα γεωργόν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν:* ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος πρῶτον κοπιᾷζει, δύναται ν' ἀπολαμβάνη τοὺς καρπούς, 248, 249.
- δεκτός:** εὐλογημένος, 77. *κηρῦξαι ἐν αὐτόν Κυρίου δεκτόν:* ν' ἀναγγείλω εὐλογημένην ἐποχὴν τοῦ Κυρίου, 78.
- δέχομαι:** κρατῶ παρ' ἐμοί, ἔχω παρ' ἐμοί, 129.
- δήπου:** ὅπως βεβαίως εἶνε γνωστόν (ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης), 264.
- διά.** *ἀρχιερεὺς διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκηνης:* ἀρχιερεὺς μέ τὴν μεγαλύτεραν καὶ τελειότεραν σκηνήν, ἀρχιερεὺς ἔχων ἢ χρησιμοποιοῦν τὴν μεγαλύτεραν καὶ τελειότεραν σκηνήν, 269.
- δίαιτα:** ὁ οἶκος, 200. *δίαιτα δικαιοσύνης:* ὁ οἶκος τοῦ πλούτου, ὁ πλήρης ἀγαθῶν οἶκος, 200, 201.
- διαταγή:** διατύπωσις, 143. *εἰς διαταγὰς ἀγγέλων:* εἰς διατυπώσεις ἀγγέλων, 144, 145.
- διατάσσω:** θέτω κατὰ τάξιν, 142. *διαταγεῖς δι' ἀγγέλων:* διατυπωθεῖς ὑπὸ ἀγγέλων, 209.
- δίδωμι.** *δίδωμι χάριν:* δεικνύω εὐνοίαν, εὐνοῶ, 296.
- δίκαιος:** εὐσπλαγχνος, σπλαγχνικός, 13, 14· ἐλεήμων, οἰκτίρμων, 14· εὐσεβής, 303· ἀγαθός, καλός, ἐνάρετος, εὐσεβής, 314· φιλόανθρωπος, 326· εὐσπλαγχνος, σπλαγχνικός, 327. *δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι:* ἐπειδὴ ἦτο σπλαγχνικός καὶ δὲν ἤθελε νὰ διαπομπεύσῃ αὐτήν, 15. *τό δίκαιον:* τὸ καλόν, 111. *πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας:* εἶνε εὐσπλαγχνος καὶ φιλόανθρωπος, διὰ νὰ συγχωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὰς ἁμαρτίας, 326 - 327. *παρακλήτον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστόν δίκαιον:* ἔχομεν συνήγορον πρὸς τὸν πατέρα τὸν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν εὐσπλαγχνον, 327 - 328.
- δικαιοσύνη:** ἡ ἐλεημοσύνη, 14· τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, πᾶσα συλλήβδην ἀρετὴ, 25· τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, ἡ ἀρετὴ, 108, 109· ἡ καλωσύνη, 109· ἡ καλωσύνη, ἡ εὐεργεσία, 109 - 110· ἡ ἀγαθότης, ἡ καλωσύνη, 110· ἡ καλωσύνη, 111· ἡ δικαίωσις, 118· τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, τὸ ὠφέλιμον, 182· τὰ ἀγαθὰ, ὁ πλοῦτος, 200, 201· τὰ ἀγαθὰ, ὁ πλοῦτος, ἡ εὐημερία, ἡ εὐτυχία, 202· τὸ καλόν, ἡ ἀρετὴ, 217· ἡ δικαίωσις, ἡ σωτηρία, 271, 290. *δίαιτα δικαιοσύνης:* ὁ οἶκος τοῦ πλούτου, ὁ πλήρης ἀγαθῶν οἶκος, 200, 201. *γενήματα δικαιο-*

σύνης: εισοδήματα πλούτου, 201 - 202. *ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα*: ὁ πλοῦτός του μένει πάντοτε, δὲν ἐξαντλεῖται, 202· ὁ πλοῦτός του μένει διαρκῶς, μένει ἀνεξάντλητος, 204. *καρπὸς δικαιοσύνης*: καρπὸς δικαιοσύνης, σωτηρίας, 271 - 272.

διώκω. *διώκειν νόμον δικαιοσύνης*: ἐπιδιώκειν τρόπον δικαιοσύνης, ἐπιδιώκειν πῶς νὰ δικαιοθῆ, ἐπιδιώκειν νὰ δικαιοθῆ, 178. *δεδιωγμένος*: διωκόμενος, 25.

δοκιμή: ἡ δοκιμότης, ἡ ἐπιτυχία, 205. *διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης*: ἔνεκα τῆς ἐπιτυχίας τῆς διακονίας ταύτης, 205.

δόξα: εἰκὼν, μορφή, 166, 196· μορφή, εἰκὼν, ὁμοίωμα, 197. *δόξα ἀνδρός*: ὁμοίωμα τοῦ ἀνδρός, 197. *δόξαι*: τὰ ἐνδοξα πράγματα, 344· αἱ μεγαλειότητες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου, 342.

δοξάζω. *δοξάζοντες*: δοξάζομεν, 206.

εἰκὼν: εἰκὼν ἢ μορφή ἐν τοῖς πράγμασι (καὶ ὄχι ἐν τῇ τέχνῃ), 166. *εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ*: εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, 197.

εἶμι. *ἔσται*: ἔστω, νὰ εἶνε, εἶθε νὰ εἶνε (ὄχι θὰ εἶνε), 331.

εἰρήνη: τὸ ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐν φυσικῇ καὶ ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, 22· τὸ ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, 22 - 24· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία, 28· τὸ καλόν, ἡ εὐλογία, ἡ πρόοδος, ἡ προκοπή, ἡ εὐδοκίμησις, ἡ εὐημερία, ἡ σωτηρία, ἡ χαρὰ, ἡ εὐτυχία, 56 - 61· ἡ χαρὰ, ἡ εὐτυχία, 63 - 64· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία, 80· ἡ δόξα, 94· ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, τὸ μεγαλεῖον, ἡ μεγαλωσύνη, ἡ μεγαλοπρέπεια, 95 - 97· τὸ καλόν, ἡ σωτηρία, 98· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία, 99· ἡ χρησιμότης, τὸ ἀγαθόν ἢ ἡ ἀγαθότης, τὸ καλόν ἢ ἡ καλωσύνη, 110· ἡ χαρὰ, 119· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία, 124, 125· πρόοδος, προκοπή, εὐδοκίμησις, 153· ἡ σωτηρία, 154· τιμὴ, 161· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία, 162· ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ λαμπρότης, τὸ μεγαλεῖον, 169· τὸ καλόν, 169, 170· ἡ σωτηρία, 179· τὸ καλόν, τὸ ὠφέλιμον, 182· ἡ δύναμις, 186· ἡ δύναμις, 187· ἡ εὐλογία, 189· ἡ τάξις, 198· ἡ τιμὴ, 199· ἡ εὐλογία, 199 - 200· τὰ ἀγαθὰ, ὁ πλοῦτος, ἡ εὐημερία, ἡ εὐτυχία, 202· ἡ εὐλογία, 208· ἡ φιλικότης ἢ φιλοφροσύνη, 212· ἡ εὐλογία, 213· πᾶν ἀγαθόν, ἡ εὐλογία ἢ εὐτυχία, 219· ἡ εὐλογία, 221-222· ἡ δύναμις, 234 - 236· ἡ δύναμις, 237· ἡ εὐλογία, 238, 240· ἡ δύναμις, 240· ἡ εὐλογία, 242· τὸ καλόν, ἡ εὐλογία, 243· ἡ εὐλογία, 243· ἡ εὐλογία, 243, 246, 249, 252· ἡ δύναμις, 278· ἡ ἀφθονία, ὁ πλοῦτος, 290· τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, 291· πᾶν καλόν, ἡ εὐλογία, 306· τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, 314· τὸ καλόν, ἡ εὐλογία, 320· τὸ ἀγαθόν ἢ καλόν, ἡ χρησιμότης ἢ καλωσύνη, τὰ καλὰ ἔργα, ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀγιοσύνη, 324· ἡ εὐλογία, 331· πᾶν καλόν, ἡ εὐλογία, 335, 336, 345. *εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ*: εὐλογία εἰς τὸν οἶκον τοῦτον, 28, 80. *εἰρήνη ὑμῖν*: εὐλογία εἰς σᾶς, 99, 124, 125, 320. *εἰρήνη σοι*: εὐλογία εἰς σέ, 335. *χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη*: χάρις εἰς σᾶς καὶ εὐλογία, 163, 189, 200, 208, 213, 222, 238, 240, 242, 252, 346. *χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη*: ἡ χάρις καὶ ἡ εὐλογία εἶθε νὰ πληθύνωνται ἢ ἄς πληθύνωνται εἰς σᾶς, 306, 321. *ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη*: τὸ ἔλεος καὶ ἡ εὐλογία καὶ ἡ ἀγάπη

ἄς πληθύνονται εἰς σᾶς, 336. *χάρις, ἔλεος, εἰρήνη*: χάρις, ἔλεος, εὐλογία, 243, 246, 249, 332. *εἰρήνη ἐπ' αὐτούς καὶ ἔλεος*: εὐλογία εἰς αὐτούς καὶ ἔλεος, 213. *εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς*: εἴθε εἰς τοὺς ἀδελφούς νά εἶνε εὐλογία, 219. *ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δῶν ὑμῖν τὴν εἰρήνην*: ὁ Κύριος τοῦ καλοῦ (ἢ τῆς εὐλογίας) εἴθε νά διδῆ εἰς σᾶς τό καλόν (ἢ τὴν εὐλογίαν), 243. *υἱὸς εἰρήνης*: ἄνθρωπος εὐλογίας, 80. *καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη*: καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εὐδοκίμησις (ἢ εὐλογία), 62. *νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου ἐν εἰρήνῃ*: τώρα ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου ἐν εὐτυχίᾳ (ἢ εὐτυχισμένον), 65. *ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε*: διὰ νά ἔχετε ἐξ αἰτίας μου χαράν, 119. *τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης*: διὰ νά ὁδηγήσῃ τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας (ἢ εὐτυχίας), 53. *τά πρὸς εἰρήνην σου*: τά πρὸς τό καλόν (ἢ τὴν σωτηρίαν) σου, 98. *εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην*: ἀγγέλλων τό χαρμώσυνον ἄγγελμα τῆς σωτηρίας, 154. *ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζόμενων εἰρήνην*: πόσον ὠραῖοι εἶνε οἱ πόδες ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κηρύττουν σωτηρίαν, 179. *ἐν ἐτομασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης*: διὰ τῆς ἐτοιμότητος νά εὐαγγελίζεσθε τὴν ἀπολύτρωσιν (ἢ σωτηρίαν), 218 - 219. *εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις*: τιμὴ εἰς τὸν Οὐράνιον καὶ δόξα εἰς τὸν Ὑψιστον, 97. *ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης*: ἀπεστάλησαν ὀπίσω μετὰ τιμῶν, 162. *δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη*: δόξα καὶ τιμὴ καὶ μεγαλεῖον, 169. *προπέμψατε αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ*: προπέμψατε αὐτὸν μετὰ τιμῶν, 199. *ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη*: ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶνε ἀγάπη, προσφορὰ, φιλοφροσύνη (ἢ φιλικότης), 212. *καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν*: καὶ τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ δὲν ἔγνωσαν, 170. *δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ*: τό ἀγαθόν καὶ τό καλόν καὶ τό ὠφέλιμον, 182. *καρπὸς ἐν εἰρήνῃ τοῖς ποιούσιν εἰρήνην*: καρπὸς ἐν ἀφθονίᾳ δι' ὅσους πράττουν τό καλόν, 292. *ζητησάτω εἰρήνην*: ἄς ἐπιζητήσῃ τό καλόν, 314. *ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι ἐν εἰρήνῃ*: ἄσπιλοι καὶ ἄμωμοι μετ' ἀγαθοποιίας, μετὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ, 325 - 326. *αἱ ἐκκλησίαι εἶχον εἰρήνην*: αἱ ἐκκλησίαι εἶχον πρόοδον, 153. *οὐκ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλὰ εἰρήνης*: ὁ Θεὸς δὲν εἶνε τῆς ἀταξίας, ἀλλὰ τῆς τάξεως, 198. *ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν*: ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ θά φρουρῇ τὰς καρδίας σας, 236. *ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης*: ὁ Θεὸς τῆς δυνάμεως, ὁ δυνατὸς Θεός, ὁ παντοδύναμος Θεός, 186, 187, 237, 240, 278.

εἰρηνικός: ἀφθονος, πλούσιος, 271. *καρπὸς εἰρηνικός δικαιοσύνης*: πλούσιος καρπὸς δικαιοσύνης (ἢ σωτηρίας), 272.

εἰρηνοποιός: ὁ πράττων τό καλόν, ὁ ἀγαθοποιός, 24. *μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί*: εὐτυχεῖς ὅσοι πράττουν τό καλόν, 25.

εἰρηνοποιῶ: πράττω τό καλόν, 24.

εἰς, *εἰς διαταγὰς ἀγγέλων*: εἰς διατυπώσεις ἀγγέλων, 143-144. *εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς*: ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τό ὕψος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, 232.

εἰς, *ὁ τε ἀγιαζῶν καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνός πάντες*: καὶ ὁ ἀγιαζῶν Χριστὸς καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι χριστιανοὶ προέρχονται ὅλοι ἐξ ἑνός, τοῦ Ἀδάμ, 264 (ὑποσημείωσις).

- ἐγκαμίζω:** δίδω εις γάμον, ὑπανδρεύω, 193.
- ἐλέγχο:** ἀποδεικνύω, 117. *ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας:* θά ἀποδείξει εἰς τὸν κόσμον μίαν ἁμαρτίαν, 118.
- ἔμφυτος:** σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν, 282. *ὁ ἔμφυτος λόγος:* ὁ σύμφωνος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, 282.
- ἐν.** *ἐν τοῖς ἡγεμόσιν:* ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν ἡγεμόνων, ὡς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, 17, 18. *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατὴρ μου:* διὰ τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατὴρ μου, 116 - 117. *ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε:* διὰ νὰ ἔχετε ἐξ αἰτίας μου χαράν, 119. *ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ:* διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐξ αἰτίας τοῦ πράγματος τούτου, 148. *ἐν τῇ παρουσίᾳ:* διὰ τὴν παρουσίαν, 241. *ἐν ἐπιγνώσει παντός ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν:* διὰ τῆς ἐκτελέσεως (ἢ ἀσκήσεως) παντός ἀγαθοῦ, τὸ ὅποιο πιστεύεται παρ' ἡμῖν, 255. *ἐν χειρὶ ἀγγέλου:* ὑπὸ τὴν μορφήν ἀγγελιαφόρου, 276. *ὁ κατέκρησεν ἐν ἡμῖν:* τὸ ὅποιο κατέκρησε μεταξύ ἡμῶν (ὄχι ἐντὸς ἡμῶν), 296. *ἐν εἰρήνῃ:* μετ' ἀγαθοποιίας, μετὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀγαθοῦ, 325. *ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ:* μετὰ καλωσύνης καὶ ἀγάπης, 332.
- ἐνδεια:** τὸ δέος, ὁ φόβος, ὁ τρόμος, 160.
- ἐνεργῶ.** *δέησις δικαίον ἐνεργοῦμένη:* ἡ δέησις τοῦ εὐσεβοῦς, ὅταν εἶνε ἔντονος (ἡ ζῶσα, ἡ θερμῆ), 305.
- ἐνιαυτός:** περίοδος, ἐποχὴ, 77. *ἐνιαυτός Κυρίου δεκτός:* εὐλογημένη ἐποχὴ τοῦ Κυρίου, 78.
- ἐνυπνιάζομαι:** συνουσιάζομαι, 337. *ἐνυπνιάζομαι κοίτην:* συνουσιάζομαι συνουσίαν, συνουσιάζομαι, 338. *ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι:* ὁμοίως λοιπὸν (πρὸς τοὺς Σοδομίτας) καὶ αὐτοὶ συνουσιαζόμενοι, 339, 344.
- ἐξομολογοῦμαι:** δοξολογῶ, 230. *ἐξομολογοῦμαι ὅτι:* δοξολογῶ διότι, 230. *ἐξομολογοῦμαι ἐν τῷ ὀνόματι:* δοξολογῶ τὸ ὄνομα, 230.
- ἐπαυλις:** ἡ κατοικία, τὸ «σπίτι», 127. *γενηθήτω ἡ ἐπαυλις αὐτοῦ ἔρημος:* ἄς γίνῃ ἡ κατοικία του ἔρημος, 128 - 129. «νά ρημάξῃ τὸ σπῖτι του», 127.
- ἐπιβάλλω:** πίπτω, 49. *ἐπιβαλὼν ἔκλαιε:* πεσὼν ἔκλαιε, 50.
- ἐπίγνωσις:** γνῶσις διὰ τῆς πράξεως, 255. *ἐν ἐπιγνώσει παντός ἀγαθοῦ:* διὰ τῆς ἐκτελέσεως παντός ἀγαθοῦ, διὰ τῆς ἀσκήσεως παντός ἀγαθοῦ, 255.
- ἐπιεικής:** ἀγαθός, καλός, 307. *τὸ ἐπιεικές:* ἡ καλωσύνη, 307.
- ἐπιλαμβάνομαι:** δράττομαι, 264. *προχειρίζομαι, ἐκλέγω, διορίζω,* 266. *σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται:* δράττεται ἀπογόνου τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Χριστοῦ, 266.
- ἐπίνοια.** *εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου:* μήπως ἀφεθῇ εἰς σέ ἡ τιμωρία (ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ) διὰ τὴν ἐπινόησιν τῆς καρδίας σου, 150.
- ἐπιποθῶ:** ἀγαπῶ σφοδρῶς, 206. *ἀγαπῶ θερμῶς,* 207. *ἀγαπῶ σφοδρῶς, ὑπεραγαπῶ,* 295. *πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ:* ὑπεραγαπᾷ μετὰ ζήλοτυπίας, 295, 297.
- ἐπισκοπῆ:** ἡ ἰδιοκτησία, 127. ἡ ἰδιοκτησία, ὁ ἀγρός, 128. *καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος:* καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν (ἢ τὸν ἀγρόν) του ἄς λάβῃ ἄλλος, 129.
- ἔργον.** *ἔργα ἀγαθά:* τὰ ἀγαθὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πιστοὶ θά ἀπολαύσουν κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῆς καταπαύσεως ('Εβρ. 4 : 3), ἦτοι τοῦ Παραδείσου, 215.

ἔρχομαι: φέρομαι, 40. *ἔρχεσθαι* (= φέρεσθαι) *ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ:* ὑψοῦσθαι καὶ δοξάζεσθαι, 41.

εὐαγγελίζομαι. *εὐηγγελίσθη:* ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, ἐκήρυξε, 316.

εὐδοκία: εὐχαρίστησις, ἰκανοποίησις, ἀπόλαυσις, εὐτυχία, 61· σωτηρία, 233, 234. *ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία:* εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχία, 62. *ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας:* ὁ ὁποῖος κάνει νά τελεσφορῇ εἰς σᾶς καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, 234.

εὐδοκῶ: εὐχαριστοῦμαι, χαίρω, ἀπολαύω, φέρω εἰς εὐδόωσιν, ἐπιτυχίαν, εὐδοκίμῃσιν, εὐτυχίαν, 62.

εὐσημον: τὸ ἄγαμον, ἡ ἀγαμία, 190.

εὐχαριστῶ: δοξάζω, 253.

ἐτοιμασία: ἐτοιμότης, προθυμία, πόθος, 219.

ἔχθρα. *ἔχθρα τοῦ Θεοῦ:* (ὄχι ἢ πρὸς τὸν Θεόν ἔχθρα, ἀλλ') ἡ ἔχθρα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀσεβῆ ἄνθρωπον, 294.

ἔχθρός. *ἔχθρός τοῦ Θεοῦ:* ἐκεῖνος, ὅστις εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἔχθρας τοῦ Θεοῦ, 294· ὁ ἔχθρευόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔχθρευέται, 295.

ἡγεμών: ἄρχων (ὄχι ἡγεμονεύουσα πόλις), 18. *ἐν τοῖς ἡγεμόσιν:* ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν ἡγεμόνων, ὡς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, 17, 18.

ἡμέρα: περίοδος, ἐποχή, 77· χρόνος, καιρὸς, 98.

ἡσύχιος: ταπεινός, 311.

θαυμάζω: ἐκπλήσσομαι, μένω ἐκστατικός, 158. *θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε:* ἐκπλαγήτε καὶ καταπλαγήτε, 160.

Θεός: ὁ Θεὸς γενικῶς, ἦτοι ὁ Τριαδικὸς Θεός (ὄχι ὁ Θεὸς Πατὴρ εἰδικῶς), 345. *Θεὸς πατὴρ:* ὁ Θεὸς γενικῶς, ἦτοι ὁ Τριαδικὸς Θεός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται πατὴρ ὡς πρὸς ἡμᾶς, 162, 331.

θραύω. *ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει:* ν' ἀποστείλω τοὺς συντετριμμένους ἐν ὑγείᾳ, 76· ν' ἀποστείλω τοὺς ἀναπήρους («τσακισμένους», «σακάτηδες» δημωδῶς) ἐν ὑγείᾳ, 78.

ιδού: προσέξατε, 352.

ἵνα: διότι, 113 - 116. *καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε:* καὶ χαίρω διὰ σᾶς, διότι θὰ πιστεύσετε, 115, 116. *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατὴρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρετε:* διὰ τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατὴρ μου, διότι ἐφέρατε καρπὸν πολὺν, 116 - 117. *εἰς τοῦτο καὶ νεκροὶς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι:* διὰ τοῦτο ἐκήρυξε καὶ εἰς τοὺς νεκροὺς, διότι ἀπέθανον μὲν ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν σάρκα, ἀλλὰ ζοῦν ὡς πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τὸ πνεῦμα, 318. *μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες... ἵνα ἀναπαύσωνται:* μακάριοι οἱ νεκροί, οἱ ὁποῖοι ἀποθνήσκουν ἐν Κυρίῳ... διότι ἀναπαύονται, 348 - 349. *μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ:* μακάριος εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀγρυπνεῖ καὶ παραμένει ἐνδεδυμένος,

διότι δέν θά περιπατή γυμνός, 351 - 352. *μακάριοι οί ποιοῦντες τάς ἐντολάς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπί τό ξύλον τῆς ζωῆς*: μακάριοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦν τάς ἐντολάς αὐτοῦ, διότι θά ἔχουν δικαίωμα εἰς τό δένδρον τῆς ζωῆς, 356 - 357.

ἴσταμαι: ἐμφανίζομαι, παρουσιάζομαι, 99, 125. *ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν*: ὁ Ἰησοῦς ἐνεφανίσθη ἐν μέσῳ αὐτῶν, 99. *ἔστη ὁ Ἰησοῦς εἰς τόν αἰγιαλόν*: ὁ Ἰησοῦς ἐνεφανίσθη εἰς τήν παραλίαν, 125.

κάθημαι. *καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως*: δικαιουῖσθαι καί δοξάζεσθαι, 40 - 41. *κάθημαι ἐν σκότει καί σκιᾷ θανάτου*: κάθομαι εἰς τό σκότος καί τόν ζόφον τοῦ θανάτου (ἡ ἔκφρασις ὑπαινίσσεται τήν ἐν τῷ ᾄδι κατάστασιν), 52, 53.

καινότης. *ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν*: διά νά ζήσωμεν τήν καινήν ζωήν τῆς ἀφθαρσίας καί τῆς δόξης μετά τήν κοινήν ἀνάστασιν, 173 - 174.

κάμπω. *κάμπω γόνυ*: προσκυνῶ τιμητικῶς καί λατρευτικῶς, 231.

κᾶν: καί ἄν ἀκόμη, ἔστω καί ἄν. *κᾶν ἁμαρτίας ἡ πεποικῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ*: ἔστω καί ἄν ἔχη πράξει ἁμαρτίας, θά γίνη εἰς αὐτόν θεραπεία, θά θεραπευθῇ οὗτος, 300 - 301.

καταχθόνιος. *καταχθόνια*: ὁ ᾄδης (ὡς τόπος τῶν νεκρῶν), 231 - 232.

κενώ. *ἐκένωσεν ἑαυτόν*: ἐμείωσε τόν ἑαυτόν του, ἐξουθένωσε τόν ἑαυτόν του, 226.

κληρῶς. *μερίς καί κληρῶς*: μερίδιον καί κληρονομία (εἰς τήν πνευματικὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν), 147, 148.

κοιμῶμαι: συνουσιάζομαι, 338. *κοιμῶμαι κοίτην*: συνουσιάζομαι συνουσίαν, συνουσιάζομαι, 338.

κοινωνία. *ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου*: ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ζήλου σου, 254.

κοίτη: συνουσία, 338.

κολάζομαι: (ἐνταῦθα ὄχι τιμωροῦμαι ἢ βασανίζομαι, ὅπως τό ῥῆμα σημαίνει συνήθως, ἀλλ') ἀφανίζομαι, περιέρχομαι εἰς ἀνυπαρξίαν, 317.

κόσμος: πλῆθος, 286. *ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας*: τό πλῆθος τοῦ κακοῦ, τῆς καταστροφῆς· ἡ μεγάλη καταστροφή, ἡ μεγάλη συμφορά, 286.

κρίμα: ἔλεος, εὐσπλαγχνία, 35, 36, 37· στοργή, φειδώ, εὐσπλαγχνία, 36. *κρίματα*: οἰκτιρισμοί, ἔλεη, 109.

κρίνον: ἄνθος (γενικῶς), 26. *τά κρίνα τοῦ ἀγροῦ*: τά αὐτοφυῆ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, 26.

κρίνω: τιμωρῶ, καταστρέφω, 103 - 106· θανατώνω, 120· τιμωρῶ, καταστρέφω, 353· θανατώνω, 316. *ἵνα κρίνη τόν κόσμον*: διά νά τιμωρήσῃ τόν κόσμον, 106. *ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται*: ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἔχει ὑποστῆ τιμωρίαν, συμφοράν, 118. *λάβετε αὐτόν ὑμεῖς καί κατά τόν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν*: λάβετε αὐτόν σεις, καί θανατώσατε αὐτόν συμφώνως πρὸς τόν ἰδικόν σας νόμον, 120. *ἵνα κριθῶσι μὲν κατά ἀνθρώπους σαρκί*: διότι ἀπέθανον μὲν ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατά τήν σάρκα, 318.

κρίσις: εὐσπλαγχνία, φιλανθρωπία, 34· ἐλεημοσύνη, ἔλεος, 35· ἔλεος, εὐσπλαγχνία, καλωσύνη, 36· ἔλεος, εὐσπλαγχνία, φιλανθρωπία, 37· εὐσπλαγχνία, 81· τιμωρία, καταστροφή, 103 - 106· τιμωρία, συμφορά, 118· θά-

νατος, 316· τιμωρία, τιμωρητική ενέργεια, 351· τιμωρία, καταστροφή, 353. *ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεος καὶ ἡ πίστις*: ἡ εὐσπλαγχνία καὶ τὸ ἔλεος καὶ ἡ φιλανθρωπία, 38. *ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ*: ἡ θεία εὐσπλαγχνία καὶ ἀγάπη (πρὸς τοὺς συνανθρώπους), 81. *αὕτη ἐστὶν ἡ κρίσις*: ἡ τιμωρία εἶνε αὕτη, 102.

κριτής: *ὁ κριτής τῆς ἀδικίας*: ὁ ἀσπλαγχνος, ὁ σκληρὸς κριτής, 90 - 91.

κυριότης: ἡ αὐθεντία τοῦ Κυρίου (Ἰησοῦ Χριστοῦ), 340, 344.

λόγος: πράγμα, 147. *ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*: διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐξ αἰτίας τοῦ πράγματος τούτου, 148.

λύπη: λυπηρὸν γεγονός, συμφορὰ, 24· προξενούμενον κακόν, βλάβη, πλήγμα, πάθημα, 310. *ὑποφέρειν λύπας*: ὑπομένειν πλήγματα (ἢ παθήματα), 310.

λυπῶ: προξενῶ κακόν, βλάπτω, 180. *λυποῦμαι*: ὑφίσταμαι κακόν, βλάπτομαι, 181. *εἰ δέ διὰ θρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπείται*: ἀλλ' ἐάν ἐξ αἰτίας φαγητοῦ ὁ ἀδελφός σου βλάπτεται, 181.

μαθητεύω: καθιστῶ μαθητάς ἤτοι χριστιανούς, ἐκχριστιανίζω, 43 - 45. *μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*: ἐκχριστιανίσατε ὅλα τὰ ἔθνη, 45.

μακροθυμία: εὐσπλαγχνία, 212. *μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη*: εὐσπλαγχνία, καλωσύνη, ἀγαθωσύνη, 212.

μακρόθυμος: οἰκτιρμων, ἐλεήμων, πολυέλεος, εὐσπλαγχνος, 93.

μακροθυμῶ: εὐσπλαγχνίζομαι, 92 - 94. *τῶν θοώντων πρὸς αὐτόν καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς*: οἱ ὅποιοι κραυγάζουν πρὸς αὐτόν καὶ εὐσπλαγχνίζεται αὐτούς, 94.

μεγαλαυχῶ: κάνω μεγάλα ἔργα, 285.

μείζων: μεγάλος (ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν θετικόν). *μείζονα δίδωσι χάριν*: μεγάλην δεικνύει εὐνοίαν, μεγάλως εὐνοεῖ, ὑπερευνοεῖ, 296.

μερίς: *μερίς καὶ κληρος*: μερίδιον καὶ κληρονομία (εἰς τὴν πνευματικὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν), 147, 148.

μετά: *μετά πίστεως καὶ ἀγάπης*: διὰ τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης, 245.

νεφέλη: *ἐρχεσθαι* (=φέρεισθαι) *ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ*: ὑψοῦσθαι καὶ δοξάζεσθαι, 41.

νίκη: ἡ δύναμις, 328 - 330. *ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον*: ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἐνίκησε τὸν κόσμον, 329.

νίκος: ἡ δύναμις, 329.

νόημα: διάνοια, 236.

νομίζω: παραδέχομαι ἢ ἀκολουθῶ ὡς νόμον ἢ νόμιμον ἢ σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον, 72 - 73. *ἐνομίζετο* (ἀπροσώπως): ἐπετρέπετο ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἦτο νόμιμον, 73. *ὡς ἐνομίζετο* (ἀπροσώπως): ὅπως ἴσχυε κατὰ τὸν νόμον, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, κατὰ νόμον, 73.

νόμος: τρόπος, 171, 176· τρόπος δικαιοσύνης (καὶ οὐκ ἁπλῶς), 177. *διώκειν νόμον δικαιοσύνης*: ἐπιδιώκειν τρόπον δικαιοσύνης, ἐπιδιώκειν πῶς νὰ δικαιοθῇ, ἐπιδιώκειν νὰ δικαιοθῇ, 178.

ξένος: ξενιζόμενος, φιλοξενούμενος, 335. *ὁ ἐάν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ εἰς τοὺς ξένους:* ὅ,τι κάνεις εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς φιλοξενούμενους, 335.

ὁμοιοπαθής: τῆς αὐτῆς συστάσεως, τῆς αὐτῆς φύσεως, 305.

ὁμοίωμα: μορφή, 175, 227. *εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα:* διότι, ἀφοῦ ἠνώθημεν (μετὰ τοῦ Χριστοῦ) διὰ τῆς μορφῆς τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀσφαλῶς θά ἐνωθῶμεν καὶ διὰ τῆς μορφῆς τῆς ἀναστάσεως, 175. *ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος:* ἔλθὼν εἰς τὴν μορφήν (ἢ φύσιν) τῶν ἀνθρώπων, 228· μέ τό νά ἔλθῃ εἰς τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων, 229.

ὁμοίωσις: μορφή, φύσις, 288 - 289. *ὁμοίωσις Θεοῦ:* ἡ μορφή ἢ φύσις τοῦ Θεοῦ, ἢ Θεότης, ὁ Θεός, 288 - 289. *καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ:* κατὰ τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως πρὸς τὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως πρὸς τὸν Θεόν, 289.

ὁμολογία: προαιρετικὴ προσφορά, 206· προαίρεσις, διάθεσις, 205, 206. *ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ:* διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς προαιρέσεως ὑμῶν (ἢ διαθέσεως ἢ θελήσεως) εἰς τό εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, 206, 207.

ὁμολόγως: ἐκ προαιρέσεως, ἀπό καρδίας, 206.

ὄνομα: δόξα, 230. *ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπὲρ πάν ὄνομα:* ὑπερεδόξασεν αὐτόν· ἐχάρισεν εἰς αὐτόν δόξαν ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν, 230, 232.

ὅπως: διότι, 113 - 114, 254, 261. *ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται:* διότι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ζήλου σου ὑπῆρξεν ἐμπρακτος, 254, 255. *ὅπως... ὑπὲρ παντός γεύσῃται θανάτου:* διότι... ἐγεύθη θάνατον ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου, 261, 262.

ὅτι: διότι, 230. *ἐξομολογοῦμαι ὅτι:* δοξολογῶ διότι, 230.

ὄν (μεταβατικόν καὶ ὄχι συμπερασματικόν): δέ, 86, 125, 153.

οὗτος. *οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν:* αὐτός ἦτο ἐν ἀρχῇ παρά τῷ Θεῷ (ἢ ἀντωνυμία εἶνε ἐμφατικὴ), 101, 102.

οὕτως: ὡσαύτως, ὁμοίως, ἐπίσης, 286.

ὀφείλω, ὀφείλει: πρέπει, ἐπιτρέπεται, δύναται, 194. *καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι:* καὶ οὕτως ἐπιτρέπεται νά γίνεται, καὶ οὕτω δύναται νά γίνεται, 194.

παραδίδωμι: φυλακίζω, 157.

παραδόσις: φυλάκισις, 156 - 157.

παρθένος: κόρη, 192. *εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει:* ἐάν δέ κανεῖς εἶνε τῆς γνώμης νά τελέσῃ γάμον εἰς τὴν κόρην του· ἐάν δέ κανεῖς νομίζῃ, ὅτι πρέπει νά δώσῃ εἰς γάμον τὴν κόρην του, 192.

πατήρ. *Θεός πατήρ:* ὁ Θεός γενικῶς, ἦτοι ὁ Τριαδικός Θεός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται πατήρ ὡς πρὸς ἡμᾶς, 162, 331.

περιπατῶ: ζῶ, 172, 173, 216. *ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν:* διὰ νά ζήσωμεν τὴν καινὴν ζωὴν τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς δόξης μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, 173 - 174. *κτισθέντες... ἐπὶ ἐργοῖς ἀγαθοῖς... ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν:* δημιουργηθέντες... δι' ἔργα ἀγαθὰ... διὰ νά ζήσωμεν μέ

αὐτά· δημιουργηθέντες... ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά κληρονομήσωμεν ἀγαθὰ ἔργα... διὰ ν' ἀπολαύσωμεν αὐτῶν, 216.

περισσειά: περιττότης, περιττόν πράγμα, 280. *περισσειά κακίας* (ἡ γενική εἶνε παραθετική): περιττόν πράγμα, τό ὅποιον εἶνε ἡ κακία, 280.

πικρία. *χολή πικρίας:* πικρά χολή, φυσικόν κακόν, τιμωρία, θλίψεις, θάσανα, 151.

πιστεύω: δίδω, 87.

πίστις: εὐσπλαγχνία, φιланθρωπία, 34, 37· εὐσπλαγχνία, φιланθρωπία, καλωσύ-
ναι, φιланθρωποι πράξεις, 84· ἔλεος, εὐσπλαγχνία, φιланθρωπία, 85·
ἀληθινή διάθεσις, προθυμία, ζήλος, 163· ἀληθές ἐνδιαφέρον, προθυμία,
ἀφοσίωσις, πιστότης, φιλία, φιλικά καί ἐγκάρδια αἰσθήματα, ζήλος, ἐν-
θερμος ἀγάπη, 164· ἔλεος, εὐσπλαγχνία, φιланθρωπία, 212· εὐσπλαγ-
χνία, φιланθρωπία, 244· ἀλήθεια, 246, 250, 251· ζήλος, ἐντονος καί
φλογερά ἀγάπη, 254· εὐσπλαγχνία, ἔλεος, φιланθρωπία, 298· δικαιο-
σύνη, ὀρθότης, εὐθύτης, 355. *ἡ κρίσις καί ὁ ἔλεος καί ἡ πίστις:* ἡ εὐ-
σπλαγχνία καί τό ἔλεος καί ἡ φιланθρωπία, 38. *ἐν πίστει:* μετ' ἀληθινῆς
διαθέσεως, μετὰ προθυμίας, μετὰ ζήλου, 163· μετ' ἀληθοῦς ἐνδιαφέρον-
τος, μετὰ πάσης προθυμίας, ἐκθύμως, μετὰ ζήλου, 164. *ἡ ἐν ἀλλήλοις
πίστις:* ὁ ἀμοιβαῖος ζήλος, 164, 165. *χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις:* κα-
λωσύνη, ἀγαθωσύνη, ἔλεος, 212. *μετὰ πίστεως καί ἀγάπης:* διὰ τῆς φι-
λανθρωπίας καί ἀγάπης, 245. *ἐν πίστει καί ἀληθείᾳ:* πραγματικῶς
καί ἀληθῶς, (δημοδῶς) «πραγματικά καί ἀληθινά», 246. *φιλεῖν ἐν πί-
στει:* ἀγαπᾶν ἐν ἀληθείᾳ· ἀγαπᾶν ἀληθῶς, πραγματικῶς, ἀπό καρδίας,
εἰλικρινῶς, γνησίως, 251. *ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου:* ἡ ἐκδήλωσις τοῦ
ζήλου σου, 254, 255. *ἡ εὐχή τῆς πίστεως:* ἡ εὐσπλαγχνική, ἡ φιланθρω-
πος προσευχή· ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται εὐσπλαγχνία, ἔλεος,
φιланθρωπία, 298.

πιστός: εὐσπλαγχνος, φιланθρωπος, ἐλεήμων, 83, 86, 195, 267, 318, 319· εὐ-
σπλαγχνος 326· δίκαιος, 333, 334, 355, 356. *ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ καί ἐν
πολλῷ πιστός ἐστι:* ὁ ἐλεήμων εἰς τά ἐλάχιστα εἶνε ἐλεήμων καί εἰς τά
πολλά, 87, 88. *πιστός ὁ Θεός, ὅς οὐκ ἔασει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπέρ ὃ
δύνασθε:* ὁ Θεός εἶνε εὐσπλαγχνος καί δέν θά σᾶς ἀφήσῃ νά δοκιμα-
σθῆτε ὑπεράνω τῶν δυνάμεῶν σας, 195. *ἐλεήμων καί πιστός ἀρχιερεὺς:*
σπλαγχνικός καί φιланθρωπος ἀρχιερεὺς, 267 - 268. *πιστός κτίστης:*
σπλαγχνικός ἢ στοργικός δημιουργός, 319. *πιστός ἐστι καί δίκαιος, ἵνα
ἀφῆ τὰς ἁμαρτίας ἡμῖν:* εἶνε εὐσπλαγχνος καί φιланθρωπος, διὰ νά συγ-
χωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὰς ἁμαρτίας, 326 - 327. *πιστόν ποιεῖς ὁ ἐάν ἐργάσῃ εἰς
τούς ἀδελφούς:* κάνεις ὡς δίκαιον ὅ,τι κάνεις εἰς τούς ἀδελφούς· εἶνε
δίκαιον (ἡ ἀξιον) ὅ,τι κάνεις εἰς τούς ἀδελφούς, 333 - 335. *πιστός καί
ἀληθινός, καί ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καί πολεμεῖ:* δίκαιος καί εὐθύς, καί
κρίνει καί πολεμεῖ μέ δικαιοσύνην, 356.

πλήν: μόνον, 41 - 42· ναί, θεβαίως, 58.

πολυτελής: πολυτέλεια, 312.

πονηρός: δυστυχής· πτωχός, ἀνάπηρος καί περιφρονημένος, 33. *συνήγαγον πάν-*

τας... πονηρούς τε καί αγαθούς: συνεκέντρωσαν δλους... καί δυστυχείς καί εὐτυχείς, 33.

πορεύομαι: προχωρῶ, γίνομαι μεγαλύτερος, 153.

πραγματεία: ἐπιθυμία, 248. *αἱ τοῦ βίου πραγματεῖαι:* αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀπολαύσεις, αἱ ἡδοναί τοῦ βίου, 248.

πραγματεύομαι: ἐπιθυμῶ, 248.

πραῦς: ταπεινός, 19, 20· ταπεινός ἐν κοινωνικῇ ἐννοίᾳ, πτωχός, ἄσημος, 20, 21· ταπεινός, 311. *μακάριοι οἱ πραεῖς: εὐτυχεῖς οἱ πτωχοί καί ἄσημοι, 21. ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καί ἡσυχίου πνεύματος: μέ τό μεγαλεῖον τοῦ ἀκενοδόξου καί ταπεινοῦ πνεύματος, 312.*

πραῦτης: ταπεινοφροσύνη, ταπεινώσις, 281.

πρός. *πρός φθόνον:* μετά φθόνου, φθονερώς, μετά ζηλοτυπίας, ζηλοτύπως, 295.

προσευχή: τόπος (δημοσίας) προσευχῆς ἢ συναγωγῆ, 72, 73. *προσευχῇ προσή- ξατο* (ἐβραϊσμός): προσηυχῆθη ἐντόνως, 305.

προφητικῶς: *νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν:* τώρα (κατά τήν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης) καί *διά τῶν προφητικῶν γραφῶν* (κατά τήν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης), 185.

πταίω: χάνω, ζημιούμαι, 323. *οὐ μή πταίσητε ποτε: δέν θά χάσετε ποτε, δέν θά ζημωθῆτε ποτε, 323.*

πύλη. *πύλαι ἁδου:* ὁ ἄδης, 30,31.

πῦρ: τό ἀσβεστον πῦρ τῆς γέννης, τό αἰώνιον πῦρ τῆς κολάσεως, 47. *πᾶς γάρ πυρὶ ἀλισθήσεται: διότι πᾶς ἄνθρωπος λόγῳ τοῦ πυρός (πρός ἀποφυγὴν δηλαδή τοῦ αἰωνίου πυρός) θά ἀλατισθῆ, πρέπει νά ἀλατισθῆ, 47, 48.*

πῶς: ἵνα, νά, 177, 178.

σκηνή. *ἡ μείζων καί τελειότερα σκηνή: ὁ πνευματικὸς οὐρανός ἢ οὐρανοί, ὁ ὑπερφυσικὸς κόσμος, 270.*

σκιά: σκότος, ζόφος, 52. *κάθημαι ἐν σκότει καί σκιᾷ θανάτου:* κάθημαι εἰς τό σκότος καί τόν ζόφον τοῦ θανάτου (ἡ ἔκφρασις ὑπαινίσσεται τήν ἐν τῷ ἄδῃ κατάστασιν), 52, 53.

σπείρω: παράγω, 291. *καρπὸς τῆς δικαιοσύνης σπείρεται: καρπὸς τῆς δικαίωσεως (ἢ σωτηρίας) παράγεται, 292.*

σπέρμα: ὁ ἐκ τῆς σπορᾶς καρπός, 203· ὁ καρπός, 204. *ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι: ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δίδει ἀφθόνως καρπὸν εἰς τόν σπορέα, 203 - 204. σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται: δράττεται ἀπογόνου τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Χριστοῦ, 265, 266.*

σπόρος: ὁ καρπός, 203 - 204. *χορηγήσαι καί πληθύναι τόν σπόρον ὑμῶν: εἶθε νά δώσῃ ἀφθόνως καί πλουσιῶς τόν καρπὸν ὑμῶν, 204.*

συνπαρακαλοῦμαι: ἐνισχύομαι (ἢ ἐνθαρρύνομαι) καί ἐγώ, 165.

σύνδεσμος. *σύνδεσμος ἀδικίας:* δεσμά συμφορᾶς, 152.

συνείδησις. *διά συνείδησιν Θεοῦ: χάριν τῆς θείας συνειδήσεως, 309, 310· χάριν τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία εἶνε ἐκ τοῦ Θεοῦ, 310.*

συντρίβω. *ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τόν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τᾷ χει: ὁ δυνατός δὲ Θεὸς ἅς συντρίψῃ τόν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν*

- ταχέως, 187 - 188. *ιάσασθαι τούς συντετριμμένους τήν καρδίαν*: νά ια-
 τρεύσω τούς πληγωμένους (ἢ τραυματισμένους) εἰς τήν καρδίαν, 75, 78.
- σχῆμα**: μορφή, φύσις, οὐσία, 228. *καί σχήματι εὐρέθει ὡς ἄνθρωπος*: καί ἀφοῦ
 κατά τήν μορφήν εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος· καί ἀφοῦ κατά τήν οὐσίαν εὐ-
 ρέθη ὡς ἄνθρωπος· καί ἀφοῦ πραγματικῶς ἐγένετο ἄνθρωπος, 228, 229.
- τάξις**: σταθερότης, 239. *ἡ τάξις καί τό στερέωμα τῆς πίστεως*: ἡ σταθερότης καί ἡ
 στερεότης τῆς πίστεως, 239.
- τάσσω** (ἢ **τάττω**): στηρίζω, στερεώνω, 239.
- τηρῶ**: κρατῶ, 352. *τηρῶ τά ἱμάτιά μου*: κρατῶ τά ἱμάτιά μου ἐπάνω μου, παρα-
 μένω ἐνδεδυμένω, 353.
- τροχός**. *ὁ τροχός τῆς γενέσεως*: ὁ τροχός τοῦ σώματος· ὁ τροχός, ὁ ὁποῖος εἶνε τό
 σῶμα, 287.
- ὑπέρακμος** (ἢ): ἡ ὑπερβάσα τήν ἀκμήν τῆς ἡλικίας, ἡ γεροντοκόρη, 193.
- ὑπνος**: σαρκική μίξις, συνουσία, 337.
- φθαρτός**: θνητός, 167. *φθαρτός ἄνθρωπος*: θνητός ἄνθρωπος, 167.
- χαρά**: τό καλόν, τό ὠφέλιμον, 182· τό καλόν, τό ὠφέλιμον, ἡ προσφορά, 211· τό
 καλόν, ἡ ὠφέλεια, ἡ πρόοδος, 222. *δικαιοσύνη καί εἰρήνη καί χαρά*: τό
 ἀγαθόν καί τό καλόν καί τό ὠφέλιμον, 182. *ὁ καρπός τοῦ Πνεύματος*
ἐστίν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη: ὁ καρπός τοῦ Πνεύματος εἶνε ἀγάπη, προσ-
 φορά, φιλοφροσύνη, 212. *ἡ προκοπή καί χαρά τῆς πίστεως*: ἡ προκοπή
 καί πρόοδος τῆς πίστεως, 223.
- χάρις**: ἀνταμοιβή, μισθός, 79, 88· εὐσπλαγχνία, ἔλεος, φιλάνθρωπία, 262· εὐνοια,
 296· ἀξία, τιμή, κλέος, δόξα, 307 - 308. *ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; ποῖος μι-
 σθός ἀνήκει εἰς σās; 79. μή χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ; μήπως ὀφείλει*
μισθόν εἰς τόν δούλον ἐκείνον; 89. χάριτι Θεοῦ: ἐξ εὐσπλαγχνίας Θεοῦ,
ἔνεκα τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, 262. μείζονα δίδωσι χάριν: μεγάλην
δεικνύει εὐνοϊαν, μεγάλως εὐνοεῖ, ὑπερευνοεῖ, 296.
- χολή**. *χολή πικρίας*: πικρά χολή, φυσικόν κακόν, τιμωρία, θλίψεις, βάσανα, 151.
- χορηγῶ**: παρέχω ἐν ἀφθονίᾳ, 204. *χορηγήσαι καί πληθύναι τόν σπόρον ὑμῶν*:
 εἶθε νά ἰδῶσθε ἀφθόνως καί πλουσίως τόν καρπόν ὑμῶν, 204.
- ψυχή**: τό ὄλον ἄτομον, ὁ ὄλος ἄνθρωπος, 319. *παραιθέσθωσαν τās ψυχās*
αὐτῶν: ἄς ἐμπιστευῶνται ἑαυτούς, 319.
- ψόδη**. *καί ἄδουσι τήν ψόδην Μωυσέως καί τήν ψόδην τοῦ Ἄρνιου*: καί ψάλλουν
 κατά τήν ψόδην τοῦ Μωυσέως ψόδην εἰς τό Ἄρνιον, 349, 350.
- Ὡν καί Ἦν καί Ἐρχόμενος** (Ἄποκ. 1 : 4): ὄχι ὁ Θεός Πατήρ, ἀλλ' ὁ Θεός γενι-
 κῶς, ὁ ὁποῖος ἔρχεται (Ἐρχόμενος) ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ προσώπῳ, ἦτοι
 ὡς Υἱός - Μεσσίας, 345.
- ὦς**: ἕως, μέχρι, 69, 70.
- ὦσει**: ἕως, μέχρι, 68, 69, 70. *ὦσει ἐτῶν τριάκοντα*: μέχρι τριάκοντα ἐτῶν, 74.

**ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ*
ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ**

Γένεσις

Κεφ.	Στήχ.	Σελίς	Κεφ.	Στήχ.	Σελίς
1	11	291	22	18	265
1	12	227, 291	24	16	197
1	26	166, 196,	24	55	68
1	26	166, 197, 227, 288	26	2, 24	137
1	29	291	28	8	32, 34
2	2,3	348	28	21	58
2	21	49	29	17	197
3	5	225	31	1	201
3	15	261	31	11-13	273
3	16-17	338	31	16	201, 290
6	4	230	32	24	273, 274
6	8	296	32	24 - 30	273
12	7	137	35	1, 9	137
16	7-14	273	41	2, 3, 4	197
17	1	137	41	16	58
17	3	49	41	19	32
18	-	133	41	40	41
18	1	137	41	46	71, 99
18	1-2	134, 272	42	28	160
18	3	273	48	3	137
19	-	133, 272	48	15-16	138, 273
19	3	225	49	10	17
19	18	273	49	21, 22	26
19	32	338			
20	7	278			
21	16	68			
21	17-19	273			
22	11-12	138			
22	14	113			
22	11-18	273			

*Έξοδος

3	-	133, 141, 257, 275
3	16	134
3	2-21	273
4	-	141

* Είς τό εύρετήριον δέν περιλαμβάνονται όσα χωρία έχρησιμοποιήθησαν μόνον κατά τό Μασσοριτικόν. Ἡ δέ σύνταξις τοῦ εύρετηρίου όφείλεται εἰς τόν νεαρόν εὐελπιν θεολόγον κ. Ἰωάννην Ζωγόγιαννην, πρός τόν όποῖον έκφράζω τάς εύχαριστίας μου.

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς	Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
4	5	134	20	11	192
9	26	42	20	13	338
12	23, 29	139	20	17-21	192
12	49	176	22	18, 21	206
13	21	273	23	10	113
14	19	139, 273	25	8	76
15	11	18, 341, 342	26	20	291
18	21, 25	16	26	34	62
19	3	141	26	39	158
19	11, 18, 20	137	27	10	167
19	18-20, 24	141			
20	1	141			
20	4	197			
20	5	293, 297			
20	9	330	12	8	135, 196, 197
20	18-22	141	14	19	150
23	20-21	273	15	30	276
23	20-23	139	22	31-35	273
24	4, 12	144	24	7	26
24	16-17	196	31	17-18	338
25	30	26			
31	18	141, 144			
32	16	144			
32	32	150	4	13	144
32	34	150	4	24	297
33	5	96, 341	4	32-33	135, 141
33	11	135	5	9	293, 297
33	13	296	5	22	144
33	12-17	139	5	24-26	135, 141
34	1	144	6	14-15	297
34	5	137	10	2-4	144
34	6	93	10	9	147
34	27, 28	144	12	6	205
			12	12	147
			12	17	205
			13	9	206
			18	1	147
			21	11	248
			22	9	113
			23	7	60
			25	5-6	73
			25	15	86
			26	19	230
			27	24	338
			28	34	158
			30	3	300

Ἄριθμοί

Δευτερονόμιον

Λευϊτικόν

Κεφ.	Στήλ.	Σελίς.
30	10-16	177
31	9, 24	144
32	4	86, 334, 354, 355
32	11	206
32	20	355
32	19-25	297
33	2	139, 141, 256
33	3-4	256
33	16, 23, 24	77
34	5-6	343
34	10	135

Ἰησοῦς Ναυῆ

4	14	27
5,13-		
6,5		273
7	3	68
17	5	49
24	19-20	297

Κριταί

5	23	273
6	12	187
6	15	16
6	11-24	273
8	18	197
9	15	251
13	-	272
13	3-23	273

Βασιλειῶν Α΄

1	23	131
12	24	164, 251
15	13	131
16	7	197
20	41	50
23	23	16
25	38	69
26	23	84
28	10	148, 152

Κεφ.	Στήλ.	Σελίς
Βασιλειῶν Β΄		
2	6	107
5	2	15, 18
5	4	71
6	22	89
7	19	177
12	10-11, 14	150
18	4	144
19	18	50
24	23	77

Βασιλειῶν Γ΄

1	6	197
1	19, 25	144
2	4	164, 251
6	18	142
9	1	248
9	7-8	158
10	22α	248
11	9	134
13	1, 18	258
22	19	139

Βασιλειῶν Δ΄

1	13	231
12	18	239
13	14	50
20	3	164
22	20	96
23	24	131
23	29-30	96

Παραλειπομένων Α΄

5	24	230
21	18	258
26	14	49
29	11	329
29	20	231

Παραλειπομένων Β΄

5	11	142
---	----	-----

Κεφ.	Σύχ.	Σελίς	Κεφ.	Σύχ.	Σελίς
Μακκαβαίων Α'			Ψαλμοί		
3	18, 19	329	1	5, 6	314
4	2	49	8	2	321
7	42	104	8	6	261
9	14	238	9	38	219
10	26, 27	164	12	4	64
10	30	291	14	2	325
10	66	58	15	6	49
11	29	143	16	3-4	113
12	4	97, 161, 199	16	15	196, 197
14	9	341	17	28	20
14	25	308	18	5	55
15	2	143	18	9	64
			18	15	61
			21	23	265
			24	9	20
			27	3	22
			28	11	235
			32	4-5	37, 85
			32	5	34, 37
			33	-	314
			33	3	20
			33	13	32
			33	13-17	313
			33	14-17	23
			34	27	60
			35	6-7	109
			36	3, 11	290
			36	10	20
			36	11	20, 60
			39	11-12	109
			41	6, 12	311
			43	9	230
			48	14	78
			50	9	55
			50	19	312
			53	8	231
			56	11	109
			67	18	139, 141
			67	28	17
			68	14	233
			68	26	126
			71	6	60
Μακκαβαίων Β'					
1	24	143			
1	24-25	14			
2	23	143			
4	15	341			
7	16	167			
7	23	283			
9	18	239			
10	4	36			
10	36	238			
11	16	143			
12	9, 13	49			
13	15	49, 329			
15	1	49			
15	8	329			
15	39	148			
Μακκαβαίων Γ'					
2	1	231			
2	11	246			
2	22	105			
3	3	164			
3	30	143			
5	44	164			
5	51	31			
6	25	164			
7	5	176			

Κεφ.	Στιχ.	Σελίς	Κεφ.	Στιχ.	Σελίς
71	7	59	118	29-30	110
71	16	60	118	30	251
72	3	58, 61	118	44	202
74	6	90	118	75	251
75	10	20	118	77	35
77	25	145	118	86	251
84	8-10	58	118	88	35, 36
84	11-13	110	118	90, 138	251
85	5	307	118	149	35
85	14-16	93	118	156	36
87	7	52	118	159	35, 36
88	25	110	118	165	57
88	38	346	121	6-9	59, 290
90	4	110	124	4-5	213
93	4	90	124	5	60
94	6	50	127	4-6	57
94	10	295	127	5-6	213
94	8-11	138	127	6	60
97	1	124	135	1	230
97	3	110	135	12	144
99	5	110	140	5	36, 61
103	3	41	142	1,2	111
103	27	144	144	16	61
103	34	295	144	18	251
105	4	233	146	3	75
105	47	231	146	6	19
106	10, 14	52	146	10	62
107	4	55	149	4	19
107	5	109			
108	8	126			
108	8-10	127, 128			
108	11	128	2	98	348
108	17-18	127	3	5-6	52
109	1	41	3	20	152
109	6	103	4	16	197
111	3	202, 290	7	11	152
111	4	14	8	6-7	200
111	5	14, 36	9	15	36
111	6	14	9	18	152
111	9	202, 290	10	1	152
111	108	78	10	21-22	52
114	1	313	13	19	316
114	5	14, 356	14	6	62
118	18	64	16	3	239

Ἰωβ

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
21	25	152
22	28	201
24	4	20
24	16-17	52
33	26	77
36	15	20
36	28α	338
38	12	239
39	12	290, 291

Παροιμίες

1	9	282
3	3	84, 267
3	1-2, 10, 13, 16, 17	58
3	23	57
3	32, 33	314
3	33-34	297
4	3	72
5	4	152
8	17	201
8	18	290
8	18-19	201, 202
8	20-21	201
8	30	101, 102
10	2-3	14
10	10	24
11	4	14
11	18, 21	333
12	17	250, 251
12	22	250, 251
14	5	334, 355
14	9, 11	77
14	21-22	84
14	22	246, 267
15	17	295
15	27α	84, 267
17	6	286
17	19	313
20	6	86
20	7	325
20	13	313
23	31	172, 216

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
25	20-20α	181
Ἐκκλησιαστικός		
3	2	317
3	17-18	316
3	19-20	317
4	3	32
5	9	313
6	2	290

Ἄσμα Ἄσμάτων

2	1	26
5	6	148
7	10	144

Σοφία Σολομώντος

1	5	152
2	2	317
2	23-24	167
3	2-4	317
3	1-3, 4-5	59
3	13-14	79
4	6	337
6	5, 6	104
6	18-19	221
7	2	337
7	3	305
9	14-15	167
11	9	36, 103
11	20	142
11	24	319
12	1	167
12	10	103
12	13-14, 20-21	
	25-26	104
13	13	166
14	15, 17	166
14	21	139
15	19	206
16	13	30
16	20	145
18	4	168

Κεφ.	Σύχ.	Σελίς	Κεφ.	Σύχ.	Σελίς
		Ἄγγαιος	32	10	291
1	1	276	33	16	334
2	1	144	34	5, 8	105
		Ζαχαρίας	34	17	49
			35	1	26
3	1,2,3,5,6	343	37	7	49
6	14	308	37	31	291
9	9	14, 19, 20	38	3	164
12	12-13	74	38	10	30
		Μαλαχίας	40	10	340
			40	20	177
2	6	23	41	8-9	264
2	17	62	42	6-7	64
3	1	139, 274	42	8	139
3	13-15	62	45	7	24, 56
4	2	52	45	21	14
		Ἡσαΐας	45	23	230
1	19	32	48	11	139
1	24	105	48	18	60, 202, 290
1	27	35	48	22	58
5	24	26	49	6	64
6	-	139	52	7	58
6	1, 5	134	52	14	196, 197
6	10	300, 303	54	17	62
7	2	160	55	10	203, 291
9	2	52	55	13	230
9	6	139, 274, 354	56	1	35
9	6-7	235	56	10-11	338
10	4	157	57	2	97
11	2-3	345	57	6	147
11	3	196, 197	57	17	180
11	5	251	57	21	58
14	3	348	58	6	75
14	14	224	59	4	87, 334
14	18-19	96	59	7	170
19	7	291	59	8	169
26	2-3	23	59	3-8	170
26	5, 6	19	59	7-8	23
28	16	29	59	17	282
29	9	159	60	5, 16	290
30	26	75	61	1-2	75
			61	2	77, 98
			63	4	77
			63	9	265

Κεφ.	Στήχ.	Σελίς	Κεφ.	Στήχ.	Σελίς
63	8-16	293	39	41	164
66	2	312	40	6	24
66	12	60, 290	40	8	326
			40	9	24, 290
	Ίερεμίας		43	3	326
2	9	316	43	7	298
2	37	62	44	9	60
3	22	75	44	20	298
3	23	42	45	4	56
4	9	160	45	26	298
5	1	355	49	2	298
5	8	339			
7	28	250, 251		Βαρούχ	
8	14	152	1	12	64
9	3	250, 251	2	19	298
9	15	152	4	20	95, 96
9	24,25-26	35	4	32	129
10	24	36, 37	5	1	95
11	5	131	5	1-4	96
12	1	58			
13	14	206		Θρήνοι Ίερεμίου	
13	16	52	1	22	181
14	10	62	3	15	152
14	13	112	3	18	329
14	15	138	3	19	152
15	17	152	3	22-23	85
15	18	250			
16	5	56		Έπιστολή Ίερεμίου	
16	6	28		17	156
18	16	159		63	106
19	8	159			
23	17	56		Ίεζεκιήλ	
24	2, 3, 8	32	3	8	329
25	9	160	4	16	158, 160
26	28	37	4	16-17	114
27	13, 23	159	4	17	158
27	34	105	7	5	104
28	37	160	7	22	127
31	21	105	7	27	159
35	9	250, 251	8	2	197
36	7	57	11	10, 11	104
36	11	56			
37	24	131			
38	34	326			

Κεφ.	Στήχ.	Σελίς	Κεφ.	Στήχ.	Σελίς
12	18	158	1	13, 15	197
12	19	114, 158, 160	2	1, 3	160
16	4	283	3	Προσευχή	
17	5	291		'Αξαρίου καί	
20	11,13,21	257		ἕμνος τῶν	
21	27	152, 286		τριῶν, 3, 7	87
21	30	104	3	Προσευχή	
23	33	159, 160		'Αξαρίου καί	
24	14	104		ἕμνος τῶν	
24	23	158		τριῶν, 26	180
28	24	152	3	25	180
34	16	36	3	30	27
34	29	60, 271, 290	3	31	57
35	11	104	4	1	60
36	19	104	4	24	84
38	22	104	4	34	87
39	21	105	6	10	231
43	10	142	6	25	57
46	12	205	7	13	39
	Δανιήλ		9	3	298
1	9	308	9	20	298
			11	17	239

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Ματθαῖος					
			5	22, 29	287
1	16	72, 73	5	44-45	25
1	19	13, 72, 86, 90,	5	45	303, 314
		326, 327, 356	5	46	79
1	20, 24	72	5	48	331
2	6	15	6	12	299
3	17	101, 136	6	23	32
4	12	157	6	28-29	26, 81
4	16	52	6	26, 30	26
5	3	20, 21, 22	7	17, 18	32
5	4	20, 21, 25	8	15	300
5	5	18, 22, 280, 311	8	29	231
5	6	20, 21, 22, 25	9	13	37
5	7, 8	22	9	36	92
5	9-10	21, 107, 110, 291	10	10	334
5	10, 12	21	10	12-13	28, 63, 80, 99, 124,
5	18	132			125, 162, 213, 243,

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς	Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
		306, 320, 335, 336,			Μάρκος
		345			
10	42	323	1	14	157
11	25	230	1	24	231
11	29	311	1	31	300
12	7	37	3	4	291
12	29	118	3	35	101
12	50	101	4	12	303
13	15	303	5	7	231
13	16-17	64	5	28	300
13	17	314	5	34	76
14	14	92	5	42	69
15	32	92	6	56	300
16	18	29, 31	7	35	299
16	27	232	8	17	147
17	1	69	8	38	232
17	5	136	9	2	69
19	28	130	9	33	228
20	26-27	331	9	41	323
21	5	147	9	43-48	46
21	21	300	9	49-50	45, 48
22	9	33	14	1	177
22	10	31, 33	14	35	50
22	20	166	14	68	147
22	30	174, 193	14	72	48, 51
23	15	80	16	18	300
23	23	34, 37, 38, 47, 80, 81, 85, 109, 212, 244, 253, 298, 309	16	62	42
23	39	40			Λουκάς
24	34	132	1	-	258
24	38	193	1	6	314, 325
25	34	130, 215	1	17	314
26	4	177	1	19	136
26	35	300	1	52	19
26	62	42	1	76	52
26	64	38, 42, 235	1	77	53
26	75	48, 50	1	78-79	51, 53
27	5,7,10	126	2	14	28, 52, 53, 94, 98, 153, 154, 179, 218, 290, 317
27	46	115			
28	9	122, 123	2	26	64, 65
28	12-15	155	2	28,29	64
28	18	342	2	29-32	63
28	19-20	43, 45	2	36	69

Κεφ.	Σελ.	Σελ.
2	37	69, 70
2	22,23,41	72
2	42	70
2	48	72
3	1	70
3	7	86
3	23	65, 66, 67, 73, 74
4	18-19	75
4	19,38-39	300
6	33	24
6	32-34	78, 88
6	35	25
7	50	144
8	8	32
8	14	248
8	28	231
8	42	69, 70
8	43	70
9	28	69
9	51	239
10	2	86
10	5-6	63, 80
10	7	89, 334
10	21	230
11	41	37, 84
11	42	37, 80, 309
12	24	147
12	27	81
12	29, 31	42
12	35	352
12	42	82
13	9	300
13	11	70, 144
13	12, 16	299
13	27	326
14	21	33
14	26	319
15	12	49
16	1-9	83
16	14	87
16	10-12	37, 82, 88, 90, 195, 212, 244, 267, 298, 318, 326, 333, 334, 350, 351, 353, 355

Κεφ.	Σελ.	Σελ.
17	9-10	79, 88
17	27	193
18	6-7	86, 90, 94, 212
18	8	92
18	31	144
19	17	82
19	38	54, 55, 94, 96, 97, 161, 168, 169, 199
19	41-42	98
20	38	318
21	34	248
22	15	45
22	22	144
22	41	68
22	62	48, 50
22	69	41
23	46	118
24	4	273
24	36	63, 99, 125
24	39	122
24	45	11
24	19	18
Ἰωάννης		
1	2	100, 101, 102
1	4	52
1	18	133, 140, 231
1	30, 33, 34	101
1	52	40
2	4	123
2	19	124
2	21	287
2	10	352
3	13	52
3	15,16,17	103
3	17-19	102, 106, 351, 353
3	20	112
3	21	13, 23, 93, 106, 112, 218, 233, 291, 332
4	52	300
4	54	333,334
5	18	332
5	37	133, 274

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς	Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
6	27,29,		20	17	121
	50,58	101	20	19	63, 99, 124, 125
7	24	196	20	20	125
7	42	16	20	21	63, 124
8	14	300	20	26	99
8	31	117	20	27	122
8	46	117	20	28	124
9	11,15,18	76	21	4	99, 125
10	11,15,17	279			
10	18	124, 279			
10	38	300			
11	14-15	112, 114, 115, 116, 254, 261, 317, 348, 351, 356			
		300			
11	25	278	1	1	129, 153
11	49-51	278	1	2	269
12	23	41	1	10	273
12	24	271	1	16	128
12	26	319	1	16-17	126
12	31	118	1	17	127
12	40	303	1	18	126, 128, 129
13	1	144	1	20	125, 126, 128
13	19	115	1	21	128
13	35	117	1	25	127
14	17	296	1	26	49
14	12,19,28	122	2	41	129
14	29	115	2	42	273
15	1-5	117	2	47	153
15	5	271	3	21	129, 131, 132
15	8	114, 116	3	22-26	131
15	11	119	4	12	248
16	4	115	4	22	70
16	8-11	117, 118	5	14	153
16	5,10,		5	15	300
	16,28	122	6	7	184
16	30	116, 119	6	13	99
16	33	119	7	1	149, 153
17	3	321	7	2	134, 137
17	10	117	7	2-3	132
17	11-12,13	122	7	14	319
17	12	80	7	29	148
17	13	119	7	30-34	141
18	31	119, 316	7	30-35	275
18	37	317	7	30,35	257
19	6	120	7	34,35	276
			7	38	141, 257, 275
			7	44	141
			7	53	132, 133, 134, 140,
					143, 145, 208,

Πρόξαις

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
		209, 256
8	18	148
8	19	146, 148
8	20	146, 148, 151
8	21	145, 147, 148, 151
8	22	149, 150, 151, 152
8	23	150, 151, 152
8	24	151
8	26,29	136
9	1-2, 4-5	
	13-14, 21,	
	23-24, 26, 29-30	153
9	31	152
9	33	70
10	19-20	136
10	28	148
10	35	24
10	36	218
10	36-38	154
11	24	153
11	26	44
12	2	155
12	1-3	153
12	5	352
12	19	155, 157
13	2	136
13	5	228
13	10	217
13	18, 20	70
13	31	296
13	41	157, 160
14	15	305
14	21	44
14	22	248
15	33	97, 161, 162, 199
15	39	153
16	5	153
16	13	72, 73
16	27	155
17	28	74
17	29	74, 194
19	7	69
20	22-23	42
20	23	136
20	32	281

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
23	25	143
24	20	99
24	23	352
25	21	352
27	37	69, 317
27	42	155
28	27	303
*Ρωμαίους		
1	5	184
1	7	63, 162, 187, 189, 199, 208, 213, 219, 221, 238, 240, 242, 243, 246, 249, 252, 306, 320, 331, 345
1	8	163
1	11	165, 205
1	12	163, 165, 253
1	16	281
1	17	163, 271, 290
1	21	253
1	23	166, 167
2	4	311
2	6-7	168, 169, 311
2	7	169
2	8	326
2	10	24, 97, 168, 169, 199
2	15	309
2	18	233
2	27	269
3	12	170, 291, 324
3	17	169, 291, 314, 324
3	10-18	170
3	20	171, 210
3	21	185
3	27	170, 178
3	28	171
4	11	269
4	16	322
6	4	174
6	4-5	172, 216
6	5,6,8,9, 10,11	174
6	13	174, 217, 326
6	17	184

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς	Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
6	18	184, 217	16	24	187
6	19,20	217	16	25-27	188
6	35	79	Α' Κορινθίους		
7	19,21	291			
8	11	173	1	3	189, 331
8	39	244	1	7	18
8	32	332	1	9	144
9	11-12	216	1	24	279
9	22	311	2	9	215
9	30	178	2	13	9
9	31	171, 176, 178	3	5-7	234
10	5	177, 257	6	12-13	130
10	10	271, 290	6	14	173
10	8-15	179	6	18	334
10	15	58, 154, 178, 218	7	7	190
11	4	231	7	9	190, 193
11	6	79	7	15	236, 241
11	11-12, 14-15, 25, 29-32	34	7	28	190
11	28	295	7	32	177
11	29	321	7	32-34	189
11	32	35	7	35	189, 191
12	9	220	7	36-38	190, 194
12	9-13, 16-19	206	9	13	190
13	1	319	9	25	248
13	5	309	10	13	86, 195, 244, 268, 319, 327
14	11	230	10	16	273
14	15	180, 181, 182, 310	10	25,27, 28,29	309
14	17-19	181, 211, 222	11	7	166, 196, 197
14	19	182	11	8	197
14	20	269	12	8	144
14	21,23	181	12	11	259
14(16)	24-26 (25-27)	183, 184, 185, 188	12	23	192
15	2	281	12	28	185
15	2-3	226	13	6	152
15	3	227	13	9-10	12
15	8	258, 322	14	16-17	253
15	33	186, 187, 236, 237, 241	14	33,40	198
16	7	228, 279	15	20	173
16	20	186, 187, 236, 237, 241, 279	15	51-52	130
			16	11	97, 161, 199
			16	18	199

Κεφ.	Στχ.	Σελίς	Κεφ.	Στχ.	Σελίς
Β' Κορινθίους			3	19-20	208, 257, 275
1	2	199	3	20	7, 209, 210
1	2-3	331	3	22	209
1	12	309	3	23	184
2	4	269	3	29	209
3	5	234	5	20	212
3	14	138, 236	5	19-21	211
3	15	138	5	22	38, 85, 182, 211, 253
4	4	236	5	23	211
4	14	173	6	9	24, 291
4	15	231	6	16	213
5	2	205	Έφεσίους		
5	7	172, 216, 269	1	2	213
5	16	122	1	2-3	331
6	6	220	1	4	325
7	6-7	165	1	21	340
7	7,11	206	2	3	220
8	8	311	2	4	262
8	9	227, 262	2	5	215
8	10	18	2	7	215, 245, 262
9	3	59	2	8-9	215
9	4	18	2	9	216
9	8	202	2	10	173, 214, 215, 216
9	9-10	59, 200, 202, 204	2	19	185
9	11	203, 206	2	20	29, 185
9	13-14	205, 207, 295	2	20	183
9	27	205	3	3-5	185
10	3	173, 216	3	5,6	185
10	6	311	3	14	231
11	16	300	3	20	236
12	8-9	304	4	1	322
13	7	291	4	2	311
Γαλάτας			4	11	185
1	3	208	4	19	220
1	11-12	183	4	22-24	221
2	21	271	4	24	36, 236, 241
3	10,11	210	4	25, 28, 29,	
3	12	171, 257		31	220
3	14,15	209	5	3,4	220
3	16	265	5	8	54
3	17	209	5	9	217, 332
3	18	148, 209, 210	5	26-27	325
3	19	132, 133, 140, 141, 144, 256	6	4	309
			6	14	219

Κεφ.	Στήλ.	Σελίς	Κεφ.	Στήλ.	Σελίς
6	15	154, 218, 219	2	8	140
6	11-17	218	2	9	124
6	17	282	2	15	118
6	23	219	2	16	18
6	24	187, 220, 221, 251, 330	3	24	148
Φιλιπησίους			Α΄ Θεσσαλονικείς		
1	2	221	1	1	240
1	8	206	2	10	325
1	10-11	325, 326	3	6-7	165
1	25	182, 211, 222, 239, 298	3	10	223
2	4-5	226	3	13	325, 326
2	5-8	175, 223, 225, 227, 288	4	16-17	130
2	6	166	5	5	147
2	6-7	224, 226, 227	5	12-13	199
2	6-11	262	5	19	10
2	9-11	229, 232	5	23	186, 187, 236, 237, 240, 279, 325
2	10-11	231	Β΄ Θεσσαλονικείς		
2	11	230	1	2	242
2	12	322, 324	2	3	54, 80
2	12-13	232, 234	3	13	24, 291
2	16	231	3	16	243
2	29	199	Α΄ Τιμόθεον		
4	1	206	1	2	243
4	5	307, 311	1	5	220
4	7	186, 187, 234, 236, 237, 240, 278	1	13	244
4	9	186, 187, 236, 237, 241, 279	1	14	38, 85, 212, 244, 245, 253
Κολοσσαείς			1	15, 16	244
1	2	238	1	19	205
1	2-3	331	2	7,9	245
1	12	147	2	14	228
1	16	340	3	15	10
1	18	18	3	16	134
1	20	24	5	17	199
1	22	325	5	18	89, 334
1	23	239	6	17	25
1	26-27	183	6	21	187, 205
2	5	222, 238	Β΄ Τιμόθεον		
			1	2	246

Κεφ.	Στήχ.	Σελίς
1	9	172, 216
1	12	242
2	3-6	247
2	6	248
2	7	249
3	8	205
3	12	25
4	8	333

Τίτον

1	1	296
1	4	249
2	2	220
2	7	221
3	4	244
3	5	172
3	13	199
3	15	246, 250, 251, 330

Φιλήμονα

3	252
4-6	114, 252, 255
5,7	254

Έβραίους

1	-	232
1	1	257
2	2	132, 133, 140, 141, 208, 258,
2	2-4	141, 209, 256, 257, 259
2	5	264, 265, 268
2	6-8	264
2	6-9	266
2	9	114, 260
2	9-10	263
2	11-13	264
2	12	267
2	14	266
2	16	263, 266, 267
2	16-17	264, 265
2	17	86, 195, 244, 266, 267, 268, 319, 327, 328

Κεφ.	Στήχ.	Σελίς
2	18	267
3	7	138
4	3	215
4	4	264, 348
4	7,8	98
4	10	348
4	12	241, 305
4	14	269
4	15	268, 328
5	4-5	95
5	8	227
7	25	144
8	1-2	270
9	11-12	268, 270, 279
9	17	322
9	23-24,25	270
10	1	166, 268
10	8	147
10	20	269
11	16	215
11	31	212
12	2	227, 262
12	9	284
12	11	271, 291
12	20	300
13	2	132, 133, 140, 209, 272, 277
13	5	147
13	8	229
13	11	270
13	20-21	186, 187, 236, 237, 241, 278
13	21	234

Ίακώβου

1	4	18
1	11	27
1	12	205
1	21	279
1	22	281
1	23-24	283, 287
2	23	290
2	25	273
3	2	286, 287, 322

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
3	3,4	285
3	5-6	284, 285
3	9	288
3	12	286
3	13	281, 292
3	16-17	198
3	17	290, 292
3	18	24, 170, 271, 289, 292, 314
4	3	294
4	4-6	293, 297
4	5	206
4	17	291, 292
5	14	298, 299, 303
5	14-15	302
5	15	76, 253, 298, 300, 301, 303
5	16-17	300, 302, 305
5	17	45, 305
5	18	305

Α' Πέτρου

1	2	306, 320
1	5	234
1	7	311
1	10-11	278
1	11	341, 342
1	13	352
1	22	184
2	6	29
2	14	24, 144
2	15	24
2	18-20	24, 181, 182, 211, 306, 310
2	20	24, 25
2	23	39
3	3-4	281, 310, 312
3	4	168
3	10	32
3	10-12	170, 291, 313, 314, 324
3	16	309
3	19	316
3	20	319

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
3	21	309
4	5-6	114, 120, 315, 318
3	21	309
4	5-6	114, 120, 315, 318
4	19	86, 195, 244, 268, 318, 325, 327
5	10	237
5	14	320

Β' Πέτρου

1	2	320
1	10	321, 323
1	11	292, 323
2	1	337
2	4	224
2	10	339, 340, 341
2	11	342
2	13	324, 326
3	3-4	342
3	11, 12	324
3	12-13	130
3	13	20, 173
3	14	170, 314, 323, 324
3	16	7
3	17-18	324

Α' Ιωάννου

1	6	291
1	9	14, 86, 195, 244, 268, 319, 326, 327
2	1	14, 327
2	1-2	268
2	22	101
2	29	24, 25, 291
3	7,	24
3	9-10	25
3	17	81, 309
3	18	220, 251, 330
4	7	81, 309
5	4	234, 328, 329
5	6	269
5	20	101

Κεφ.	Στίχ.	Σελίς	Κεφ.	Στίχ.	Σελίς
Β' Ιωάννου			2	1	173, 216
1		251	2	11	152
1-3		188, 330	2	17	173
4		331	3	4	173, 216
4-6		332	3	12	173
7		101	3	14	246, 354
8		323	3	21	345
Γ' Ιωάννου			5	6	346
1		251, 330	5	13	231
3		332	6	6	152
5		333, 335	6	8	30
6		199, 332	7	2,3	152
7-8		334	7	17	345
10		335	9	4	286
11		25	9	7	227
15		335	9	10,19	286
Ίουδα			12	5	345
1		296	14	12	347
2		336	14	13	114, 347, 349, 352, 357
4		340	15	3	87, 349, 350, 351, 353, 355
5-7		339	16	2	32
6		224	16	5	351
7		337, 339	16	7	87, 350, 351, 353, 355
7-8		339	16	15	114, 173, 216, 351
8		340, 341, 342, 344	18	20	185
8-9		336	19	2	87, 350, 351, 353, 355
9		340, 342, 343, 344	19	10	136, 264
10		342	19	11	87, 246, 334, 350, 351, 353, 354, 356
11		339	19	13	354
15		90	20	13,14	30
18		342	21	1	20, 130
Άποκάλυψις			21	5	130, 173
1	4-5	162, 344	21	24	173, 216
1	5	354	22	1,3	345
1	9	228	22	9	136, 264
1	18	30	22	11	291
1	20	273	22	14	114, 356
			22	21	187

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Πρόλογος	7
Ματθ. 1 : 19 «Δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι» .	13
Ματθ. 2 : 6 «Οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰουδα»	15
Ματθ. 5 : 5 «Μακάριοι οἱ πραεῖς»	18
Ματθ. 5 : 9 - 10 «Οἱ εἰρηνοποιοί» – «Οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης»	21
Ματθ. 6 : 28 - 29 «Καταμάθετε τὰ κρίνα... πῶς αὐξάνει»	26
Ματθ. 10 : 12 - 13 «Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ»	28
Ματθ. 16 : 18 «Πύλαι ἄδου»	29
Ματθ. 22 : 10 «Συνήγαγον πάντας... πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς» ...	31
Ματθ. 23 : 23 «Ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεος καὶ ἡ πίστις»	34
Ματθ. 26 : 64 «Ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ»	38
Ματθ. 28 : 19 - 20 «Μαθητεύσατε»	43
Μάρκ. 9 : 49 - 50 «Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται»	45
Μάρκ. 14 : 72 «Ἐπιβαλὼν ἔκλαιε»	48
Λουκ. 1 : 78 - 79 «Ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου» – «Εἰς ὁδὸν εἰρήνης»	51
Λουκ. 2 : 14 «Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»	53
Λουκ. 2 : 29 - 32 «Νῦν ἀπολύεις... ἐν εἰρήνῃ» – «Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνων»	63
Λουκ. 3 : 23 «Ὡς ἐνομίζετο»	65
Λουκ. 4 : 18 - 19 «Ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει»	75
Λουκ. 6 : 32 - 34 «Ποία ὑμῖν χάρις ἐστι;»	78
Λουκ. 10 : 5 - 6 «Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ» – «Υἱὸς εἰρήνης»	80
Λουκ. 11 : 42 «Ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ»	80
Λουκ. 12 : 27 «Κατανοήσατε τὰ κρίνα πῶς αὐξάνει»	81
Λουκ. 16 : 10 - 12 «Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστι»	82
Λουκ. 17 : 9 - 10 «Μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκεῖνῳ;»	88
Λουκ. 18 : 6 - 7 «Ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας» – «Μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς»	90

Λουκ. 19 : 38 «Ειρήνη ἐν οὐρανῶ»	94
Λουκ. 19 : 41 - 42 «Τά πρὸς εἰρήνην σου»	98
Λουκ. 24 : 36 «Ἔσθι ἐν μέσῳ αὐτῶν» - «Εἰρήνη ὑμῖν»	99
Ἰωάν. 1 : 2 «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ...»	100
Ἰωάν. 3 : 17 - 19 «Κρίνειν» - «Κρίσις»	102
Ἰωάν. 3 : 21 «Ποιεῖν τὴν ἀλήθειαν»	106
Ἰωάν. 11 : 14 - 15 «Καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς ἵνα πιστεύσητε»	112
Ἰωάν. 15 : 8 «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη... ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε» ..	116
Ἰωάν. 16 : 8 - 11 «Ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας...»	117
Ἰωάν. 16 : 33 «Ἴνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε»	119
Ἰωάν. 18 : 31 «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κρίνατε αὐτόν»	119
Ἰωάν. 20 : 17 «Μὴ μου ἅπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πα- τέρα μου...»	121
Ἰωάν. 20 : 19 «Εἰρήνη ὑμῖν»	124
Ἰωάν. 20 : 21 «Εἰρήνη ὑμῖν»	124
Ἰωάν. 21 : 4 «Ἔσθι ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν»	125
Πράξ. 1 : 20 «Ἡ ἔπαυλις» καὶ «ἡ ἐπισκοπή»	125
Πράξ. 3 : 21 «Ἀποκατάστασις πάντων»	129
Πράξ. 7 : 53 «Εἰς διαταγὰς ἀγγέλων»	132
Πράξ. 8 : 21 «Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ»	145
Πράξ. 8 : 22 «Εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι...»	149
Πράξ. 8 : 23 «Χολὴ πικρίας καὶ σύνδεσμος ἀδικίας»	151
Πράξ. 9 : 31 «Αἱ ἐκκλησίαι εἶχον εἰρήνην»	152
Πράξ. 10 : 36 - 38 «Εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην»	154
Πράξ. 12 : 19 «Ἀπαχθῆναι»	155
Πράξ. 13 : 41 «Θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε»	157
Πράξ. 15 : 33 «Ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης»	161
Ῥωμ. 1 : 7 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	162
Ῥωμ. 1 : 12 «Ἡ ἐν ἀλλήλοις πίστις»	163
Ῥωμ. 1 : 23 «Ἦλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ»	166
Ῥωμ. 2 : 6 - 7 «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἀφθαρσία»	168
Ῥωμ. 2 : 10 «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη»	169
Ῥωμ. 3 : 17 «Ὁδὸς εἰρήνης»	169
Ῥωμ. 3 : 27 «Νόμος ἔργων καὶ πίστεως»	170
Ῥωμ. 6 : 4 - 5 «Ἴνα ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»	172
Ῥωμ. 9 : 31 «Νόμος δικαιοσύνης»	176
Ῥωμ. 10 : 15 «Εὐαγγελίζεσθαι εἰρήνην»	178
Ῥωμ. 14 : 15 «Εἰ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται»	180
Ῥωμ. 14 : 17 - 19 «Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ»	181

Ῥωμ. 14 : 24 - 26 (16 : 25 - 27) «Διά τε γραφῶν προφητικῶν» ...	183
Ῥωμ. 15 : 33 «Ὁ Θεός τῆς εἰρήνης»	186
Ῥωμ. 16 : 20 «Ὁ Θεός τῆς εἰρήνης»	187
Ῥωμ. 16 : 25 - 27 «Διά τε γραφῶν προφητικῶν»	188
Α΄ Κορ. 1 : 3 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	189
Α΄ Κορ. 7 : 35 «Τό εὐσχημον»	189
Α΄ Κορ. 7 : 36 - 38 «Ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ»	191
Α΄ Κορ. 10 : 13 «Πιστός ὁ Θεός»	195
Α΄ Κορ. 11 : 7 «Εἰκὼν καὶ δόξα»	196
Α΄ Κορ. 14 : 33 «Ἀκαταστασία» καὶ «εἰρήνη»	198
Α΄ Κορ. 16 : 11 «Προπέμψατε ἐν εἰρήνῃ»	199
Β΄ Κορ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	199
Β΄ Κορ. 9 : 9 - 10 «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»	200
Β΄ Κορ. 9 : 13 - 14 «Δοκιμή» - «Ὁμολογία»	205
Γαλ. 1 : 3 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	208
Γαλ. 3 : 19 - 20 «Διαταγείς δι' ἀγγέλων» - «Ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν»	208
Γαλ. 5 : 22 «Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος»	211
Γαλ. 6 : 16 «Εἰρήνη ἐπ' αὐτούς καὶ ἔλεος»	213
Ἐφεσ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	213
Ἐφεσ. 2 : 10 «Κτισθέντες ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς»	214
Ἐφεσ. 5 : 9 «Ἀγαθωσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια»	217
Ἐφεσ. 6 : 15 «Τό εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης»	218
Ἐφεσ. 6 : 23 «Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς»	219
Ἐφεσ. 6 : 24 «Ἀγαπᾶν ἐν ἀφθαρσίᾳ»	220
Φίλιπ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	221
Φίλιπ. 1 : 25 «Ἡ προκοπή καὶ χαρὰ τῆς πίστεως»	222
Φίλιπ. 2 : 5 - 8 «Οὐχ ἄρπαγμόν ἠγήσατο» - «Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος»	223
Φίλιπ. 2 : 9 - 11 «Ὄνομα», «καταχθόνια», «ἔξομολογεῖσθαι»	229
Φίλιπ. 2 : 12 - 13 «Ἐπὲρ τῆς εὐδοκίας»	232
Φίλιπ. 4 : 7 «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ... φρουρήσει»	234
Φίλιπ. 4 : 9 «Ὁ Θεός τῆς εἰρήνης»	237
Κολ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	238
Κολ. 2 : 5 «Ἡ τάξις καὶ τό στερέωμα»	238
Α΄ Θεσ. 1 : 1 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	240
Α΄ Θεσ. 5 : 23 «Ὁ Θεός τῆς εἰρήνης»	240
Β΄ Θεσ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	242
Β΄ Θεσ. 3 : 16 «Ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δῶη ὑμῖν τὴν εἰρήνην»	243
Α΄ Τιμ. 1 : 2 «Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη»	243

Α΄ Τιμ. 1 : 14 «Μετά πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» .	244
Α΄ Τιμ. 2 : 7 «Ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ»	245
Β΄ Τιμ. 1 : 2 «Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη»	246
Β΄ Τιμ. 2 : 3 - 6 «Αἱ τοῦ θίου πραγματεῖαι» – «Τόν κοπιῶντα γεω- γόν δεῖ πρῶτον...»	247
Τίτ. 1 : 4 «Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη»	249
Τίτ. 3 : 15 «Φιλεῖν ἐν πίστει»	250
Φιλήμ. 3 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	252
Φιλήμ. 4 - 6 «Ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται» .	252
Ἐβρ. 2 : 2 - 4 «Ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος»	256
Ἐβρ. 2 : 9 «Δόξη καὶ τιμὴ ἐστεφανωμένον, ὅπως ὑπὲρ παντός γεύ- σεται θανάτου»	260
Ἐβρ. 2 : 16 «Σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται»	263
Ἐβρ. 2 : 17 «Ἐλεήμων καὶ πιστός ἀρχιερεὺς»	267
Ἐβρ. 9 : 11 - 12 «Ἀρχιερεὺς διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκη- νῆς»	268
Ἐβρ. 12 : 11 «Καρπὸς εἰρηνικός... δικαιοσύνης»	271
Ἐβρ. 13 : 2 «Ἐλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους»	272
Ἐβρ. 13 : 20 - 21 «Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης»	278
Ἰακ. 1 : 21 «Περισσειὰ κακίας» – «Ἐν πραύτητι δέξασθε τὸν ἔμφυ- τον λόγον»	279
Ἰακ. 1 : 23 - 24 «Τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως»	283
Ἰακ. 3 : 5 - 6 «Ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας» – «Ὁ τροχὸς τῆς γενέσεως» .	285
Ἰακ. 3 : 9 «Καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ»	288
Ἰακ. 3 : 18 «Καρπὸς ἐν εἰρήνῃ τοῖς ποιούσιν εἰρήνην»	289
Ἰακ. 4 : 4 - 6 «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεὶ τὸ Πνεῦμα... μείζονα δέ δι- δωσι χάριν»	293
Ἰακ. 5 : 15 «Κἂν ἁμαρτίας ἢ πεπονηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ»	298
Ἰακ. 5 : 16 - 17 «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις... ὅπως ἰαθῆτε» – «Δέη- σις δικαίου ἐνεργουμένη»	302
Α΄ Πέτρ. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	306
Α΄ Πέτρ. 2 : 18 - 20 «Ἀγαθοὶ καὶ ἐπιεικεῖς» – «Διὰ συνείδησιν Θεοῦ ὑποφέρειν λύπας»	306
Α΄ Πέτρ. 3 : 3 - 4 «Ἐν τῷ ἀφάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύ- ματος»	310
Α΄ Πέτρ. 3 : 10 - 12 «Ζητησάτω εἰρήνην»	313
Α΄ Πέτρ. 4 : 5 - 6 «Εἰς τοῦτο καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μέν... ζῶσι δέ...»	315
Α΄ Πέτρ. 4 : 19 «Ὡς πιστῶ κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν»	318

Α΄ Πέτρο. 5 : 14 «Ειρήνη ὑμῖν»	320
Β΄ Πέτρο. 1 : 2 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	320
Β΄ Πέτρο. 1 : 10 «Βεβαίαν τὴν κλήσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι» – «Οὐ μὴ πταίσητέ ποτε»	321
Β΄ Πέτρο. 3 : 14 «Ἄσπιλοι καὶ ἀνώμητοι ἐν εἰρήνῃ»	323
Α΄ Ἰωάν. 1 : 9 «Πιστός ἐστι καὶ δίκαιος»	326
Α΄ Ἰωάν. 2 : 1 «Παράκλητον ἔχομεν... Ἰησοῦν Χριστόν δίκαιον» ..	327
Α΄ Ἰωάν. 5 : 4 «Ἡ νίκη ἢ νικήσασα»	328
Β΄ Ἰωάν. 1 - 3 «Ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ»	330
Γ΄ Ἰωάν. 5 «Πιστόν ποιεῖς»	333
Γ΄ Ἰωάν. 15 «Εἰρήνη σοι»	335
Ἰουδ. 2 «Ἐλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη»	336
Ἰουδ. 8 - 9 «Ἐνυπνιαζόμενοι»	336
Ἀποκ. 1 : 4 - 5 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος»	344
Ἀποκ. 14 : 13 «Μακάριοι... ἵνα ἀναπαύσωνται»	347
Ἀποκ. 15 : 3 «Ἡ ᾠδὴ τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ Ἀρνίου» – «Δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ ὁδοί»	349
Ἀποκ. 16 : 7 «Ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου»	350
Ἀποκ. 16 : 15 «Μακάριος... ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ»	351
Ἀποκ. 19 : 2 «Ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ»	353
Ἀποκ. 19 : 11 «Πιστός καὶ ἀληθινός»	354
Ἀποκ. 22 : 14 «Μακάριοι... ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν...»	356
Εὑρετήριο ἰσχυρῶν λέξεων καὶ φράσεων	359
Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	373
Πίναξ περιεχομένων	394